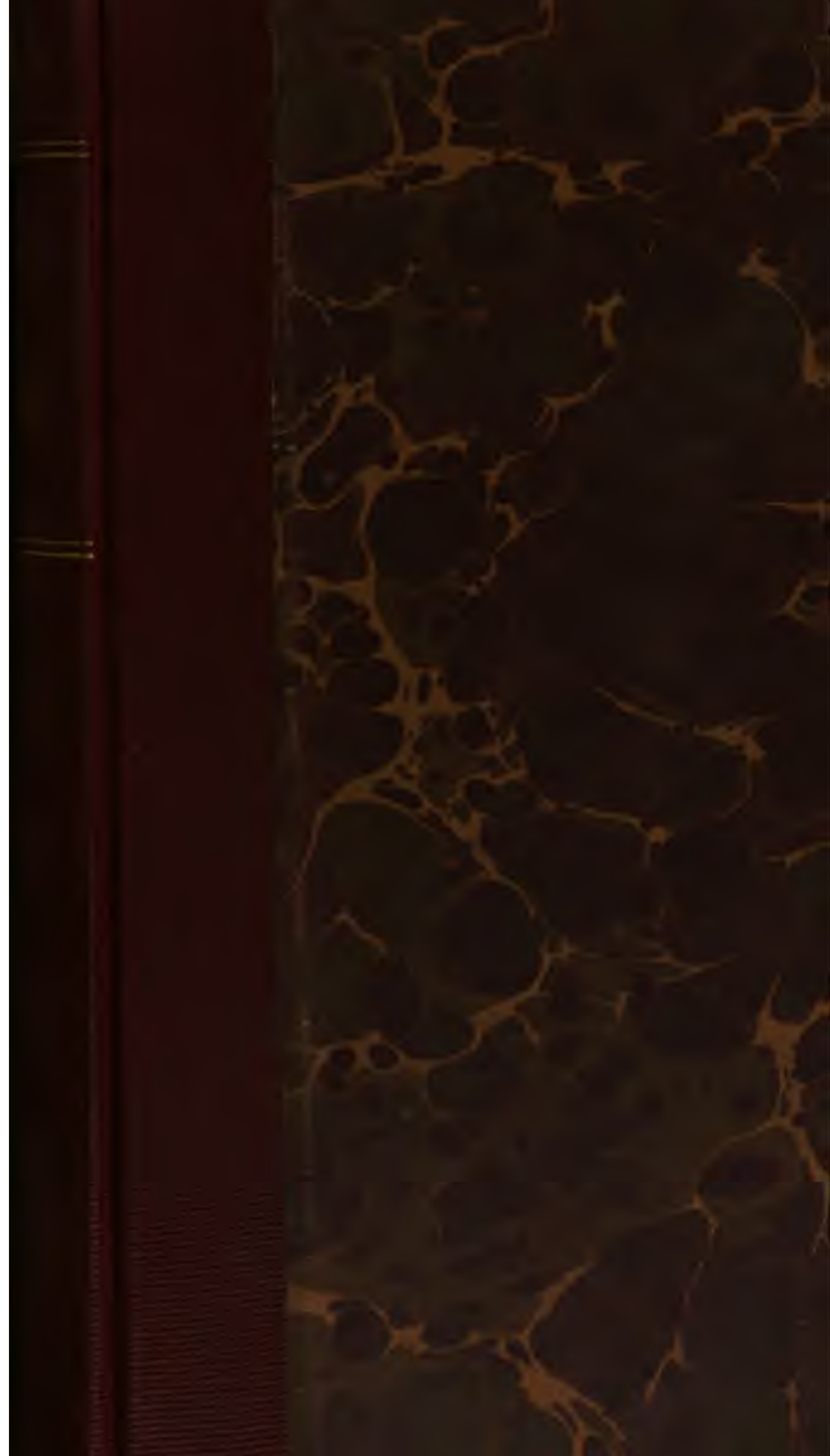
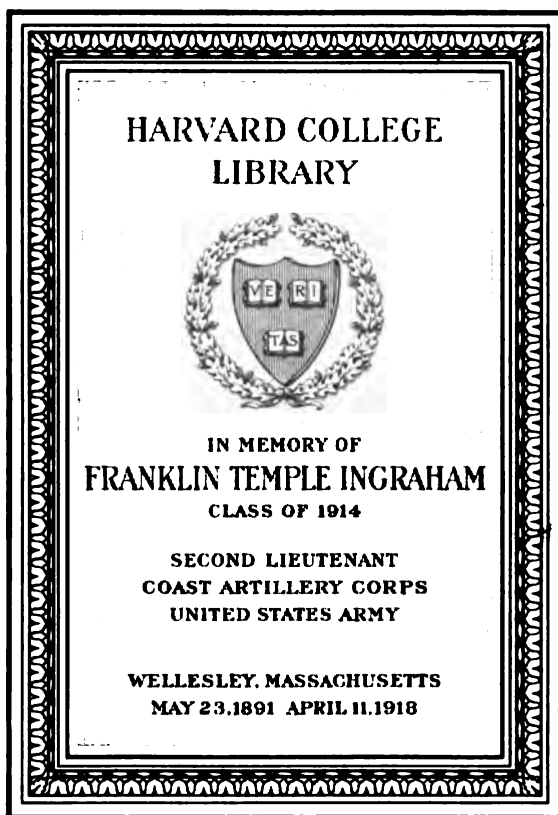

HARVARD COLLEGE
LIBRARY
VE RI TAS
IN MEMORY OF
FRANKLIN TEMPLE INGRAHAM
CLASS OF 1914
SECOND LIEUTENANT
COAST ARTILLERY CORPS
UNITED STATES ARMY
WELLESLEY, MASSACHUSETTS
MAY 23, 1891 APRIL 11, 1918

VERSLAGEN EN MEDEDEELINGEN

DER

KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE

VOOR

TAAL- EN LETTERKUNDE.

VERSLAGEN

EN

MEDEDEELINGEN

DER

KONINKLIJKE

VLAAMSCHE ACADEMIE

VOOR

TAAL- EN LETTERKUNDE

1906

GENT

A. SIFFER

Drukker der Koninklijke Vlaamsche Academie

—

1906

Vergadering van 17 Januari 1906.

Aanwezig : de heeren JAN BROECKAERT, bestuurder; KAREL DE FLOU, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Dr. H. CLAEYS, Jhr. NAP. DE PAUW, Mr JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, JAN BOLS, DES. CLAES, ALF. JANSSENS, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, Dr. L. SIMONS, AD. DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. WILLEM DE VREESE, J. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ en AMAAT JOOS, werkende leden;

de heeren Dr. C. LECOUTERE en OMER WATTEZ, briefwisselende leden.

De heeren Mr. EDW. COREMANS, Mr. PRAYON-VAN ZUYLEN en Baron DE BETHUNE, werkende leden, hebben laten weten dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

De heer Edw. Gailliard, bestendige secretaris, leest het verslag over de December-vergadering van 1905. — Het wordt goedgekeurd.

De heer J. Broeckaert, bestuurder, staat recht en richt tot de vergadering de volgende toespraak :

WAARDE MEDELEDEN,

Vooraleer tot onze werkzaamheden over te gaan zij het mij vergund, in uw aller naam, een hartelijk woord van dank uit te spreken aan mijnen hooggeachten voorganger en vriend, den heer GUSTAAF SEGERS, voor de vele en belangrijke diensten, welke hij niet opgehouden heeft te bewijzen aan de Koninklijke Vlaamsche Academie.

Het is u bekend in welke omstandigheden de heer SEGERS geroepen werd om de leiding onzer vergaderingen op zich te nemen. Door het onverwacht afsterven, op min dan twee weken tijds, van den bestuurder en den bestendigen secretaris, rustte op den toenmaligen onderbestuurder de niet weinig lastige taak de belangen onzer instelling te behartigen. Meer dan iemand kan ik er van getuigen hoe behendig en met welke toewijding hij in de noodwendigheden der Academie wist te voorzien. Gedurende de vijf maanden dat ik, op uwe vereerende lastgeving, het secretariaat bediende, was hij mij een trouwe leidsman en raadgever. Met hem, door uwe stemming van 16 November 1904, te bevorderen tot de waardigheid van bestuurder, of liever, met hem in dit ambt te bevestigen, heeft de Academie hulde willen brengen aan de buitengewone verdiensten van den heer SEGERS. Ik moet U niet zeggen met hoeveel onderscheiding hij den voorzitterszetel bekleed heeft, hoezeer hij zich uwer keuze heeft waardig getoond. In den loop van zijn bestuursjaar heeft hij daarenboven, als altijd, eene voorbeeldige werkzaamheid aan den dag gelegd. Daarvan getuigen, onder andere, zijne meesterlijke toespraak van den 18 Januari 1905; zijne verslagen aan de Commissie van onderwijs; zijne levensschets van Dr. AUG. SNIEDERS, maar inzonderheid zijne prachtige vaderlandsche redevoering ten dage onzer laatste plechtige zitting.

Moge de heer SEGERS, in wien ik den knappen onderwijskundige, den uitstekenden Vondelkenner, den talentvollen novellist en redenaar begroet, zich nog lange jaren verheugen in de achting en de toegenegenheid zijner collega's.

Het zal geene gemakkelijke taak zijn voor uwen nieuwen bestuurder de kiesche zending te vervullen, welke hem is opgelegd. Ook is het niet zonder schroom dat hij voor de eerste maal plaats neemt in den zetel, dien zijn achtbare voorganger, volgens onze wetten, verlaten moest. Hij zal echter, ondanks zijne drukke ambtsbezigheden en zijne reeds gevorderde jaren, alles doen wat mogelijk is om te beantwoorden aan het vertrouwen, waarmede gij hem hebt gelieven te vereeren. Wat hem aan de noodige geschiktheid ontbreekt, hoopt hij door eene volkomen toewijding aan de belangen der Academie, met de hulp van den geachten heer onderbestuurder en van onzen waakzamen bestendigen Secretaris, te zullen aanvullen. Het zij hem toegelaten te rekenen op uwe welwillende toegevendheid, op uw aller vriendelijke medewerking.

MIJNE HEEREN,

Den 8 Juli aanstaande, samenvallende met den dag onzer jaarlijksche plechtige vergadering, zal het twintig jaren geleden zijn dat de Koninklijke Vlaamsche Academie gesticht werd. Vijftig jaren lang hadden de Vlamingen moeten wachten eer er aan de stem van den vader der Vlaamsche Beweging, van kanunnik David en zoovele andere verdienstelijke taal- en letterkundigen om eene dergelijke instelling te bekomen, gehoor geleend werd. Gedurende meer dan eene halve eeuw was de taal van het Vlaamsche volk stiefmoederlijk behandeld geworden, en moest zij zich tevreden houden met de kruimels, ontvallen aan den disch van de eenige bevoorrechte onzer landstalen. Het dient echter te worden

erkend : langzamerhand, alhoewel niet zonder moeite, werden vele der bestaande grieven, die tot den Vlaamschen taalstrijd hadden aanleiding gegeven, geweerd, en, zoo wij ons nog niet mogen verblijden in eene volledige zegepraal, dan toch zien wij aan de oosterkim de stralen opschieten van de zon, die ons zal opwekken om met den middeleeuwschen dichter uit te roepen : « Sijt vrolic, 't is geworden dach! »

Het is mijn inzicht niet in deze toespraak eene schets op te hangen van de wording onzer Academie, zoo meesterlijk, ten andere, voorgedragen door haren eersten bestuurder, den te vroeg ons ontrukten geleerde, professor P. Willems. Evenmin zal ik het wagen op te sommen wat zij gedurende haar negentienjarig bestaan op het haar voorgeschreven gebied verricht heeft. Dit alleen mag luid worden verkondigd, dat de Koninklijke Vlaamsche Academie de bewijzen heeft geleverd dat zij niet nutteloos in het leven werd geroepen, dat zij aan het verheven doel harer instelling heeft beantwoord. Niet alleen ten onzent, maar ook in het buitenland worden hare werken ten hoogste gewaardeerd.

Zoo de Academie er zich op mag beroemen tot de verheerlijking onzer taal en het versterken van den nationalen geest ruimschoots te hebben bijgedragen; zoo zij thans, meer dan ooit, op stevige grondslagen gevestigd is, zij werd, eilaas, ook zwaar en dikwijls beproefd. De lijst harer dooden beslaat reeds niet min dan twee bladzijden van haar *Jaarboek*. Met die geliefde afgestorvenen, wier beeltenissen ons nog zoo levendig voor den geest staan, te herdenken, voldoe ik aan eenen diepgevoelden plicht, in het hart van iederen rechtgeaarden Vlaming geschreven, den plicht der erkentelijkheid.

Nog geen jaar na hare instelling, den 4 October 1887, had de Academie het verlies te betreuren van eenen harer verdienstelijkste leden, den onvergetelijken Désiré

DELCROIX. Door de hooge, invloedrijke betrekking, welke hij in het ministerie van binnenlandsche zaken bekleedde, was hij geroepen om aan onze instelling de grootste diensten te bewijzen. De ziekte en het afsterven van zijnen even betreurden opvolger J. VAN DROOGENBROECK, die met zijne levensschets gelast was, zijn de oorzaak geweest dat deze tot nog toe in ons *Jaarboek* niet verschenen is. Laat er mij op aandringen opdat zij niet langer van alle zijden verlangd worde.

Het jaar daarna, den 21 Juni 1888, onderging de Koninklijke Vlaamsche Academie een nieuw gevoelig verlies door het overlijden van Dr. J. NOLET DE BRAUWERE VAN STEELAND. Dubbel dierbaar is ons zijne nagedachtenis, omdat hij de eerste was die met zijne scherpe pen de Academie tegen hare kleingeestige aanranders verdedigde.

Ook de brave DODD, dien de Academie gelukkig geweest was in haar midden te roepen als eene hulde aan zijne veelzijdige verdiensten, werd ons in den loop van hetzelfde jaar door den dood ontrukt.

Zes maanden later, den 5 Mei 1889, was het de beurt van ons geliefd medelid, vader EUGEEN STROOBANT, wiens leven éene toewijding geweest was aan de Vlaamsche taal- en volksbelangen. Heeft hij in de Academie, uit hoofde van zijnen ziekelijken toestand en zijne ambtelijke bezigheden, niet veel arbeids verricht, zijn naam is er niettemin in gezegend aandenken gebleven.

Het jaar 1891 was onze reeds zoo diep beproefde instelling ten zeerste noodlottig. Niet min dan drie werkende leden volgden elkander op zes maanden tijd in het graf : de grijze kamper J. DE LAET, de eerbiedwaardige pastoor SCHUERMANS en de geleerde professor der Luiksche Hoogeschool, LODEWIJK ROERSCH. De naam van den eerstgenoemde is onafscheidbaar verbonden met dien van Conscience, van Th. van Ryswyck en meer

anderen, in de geschiedenis van de eerste jaren der Vlaamsche Beweging. Op een man van zulke verdienste mocht de Academie te recht trotsch zijn, en zij was het ook, inderdaad, toen zij hem, na het aftreden van haren eersten gekozen bestuurder, de leiding onzer vergaderingen opdroeg. Het nuttige, werkzame leven van pastoor SCHUERMANS, door wiens zorgen het eerste *Vlaamsch Idioticon* tot stand kwam, heb ik niet noodig hier te herinneren. Hij ook was een der verdienstelijkste leden onzer Academie. Wat LODEWIJK ROERSCH betreft, wij allen, die hem gekend hebben, weten, hoe gaarne hij onze zittingen bijwoonde, met hoeveel vlijt hij aan onze werkzaamheden deel nam. Zijn afsterven was een groot verlies voor de Commissie der Middelnederlandsche letteren, in welk vak hij getoond heeft als weinigen ervaren te zijn.

Zoo de dood in 1892 onze rangen niet verdunde, des te ongenadiger sneed zij het volgende jaar den levensdraad af van den man, dien wij allen om het meest hoogachtten en lief hadden, den zedigen, in de kennis der oude taal doorkneedden KAREL-FRANS-STALLAERT. Wat hij voor de hem dierbare Academie gedaan heeft, hoe zeer hij zijne beste gaven heeft gewijd aan Vaderland en Moedertaal, werd door zijnen vriend Coopman aandoenlijk geschetst in het levensbericht van den betreurden overledene.

Het afsterven van LODEWIJK MATHOT in den zomer van 1895 was een nieuw gevoelig verlies voor de Koninklijke Vlaamsche Academie; eveneens dit van haren oud-bestuurder JAN MICHEELS, dien wij den 2 September 1897 ten grave droegen. Beide hoogst verdienstelijke leden hebben met woord en daad geijverd om den bloei onzer instelling te bevorderen.

Waarom, eilaas, moest ons in 't voorjaar van 1898 ook de schrandere P. WILLEMS zoo vroeg en zoo onverwacht ontnomen worden, hij, die door zijne veelomvat-

tende kennissen en zijn gezaghebbend woord zoo hoog bij zijne collega's stond aangeschreven? Te bejammeren is het dat de levensschets van dezen uitmuntenden Vlaming tot nog toe ook niet in ons *Jaarboek* kon worden opgenomen.

Den 4 Maart 1899 was het de twaalfde maal dat de Academie in de meest geachte harer leden getroffen werd. Ditmaal ontnam de onverbiddelijke dood ons alweer een van de besten, den alom geachten Pieter Génard, onder zijne medeleden uitblinkende door zijn braaf, aanminnig karakter, door zijne diepe geleerdheid, zijne grondige en uitgebreide wetenschap.

Nauwelijks rustte de ervaren Antwerpsche geschiedschrijver een zestal weken in het graf, of hij werd er in opgevolgd door een ander verdienstelijk lid, den om zijne wetenschap op het gebied der bibliographie hoog aangeschreven Theodoor Arnold. Het verlies van dezen nederigen geleerde was des te grooter, daar hij ons zijne gewaardeerde medewerking aan de levensschetsen der Zuidnederlandsche schrijvers met de meeste bereidwilligheid had toegezegd.

Nu toch, meenden wij, zou de Academie in lang niet meer worden beproefd. IJdele hoop! Den dag zelven dat men te Gent het gedenkteeken onthulde van Jan-Frans-Willems, ging de droeve mare in het rond dat een onzer meest gevierde dichters, Emmanuël Hiel, op zijne beurt het rijk der dooden was ingegaan. En alsof deze nieuwe slag nog niet pijnlijk genoeg was, moesten wij weldra vernemen dat ook Guido Gezelle naar het land van hiernamaals was heengetogen, omstraald met den glans der onsterfelijkheid.

Toen in 1849 onze beroemde romanschrijver Conscience het laatste vaarwel uitsprak op het graf van Theodoor van Ryswyck, begon hij zijne lijkrede met deze woorden : « o Heer! voor welk onbekend verbreken boeten wij dan, dat Uwe hand zoo loodzwaar op ons

nederzakt? » Die kreet mochten de leden der Koninklijke Vlaamsche Academie herhalen toen het bericht toekwam dat alweer een hunner meest geachte collega's, de edele baron DE MAERE, het tijdelijke met het eeuwige had verwisseld. Met zijnen lijkredenaar, den heer Coopman, herhaal ik hier volgaarne « dat de leden der Academie in DE MAERE's nagedachtenis steeds het beeld zullen bewonderen en vereeren van den man, die eene zeldzame vereeniging was van hart en geest, van schrander oordeel en fijn gevoel, van rechtzinnigheid en overtuiging, en bovenal van die uitstekende welwillendheid en verdraagzaamheid, die kenmerken zijn van de edelste goedheid en de hoogste beschaving. « Het bestuursjaar van DE MAERE », voegde hij er bij, « staat met gouden letteren geboekt in de geschiedenis onzer Academie. »

Geen twee jaren waren verloopen toen de Academie het onverwacht afsterven had te betreuren van eenen harer oudst verkozen leden, den voortreffelijken onderbestuurder JAN VAN DROOGENBROECK. Ook de nagedachtenis van dit verdienstelijk medelid zal, om zijn ijveren voor de zaak van het Vlaamsche volk, in onze harten onuitwischbaar geprent blijven.

Indien er onder de leden der Academie een man was, die door zijnen voorbeeldigen ijver, zijne uitgebreide kennis en zijne beminnelijke inborst, de onverdeelde achting en toegenegenheid genoot van zijne collega's, dan was het wel de eerw. kanunnik SERVAAS DAEMS. Hoe pijnlijk waren wij niet aangedaan toen ons de droeve tijding van zijn overlijden in de ooren klonk, wij, die de hoop koesterden hem nog gedurende verscheidene jaren, frisch van hart en geest, in ons midden te zien!

Maar het was vooral in 1904 dat de Academie de zwaarste verliezen onderging. Achtereenvolgens ontnam de dood ons het veelgeacht medelid, prof. ALBERDINGK THIJM, den geliefden bestuurder HENDRIK SERMON, den

onvermoeibaren bestendigen secretaris FRANS DE POTTER, en, naast Conscience, den beroemdsten onzer romanschrijvers, Dr AUG. SNIEDERS. Den lof dezer leden uit te spreken heb ik niet noodig, daar hij nog op aller lippen ligt.

Met den eerbiedwaardigen nestor der Academie, den in de studie der kunstgeschiedenis vergrijsden EDWARD VAN EVEN, in 't voorjaar van 1905 ten grave gedaald, is de lijst onzer dooden nog niet volledig. De namen van twee briefwisselende leden, Dr LOD. DELGEUR, de geleerde aardrijkskundige, en FRANS WILLEMS, die zooveel voor de toekomst beloofde, moeten er worden bijgevoegd.

Ook de afgestorven buitenlandsche eereleden : Dr RENIER SNIEDERS, J. ALBERDINGK THIJM, DE COUSSEMAKER, TEN KATE, CAMPBELL, SCHERPENZEEL, MATHIJS DE VRIES, HABETS, Pastoor BROUWERS, NUYENS, MOLTZER, ACQUOY, DE BACKER, FRUYN, COSYN, KLAUS GROTH, BONVARLET, BURGERSDIJK, EVERTS, JAN TEN BRINK, SCHAEPMAN, NICOLAAS BEETS en TANNEN, — allen mannen van het hoogste gezag in de Nederlandsche letteren, hebben recht op eene dankbare vermelding.

In naam der Koninklijke Vlaamsche Academie leg ik eenen lauwertak op het graf van onze geliefde dooden en bedank ik hen nogmaals voor al het goede dat wij hun verschuldigd zijn.

MIJNE HEEREN,

Na hulde gebracht te hebben aan de dooden, is het mij aangenaam de overlevenden, zij, die tot de eerste leden der Academie behooren, te mogen begroeten en gelukwenschen; in de eerste plaats, de heeren Jhr. DE PAUW, Dr CLAEYS, GAILLIARD en ons binnenlandsch eerelid, Dr FERD. VAN DER HAEGHEN, die hunne benoeming ontvingen van den Koning, onzen doorluchtigen

beschermheer; in de tweede plaats, de heeren HANSEN, OBRIE, COOPMAN en DE VOS, sedert nu meer dan negentien jaren, als eerstgekozenen, deel uitmakende van ons instituut. Mogen zij, met hunne jongere medeleden, nog lange jaren aan onze werkzaamheden deel nemen!

Mogen wij vooral in 1906 geene nieuwe verliezen hebben aan te stippen!

Aangeboden boeken. — Daarna legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de aan de Academie aangeboden boeken :

Door de Regeering :

Middelnederlandsch Woordenboek, van wijlen Dr. E. VERWIJS en Dr. J. VERDAM, hoogleeraar te Leiden. *Zesde deel,* 8e en 9e aflevering (*Qualebedde-recht*). 1905.

PERIODIEKEN : *Bulletin de la classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et de la Classe des Beaux-Arts,* 1905, nos 9-11. — *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire,* 1905, no III. — *Bulletin des Musées Royaux,* no 1, Octobre, 1905. — *Bibliographie de Belgique. Livres, Publications périodiques,* no 23, 15 Décembre, 1905. — *Bulletin mensuel des Sommaires des périodiques,* no 11, Novembre, 1905. — *Bulletin bibliographique et pédagogique du Musée belge,* no 10, 15 Décembre, 1905. — *Revue de l'Université de Bruxelles,* no 3, Décembre, 1905. — *Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent,* nr 8, 1905. — *Revue sociale catholique,* no 3, Janvier, 1906. — *De Belgische Illustratie,* nrs 37-40, 1905. — *Arbeidsblad, uitgegeven door het Arbeidsambt van België,* November, 1905. — *Annales des Travaux publics de Belgique,* no 6, Décembre, 1905.

Door den « Raad van Beheer van het Koninklijk Muzeum van Schoone Kunsten » te Antwerpen :

Koninklijk Muzeum van Schoone Kunsten te Antwerpen. Beschrijvend Catalogus, door POL DE MONT. *Uitgegeven van wege den Raad van Beheer van het Muzeum.* Twee deelen. I. Oude Meesters. II Moderne Meesters. Antwerpen, 1905.

Door de Maatschappij voor Nederlandsche Letterkunde te Leiden :

Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde. Nieuwe Reeks. Vijftiende deel : 3e en 4e aflevering; zestiende deel : 1e-3e aflevering.

Handelingen en Mededeelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, over het jaar 1904-1905.

Levensberichten der afgestorven Medeleden van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden. (Bijlage tot de handelingen van 1904-1905.)

Van den Jongen geheeten Jacke : die sijns vaders beesten wachte int velt, ende vanden brueder dye daer quam om Jacke te castien. Naar den Antwerpschen druk van Michiel Hillen uit het jaar 1528 *en den Amsterdamschen druk van Herman Jansz. Muller uit het laatst der XVIde eeuw uitgegeven door* Dr. G.-J. Boekenoogen. Leiden, 1905.

Door de Kongl. Universitets-Bibliotheket, te Uppsala :

Uppsala Universitets Arsskrift 1904. Filosofi, Språkvetenskap och Historiska Vetenskaper. I : *Die gemeinslavische Liquidametathese,* von Tore Torbiörnsson. II. Uppsala, 1903.

Id. 3 : *Suffixet* Ja *i senare leden af sammansatta substantiv inom de Germanska Språken, af* Eilert Ekwall. Upsala, 1904.

Id. 4 : *Studiër öfver Codex Bureanus.* II. Af Odal Ottelin. Uppsala, 1905.

Contributions to the study of elliptical words in modern english, by Karl Sundén, filosofie licentiat. By permission of the Philosophical Faculty of Upsala to be publicly discussed in lecture room IV, May 28th. 1904. Upsala, 1904.

Stilistiska Studier i Törneros' Språk. Akademisk avhandling som med tillständ av Filosafiska Fakultetens i Uppsala, Humanistiska Seksjon, för vinnande av filosafisk doktorsgrad till offentlig granskning framställes, av Olof Ostergren, a lärosalen No IV lördagen den 4 Februari 1905. Uppsala, 1905.

Observations sur l'infinitif dans Agrippa d'Aubigné. Thèse pour le doctorat présentée à la Faculté des Lettres d'Upsal, et soutenue publiquement le 5 Mai 1905, dans la Salle IV, par Valfrid Palmgren, licencié en philosophie de l'Université d'Upsal. Stockholm, 1905.

Etude historique sur la syntaxe des pronoms personnels dans la langue des Félibres. Thèse pour le doctorat, présentée à la Faculté des Lettres d'Upsal et publiquement soutenue le 27 Mai 1905 dans la Salle No V, par VICTOR BRUSEWITZ, licencié ès lettres de l'Université d'Upsal. Stockholm, 1905.

Studier över Västgötamälets **l**- *ock* **r**-ljud. Akademisk Avhandling, som med tillstand av Filosofiska Fakultetens i Uppsala, Humanistiska Sektion, for vinnande av filosofisk doktorsgrad till offentlig granskning framställes av SAMUEL LANDTMANSON, fil. lic. av. Västgöta Nation, a Lärosalen No 4 den 10 Maj 1905. Stockholm, 1905.

English gradation-nouns in their relation to strong verbs. Inaugural dissertation by CARL PALMGREN. By the permission of the Philosophical Faculty of the University of Uppsala, to be publicly defended in Lecture room V, on May 7, 1904, for the degree of doctor of philosophy. Uppsala, 1904.

Jämförande Spräkvetenskap ur allmänbildande och pedagogisk synpunkt, af TORE TORBIORNSSON, docent vid Upsala Universitet. Upsala, 1904.

Grundzüge der sprache logaus. Laut- und Formenlehre. Inaugural-dissertation zur erlangung der doktorwürde verfasst und mit genehmigung der Humanistischen Section der Hohen Philosophischen Fakultät der Kgl. Universität Upsala zur öffentlichen Beurteilung vorgelegt von IVAR LARSSON, lic. phil. Gothob. Die Vertheidigung wird den 24 Mai 1904 im Auditorium VIII stattfinden. Upsala, 1904.

Door het Kongl. Danske Videnskabernes Selskab :

Oversigt over det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs forhandlinger. 1905, nrs 4 en 5.

Les pronoms démonstratifs de l'ancien arménien, par HOLGER PEDERSEN. Kobenhavn, 1905.

Door den Kring :

76e *verslag van het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde te Leeuwarden.* 1903-1904.

Répertoire des travaux de la Société de statistique de Marseille. 1904 : tome 46me, 1re partie.

Annalen van den Oudheidskundigen Kring van het Land van Waas. 24e deel, 1e aflevering, December 1905.

Door den heer Am. Joos, werkend lid :

Taal- en zielkunde. Gent, 1905.

Door den heer Dr. F. Buitenrust Hettema, te Zwolle :

Analecta. Nederlandsch leesboek voor Gymnasia, Hoogere Burgerscholen en Normaalscholen. Bijeengebracht door Dr. B., leeraar. Dln. I-V en VII-IX. Utrecht, 1899-1904.

Taal en Letteren. 3e Jaargang, Afl. 5 en 6; — 9e jg., afl. 2-12; — 10e jg., afl. 1 en 3-12; — 12e jg., afl 1-12.

Fryske Bybleteek, fen Dr. F. Buitenrust Hettema. I. Starter's Frysk. Utrecht, 1895. II. Gysbert Japkins. *Z'n brieven aan* Gabbema ; *Z'n verhouding tot* Gabbema ; *Datéring van z'n Gedichten.* Utrecht, 1900.

Zwolsche herdrukken. 2e reeks : V. *Vondels Leeuwendalers,* uitgegeven door Dr. F. Buitenrust Hettema. Zwolle, z. j.

Des Geestes lusthof. — Dietsche kleinigheden. — Exegese en tekstkritiek. — Fosete, Fosite, Foste. — Fresiska : effennixta; sunna ewende. — Molkorrer Sang. — Nederlandsche leesboeken : I en II. — *Over Reynaert I. — Een pleidooi voor de Moedertaal. — Vragen over de Teskloaw fen Achlum. — Wat er tegen is en er voor.* (Al de voorgaande werkjes zijn overdrukken uit verschillende tijdschriften.)

Door den heer H. Logeman, hoogleeraar te Gent :

The English Faust-book of 1592 edited with an introduction and notes, bij H. Logeman, Ph. D. Gent, 1900.

Faustus-Notes. A supplement to the commentaries Marlowe's « Tragicall history of D. Faustus », bij H. Logeman, Ph. D. Gent, 1898.

Elckerlyc-Everyman. De vraag naar de Prioriteit opnieuw onderzocht, door H. Logeman. Gent 1902.

The Rule of S. Benet. Latin and anglo-saxon interlinear version. Edited with an introduction and notes, by Dr. H. Logeman. Londen, 1888.

L'inscription anglo-saxonne du reliquaire de la vraie croix au trésor de l'église des SS. Michel et Gudule à Bruxelles, par H. Logeman. Gand, 1891.

Scandia. Tijdschrift voor Scandinavische Taal- en Letteren. (Bijblad van « Lente »). 1e jaargang, nrs 1-8 Januari-December 1904.

Scandinavië-Nederland. Tijdschrift voor Nederlandsche en Scandinavische Taal, Letteren en Kultuur. 1e jaargang, nrs 1-6 (April-November) 1905.

Door den Schrijver :

Dit raect het Oude Cleercoopers Ambacht binnen der stede van Antwerpen ende is eene Verleeninge van den jaere M vierhondert ende sessendertich. Ende heeftse overscreven ende verclaert EMOND GEUDENS, *die de oerconden bewaert vandie Caemere vanden Aerme te dier stede ende oec es van den Ghesel-scepe vander oudheden aldaer, int jaer Ons Heeren Incarnatien doemen screef M neghen hondert ende vive. Gode si glorie.* Gheprint tot Brechte, bi Loys Braeckmans, Boeckdrucker, in Sinte Michiele. *Z.* j. (1905.)

Uit het verleden der Antwerpsche Balie, door VICTOR JACOBS. Antwerpen, 1905.

Repertorium voor de Nederlandsche krijgsgeschiedenis. Bewerkt onder toezicht van den Chef van den Generalen Staf door F. DE BAS, gepensionneerd Kolonel der Huzaren, Directeur van het krijgsgeschiedkundig Archief van den Generalen Staf. 's Gravenhage, 1905.

Door de Redactie :

Oudheid en Kunst. Tijdschrift van den Geschied- en Oudheidkundigen kring voor Brecht en omstreken. IV, 1905.

De Tuinbode. Januari, 1906.

De Student. Nieuwjaar, 1906.

Ingekomen boeken. — Voor de Boekerij der Academie zijn navolgende boeken ingekomen :

Van Eems tot Schelde. Wandelingen door Oud en Nieuw Nederland, met kaartjes, gekleurde en ongekleurde platen en gravures, door Dr. H. BLINK. Deel III. Amsterdam, *z.* j.

Dubbele wegwijzer der stad Gent en der provincie Oost-Vlaanderen voor het jaar 1906. Gent, 1905.

Annuaire administratif de Belgique et de la capitale du Royaume. 1906.

Noord en Zuid. XXVIIIe jaargang, nr 12, December 1905.

Deutsches Wörterbuch von JACOB GRIMM und WILHELM GRIMM. Zehnten Bandes, Zweite Abtheilung. Zweite Liefe-

rung. *Sprüche-Stabgericht*. Bearbeitet von Dr. M. HEYNE, im Vereine mit Dr. H. SEEDORF, Dr. H. MEYER und Dr. R. CROME, 1905.

Ruildienst. (Zie *Verslagen en Mededeelingen*, jaar 1905, blz. 819-822.) — Tegen ruiling voor de *Verslagen en Mededeelingen* heeft de Bestendige Secretaris, sedert de laatste vergadering, voor de Boekerij de volgende tijdschriften ontvangen :

De Belgische School, 1905-1906, nr 10. — *Biekorf*, 1905, nr 24; 1906, nr 1. — *Bijdragen tot de geschiedenis, bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant*. Dec. 1905. — *Christene School*. 1905-1906, nr 5. — *De Groene Linde*, 1906, nr 1. — *Den Gulden Winckel*, 1906, nr 1. — *Het Katholiek Onderwijs*, 1905-1906, nr 3. — *Nederlandsch Archievenblad*, 1905-1906, nrs 1 en 2. — *Onze Kunst*, 1906, nr 1. — *De Opvoeding*, 1906, nr 1. — *St.-Cassianusblad*, 1906, nr I. — *Stemmen onzer eeuw*, 1905, nr 52; 1906, nrs 1, 2 en 3. — *De Vlaamsche Gids*, 1905, nrs 5 en 6. — *De Vlaamsche Kunstbode*, 1905, nr 12. — *Volkskunde*, 1905, nrs 7-8.

Ingekomen brieven. — De Bestendige Secretaris stelt de Vergadering in kennis met de volgende ingekomen brieven :

1°) **« Zuid-Oostvlaandersch Idioticon ». Herdruk.** (Zie *Verslagen en Mededeelingen* over 1905, blz. 822.) — Brief van 22 December 1905, waarbij de Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs de Academie machtigt de 352 reeds afgedrukte bladzijden van het *Zuid-Oostvlaandersch Idioticon*, door den heer IS. TEIRLINCK, te laten herdrukken volgens een nieuw model door den Bestendigen Secretaris beraamd, en het geheele werk volgens bedoeld stelsel te doen voortdrukken.

2°) **Lezing door den heer Des. Claes over wijlen Jan van Beers.** (Zie *Verslagen* over 1905, blz. 830-833 en 835-900.) — Brief van 5 Januari 1906, waarbij de heer BUSCHMANN, van Antwerpen, aan den heer G. Segers het handschrift teruggezendt van het stuk betreffende JAN VAN BEERS, en hem verzoekt aan de heeren leden der Academie zijnen dank te betuigen voor hunne welwillende mededeeling. De heer BUSCHMANN zegt tevens het genoegen te hebben aan den heer Segers te laten weten, dat de familie geen bezwaar vindt in het overdrukken van dit stuk. — De Academie ontvangt deze mededeeling met den meesten dank.

Mededeelingen door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Verslag der Maandelijksche Vergaderingen. Opneming in het Staatsblad.** — Een lid der Academie heeft aan den heer Bestendigen Secretaris gevraagd, hoe het komt, dat de verslagen der *Académie Royale de Belgique (Classes des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts)*, 5 a 10 dagen na de vergadering in het *Belgisch Staatsblad* verschijnen, terwijl dit voor de Verslagen der *Koninklijke Vlaamsche Academie* alleen in de volgende maand het geval is. — Daar wellicht andere heeren Leden der Academie zich dezelfde vraag zullen stellen, meent de Bestendige Secretaris te moeten verklaren, dat hij het op zich niet nemen wil ver-

slagen naar het *Staatsblad,* ter opneming, te zenden, vooraleer deze door de Academie, in de eerstvolgende vergadering, zijn goedgekeurd. Zijns inziens, kan er bezwaar zijn tegen het ruchtbaar maken van verslagen, waarmede de Vergadering niet eerst in kennis is gesteld geworden. De Bestendige Secretaris zal overigens, zooals hij het tot nog toe gedaan heeft, er zorg voor dragen, dat alle verslagen, voor het *Staatsblad* bestemd, uiterlijk vier dagen na hunne goedkeuring aan dit blad worden opgestuurd.

2°) **Prijsvraag over het Drukkersvak. De Prijsvraag opnieuw uitgeschreven voor 1908.** *Terugneming der antwoorden in 1905 ingezonden.* — Ingevolge de beslissing door de Academie in hare vergadering van 2 Augustus 1905 genomen, heeft de Bestendige Secretaris, op blz. 523 van de *Verslagen en Mededeelingen,* eene aankondiging laten plaatsen, om de vier Mededingers in den Wedstrijd voor 1905 te berichten, dat zij het door hun ingezonden antwoord bij den Eerw. Heer kanunnik Dr. H. CLAEYS, lid der Academie (Predikheerenlei, nr 9, te Gent), konden terug bekomen. Dit bericht werd door den Bestendigen Secretaris medegedeeld aan ettelijke dagbladen uit Gent, uit Brussel, uit Antwerpen, uit Brugge en uit Hasselt, aan een dertigtal Nederlandsche Tijdschriften uit Noord en Zuid en aan het *Belgisch Staatsblad :* eenige van bedoelde dagbladen en tijdschriften hebben het opgenomen en in het *Staatsblad* is

het tot driemaal toe verschenen. De Bestendige Secretaris meent dan ook te mogen zeggen, dat aan de beslissing der Academie een voldoende ruchtbaarheid gegeven werd.

Desniettegenstaande heeft enkel éen der Mededingers zijn werk ingetrokken. De antwoorden met kenspreuken « *Verbetering* », « *Fluctuat nec mergitur* » en « *Vakkennis* », werden tot nog toe bij den heer CLAEYS niet teruggehaald en zijn voorloopig, op verzoek van dezen Heer, in het Boekenmagazijn der Academie neergelegd.

3°) **Ruildienst. Jaarboek voor 1906.** — Door de zorgen van den Bestendigen Secretaris, en op last van het Bestuur der Academie, werd een exemplaar van het *Jaarboek voor 1906* aan de Redactie der verschillende tijdschriften gezonden, waartegen de *Verslagen en Mededeelingen* geruild worden. — Ook, tot nadere bekendmaking onzer Instelling en dezes werkzaamheid, werd een exemplaar van dat *Jaarboek* aan negen Nederlandsche dagbladen uit Gent, Antwerpen, Brugge en Brussel geschonken.

4°) **Van de pas gekomen uitgaven :** *a.*) **Catalogus van de Boekerij der Academie, door wijlen Frans de Potter : Tweede uitgave.** — Den 4 Januari 1906 werd, door den Bestendigen Secretaris, aan de Heeren werkende en briefwisselende leden een exemplaar gestuurd van den *Catalogus van de Boekerij der Academie* (blz. 9-312),

door wijlen den heer FRANS DE POTTER bezorgd en waarvan het drukken, ten gevolge van dezes afsterven, is moeten gestaakt worden.

b.) **Jaarboek voor 1906.** Een exemplaar daarvan werd, den 12 Januari 1906, aan de Heeren werkende en briefwisselende leden gezonden.

Mededeelingen namens Commissiën.

1°) **Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal en Letteren.** *a.*) **Verslagen over de verhandeling : De Germaansche elementen der Romaansche Talen,** door den heer EUG. ULRIX, doctor in Romaansche philologie en leeraar aan het Koninklijk Atheneum te Brugge. — Namens de Commissie, deelt de heer Th. Coopman, secretaris, de verslagen mede, welke over dit werk werden uitgebracht door de heeren Dr. WILLEM DE VREESE, werkend lid, Dr. KLUYVER, buitenlandsch eerelid, te Leiden, en Dr. SALVERDA DE GRAVE (ter vervanging van den heer Dr. Franck), hoogleeraar te Leiden. (Zie op blz. 122 en vlg.)

— Na kennis van bovenstaande verslagen genomen te hebben, beslist de Academie, dat er tot het drukken van de Verhandeling mag worden overgegaan. De heer Dr. ULRIX zal echter verzocht worden de opmerkingen door de heeren verslaggevers gemaakt in aanmerking te nemen.

— Bij brieve van 29 December 1905, heeft de Bestendige Secretaris aan den heer Dr. J. J.

Salverda de Grave, te Leiden, den innigsten dank der Academie betuigt voor den belangrijken dienst dien hij haar bewezen heeft, door, op verzoek van haar buitenlandsch eerelid den heer Dr. A. Kluyver, met opoffering van tijd en moeite, zijn oordeel over de verhandeling van den heer Dr. Ulrix te hebben neergeschreven. Tevens berichtte hij Dr. Salverda de Grave dat het Bestuur der Academie als tastbaar bewijs daarvan, beslist had hem een exemplaar van hare uitgaven, voorzoover nog voorhanden, aan te bieden, met de hoop dat het aanbod hem welgevallig zijn zal. — Bij brieve van 30 December 1905, verzocht de heer Dr. J. J. Salverda de Grave den Bestendigen Secretaris aan de Vlaamsche Academie zijn diepgevoelde dank te betuigen voor het schoone geschenk dat Zij van plan is hem aan te bieden. « Het was mij een voorrecht, — schrijft verder de « heer Salverda de Grave — de Akademie op « verzoek van Dr. Kluyver de geringe dienst te « kunnen bewijzen, die door de voor mij zoo « nuttige werken der Akademie, waarlik op vor- « stelike wijze beloond is ».

b.) **Van de Ven-Heremans' Stichting. Eerste verslag.** — Namens de Commissie brengt vervolgens de heer Th. Coopman, secretaris, verslag uit over de werkzaamheid betreffende dat Fonds en dezes geldenlijken toestand. (Zie op blz. 131 en vlg.) — Ingevolge art. 4 van het koninklijk

besluit van 13 Mei 1905, houdende goedkeuring van het reglement van de *Van de Ven-Heremans' Stichting*, zal een afschrift van dit Verslag aan den Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs worden overgemaakt.

2°) **Bestendige Commissie voor Geschiedenis.** — *a.*) *Benoeming van eenen Voorzitter en eenen Ondervoorzitter voor 1906-1907.* De heer Broeckaert, secretaris, deelt aan de Academie mede, dat de Commissie, in hare vergadering van 15 November 1905, den heer EDW. GAILLIARD, tot voorzitter, en den heer Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, tot ondervoorzitter, voor de jaren 1906-1907 verkozen heeft.

b.) Namens de Commissie, verzoekt vervolgens de heer Broeckaert de Academie het opnemen in de *Verslagen en Mededeelingen* toe te laten van eene nota van den heer J. BOLS, over de *Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd,* door de heeren TH. COOPMAN en J. BROECKAERT, en over *De Keure van Hazebroeck van 1336,* door den heer EDW. GAILLIARD.

De Bestendige Secretaris meent te moeten doen opmerken, dat het gebruik in de Academiën wil dat er niet in de vergaderingen over werken door leden uitgegeven, gesproken worde. Besprekingen van dien aard in den schoot zelve der Academie kunnen overigens tot onaangename toestanden aanleiding geven. — Leden van de Aca-

demie verklaren die zienswijze niet te deelen. De vergadering verleent ten slotte voor ditmaal de gevraagde toelating. (Zie op blz. 117 en vlg.)

Letterkundige Mededeeling,

door den heer AD. DE CEULENEER.

Namens Dr. Is. BAUWENS heb ik de eer aan de Academie aan te bieden het Verslag, dat hij met Dr. VANDEVELDE, bestuurder van het Stadslaboratorium te Gent, op het *Negende Vlaamsch Natuur- en Geneeskundig Congres*, te Aalst gehouden in September 1905, heeft voorgedragen over « **Het drinkwatervraagstuk** », over de beste middelen om de steden met drinkbaar water te voorzien en over het bronwater van Bocq- en Hoyouxdal. De bespreking die over deze punten op het Congres heeft plaats gegrepen was zoo belangrijk, dat zelfs de Fransche pers er van gewaagde. Daardoor zelf werd de aandacht gevestigd op de wetenschappelijke waarde der Vlaamsche Congressen door ons geleerd en geacht medelid Prof. MAC LEOD in het leven geroepen. Door de werkzaamheid der Vlaamsche geleerden heeft men op eene afdoende wijze bewezen, dat onze taal zoo goed als welke ook voor het behandelen van alle wetenschappen gebezigd kan worden. Het tegenovergestelde was enkel een vooroordeel onzer tegenstrevers, aan hetwelk de Vlaamsche Congressen voor goed een einde gesteld hebben. Het zal hier wellicht niet misplaatst zijn te herinneren, dat reeds op het einde der 16e eeuw de wereldberoemde bruggeling Simon Stevin, in zijne *Wisconstige gedachtenissen,* zich stavende op gegronde redenen, beweerde dat men in het Vlaamsch veel beter dan in het latijn over wetenschappen kon handelen.

DAGORDE.

1°) Mededeeling door den heer hoogleeraar C. Lecoutere, briefwisselend lid, over twee fragmenten van MAERLANT's *Spieghel Historiael.*

Op de boekerij der Leuvensche hoogeschool, zegt de heer LECOUTERE, bevindt zich een dubbel folio-blad perkament, dat twee fragmenten van de Eerste Partie van den *Spieghel Historiael* bevat, fragmenten welke, hoewel niet heelemaal onbekend, tot nog toe door niemand waren besproken. Na een bondige beschrijving van de bladen, waar zij voorkomen, deelt Spreker eenige bijzonderheden mede aangaande den tekst, waaruit blijkt, dat deze niet geheel zonder belang is bij de studie van den *Spieghel*, en derhalve verdient uitgegeven te worden. Hij verzoekt daarom de Koninklijke Vlaamsche Academie bedoelde fragmenten in hare *Verslagen en Mededeelingen* te willen opnemen.

— Aangenomen. (Zie op blz. 29 en vlg.)

2°) Lezing door den heer J. Muyldermans, werkend lid : *Hoe de ouderen er over dachten.*

De heer Muyldermans leest eene verhandeling voor, getiteld : *Hoe de ouderen er over dachten.* Hij bedoelt de Nederlandsche schrijvers van Zuid en Noord, die vooral tusschen 1830 en 1870 werkzaam waren. Beurtelings onderzoekt hij, hoe zij dachten — de voornaamste onder hen, J. F. Willems, David, Bormans, Snellaert, Van Duyse, Dautzenberg, Heremans, Sleeckx, enz., over de spelling en over de uitspraak der taal. Wat den spreker

tot dit onderzoek aanzet, is zekere strekking onder onze hedendaagsche schrijvers, om, op eigen gezag, met de vroeger vastgestelde spelling en aangenomen uitspraak af te breken.

Na de ouderen uit het Zuiden, ondervraagt hij de voornaamste van het Noorden — o. a. De Vries, Te Winkel, De Jager, Jonckbloet, Beets, Nassau, Kern, Alberdingk Thijm, enz., — en stelt vast, hoe zij, inschikkelijk, met het zuiden de eenheid in spelling en uitspraak verstonden en bewerkten.

Het laatste deel der verhandeling haalt, volgens J. Fr. Willems, de eigenschappen aan, die onze vaderlandsche letterkunde moeten kenmerken : Godsdienstigheid, zedelijkheid en nationaliteit. Hij beschouwt daarnevens de nieuwere richting in de letterkunde, en besluit zijne rede, bij de jongeren aandringend op eerbied voor de taal en eerbied voor de zeden.

— De Academie, op voorstel van den heer Bestuurder, beslist dat de lezing van den heer MUYLDERMANS in hare *Verslagen en Mededeelingen* zal opgenomen worden. (Zie op blz. 56 en vlg.)

De vergadering wordt te vier uur gesloten.

———

[illegible] alomoen gaf haer mede
[illegible] denede
[illegible] si keerde te haren rike
Salomon was [illegible] ghelike
[illegible]
[illegible]
[illegible] in [illegible] leuene
[illegible] te sinen leuene
[illegible] god [illegible] sine [illegible]
[illegible]
[illegible] hem [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] leuen [illegible]
[illegible] gheloue [illegible]
[illegible] in [illegible]
[illegible] salomoens [illegible] ons [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] sone [illegible]
[illegible] sine [illegible] · xxiv ·

Alse salomoen was [illegible]
[illegible]
[illegible] sone [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Lichtdruk, Edm. Sacré Gent.

EEN FRAGMENT

VAN

MAERLANT'S « SPIEGHEL HISTORIAEL »,

door Dr. C. LECOUTERE.

Op de boekerij der Leuvensche hoogeschool bevindt zich een dubbel folio-blad perkament, metende ruim 32 centimers hoog (grootste hoogte 328 millim.) bij omtrent 25 breed (grootste breedte 257 millim.). Op elke bladzijde staan drie kolommen van 61 regels; het schrift is zeer regelmatig en wijst op de 14de eeuw. Op verschillende plaatsen is het bijna heelemaal verdwenen, en moeielijk leesbaar; daarbij is het eerste blad tamelijk geschonden : rechts heeft het nl. een groot gat, waardoor ongeveer een vijftiental verzen der laatste kolom r° en evenveel der eerste v° zijn weggevallen.

Geene andere afkortingen komen voor dan de gewone voor *m* en *n;* voor *er, ar* en *aer;* voor *par* en *pro* en voor *us,* alsmede de bekende afkortingen voor *Christus* (Xp̄c), *Jherusalem* (ihr̄lm̄) en *Israel* (isrl'). De opschriften der hoofdstukken zijn met rooden inkt geschreven, en door den copiïst zelf. Het cijfer, dat er bij behoort, volgt niet onmiddellijk op het laatste woord, maar staat overal op het einde van den regel.

De groote hoofdletters zijn over twee regels verdeeld, afwisselend (doch niet heel regelmatig) rood en blauw, zonder verdere versieringen. Ieder

vers begint met eene hoofdletter, elk afzonderlijk rood doorstreept.

Het schrift vertoont verder weinig eigenaardigheden. De *u*'s en de *n*'s zijn vaak moeielijk te onderscheiden; de *y*'s worden regelmatig van een punt voorzien; achteraan het laatste vers van een hoofdstuk staat ook telkens een punt.

Ons dubbel blad moet deel uitgemaakt hebben van een katern, die uit ten minste vier bladen bestond. De inhoud van het eerste blad behoort tot het Eerste boek der Eerste Partie van Maerlant's *Spieghel Historiael* en loopt van hoofdst. 36, vs. 33 tot hoofdst 43, vs. 15; het tweede blad behelst hoofdst. 25, vs. 11 tot hoofdst. 32, vs. 9 van het tweede Boek van dezelfde Partie. De tekst tusschen die twee fragmenten, omtrent 2150 verzen, moet derhalve zes bladen (of drie dubbele bladen) beslagen hebben; want $6 \times 2 \times 180 = 2160$ verzen.

Of ons vel het buitenste was van een katern, is niet te bewijzen; custoden zijn er niet. Bovenaan elk der bladen zijn wel overblijfsels van signaturen, in romeinsche cijfers, respectievelijk van de cijfers I (?) en 2 (?).

Hebben die bladen behoord tot een bekenden codex? Neen, voor zoover ik weet. Ten minste, zij komen niet overeen met de beschrijvingen die men gegeven heeft van de tot dusver ontdekte fragmenten van den *Spieghel*.

Tot nog toe heeft niemand de aandacht gevestigd op dit handschrift. Maar de fragmenten,

die er in voorkomen, zijn toch niet heelemaal onbekend gebleven. VERDAM heeft er in 1891 afschrift van genomen (1). De tekst vertoont niet zeer veel afwijkingen van dien door DE VRIES en VERWIJS uitgegeven; op verschillende plaatsen is hij zelfs minder goed verzorgd. Maar op eenige andere daarentegen is hij ontegensprekelijk beter, en draagt wel iets bij tot het juist verstaan van Maerlant's werk : aldus b.v. I[1] 38, 74-78; 41, 36; 42, 66-67; I[2] 26, 67; 27, 22 (*Cfr.* beneden de aanteekeningen bij die plaatsen). Dat is een voldoende reden, dunkt ons, om dit fragment uit te geven.

Wij hebben bij dit uitgeven alleen op te merken, dat de tekst van het Hs. zoo getrouw mogelijk is weergegeven; de afkortingen zijn natuurlijk opgelost, *u* en *v*, *i* en *j* onderscheiden. Wat wij mochten onderstellen dat in het Hs. stond, maar niet meer te lezen was, is, zonder nadere aanwijzing, tusschen vierkante haakjes bijgevoegd. Ook op andere plaatsen werd herhaaldelijk op dezelfde wijze iets ingelascht om een gezonden zin te verkrijgen, doch dan niet stilzwijgend, zooals trouwens van elke wijziging rekenschap wordt gegeven.

Ten slotte betuig ik hier mijnen dank aan mijnen vriend en ambtgenoot, Dr. W. L. DE VREESE, te Gent, die mijn afschrift met het hs. heeft vergeleken.

---

(1) Zie het *Tijdschrift voor Nederlandsche taal- en letterkunde*, Dl. 21 (1902), blz. 21.

EERSTE BLAD.

r° *a* Sulke vaen die elpendiere I[1] hoofdst. XXXVI.
Ende levet bi, dats hare maniere;
Sulc, hooric oec bedieden,
Leven van melke van wilden lieden.
  Tragoditen en plegen niet
Huus te makene, als ander diet;
In holen wonensi, dats hare sede.
Daernes ghene ghierichede,
Armoede minnensi ghemeene.
Hare begerte es an enen steene;
Exocontaliens heten si bi name.
Die hevet allene te samen,
Dor al dat hi es so clene,
Verwe sulc als .lx. stene.
Dese leven bi serpenten;
Sine spreken no parlementen.
Die van Tratien, diene gheven
Niet of clene om dit leven,
Maer si minnen die doot,
Want hare waen dies so groot.
Sulke waent van hem somen,
Dat die sielen hier weder comen;
Ander wanen vanden keytiven,
Dat si alle salech bliven.
Als hem kindre worden gheboren,
Machmen hem rouwe driven horen;

---

40 *Daernes* voluit. Aan het begin van het vers wordt *daer* gewoonlijk afgekort (D').

43 *Exocontaliens;* in het teksths. *exacontalitus*, bij VINC. « exaconthalitum nominamus ».

50 Na *niet* staat in het hs. een dubbel punt.

51 hs. M' en telkens aldus beneden. Doch *Maer* voluit I[1], 26, 71; 27, 50; *Mar* voluit I[2] 30, 5; *mer* I[2] 31, 32.

Ende metten doden sien si vroe.
Die wijf minnen die man alsoe,
Alse mense bornt, na de sede,
Dat si int vier springen mede.

Van minnen van wive te manne waert .xxxvij.

[I]ndi, seghet sente Jeronimus,
Pleghen ene sede aldus,
Te hebne vele scone wijf.
Die dan meest ints mans lijf
Vanden manne was vercoren,
Gaet met hem int vier, als wijt horen.
Dan dingensi ende vermeten hem das
Elc d[a]t so die lieveste was,
Ende die liefste wort bekent,
Doet an haer beste parement,
Ende helset dien doden altehant,
Ende bornt met hem in den brant.
Het scijnt, die dus doot gaet an,
Of si niene sochte enen andren man.
Dit hebbic van vrouwen seden
Vanden lieden hier ter steden
Gheset, om dat ghi selt verstaen,
Dat die ghene die Gode ontgaen,
Als het dede dit quade diet,
Die God die de tongen alle sciet,
In menighe dolinge comen.
Nu seldi voort horen nomen
Die gheslachten vanden lieden,
Ende hoe hem die rike scieden.

Van beghinne vander Sythen rike .xxxviij.

Falech, die Hebers sone was,
Alsemen hier te voren las,

---

20 Lees : *Doe God die tongen* enz., zooals in het teksths.

In wies tiden dat ghevel
Dat wonder om den torre Babel,
b Die wan, als hi hadde .xxx. jaer,
Ragu sinen sone, dats waer,
.C. jaer .xxx. ende een
Na der swaerre lovien ween.
In sinen tiden sekerlike
So beghonden daer Sijten rike,
Die deerste waren ende doudste mede
Die lande wonnen met onvrede.
Nochtan teltment sekerlike
Niet over recht conincrike,
Want wilt volc was ende onbesceden,
Die sonder redene dinc wilden leden.
Hier af scrijft in sine viten
Justinus, ende spreect, dat die Siten
Lange jeghe[n] Egypten streden,
Om voordeel van haerre oudheden,
So dat Vexoris vernoide das,
Die coninc in Egypten was,
Ende sochtse alre eerst met stride.
Die Siten maectene onblide,
Want si hebbene verdreven.
Egypten ware hem op ghegheven,
Maer die marassche hebt hem benomen,
Dat si int lant niene conden comen.
Doe keerden die Siten daer na
Ende verwonnen Asya,
Ende lagher in .xij. jaer,
Ende setten haren tribuut daer.
In desen tribuut Asya stac
Tote dattene Ninus brac,
So dat in dat twaelste jaer,

---

35 Het hs. heeft *twaelste*, hoewel onduidelijk. Aan een vergissing moet men, m. i., niet denken, aangezien deze zonderlinge vorm nog beneden, cap. 40, vs. 29 voorkomt.

Hare wijf om hem sende daer,
Dat si te lande souden keren.
In desen gheviel, dat .ij. heren,
Twee coninge, jonc, stout in doen,
Scolopitus ende Heylioen,
Ute Siten worden verdreven,
Die met een deel haerre neven
Ende grote heren hem traken na,
Ende quamen in Capadocia,
Daer si met haren here laghen.
Met rove ghinc si hem bejaghen
Ende dwongen dat lant menich jaer.
Doe worden si belaghet al daer
Ende doot ghesleghen, ende hare man.
Hare wijf daden die wapine an
Ende sloeghen dat lantvolc doot,
Ende maecten ene coere groot,
Daer si hare sonen, die si droeghen,
Van hem daden of versloeghen,
Ende houden maghede, die si winnen.
Diene willen si niet leren spinnen,
Maer jaghen ender wapene pleghen.
Over een hebbensi ghedreghen,
Dat si hem in haerre kyntschede
Die rechter borst af bornen mede,
Dat hem die mamme niene let,
Sine slaen ende s[c]ieten te bet.
Dit gheslachte quam ute Sweden.
Van desen es in dien dach heden
Datmen heet der magheden lant,
c In latine Amosonia ghenant.
Twee coninginne makenden si doe,
Marcesica ende Lampeto,
Die haren orbare souden belopen.

---

53 *Daer* voluit in het hs., zooals nog beneden I[a] 29, 68.

Vele dwongensi vanden Europen
Ende wonnen Asya dat clene,
Ende maecten steden menich ene.
Haren roof sendensi thuuswaert,
Ende lieten in dien aert
Marcisica ende die sij wouden
Die de lande dwinghen souden.
So dat si ende hare scaren
Alle daer versleghen waren.
Dus wart versleghen Marcesica.
Doe quam [haer] dochter Oricia,
Die van orloghen sere was vroet,
Ende noit nie na man en stoet.

Hoe trike van Egypten beghonste .xxxix.

Ragu daer [ic] af seide hier voren
Doen wart Saruch een sone gheboren.
In sinen tiden sekerlike
Beghonde van Egypten trike,
Doe stont, alsment vint voor waer,
Wel na .xv^{c}. jaer,
Onthier men Cambises wan.
Sint quaemt weder op nochtan

---

75 In het teksths. ontbreekt *ende*. Dat maakt een groot verschil; daaraan zal het wel te wijten zijn dat de uitgevers opmerkten dat in de vv. 74-78 iets schijnt te ontbreken. Ons hs. geeft hier ontegensprekelijk een beteren tekst, die het Latijn nauwkeurig vertaalt : « Reliqui ad tuendam Asiam remanserunt, qui cum Marchesita concursu barbarorum interficiuntur ».

79 *Wart*, hs. *w't*, en doorgaans aldus afgekort. Doch voluit *wart* I^{1} 39, 2; 42, 13 en 54; I^{2} 29, 28; 31, 6.

80 [*Haer*] ontbreekt in het hs.

1 *Ic* niet in het hs.

2 *Doen* l. *Dien*, zooals door den zin gevergd wordt.

5 *Doe* l. *dat*.

Ende stont . . . . den
Doe w. . . . .
Sa. . . . .
N. . . . .
M. . . . .
. . . .
Als ghi hier . . . . re.
In Saruchs tiden beghonden mede
In Sicomia die stede
Een conincrike, als ic las,
Dat hovet van Europen was.
Dat gheduurde, alst es bescreven,
.Xxv. co[ni]nge leven
.Dcccc. e[nde] .xl. omtrent
Eert ghevelt was ende ghescent.
Dese viere riken sonder waen
Quamen na die diluvie saen;
Twee in Asya, twee in Europen.
Nu selen wi voort ten jeesten lopen.

Hoe Adams gheslachte doolde [tote Abrahamme] .xl.

Nachor wan sinen sone [Thare],
Die wart in sinen lant [gemare],
Ende was van Caldee gheboren.
Nembroch was coninc, als wi horen,
Ende leerde daer int lant, die sot,
Dat vier ware een recht god.
Nachor dienes niet met hem [bleven],
Hier omme es hi des lants verdreven.
v° *a* Dese Nachor wan Abraham;
Dat was deerste diemen vernam
Die dorste segghen openbare,

9 *Nachor*. In het teksths. staat *Thare*, wat juist is. *Cfr.* beneden vs. 1 van hoofdst. *xli*, waaruit volgt dat men ook hier *Thare* moet lezen.

Dat een almachtich God ware.
Hier gaet uut dandre etaet,
Die stont, alst bescreven staet,
.Dcccc. jaer ende .xl. voort
. . . .
Dus waest vander warelt beghinne,
Doe Abraham quam ter warelt inne,
Een ende .xxx. hondert jaer
Ende .lxxxiiij., over waer.
Sente Clement die seghet, die man,
Hoe die warelt dolen beghan,
Ende seecht, dat int neghende gheslachte
Van Adame quam volc van crachte,
Gygante die Gode maecten gram,
Daer die dyluvie omme quam.
Dat tiende gheslachte ende telfste mede
Bleef staende in die dorperhede.
Dat twaelste nam van Gode
Visch oerlof tetene bi ghebode,
Dat si dat bloet souden laten.
In dit dertiende ward verwaten
Cam om sine dorperhede
Ende die sine na hem mede.
Int viertiende sommeghe liede
Van ghe. . . . . . diede
. . . .
. . . .
Ende leerden hem. . . . .
Int achtiende muerde men die stede,
Ende scaerde heren ten onvreden,
Ende maecte wapenen ende wet,
Ende sijn baeliu ende temple gheset;
Ende die princen bi ghebode
Anebedemen over gode.

---

30 Lees, met het teksths., *Vleesch* in plaats van *Visch*, wegens den zin.

[Van Abrahame] ende van [Ninus .xlj.]

Thare, als hier voren staet,
Wan Abraham, ende nu gaet
Die derde ewe ende al hier ane.
Tien tiden, doet men ons te verstane,
Maecte Ninus met ghewout,
Alse Abraham was .vij. jaer out,
Die grote stat van Ninive,
Drie dachvarde groot ofte mee.
Dander coninc, alsict vant,
Was hi van Assurien lant,
Want Belus hadde coninc ghewesen,
Sijn vader, voor hem, als wi lesen.
Dese Ninus, dats al waer,
b Was here .lij. jaer :
.Xlij. voor Abrahams gheboort,
Ende .x. jaer was hijt voort.
Hi waest, daer afgode of sijn vonden,
Als ons vraie jeesten orconden.
In Ninus tiden levede Cham,
Die vanden vader den goodshat nam,
Ende was coninc in Bactren lant.
Hi was die toveren vant
Ende was vanden sterren wijs;
Dies hadde hi ontfanghen prijs,
So dat hi Sorcastres hiet,
Dat meester van sterren bediet.
Die .vij. arten liberale
Vant hi mede also wale.
Clement seghet, dat hi vernam,
Dat hi hadde enen sone, hiet Stram,
Danen tgheslachte van Persi
Ende van Egypten mede of hi,

---

17 *vonden* in het hs. verbeterd uit *wonden.*

32 *hi,* lees *si.*

Ende van Babylonie mede.
Hem leerde hi die behendichede
Van toverien ende menich quaet;
Ooc haddi enen duvel privaet.
Sint sloeghene Ninus doot,
Ende bornde clene ende groot
Sine boecke altemale.
Nochtan vintmen bescreven wale,
Dat boeke van hem sijn bleven.
In so onghevallech leven
So viel dat volc, in selker scame,
Sonder die volgheden Abrahame,
Dat si hout, bome ende stene
Ende alle beesten over ene
Over gode menich kende;
Ja, dat luut van haren ende,
Al eest scande datment seghet,
Also alst inden boeken leghet
Dien daer af screef sente Clement,
Hebben si over god bekent.

Hoe Semiramis berechte Assyrien .xlij.

Alst aldus dolende wart ghemene,
Abraham ende die sine allene,
Die van sterren sere was vroet,
Die vernam wel ende verstoet
Biden sterren, dat een God ware,
Die maecte dat lichte ende dat sware,
Diet algader oec berecht
Ende al staende houdet echt.
Dies quam hem dingel te voren

---

36 *Privaet.* Het teksths. heeft hier *primaet*, wat niet past. VERDAM heeft reeds (*Mnl. Wdb.* 6, 681 *aanm.* bij *primaet*) deze wijziging voorgeslagen, op grond van de lezing van ons fragment en de variante van een ander hs.

Ende leerdene ende liet hem horen
Al dat den ghelove lach ane
Ende daer hi was af in wane.
Ninus wart vore sine poort
Ghescoten doot ende so vermoort,
Ende liet een kint, hiet Ninia,
Dan was onghevoech niewer na.
Maer Semirramis, sine moeder,
Die van mordadicheden was vroeder
Dan yemen was, si veinsde hare,
Dat si die sone Ninia ware;
Want luut, ghedane ende lange
Was harde na van enen gange.
Niewe maniere trac si an
Van cleden, ende gheboot die man
Dat si hem also souden cleden.
Si ende die sone onder hen beden
Berechten doe Assiria
.Xlij. jaer daer na.
Dat Ninnus doot bleven was.
Oec ghenendde si hare das,
Dat si maecte haren man
Van haren sone, ende om dit dan
Was si deerste, segghen boeke,
Die oyt manne maecte broeke,
Want dat si tusschen die dien
Den sone bloot niene souden sien.
Si maecte veste ende menighe stede,
Ende muerde Babylonien mede
Met enen mure van tichlen dicke,
Sterc ende hoech ende onghemicke,
.Xl. ellen hoech ende hondert;
.C. porten, des menighen wondert,
Al ghegoten van metale.
Dits onghelovelic, merkic wale;
Maer ystorien van heylighen lieden

Segghen dit ende bedieden,
Ende segghen dat die muer es lanc
.Lx. milen ommeghanc.
Dits een wonder sekerlike
Van den .vij. van aerdrike.
Semirramis, spreect daventure,
Maecte dese wonderlike mure.
Hier voren seldi meer of horen,
Hoe dat die stat wart verloren.
Orosius ghewaghet dus,
Dat dese Semiramus
Bloet begheerde, ende bornde mede
Altoos in die onsuverhede.
Also hadde van enen man
Haren wille, doet sine dan.
Ende want si hare kint hadde te manne,
Ghaf si ene w[e]t ute da[nne],
Dat wat moedere so woude
Haren sone nemen soude.
Justinus die scrivet al bloot,
Datse haer sone sint sloech doot.

Van Abraham ende sinen gheslachte hoe si ruemden haer lant .xliij.

Abraham was allene goet
Al was al die warelt verwoet,

---

46 Dit vers was door den copiïst vergeten, maar werd onderaan de kolom bijgeschreven met een verwijzingsteeken (een doorstreept ootje), dat echter niet in den tekst herhaald is.

53 *voren* is blijkbaar te verbeteren in *nare*.

62 *w*[*e*]*t ute* hs. *wt ute*.

66-67 Deze twee verzen luiden in het teksths. aldus :

Justinius die scrijft al bloot
Dat soe haren sone sint slouch doot,

waarbij de uitgevers opmerken, dat daardoor het Latijn: « Semiramis, cum filii concubitum petisset, ab eodem interfecta est », niet juist wedergegeven wordt. Onze tekst is hier alweer beter, en vertaalt nauwkeurig het Latijn.

Sonder hi ende sine mesniede.
Dat rumede hi ende sine liede
Sijn lant, om ons Heren ghebot,
Ende doe so belovede hem God
Dat lant van promissioene
Sinen gheslachte te haren doene.
Twee wijf hadde hi doe twaren,
Agar ende Sarra, ende quamen ghevaren
Te Damasche ende woenden daer.
God belovede hem daer naer,
Dat van sinen vleesche soude comen
Christus der warelt te vromen.
Eerst droech hem Agar enen sone

TWEEDE BLAD.

r° *a* Dit was een edel sondare, I[a], hoofdst. XXV.
Al waest dat hi mesdade sware,
Als hi dede an Urien,
Dien hi dede sijn wijf ontfrien
Enten man oec slaen tere doot.
Sine berouwenisse was so groot
Ende sine grote oetmoedichede,
Dat God hoorde sine bede.
Oec doghede hi oetmoedelike,
Dat hem sijn sone of wan sijn rike,
Ende lachter, diemen hem sprac,
Ende wilde hi niet datmen wrac;
Ende als [hi] hadde ghereet met eren
Den cost toten tempel ons Heren,

---

4 *Dat*, lees *Doe* om een gezonden zin te hebben.

22 *Ende* voluit; lees *En*.

23 [hi] niet in het hs.

Dede hi in sijns selves leven
Salomoene die crone gheven.
Hi leerde hem den dienst ons Heren
Ende coninc te sine met eren,
Ende starf heylechlike met vreden
Ende in groter moghentheden.
In Davids tiden, int leven sijn
Was coninc Silvius Latijn
Tote Alben, alsict las,
Daer sint Rome thooft af was.
Van David ende van Salomoene
Ware harde vele te doene
Dan icker of segghen wille,
Want des langs makic .i. ghestille;
Ende dies vele te wetene roect,
Ic wille, hi Scolastica soect,
Die ic dichte hier te voren;
Daer mach hi in dietsche horen,
Wanic, meer dan iewer ten tiden;
Hier moet ict cort overliden.

Van den coninc Salomoene ende van den temple .xxvj.

Salomoen was na den vader
Coninc van Israel algader,
Ende droech crone .xl. jaer.
Josepus die spreect over waer,
Dat hi .lxxx. jaer droech c[ron]e
.Xl. jaer wel ende scone,
Ende .xl. jaer dat hi lach in sonden.
Hi nam te wive in dien stonden
Des coninx dochter Pharaoen
Van Egypten, ende wan doen
Een kint, spreect die scrifture daer,
Doe hi out was .xi. jaer;
Dit was jeghen der naturen sede.
Gode bat hi in sine ghebede,

Dat hi hem sin ende wijsheit gave;
Dit coes hi voor alle have.
Ende God maectene dies al rike,
Dat noit man en was dies ghelike.
Hi was die eerste die onsen Here
Tempel maecte dor sine ere,
Die was van witten marberstene
Van Fares, ghepolliert rene;
.Lx. ellen was hi lanc
Ende .xx. wijt in sinen ghanc;
.Xxx. ellen hooch, ende dan echt
Enen solre ghemaect recht;
b Daer boven toten decsel dan
.Lx. ellen hooch nochtan;
Dus was die heghe altemale
.C. ende .xx. elnen wale.
Die nederste woninge was utermaten
Scone, ende ghedect met gout platen;
Solre, vloer, weghe bede gader,
So dat goudijn sceen al gader.
Ten oostende was ontdaen
Dese monster, sonder waen,
Ende was die dore van manieren
Wit van masieren te masieren.
Binnen so was over een
Die tempel ghesceden in tween;
Tooster was in sinen ghanc
.Xl. elnen allene lanc;
Dat hietmen sancta bi namen.
Daer plaghen die papen alle te samen
In te ghane na die wet.
Twesterste was ghevisiert bet,
Want dat was .xxx. elnen lanc,
Recht viercant in sinen ghanc;

---

29 *heghe*, lees *hoghe*.

Sancta sanctorum hiet men daer.
Daer ne quam maer eens int jaer
Die bisscop ende niement el.
Daer in was, dat weet men wel,
Die diere arke entie fine,
Die Moyses maecte in die woestine.
Tusscen sancta ende sanctorum sancta
Ghinc een wech, alsict versta,
Cedrijn al met goude gedect,
Daer voren ene [cor]tine ghetrect
Van utermaten dieren saken;
Dits daer dewangelien [af] spraken,
Dattet van boven neder scoorde,
Doe onse God die doot becoorde.
Goudine taflen, goudine outare,
Menich goudijn candelare,
Goudine vate wart altemale,
Daer men mede diende wale.
Paravijs ende andre mure,
Soudicse na die scrifture
Al besceden int ghedichte,
En quaems niet of so lichte;
Maer selc Goods huus ende so diere
En wart nie ghemaect in ghene maniere.
.Vij. jaer ende maende zesse
Wrochtmenre over, seghet die lesse.

Van Salomoene ende sijns wijfs sale .xxvij.

Daer na dede Salomoen
Hem selven een huus maken doen,

---

60 [*af*] ontbreekt in het hs.

67 Het teksthr. heeft hier *Paranis*, wat, zooals de uitgevers zeggen, eene onjuiste lezing moet zijn voor *paravis* of *paravijs*. Hoewel in ons fragment het schrift op deze plaats bijna geheel is verdwenen, kan men toch zien dat er *paravijs* staat.

72 *Maniere;* de *re* op een tweeden versregel bijgeschreven, juist onder de *ie*.

Daer men .xiij. jaer over wrochte,
Ende men wonder of spreken mochte.
.Cc. scilde van finen goude
Dede hi maken, wa[n]t hi woude
Sine coninclike ghewelt
Cont maken, so dat menre of telt
In menech lant, in menighe stede;
Ende .ccc. scilde andre mede,
Die peltes heten in tlatijn,
c Ghescepen na een manekijn,
Zommighe hoecte ende zommighe ront.
Hier mede plaghen talre stont
Die wachters voor die poorte te stane;
Ende als Salomoen plach te ghane
Of te ridene tenigher stede,
So voeren jongelinghe mede
Op paerde, met blonden hare,
Dat sloech neder dan al dare :
Tote op den rugghe vanden paerde
Ghinct, verghult dor die hovaerde,
Ende droeghen dese verghuldine scilde
So quam die coninc, alsi wilde,
Op sinen cierliken waghen naer
Ende voer, wil [hi] hier wil hi daer.
Der coninginne maecte hi mede
Een huus oec al daer ter stede,
Marbrijn, cedrijn ende van goude,

---

6 hs. *wat*.

22 Hs. *Ghinc tverghult* enz. DE VRIES en VERWIJS meenden, dat in plaats van *ghinc* men *hinc* moest lezen : « het haar *slouch neder* (hing neder), zoodat het tot op den rug van het paard *hing* ». Die gissing wordt niet gesteund door de lezing van ons fragment; trouwens *ghinct* — ontegensprekelijk beter dan het eenvoudige *ghinc* — geeft een alleszins goeden zin.

26 [hi] niet in het hs.

Ende som silveren, als hi woude.
Al die vate, daer men uut at,
Waren ghuldijn; voor waer hout dat.
In .xx. jaren volmaect al
Salomoen groot ende smal,
Monster, salen al te samen.
Tesen dingen die allamen.

Van den mure van Jherusalem Ende Salomoens doot .xxviij.

Salomoen maecte om die stede
Te Jherusalem den muur mede
Sterc ende dicke, ende oec die straten
Paveerde hi wel utermaten,
Die te Jherusalem waert laghen.
Tevalne steden van ouden daghen
Dede hi vermaken, ende nieuw[e mede]
Sette hi in menighen stede.
Van Joden en maecte hi niemen kne[chte],
Hi deedse leren ten ghevechte;
Maer die waren van Chanaan,
Dien leide hi eyghendoem an.
Sine scepen voeren coopwaert
Tote Afion Gabus waert
(Een eylant eest in die Rode Zee),
Ende brochten gouds van danen mee,
Gout van Ofier, dat best es,
Ende silver mede, des sijt ghewes.
Pauwe, simmen ende stenen diere,
Ende tande van elpendiere.
Tien tiden achtemen silver clene,
Want die sittene ghemene
Te Jherusalem voor die dure

---

30 Lees *si* (d. i. de koningin) in plaats van *hi* (*als hi* ontstond ten gevolge van een verkeerd opvatten, uit *alsi* d. i. *alssi*).

Waren silveren tier ure.
Dese mare ghinc verre ende voort,
So dat daer quam in die poort
Van Saba die coninginne;
Si wilde proeven Salomoens sinne.
Maer si vant al openbare
Die waerheit [meerre] dan die mare.
Waer so si in twifle was,
Salomoen maecte hare vroet das,
So dat hare wonderde sere.
Diere prosente gaf si dien here,
v° *a* Ende Salomoen gaf hare mede
Menighe diere clenede,
Ende si keerde te haren rike.
Salomoen was sonder ghelike;
Wijf verkeerde sine zede,
So dat hi afgode anebeedde.
Wijf hadde hi .C. werven sevene,
.Ccc. amyen te sinen levene.
Des gaf hem God voor sine doot
Viande starc ende groot,
Ende ontboot hem over een
Biden propheten, dat hi in tween
Delen soude sijn conincrike
Na sijn leven sekerlike.

---

30 [meerre] ontbreekt in het hs.

30-33 Deze verzen zijn aldus te interpungeeren, meen ik. De Vries en Verwijs zetten een komma na v. 30 en een punt na vs. 31, waardoor de zin anders wordt, maar veel minder goed. De vv. 32-33 worden tot een volzin verbonden; maar ik begrijp niet, wat er de beteekenis van kan zijn. — Het is overbodig op te merken, dat *waerheit* in v. 30 ook beter past dan het *sinne* van het teksths.

39 *Zede* met een hoofdletter in het hs.

41 C is de juiste lezing; het teksthr. heeft hier verkeerdelijk ccc. *Cfr.* de aanteekening der uitgevers bij deze plaats.

Doch hevet men ghelove groot,
Dat hi bekeerde voor die doot.
In Salomoens tiden, dat[s] ons cont,
Was. daer sint Rome stont,
Coninc Alba Silvius;
Die jeesten hebbent in aldus.

Hoe trike schiet in tween na sine doot .xxix.

Alse Salomoen was bestorven,
Was bi na trike verdorven,
Want sijn sone Roboam
Seide, dat den volke mesquam.
Dies coren die .x. gheslachte ghemene
Jeroboamme, ende .ij. allene
Bleven met Roboam, alsict las :
Benjamins gheslachte ende Judas.
Dus bleef Roboam met hem
Coninc in Jherusalem
Ende regneerde .xvij. jaer.
Jeroboam die maecte daer
Sinen stoel in Samaria,
Ende oec so maecti daer na
.Ij. ghuldine calve, die hi hiet
Anebeden sijn ghediet;
Dus scieden de .x. gheslachte van Gode
Ende lieten die Goods ghebode.
Judas gheslachte in Roboams tiden
Lieten die wet van Meden liden,
Ende maecten menighen valschen outaer.
In Roboams vijfte jaer
Quam van Egypten coninc Sesac

---

53 hs. *Silinus*, aldus telkens beneden, meestal met de gebruikelijke afkorting voor *us*.

20 *Meden* geeft geen zin; lees *Jueden* (de verwarring tusschen de *m* en de *iu* is gemakkelijk te verklaren).

Ende dede hem groot onghemac,
Endé rovede den tempel ons Heren,
Dien van Jherusalem tonneren.
Roboam starf, ende daer na
Ward coninc sijn sone Abia.
In Roboams tiden, wi lesent dus,
Was coninc Silvius Epicus
Tote Alba, alsict vernam,
Danen tbeghin van Rome quam.
Abia regneerde voor waer
In Jherusalem .iij. jaer,
Ende volghede sijns vader quaethede.
Hi hadde te viande mede
Jeroboam, die hem was fel,
Ende coninc was van Israel.
In sinen tiden was Silvius Capis
b Coninc in Alba, daer nu Rome is.
Asa wert coninc na Abien,
Sinen vader, hooric lien,
Over tlant van Jherusalem.
Int beghin so proevede hi hem
Wel na den coninc Davite :
Der quader liede maect hi quite
Ende dreef dafgode uten lande.
Den Ethyopen dede hi scande,
Want hise uut sinen lande jaghede
Ende verwan ende versaghede.
Hi beghonde versuffen int ende,
Want doe hi hoorde ende bekende,
Dat Basaa, coninc van Israel,
Hem verbolghen was ende fel,
Sende hi den coninc van Surien
Giften ende met sire partien
Verdreef hi die van Israel.
Om dat hem dit ghevel,
Scandene die profete ons Heren;
Dien dede hi doen vele onneren.

Doe quam hem in die voete twee;
Nochtoe en wilde hi min no mee
Hem an Gode troosten noch.
Int ende so starf hi doch.
Na hem wart coninc in die stat
Sijn sone een, hiet Josafat.
  In sinen tiden was Silvius Capis
In Alba coninc, daer nu Rome is.

Van Josaphat coninc van Jherusalem .xxx.

  Josaphat was coninc daer
In Jherusalem .xv. jaer.
Hi leedde des vader goede leven;
Afgode dede hi begheven;
Mar anden coninc van Israel,
Achab, en dede hi nie wel,
Dat hi vrienscap an hem sochte,
Want argher niet wesen en mochte.
Hi vacht met hem met sire partien
Jeghen den coninc van Surien,
Daer na Jehu die prophete
Omme scant bi Goods ghehete.
  In sinen tiden quamen die Amoniten
Die Arabiene entie Moabiten;
Gode bat hi ende hief op sine hande,
Ende sloech se alle uten lande.
Helyas die prophete was
In sinen tiden, alsict las,
Die menighe miracle dede;
Die God dor sine heylichede
Heeftene in enen vierighen waghen
Uter warelt henen ghedraghen,

---

2 xv., *l.* xxv., zooals door den zin gevergd wordt.

11 *Daer na* l. *daer ne* (= den koning).

12 *scant* hs. *scaut.*

20 *Die God;* het eerste woord staat er te veel; het is misschien in dit vers gekomen onder invloed van het *die* van den vorigen regel.

Ende met Enoc ghedaen.
Noch selhi comen, sonder waen,
Jeghen Antkerste disputeren,
Diene [niet] sal connen verweren.
Dan sal hi se bede verslaen;
Dus sulen si hare enden ontfaen.
In Josaphats tiden, als wi lesen,
Was Silvius Carpentes, ende desen
Hietmen Silvius Tyberijn;
c Daer omme was selc die name sijn,
Want hi in die Tybre verdranc,
Also als mesval hadde de ghanc.

Van Joram coninc van Jherusalem ende van Elyas .xxxj.

Na Josaphat sijn sone Joram
Dat conincrike in hant nam,
Die trac die afgode an hem,
Ende dwanc die van Jherusalem,
Dat si mede dat selve daden.
Hi wart van viande verladen,
Die hem daden scade groot.
Sine .vj. broedre sloeghen si doot.
Die van Arabien namen hem ghinder
Sijn wijf ende sloeghen sine kinder,
Sonder sinen sone Occosien;
Nochtan en wilde hi sijns niet lien.
Doe viel hi in ene quale
Ende rotte binnen al te male.
Crone droech hi .viij. jaer,
Ende starf in tormenten swaer.

---

24 *Selhi* in het hs. staat *seldi*, met een punt onder de *d*, en daar boven een kleine *h*.

26 [niet] staat niet in het hs.

8 *sloeghen si* l. *sloech hi* (nl. Joram zelf); de zin eischt die verbetering. Zie II *Kron.* 21, 4.

In sine tiden, in sine daghen,
Was Helyas te hemele ghedraghen,
Ende sine gracie dies bleven
Helyseus in sijn leven,
Die vele scone miracle dede.
Helyas hadde verwect mede
Een kint van dode te live,
Ende Helyseus, daer ic af scrive,
Verwecter .i. oec in sijn leven.
Ende daer na, doe hi doot was bleven,
Dede hi enen dode opstaen,
Teerst dat hi an hem was ghedaen.
  In desen tiden was in Alba
Coninc Silvius Agrippa.
  Na Joram quam Ochosias,
Die mer .i. jaer coninc was.
Hi hilt hem an die afgode
Ende liet Goods wet entie ghebode;
Die sloeghen die coninc Jehu doot
Van Israel, alst God gheboot,
Ende .xl. sire broedre mede.
Dese mare quam in die stede,
Ende Athalia, sijn quade moeder,
Diene liet leven kint no broeder,
Si en nam hem allen tleven,
Want si gherne ware vrouwe bleven;
Maer datter ene ghestolen was,
Een sughende kint, hiet Joas.
Dus bleef Athalia daer
Vrouwe in die poorte .vij. jaer.

Van Joiadas bisscop van Jherusalem .xxxij.

Joiadas, die van Jherusalem
Bisscop was, gaderde an hem

---

35 *Die sloeghen* d. i. *dies sloeghen;* de *s* werd maar eens geschreven.

Die goede liede van den lande,
Ende namen tkint in hande
Alst .vij. jaer was out,
Ende maectent coninc met ghewout,
Ende men sloech doot Athalien,
Hare afgode ende hare manieren;
Ende si lange in desen levene was.

---

8 *Manieren* past hier kwalijk, het teksths. heeft *mamorien.*

9 In het teksths. luidt dit vers heelemaal anders :

Hare afgode ende hare mamorien
Waren ghedestruweert al.

Hoe de ouderen er over dachten,

door J. MUYLDERMANS.

I.

In een der eerste nummers van *De Middelaer* (1) schreef de Heer H. Peters : « Waerlijk, « het is bij ons geschapen gelijk ten tijde van Ten « Kate bij de Hollanders, *de spelkonst is eene spil-* « *konst geworden.* Bevoegd of onbevoegd, ieder gaet « eigenmagtig te werk en vervringt de tael vol- « gens zijne persoonlijke begrippen ». — En de man haalde daarbij Vollenhove's verzen aan :

« Taalmeesters vindt men die gebreken, waardt te lasteren,
« Met feilen bet'ren die de taal nog meer verbasteren ».

Op het Nederlandsch Congres te Brugge, in 1862, dacht Prof. Heremans nog dezelfde zinspeling van den Hollandschen taalkundige te moeten herinneren : « Ik ben, — sprak hij, — een « vijand van dat verdrietig muggeziften en harre- « warren over de spelling, hetwelk te allen tijde « in de Nederlanden maar al te veel aan de orde « van den dag is geweest. Er zijn in de taal punten « van oneindig meer belang dan de spelling, welke « toch altijd eene zaak van conventie blijven zal,

(1) Zie Ie deel, 1840, blz. 135.

« en ik stem geheel in met Lambert Ten Kate,
« wanneer hij het in zijne *Aenleiding tot de kennisse*
« *van het verhevene deel der Nederduitsche Sprake*
« betreurt, dat bij ons de *spelkunst* eerder « *spil-* of
« *quelkunst* » (1) moest worden geheeten, daar in
« onze taal over gansch de spraakleer nooit zooveel
« werd gekibbeld als over die beuzelarij alleen » (2).

Toen ik vóór eenigen tijd die woorden las, kon ik bij mij zelven niet nalaten te bedenken, hoe, eilaas! de microben dier aloude ziekte nog niet geheel en al uitgeroeid zijn, en hoe het sommigen wederom aan hand en tong krieuwelt om in de « quel-kunst » vermaard te geraken.

Mijn inzicht is echter niet me bij die — ik heet ze noodlottige — verschijnselen op te houden. Andere, grootere belangen moeten ons nauwer aan het hert liggen, en voor een' volksstam gelijk wij, in enge grenzen beperkt, dient meer dan ooit opgepast, hoe de aanslagen van het inpalmend cosmopolitisme moeten afgeweerd en de ontwikkeling van ons volk door eigen taal kan bevorderd worden.

Die ontwikkeling lag zeker in het inzicht van hen, de ouderen, die ons op het gebied van taal- en letterkunde voorgingen. Zal ik loochenen, dat

---

(1) Zie Ie deel, blz. 109.

(2) Z. *Hand. van het VIIe Nederl. Taal- en Letterk. Congres*, gehouden te Brugge, 1862, blz. 116.

zulk verheven doel door de jongeren niet beoogd wordt, alhoewel die toch zóó graag met de oudjes een loopje nemen? O neen! ik acht hen edelmoediger en verstandiger.

Edoch, wijsheid en gezonde rede konden zoowel vóór als na 't jaar '80 het aandeel eens Vlamings zijn, en 't ware te betreuren, moest men dit moedwillig vergeten. Waar men nu, zooals dit met mij het geval is, in de middenrij tusschen ouderen en jongeren noodwendig moet post vatten, slaat men al eens vaneigen 'nen blik achteruit, en vraagt men zich af, of hier ook in het verleden geene les voor het heden ligt. Niet dat ik den leeraar spelen wil; maar nu pas het jaar ten einde liep, hetwelk in de geschiedenis des vaderlands zulke groote beteekenis heeft; nu men in zoo menig opzicht onzen maatschappelijken toestand van 1905 bij dien van vroegere jaren heeft vergeleken, nu, dunkt me, mag men ook eens achteruit zien, en ja met hertelijke dankbaarheid, naar de baanbrekers op het gebied van taal- en letterkunde, en eens even ex professo onderzoeken, welke beginselen zij in leven en streven ter bevordering onzer moedertaal huldigden, ten einde de verstandelijke ontwikkeling des volks door haren bloei en des ook de grootheid des vaderlands te bewerken.

Het weze mij dan toegelaten eene wijl de ouderen te ondervragen, die in het uur van 't dringendste gevaar in de bres sprongen, en wier naam

en werken men ons dan ook te rechte geleerd heeft in eer te houden. Het was vroeger 'n gulden spreuk onder ons volk, dat men van den ouden man de wijsheid leeren kan. Werpt men nu op, dat andere tijden andere gedachten meêbrengen, ei! ik zal het niet tegenspreken; doch het worde niettemin erkend, dat alle verandering geene verbetering is. Nochtans, ik herhaal het, wil ik oordeelen noch veroordeelen: ik stip enkel aan, hoe onze ouderen dachten.

Men weet, hoe deerlijk het met onze taal in de eerste jaren der XIXe eeuw gesteld was. Het Fransch beheer had haar uit het openbaar leven verbannen, en, al schonk heur koning Willem hare rechten weêr, toch waren zijne maatregelen om haar op te beuren maar « halve maatregelen », zooals SNELLAERT getuigt (1). Dientengevolge hadden kortzichtige lieden het volk kunnen wijsmaken, dat Hollandsch en Vlaamsch in den grond twee verschillende talen zijn, en die opzettelijke dwaling moest in 1830 het vonnis wettigen, dat men tegen de taal der meerderheid van België's bevolking zóó onbeschoft als dom en onrechtveerdig uitsprak: Onmogelijk, zoo heette 't, een officiëelen Nederduitschen tekst der wetten en besluiten van de Regeering uit te geven, aangezien die taal,

(1) *Schets eener Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde*, door Dr F. A. SNELLAERT, Gent, 1866, blz. 246.

« onder de inwoners van zekere plaatsen in ge-
« bruik, van provincie tot provincie, van distrikt
« tot distrikt verandert (1). »

Was dit zóó? Ja, voor iemand die blind en doof was door onwetendheid of kwade trouw. — Evenwel is 't in alle geval zeker, dat het Vlaamsch, het Nederduitsch of het Nederlandsch — al gelijk men de taal heeten wil — toen ter tijde weinig regelmatigheid en orde in ons Zuiden bezat; dat men niet aan vaste taalregels maar aan wanschapene taalstelsels zijn zegel bleef hechten, en derhalve de poort wagenwijd openzette, en goedsmoeds, voor de taal der zegevierende Omwenteling.

Twintig jaren te voren had Hoogleeraar Siegenbeek, door zijne *Verhandeling over de spelling der Nederduitsche Tael,* een krachtigen stoot gegeven om in het Noorden tot eenparigheid te komen; de taal had er merkelijk in aanzien en weerde door gewonnen; doch de man had enkel met de Bataafsche Republiek rekening gehouden; het Vlaamsch van zijnen tijd bleef heel en al buiten tel, en derhalve was Siegenbeek's invloed ook maar gering op hen, die het anderszins met de vereeniging der XVII Provinciën wel meenden.

Ten voorbeelde JAN FRANS WILLEMS. In zijne verhandeling *Over de Hollandsche en Vlaemsche*

(1) Besluit van het Voorloopig Bestuur, 16 November 1830.

schryfwyzen van het Nederduitsch (1), verklaart hij trouwens :

« Men moet toch erkennen, dat de Verhandeling van den Leydschen Hoogleeraer, grootendeels op het hollandsch taeleigen alleen gegrond zynde, niet geschikt voorkomt om, zonder wyziging, in de zuydelyke deelen van ons Vaderland te worden ingevoerd. »

En verder :

« Wy erkennen gaerne, dat de Nationale tael in Braband en Vlaenderen nog veel verbetering en beschaving behoeft, en dat inzonderheid de aldaer gebruikelyke schryfwyze, om volkomen Nederduitsch te zyn, eenigzins behoort naer het Hollandsch te worden ingericht en gewyzigd, daer zy van fransche idiotismen en fransche woordvoegingen overvloeit : *maer wy zyn er verre af van te gelooven, dat de Belgen daerom moeten afzien van al wat hun dialekt byzonder eigen is, het Hollandsch alleen aanklevende*... Wie zou toch zoo dwaes zyn om willen staende te houden, dat de spelling van Siegenbeek en de spraekkunst van Weiland voor geen verbetering meer vatbaer zyn, en *dat de Belgen, om wyselyk te handelen, ook datgene moeten laten varen, waerin zy den ouden oorspronglyken aerd der Nederduitsche Tale nog eerbiedigen ?* »

En ten slotte :

« Myne behandeling heeft ons geleerd hoe Bataven en Belgen, om een vergelyk te treffen, tot het oude Nederduitsch eenigermate zullen moeten terug treden, en hoe elk van hen zyne byzondere begrippen van spelling en tael (die den toets der deugdelykheid niet hebben kunnen

(1) *Verhandeling over de Nederduytsche Tael- en Letterkunde, opzigtelyk de zuydelyke Provintiën der Nederlanden ;* Antw., 1820-1824, II° deel, 2° hoofdst., blz. 277 en vlg.

doorstaen) op het altaer van broederlyke hereeniging, onderlinge beschaving en volmaking, zal moeten slachtofferen, — voortaen geen *Vlaemsch,* geen *Hollandsch* meer schryvende, maer NEDERDUITSCH! » (1)

Van dan af was Willems' leuze : Éene taal, éene spelling. Doch hoe daartoe geraakt? Door wederzijdsche toegevendheid van Noord en Zuid en door erkenning van beider gegronde rechten. In December 1835 zond Professor David zijne spraakkunst aan Willems ten geschenke, en den 23 Januari 1836 antwoordde de kundige man aan den kanunnik :

« Van al de in België in het licht gegevene spraakkunsten is de uwe verre uit de beste en doelmatigste. Uwe toenadering naar het Hollandsche stelsel van taal en spelling doet u veel eer aan. Gij hebt de natie daardoor op den weg gesteld om tot de eenparigheid te geraken. Het gesproken Hoogduitsch in Zwitserland en Oostenrijk verschilt veel meer van het Pruisisch en Saksisch, dan het Vlaamsch zich van het Hollandsch onderscheidt; nochtans schrijven alle de Duitschsprekende volkeren thans eenerlei, schoon de gouvernementen verschillen. Niets moet ons dus beletten om met de Hollanders één en dezelfde litteratuur te hebben, hoewel hetzelfde staatsbestuur ons niet regeert. Slechts kleinzichtige Belgen kunnen in dit punt verdeeldheid begeeren. — *Dit moet ons echter niet het goede doen opofferen, dat wij uit de oude algemeene Nederlandsche taal hebben overgehouden. Vooral zal het er op aan komen, dat men de taal niet aan banden legge,* en dat men, bij instandhouding van goede grondregels, zooveel mogelijk de vrijheid in het schrijven

(1) Zie ibid., blz. 383.

bevordere (b v. men late toe, dat men of *weerd* of *waard, peerd* of *paard* schrijve, naar gelang, dat de welluidendheid zulks vordere). — Doch, gelijk Uwel Eerw. zeer wel opmerkt, de verwarring is thans bij ons zoo hoog gerezen, de onderscheidene dialecten onzer provintiën zoodanig met elkander in strijd geraakt, dat het hoogstwenschelijk wordt eene Maatschappij of Academie te zien oprijzen, die de ware moedertaal weer opbeure, en eén gezag uitoefene, hetwelk op goede, gezonde rede en den ouden aard onzer spraak gegrondvest zij (1). »

Twee jaar later, in zijn *Belgisch Museum,* IIe d., blz. 78, handelend *over de geschilpunten ten aenzien van het schryven onzer Tael,* verklaart hij nogmaals op welke wijze hij de « eenparigheid » verlangt :

« Hoezeer ik wensche dat de verdeeldheden, waervan ik spreek, en die zooveel kwaed aen de tael doen, aldra mogen ophouden, *zoo ben ik echter geen voorstaender van eene* VOLSTREKTE *eenparigheid, dat is te zeggen, van zoodanig eene, als waerdoor men de eigenaerdige spreekwyzen van deze en gene provinciën van ons vaderland zou willen onderdrukken,* en b. v. niet meer zou willen gedoogen, dat men zoowel *peerd* als *paerd, weerd* als *waerd, konst* als *kunst, worm* als *wurm, ik en zal* als *ik zal niet,* schryve. Dit ware de tael hare vrye beweging ontnemen ».

En na Bilderdijk's getuigenis uit zijne *Verhandeling over de Geslachten,* blz. 366, ingeroepen te hebben, waar deze schrijft, dat « zulke eenparig-« heid maakt bekrompenheid, stijfheid en eentoo-« nigheid; zij verwoest de taal », nadien, zeg ik, gaat Willems voort :

---

(1) Cfr. blz. 137 van *Brieven van Jan Frans Willems... verzameld door Max Rooses* .Gent, 1874.

« De door my gewenschte eenparigheid bestaet in het vasthouden en bewaren der *wezenlyke* gronden en eigenschappen der tael, in dier voege dat de eenheid zich, zoovcel mogelijk, by *alle* Nederlanders vertoone, en eene samenwerkende kracht aen de letterkunde geve, welke zoo noodzakelyk is om ons de enge palen van het grondgebied der spraek te doen vergeten ».

Waarna hij nog eens te meer bewijst « waerom « wy door de tael met de Hollanders behooren « vereenigd te blyven », ons enkel waarschuwend tegen den noodlottigen invloed van zekere « ver- « taelfabrieken van hoogduitsche werken », die « de oude duidelykheid van schryven eenigzins « (in het Noorden) deden verloren gaen ». Luistert hoe hij daarover spreekt :

« De prosa verwikkelde zich in duitsche langdradigheid en zinsversnydingen; zy nam een groot getal vreemde woorden en wendingen op, waerdoor men eindelyk tot een zekeren conventionelen periodenbouw kwam, die thans alle prosaïsche opstellen, inzonderheid de verhandelingen, zoodanig aen elkander doet gelyken, dat men zou zeggen alles is in den zelfden vorm gegoten. Enkele goede schryvers zonder ik daer van uit (1) ».

WILLEMS' oordeel komt dus klaar uit in zake van taal en stijl; doch hoe oordeelde hij in kwestie van uitspraak? — Te recht meent hij, dat « eene « beschaefde natie ook eene uitspraek en eene « beschaefde schryftael dient te bezitten (2) », en in zijne hooger vermelde verhandeling *Over het*

(1) Zie ibid., blz. 91.

(2) Cfr. *Belg. Mus.*, III[e] deel (1839), blz. 347.

Hollandsch en Vlaemsch (blz. 339) had hij reeds geschreven :

« Het is ons duidelyk zichtbaer, dat de Vlaemsche uitspraek, in onderscheiding der Hollandsche, zich kenmerkt door eene grootere verscheidenheid van klanken, maer tevens ook door eene kortere, doffere en onaengename versmelting der vokalen, die het getal onzer wanluidende klankvermengingen, den vreemdeling soms zoo aenstootelyk, niet weinig vermeerdert : in welk opzicht wy dus den voorkeur aen het Hollandsch geven zouden, waerin de vokael zuiverder en helderer klinkt. — Wat de uitspraek der medeklinkers in het algemeen, en der *gutturale g, h* en *ch* in het byzonder is betreffende, hieromtrent zouden wy het met de Brabanders houden, daer de Hollanders, ofschoon anders *meer letterlyk* het Nederduitsch *articulerende,* altezeer op de consonanten drukken, voornamelyk by voorlezingen, waer dit ten sterkste wordt gehoord, in woorden als *lang, dingen, menschen, tusschen,* enz. welke men verkeerdelyk uitspreekt, byna alsof er geschreven stond *lang-ch, ding-gen, mens-gen, tus-gen* ».

Doch weiden wij niet verder over die dingen uit. Ons inzicht is maar eenige grondtrekken te schetsen. Jan Frans Willems stond in zijn onverdroten ieveren om de volkstaal in hare eer en hare rechten te herstellen niet alleen. Konde hij er niet in slagen, zijne zienswijze door gansch het Belgische lettergild van dien tijd te doen aanveerden, en bleven hardnekkige tegenstrevers aan de ellendige spraakkunst van Des Roches hechten als aan een stuk hunner ziel, toch was zijn invloed zóó groot, dat zijn stelsel tot grondslag diende der bemoeiingen van de *Maatschappij tot bevordering*

der Nederduitsche Tael- en Letterkunde (1), en de begaafdste zijner Vlaamsche strijdgenooten heel en al in zijnen geest werkten.

Onder hen staat JAN DAVID op de eerste rij. Hij ook « zou zijne eerste krachten besteden tot het « verkrijgen van eenparigheid in spelling en spraak- « kunst » (2). Die belijdenis doet hij reeds in het voorbericht der eerste uitgave zijner Nederduitsche spraakleer (1833), waarin hij het voetspoor van Siegenbeek en Weiland volgt :

« Het is niet, dat ik immer hollandsch wil spreken of schryven; maer hetgene de hollandsche spraekkundigen (3) tot volmaking der nederduitsche spraekkunst, na grondig onderzoek, wysselyk hebben ingevoerd, zoude ik geerne op belgischen bodem zien overgebragt worden, om niet altoos in het voetspoor onzer (belgische) voorgangers blindelyk en zonder aenwinst voort te gaen ».

Voor hem ook zijn Vlaamsch en Hollandsch in den grond maar ééne taal. Doch hoe verstaat hij die eenheid? In zijne verhandeling *Over de Bilderdyksche Afwykingen van het gewoon schryfgebruyk in Holland* (4), welke hij aanvangt met te zeggen hoe, door Siegenbeek's en Weiland's tusschenkomst « by de Hollanders gelykvormigheyd « in het spraekkunstige en eenparigheyd in de « spelling heerscht » ; — daar schrijft hij : « Dit

(1) Gent, 23 Oct. 1841.

(2) *Rede van Hoogleeraar* P. WILLEMS, *bij de onthulling van David's borstbeeld, 16 December 1866.*

(3) Wier taal, gelijk hij daar ook zeide, « allezins de onze is ».

(4) Cfr. *Belgisch Museum*, IIIe deel (1839), blz. 126.

« belet echter niet, dat over bykomende punten
« en byzonderheden er nog wel eens verschillig
« gedacht wordt, en dat is onvermydelyk : die vol-
« strekte overeenstemming van allen in alles ware
« eene soort van volmaektheyd die men onder de
« menschen niet vinden kan. *Overigens zie ik in die*
« *geringe ongelykheyd zoozeer geen kwaed gelegen;* als
« men het maer eens is over het *algemeene* tael-
« en spellingstelsel ».

Nochtans die « algemeene eenparigheid » is volstrekt noodig.

« Zoo lang de tael en hare vormen overge-
« laten waren aen den willekeur van allen en van
« ieder in het byzonder, was er noch verbetering,
« noch beschaving, noch herbloeijing te hopen. »

Aldus sprak hij den 23 November 1841 op de vergadering van de Vlaamsche maatschappijen in de promotiezaal der Gentsche hoogeschool. En reeds het jaar te voren (Juli 1840) had hij, om tot eenparigheid te geraken, de uitgave van *De Middelaer* aangestoken : « Eensgezindheid alleen
« (zoo lees ik op de 2e blz. van 't 1e nummer) kan de
« tael van België voor haren ondergang behoeden ».

Hoe echter ieverde Prof. David voor de opbeuring der taal? Gansche bladzijden vielen daar over aan te halen. Hand in hand ging hij te werk met J. F. Willems. Zoo schrijft hij in den naam der redactie van *De Middelaer* (1) :

---

(1) Cfr. Ie deel (1840), blz. 8 en vlg.

« Wat ons betreft, wy zullen steeds optreden tegen al wat slechts naer taelverbastering zweemt, *edoch nooyt zullen wy een enkel echt nederduitsch woord verzaken* : wy zullen immer (myn God, wat gaen wy zeggen!) wy zullen immer spreken om verstaen te worden; maer nooyt zullen wy, ik zeg niet een hollandsch, nooyt zullen wy een kleefsch, een guliksch of een geldersch woord ter zyde laten, omdat het of in Braband of waer het elders zy, zelden gebruikt of by den eersten opslag verstaen wordt. Wy kennen in dezen geene grenzen dan de grenzen der tael... Wy zullen het om het gepreutel van dezen of genen niet laten... Nederduitsch, geen hollandsch, nederduitsch, geen brabandsch zullen wy trachten te schryven... De tael en hare rykdommen zyn gemeen-goed : *ligt in de myn of groeve der tael nog iets ter verrÿking verborgen, dit dient opgedolven en gemeen gemaekt te worden* ».

En, na op het voorbeeld van Franschen en Duitschers gewezen te hebben, gaat hij voort :

« Wilt men aen den opbouw eener tael krachtdadig werken, dan moet men alle streekspraken raedplegen; *wat nederduitsch is voor de eenen, dat is het ook voor de anderen; wat ievers, dat is het overal.* Wilt men de som van rykdom eener tael opmaken, dan moet men, met uitsluiting misschien der allerjongste *maxime nova,* en der alleroudste *maxime vetera,* alle de overige woorden in rekening trekken; zoo niet blyft de som onopgemaekt... Inheimsche woorden derhalve zullen wy handhaven en, des noode, verlevendigen; woorden die in verschillige streken gebruikelyk zyn, zal de schrifttael alom in zwang brengen of ten minste bekend maken. Wat van denzelfden stam komt, en op gelykaerdigen bodem wordt voortgeplant, tiert overal min of meer. Dan geheel anders zullen wy handelen opzigtens dien drom van woorden die men wel eens *stadhuiswoorden* noemt. Genen het burgerregt verzekeren en dezen ontzeggen, zal voor ons dezelfde zaek wezen : tegen deze *protesteren,* en voor

die, tot het gezondste deel des volks *appelleren*, dit een en ander zal in dit punt onze volle taek zyn en blyven ».

Aan die verdienstelijke taak arbeidde DAVID zijn leven lang; maar of het gemakkelijk ging, o zeker niet! Nochtans, ondanks tal van tegenkantingen, bekrachtigde het Staatsbestuur, den 1 Januari 1844, de taalregels van de Commissie en van de Vergadering van Gent, en daarmeê was de hertewensch van den hoogleeraar en van zijne vrienden vervuld : De eenparigheid van spelling was aangenomen. Nu vooruit!

Eenige weken daarna, op het Vlaamsch feest te Brussel, sprak de man *over nationale Letteren en Taalstudie*. Taalstudie, zegt hij, is het hoofdvereischte tot den opbouw onzer letterkunde, — taalstudie, ja! Wat steekt er in die redevoering veel waarheid! en wat meer is, al verliepen sedertdien ruim zestig jaren, nog ware zijne raadgeving voor onze jeugd geenszins op dit ure misplaatst. Wederom is hij in menige zijner waarschuwingen met J. F. Willems t'akkoord, en hierin o. a. :

« *Velen van ons komen den hollandschen schryftrant te naby, en zulks is zeker een gebrek;* want, behalve dat het noordnederlandsch karakter al vry wat afsteekt by dat der vlaemsche Belgen, houd ik het voor my als eene blykende daedzaek, dat de hollandsche schryfstyl al meer en meer verduitscht, en van dag tot dag stroever, langdradiger, ja, vervelender wordt... ».

Studeert uwe taal! roept hij zijne studenten van Leuven toe :

« Wat ons te doen staat, M. H., is *de tael beoefenen, ernstig beoefenen, aenhoudend beoefenen !*... Uwe aendacht moet ik vestigen op dry dingen, namelyk 1° op de eigenschap der woorden; 2° op de ware, de echt nederduitsche woordschikking; 3° op den bouw en het samenstel der nederduitsche volzinnen » (1).

Aldus sprak hij in Meert 1844 bij het aanvangen van zijn' cursus van Nederduitsche letterkunde aan de katholieke hoogeschool. — Andermaal komt hij daar met klem op weêr in eene voorlezing ter jaarlijksche plechtige zitting van *Met Tijd en Vlijt,* den 24 van Wijnmaand 1847 (2). Daar lees ik :

« Het voornaemste middel om het gewenschte doel te treffen (namelyk om de hoogte te bereiken waer de naburige volkeren het met hunne tael en letterkunde reeds hebben gebragt) is *de grondige beoefening onzer schoone moederspraek,* beoefening in haer zelve door de taelstudie, beoefening in hare tolken door de lezing der verdienstelyke schryvers ».

Op het Nederlandsch Congres van Gent in 1849 sprak hij nogmaals *over Stylverbetering en het Nut, dat uit de grondige kennis der levende of gesprokene tael te trekken is.* Het is nagenoeg hetzelfde stelsel dat hij, negen jaar te voren, in zijn' *Middelaer* uiteendeed. Dringend vermaant hij ons tevens, stroefheid en stijfheid in het schrijven te

(1) Cfr. blz. 284-286 van *De School- en Letterbode*, II, 1845.

(2) Cfr. *Nederl. Gedichten met Taal- en Letterkundige Aanteekeningen van wijlen Hoogleeraar David... uitgegeven door P. Willems...* Leuven, 1869.

vermijden, en de taal in hare oorspronkelijke losheid en zwierigheid te eerbiedigen. Zoo niet, « verstaet het volk dat leest de tael niet, althans het « heeft er geen lust in, omdat het er zich zelven, dat « is, zyne nationale wyze van denken en spreken, « niet in vindt, maer vreemde gedachten in vreemde « bewoordingen ».

Doch merkt wel aan wat hij door gesprokene of levende taal verstaat :

« *Ik ben verre van te zeggen,* — zoo gaat hij « voort — *dat men het volk in alles moet involgen, en* « *het onkundig gemeen voor oppersten taelmeester* « *houden. Volstrekt niet:* de straettael kan noch mag « immer gezag hebben; en zy die ze in hunne « schriften wilden nabootsen, zouden de tael be- « derven in hare woorden zoowel als in hare « vormen... (1) ».

Wijze woorden!

Op het Nederlandsch Congres van Antwerpen in 1856 hooren wij Prof. DAVID handelen *over de beschaefde Uitspraek.* Hij bedoelt hier de taal, die op het spreekgestoelte gevoerd wordt, en hij zegt :

« Deze moet allenzins kunstmatig wezen, dat is, zy moet grammatikael nauwkeurig zyn, vry van barbarismen, en voor het minst voorzien van dat sieraed, hetwelk ontstaet uit eene goede schikking der woorden, en uit eene gepaste samenstelling der volzinnen. Hier dienen alle uitdrukkingen en wendingen, die van slecht gehalte, strydig met de spraekkunst, of in den aert der tael niet

---

(1) Zie *Handelingen....*, blz. 31-32.

gegrond zyn, zorgvuldig vermyd te worden. Hier behoort men zelfs zich te hoeden voor dusgenaemde localismen, woorden of spreekwyzen welke alleen in sommige plaetsen of landstreken gang hebben, omdat zy aen den redenaer een voorkomen van ruwheid geven, ja soms hem belachelyk maken voor zyne toehoorders... Hy dient bekommerd te wezen, om, door eene beschaefde uitspraek, zich buiten alle byzondere, alle plaetselyke dialecten te houden, en slechts die klanken te laten hooren welke algemeen aen het Nederduitsch eigen zyn ».

En er meê instemmend dat « de uitspraek « onzer Noordnederlandsche taelverwanten over « 't algemeen regelmatig is, genoegzaem eenslui- « dend in den mond der beschaefde volksklassen, « en gegrond op de eigen klanken, welke klinkers « en medeklinkers in de geschreven tael vertoo- « nen », voegt hij ter opheldering bij :

« *Ik wil echter niet beweren dat wy, Belgen, om wel te spreken, onze noordelyke buren eenvoudig hebben na te spreken. Neen, ik meen daerentegen,* dat hunne gemeene uitspraek, hoe schoon anders en hoe welluidend, in sommige punten voor verbetering vatbaer is, en *dat zy, by voorbeeld, het mis hebben met, in de uitspraek, geen onderscheid te maken tusschen de scherp- en de zachtlange* e *en* o, *onderscheid dat in den aert der tael, dat in hare etymologische beginselen gegrond is, en hetwelk daerom in de spelling zorgvuldig dient waergenomen te worden, zal de oorsprong en de afleiding der woorden in vele gevallen niet te zoek raken. Ik houde het dan daervoor, dat de tweevoudige lange* e *en* o, *niet alleen in het schrift, maer tevens in de uitspraek dienen erkenbaer te wezen, mits men nogtans den klank der beide scherplange vokalen niet overdryve, en ze daerdoor onaengenaem make voor het gehoor* » (1).

---

(1) Cfr. *Handel. van het vijfde Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres*, Antw., 15-16 Aug. 1856, blz. 57.

Nog eens sprak de geleerde en praktische man op het Nederlandsch Congres te Brugge (September 1862). Zijne redevoering heet *Over spelling en stelling*. Hij komt daar andermaal weêr op zijne breede opvatting van eenparigheid tusschen Hollandsch en Vlaamsch. Men schermde toen om het vervangen der *ae* door *aa*, evenals men nu overal de scherplange *e* en *o* door de zachtlange in de uitspraak vervangen wil. David hechtte aan de *ae*.

Zoo sprak hij :

« Even dan als er een merkelyk onderscheid is tusschen het gewoone leven der Hollanders en dat der Belgen, zoo verschillen ook beider talen. Daer zyn Hollandsche gedachten, zoo wel als Hollandsche wendingen, en men bedriegt zich met te denken, dat de litterarische eenparigheid tusschen het Zuiden en 't Noorden door de dubbele *aa* of de dubbele *uu* kan bewerkt worden. Neen, de oorzaek van het verschil ligt veel dieper... Ik houde het zelfs daervoor — zegt hij verder, — dat het verloop der ware Nederduitsche tael grooter is in Holland dan in België ».

En daarover uitweidend, waarschuwt hij de Noord-Nederlanders vooral « tegen de ontelbare germanismen en neologismen, verderfelijk voor het echte Hollandsch » :

« *Ik wil maer zeggen* — zoo sprak hij nog — *dat wy, Belgen, ongelyk zouden hebben met onze noordelyke spraekgenooten, ofschoon die anders op het veld der letterkunde ons verre vooruit zyn, in alles te willen navolgen.* 't Is waer, wy hebben eenen anderen invloed te duchten, namelyk dien onzer fransche naburen, die oneindig meer kwaed aen onze tael kan doen, ja en werkelyk doet. Daeromtrent dan kunnen wy met geene omzigtigheid genoeg te

werk gaen; wy kunnen niet te bezorgd wezen om alle fransche gedachten, alle fransche wendingen te vermyden, en behooren de volkstael in haren eigen grond, in hare eigen elementen en byzonderen aert na te gaen, ten einde hare verbastering voor te komen. Dit is, myns erachtens, het ware middel van vooruitgang, de regte weg die tot de volmaektheid leidt, de strenge voorwaerde om onze Belgische letterkunde te doen groeijen en bloeijen ».

En daarna opkomend tegen « de nieuwigheid « van te schryven, niet meer in de gemeene lands- « tael, maer in den Westvlaemschen tongval, die « er merkelyk van verschilt », spreekt hij nog eens zijn oordeel uit over de volkstaal :

« Het is niet wys het volksgebruik in alles toe te geven, en te schryven gelyk de menigte spreekt : daer zou noodwendig verloop en bederf het gevolg van wezen. Men moet veeleer door goeden, alhoewel eenvoudigen styl, de volksklassen opleiden tot en gewennen aen de meer beschaefde, de *littéraire* tael, in alle de gewesten van België gebruikt en verstaen. Of wil men soms een localisme, een provincialisme beproeven, zoo dient zulks, in alle geval, grond te hebben in de analogie, en getoetst te worden aen de algemeene regels der Nederduitsche spraekkunst, welke het nimmer geoorloofd is over het hoofd te zien of tegen te gaen ».

***

Daar hebben wij nu het doel en streven der twee hoofdmannen, die het krachtigste tot de heropbeuring onzer taal en letterkunde bijdroegen, in breede trekken geschetst, of liever, zij zelven deden nog eens kort en bondig uiteen wat zij hunnen tijdgenooten voorhielden.

« Was het (echter) eene aanmatiging van Pro-
« fessor David als Mentor en tevens als Aristar-
« chus der Vlaamsche letterkunde op te treden? »

Die vraag stelde en beantwoordde reeds Hoogleeraar P. Willems in zijne rede bij de onthulling van David's bortstbeeld te Leuven, op den 16 December 1866. Onnoodig, dunkt me, de titels aan te halen, waar het recht van den vromen en geleerden priester op steunde. « Boven de meesten zijner tijdgenooten » — schreef Dr A. De Jager — « onderscheidde Prof. David zich door grondige kennis, helderen blik en fijnen smaak (1) ».

En Jan Frans Willems, hij — zoo getuigt Max Rooses — « hij komt ons voor als een man van « helderen geest, van vasten wil, van grondige « kennis en smaakvollen kunstzin » (2). En Jos. Alb. Alberdingk Thijm heette hem in 1850 « den vurig- « sten en schrandersten uitvorscher, verzamelaar « en hersteller van den Nederlandschen letter- « schat; den onverschrokken baanbreker tot onbe- « vangener studie en grondiger kennis onzer let- « terkunde en harer geschiedenis, dien men bij « onze natie den Columbus der dietsche letteren « en onzer gansche jaren en dagen lang vergeten « natuur- en volkspoëzij zou mogen noemen » (3).

---

(1) Cfr. dien brief aan Past. Schuermans in *Hulde aan de nagedachtenis van J.-B. David.* Leuven, 1867, blz. 19.

(2) Cfr. *Schetsenboek*, I (Gent, 1877), blz. 90.

(3) Cfr. ibid., blz. 94.

Beide mannen, Willems en David, waren dus wel in rechte te spreken gelijk zij deden. Zij betrachtten met alle openhertigheid den bloei der taal en meteen de verheffing van land en volk, en met dat doel streefden zij beiden naar eenheid van taal en spelling met het Noorden; doch uitdrukkelijk bespraken zij daarbij, hoe die eenheid moest verstaan worden, hoe die moest door onderlinge inschikkelijkheid worden bevestigd, en voor immer bekrachtigd door de herkenning van den wettigen taalschat uit Zuid en Noord.

Die gezonde begrippen werden toen algemeen aangenomen zoo hier als ginder. Wel ging het, vooral te onzent, niet zonder stoot of schok. De wonden van 1830 waren voor sommige lui nog wat versch, en hunne gedachten over de taal, ja ook over nationaliteit, al te eenzijdig. De toekomst echter lachte, reeds in 1844, vader Willems toe. Alzoo schreef hij in dien jare naar zijn Hollandschen vriend Potgieter :

« Het hapert onze Belgische schrijvers zeker nog al wat aan kiesche taalkennis en aan eene wel doorgezette gedachtenleiding, doch dat gebrek wordt dagelijks al minder en minder aanstootelijk. Wij zijn, tegenover de Hollanders in vergelijking gesteld, niet zoo kuisch en zoo kiesch, niet zoo ernstig statelijk als zij, maar misschien wel wat levendiger en wat meer populair, 'tgeen juist eene behoefte is voor ons land, waar het volk, en niet de geleerden, de taal moet opbeuren. Ons *avenir littéraire* laat zich met goede voorteekenen zien » (1).

---

(1) Z. *Brieven van Jan Frans Willems*, verzameld door Max Rooses. Gent, 1874, blz. 191.

Dat ieveren van Willems en David voor de opbeuring der taal was overigens tweeërlei. Onze taal gelijk ons volk had een roemrijk verleden, en dit verleden zullen beide baanbrekers oproepen, om door zijn' geest het bewustzijn van eigene waarde in hunne tijdgenooten te verlevendigen; zij zullen den miskenden rijkdom van vroegere eeuwen aanwenden tot heropbouwing of herstelling der misvormde en gehavende schrijftaal van hunnen tijd, en daarom zien wij hen de schriften der ouden onder het stof der vergetelheid uithalen, de verloren peerlen langs de straat opzoeken en de schoonheid en het nut er van bij het licht der geschiedenis en der critische wetenschap bloot leggen. David, daarbij, leidde nog de jongeren ter schole bij de meesters van het Noorden, ontleedde dezer kunstgewrochten om er de regels uit voor te houden, die nimmer of nergens in eene letterkunde welke naar volmaaktheid streeft, mogen verwaarloosd worden. Zijn Aristarchuswoord was streng gelijk het paste, doch gegrond. Ernstige studie vereischte hij van het opkomend geslacht, geen onrijpen oogst; en in dien gerechten eisch werd hij nog door een ander gezaghebbend man gerugsteund, namelijk door J. H. BORMANS.

Ten jare 1845 schreef BORMANS in *De School- en Letterbode,* IIen jaarg., blz. 105 :

« Ik zie een klein donker vlekje aen den gezigteinder, dat uw onervaren oog thans nog ontgaet en een orkaen worden zal... Ik zie een lek in den bodem van ons Argo,

waer wij zoo lustig meê de zwarte zee doorklieven, op Kolchis af, om 't gulde vlies te veroveren, en dat ons in den grond zal zuipen. Ik zie eene voor 't oogenblik al niet meer verborgene klip, waer wij ons onvermijdelijk op verzeilen, eene zandplaet, waerop wij ons vastploegen gaen of eeuwig zullen blijven dobberen... Welk is dan dat lek, die klip, die zandbank? Heb ik dan niet alreeds gezeid, dat men te veel en te gauw en daerom te slecht schrijft? Natuerlijk, niet waer, gij schrijft, omdat gij u eene letterkunde begeert te scheppen? Hoe zoudt gij die anders bekomen? Hoe? met veel minder, veel langzamer, maer goed te schrijven ».

Bormans hanteerde nog al eens de zweep, zeker met de beste inzichten, en of hij mis was in zijn oordeel, zij ter bedenking gelaten. Althans is het zeker, dat men, zestig jaar na het daareven gestreken vonnis, dit gebrek aan studie en kennis der taal, dit gebrek aan ontwikkeling van taalgevoel nog immer voor het hoofdgebrek onzer driftige Achillessen houdt. En wat daartegen ingebracht? De schriften van zoovele modernen geven alleszins geen hoogen dunk van hun' eerbied voor de taal. En staat het te beteren?

Edoch, dát te bespreken licht buiten het bestek dezer verhandeling.

***

Uit het voorgaande blijkt dan, hoe ernstig de grondleggers onzer nieuwere taal- en letterkunde hunne taak opnamen en den opbouw er van doorzetten. Ook welke steenen zij er wilden toe gebruikt zien, stipten wij al hooger aan.

Nu, begaafde werkers stonden hun ter zij, en allen schikten zich naar hunne wenken. Laten wij eenigen onder hen ondervragen.

Op de eerste rij noem ik F. A. SNELLAERT. In Willems' *Belgisch Museum*, IV deel (1840), blz. 29, schreef hij :

« Meesterschap over de tael is een hoofdvereischte voor elken schryver die naer volmaking streeft. Niet die schyn van meesterschap, welke niet dieper dringt dan tot den grammaticalen vorm, en meent dat de kunst eeniglyk zit in het dorre geraemte van letters en in het verleidend muzyk van afzonderlyke klanken, zonder tot de innige beteekenis van 't woord door te dringen; maer ik spreek van eene meesterschap, die zich rekening geeft hoe de tael een afzonderlyk bestaen heeft, wat haer eigen, wat haer opgedrongen is, en welke kostelykheden op onzen vlaemschen bodem nog verwaerloosd of vergeten liggen ».

En in 't jaar 1845 bespreekt hij in *De School- en Letterbode*, Ie deel, blz. 185, Hub. Vandenhoven's *La Langue flamande; son passé et son avenir*, en daar getuigt hij op blz. 204 :

« Wy zyn geene blinde bewonderaers, zoo min van hetgeen in België bestaet als in Holland. *Wy vinden dat men over den Moerdyk te veel van ons zachtere Vlaemsch is afgeweken, terwyl men hier de hollandsche voortbrengselen te zeer verwaerloost.* Wij verkeeren zelfs in de overtuiging, dat men in beide landen nogmaals één in spelling en in taelform, gelyk het onze voorouders waren, zou moeten worden, om onze letterkunde op die hoogte te voeren, welke zy eens tegenover den vreemde bereikte ».

En op de vorige blz. van de uitspraak gewagend, en betreurend hoe zij in het onderwijs

« schandelyk wordt verwaerloosd », kan hij, zegt hij, « niet nalaten de schryvers aen te manen van « zich toe te leggen op het kunstmatig lezen, en « daerin de Hollandsche manier niet in den wind « te slaen, schoon de heer Vandenhoven ook tegen « deze uitvalt ». Nochtans, zoo schrijft hij nog, « is het van over lang onze overtuiging, dat er « aen de thans heerschende uitspraek in Holland « eenige wyzigingen moeten geschieden, vooral « wat de uitspraek der *i* en de keelklanken be- « treft ».

Nevens Snellaert weze onder meer anderen PRUD. VAN DUYSE genoemd. Het volsta, dat ik enkel melding make van zijne voordracht op het Nederlandsch Congres te Utrecht (1854), waar hij het goede recht van 't Zuiden krachtdadig voorstond, en in de schrijftale plaats vroeg voor 'tgene « *in Holland onbekend is geraekt en meestal bij ons, Vlamingen, van dagelijkschen gebruike bleef* (1) ».

Nog worde DAUTZENBERG vermeld. Wie hem wil leeren kennen, doorbladere maar de *Toekomst*, en luistere op onze Nederlandsche Congressen. Men weet hoe vinnig hij een ekel had aan het afknotten der Nederduitsche taal-en dichtvormen, — en had hij dan zoo'n ongelijk ? — Hij sprak er over o. a. op het Congres van Brussel in 1851, wederom te Utrecht (1854), te Antwerpen (1856), wellicht nog al elders, en versmaadde daarbij niets van het-

---

(1) Zie *Handel.* van dat Congres, blz. 139 en vlg.

geen ons zuiderlandsch taaleigen al goeds bewaard heeft.

Eveneens zij K. STALLAERT aangehaald, die b. v. op het Congres van Brussel aandrong, « dat « men zich ernstig zou bevlytigen met het afluis- « teren der volkstael, met het opbeuren van die « ontelbare tael- en geschiedkundige peerlen, die « al te lang onder den schimpnaem van straettael « miskend werden... (1) »

Ook nog zij het gevoelen van D. SLEECKX bijgebracht. Op het Congres van Gent (1867) sprak hij « over eenige dwaalbegrippen in de Nederlandsche Taal- en Letterkunde », en er eensdeels met voldoening op wijzend, hoe, dank aan de ingevoerde spelling van 1864, « de denkbeeldige klove « tusschen het Hollandsch en het Vlaamsch ver- « dwenen is », en « de meest onwetenden moeten « toegeven, dat de vermeende twee talen wel dege- « lijk één en dezelfde zijn », — betreurt hij anderdeels, hoe nochtans hier en ginder de taal in twee deelen wordt gesplitst door het onrechtveerdig miskennen van « een ruim aantal woorden en zegswijzen ». « Zoekt in Hollandsche woorden- « boeken — zegt hij, — en gij zult uitdrukkingen « missen, of als verouderd opgegeven vinden, die « in den mond en de schriften van Zuid-Nederlan- « ders met frissche kracht voortleven. Doorloopt « de beoordeelingen van Vlaamsche gewrochten

---

(1) Zie *Handel.*, ibid., blz. 85.

« in Hollandsche tijdschriften en letterbladen,
« hoort Hollanders over die gewrochten spreken,
« en gij zult met bevreemding vernemen, hoe
« Nederlandsche woorden, die men bij al onze oude
« schrijvers aantreft, die aan al de voorwaarden
« der woordvorming voldoen, in Vlaanderen nooit
« hun burgerrecht verloren, en in onze deftigste
« kringen geenen schijn van aanstoot geven, on-
« deugdelijk, onkiesch, laag zijn, en wat dies
« meer (1) ».

En vijf jaar later schrijft hij nog (2) :

« Dat Hollandsch en Vlaamsch eene zelfde taal vormen, kan door niemand, die de taal kent, betwist worden, wordt door niemand, die met kennis van zaken oordeelt, langer betwist. Wij hebben onze spelling veranderd, om het hun, die de taal niet genoeg kennen, te bewijzen, en pogen het dagelijks meer en meer door allen te doen begrijpen. Wat is derhalve natuurlijker, redematiger, dan dat onze schrijvers pogingen aanwenden, om in hunne schriften het Hollandsch en het Vlaamsch zoodanig samen te smelten, dat een geheel ontsta, hetwelk waarlijk Nederlandsch verdient genoemd te worden ».

Nog kon de getuigenis van menig anderen schrijver der eerste jaren worden ingeroepen. JAN VAN BEERS, in zijne *Spraekleer* o. a., trad openlijk als verdediger van alle gezond en gegrond Belgisch taaleigen op. Insgelijks Hoogleeraar HEREMANS deed dit. Op het Nederlandsch letterkundig Congres van Brussel (1851) pleitte hij reeds het goede recht van 't Zuiden in zake der geslachten :

(1) Zie *De Toekomst*, 1867, blz. 434.
(2) Zie ibid., 1872, blz. 355.

« De spraak van den Vlaamschen Belg moet men doorzoeken, wil men terugvinden wat bij de Ouden twijfelachtig is of in het geheel niet voorkomt. Lang heeft men in het Noorden de studie der Vlaamsche dialekten verwaarloosd, en veel als verouderd aangezien, wat door bijna drie millioenen menschen dagelijks gesproken wordt. Doch de ure is gekomen, dat ook Vlaamsch-België de rijke, overvloeijende bronnen zijner dialekten in den stroom der algemeene Nederlandsche tale zal uitstorten; de ure is gekomen, dat het zoo gezegde Hollandsch en Vlaamsch door botsing, wrijving en inwerking op elkander, wezentlijk tot éene tale zullen samensmelten (1) ».

Andermaal op het Congres van Utrecht in 1854 handelt hij over « de twee hoofddialekten der gemeene moedertaal », over het Hollandsch en het Vlaamsch, en — zegt hij, — « de Nederlandsche taal « is het uitsluitelijk eigendom van geene landstreek « in het bijzonder; zij is een rijke schat, door heel « het Nederlandsche volk verzameld, en ter welks « vermeerdering ieder huisgezin van den Neder- « landschen stam zijn penningsken gerust mag « bijbrengen, indien het maar den toets der taal- « kunde kan doorstaan (2) ».

Edoch, het zij genoeg over dat punt.

***

Uit hetgene voorgaat kunnen wij nu min of meer opmaken, wat onze beste schrijvers uit de veertig, vijftig eerste jaren onzer herlevende taal- en letterkunde beoogden en met raad en daad

---

(1) Zie *Handel.*, blz. 55.

(2) Zie *Handel.*, blz. 127.

betrachtten. « Noord- en Zuid-Nederland », — zoo luidt een schrijven vanwege de Belgische Afdeeling der Bestendige Commissie van het Nederlandsch Letterkundig Congres in 1851, — « Noord- « en Zuid-Nederland zijn wederom nauw en on- « scheidbaar verbonden ; beide bevolkingen bezit- « ten maar ééne en dezelfde spraak, ééne en « dezelfde litteratuur, en voortaan, trots de poli- « tieke grenspalen, zullen zij die dure panden van « verlichting en onafhankelijkheid gezamentlijk « en met hart en ziel beoefenen en bevorderen (1) ».

Hoe worde nu evenwel die eenparigheid verstaan?

Wat men daar in 't Zuiden over dacht, blijkt uit de vorige bladzijden. — In het Noorden echter waren de uitstekendste taalgeleerden even inschikkelijk. Dit worde klaargemaakt door eenige getuigenissen.

Zoo, b. v., droeg Prof. DE VRIES op het reeds vermeld Congres van Brussel (1851) het Verslag der Commissie voor, welke tot het beramen van maatregelen ter samenstelling van het Woordenboek benoemd was. Hoe zaakrijk, hoe redelijk is dit verslag! Nog heden zal men het niet zonder vrucht herlezen. Over den inhoud van het ontworpen woordenboek handelend, kwam de geleerde taalkenner van de rechten der levende en

(1) Zie *Handel. van 't Ned. Lett. Cong.* van 1851, blz. 235.

gesprokene taal te spreken, « bewijzende dat hij geen voorvechter eener geijkte boekentaal » is, en Prof. David's oordeel daarover vermeldend: « Wie is er, zeide De Vries, die daar niet ten volle in deelt? » En nopens de verhouding tusschen den Hollandschen en den Belgischen stijl sprak hij :

« Moge welligt de kracht en gespierdheid der taal, zooals zij zich in Holland vertoont, kunnen strekken om den Vlaamschen stijl in merg en bloed te versterken : aan den anderen kant wacht het Hollandsch uit het Zuiden een verkwikkenden stroom van jeugdige frischheid, een herstel van dat losse en sierlijke, dat reeds nu voor de Vlaamsche schrijvers zooveel opene ooren en harten in Holland heeft gewonnen ».

Verder, in het hoofdstuk over de inrichting, stip ik nog aan :

« Wij huldigen eene eenparige spelling als beginsel... Eenparigheid, naar ons oordeel, vereischt (echter) niet, dat elk woord altijd op dezelfde wijze worde geschreven, om het even op welke plaats en met welke gewijzigde bedoeling; integendeel, zij erkent en veroorlooft al de vrije spelingen, al de verscheidenheid, waartoe de taal zelve het regt geeft... Wij zijn meer dan iemand afkeerig van meesterachtigen dwang, van doodelijke eentonigheid in de vrije levende taal; maar wij willen de stellige wetten, die dat vrije leven in al zijne uitingen beheerschen, opgespoord, erkend en getrouw toegepast zien. Eenparigheid, met zoodanig verruimde grenzen, zal heilzaam werken voor den bloei der taal; maar volstrekte oneenparigheid wordt straks losbandigheid, en loopt uit op een wis verderf... ».

En in het plan van het Nederlandsch Woordenboek luidt het 7° :

« Men zal zich bijzonder toeleggen op het raadplegen der taal, zooals zij gesproken wordt, en daaruit al het bruikbare verzamelen, zóó echter dat men met eene zekere ruimte te werk ga, en liever te veel dan te weinig opneme. Weglaten zal men datgene, wat stellig onwelvoegelijk en onkiesch is, of wat als tijdelijke aardigheid moet worden beschouwd ».

Het 8° meldt :

« Het Zuidnederlandsch taaleigen zal met zorg geraadpleegd en ter verrijking van het Woordenboek aangewend worden... (1).

Meer dan eens nog ontwikkelde de geleerde man die breede en vrijzinnige gedachten in kwestie van taal. Zoo getuigde hij nog op het Nederlandsch Congres te Antwerpen :

« Het Nederlandsch Woordenboek, dat onze Redactie eenmaal aan het vaderland hoopt te schenken, moet de taal van Zuid en Noord gelijkelijk omvatten; het moet de afspiegeling zijn van de eenheid, die op dit gebied onveranderlijk zal bestaan; het moet Vlaamsch en Hollandsch eens voor al verbinden tot ééne gemeenschappelijke Nederlandsche taal (2) ».

Ook nog weze hier zijne rede op het Congres van Brugge (1862) vermeld : *Het ware liberalisme in de Nederlandsche Spraakkunst.* Er op doelend hoe « in onze spraakkunst twee verschillende « richtingen » bestaan, « die de ontwikkeling der « taal naar tegengestelde kanten trachten te lei- « den », voegde hij er bij :

---

(1) Zie *Handel.* van verm. Congr., blz. 109.

(2) Zie *Handel. van het vijfde Ned. taal- en lett. Congr.*, Antw., 1856, blz. 127.

« De eene is in het Vlaamsch, de andere in het Hollandsch sterker vertegenwoordigd. De eene dringt achterwaarts en hecht zich vast aan het oude, afkeerig van hetgeen de nieuwere tijd heeft voortgebracht; de andere wil van het oude niets weten, maar jaagt gestadig vooruit in driftige nieuwigheidszucht. De eene, ten einde toe doorgezet, dreigt ons vast te klemmen in de armen van conservatisme en reactie; de andere ons voort te sleepen naar de revolutie en onbeteugelde democratie. Maar tusschen die beide uitersten ligt een gematigd en verstandig liberalisme, dat de rechten van het oude en nieuwe gelijkelijk eerbiedigt, het goede van beide vereenigd tracht te ontwikkelen tot waarachtigen en duurzamen bloei. Op dat echte liberalisme in onze spraakkunst berust de toekomst onzer taal. Moest het in den strijd der uiterste partijen bezwijken, straks liepen deze verre uiteen, en de taal werd in twee verschillende dialekten ontbonden. Maar zoo het zegeviert, dan is onze eenheid verzekerd, dan spreekt men niet langer van Hollandsch en Vlaamsch, maar alleen van onze ééne en ondeelbare Nederlandsche taal ».

Nog nader dit gezond en verdraagzaam liberalisme in de taal besprekend, zegde hij verder :

« Altijd bereid om het goede, dat uit den storm der tijden gespaard bleef, te handhaven en te beschermen, verwerpt het zonder ommezien alles wat stellig verouderd en versleten is. Altijd volijverig om de voordeelen, door de beschaving behaald, te verzekeren en naar nieuwe te streven, wacht het zich voor de overdrijving eener hervormingszucht, die al het oude stelselmatig versmaadt, en ten laatste, door geen eerbied voor verkregen rechten weerhouden, er toe komen moet om het graauw als wetgever te erkennen. Zoo worden de beide beginselen in het leven der taal, dat van behoud en dat van vooruitgang, in juiste evenredigheid verbonden. De

overvloedige rijkdom van vormen wordt niet willekeurig besnoeid, maar zorgvuldig geleid en geregeld, door verstandig beheer in alle richtingen bruikbaar gemaakt; elke verwarring voorkomen, elke twijfel opgelost, alles ten goede aangewend: niet door het opdringen van oppermachtig gezag, maar alleen door het eerbiedigen van de vrije en natuurlijke ontwikkeling der taal, door het afluisteren en trouwhartig opvangen van hetgeen zij zelve omtrent haar eigen wezen verkondigt. Ziedaar het echte liberalisme, de vrucht der historische school, die aan de taalwetenschap in onzen leeftijd een nieuwen weg heeft gebaand. Dat liberalisme is het onderpand van den duurzamen bloei der taal... Het weet, door het verleden aan het heden vast te knoopen, eene schoone toekomst te bereiden (1) ».

Die woorden zijn de taal der wijsheid. Daar spreekt verdraagzaamheid uit die tot eendracht stemt; zij huldigen recht en rede die duurzaamheid waarborgen. Met voorliefde doe ik die getuigenis uitkomen, omdat, mij dunkt, Willems en David, en met hen ook de begaafdsten in Zuid-Nederland, insgelijks zóó dachten, en den bloei der taal behertigden.

Laten wij echter nog naar eenige andere stemmen uit het Noorden luisteren. Op het reeds vermeld Congres van Brussel (1851) sprak de heer Jos. ALBERDINGK THIJM, naar aanleiding van K. Stallaert's lezing over volkstaal in spraak en schrift : Noord-Nederland en Vlaamsch-België

---

(1) Zie *Handel.* van verm. Congres, blz. 32-39.

« bezitten ryken voorraed aen kernvolle uitdruk-
« kingen en echt Nederlandsche woorden, waer-
« van het verlies hoogst te betreuren ware. Het
« is wenschelyk, dat aen al zulke woorden burger-
« regt vergund worde. De bedoeling is niet aen
« één dialect eene aristokratische uitsluitende rol
« toe te kennen, maer ze allen op gelyke hoogte te
« behandelen (1) ».

Daar ook handelde Dr. A. DE JAGER over de Nederlandsche spelling (2). « Onder mijne Noord-
« nederlandsche taalgenooten, — sprak hij, — zou
« ik wenschen, dat meerder eenparigheid wierd
« bespeurd. » Trouwens hij houdt « eene in de
« hoofdpunten eenparige spelling zoo niet voor een
« vereischte, dan ten minste voor een sieraad
« eener letterkunde ». Zijne toegevendheid voor het Zuiden ging zooverre zelfs, dat hij geen erg zag in deze of gene geringe verscheidenheid tusschen de Vlaamsche en Noordnederlandsche spelling, b. v. aangaande de verlenging van de *a* met *a* of *e* en in het gebruik der *ij* of *y*.

En hij zeide :

« Zulke geringe verscheidenheid kan, mijns inziens, zonder eenig bezwaar van weerszijde wel blijven bestaan bij volken, die, hoe naauw verwant, en hoezeer gemeenschappelijk den bloei der moedertaal beoogende, toch in tongval en uitdrukking iets eigens zullen blijven behouden. De duidelijkheid en verstaanbaarheid kan daar

(1) Zie *Hand*, blz. 91.
(2) Zie ibid., blz. 31.

onmogelijk bij verliezen.... Hoe vreemd het welligt ook moge klinken, M. H., het denkbeeld lacht mij aan, dat Hollanders en Vlamingen eene kleine eigenaardigheid, ook in het uiterlijke hunner taal, behouden. Ik zou wenschen, dat de vreemdeling, wanneer hij een' blik slaat op eene verzameling hunner gemeenschappelijke werken, mogt zeggen: zie, dat zijn lettervruchten, deze in 't Zuiden, gene in 't Noorden gekweekt, maar te zamen blijk dragende van vurige liefde voor godsdienst en vaderland; twee volken hebben ze geleverd, ik herken ze aan deze en die kleine bijzonderheid hunner spraak; maar in 't voorstaan van goeden smaak, echte wetenschap en reine zeden zijn zij één van ziel, één van zin (1) ».

Jaren later zal hij die zelfde meening nog verdedigen, zooals blijkt uit een' brief naar Jan David (2).

Ook JONCKBLOET, op het Congres van Brugge, oordeelde even breed over de gewenschte eenheid tusschen Noord en Zuid :

« De eenheid bestaat niet in eenheid van spelling, maar in eenheid van zin, en deze zal er niet onder lijden of wij *aa* en de Vlamingen *ae* schrijven. Wat het verwijt betreft der vreemdelingen, dat onze taal geene taal zoû zijn, omdat wij ons niet laten dwingen door eenparige regels, dat verwijt is onverdiend, want men zoû, in antwoord daarop, kunnen wijzen op de Fransche schrijvers, die met elkander in strijd zijn, en op Duitschland, waar veel meer spellingsystemen bestaan dan in Noord- en Zuid-Nederland te zamen... ».

(1) Zie *Hand.*, blz. 35-36.

(2) Zie *Hand. van het Nederl. Taal- en Lett. Cong. van Brugge*, 1862, blz. 111.

Ik haal die twee laatste getuigenissen aan, M. H., niet als zoude ik er ten volle meê instemmen, maar om te laten oordeelen, hoe sommige niet-gering geschatte meesters uit het Noorden over eenparigheid en eenheid dachten.

Nochtans, welk denkbeeld maakten zij zich ondertusschen van den rijkdom van ons Nederlandsch? De Heer KOENEN handelde daarover op het Congres van Utrecht, en, zegt hij, die rijkdom eener taal behoort gezocht te worden, 1° in de verscheidenheid harer klanken : vandaar dat alstoen zoowel in Noord als Zuid het goede recht onzer verschillende *o*- en *e*-klanken b. v. zorgvuldig erkend en gehandhaafd werd; — moet gezocht worden, 2° in den schat harer grondwoorden en in de menigvuldigheid harer taalvormen : vandaar dat Noord en Zuid ieverden om de vroegere gedenkstukken van het Nederlandsch op te delven, de schatten der volkstaal te reinigen, en de indringende zucht naar afknotting en verminking der taalvormen te keer te gaan; moet gezocht worden, 3° in de gemakkelijkheid harer ontwikkeling en afleiding, in de veelsoortigheid van samenstelling harer woorden, en in hare vruchtbaarheid, om voor nieuwe voorwerpen ook nieuwe benamingen te kunnen vormen.

Welnu, welk man van gezag in het Noorden miskende daarin het wettig gebruik van het Zuiden, of wie hier te lande wees het goede van de hand, dat de beoefening der taal hem

alginder aanbood? Menige getuigenis kon hier aangehaald worden; doch de Handelingen onzer Nederlandsche taal- en letterkundige Congressen zijn nog buiten de wereld niet; zij zijn wel het beste geschiedboek der goede verstandhouding, die tusschen Noord en Zuid in zake van taal bestond.

Dank aan die verstandhouding werd in 1864 de toenadering voltrokken. De Spelling-Commissie, waar Conscience, Dautzenberg, David, Delcroix, Heremans, Rens, Stallaert en Van Beers deel van uitmaakten, had zich met de Redactie van het Nederlandsch Woordenboek verstaan, en, na wederzijdsch toegeven, de spelregels van het Woordenboek als norma van hare besluiten aangenomen.

Het vraagstuk van ééne, algemeen gevolgde spelling was dus opgelost.

II.

Doch daarnevens stond en staat nog eene andere, al even belangrijke vraag nopens de uitspraak.

Zal de uitspraak ook één en algemeen zijn voor de beide Nederlanden?

Eenigen denken, dat die kwestie geene oplossing meer behoeft, en wij in het Zuiden niets anders te doen hebben dan het Noorden na te

spreken, daar onze uitspraak, wanen zij, beneden alle peil zonk, en wij derhalve geene rechten kunnen doen gelden. — Of er zijn die beweren, dat de eigenaardige tint van ieder dialekt moet bewaard blijven, durf ik niet bevestigen. — Dat er echter niet weinig in ons land den middenweg tusschen beide stelsels bewandelen, staat intusschen toch ook vast.

Laten we oordeelen noch veroordeelen; doch ondervragen wij nog eens onze voorgangers.

Dat zij het stelsel eener gelouterde uitspraak voorstonden, valt niet te betwisten; — en wie gave hun ongelijk?

Dat die uitspraak zich nu heel en al naar het gebruik van het Noorden moet schikken, dát nochtans beweerden zij ook niet. Evenals in de kwestie van spelling, verlangden zij, naar mij dunkt, wederzijdsche toegevendheid, of vereischten zij ten minste vrijheid in zaken van ondergeschikt belang.

In 't voorbijgaan heb ik al hooger aangestipt wat daarover gedacht werd door Jan Frans Willems, door David, Snellaert en anderen. Op menige vergadering wierd dat vraagstuk besproken. « Men gewenne, » zei Willems in 1844 te Brussel, « het volk aen eene goede zui-
« vere uitspraek, door geheel vlaemsch België
« gangbaer, dat is, *men spreke overeenkomstig de*
« *letter der schrifttael, eenvoudig zoo men wil, maer*
« *zonder inmengsel van gewestelyke toongeluiden,*

« de vokael altyd helder uitbrengende, en met « vermyding van de hollandsche verharding der « medeklinkers; want dat styve ligt niet in onzen « aert (1). »

In 1845 schreef EM. VAN STRAELEN *een woord over de Uitspraek* in *De School- en Letterbode,* blz. 240 en vlg., en trok er in te velde tegen hetgeen hij noemt, « die overdreven zucht « om in het schryven, maer vooral in het kunst- « matig lezen, zich zoo nauw mogelyk naer het « eigentlyk genoemde hollandsch te voegen.... « 't Zou nog al vreemd zyn, indien wy juist « datgene wat sinds eeuwen ons eigendom ge- « weest is, dat meer zachte, meer eenvoudige, « hetwelk wy door alle tydsomwentelingen heen « hebben weten ongeschonden te bewaren, het- « welk ja de Hollanders tegen duitsche stroef- « heid hebben verruild, dat wy dit nu zoo met « eenen maer zouden moeten van de hand wyzen, « om ons alleen naer het voorbeeld onzer na- « buren te rigten ».

Op het Taal- en Letterkundig Congres te Antwerpen (1856) hooren wij LOD. VLEESCHOUWER zich de vraag stellen : « Zal zich de uit- « spraek der vlaemsche tael naer de hollandsche « rigten? » En hij antwoordt : « Hierop ver-

(1) Zie 's mans redevoering op de Algemeene Vergadering der Belgische Maatschappijen van Vlaamsche Letteroefening te Brussel, den 11 Februari 1844.

« meen ik *neen* te mogen antwoorden. En waerom?
« Omdat het even zoo ondoenlyk is, als de hol-
« landsche uitspraek naer de onze rigten... ».
En zijn besluit luidde : « ... dat, evenals men
« eene officiële spelling heeft aengenomen, men
« ook eene officiële uitspraek zoude moeten invoe-
« ren; eene uitspraek berustende, niet op het
« uitsluitelyk gebruik eener provincie of eener
« stad; maer eene uitspraek, waerin het beste
« van elk gewest behouden, en het overige ver-
« worpen wordt (1) ».

Op dat zelfde Congres had Prof. David er op aangedrongen « eene spraek te gebruiken,
« die al de sylben der woorden nauwkeurig uit-
« brengt, en aen de vokalen in 't algemeen die
« klanken geeft, welke zy in 't geschrift voor-
« stellen, met vermyding van alle byzondere
« dialectverschillen, welke niet eens door onze
« Nederduitsche letteren kunnen verbeeld wor-
« den (2) ».

In haar eersten jaargang wijst *De Toekomst* (1857, blz. 161) er op, hoe « Holland, ondanks
« den verschillenden tongval van elke zyner
« steden, eene tael heeft, die aengezien wordt
« als de gemeene Nederlandsche tael, en uit-
« sluitend by alle openbare plegtigheid gespro-
« ken wordt »; hoe « Holland alleen dus kans

(1) Zie *Handelingen* van dat Congres, blz. 151.
(2) Zie ibid., blz. 61.

« heeft dit keurdialekt door de gezamentlyke « Nederduitschers te zien aennemen... », maar, schrijft *De Toekomst*, « te zien aennemen, niet « slaefs, wel te verstaen, maer gewyzigd, waer « het pas geeft, naer recht en rede ».

Dat zelfde grondbeginsel kleefde TERNEST ook aan in de uitgave zijner *Beknopte Uitspraakleer der Nederduitsche Taal*, ten jare 1860. « De « beschaafde uitspraak onzer taal is niet meer uit « de schrijfwijze en de voorname dialecten af te « leiden en vast te stellen; zij bestaat : *het is die*, « *welke in Holland voor de algemeene Nederlandsche* « *gehouden wordt, en daarbij ook in België, met eenige* « *lichte uitzonderingen, waarin het erkende betere en* « *onzen luchtigeren landaard vanouds eigene wordt* « *gehandhaafd, door de meeste lieden van gelouterden* « *smaak als de richtige uitspraak wordt beschouwd* ».

Twaalf jaar later, in de 2^e^ uitgaaf van zijn werkje, huldigt Ternest nog evenzeer dat zelfde grondbeginsel, en in zijn voorbericht haalt hij de goedkeurende getuigenis aan van VAN BEERS en van HEREMANS.

Op het Nederlandsch Congres te Gent (1867) zeide de eerste, wat nog heden tot sommige lieden zou mogen herhaald worden :

« *Ik geloof niet, M. H., dat het bij ons, Vlamingen, zoo erg gesteld zij met de uitspraak, als men wel onderstelt.* Indien men de zaak wat van naderbij beschouwen wilde, zou men spoedig bemerken, dat hier reeds veel voor de eenheid van uitspraak is gedaan... De

regels, welke de heer Ternest in zijn boekje voorschrijft, zijn die, welke ik reeds, lang vóór zijn boeksken verscheen, tot de mijne had gemaakt, welke ik jaren lang aan de Normale school van Lier onderwezen heb, en nu nog in mijnen leergang van declamatie te Antwerpen onderwijs. Zij worden in de meeste lagere scholen der provinciën Antwerpen, Brabant, Limburg en Vlaanderen gevolgd, en de heer Heremans met meestal de personen, aan het onderricht der moedertaal in onze middelbare scholen verbonden, houden er zich aan met mij. De regels der uitspraak kan men dus nagenoeg als vastgesteld beschouwen. Bestaat er nog verschil, zoo kan dit alleenlijk enkele geringe punten betreffen, zooals het laten hooren van een minder of meerder onderscheid tusschen zacht- en scherplange *e* en *o*, het aannemen der Hollandsche *aa* of het behouden der Vlaamsche *ae* in *paard* of *paerd, staart* of *staert*, enz. Wat er derhalve nog te doen blijft, is onze landgenooten, en ja, sommige letterkundigen, die niet goed schijnen te willen leeren uitspreken, aansporen om die regels mede met meer ernst na te komen (1) ».

Ten gevolge dier bespreking op het Congres te Gent, werd eene Commissie benoemd, die middelen beramen zou om in België de uitspraak der Nederlandsche taal te beschaven. Op het Congres te 's Gravenhage, in 1868, bracht Heremans daar verslag over uit, en als praktisch middel werd het gebruik van het werkje van Ternest aangeraden, waarin — zoo sprak Heremans — « als grondslag de tegenwoor-
« dige beschaafde uitspraak van Noord-Nederland

(1) Zie *Handelingen* van dat Congres, blz. 399.

« wordt genomen, en waaraan de Commissie niet « aarzelt haar zegel te hechten ».

Het mag dus gezeid, dat toen ter tijde het vraagstuk nopens de uitspraak geen' of weinig twijfel overliet, en de meest gezaghebbende taal- en letterkundigen van het Zuiden het recht van ons Belgisch taaleigen, ook in dat punt, voorstonden. Trouwens het werk van Ternest, dat tot leiddraad werd voorgesteld, houdt er behoorlijk rekening mede, en zijne besluiten worden zelfs door het gezag van menigen Noord-Nederlander bekrachtigd.

Want, het worde herhaald, in het Noorden dacht men er toen niet aan, het trouw bewaard taaleigen van het Zuiden als uitschot of miswas te brandmerken, zoomin op het gebied van uitspraak als van spelling en woordenschat.

BILDERDIJK, bij de uitgave zijner *Nederlandsche Spraakleer* in 1826, « wenschte uit al zijn « hart, dat de Vlamingen bij hunne schrijfwijze « zouden volharden, en grootendeels ook bij hunne « uitspraak... De gemeenschap der gewesten, « — zegde hij, — zal van zelfs toenaderingen « te weeg brengen, die de taal waarlijk bescha- « ven kunnen, maar de overheersching der nu « zoogenoemde Hollandsche taal zou nog veel « nadeeliger voor de ware taalkennis zijn dan « die der Amsterdamsche dialekt aan ons Hol- « landsch geweest is (1) ».

---

(1) Zie loc. cit., blz. 40.

Die toenadering, waar Bilderdijk van gewaagde, gebeurde inderdaad, ondanks de scheuring van 1830. Erkende het Noorden ons recht en eigendom in zake van woord en spelling, het erkende die meteen in zake van uitspraak. Ja, 't een moest uit het ander volgen. En waarom? « Ons Nederlandsch immers huldigt twee groote « beginselen », zooals Te Winkel op het Congres te Rotterdam in 1865 getuigde, « namelijk « het schrijven volgens de uitspraak en tevens « volgens de afleiding, beginselen die in geene « andere taal zoo zuiver en nauwkeurig worden « in acht genomen als in de onze (1) ». Welnu, onze spelling — al moet zij noodwendig gelijk elke andere gebrekkig zijn, — komt toch de uitspraak meer nabij dan met het Engelsch, Fransch, Hoogduitsch, Deensch en Zweedsch het geval is. Dit schreef Dr. Nassau alreede in 1854 (2). Bepaling en loutering der spelling moest dus natuurlijk de aandacht vestigen op de uitspraak. Wat men dan onderstellen mag, in Noord en Zuid op het gebied der spelling erkend en goedgekeurd te zijn of althans aan vrije keus overgelaten, mag men a priori erkend achten, goedgekeurd of ter keuze gelaten op het gebied der uitspraak. Zoo b. v. het verschil tusschen de

(1) Zie *Handelingen* van dat Congres, blz. 148.

(2) Zie *Nieuw Nederlandsch Taalmagazijn*, 2e jaarg., 1854, art. *Taalmijmeringen*, blz. 13.

zacht- en scherplange *e* en *o*, dat men, om redelijk te zijn, moet aannemen in de uitspraak, vermits men het verschil in de spelling nog wettig en gegrond acht, en inderdaad dat verschil van spelling op verschil van oorsprong berust. — Redelijker wijze zal dus geen enkel Noord-Nederlander, die het degelijke in het Belgisch taaleigen naar behooren erkent, bezwaar vinden in die of gene eigenaardigheid in zake van uitspraak, vooral wanneer die verschijnselen uit den grond der taal zelve voortkomen.

Merkt echter wel aan, dat wij hier steeds eene min of meer beschaafde volkstaal, geene ongelikte, slordige straattaal van 't Zuiden bedoelen. — Geen wonder dan ook, dat menig Noord-Nederlander in ons goed gesproken Vlaamsch dit onhebbelijke, dit achterlijke niet en vond noch vindt hetwelk onze moderne puristen er zóó spitsvondig in ontdekken. Zulks kon ieder van ons door eigen ondervinding waarnemen. Althans treffen wij dit aangestipt in de verslagen onzer Nederlandsche Congressen, en ten voorbeelde zij hier de voorzitter van het VIIIe Congres te Rotterdam (1865), de Heer MEES aangehaald, die den Gentenaar Versnaeyen toesprak : « Wij
« hooren u gaarne, ook om uwe Vlaamsche uit-
« spraak. Straks zal misschien de wenschelijk-
« heid ter sprake komen, dat, gelijk wij trachten
« op ééne wijze te spellen, wij ook moeten trach-
« ten op ééne wijze te spreken. Voor ons zouden

« wij dat niet wenschen, want het naïve van « uwe Vlaamsche uitspraak klinkt ons zoo liefe« lijk in de ooren (1) ». — En te Gent, op het Congres van 1867, getuigde die zelfde heer : « Hoe « is het, op Gods wereld, mogelijk overal eene « gelijke uitspraak te bekomen, eene gemeen« schappelijke taal? De taal, M. H! iets waar« van eenieder de eigenaardigheden, de fijnste, « innigste schakeeringen als met de moedermelk « inzuigt! Ik geloof, dat het vereenvormigen der « uitspraak niet geregeld kan worden door eene « Commissie, maar dat het eene zaak is van tijd... « Wij, Hollanders, zijn zeer ingenomen met de « Vlaamsche uitspraak (2) ». — En vóór hem had NIC. BEETS daar reeds gezegd : « Om openhartig « te wezen, moet ik hier bijvoegen, dat ik in dit « opzicht niet zeer gaarne alle onderscheid tus« schen de onderscheidene streken van het Dietsch« sprekend vaderland zou zien verdwijnen. *Ik zie « niet in, waarom men het Vlaamsch op de leest van « het Hollandsch zou moeten schoeien* (3) ».

Uit die bedenking van Beets leiden wij echter niet af, dat hij tegen zekere mate van gelijkheid was, tegen zekere conversatietaal, die in beschaafde kringen wordt aangewend, och neen! Hij zal, zegt Dr. Kern, « daarmeê in 't algemeen « zijnen afkeer tegen volstrekte *eenheid* hebben te

---

(1) Zie *Handelingen* van gemeld Congres, blz. 173.
(2) Zie *Handelingen*, blz. 404.
(3) Zie op. cit. blz. 401.

« kennen gegeven (1) », eenheid die toch onmogelijk zou te verkrijgen zijn, daar bijna ieder mensch een eigenaardigen tongslag heeft, welken hij niet vermag af te leggen. Eenparigheid in de hoofdzaken is voldoende.

Doch welke eenparigheid? Hoe moest men er toe geraken? De wetenschap zou onderzoeken, « in hoeverre het Nederlandsch door allen op « dezelfde wijze wordt uitgesproken, en in hoe- « verre niet; voorts, in geval van verschil, zou « zij beslissen, welke uitspraak van de twee of « meer in zwang zijnde, de ware of de verkies- « lijkste is (2) ». Vóór die wetenschappelijke rechtbank — zoo toch dachten onze voorgangers, en het Noorden stemde er meê in, — moest ook het goede recht van het Zuiden zijn woord hebben. En wat wilden zij — en wat willen wij nog? Vrijheid zonder losbandigheid, maar geen dwang; eenheid of eenparigheid, maar leven en verscheidenheid te gelijker tijd; geene slordigheid, maar beschaafdheid en deftigheid, steunende op volkskarakter en 's lands zelfstandigheid. Wie daar geene rekening meê houdt, men moge het betreuren, doch hij stoot zijnen kop te bersten, gelijk al wie, om het even in welk opzicht, op België's bodem eenig uitersten maatregel wil doordrijven.

***

(1) Zie *De Toekomst*, 1867, blz. 457.
(2) Zie loc. cit. in *De Toekomst*.

Hier mochte ik de door mij opgenomen taak als volbracht aanschouwen. Wij zagen in hetgene voorgaat, hoe de ouderen over taal en spelling en uitspraak oordeelden, en hoe zij de hegemonie van het Noorden verstonden. Hunne meening daarover te kennen mag, naar mij dunkt, ons niet onverschillig laten, en al gelden hunne besluiten altoos voor geen evangelie, wij mogen nochtans niet vergeten, dat, zoo wij ons in eenigen bloei van taal en letterkunde verheugen, wij dit aan hen te danken hebben. De vaderlandsche taal die wij beoefenen, is immers het erf dat zij ons achterlieten. Dit erf hebben zij bebouwd en zullen onze zonen eerlang na ons bebouwen. Het ware ondankbaar en ongerijmd te beweren, dat uit de wijsheid en lessen dier vaderen niets te leeren valt, als hadde de gezonde rede hun ontbroken, en stonde ons alleen het recht verstand ten dienste. Die lessen kunnen wellicht eerder te pas komen dan men denkt. En waarom? Trouwens, op het gebied der taal en letterkunde schijnt de geschiedenis, evenals op ander terrein, zoo niet op hare stappen terug te keeren, dan toch den draai der feiten zoodanig te regelen, dat men meenen zoude weer voor 'n herhaling uit den voortijd te staan. Alzoo in zake van spelling dreigt de oude « spil- ofte quel-kunst » herop te rijzen met al het geharrewar van voorheen, en, gelijk sedert eene eeuw alle omwenteling naar Fransche mode zich onder de benaming der edelste deugden

verschuilt om des te beter die te verkrachten, heet die « quelkunst » nu « vereenvoudiging » der spelling. Bedoelde men enkel onderzoek en studie der spelregels overeenkomstig den vooruitgang der wetenschap, niemand zeker zou dit bespreken : integendeel is zulke studie gewettigd en kan zij noodig zijn. Edoch, daar bepaalt men zich niet bij : menigeen, wars van alle gezag, drijft alreede op eigen hand zijn eigen stelseltje door, en vult onze tijdschriften met cacographie naar keuze. Sommige leeraars geven daarin geen prijsbaar voorbeeld. Waar zal het naartoe? Die zucht of ziekte naar beroemdheid en naam in de « quel-kunst » sloeg van het Noorden naar het Zuiden over. Ik heet dit spijtig... en, of in de volgende bladzijde van een' onzer ouderen geen groote waarheid steekt, geef ik ter overweging :

Ten jare 1854, l. c. schreef Dr. Nassau :

« Niets werkt stremmender op den bloei der letteren bij een volk, niets is verderfelijker voor de algemeene beschaving, dan de eindelooze twisten over de spelling van 's lands taal en hare rustelooze verandering. Gelijk de nachtvorsten in het voorjaar, vernielen ze menig bloesem vóór de vrucht zich zette, en ontnemen aan de geheele ontwikkeling der letteren hare volheid en overvloed. Onze spelling komt de uitspraak meer nabij, dan met het Engelsch, Fransch, Hoogduitsch, Deensch en Zweedsch het geval is : desniettemin zijn wij 't, die 't meest in spelverschillen verward blijven, en die, in de groote wereldschool der volken, 't langste op de spelbank blijven zitten... Hoe omwentelingszuchtig men is of is geweest in die

landen : de spelling is er eene grondwet, die ieder eerbiedigt. Grondige, geleerde taaloudheidstudie en nasporingen staan er daarom niet stil : *Men onderscheidt met recht tusschen eene spelling die geregeld is en tusschen de vraag hoe die geregeld zou kunnen worden....* Daarbij nog vastheid in 't spellen en schrijven der woorden is voor den leerling in alle talen de eerste trap tot hare kennis. — « Spelt die en die zóó, waarom mag ik mijn' zin niet volgen? » zegt de knaap. — In andere talen vindt hij een vasten spelvorm; hij vergelijkt dus, en begint de moedertaal te misachten.... »

Ons dunkt, dat die woorden in 1906 met gegronde reden mogen herinnerd worden, en geve God, dat die les der ouderen niet verloren ga. — Edoch laten we den draad onzer verhandeling niet langer los; vatten wij hem weder op...

***

Welk is dan ons besluit aangaande de uitspraak? « Spreekt zuiver Nederlandsch! » is 'tgeen onze jongeren vrij licht iemand toesnauwen. Doch zij geven aan hun Nederlandsch 'n beteekenis, welke onze ouderen er niet aan toekenden. Mijns erachtens is het al geen Nederlandsch wat wij uit het Noorden te hooren krijgen.

Ook schreef Dr. KERN in *De Toekomst* (1) :

« Denkt niet, zuidelijke taalgenooten, dat ieder Noord-Nederlander, zonder langdurige oefening en aanleg, u eene juiste voorstelling zal geven van de Noordnederlandsche uitspraak, alleen omdat hij een Noord-

(1) Jaarg. 1868, blz. 68.

Nederlander is. Zeer terecht maakt de geleerde Dr. J. H. Halberstma (in *De Taalgids,* 1867, blz. 9) de opmerking, « dat het taalgehoor der Nederlanders in het stuk van « vocalisme, vooral bij de Hollanders, stomper is ge- « worden ». Niet minder behartigenswaard zijn ook deze woorden van denzelfden taalkenner : « Even weinig als « men goed hooren kan in de muziek of in de beeldende « kunstwereld, zonder voorafgaande oefening, even « weinig zal men de fijne schakeeringen in de taal- « geluiden kunnen opmerken zonder het vermogen van « zijn taalgehoor daarop dikwerf beproefd te hebben ».

Spreekt zuiver Nederlandsch! Voorzeker; wie beweert het tegendeel? Het ware uitzinnig, en HALBERSTMA had gelijk, toen hij tot Dr. L. A. Te Winkel schreef :

« Gij weet, dat alle beschaafde Staten van Europa er eene conventioneele taal op nahouden, welke ieder, die aanspraak op beschaving en opvoeding maakt, behoort te kennen, te spreken en te schrijven, een algemeene taal, welke de sprekers in 's lands vergaderingen, de kerkleeraars van den kansel, de pleitbezorgers voor de balie laten hooren ; ik vraag niet of zulks in het belang der taal zij of van het onderwerp, dat er in behandeld wordt ; maar het is zoo, de groote en onwederstaanbare tiran, het gebruik stelt ons in dezen wet. Men wil niet dat een redenaar, zoodra hij den mond opent, zijne acte van geboorte aanplakt; men wil niet, dat ieder al dadelijk hooren kan, dat hij uit Zeeland, uit Groningen of Friesland of van de heidevelden van Twente en Drenthe geboortig is (1) ».

Die woorden gaan van een grondbeginsel uit, dat elkeen zal aannemen. Nu, voor het Noorden,

(1) Zie *Taalgids*, 1867, blz. 47.

zegt men, werd die gemeenschappelijke uitspraak bepaald, en die alleen, geene andere, zou zuiver Nederlandsch zijn. — Of het Zuidnederlandsch taaleigen daarbij nog in aanmerking kwam, geloof ik niet, te oordeelen naar sommiger aanmatigenden toon om alles te laken wat naar Belgischen grond riekt. Nochtans bedoelde Halbertsma geen algemeenen regel, die voor Noord en Zuid beiden zou gelden. Hij zegt dit zelf (1) :

« De taal is in beiden wel van één punt uitgegaan; ten tijde van Plantijn en Kiliaan was zij nog genoegzaam één. Nadat echter het Nederlandsch gedurende ruim twee eeuwen in het Zuiden als de taal der Paria's is beschouwd en behandeld, en in Noord-Nederland door aanzienlijken zoowel als geringen bij uitsluiting is gesproken, ja, door de edelste vernuften in hunne geschriften ontwikkeld en verheerlijkt werd, is de dialectische gaping tusschen beiden zóó groot geworden, dat geene menschelijke macht, ik laat staan een uitspraakboekje, ooit in staat is om ze weder tot één te brengen. Daarom, gij geeft ons den standaard voor de Noordnederlandsche uitspraak (2), en onze Belgische lettervrienden dien der Zuidnederlandsche uitspraak. *Facies* ambabus una, sed *diversa* tamen, qualem decet esse sororum ».

Overeenkomstig dien waarschuwenden wenk, dunkt me, werkten onze ouderen om de goede uitspraak onzer taal vast te stellen en te vestigen. De eerste leiders zelven onzer « Beweging » drongen daartoe aan. Wat zeide Jan David

(1) Zie loc. cit., blz. 52.

(2) Hij richtte zich tot Dr. L. A. Te Winkel.

reeds? « Men doe anders wat men wil : zoo-
« lang de uitspraek gebrekkelyk blyft, kan of
« zal het Nederduitsch geen middel, of laet ik
« zeggen geen werktuig van welsprekendheid
« wezen » (1). Hechtte hij nu aan sommige eigenschappen der Zuidnederlandsche uitspraak, toch achtte hij ook « het vermyden van alle byzondere
« provinciale of plaetselyke dialecten de hoofdzaek
« te wezen tot bereiking eener algemeene en be-
« schaefde uitspraek (2) » In dien zin, zooals wij zagen, werd alhier door Van Beers, Ternest en menig anderen taalkenner tot nu nog voortgewerkt. Zij gaven ons ja den standaard voor de uitspraak in het Zuiden. En of dan een pennetrek van eenige brave lui, die ons hunne volmachtsbrieven niet eenmaal toonen, volstaat om een onweerroepelijk vonnis van afkeuring over al dat werk te strijken, zie ik niet in, o neen!... Of nu dat Nederlandsch, ons Nederlandsch van 't Zuiden, in zijne gelouterde uitspraak geen zuiver Nederlandsch meer mag heeten, wil mij maar niet klaar worden.

III.

Ten slotte durf ik mij nog een woord veroorloven over hetgeen de ouderen heetten de eigenschappen van den Vlaamschen volksgeest, en

---

(1) *Handel. van 't Nederl. Taal- en Lett. Cong. te Antwerpen*, 1856, blz. 60.

(2) Zie op. cit., blz. 62.

waardoor onze letterkunde zich moet doen onderscheiden.

« Wy moeten, — zoo sprak Jan Frans Willems tot de Belgische Maatschappijen van Vlaamsche Letteroefening (1), — « wy moeten « van het leven onzer voorvaderen voortleven, « willen wy voor ware Belgen gehouden worden, « en ondanks den nu heerschenden wereldburger- « lyken tydgeest (2). » De geest der vaderen moet dus ook onze letterkunde bezielen; door de eigenschappen die hen kenschetsen, moet zich ook de Vlaamsche letterkunde doen onderscheiden, en die eigenschappen, zeide de vrome man met zijne Vlaamsche rondborstigheid, zijn de *godsdienstigheid* vooreerst, de *zedelijkheid* en de *nationaliteit.* Gij kent allen de merkweerdige redevoering, waarin hij, te recht met een vaderlijk gezag dat aller eerbied afdwong, over die drij eigenschappen van den Vlaamschen volksgeest uitweidde. Zijn plechtig en bezadigd maar diep ingrijpend en vermanend woord vond geene tegenkanters. Ieder onbevooroordeeld mensch zag en ziet onmiddellijk in, dat die drij eigenschappen het zout ook zijn, hetwelk aan letterkundige gewrochten echte duurzaamheid verzekert; het maakt er gezond en versterkend voedsel van ten bate van huisgezin en maatschappij.

---

(1) 11 Februari 1844.

(2) Zie *Belgisch Museum*, VIIIe deel (Gent, 1844), blz. 3.

Dit begrepen de begaafde en gevierde schrijvers, die op het spoor van J. Fr. Willems onze taal heropbeurden en ons volk leerden lezen, en, mij bepalende bij de romantische volkslectuur, zal het ja tot onsterfelijke eere strekken van Conscience, Renier en Aug. Snieders, Sleeckx en zooveel anderen, wier schriften de wetten der deftigheid en der zedelijkheid eerbiedigen, en geen slangengift uitwerpen waar verfrisschend water tot laving gevraagd wordt. Kleven op hunne taal niet zelden nog vlekken, men wijte die aan hun verachterd onderwijs en aan de ongunstige jaren, waarin zij de pen opnamen; maar toch kleeft op hun' naam de schande niet die pen te hebben misbruikt om oneerlijke driften aan te prikkelen en, naar Fransche mode, geld en genot op te krabben uit mesthoopen.

Men zegt soms, dat zij goeden smaak missen. Maar wat heet ge goeden smaak? Naar mij dunkt, onderstelt die eerst vooral eerbied voor de taal, eerbied voor de gezonde rede, eerbied voor den lezer, eerbied voor zich zelf. En is daaraan dan zulk groot gebrek bij de ouderen? Wie beweert het? Al hebben zij het menschelijk hert niet haarfijn uitgekloofd, of miste hun blik nogal de noodige scherpte, toch treft men in hunne schriften menige bladzij' aan vol gezond realisme en fijn gevoel met kleurrijke, fiks gepenseelde schildering. Maar wat zij deden en dat nu zoo vaak

niet meer gedaan wordt : slijk en modder lieten zij liggen in den verborgen vuilnishoek, buiten het bereik der deftige lieden. Menig jongere, die na hen den hoorn opstak, dacht op die oudjes van vóór 't jaar '80 te moeten schimpen : het schijnt zelfs zoo wat de « bon ton » geworden, sinds halve-godheden dit eentonig nootje in het Noorden voorbliezen. Doch met hun smalen en pralen vermochten die jongeren nog niet wat den ouderen gelukte : de snaar der volksziel wisten zij niet te treffen; volksschrijvers zijn zij niet, God dank! — en zullen zij het worden? Raadsel! Waar hunne kunst in de vuilgoot niet verzuipt, hangt zij bijna altijd als een onbegrijpelijk, onvatbaar iets te zweven in schemerachtige nevelen, of vergeeuwt en vergaapt zij den tijd in onverdraaglijke zelfvergoding. Klinke dit oordeel streng, toch acht ik het niet onrechtveerdig. Talent in een' schrijver is een adel die verplichtingen oplegt, en nimmer zal het teveel-eischend zijn dat hem gevraagd wordt taal en zeden te eerbiedigen. Zeden, ja! Niet enkel geldt het taalvormen; maar ook zijn er belangen der maatschappij in 't spel : die liggen hooger! Die belangen ook, zoowel als die der taal, moeten in veiligheid gesteld, zoo men beletten wil dat een volk den afgrond instuike. Misbruik van gaven in een' kunstenaar heet geene fout meer, maar is eene misdaad tegen de menschheid.

In 't jaar 1843 schreef Jan David :

« Wy achten ons gelukkig te erkennen, dat de vlaemsche schryvers over 't algemeen met een goeden

geest bezield zyn. Zy willen de schande niet opladen van hunne landgenooten te bederven, en het zaed van zedeloosheid te helpen 'zaeijen. Neen, fransche kwaedaerdigheid bezielt onze vaderlandsche schryvers niet : zonder eenige brusselsche drukkers en journalisten, die uit enkele geldzucht ons het slyk van Parys in 't aanzigt werpen, zouden wy de pest niet kennen, die het naburig Vrankryk verwoest (1) ».

Eilaas! ongelukkiglijk behooren die opbeurende woorden tot het verleden. Zeker blijven velen onzer schrijvers hunne verheven maatschappelijke plicht getrouw; doch niettemin wordt dagelijks breeder het spoor langswaar het slijk, langswaar het bederf uit den vreemde wordt aangevoerd. In den wagen staan nu insgelijks Vlaamsche voerlui, en, al geve ik een oogenblik toe, dat hun *getal* tegen onze welmeenende schrijvers niet opweegt, toch maken zij een lawaai, dat onze opkomende jeugd dreigt op hol te jagen. De eerbied voor de goede zeden gaat bij velen te loor. Hoe jammer!... Waarom zouden wij in den naam der gezonde rede, der gezonde kunst, der voorouderlijke braafheid en der vaderlandsche eer ons daar niet tegen verzetten?

Wij huldigen verdiensten waar zij ook voorkomen; maar het misbruik er van, dat ons volk in zijn kunstgevoel dreigt te verbasteren, worde geschandvlekt. Zoozeer als wie ook juich ik de jongeren toe, die, tot uitverkorenen der kunst

---

(1) Zie *De Middelaer*, IIIe deel, blz. 380.

gewijd, hunne rijke gaven aan de verheerlijking van taal en vaderland verpanden; die hunne scheppende ziel met edelen gloed uitstorten in woord en schrift... O ja! ik juich hen toe, en 't ware mijn gansch leven verloochenen, wierde ik onverschillig voor de heilige geestdrift der jeugd en de eerste vleugelslagen harer wilskracht. Zoozeer als wie ook waardeer ik de verheven zending des dichters en de zoo dure taak des wroeters met de pen; — doch eerbied voor de taal en eerbied voor de zeden is 'n wet voor hen ook en voor alleman. — Eerbied voor de taal! herhalen wij met de ouderen, en daarom eerst-vooral klaarheid in woorden, vormen en schikkingen! De taal is immers voor het volk, en niet voor enkele zoogezeide intellectuëelen; zij is geen gewrongen en verwrongen « makerij », die haar op « een verschijnsel in de lucht der taalgeesten » gelijken doet, en « waaraan onze ziel vreemd is ». — Eerbied voor de zeden! herhalen wij evenzeer. En waarom niet? Och neen, de kunstenaar wane zich geenszins uit andere deeg geschapen; verwaandheid bedriegt. Schrijven is geen bederven, en de pen mag geen moordtuig zijn.

Van onze nieuwerwetsche Vlaamsche kunst of kunst-kunst gewagend, schrijft een Amsterdamsch tijdschrift, en met reden, dat « *zij voor een zeer groot deel duidelijke sporen draagt van slechte imitatie der Fransche realisten* ».

En, vraagt het verder :

« Wat denken de Vlamingen toch te bereiken met hun schuine vertellingen van de dorpen, van de hei, van de kaden en uit de sloppen hunner steden? Men kan haast geen boek of tijdschrift meer openen, of men stuit op pogingen om ons, Noord-Nederlanders, in te wijden in de geheimen van het lage, dierlijke leven onzer Vlaamsche stamgenooten. Meent men soms, dat wij daarnaar zoo benieuwd zijn? Of gelooft men, dat wij al die romannetjes uit de boerderijen, uit de stallen, de herbergen, de korenvelden, de kroegen zullen gelooven? Meent men, dat wij hier in Holland niet weten wat er omgaat in de lage lagen des volks, en dat wij geen schrijvers genoeg hebben, die in de uitbeelding daarvan met woorden hun kracht en hun gewin zoeken? En, denkt men soms, dat wij al niet genoeg walgen van de pogingen eener letterkunst, die ons onder den druk wil brengen van het denkbeeld, als zouden wij eigenlijk leven te midden van een geheel menschengeslacht, dat den ondergang verdiende meer dan wat leefde vóór den zondvloed?... Wil men ons kunst geven, laat men ze ons dan geven zooals ze uit een gezonde ziel opklatert en gefilterd wordt door altijd rein en frisch gehouden hersenen en niet als een moddergolf of tranenstroom, die wee en ziek maakt... En wilt gij met uw kunst bij ons op tafel komen, breng dan waarheid en eenvoud, en tracht ons niet te doen gelooven, dat de wereld geschikt is om weer opgenomen te worden in den bajert, waaruit zij is te voorschijn geroepen (1) ».

Eilaas! wat ligt er dan 'n diepe klove tusschen Willems' tijd en den onzen! Treurig, diep-treurig is over 't algemeen zekere nieuwere richting in

(1) Zie *Het Dompertje*, 39e jrg., Nov. 1905, blz. 346 en vlg.

de letterkunde, en wat freule Anna de Savornin Lohman vóór weinige weken openlijk in het dagblad *De Telegraaf* verklaarde, geldt, ei ja! voor Zuid en Noord :

« Is het niet een treurig verschijnsel te zien, dat heel een schare van jonge mannen, van nieuw-opgestane « letterkundigen » hun jonge mannenkracht en hun jong talent niet anders en beter weet te gebruiken, liever gezegd misbruiken, dan door te wroeten in het walgelijkste straatvuil en het onzegbaarste drek, om er ten slotte, gansch en al van vuil doortrokken, weer uit te komen, en dan nog te pronken in gore, vunzige geestesprodukten, met de opgedane levenswijsheid, liever gezegd met de uitwendige smetten, waarmede ze zich hebben bevlekt? »

Edoch, genoeg.

Daar sloegen wij nu een vluchtigen blik op het werken en streven onzer voorgangers, en tusschendoor voegden wij er een woord ter vergelijking met onzen toestand bij. Die ouderen beoogden heropbeuring van 's lands taal en letterkunde, en met dat inzicht betrachtten zij vooral eenheid in de spelling; wij zagen hoe zij er stappelings toe geraakten, eerst ondereen, en daarna, door onderlinge overeenkomst, met Noord-Nederland. In dat verdrag nochtans, hoe inschikkelijk zij ook waren, deden zij niettemin eigen rechten gelden. Zij betrachtten eenheid van taal of woordenschat, en bespraken tegelijk het aloude recht en 't vrij gebruik der eigene gangbare munt, wier gelouterd allooi niet kan

betwist worden. Zij betrachtten 'n zuivere uitspraak der moedertaal; doch meenden niet, dat het laatste kenteeken van eigen oorsprong om deswille moet afgelegd, en dat er aan den aard van ons volk moet geweld gedaan worden, — neen, dat dachten de ouderen niet! En terzelfder tijd mochten wij vaststellen, hoe de geleerdste en invloedrijkste taalkenners van het Noorden gereedelijk het goede recht van 't Zuiden erkenden, en evenzeer geene doodende eenheid, maar frisch-levende eenparigheid tusschen twee broedervolken bedoelden. — Ten slotte beschouwden wij niet meer de taal in haar geraamte, doch in de kunst waaraan zij tot tolk verstrekt, in de letterkunde, in den geest welke die letterkunde onderscheiden moet; — en hier wezen wij op de gapende klove tusschen de richting der ouden en die der jongeren, althans eener niet geringe bent onder hen.

Eilaas! waarom moet dan met eenen jammerkreet, dien ik als eenen noodkreet zou willen doen schallen, dit overzicht sluiten? — Wee den volke wiens letterkunst, alhier, eene verknoeiing wordt der taal, een aanslag op de gezonde rede, een geschrei van karakterloosheid en wanhoop; — of erger nog, alginder, een vloek dreigt te worden tegen den Hemel, eene ergernis voor de onschuld en eene misdaad tegen de maatschappij!

Nota van den heer J. BOLS.

MIJNE HEEREN,

In de zitting der Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie, den 16 Januari 1900 gehouden, had ik de eer u omtrent het volgende te zeggen :

« Ik neem de vrijheid uw tolk te zijn om den heer GAILLIARD, onzen geleerden en onvermoeibaren collega, geluk te wenschen over zijn *Glossarium op de Keure van Hazebroek*.

« Deze benediktijnerarbeid is in mijne oogen een allernuttigste leiddraad voor de studie der oorkonden, en eene niet genoeg te prijzen bijdrage voor de geschiedenis der oude volkszeden in 't algemeen, en voor die van ons volk in 't bijzonder. Wat staat er, schier op elke bladzijde, toch veel te leeren! Wat kostelijke vondsten over oud recht, oud bestuur, folklore, penningkunde, taal! Wat rijkdom van bewijsstukken! Wat belangrijke inlichtingen in die zoo talrijke dokumenten b. v. over *boete* en *keure* (van blz. 31 tot blz. 48), *maercl* (188-207), *menneweg* en andere benamingen van wegen (216-223), *neringen* (244-256), *tunneharinc* (370-381), *waerheid* (438-468), over *zweren ten helegen* (507-533) enz.!

« En wat de wijze van bewerken aangaat, welke nauwkeurigheid en klaarheid!

« Ik voeg er bij dat de taal mij door hare welluidendheid, natuurlijkheid en historische soberheid zeer behaagde. »

Na een paar aanmerkingen, eindigde ik als volgt :

« Met het *Glossarium* is M. GAILLIARD's arbeid op de *Keure van Hazebroek* niet gansch af : de schrijver kondigt nog eenen register van zaken aan. Moge hij weldra een gewrocht voltooien dat mag worden aan-

schouwd als eene *Summa* van een gansch leven oudheidkundige studiën ! »

Mijne Heeren, zoo sprak ik bij het verschijnen van het 4de deel, het *Glossarium*.

Sedert eenen dag of acht ontvingen wij het 5de en laatste deel, bevattende den beloofden Register van zaken (279 bladzijden), den Register van de terloops (*) uitgelegde Nederlandsche (281-440), Middelnederduitsche en Hoogduitsche (441-445), Fransche (445-489) en Latijnsche woorden (490-500). Dit 5de deel sluit met de aanduiding der geraadpleegde bronnen, ongeveer 365 in getal (!), en daarmeê is ook, volgens mijnen in 1900 uitgedrukten wensch, het werk *De Keure van Hazebroek* geheel voltooid.

Mijne Heeren, al de lof, door mij aan het 4de deel gegeven, is op het 5de deel ten volle toepasselijk. Wat schatten van wetensweerdigheden, wat leerrijke bladzijden over geschiedenis, folklore, wapenkunde, taalkunde, oude rechtspleging, oude volksspelen, oude geneesmiddelen, oude dranken, over ambachtslieden van vroeger, — als bakkers, herbergiers, kooplieden, vleeschhouwers, — over oude liturgie enz., enz., — en dat alles beschreven met eene orde en klaarheid, dat alles gedokumenteerd met eenen overvloed en eene geleerdheid verre boven mijnen lof verheven !

Ik meen dan weer de tolk te mogen zijn van mijne collega's der Commissie voor Geschiedenis, om den heer Gailliard geluk te wenschen voor het voltrekken van een werk waar hij, zooals hij zelf op de laatste bladzijde getuigt, « jaren arbeids » aan besteedde, maar waar ook zijn naam voor altijd zal aangehecht blijven, en dat

---

(*) Dus buiten de eigentlijke woorden van de Keure zelve, die in het *Glossarium* worden uitgelegd.

hem de erkentelijkheid van de oudheidkundigen, van alle Nederlanders, vooral van zijne hem zoo toegenegen medeleden onzer Academie verzekert.

Mijne Heeren, ik vraag ulieden de toelating om hier nog een woord bij te voegen.

't Is tegenwoordig met dat regenachtig, killig weder toch zoo gezellig op de studiekamer, bij eene blozende kachel, in een hoeksken met een boeksken! En al is het werk van M. GAILLIARD geen boeksken, maar een groot, heel groot boek, — toch werd, door de zorg van het vaderlijk bestuur onzer Academie, op éene week tijd, bij het boek van onzen Bestendigen Secretaris, nog een ander boek gezonden (een boek — geen boeksken —!), dat ons het studeerhoeksken deze vier laatste dagen dubbel aangenaam gemaakt heeft.

Verleden zaterdag immers kregen wij het 2de deel thuis der *Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd door* TH. COOPMAN *en* JAN BROECKAERT. Aan mijne collega's vraag ik dan weer eens oorlof om den wakkeren Secretaris onzer Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie — en tegelijk zijnen geachten medewerker M. COOPMAN (aan wien M. BROECKAERT den zin mijner woorden gelieve meê te deelen) onzen diepen dank en hertelijksten proficiat voor hun overbelangrijk en allernuttigst werk aan te bieden, een werk dat eveneens « jaren arbeids » gekost heeft en, om het te voltooien, nog « jaren arbeids » aan twee nooit vermoeide zwoegers kosten zal.

Gij allen, Mijne Heeren, kent dit gewrocht dat hier vooral op het gebied onzer Commissie voor *Bibliographie* thuis hoort. Gij hebt er het hoog belang, het onschatbaar nut van gewaardeerd voor de geschiedenis van ons volk, van onze taal, van de Vlaamsche Beweging; eene goudmijn is het voor die geschiedenis, en terzelfdertijd een arsenaal van bewijsredenen om onzen strijd voor deze heilige, waarlijk nationale zaak te wettigen.

Bij het lezen van die enkele twee deelen staat men verbluft als men napeinst welken berg schriften werden bijeengezocht en doorsnuffeld en ontleed, om ons die sedert 1787 in chronologische orde opgegeven ambtelijke oorkonden en staatsakten, die honderden en honderden uittreksels uit boeken en brochuren, uit tijdschrift- en nieuwsbladartikelen, uit redevoeringen in de Kamers en Gouwraden uitgesproken, nu eens verkort, dan eens in-extenso mede te deelen!

Bij het lezen van al die als dag voor dag opgegeven stukken en dokumenten, — klaarder en overtuigender sprekende dan een lange uitleg, en boeiend gelijk een verhaal, — daagt het verleden helder voor onze blikken op, en, aangedaan, meêgesleept, juichen wij over onzen vooruitgang, of jammeren over de verblindheid van onze bevolking.

Bij het lezen voelen wij ook den eerbied, de dankbaarheid aangroeien voor onze voorgangers in den strijd, voor de vroegere, taaie, struische wroeters, die meer dan velen vermoeden, hunne moeite, hunnen tijd, hun geld besteedden, hunne broodwinning in gevaar brachten, en den last en de hitte van den dag, *pondus diei et æstus*, hadden te dragen. Wanneer men sommige jongeren van dezen tijd hoort snoeven, vol zelfvereering en verwaandheid, alsof er vóór hen, vóór 1880 of zoo wat, niets verdienstelijks is verricht geweest, wanneer men ze ziet als blind voor het goede, ons ten bate door de ouderen verschaft, dan zou men aan die afbrekers — bijtijd zekere jeugdige edellieden slachtende, enkel edel door den naam hun door heldhaftige voorouders nagelaten, — dan zou men hun de *Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd* onder den neus willen duwen en hun zeggen : « Niet weten wat voor zijnen tijd gebeurde, is altijd kind blijven »!

Mijne Heeren, gekomen aan de laatste bladzijde van dit 2de deel (gaande tot 1862), aan het 1914e aangehaalde

stuk, besluïten wij onze lezing met de overtuiging dat de *Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd* van nu af een monument is aan de ouderen opgericht, eene galerij van tafereelen onze wettige, nationale Beweging verheerlijkende, en dat het, eens voltrokken, het Epos zal zijn der herleving van een volk, — *ons* volk!

Mogen de bewerkers hunnen uitstekenden arbeid zoo spoedig mogelijk voltooien!

Moge die arbeid de oogen der tegenstrevers — hoog gezeteld of laag staande — openen, moge hij de vooroordeelen doen verzwinden, de lauwen aanvuren, en alle Vlamingen opwakkeren om den strijd zonder zwakheid noch verpoozing tot de eind-overwinning door te zetten!

DE GERMAANSCHE ELEMENTEN DER ROMAANSCHE TALEN

door Dr. EUG. ULRIX.

Verslagen bij de Academie ingediend.

I

Verslag van den heer Dr. WILLEM de VREESE :

Met blijde verrassing vernam ik destijds van den heer ULRIX, dat hij een woordenboek der Germaansche elementen der Romaansche talen op het getouw en haast afgewerkt had, en met groot genoegen voldeed ik naderhand aan zijn verzoek, om zijn werk, in zijn naam, aan de Koninklijke Vlaamsche Academie ter uitgave aan te bieden. Er is voor onze leeraars in het middelbaar onderwijs veel werklust en groote werkkracht noodig, om, bij hun zware ambtsbezigheden en onder allerlei andere ongunstige omstandigheden, der wetenschap niet ontrouw te worden. Daarenboven heeft de heer ULRIX zich dubbel verdienstelijk gemaakt door een werk te ondernemen, waaraan werkelijk groote behoefte bestaat. Naar het getuigenis van MEYER-LÜBKE zijn de Germaansche elementen der Romaansche talen « nicht nur die zahlreichsten, sie zeigen auch die weiteste Verbreitung, ihre Aufnahme erstreckt sich über den längsten Zeitraum, sie bieten dem Sprachforscher auf dem germa-

nischen wie auf dem romanischen Gebiete eine Reihe der interessantesten Probleme, endlich knüpfen sich mancherlei kulturhistorische Fragen an sie. » (1)

Er is dan ook reeds veel op dit gebied gewerkt en geschreven, maar dat vele is overal, wijd en zijd, in boeken en tijdschriften, verspreid: daaronder is veel verouderd; veel van wat de eene beweerd heeft, door een ander betwist of zonder meer tegengesproken en ontkend. Romanisten en germanisten beiden zullen daarom met vreugde een werk begroeten, dat van het allerwege verspreide materiaal een betrouwbaar, samenvattend overzicht geeft.

Dat is het werk, dat de heer ULRIX aangedurfd en ten einde gebracht heeft. Ik ben echter de laatste, die zijn arbeid naar den eisch beoordeelen kan : de Commissie zal beter ingelicht worden door de specialisten, die zij op mijn voorstel tot tweeden en derden verslaggever heeft benoemd. Ik veroorloof mij alleen enkele bescheiden opmerkingen.

De bibliographie der gebruikte bronnen geeft den indruk, dat de bewerker volkomen op de hoogte is van de literatuur over zijn onderwerp, wat wel wat zeggen wil, als men bedenkt dat het hier bijna zonder uitzondering buitenlandsche tijdschriften geldt, die te Brugge ver te zoeken zijn. Intusschen zou wat meer consequentie in deze bibliographie wellicht niet overbodig zijn. De heer ULRIX heeft daarin afzonderlijk vermeld studies, die in tijdschriften verschenen zijn, ofschoon die tijdschriften natuurlijk ook opgegeven worden. Maar het is niet duidelijk wat hem daarbij als criterium heeft gediend. TH. BRAUNE'S *Neue Beiträge zur Kenntnis eini-*

---

(1) MEYER-LÜBKE, *Einführung in das Studium der Romanischen Sprachwissenschaft*, s. 41.

ger romanischer Wörter deutscher Herkunft hadden m. i. ook die eer mogen genieten. Van KLUGE's *Wörterbuch* is de 4de druk gebezigd, terwijl juist de 5de en de 6de veel nieuws bevatten, dat voor onderzoekingen als de hier betrokkene van belang is.

De heer ULRIX heeft een art. « Ndl. *aeverganck*, overgang (bij VAN DER SCHUEREN, *Teuthonista*) », waarin hij 't Waalsch *avurgan* (= « forte pièce de bois placée transversalement à la partie supérieure des bords d'un bateau pour relier ces bords l'un et l'autre ») meent te herkennen. Ik wil gevraagd hebben, of *aeverganck* wel Nederlandsch is? Het is dat immers alleen in beperkten zin : 't is de Geldersch-Overijsselsche vorm van Ndl. *overgang*. Dat kan den heer ULRIX niet onbekend zijn; waarom zou hij het dus ook niet zeggen? Hij heeft er overal elders naar gestreefd, zijne etyma chronologisch en topographisch te begrenzen, zeer terecht; waarom zou het hier ook niet gebeuren?

In een ander geval van gelijken aard is ook meer nauwkeurigheid gewenscht. De Zuidnederlandsche dialecten heet de heer ULRIX *Vlaamsch*. Dit moge in overeenstemming zijn met het hier te lande heerschende spraakgebruik, in een wetenschappelijk werk is dit gebruik niet na te volgen : het sticht verwarring. Zoo vindt men een art. « Vl. (Limburgsch) **Scheermoel** ». Me dunkt, kortweg « Limburgsch » is al wat we behoeven.

Op gezag van Schuermans wordt *foetelen* = in 't spel bedriegen, Vlaamsch genoemd. Het woord is geheel Vlaanderen door onbekend, maar Rutten vermeldt het voor de Haspengouw.

Kramik is evenmin Vlaamsch, maar Brabantsch en Geldersch.

Zoo zijn er meer voorbeelden. Eene nieuwe waarschuwing voor de onbetrouwbaarheid van Schuermans' idioticon schijnt nog niet overbodig.

Bij een aantal artikelen komt het Nederlandsch, tegenover het Duitsch, wellicht wat te veel op den achtergrond te staan, in zulke gevallen nl., waarin ontleening aan onze taal veeleer dan aan een oostelijker dialect, geschied schijnt. Met het oog daarop vestig ik de aandacht van den schrijver op de volgende artikelen.

Mhd. *bisen*, waarvan ofr. *beser*, *biser* afgeleid wordt, bestaat vanouds ook in de Vlaamsche dialecten (zie thans het *Ndl. Wdb.*); de Romaansche vormen kunnen dus aan ons *bisen* ontleend zijn.

Bij « Dtsch. *bollwerk* » is toch ook het Ndl. woord te vermelden.

« Mhd. *mocke*, klomp, brok »; ook in de Vlaamsche dialecten in verschillende beteekenissen bekend.

Bij « *Ohd. nabágâr, neffiger* » wordt wel een Oudnoordsche vorm, naarhet Nederl. *navegaar, avegaar* (zie Verdam, *Mnl. Wdb.* 4, 2223 en *Wdb. d. Ndl. Taal* 2, 749) niet vermeld.

Bij Nhd. *ruf* was met het Vlaamsche *ruffe*, gemeene kerel, slecht mensch, wel wat aan te vangen geweest. Het Mnl. kent *rof-, ruffiaen*; vgl. Hgd *grobian*.

Een Vlaamsch woord *stiepen, stijpen* bestaat, zoover ik weet, niet; wel *stuipen* en *stijperen*, bij De Bo, ineenpersen; *stijper*, pikkel van een stoel.

Fr. *étron* wordt van Mndd. *strunt* afgeleid. Waarom niet van Ndl. *stront?*

Middelduitsch *zop*, Hgd. *zopf*, wordt beschouwd als oorsprong van Waalsch « *sope, sopète*, point extrême » enz. Zou die oorsprong niet veeleer te zoeken zijn in het Vlaamsche *tsop* = top, tip, een vorm die reeds in de middeleeuwen voorkomt, en door Kiliaan uitdrukkelijk als *Vlaamsch* wordt vermeld?

Nog enkele andere opmerkingen, meestal aanvullingen.

« Ndl. *geblazen;* Waalsch *blaizé,* bolwangig. » Ook te Gent is een woord *blazee* met dezelfde beteekenis bekend : *tes ƨzu iene meene blazee.*

Bij *goedendag,* Ofr. *godendac,* zou vermelding van wat Ducange zegt geen overdaad zijn.

Ndl. *haverij* (waarom het woord opgegeven onder deze door volksetymologie ontstane spelling?) wordt beschouwd als het grondwoord van fr. *avarie,* it. en sp. *avaria.* Maar reeds 40 jaar geleden heeft Dozy (*Oosterl.* 22) betoogd dat al die woorden uit het Arab. *áwar* komen. Devic is het, 't is waar, niet volkomen daarmede eens; maar verwerpt het niet geheel. Het gaat dus niet aan de verklaring uit het Arabisch geheel te negeeren.

« Oudvl. *heyde* = Ofr. *heyde;* verg. Pirenne, Hist. de Belg. I, 336 ». Ziedaar een art. dat toch wat al te beknopt is. Een Nederlandsch woord dat een enkele maal, onveranderd, voorkomt in te Luik opgemaakte oorkonden is daarom nog geen Fransch woord.

Bij het art. *Kabeljauw* is een verwijzing naar het betoog van Uhlenbeck in het *Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde* XI, 225, waar voor het eerst de puntjes op de i zijn gezet, onmisbaar.

Ndl. *kaken,* inzouten. Zie thans het art. van Dr. A. Beets, in *Taal en Letteren,* 1905, blz. 504 vlgg.

In het art. « Mnl. *mattegenoet, mattenoet,* » waaruit Stoett fr. *matelot* verklaart, zou een beslister partij kiezen stellig geen partijdigheid zijn. Stoett's verklaring is goedgekeurd door de bewerkers van het *Dictionnaire Général* en door Nyrop: zie thans ook, naar aanleiding van Baist's bezwaren, Kluyver in het *Wdb. d. Nederl. Taal* IX, 317 vlg.

Vl. *plaat, plaai* volgens Schuermans. Men zegt hier altijd *muurplaat.*

Als oorsprong van fr. *varlope* noemt de heer Ulrix Ndl. *voorloop*. Maar dat tuig heet immers overal *voorlooper?* Hatzfeld-Darmestetter, *Dict. Génér.* i. v. geven dan ook dien vorm op.

Aan Vlaamsch *wepel,* lustig, vroolijk, zou 't Picardisch « *wèpe* gaillard, crâne » ontleend zijn; maar *wepel* beteekent : ijdel, ledig, althans in Vlaanderen. Van een beteekenis *lustig, vroolijk* nergens een spoor. Dit art. zal dus wel eenige herziening vereischen.

Een enkele maal hinkt de schrijver op twee gedachten : Ofr. *fribustier,* Nfr. *fribustier,* It. *filibustiere,* worden onder de *f* verklaard uit Oeng. *fli-, frybuter;* onder de *v* uit Ndl. *vrijbuiter.*

De taal van den schrijver eischt hier en daar verbetering, vooral in de inleiding, waar de gebruikte beeldspraak afbreuk doet aan de juistheid van zijn betoog.

Deze enkele opmerkingen mogen getuigen van mijn ernstige belangstelling in het werk van den heer Ulrix, wien ik gaarne hulde breng voor de vlijt, de belezenheid en de wetenschap waarvan zijn arbeid getuigt.

Mijn advies is dan ook, dat de Commissie aan de Academie het uitgeven van het ingezonden werk zou voorstellen; dit advies is echter ondergeschikt aan déze voorwaarde : dat de meening der speciale verslaggevers gelijkluidend zij.

Willem de Vreese.

II en III.

Verslagen van de heeren Dr. A. KLUYVER en Dr. J. J. SALVERDA de GRAVE :

Zoodra de ondergeteekende het hem toegezonden handschrift inzag, begreep hij dat dit werk slechts door een Romanist behoorlijk kon worden gewaardeerd. Het Bestuur der Koninklijke Vlaamsche Academie vergunde hem, op zijn verzoek, een deskundige te raadplegen, en hij wendde zich dientengevolge tot den heer Dr. J. J. Salverda de Grave te Leiden. Deze had de goedheid hem een uitvoerig advies te zenden, met vergunning het aan het Bestuur der Academie mede te deelen. De brief van den heer Salverda de Grave luidde aldus :

Leiden, 4 *Nov.* 1905.

« Ik geloof dat een woordenboek als dit wel nut kan hebben, en ik acht het billik dat de Schrijver voor zijn opofferend werk beloond wordt door de publikatie ervan.

« Toch is zulk een samenzetting van etymologieën, waarvan vele zeer hypotheties zijn, alleen te verdedigen als de Schrijver dat hypothetiese steeds doet uitkomen. Evenmin als in Körting, is dat hier altijd geschied. Zie bijv. *banquise* (s. v. *bank*), waarvan de Dict. gén. zegt dat het « paraît composé avec le fr. *banc* et l'angl. *ice* », terwijl de Schr. eenvoudig zegt : « Fr. *banquise*, ijsbank = Fr. *banc*, Eng. *ice*, ijs ». Zo ook s. v. *asatia* dat volgens Körting « vielleicht », volgens Schr. « waarschijnlijk » het grondwoord is van *aise*, enz.

« Sommige artt. geven de indruk van wat haastig te zijn neergeschreven : bijv. *antelope* (de Schr. wil toch niet beweren dat het Ofr. *antelop* uit het Engels komt, en toch zou dat uit zijn woorden volgen); zo wordt s. v. *andbahts* gezegd dat *ampas* « bij » Guill. de Palerme (lees : Paler*ne*) voorkomt, alsof dit een schrijver was, terwijl het de titel van een gedicht is, zodat « in » behoorde te zijn geschreven. Dat Ital.-dial. *sang* uit « gezang » zou komen, heeft Bruckner

natuurlijk niet beweerd. De artt. *-ard* en *-ald* zijn een onvolledig en vluchtig résumé van de Inleiding van de Dict. gén.

« Het komt mij voor dat bij deze laatste een eenvoudige verwijzing naar een zó verspreid boek voldoende en verkieselik zou zijn geweest. Ook zouden de letterlik uit Körting overgenomen passages gevoegelik weggelaten of vereenvoudigd kunnen worden.

« Een te slaafse navolging van Körting brengt Schr. tot het aannemen van monstra als Lat. **ambactiata*, **ambactiator*, die in een serieus boek toch niet op hun plaats zijn. Laat de Schr. eens nalezen wat Seelmann, in *Krit. Jahresb.* I, 57, over dat « Konstructionslatein » heeft gezegd.

« Met lofwaardige ijver heeft de Schr. zijn bronnen verzameld (Brandstetter, *Das schweizerdeutsche Lehngut im Romontschen* kon hij nog niet kennen). Alleen komen de Franse dialekten er niet heel goed af : Mistral's *Trésor du Félibrige* is niet gebruikt; de studies van Horning over de Oostfranse dialekten evenmin. En of de *Romania* en het *Zeitschrift f. roman. Philol.* geheel volledig zijn geëxcerpeerd, zou ik betwijfelen (ontbreken bijv. *Halster*, *Zs*. XXVI, 333; Oudnoors *viskr*, dat wel terloops is genoemd s. v. *wishard*, maar dat, volgens *Zs*. XXVII, 345, een afzonderlike vermelding verdiend had: Ofr. *maquier*, dat volgens Tobler van *maken* zou komen, wordt niet vermeld. Zie *Rom*. XXXII, 127).

« Ten slotte lijkt het mij zonderling dat woorden als *alderman*, *amtmeister*, *antrustion*, *attorney* als Franse woorden aangehaald worden. Zulke termen zouden beter achterwege zijn gebleven.

« De inleidende bladzijden bevatten enige beweringen die ik voor rekening van de Schr. laat; in het algemeen onderscheiden die zich door zekere overdrijving. De tegenstelling tussen *dialekt* en *algemene taal* (de Schr. spreekt van letterkundige taal) is toch niet juist uitgedrukt.

« Resumerende zou ik als mijn oordeel willen uitspreken dat de Schr. een nuttig werk heeft geschreven; dat hij de aan zulk een kompilatie-arbeid verbonden bezwaren

niet geheel heeft vermeden, en dat er misschien aanleiding zou bestaan hier en daar de fijne schaaf er nog eens over te laten gaan.

J. J. Salverda de Grave. »

Het spreekt van zelf, dat de ondergeteekende, den heer Salverda de Grave kennende, zich vol vertrouwen met dit advies vereenigt, en dus de hoop uitspreekt dat het werk, door den schrijver herzien, vanwege de Koninklijke Vlaamsche Academie zal worden uitgegeven.

A. Kluyver.

Leiden, 12 Nov. 1905.

COMMISSIE VOOR NIEUWERE TAAL EN LETTEREN.

1e VERSLAG

OVER DE

VAN DE VEN-HEREMANS' STICHTING.

Ingevolge art. 4 van het Koninklijk Besluit van den 18n Mei 1905, houdende goedkeuring van het reglement van die stichting, hebben wij de eer verslag uit te brengen over de werkzaamheid betreffende dat fonds en dezes geldelijken toestand.

***

Een eerste boek (klein 8° formaat, 376 blz.) is verschenen einde Mei 1905. Het is getiteld : *Kern van ons Burgerlijk Wetboek. Eene poging tot verspreiding der Nederlandsche Rechtstaal,* door Mr. L. DOSFEL, advocaat te Dendermonde.

Gunstige verslagen werden daarover uitgebracht door de heeren Mr. OBRIE, Mr. PRAYON VAN ZUYLEN en Dr. A. DE VOS.

***

Op voorstel van onze Bestendige Commissie (19 Juli 1905) en met goedkeuring van de Koninklijke Vlaamsche Academie, werd besloten, na kennisneming van de gunstige verslagen der heeren Dr. A. DE VOS, Jkr. Dr. K. DE GHELDERE en Dr. EUG. VAN OYE, een tweede boek uit te geven. Het is getiteld : *Dij- en Navelbreuken,* door Dr. TEIRLINCK te Gent.

Dat werk is bijna afgedrukt en zal weldra het licht zien.

***

Aan de stichting van het nieuwe fonds, werd, door de zorgen van den hooggeachten heer EDW. GAILLIARD, bestendigen secretaris der Academie, de ruimste rucht-

baarheid gegeven, ten einde onze Vlaamsche rechtsgeleerden, natuur- en geneeskundigen, alsmede ingenieurs uit te noodigen tot het inzenden van handschriften. De oproep tot medewerking zal telken jare vernieuwd worden, in den loop der maand Januari, door bemiddeling van dag- en weekbladen, en wetenschappelijke tijdschriften.

***

Geldelijke toestand.

Ontvangsten.

1893. 1 Juli :	Intrest 1e	halfjaar	1903. . .	Fr.	300. »
31 December :	» 2e	»	»	»	300. »
1904. 1 Juli :	» 1e	»	1904. . .	»	300. »
31 December :	» 2e	»	»	»	300. »
1905. 1 Juli :	» 1e	»	1905. . .	»	300. »
1906. 11 Januari :	» 2e	»	»	»	300. »
				Te zamen Fr.	1800. »

Uitzetting der gelden.

1° 20 April 1905. Gekocht bij den heer Roosen, wisselagent, Hoefijzerstraat, 2-4, te Gent, twaalf loten der stad Gent, tegen 92.50 fr. . . Fr. 1110. »

Kosten . . . . » 1.20

Nrs der loten, 12962, nr 12; — 15425, nrs 15-16; 15836, nrs 6, 7 en 8; — 16311, nr 2; — 17139, nrs 24, 25; — 17894, nr 11; — 18369, nr 3; — 23509, nr 14.

2° 7 Juli. Gekocht als boven, drie loten der stad Luik, tegen 98.50 fr. . . . . » 295.50

Kosten . . . . » 0.30

Nrs der loten, 4896, nrs 5 en 6; — 4900, nr 12.

3° Geld in kas . . . . » 393. »

Te zamen Fr. 1800. »

Toestand der kas op 11 Januari 1906.

1° Ontvangen 12 rentebriefjes van de twaalf loten der stad Gent	Fr.	24. »
2° Verkocht zes loten Gent (15425, nrs 15-16; — 15836, nrs 6, 7 en 8; — 16311, nr 2) bij den heer Roosen, tegen 90,50 fr., met aftrok van 0,50 fr. kosten	»	542.50
3° Nog in kas, zes loten Gent, gekocht tegen 92,50 fr.	»	555. »
4° » » » drie loten Luik, » » 98,50 »	»	295.50
5° In kas.	»	393. »
	Fr.	1810.00

Uitgegeven.

Betaald aan den heer Siffer voor het nr I der uitgaven van het Fonds : *Kern van ons Burgerlijk Wetboek*, door L. Dosfel.	Fr.	829.68
Blijft in kas	Fr.	980.32

Aldus voorgelezen en door de Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal en Letteren goedgekeurd, in hare vergadering van 17n Januari 1906.

Namens de Commissie :

De Secretaris,
Th. Coopman.

De dd. Voorzitter,
H. Claeys.

Leden :

A. J. Janssens. Julius Obrie.

KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE

VOOR TAAL- EN LETTERKUNDE, TE GENT.

VAN DE VEN HEREMANS' STICHTING.

BEKENDMAKING.

Namens het Bestuur der Koninklijke Vlaamsche Academie heeft de ondergeteekende de eer kenbaar te maken, dat er in die Koninklijke Instelling een Fonds bestaat, met name **Van de Ven-Heremans' Stichting**, waarvan het doel is « *de Nederlandsche Taal en Wetenschap te bevorderen, door het uitgeven, in het Nederlandsch, van nieuwe werken over Natuur- of Geneeskundige Wetenschappen, over Rechtsgeleerdheid en over het Vak van den Ingenieur* ».

Dankbaar ontvangt de Koninklijke Vlaamsche Academie alle Nederlandsche handschriften van geleerden ter uitgave. Ingezonden verhandelingen worden met de meeste zorg nagezien door drie Commissarissen van de *Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal en Letteren*. Na kennisneming van de uitgebrachte verslagen, beslist de Academie over het al of niet laten drukken van de aangeboden handschriften.

Tot verdere inlichtingen verklaart de ondergeteekende zich volgaarne bereid.

De Bestendige Secretaris,
EDW. GAILLIARD.

Vergadering van 21 Februari 1906.

Aanwezig : de heeren JAN BROECKAERT, bestuurder; KAREL DE FLOU, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Dr. H. CLAEYS, Jhr. NAP. DE PAUW, Mr. JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, JAN BOLS, DES. CLAES, ALF. JANSSENS, Jhr. Dr. K. DE GHELDERE, Dr. L. SIMONS, AD. DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. WILLEM DE VREESE, JAN MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, Baron DE BETHUNE en AMAAT JOOS, werkende leden;

de heeren Dr. C. LECOUTERE en OMER WATTEZ, briefwisselende leden.

De heer Mr. EDW. COREMANS, werkend lid, heeft laten weten dat hij verhinderd is de vergadering bij te wonen.

De heer Edw. Gailliard, bestendige secretaris, leest het verslag over de Januari-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Aangeboden boeken. — Daarna legt de Bestendige Secretaris de volgende lijst over van de aan de Academie aangeboden boeken :

Door de Regeering :

Ministère de l'Industrie et du Travail. Office du Travail et Administration des Mines. *Rapports annuels de l'Inspection du Travail.* 10me année (1904). Bruxelles, 1905.

Statistique générale de la Belgique. *Exposé de la situation du Royaume de 1876 à 1900, redigé sous la direction de la Commission Centrale de Statistique en exécution de l'arrêté royal du 29 Mai 1902*, 2me fascicule. Bruxelles, s. d.

Bibliothèque de la Faculté de Philosophie et Lettres de l'Université de Liège. Fascicule XV. *Esquisse d'une histoire des études celtiques*, par VICTOR TOURNEUR. Liège, 1905.

Ministère de l'Agriculture. *Bulletin de l'Agriculture*. Publié en exécution de l'arrêté royal du 16 juillet 1885. — 1905. Tome XXI. Livraison 6. Bruxelles, 1905.

PERIODIEKEN : *Annales de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique*, 5e série, tome VII, 4e livraison, 1905. — *Bulletin de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique*, 1905, no V. — *Annales de la Société d'Archéologie de Bruxelles*, 1905, nos III et IV. — *Arbeidsblad, uitgegeven door het Arbeidsambt van België*, December 1905; 15 en 31 Januari 1906. — *Bulletin des Musées Royaux*, no 2, Novembre 1905. — *Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, nr 9, 1905, en nr 1, 1906. — *Le Musée Belge, Revue de Philologie classique*, no 1, 15 Janvier 1906. — *Bulletin bibliographique et pédagogique du Musée Belge*, no 1, 15 Janvier 1906. — *Revue Sociale Catholique*, no 4, 1906. — *Wallonia*, no 12, Décembre 1905.

Door het Provinciaal Bestuur van Oost-Vlaanderen :

Officieele Processen-verbaal en stenographisch verslag der zittingen van den Provincieraad van Oost-Vlaanderen. Gewone zittijd van 1905. Gent, 1905.

Door het Bestuur van het Negende Vlaamsch Natuur-, en Geneeskundig Congres :

Het Drinkwatervraagstuk op het Negende Vlaamsch Natuur- en Geneeskundig Congres, gehouden te Aalst, op 23n en 24n September 1905. (Zie letterkundige mededeeling op blz. 26.)

Door den heer JAN BOLS, werkend lid :

Grammaire comparée des Langues Indo-Européennes, comprenant le Sanscrit, le Zend, l'Arménien, le Grec, le Latin, le Lithuanien, l'ancien Slave, le Gothique et l'Allemand, par M. FRANÇOIS BOPP, *traduite sur l seconde édition et précédée*

d'introductions par M. Michel Bréal, professeur de grammaire comparée au collège de France. Deuxième édition. Paris, 1874-1878, 5 vol.

Grammaire des grammaires, ou analyse raisonnée des meilleurs traités sur la langue française. Ouvrage mis par l'Université au nombre des livres à donner en prix dans les colléges, par Ch. P. Girault-Duvivier. 20e édition, entièrement revue et corrigée d'après le nouveau Dictionnaire de l'Académie...., par P. Auguste Lemaire, professeur de Rhétorique au collège Louis-le-Grand. Paris, 1873, 2 vol.

Grammaire générale et historique de la langue française, présentant l'étude et l'analyse de la formation, des développements et des variations de notre idiôme national, depuis son origine jusqu'à nos jours par M. Poitevin. Paris, 1856, 2 vol.

Histoire de Belgique, par H. G. Moke, 4e édition. Revue, corrigée et considérablement augmentée, enrichie de huit cartes et de plusieurs tableaux généalogiques. Gand, s. d.

Histoire de Belgique depuis les temps les plus reculés jusqu'à la mort de Marie de Bourgogne par M. Meunier. Brux., 1847.

Arithmétique pratique, appliquée à l'Industrie, au Commerce et à la Banque, pouvant servir de complément à tous les traités élémentaires d'arithmétique. Ouvrage spécialement propre à la Belgique; contenant les anciennes monnaies qui avaient cours autrefois, les anciens poids et les anciennes mesures des différentes provinces et leur réduction en unités du système métrique. Par C. H. Barlet. Bruxelles, 1845.

Eenige regeltjes. Handboeksken waar de Vlaamsche studenten hunne moedertaal behoorlijk in leeren schrijven en uitspreken, door Jan Bols en Jan De Ruysscher, 6e uitgave. Lier, 1905.

Verder een twintigtal werken van klassieken aard.

Door den heer D. Claes, werkend lid :

Levensschets van Petrus Paulus Maria Alberdingk Thijm. Gent, 1905. (Overdruk uit het *Jaarboek* der Koninklijke Vlaamsche Academie voor 1906.)

Over min bekende en onuitgegeven schriften van Jan van Beers. Gent, 1905. (Overdruk uit de Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Vlaamsche Academie, 1905.)

Door den heer Ad. de Ceuleneer, werkend lid :

Programma van het Eerste Nederlandsch Letterkundig Congres, den 26 Oogst 1849, te Gent gehouden.

Door den heer VICTOR VAN DER HAEGHEN :

Geulincx. Etude sur sa vie, sa philosophie et ses ouvrages, par VICTOR VAN DER HAEGHEN, docteur en philosophie et lettres, docteur en droit. Gand, 1886.

Beffroi, Halle aux Draps, Mammelokker, Hôtel de Ville, Grande Boucherie, Ancien Couvent des Dominicains, par V. VAN DER HAEGHEN. (Extrait de *Gand : Guide illustré.*) Gand, 1905.

Les relieurs gantois du XIVe au XVIIe siècle. Résumé de la communication de M. V. VAN DER HAEGHEN. (Extrait du Bulletin de la Société d'Histoire et d'Archéologie de Gand, 1904, no 8.)

Rapport sur les travaux de la Commission des Monuments de Gand en 1903, par VICTOR VAN DER HAEGHEN, archiviste de la Ville. Gand, 1904. — Id., voor 1904.

Rapport sommaire sur les Archives de la Ville de Gand en 1903, par VICTOR VAN DER HAEGEN. Gand, 1904.

Idem voor 1904.

Door den heer advocaat ARTHUR DE VOS :

Bezit, Eigendom, Erfdienstbaarheden door ARTHUR DE VOS, advocaat. (Uitgave der Vereeniging « *Hooger Onderwijs voor 't Volk* », Antwerpen.) Antwerpen, z. j.

Door den heer K. H. DE QUÉKER :

Herinneringen uit de Kinderjaren, door K.-H. DE QUÉKER-Vorst, 1905.

Door den heer ROELAND VAN DE CASTEELE :

Gedenkboek van de Feesten, welke te Nieuwpoort werden gevierd, ter gelegenheid van de 75ste Verjaring van de Uitroeping van België's Onafhankelijkheid, door ROELAND VAN DE CASTEELE. Nieupoort, 1905.

Door Mejuffrouw ALBERDINGK THIJM :

P. P. M. Alberdingk Thijm door J. SENCIE, hoogleeraar. (Overdruk uit *Dietsche Warande en Belfort*, jaargang 1906.)

Door den heer ARTHUR CORNETTE :

Eeuwfeest Karel Lodewijk Ledeganck. Feestrede uitgesproken door den heer ARTHUR CORNETTE, voorzitter der Inrichtingscommissie, in den Koninklijken Nederlandschen Schouwburg, 12 November 1905. Antwerpen, 1905.

Door den heer LOUIS GERMAIN :

L'âme belge et le peuple flamand, par LOUIS GERMAIN. Borgerhout, 1905. (Zie verder eene letterkundige mededeeling over dit werkje.)

Door den heer Dr. A. HABETS, leeraar aan het Atheneum te Hasselt. (Zie verder letterkundige mededeeling.)

Johannes Andreas Kallen en zijn College te Sittard, door Dr. A. HABETS, leeraar aan het Koninklijk Atheneum, archivaris der stad Hasselt, officier van het Openbaar Onderwijs. Sittard, z. j. (15 November 1905.)

Nieuwe banen in het Geschiedenisonderwijs, door Dr. A. HABETS, leeraar aan het Koninklijk Atheneum, archivaris der stad Hasselt. Antwerpen, z. j. (Maart 1905.) (Overdruk uit *Dietsche Warande en Belfort,* jaargang 1905.)

Uitgave van het Davidsfonds nr 142. *Kanunnik Davids Vaderlandsche Historie.* Elfde deel (eerste aflevering). *Geschiedenis van België* (onder de Spaansche heerschappij). Tweede uitgave. Met voortzetting door Dr. A. HABETS, leeraar van geschiedenis en archivaris der stad Hasselt. Leuven, 1905.

Door den heer Dr. F. BUITENRUST HETTEMA :

Nomina Geographica Neerlandica. Uitgegeven door het Koninklijke Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap. — IVde deel. *Friese plaatsnamen, tegelijk een Bijdrage tot de oude Aardrijkskunde van Friesland,* door F. BUITENRUST HETTEMA. Afleveringen I tot IV. Leiden, 1896-1899.

Door de Redactie :

Der Weltcourier. 1e jaargang, nrs 1, 2 en 3.

De Tuinbode, nr 2, Februari 1906.

Petits Edifices historiques receuillis par A. RAGUENET, architecte, avec *Notices descriptives facilitant l'étude des styles,* 1904-1905, no 11.

Ingekomen boeken. — Voor de Boekerij der Academie zijn navolgende werken ingekomen :

Promenades dans Bruges, 2e édition. Texte de CHARLES DE FLOU. 173 illustrations de V. DE DEYNE. Liège, s. d.

De Gids. Februari, 1906.

Ruildienst.

De Belgische School, 1905-1906, nr 11. — *Biekorf*, 1906, nrs 2 en 3. — *Bijdragen tot de Geschiedenis bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant*, Jan. 1906. — *Christene School*, 1905-1906, nrs 7 en 8. — *Dietsche Warande en Belfort*, 1906, nrs 1 en 2. — *Den Gulden Winckel*, 1906, nr 2. — *Het Katholiek Onderwijs*, 1905-1906, nr 4. — *Neerlandia*, 1906, nr 1. — *Onze Kunst*, 1906, nr 2. — *De Opvoeder*, 1906, nrs 1, 2, 3 en 5. — *De Opvoeding*, 1906, nr 2. — *De Schoolgids*, nrs 3 tot 7. — *St.-Cassianusblad*, 1906, nrs 2 en 2*b*. — *Stemmen onzer Eeuw*, 1906, nrs 3 tot 7. — *Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen*, 1905, nr 6. — *Vlaamsche Arbeid*, 1905-1906, nr 2. — *De Vlaamsche Gids*, 1906, nr 1. — *De Vlaamsche Kunstbode*, 1906, nr 1.

Ingekomen brieven. — De Bestendige Secretaris stelt de Vergadering in kennis met de volgende ingekomen brieven :

1°) **Storting in de Schatkist.** — Brief van 6 Februari 1906, waarbij de Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs de ontvangst bericht van het bewijs van storting der som van fr. 356-07, zijnde de netto-opbrengst van de boeken voor rekening der Academie gedurende het afgeloopen dienstjaar 1905 verkocht.

2°) **Van de Ven-Heremans' Stichting.** — Brief van 13 Februari 1906, waarbij de Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs de Academie bericht dat, « ingevolge onderrichtingen van den Weled. Heer « Minister van Financiën, betreffende de gelden « voortkomende van de aan de *Académie Royale*

« *de Belgique* gedane en door de Regeering aan-
« vaarde giften, de interesten waarover niet
« beschikt wordt, ten bate van de Stichtingen,
« op de *Algemeene Spaarkas* dienen belegd », en dat deze maatregel op het beheer van de interesten van het *Van de Ven-Heremans' Fonds* moet toegepast worden.

3°) **Wereldtentoonstelling te Luik in 1905.** — Brief van 26 December 1905 (ingekomen den 10 Februari 1906), waarbij de heer RICHARD LAMARCHE, algemeen Commissaris van de Regeering, de Koninklijke Vlaamsche Academie bericht dat een « Diplôme de Grand Prix à la Collectivité des Académies », in de derde klasse der Tentoonstelling, door de Jury werd toegekend.

Op 12 Februari werden in de Secretarie besteld de gedenkpenning en het diploma waarmede de Koninklijke Vlaamsche Academie dientengevolge vereerd is geworden. Beide stukken zullen in het Archief onzer Koninklijke Instelling bewaard blijven.

Bij brieve van 13 Februari heeft de Bestendige Secretaris aan den Weled. Heer CYR. VAN OVERBERGH, voorzitter van de Afdeeling van Hooger Onderwijs en Wetenschappen aan de Tentoonstelling, ontvangst van de medaille en van het diploma bericht en hem den besten dank der Academie daarvoor betuigd.

Wellicht zal de Academie met voldoening vernemen, dat aan haren Bestendigen Secretaris eene gelijke onderscheiding is te beurt gevallen, voor de medewerking door hem bij het inrichten van gezegde afdeeling verleend.

4°) **Ruildienst.** — Brief van 16 Januari 1906, waarbij de heer GIUSEPPE GABRIELLI, bibliothecaris der Regia Accademia dei Lincei, te Rome, de Koninklijke Vlaamsche Academie verzoekt hare *Verslagen en Mededeelingen* tegen de « *Rendiconti* » van bedoelde « Accademia » te willen ruilen. — Door den Bestendigen Secretaris werd, namens de Academie, op dien brief toestemmend geantwoord.

— Brief van 17 Februari, waarbij de Weled. Heer Prof. Dr. W. SEELMANN, uit Charlottenburg, den Bestendigen Secretaris bericht dat het voorstel tot ruiling tegen het *Zeitschrift des Vereins für Niederdeutsche Sprachforschung* aangenomen is.

— Schrijven van 18 Februari, waarbij de Eerw. Heer HIPP. DELEHAYE, S. J., Bollandist, laat weten dat er in beginsel geen bezwaar bestaat wat het ruilen betreft van de *Analecta Bollandiana* tegen ettelijke uitgaven der Academie. Tevens schrijft de heer DELEHAYE dat hij de zaak verder met den Bestendigen Secretaris mondeling zal bespreken.

5°) **Platen** (photogravures) **aan de Academie toebehoorende.** — Brief van 9 Februari 1906,

waarbij de heer L. MAETERLINCK, bestuurder van het Museum van Schoone Kunsten te Gent, de Academie verzoekt de platen betreffende *de Nederlandsche spreekwoorden* en *Breughel en de prenten van zijn tijd*, die haar eigendom zijn, te zijner beschikking te willen stellen, voor de nieuwe uitgave van zijn boek « *Le Genre satirique dans la peinture flamande* ». — Deze vraag werd door het Bestuur ingewilligd.

6°) **Aangeboden boek.** — Brief van 17 Januari 1906, waarbij de heer R^d VAN DE CASTEELE, rustend leeraar van het middelbaar onderwijs te Nieupoort, aan de Academie een exemplaar schenkt van zijn *Gedenkboek van de Feesten, welke te Nieupoort werden gevierd, ter gelegenheid van de 75e verjaring van België's Onafhankelijkheid.*

7°) **Prijsvraag over de Straatroepen.** — Gedrukt bericht van 15 Februari, geteekend J. W. ENSCHEDÉ, waarbij, namens het Bestuur der *Vereeniging voor Noord Nederlands Muziekgeschiedenis* te Amsterdam, de bemiddeling der Koninklijke Vlaamsche Academie wordt ingeroepen tot het bekend maken van de door haar uitgeschreven prijsvraag over de *Straatroepen*. — Op voorstel van den Bestendigen Secretaris beslist de Academie den tekst van bedoelde prijsvraag in hare *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen :

« Bilderdijk wenschte, in een zijner veelvuldige verzuchtingen om den dood, in het stille graf te liggen, ten

einde voor den Haagschen straatkreet doof te zijn. Ik ben te zeer van muzijkalen zin misdeeld, om te durven beslissen, of de schreeuwers der hoofdstad het van die, welke onze hofstad doorkrijschen, in welluidendheid winnen; maar ik mag de Amsterdamsche keelklanken wel, en verbaas er mij over, hoe het gehoor van onzen eersten dichter zijner verbeelding zoo zeer de wieken knotten kon ». Blijkt niet uit deze uiting, waarmede Potgieter zijn *Blauw bes* aanving (1845), hoe zeer hij zelf, maar ook in tegengestelden zin Bilderdijk, gevoelig waren voor de muziek die uit de straatroepen tegenklinkt? Inderdaad, zij hebben niet slechts waarde voor het folk-lore, maar eveneens voor de historie en de praktijk der muziekwetenschap, omdat tonale begrippen bij wijlen nog blijken onder het volk hardnekkig voort te leven. Zoo kon men op den 9 Juli 1905 op den Blauwburgwal te Amsterdam hooren roepen — de woorden waren onverstaanbaar —

met niet-verhoogden zevenden toon (c voor cis.) Een paar dagen later klonk in dezelfde buurt

moo — ie bes - se as k(r)ie — kē

Maar niet slechts is het belang der straatroepen alleen wetenschappelijk; ook artistieke waarde hebben zij. In het midden latende de kunstbeteekenis van de vierstemmige *Les cris de Paris* van Clém. Jannequin (*Collectio operum musicorum batavorum sæculi XVI, ed* Fr. Commer,

tom. XII, p. 1) en de achttiende-eeuwsche driestemmige Gentsche *Roep van de strate* (Snellaert, *Oude en nieuwe liedjes*, 2e dr., Gent enz. 1864, p. 142) is het niettemin duidelijk, dat door componisten destijds reeds aan straatroepen een meer dan voorbijgaande beteekenis gehecht werd.

Dat ook aan de hedendaagsche door hen aandacht geschonken wordt, bewijst de roman-musical *Louise* van Gustave Charpentier (1900), waarin met een ultramoderne orkestbegeleiding de straatroepen van de Butte Montmartre hoogst natuurlijk geimiteerd worden.

Voor Nederland is aan het opteekenen dier straatroepen nog niets gedaan. De Vereeniging voor Noord-Nederlands muziekgeschiedenis, in die leemte willende voorzien, stelt daarom als prijsvraag :

Er wordt gevraagd de opteekening van de straatroepen van een of meer Nederlandsche plaatsen, de muziek zoo nauwkeurig mogelijk genoteerd in toonhoogte, tonaliteit en metriek, de bijbehoorende woorden liefst in het klankschrift aangenomen door de Vereeniging tot onderzoek van taal en volksleven in het Oosten van Nederland. (Driemaandelijksche bladen, 3e jrg., no. 1/2).

De antwoorden, gesteld in Nederlandsch, Fransch Engelsch of Duitsch en getypt of geschreven door een ander dan des auteurs hand, worden vrachtvrij ingewacht vóor of op 1 Mei 1907 bij den Secretaris J. W. Enschedé, Heerengracht 68, Amsterdam, bij wien exemplaren van deze prijsvraag op franco aanvraag kosteloos te verkrijgen zijn.

De schrijver teekent zijn antwoord met; hij voorziet dit van een kenspreuk, welke hij, met opgaaf van zijn naam en woonplaats, herhaalt in een gesloten briefje, dat dezelfde spreuk tot opschrift heeft. De ingeleverde handschriften, zoowel de bekroonde als niet bekroonde,

blijven het eigendom van de Vereeniging, ook wat het auteursrecht betreft.

Voor het antwoord, dat het best voldoet aan de opgegeven vraag, wordt uitgeloofd een bedrag van *f* 100.—, onmiddellijk uit te betalen na de toewijzing van den prijs.

Het Bestuur der Vereeniging acht zich niet gehouden een antwoord, dat het beste is der ingekomen antwoorden, maar niettemin niet voldoet aan de gestelde eischen, te bekronen.

Indien een antwoord, hoewel bekroningswaardig, naar het oordeel der jury wijziging behoeft, zal het bedrag van den prijs niet eerder gegeven worden dan nadat de jury het gewijzigde antwoord goedgekeurd heeft.

Het Bestuur der Vereeniging behoudt zich het recht voor het bekroonde antwoord geheel of gedeeltelijk uit te geven, hetzij afzonderlijk, hetzij met andere tot een geheel verwerkt.

Als beoordeelaars der ingekomen antwoorden zullen optreden de heeren ANT. AVERKAMP te Amsterdam, Dr. G. J. BOEKENOOGEN te Leiden, en J. W. ENSCHEDÉ te Amsterdam.

Mededeelingen door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Van de Ven-Heremans' Stichting. — Bekendmaking.** — In het eerste *Verslag over de Van de Ven-Heremans' Stichting*, door de Commissie voor Nieuwere Taal en Letteren, den 17 Januari 1906, uitgebracht (zie op blz. 131-133), uitte deze den wensch, dat de oproep tot medewerking telken jare door den Bestendigen Secretaris zou vernieuwd worden, in den loop der maand Januari, door

bemiddeling van de dag- en weekbladen en wetenschappelijke tijdschriften.

Dientengevolge heeft de Bestendige Secretaris, op blz. 134 van het verslag der Januari-vergadering, eene *Bekendmaking* laten plaatsen en de *Tijdschriften*, waaraan de *Verslagen en Mededeelingen* der Academie worden gestuurd, dringend verzocht die bekendmaking te willen opnemen. Tevens heeft hij voor het *Archief der Academie* een afdruk gevraagd van het nummer waarin de gewenschte opneming zal voorkomen.

Bedoelde bekendmaking zal overigens, van tijd tot tijd, op den Omslag der *Verslagen* worden overgedrukt.

2°) **Uitgaven der Academie:**

a.) **Verzending der uitgaven in 1905 van de pers gekomen.** Den 19 Februari zijn door de zorgen van den Bestendigen Secretaris de in 1905 verschenen uitgaven aan al de personen, gestichten en genootschappen gestuurd geworden, welke die stukken ontvangen, te weten aan de 25 Buitenlandsche Eereleden, aan 30 Genootschappen en Onderwijsgestichten in België, aan 11 Openbare Boekerijen, Hoogescholen en letterkundige Genootschappen uit den vreemde, alsook aan 31 bijzonderen zoowel in het binnen- als in het buitenland.

b.) **Maatregelen voor het verzenden van de uitgaven te beginnen met 1906.** — Wegens het opzenden van de maandelijksche *Verslagen en*

Mededeelingen, van het *Jaarboek* en van de verdere *Academische uitgaven* aan de Buitenlandsche Eereleden, aan Hoogescholen, aan Genootschappen, Tijdschriften, Boekerijen van Onderwijsgestichten, enz., heeft de Bestendige Secretaris maatregelen getroffen opdat die uitgaven voortaan, zoowel in het binnen- als in het buitenland, opgestuurd worden, niet meer zooals vroeger eenmaal 's jaars, maar dadelijk nadat zij van de pers komen.

Dagbladen en Tijdschriften worden beleefd verzocht, voor het *Archief der Academie*, het nummer toe te sturen, waarin eenige bespreking van de werkzaamheid of van de uitgaven der Academie voorkomt.

3°) **Lezing over Jan van Beers.** — Bij brieve van 13 Februari, heeft de Bestendige Secretaris den weled. heer J.-E. Buschmann, te Antwerpen, den innigsten dank der Academie betuigd voor den dienst dien hij haar bewezen heeft, met de toelating te verleenen de lezing van den heer Des. Claes over JAN VAN BEERS in hare *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen.

Tevens berichtte hij den heer Buschmann dat het Bestuur der Academie hem belast had 25 overdrukken van die lezing te zijner beschikking te stellen.

Bij brieve van 15 Februari meldt de heer Buschmann de ontvangst van de overdrukken en verzoekt hij den Bestendigen Secretaris aan den heer D. Claes de erkentelijkheid der familieleden

te betuigen « voor de hulde welke hij aan vader « VAN BEERS bracht en waarin, naast oprechte « genegenheid, zooveel bewondering en hoog- « schatting doorstraalt ».

4°) **Lezingen en Verhandelingen. Kopij voor den drukker.** — De Bestendige Secretaris geeft eenige wenken aan zijne geachte Collega's over het gereedmaken van kopij voor den drukker. — Verschillende leden uiten den wensch dat het stuk, door den Bestendigen Secretaris afgelezen, in de *Verslagen en Mededeelingen* opgenomen, en dat overdrukken daarvan ten dienste van de Leden der Academie gesteld worden. — Aangenomen. (Zie verder op blzz. 165-168.)

Mededeelingen namens Commissiën.

1°) **Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Letteren.** — *a.*) **Verkiezing van een lid.** De heer K. de Flou, secretaris, deelt aan de Vergadering mede, dat de Commissie, in hare vergadering van heden morgen, als candidaten heeft voorgesteld voor de verkiezing van een lid ter vervanging van wijlen P. Alberdingk Thijm :

den heer TH. COOPMAN, als eerste candidaat;
den heer Dr SIMONS, als tweede candidaat.

— Er zal in de Maart-vergadering tot de verkiezing overgegaan worden.

b.) **Vergadering van 20 December 1905.** Vervolgens legt de heer K. DE FLOU het volgend verslag over die vergadering ter tafel :

Zijn aanwezig : de HH. GAILLIARD, voorzitter ; BROECKAERT, Jhr. DE GHELDERE, Jhr. DE PAUW, Dr. DE VREESE, leden, en K. DE FLOU, secretaris.

Het verslag over het verhandelde in de vorige zitting wordt door den heer de Flou voorgelezen en door de vergadering goedgekeurd.

— *Plaatsnamen.* De H. Gailliard stelt voor, de uitgaven, te bezorgen door de leden van de sub-commissie voor de studie der plaatsnamen. op te nemen onder de uitgaven der Commissie voor Middelnederlandsche letteren.

Dit voorstel wordt aangenomen, gezien die subcommissie eigenlijk als een uitvloeisel der onze te beschouwen is en allereerst op middeleeuwsche en andere oude teksten te arbeiden heeft.

— *Reglement der Commissie.* De H. de Vreese leidt de bespreking in en licht verder het ontworpen artikel 1 toe. — Artikel 1 wordt aangenomen :

ART. 1. *De Commissie voor Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde bij de Koninklijke Vlaamsche Academie bestaat uit tien leden, door de Academie te benoemen onder hare gewone leden, uit een dubbeltal door de Commissie voor elke plaats aan de Academie voor te dragen.*

Artikel 2 wordt zonder bespreking aangenomen :

ART. 2. *De Commissie is bevoegd, zich in bijzondere gevallen een of meer andere leden der Academie, die in haren schoot geen zitting hebben, maar wier voorlichting haar gewenscht voorkomt, toe te voegen en tot het bijwonen van een of meer harer vergaderingen uit te noodigen, met het doel hun advies in te winnen.*

Artikel 3. De H. Gailliard wenscht het behoud van de voorrechten aan de Commissie toegekend, wat den voorzitter en den secretaris betreft, wier mandaat bestendig is. — De H. de Vreese acht het raadzaam de Commissie op gelijken voet te stellen als de overige academische commissiën. — De H. Gailliard verklaart niet verder te willen aandringen. — Art. 3 wordt aangenomen zooals het voorgesteld werd in het Ontwerp:

ART. 3. *De Commissie benoemt in haren schoot een bestuur, bestaande uit: een Voorzitter, een Ondervoorzitter en een Secretaris, voor een tijdperk van twee achtereenvolgende jaren.*

De Voorzitter en de Ondervoorzitter zijn bij hun aftreden niet onmiddellijk herkiesbaar; de Secretaris echter wel. De Voorzitter kan ook niet tot Ondervoorzitter benoemd worden.

Deze benoemingen hebben plaats in de laatste Commissievergadering van het tweede zittingjaar, en worden onmiddellijk ter kennis gebracht van de Academie.

Artikel 4. De woorden « ten minste », doelende op het aantal der te houden zittingen, worden weggelaten. Het artikel zal dus luiden als volgt:

ART. 4. *De Commissie vergadert zes maal 's jaars, en steeds op dezelfde dagen waarop de Academie in pleno zitting houdt.*

Artikel 5 wordt, na voorlezing, aangenomen:

ART. 5. *De verslagen over de vergaderingen en werkzaamheden der Commissie worden in de* Verslagen en Mededeelingen *der Academie opgenomen, onmiddellijk na dat ze zijn goedgekeurd.*

De overige artikelen van het ontwerp van Reglement zullen in Februari aanstaande besproken worden.

2° **Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde.** — De heer TH. COOPMAN

deelt mede dat, in hare vergadering van heden, de heer Dr. W. DE VREESE eene lezing heeft gehouden over *Eene derde redactie van het Lied van den hertog van Bruunswyc.* De Commissie acht die verhandeling zóo belangrijk dat zij, bij eenparigheid van stemmen, voorstelt het werk op te nemen in de *Verslagen en Mededeelingen* der Academie. — Dit voorstel wordt goedgekeurd.

Nog deelt de heer COOPMAN mede, dat Dr. W. DE VREESE beloofd heeft verdere opzoekingen te doen om het oorspronkelijk lied te ontdekken; met den uitslag zijner nasporing zal hij de Commissie in kennis stellen. Deze heeft haar geacht Lid vooraf dank gezegd.

3°) **Commissie voor Rekendienst.** — In hare vergadering van 19 Februari 1906, heeft de Commissie voor Rekendienst de volgende stukken, haar door den Bestendigen Secretaris voorgelegd, na onderzoek aangenomen :

a.) Algemeene rekening over het dienstjaar 1905;

b.) Begrooting voor het dienstjaar 1907. (Zie verder de Dagorde op blz. 156.)

Letterkundige Mededeelingen.

1°) Door den heer JAN BOUCHERIJ, werkend lid, over het boek getiteld : VICTOR JACOBS. *October-MDCCCCV. Ivo, Kampridder der Benadeelden. Uit het verleden der Antwerpsche Balie.* (Antwerpen, drukkerij J.-E. Buschmann, 1905.)

Advocaat Victor Jacobs, van Antwerpen, heeft voor het Gedenkalbum van de Vlaamsche Conferentie der Balie van Antwerpen eene studie geschreven, getiteld : *Ivo, Kampridder der Benadeelden. Uit het verleden der Antwerpsche Balie.*

Met behulp van oude perkamenten, in het archief der Scheldestad berustende, teekende Mr. Jacobs eene belangwekkende schets van de zeden en gebruiken der advocaten en procureurs van de 16e tot de 19e eeuw. Vele bijzonderheden betrekkelijk de *Confrerie van St.-Ivo* (de advocatenorde), gesticht in 1630, worden beknopt medegedeeld en door uittreksels uit oude « Costuymen » opgehelderd.

De instelling van de « busse » of kas van onderlingen bijstand, om de noodlijdende practizijns of hunne weduwen te steunen, wordt hier besproken en door aanhalingen verduidelijkt, terwijl de betrekkingen der « Confraterniteit » met de wereldlijke en de geestelijke overheid niet worden vergeten.

Nog andere wetenswaardigheden over de rechten en de voorrechten der Confrerie, over hare werkzaamheden en hare feesten, geeft Mr. Jacobs in zijne studie ten beste.

Ook de uitgave zelve dient geprezen te worden. Zij is opgeluisterd met verschillende platen, als daar zijn : een herdruk van de Titelplaat van de *Acta Sanctorum*, een zicht van het voormalig stadhuis, een van de « vierschaere », de kapel van den H. Ivo in de St.-Jacobskerk van Antwerpen, het altaarstuk van G. Zegers uit de St.-Ivokapel derzelfde kerk en de St Ivo van Jacob Jordaens uit het museum van Brussel, benevens een tweetal kleinere teekeningen.

Uit al het voorgaande moge blijken, dat de studie van Mr. V. Jacobs, zoowel in opzicht van den inhoud als van de stoffelijke uitvoering, zeer belangrijk is, en dat de schrijver, voor het schenken van zijn werk aan de Academie, een woord van dank en hulde verdient.

Zijn voorbeeld vinde navolgers!

2°) Door den heer Mr. JULIUS OBRIE, werkend lid, over het boekje getiteld : LOUIS GERMAIN. *L'Ame Belge et le Peuple Flamand.* (Imprimerie J. Kamerling, Borgerhout-Anvers.)

Uit naam van het *Nationaal Vlaamsch Verbond* heb ik de eer aan de Academie een afdruk aan te bieden van het onlangs verschenen vlugschrift *L'âme Belge et le peuple flamand* door LOUIS GERMAIN. In een helder en klemmend betoog bewijst de schrijver hoe onjuist de bewering is van hen, die om hun verfranschingswerk te rechtvaardigen, staande houden dat de Vlaamsche burgerij de Fransche taal kent en spreekt en de Fransche beschaving boven elke andere verkiest. Ondanks al hunne pogingen mochten zij er, na een onverpoosden arbeid van vijf en zeventig jaren, enkel in slagen op ongeveer vier millioen Vlamingen zevenhonderd duizend zoogenaamde « tweetaligen » te vormen. En hoevelen zou men er onder dit getal niet vinden die, hoewel zij bij de volkstelling verklaarden de Fransche taal machtig te zijn, niet in staat zouden zijn ook maar het geringste nut te trekken uit hunne weinig uitgebreide kennis dier taal?

Hoevele anderen vindt men er niet onder de brave Vlaamsche burgers, welke zich inbeelden Fransch te spreken als een Parijzenaar, die een taaltje brabbelen, dat met het Fransch enkel den naam gemeen heeft? Zelfs bij hen, die door hun stand of hun beroep geacht worden tot de zoogenaamde « intellectueelen » te behooren, zal men niet zelden kunnen waarnemen dat zij evenmin Fransch als Nederlandsch kennen.

Ook de bewering dat onder de hertogen van Bourgondië in de Vlaamsche en Waalsche gewesten eene gemeenschappelijke beschaving zou zijn ontstaan, vindt men hier besproken en weerlegd.

Moge dit werkje, dat van een echt vaderlandslievenden geest getuigt, in ruimer kring bekend worden,

ook daar waar men maar al te zeer geneigd is zich met fraaie, holklinkende woorden te laten paaien.

3°) Door den heer DES. CLAES, werkend lid, over drie uitgaven van den heer Dr. A. HABETS, leeraar aan het Koninklijk Atheneum te Hasselt en archivaris dier stad :

Uit naam van den heer Dr. A. HABETS, leeraar in Geschiedenis en Archivaris der stad Hasselt, heb ik het genoegen aan de bibliotheek der Academie zijne laatste uitgaven ten geschenke te bieden.

1° *Kan. Davids Vaderlandsche Historie*, Xe deel, eerste aflevering.

De voortzetting van dat werk was door het Davidsfonds toevertrouwd geworden aan drie verdienstelijke mannen : Deken Bets, Mathot en de Potter. Alle drie zijn te Gode gegaan, eer zij de opgenomen taak hadden kunnen vervullen.

Sedert heeft een jonge talentvolle schrijver het op zich genomen dat werk gansch alleen te voltrekken, en het eerste deel van zijnen arbeid, het Xe deel van Davids *Historie*, loopende van 1577 tot 1581, bewijst dat het Davidsfonds in hem den rechten man heeft gevonden.

Om eenheid in het werk te behouden, moest hij natuurlijk het plan van David in acht nemen; maar hij heeft daarbij ook den schrijftrant van den gemoedelijken Professor gevolgd, en zal vast door ons volk even gaarne gelezen worden. Daarbij heeft hij zijne stof alzijdig toegelicht, zoodat de lezer op zijn woord vertrouwen mag.

Hij werke met iever voort om dat volksboek tot nut en genoegen der Vlamingen zoo spoedig mogelijk af te maken.

2° *Johannes Andreas Kallen en zijn College te Sittard* is eene goed gestelde biographie van een verdienste-

lijken man, die zelfs buiten den kring van vrienden en kennissen belang kan wekken.

3° *Nieuwe Banen in het Geschiedenisonderwijs*, overgedrukt uit *Dietsche Warande en Belfort*, toont aan dat Prof. HABETS niet aan den ouden slenter houdt, maar met zijnen tijd meêgaat, en waar 't pas geeft hem ook wel durft voorlichten.

DAGORDE.

1°) **Boekerij. Jaarlijksch Verslag door den Bestendigen Secretaris.** — Ingevolge art. 16 van het Reglement van inwendige orde voor het Secretariaat, brengt de Bestendige Secretaris verslag uit over den toestand van de Boekerij der Academie, gedurende het afgeloopen dienstjaar 1905. — De vergadering beslist dat dit verslag in de *Verslagen en Mededeelingen* zal worden opgenomen. (Zie verder op blzz. 161-164.)

2°) **XXIXe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres.** — Op verlangen van den Heer Bestuurder, geeft de heer TH. COOPMAN eenige inlichtingen over het aanstaande Congres, dat op 26n Augustus en volgende dagen te Brussel wordt gehouden, en verzoekt om de bijtreding en de medewerking van al de Leden der Academie.

3°) **Begrooting voor 1907.** — De Bestendige Secretaris brengt de begrooting ter tafel, door hem voor het dienstjaar 1907 opgemaakt en door de Commissie voor Rekendienst, in hare vergadering van 19 Februari aangenomen. — Het stuk is

op het bureel ter inzage der heeren Leden neergelegd.—De heer Bestuurder verzoekt den Bestendigen Secretaris er lezing van te geven. — Na kennisneming wordt de begrooting goedgekeurd.

4°) **Letterkundige Wedstrijden voor 1906.** — De Bestendige Secretaris deelt aan de Vergadering de lijst mede der antwoorden, die voor deze wedstrijden werden ingezonden :

I. — Gewesttaal.

Men vraagt een zoo volledig mogelijk Zuid-Limburgsch Idioticon. (Hoofddialect : Sint-Truidensch.)

Prijs : 500 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Steller van de vraag : de heer TH. COOPMAN.

Twee antwoorden met de volgende kenspreuken zijn ingekomen :

1°) « *De tijd is mij te kort.* »

2°) « *Labore et Constantia.* »

Worden tot leden van den keurraad aangesteld : de heeren L. SIMONS (ter vervanging en op verzoek van den heer TH. COOPMAN), P. BELLEFROID en Dr. C. LECOUTERE.

II. — Vak- en Kunstwoorden.

Eene voliedige Nederlandsche vakwoordenlijst over de verschillende bedrijven van het **Diamantvak** *(kloven, snijden, slijpen, zetten enz.), met vermelding, zooveel mogelijk, van de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen en met afbeelding van het gebruikt gereedschap en van de vormen.*

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Steller van de vraag : wijlen Dr. A. SNIEDERS.

Twee antwoorden, met de volgende kenspreuken, zijn ingekomen :

1°) « *'k Zie de sterren geren.* (*Guido Gezelle.*) »

2°) « *De taal is gansch het volk.* »

Worden tot leden van den keurraad benoemd : de heeren V. DE LA MONTAGNE, G. SEGERS en J. BOUCHERIJ.

5°) **Lezing van den heer Omer Wattez,** briefwisselend lid. — De heer OMER WATTEZ houdt eene lezing over *De nationale opvoeding door de letterkunde.*

Als inleiding licht hij de begrippen *ras, stam, natie, vaderland* toe, die in onzen tijd meer dan ooit blootgesteld zijn aan de afbrekingszucht van onrustige geesten. Het vaderland wordt geheeten een « idee » dat uitsterft; doch de heer WATTEZ bewijst dat het vaderland en de vaderlandsliefde eerder op gevoel dan op een « idee » berusten, en dat dergelijk gevoel bij gezonde volkeren nog zoo gauw niet zal verdwijnen.

In het tweede gedeelte zijner verhandeling duidt de heer WATTEZ aan, dat de nationale letterkunde het best geschikt is om het gevoel der vaderlandsliefde te versterken en te veredelen. Die nationale letterkunde is voor de Vlaamsche gewesten de Vlaamsche beschaving, de spiegel van het Vlaamsche leven, de uitdrukking van den Vlaamschen geest.

Doch de letterkunde, die tot dat doel wordt aangewend, moet de zedenwetten niet miskennen. Is er eene kunstwet, die deze niet waarneemt, er is eene zedenwet, waarop de orde in de samenleving berust, en waaraan zich elk burger moet onderwerpen, al ware hij de eerste kunstenaar der wereld.

Onverschilligheid of toegevendheid van wege den leeraar, den opvoeder in zake lichtzinnige of onzedelijke kunst ware schuldig en onvergeeflijk.

De heer WATTEZ klaagt er over dat de ontwikkelde Vlamingen zich zoo weinig om onderwijs en opvoedkunde bekommeren. Voor het middelbaar onderwijs bestaat er in Vlaanderen nog geen tijdschrift. Letterkundige werken voor het onderwijs toegelicht, in goedkoope uitgaven, ontbreken volstrekt. In den vreemde, vooral in Duitschland, bestaan vele zulke uitgaven. De heer WATTEZ toont aan de leden der vergadering eenige zulker boekjes in Duitschland, Engeland en Amerika verschenen.

Hij drukt vooral op de noodzakelijkheid van in Vlaanderen niet alleen te spreken van *taalonderwijs*, waar het het Nederlandsch geldt, maar vooral van door onze taal en letteren onze beschaving te verspreiden en ze vast te knoopen aan de Germaansche zusterbeschavingen van Nederland, Duitschland, Engeland, Scandinavië, in stede van eeuwig en uitsluitend op Frankrijk, Rome en Athene te wijzen. Onze Nederlandsche boeken, bij het onderwijs gebruikt, zullen niet alleen taalboeken zijn, maar beschavingsboeken, waarin geen enkel vak van het Vlaamsche weten of kunnen wordt vergeten. Onze kunst, onze geschiedenis, onze critiek, onze schoonheidsleer, onze wetenschap moeten elk het zijne bijbrengen om onze jeugd, in het middelbaar onderwijs, op te voeden. Daardoor alleen zal ons volk zijne stambewustheid verkrijgen, en oprecht zijn vaderland beminnen.

Daarom is het ook tijd, dat wij van iets anders beginnen te spreken dan van onderwijs in de Vlaamsche taal, zooals dat nu gebeurt; maar dat de Vlaamsche en Nederlandsche letteren, zoo goed als de Fransche, Grieksche of Latijnsche, meewerken tot de vorming en ontwikkeling der jonge Vlamingen.

6°) **Lezing door den heer Edw. Gailliard** : *De dubbele vocaal* **aa**. — De heer EDW. GAILLIARD, bestendige Secretaris, deelt aan de Vergadering

twee oorkonden mede van 1282 gedagteekend, allebei van Westvlaamschen, of liever van Brugschen oorsprong, en waarin voorbeelden voorkomen van het gebruik van de dubbele vocaal *aa* in plaats van *ae*. Hij herinnert er aan, dat Jhr. M. Nap. de Pauw, op het Nederlandsch Congres te Breda (1881), voorbeelden van de dubbele *aa* heeft aangehaald, nl. uit een *Obituarium* van een der Godshuizen van Gent (XIIIe eeuw) en uit drie oorkonden van het einde der XIIIe eeuw, welke op het stedelijk archief van de stad Gent berusten.

— De heer Bestuurder stelt voor de lezingen van de heeren WATTEZ en GAILLIARD in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen. — Aangenomen. (Zie verder blzz. 169 en 197.)

De vergadering wordt te vier uur gesloten.

KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE.

SECRETARIE.

BOEKERIJ.

VERSLAG OVER HET DIENSTJAAR 1905.

MIJNE HEEREN,

Art. 16 van het Reglement van inwendige orde voor de Secretarie legt mij den last op, elk jaar, in de maand Februari, aan de Academie verslag over den toestand der Boekerij uit te brengen en alle voorstellen te doen, welke tot bewaring, inrichting of uitbreiding daarvan geschikt voorkomen.

Ik heb diensvolgens de eer verslag over het afgeloopen dienstjaar 1905 in te dienen.

U allen is genoeg bekend, Mijne Heeren, dat de Catalogus en de inrichting onzer Boekerij heelemaal dienen gewijzigd te worden volgens de eischen van de moderne wetenschap. Van nu af moet ik U evenwel verklaren, dat er, vóor vele jaren, van het drukken van eenen nieuwen Catalogus geen spraak zal kunnen zijn. Wat nu eerst en vooral te doen valt is het voorbereiden van den Catalogus op fiches, en daaraan is reeds de hand geslagen.

Bedoelde fiches worden onder mijne leiding aangelegd door den heer Ivo de Vreese, klerk

der Academie. Bij onzen geleerden collega den heer Dr. Willem de Vreese, die vele van de bijzonderste boekerijen van Europa bezocht heeft, ben ik echter te rade gegaan : van dezes ervaren raadgevingen zal ik rijkelijk gebruik maken. Op de ijverige medewerking van den heer Ivo de Vreese mag ik ten andere gerust rekenen. Ik durf dan ook de hoop koesteren, dat het nu begonnen werk regelmatig, en zoo spoedig als het zijn kan, zal vooruitgaan.

En toch zal de af te leggen arbeid jaren, ja vele jaren vergen. Thans bevat onze Boekerij immers reeds bij de 10.000 verschillende werken, waarvoor drie stellen fiches moeten worden gemaakt, namelijk twee voor de alphabetische rangschikking der boeken volgens de namen van de schrijvers, en een voor de methodische indeeling. Beide stellen zullen op tijd en stond in de Secretarie ter beschikking der heeren Leden worden gesteld.

Voor het schikken van de boeken in de rekken zal ik het nu algemeen toegepaste stelsel volgen, en derhalve de boeken plaatsen niet naar de categorie waarbij zij behooren, maar naar hun formaat. Op die wijze kan veel plaats bespaard worden.

Vooralsnog wensch ik evenwel met het bepaald plaatsen van de boeken in de kasten geen begin te maken, omdat, onder de uit te voeren werken voor onze groote vergaderzaal, het bouwen

begrepen is van eene ruime kamer boven de gaanderij, die het voorhuis van het Academiegebouw met die zaal verbindt. Op die kamer, welke bijzonder goed zal verlicht zijn, ben ik voornemens een merkelijk gedeelte van de thans bestaande rekken over te brengen om aldaar onze bijzonderste verzamelingen als het ware eene eereplaats te verleenen.

De lijst der aangeboden en der ingekomen boeken wordt U, Mijne Heeren, maandelijks in het verslag onzer vergaderingen medegedeeld. Dat gedurende het afgeloopen jaar het aantal der aangeboden boeken bijzonder aanzienlijk is geweest en dat dit ook nog dagelijks aangroeit, zal door U niet onopgemerkt zijn gebleven. Zulks hebben wij te danken aan de betrekkingen, die de Koninklijke Vlaamsche Academie, door mijn toedoen verleden jaar heeft aangeknoopt met tal van letterkundige genootschappen en geleerden, zoo wel hier te lande als in het buitenland. Aldus zal de werkzaamheid van onze Koninklijke Instelling in ruimeren kring bekend en gewaardeerd worden. Het zal ons allen ook aansporen om meer en meer onzen werkkring uit te breiden.

Wenschen en voorstellen met betrekking tot onze Boekerij liggen voor de hand. Alleen wil ik hier herhalen wat ik schreef in de memorie van toelichting voor de vraag tot vermeerdering van het krediet der Academie, welke het Bestuur

voornemens is bij den Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken in te dienen :

« Aan eene Boekerij zooals die van de Koninklijke Vlaamsche Academie zou ten minste jaarlijks eene som van 1500 fr. moeten besteed worden, om zoo wel het regelmatig binden der boeken toe te laten als den aankoop, met het oog op de letterkunde en de taalwetenschap, van al de voornaamste werken, die in den loop van het jaar in België, Nederland en Duitschland verschijnen ».

Moge de hier geuite wensch geen vrome wensch blijven!

De Bestendige Secretaris,
EDW. GAILLIARD.

KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE.

SECRETARIE.

LEZINGEN en VERHANDELINGEN.

KOPIJ VOOR DEN DRUKKER.

De Bestendige Secretaris acht het nuttig aan zijne geachte Collega's eenige wenken te geven betreffende het gereedmaken van kopij voor den drukker.

Meermalen is het immers gebeurd, dat de bij hem ingediende kopij met weinig zorg afgeschreven was en, wat de redactie zelve betreft, niet geheel afgewerkt noch bepaald vastgesteld bleek te zijn. Daaruit spruiten voor den Bestendigen Secretaris, voor den regelmatigen gang onzer uitgaven en niet het minst voor den drukker vele moeilijkheden, die heel gemakkelijk kunnen vermeden worden.

De Bestendige Secretaris is derhalve zoo vrij zijne Collega's beleefd te verzoeken alle kopij persklaar te maken aleer ze ingezonden wordt; hunne welwillende aandacht wenscht hij inzonderheid op de volgende punten te vestigen :

1°) Het papier worde uitsluitend aan éene zijde beschreven. Men plaatse een volgcijfer op elke bladzijde.

2°) Het schrift weze leesbaar.

3°) Men verkorte geene woorden, die voluit moeten gezet worden.

4°) Op het duidelijk aanwijzen van nieuwe regels wordt bijzonder aangedrongen.

5°) Bij aanhalingen worde door blauw of rood potlood aangeduid, dat zij met kleinere letter moeten worden gezet, en verder met welke letter (gaillarde of brevier), als verschillende lettersoorten gebruikt worden.

6°) Men vergete niet, dat aanhalingen in den tekst, aan het hoofd van elken regel, alsook aan het begin en aan het einde, met een aanhalingsteeken moeten voorzien zijn. —Worden de citaten met andere letter gezet, dan is een aanhalingsteeken aan het begin en aan het einde voldoende.

Eene opmerking betreffende het punctueeren bij het gebruik van aanhalingsteekens.

De volgende gevallen kunnen zich voordoen.

a) Het **leesteeken** *behoort* **ná** *het aanhalingsteeken geplaatst te worden,* b. v. :

... Toch waren zijne maatregelen om haar op te beuren maar « halve maatregelen », zooals Snellaert getuigt.

Niet : ... maar « halve maatregelen, » zooals...

... In zijne verhandeling verklaart hij trouwens : « Men moet toch erkennen, dat de Verhandeling van den Leydschen Hoogleeraar niet geschikt voorkomt om, zonder wyziging, in de zuidelyke deelen van ons Vaderland te worden ingevoerd ».

Niet : ... te worden ingevoerd. »

b) Wanneer een aanhaling begint *na* eene zinsnede, welke met een *punt* sluit, dan moet de *punt* die ze sluit vóor het aanhalingsteeken geplaatst worden :

... om de goede uitspraak onzer taal vast te stellen en te vestigen. « Men doe anders wat men wil. Zoolang « de... kan of zal het Nederduytsch... geen werktuig « van welsprekendheid wezen. »

Niet : ... wezen ».

7°) Men schrijve altijd *blz.* voor « bladzijde » en nooit *bl.*, dat « blad » beteekent. In het meervoud, *blzz.* voor « bladzijden ».

8°) Op de kopij wijze de schrijver de plaatsen aan waar een of meer regels wit moet zijn. Het gebruiken van regels wit in het zetsel maakt het lezen gemakkelijk en aangenaam.

9°) Moeten namen van personen met KLEINE HOOFDLETTERS gezet worden, dan dienen zulke namen op de kopij dubbel onderstreept te worden.

10°) Men gelieve de verwijzingen naar bronnen methodisch in te richten en steeds volgens hetzelfde stelsel. Op geschikte verkortingen van titels van werken worde in de eerste plaats gelet.

In aanteekeningen onderaan de bladzijde late men den naam van den schrijver van een aangehaald werk met KLEINE HOOFDLETTERS zetten en de titel daarvan *cursief*. De verwijzingen naar deel en bladzijde wezen b.v. op de volgende wijze

gedaan : C. P. SERRURE, *Belgisch Museum*, I, 325 (of 1e deel, blz. 325). Men verandere nooit van stelsel.

11°) De schrijvers wezen zoo goed niet uit het oog te verliezen, dat inlasschingen op de proef, ook al bestaan die maar uit een enkel woord van gewone lengte, tot overloopen van een geheel alinea aanleiding geven. Men gelieve zulke bijvoegsels te vermijden. Buitengewone correctie valt overigens voor den drukker zeer schadelijk uit : daarenboven verlamt en vertraagt zij merkelijk de uitgave.

Men gebruike altijd de gewone verbeter- of correctieteekens.

12°) Voor Verhandelingen, weze bij de kopij een schema gevoegd met aanduiding der hoofdafdeelingen, der afdeelingen en der onderafdeelingen van het werk : derwijze kan het zetten van de kopjes zoodanig geregeld worden, dat voor elk soort afdeeling van dezelfde kopletters gebruik gemaakt worde.

***

Voor de *Lezingen in de maandelijksche Vergaderingen* worden de heeren Leden beleefd verzocht, onmiddellijk na de vergadering de kopij *persklaar* aan den Bestendigen Secretaris te overhandigen, met een *beknopt overzicht* daarvan, dat in het verslag kunne opgenomen worden.

DE NATIONALE OPVOEDING

DOOR DE LETTEREN,

door den Heer Omer Wattez.

Ik heb me voorgenomen u te onderhouden over *de nationale opvoeding door de letteren.* Doch vooraleer tot het eigenlijke onderwerp te komen, wil ik eenige gedachten vooruitzetten over het ras, de natie, het stambewustzijn, het vaderland.

Ras, volk, natie, vaderland! Wanneer men die woorden uitspreekt, ziet men om den mond van dien kamergeleerde zoo iets als een spottend glimlachje van ongeloof. Hij schijnt ons voor naïef te houden en geeft misschien voor dat wij vooroordeelen van gevoelsmenschen koesteren.

Het vaderland? Een « idee » dat sterft, leest men in ultra-moderne tijdschriften. Het ras? Er zijn geene zuivere rassen meer, luidt het antwoord, ten minste niet meer in westelijk Europa. Een volk? Onze kamergeleerde beweert, dat hij maar individuën kent. Volk, natie en vaderland schijnen dus voor hem kunstmatige begrippen te zijn, die niet eens op wetenschappelijke gronden steunen. Het vaderland is voor den kamergeleerde, zegt hij, de heele beschaafde wereld, — overal waar menschen wonen die elkander ver-

staan kunnen, en met dewelke hij door schriften en boeken in betrekking kan komen.

Daarop kan dadelijk geantwoord worden, dat millioenen gewone stervelingen maar in betrekking kunnen komen met degenen die hunne taal spreken of schrijven; en dat de meesten dezer in hetzelfde land wonen, dat zij hun vaderland heeten.

Zou dat begrip vaderland maar een « idee » zijn? We denken, dat het eerder gesteund is op *een gevoel;* dat het dus wat dieper zit dan een « idee », dat zoo vaak met tijd en mode verandert.

De afbrekers van het vaderland hebben aan hunne theorie allerlei schoone namen gegeven: universaliteit, wereldburgerschap, internationalism. Door hun wereldburgerschap denken de aanhangers dier theorie veel hooger te staan dan de gevoelsmenschen, welke nog durven spreken van een ras, eenen stam, eene natie, een vaderland.

Laat ons nu hunne wetenschap eens goed bezien. Er zouden geene zuivere rassen meer zijn, zeggen zij. Zouden zij kunnen bewijzen, dat de rassen op zeker tijdstip zuiverder waren dan nu? Of wel, kan men aannemen, dat er ooit een ras is geweest, dat gedurende een zeker tijdperk de kenmerken van een gansch zuiver ras vertoonde? Is er geene wet der natuur, die zegt, dat er niets wat van stof is, onbeweeglijk en ongewijzigd blijft, dat alles in den kringloop der stof wordt

medegesleept, dat de rassen dus ook noodzakelijk gestadig den invloed dier wet moeten ondergaan? Maar is het ras daarom verdwenen? Heeft het inmengen van vreemde bestanddeelen de hoofdkenmerken van het ras vernietigd? De werkelijkheid, in plaats van de kamergeleerdheid, kan mij daarop antwoorden.

Als ik ons Vlaamsche volk in zijn land gadesla, zie ik toch wel, dat ik daar geene typen voor mij heb van het Latijnsche ras, b. v. in een dorp in Italië, of van het Slavische ras, in een dorp in Bohemen, zooals ik ze ter plaats met eigen oogen heb kunnen aanschouwen.

Aan de werkelijkheid getoetst, zien wij, zonder daarom in geleerde beschouwingen over schedelvorm, gestalte, haar- en oogenkleur te treden, dat die ontkenning van het bestaan der rassen en volkeren, slechts eene drogreden is, de vrucht van doorgedreven zucht naar wat nieuws.

Verre van ons nochtans de gedachte den geleerde in zijne zucht naar weten te willen bespotten. Toch willen wij waarschuwen tegen ontijdige besluitselen en wankelende wetten. Het is maar al te dikwijls het geval, gelijk in Goethes *Faust,* als hij zich op dat gebied waagt, dat de mensch :

« Mit gier'ger Hand nach Schätzen gräbt
Und froh ist, wenn er Regenwürmer findet. »

Men heeft zoo ook onvoldoende redenen gevonden om de begrippen ras, volk, natie en vader-

land omver te halen. Wat ik zei van het ras, kan ook gezegd worden van het volk. Als ik eenen boer uit Vlaanderen met eenen boer uit Gelderland, ja zelfs uit Mecklenburg of Pommeren te zamen breng, zal ik u dadelijk kunnen doen waarnemen, dat zij door nog iets anders dan door den schedelvorm en de haar- en oogenkleur tot één volk, het Nederduitsche, behooren. We zouden kunnen hooren dat dezelfde dingen hunner onmiddellijke omgeving door nagenoeg dezelfde woorden aangeduid worden : *man, vrouw, huis, land, ploeg, brood, water, aarde* en honderden andere. Breng ik nu dienzelfden boer uit Vlaanderen maar op enkele mijlen afstand van zijne woonplaats, doch over de taalgrens van het Germaansche land, daar zullen wij de overtuiging kunnen opdoen, dat een boer uit deze streek diezelfde voorwerpen aanduidt door *homme, femme, maison, pays, charrue, pain, eau, terre.*

Luister maar goed naar die klanken; want taal is vooral klank. Bezie ze ook maar goed, als ze met zwarte letters op het witte papier staan geschreven, — eene kunst die uit de gesprokene taal is geboren, — en zeg me daarna of die twee boeren elkaar kunnen verstaan, en of ze tot hetzelfde volk behooren?

De volkeren bezitten eene taal naar hunne natuur. De taaluitspraak berust op physiologische gronden. De taal, dat weten wij thans allen, staat nauw in verband met den bouw of de inrich-

ting van den mond, de neusholten, het verhemelte en het strottenhoofd.

De voornaamste natuurkundigen zullen u bekennen, dat een ras niet vrij is van zijne taal te kiezen en dat de droom van eene algemeene wereldtaal niets is dan eene hersenschim (1).

Dus een droom, gelijk het internationalism of het wereldburgerschap.

De gesproken taal, verrijkt door de kunst der geschreven taal, werd het voertuig der beschaving; toen ontstond het begrip *natie*. Door eenheid van taal ontwikkelde zich het gemeenschappelijk leven, en het begrip *vaderland* in zijne breedste beteekenis.

Hier verwacht ik mij aan de tegenwerping, dat er landen zijn, waar verschillende talen worden gesproken, en dat die landen door de verschillende rassen, die ze bewonen, hun gemeenschappelijk vaderland genoemd worden. Ook, dat er in sommige landen menschen wonen, die dezelfde taal spreken als degenen uit naburige staten, en dat zij geen gemeenschappelijk vaderland hebben. Dat doet echter niets af van de stelling, dat in een land, zooveel mogelijk ééntalig, het gemeenschappelijke leven inniger is, het begrip

---

(1) PAUL BERT, *Leçons de zoologie professées à la Sorbonne*. Ik zal doen opmerken, dat een Fransch geleerde zulks geschreven heeft. Hij behoort dus tot het volk, dat zoo gaarne hoog met de universaliteit zijner taal oploopt.

vaderland krachtiger zal zijn, dan in een ander, waar velerlei stammen wonen en verscheidene talen gesproken worden. De eerste landen worden dan ook kultuurlanden geheeten. Van zulke landen kan men zeggen, dat de opvoeding het rassengevoel buitengewoon versterkt, in stede van zijne kracht te verbrokkelen. De taalstrijd, we weten het maar al te goed, slorpt krachten op, die tot betere doeleinden zouden kunnen aangewend worden. De taal nochtans is in haar zelven geen doel; maar een middel, een onontbeerlijk middel. Het taalgevoel is dus nog iets anders dan eene afgoderij voor klanken, letterteekens en woorden. De taal is niettemin iets zeer belangrijks. Zij speelt eene groote rol in de beschaving. Zij is het voertuig der gedachte. Door de taal komt weten en kunnen. Zij drukt onze innigste gevoelens uit; zij geeft eenen vorm aan hoogere begrippen. Door haar zijn wij in staat onze medemenschen in te lichten, te overtuigen, tot daden op te wekken, voor verheven denkbeelden te bezielen. Door de taal, die het verstaat, schudt men een volk wakker, wanneer het te weekelijk wordt, of weet men zijne verontwaardiging te doen losbarsten in dagen van schande of verdrukking.

België, ons vaderland, is een tweetalig land. Het wordt bewoond door twee volkstammen, die de eene tot het Germaansche, de andere

tot het Latijnsche ras behooren. Beweren, zooals sommige geleerden, dat beide rassen eene gemeenschappelijke beschaving hebben, is met woorden goochelen. Die bewering moge nu gedaan zijn uit vaderlandsliefde of met andere goede inzichten; ik weet niet of het minder vaderlandslievend is, te bekennen, dat wij, in België, tot twee verschillende beschavingen behooren, gelijk tot twee verschillende rassen. Men kan zich zonder eene taal toch geene beschaving verbeelden, wier voertuig zij is. Wij weten wel, dat hooger genoemde geleerden, bij de zoogenaamde gemeenschappelijke beschaving, ook eene gemeenschappelijke taal denken, die de Fransche is. Wanneer men dat aanneemt heeft de Vlaamsche beweging geene reden van bestaan. Dan zijn er ongeveer drie millioen ééntalige Vlamingen in ons land, die buiten die beschaving staan, zoo zij enkel in hunne taal alleen in de volksschool onderwijs genoten, terwijl drie millioen franschsprekende Walen, met enkel lager onderwijs, maar in bedoelde taal der gemeenschappelijke beschaving, de stralen van het licht dier beschaving kunnen opvangen. Voor de ééntalige Vlamingen blijft die beschaving echter de duisternis. Als wij ons bij zulken toestand kunnen neerleggen en ons voldaan achten, wanneer er ongeveer een half millioen Vlamingen, het zevende deel van den Vlaamschen stam, in staat is door middel van de vreemde, aange-

leerde taal, het Fransch, van het voordeel dier beschaving te genieten, dan behoeven wij ons niet te beroemen in Vlaanderen veel op de Oudheid vooruit te zijn, b. v. te Athene, waar er tien duizend menschen tot de beschaafde wereld behoorden, nevens honderd duizend slaven, die als dieren beschouwd werden.

Doch zoo egoïstisch denkt de rechtgeaarde tweetalige Vlaming niet. Zoo autocratisch zou hij ten minste zijn eigen volk niet willen behandelen, terwijl hij zelf meewerkt om democratisch op de Latijnsche helft der Belgische bevolking het licht der hoogere beschaving te laten stralen. Dat ware de grootste lafheid, die de minderheid tweetalige Vlamingen op haar geweten zou hebben; — een aanslag tegen de meerderheid ééntalige Vlamingen, hunne broeders.

Het is verschrikkelijk in een land zoo iets te moeten denken! Doch wij, geletterde Vlamingen, zijn het zeker wel allen eens om te zeggen, dat ons Vlaamsche volk dient onderwezen te worden in zijne eigene Germaansche taal, en dat degenen, die niet geroepen zijn om hooger onderwijs te genieten, ten minste voordeel kunnen trekken uit de kultuur der hoogere standen, zooals dat in elk beschaafd land der wereld gebeurt.

Doch het is niet genoeg te zeggen, dat alle rechtgeaarde en ontwikkelde Vlamingen dat wenschen. Zij moesten het ook willen. Wij zijn iets meer verschuldigd dan wenschen aan de

beschaafde wereld in Europa, wil zij ons erkennen. Dat werd hier in de Koninklijke Vlaamsche Academie door ons geacht lid Dr. Julius Mac Leod, in zijn vertoog *Het Nederlandsch en de Wetenschap* en in andere schriften duidelijk genoeg aangetoond.

Als wij daarvan niet innig doordrongen zijn, mogen wij den strijd voor ons volksbestaan opgeven. Anderen, die onze tegenstrevers zijn, meer dan wij van hun stamgevoel bewust, zullen het vraagstuk voor de rechten der taal in onze plaats, en tegen ons, oplossen, gelijk zij het sedert lange jaren hebben gepoogd te doen. Als wij echter overtuigd zijn van ons goed recht, zullen wij onze plichten niet vergeten; want alle recht brengt plichten mede.

Welke zijn nu die plichten?

Dat is wat ik in het tweede deel mijner verhandeling nader wensch te bepalen.

***

Plicht is in dit geval opoffering van zijn eigen persoon voor zijne stambroeders, zijne landgenooten. Hij die aan zijnen plicht te kort blijft, is een zelfzuchtige, en ik begrijp heel goed, dat zulk een mensch het « idee » *vaderland* in zijn brein zoekt te dooden. Als men zich vergenoegt de geestverwant te zijn van andere intellectueelen, die op een of ander punt van den aardbol wonen, en niets moet doen voor misdeelden van het lot, die in onze buurt verblijven, dan maakt men

zich de taak gemakkelijk. Is het genoeg, dat wij kunst scheppen, wetenschap in 't leven roepen, zonder er ons verder over te bekommeren, of er daaruit eenig nut voor de opvoeding van ons volk zal kunnen getrokken worden? Is het voor ons alleen, of voor enkele anderen, om het even waar ze wonen, — een klein groepje intellectuëelen, — dat wij werken, studeeren, opsporingen doen in boeken en handschriften, dat wij de natuur hare geheimen ontrukken? Neen, de vruchten onzer kennis, de gedachten en gevoelens van hoogere geesten, bevoorrechte menschen, moeten, in eene welgeordende moderne samenleving, ook het volk ten goede komen.

Wie zal nu de beste uitdeeler dier geestelijke weldaden zijn? De leeraar in zijne school, de ontwikkelde man, die onderscheid kan maken tusschen wat door de jeugd kan begrepen worden en wat zij nog niet kan vatten; tusschen wat niet waard is voort te leven en wat ieders belangstelling verdient; tusschen wat slecht en bedorven is, en wat zedelijk kan meêwerken tot den adel en de grootheid van een volk. Zulk onderscheid kunnen maken is de eerste eisch, dien men den opvoeder, den leeraar te stellen heeft; — het is de grondslag der opvoedkunde. En van deze zal het de grondslag blijven, zoolang er menschen zijn die nog iets anders beoogen dan dressuur voor geleerde apen of honden; die niet aannemen dat deugd en

ondeugd voortbrengselen zijn van de stoffelijke wereld, gelijk suiker en zwavelzuur.

Ik meen aangetoond te hebben, dat de mensch geen zelfzuchtige moet zijn; dat hij zijnen evenmensch zooveel moet gunnen als hij zelf genoten heeft. Ik wil ook aanduiden, hoe hij dat moet doen om begrippen, die hij verheven acht toegang tot de harten te doen vinden en door anderen te doen eerbiedigen. Zoo, in stede van een dwingeland der geesten te zijn, kan het onderwijs de mate geestelijk genot verhoogen, die in onzen tijd maar al te zeer door de zucht naar stoffelijke genietingen op den achtergrond wordt geschoven. Met een woord: de leeraar moet een beschaver zijn.

Tot de hoogere orde van denkbeelden, die hij moet ontwikkelen, behoort de vaderlandsliefde. Want als er een vaderland is, dan is er vaderlandsliefde noodig, en daarom moet er eene nationale opvoeding bestaan. Als wij ons vereenigd gevoelen met degenen die dezelfde taal als wij spreken, die in dezelfde gedachten deelen, dezelfde gevoelens koesteren, dezelfde grondbeginselen verdedigen, dan moeten wij ook naar middelen uitzien om bij het opkomend geslacht dat alles in leven te houden, en naar waarde te doen schatten.

En welk vak van het onderwijs zou beter geschikt zijn om vaderlandschgezinde gevoelens te verwekken dan de nationale letteren, die de weerspiegeling zijn van 's volks doen en denken,

handel en wandel. Ik zal u niet spreken over die soort van letteren, waarvan de schrijvers er zich op beroemen in de kunst noch vaderland, noch kwaad, noch goed, noch zedelijkheid, noch onzelijkheid te kennen. Hunne kunst is meestal niets anders dan mode van den dag, photographie van het dierlijk leven, schildering van de uitspattingen der laagste driften; zij werken liefst in het wreede en het gemeene. Hier en elders richt die kunst van ontaarden thans vele verwoestingen aan. Als nu de bezorgdheid voor volk en vaderland, die legers aan de grenzen stelt, er ons niet toe leidt ook in de kunst de palen der zedenwet niet te laten overschrijden, zullen wij er ten minste moeten voor zorgen dat zulke kunst streng uit de opvoeding worde geweerd. Onverschilligheid en toegevendheid in deze zaak zouden ons schuldig maken.

Onzedelijkheid kan ook kunst zijn, zeiden bedeesd glimlachend de eerste liefhebbers van het gemeene, waarin zij bij voorkeur hunne inspiratie zochten. Anderen gingen wat verder en riepen, dat de zedenwetten met de kunst niets te maken hebben. Doch daarbij zou het niet blijven; nu schijnen zelfs ontucht, walgelijke dierlijkheid uitsluitend het voorwerp der belangstelling van zekere kunstenaars te zijn, te oordeelen naar tal van boeken, die aan de schouwvensters door beeld en opschrift koopers lokken.

Kunst is drift, is het machtwoord geworden; maar het schijnt alleen drift naar genot en vol-

doening der lagere zinnen te zijn. En al wat thans schrijft, schept of de veder der critiek voert, werkt die kunstbeweging, die blijkbaar de kiemen der ontaarding in zich draagt, te veel in de hand. Hare aanhangers hemelen ze op; hare tegenstrevers breken ze af; intusschen wordt er over niets anders gesproken. De eerlijke, eerzame kunst, kalm en rustig geschapen, die zich zelve en hare lezers eerbiedigt, wordt bijna door iedereen op zijde gelaten.

Zoo werken zelfs degenen, die onzedelijke kunst verfoeien, mede om ze bekend te maken. De critiek is er ook dikwijls bang voor om die wormstekige kunst naar den brandstapel te verwijzen, omdat zij zich niet wil blootstellen aan de schimpschoten eener cynieke nieuwsbladpers voor wie niets heilig is. Doch de eerlijke man vreest ze niet, en durft dat cynism vrank in de oogen zien.

Een huisvader zou b. v. niet dulden dat een kunstenaar, wie hij ook moge zijn, of hoe hoog hij ook moge staan, in tegenwoordigheid van zijne vrouw en kinderen geile praatjes houdt, gelijk hij ze in zijne boeken schrijft, dikwijls om er geld uit te slaan. Als die kunstenaar in zijnen omgang geen kiescheren en kuischeren zin zou bezitten dan in zijne kunst, zou hij licht van iemand uit het gezelschap eene les ontvangen; misschien ook wel eene tuchtiging van den terecht verontwaardigden familievader.

Zulke zedelijke tuchtiging moet ook gegeven worden in de school, bij het onderricht in de letteren, om die kunstenaars te brandmerken, welke gevaarlijk zijn voor de goede zeden en het behoud der orde in de samenleving.

Nog eens, onverschilligheid en toegevendheid van wege den opvoeder maken ons schuldig bij de jeugd, die recht heeft op onze waarschuwende lessen tegen ondeugd, lichtzinnigheid en wanorde, zoowel als tegen de gevaren der elementen, die in de les van natuurkunde bestudeerd worden.

Ondanks alle kunst moeten wij in de school eerst den zedelijken mensch leeren achten, en minder het schitterend kleed bewonderen, dat zelfs een schurk zich over de schouders kan hangen. Bij vele moderne kunstenaars is het juist om dat schitterend gewaad te doen. De goede, eenvoudige en krachtige man, die naar iets hoogers streeft wordt, zonder schittering of ontaarding, niet opgemerkt. Waar men vroeger de menschelijke gebreken, bedorvenheid en ondeugd in de kunst der letteren verwerkte om het scherpe contrast uit te beelden tegenover het goede, het edele en het verhevene, daar neemt men thans die voorzorg niet meer.

Men wil alles voor schoon laten bewonderen, zelfs het afzichtelijke, als het maar kunstig bewerkt is, en daarin ligt een gevaar voor de maatschappij, die tegen ontaarding, besmetting en ondergang, moet gevrijwaard worden. De

kunst wil autocratisch regeeren, en dat schijnt onze democratische tijd te willen dulden. Autocratie in de kunst moet niet meer geduld worden dan elders, als zij het goede niet beoogt.

Eene andere smet die de kunst onzer dagen aankleeft en ontwikkelt is de zelfzucht. In de moderne poëzie heerscht de vergoding van het *ik.* Woorden met of zonder zin worden opeengehoopt om ons te laten gevoelen, wat er in eene ingewikkelde ziel, zooals sommige dichters de hunne noemen, omgaat, — al ware die ziel zoo ledig als een graf. Die soort van kunstenaars schijnen er trotsch op te wezen, dat niemand hunne raadselen begrijpt, en zij dus als goden, in geheimen gehuld, kunnen rondwandelen.

Door dat alles moet de opvoeder zich niet laten verbluffen, noch verblinden. Als die kunst het gift der te verregaande zelfaanbidding, of der ontaarding bevat, moet de leeraar, als 't noodig is, ze behandelen en bespreken zooals eene giftige bloem in de les van plantenkunde. Zulke bloem kan ook wel schitterend zijn, doch men zal niet nalaten voor het gevaar te waarschuwen, en de bloem buiten bereik van onervarenen te stellen.

De litteratuur, welke bij het onderricht in ons middelbaar onderwijs en de volksscholen moet bestudeerd worden, moet een edel doel nastreven. Het moet kunstwerk zijn, waarover zich geen eerlijk mensch hoeft te schamen. Zulke

kunst werd bij alle volkeren geschapen. Zij is de kunst van Vondel, Milton, Shakespeare, Dante, Schiller, Goethe, Scott, Longfellow en vele anderen. Stelselmatig moet nu ook de kunst van anderen, die bepaald niet zoo hoog streefden, sceptiekers waren, of aan de bandeloosheid hunner drift niet altijd palen wisten te stellen, niet geweerd worden. Zoo zal bij de kunst van Byron, Shelley, Heine, Multatuli en vele onzer modernen, scherp het ontleedmes moeten gebruikt worden, en onbarmhartig uitgesneden wat verkankerd is.

Is er eene kunstwet, er is ook eene zedenwet, die zoo eerbiedwaardig is, als de eerste. De kunstenaars, welke die zedenwet niet schijnen te kennen, staan geene sport hooger op de ladder des roems, omdat zij bij de schildering van ongetoomde driften of 't openbaren van hun cynism te ver gingen. Integendeel, als mensch hebben zij zich verlaagd. In alles moet mate en regel zijn; — daarop berust, wij kunnen het niet genoeg herhalen, de goede orde in de samenleving.

***

Nu wij alles uit den weg hebben geruimd wat bij de opvoeding niet kan noch mag gebruikt worden, en streng beoordeeld wat omzichtig moet behandeld worden, willen wij bespreken welke litteratuur bij ons nationaal onderwijs moet die-

nen. Wij beweren, dat die litteratuur in de eerste plaats de nationale zou moeten zijn (1). Al hebben wij in onze Vlaamsche letterkunde, die sedert 1830 herleeft, geene namen van zoo groote beteekenis als hoogergenoemde, toch moeten wij bij de nationale opvoeding door de letteren ons doel trachten te bereiken met hetgeen wij bezitten.

Conscience en zijne tijdgenooten hebben ons kunst bezorgd op dewelke de intellectuëelen van onzen tijd, die denken, dat zij zooveel hooger staan, niet misachtend moeten neerzien.

Men kan het de scheppers onzer nationale letteren, na 1830, niet als grief aanrekenen, dat zij van hunnen tijd waren, en deden zooals de litteratoren onzer dagen, die ook naar eene algemeen heerschende mode hebben gewerkt; want in het werk onzer ultra-modernen is er weinig, dat wij niet reeds, wat strekking en werkwijze betreft, ook sedert jaren in den vreemde hebben opgemerkt. In onze volkslitteratuur van na 1830, in de poëzie van Ledeganck, Van Duyse, Daut-

---

(1) Dit onderwerp werd reeds behandeld, en wel in 1904 in eene plechtige zitting, in tegenwoordigheid van den Heer Minister van Openbaar Onderwijs, bij de uitdeeling der belooningen aan de bekroonden van Hooger en Middelbaar Onderwijs. Het spijt ons echter dat de redenaar, de heer Goemans, thans opziener over het Middelbaar Onderwijs, alleen over den invloed der vreemde letterkunde heeft gesproken, en geen woord over de Vlaamsche, echt nationale letteren heeft gerept, die bij ons onderwijs nooit verwaarloosd werden.

zenberg, Van Beers, De Cort, Antheunis en zoo vele anderen, vinden wij deugden en karakters, welke wij te vergeefs in onze jongere moderne letterkunde, hoe hoog zij als vorm ook moge staan, zouden zoeken. 't Is niet zonder reden, dat Max Rooses zich onlangs afvroeg of met enkel eene litteratuur van kleur en klank ons volk tot eene herleving zal mêe te sleepen zijn. Kinderen kunnen een korenveld vertrappen om er de schitterende kollebloemen in te gaan plukken; groote menschen doen dat niet; zij kennen de kracht en de waarde van het koren.

De opvoeder moet in het veld der letteren datgene zoeken, dat hem bij zijn ernstig werk dienst kan bewijzen. Hij mag dat veld niet verwaarloozen, omdat de schittering der bloemen in de moderne broeikassen zijne aandacht vestigt. En ons letterveld van de eerste jaren, die wel eens het heldentijdperk onzer herleving worden genoemd, wordt nu wel eenigszins veronachtzaamd, omdat eene geruchtmakende bent van heden hard schreeuwt, dat zij zooveel hooger staat in de kunstwereld, als degenen, die onze litteratuur na 1830 moesten scheppen. Bij al dat geschreeuw en dien woordenpraal, bij dat bloot voorgeven vergeet men dikwijls de bewijzen te voegen.

Het springt al te zeer in 't oog, dat de moderne kunst in haar anarchistisch streven veelal geene opvoedende kracht bezit. Zij bekent het overi-

gens, zonder omwegen, dat zij zich niet om zedenwetten of opvoeding bekommert.

De litteratuur van de eerste jaren onzer herleving, die versmaad wordt, wint het van deze in zedelijke waarde. Zij vergoodde het individu niet; zij was meer altruïstisch dan egoïstisch. Zij eerbiedigde iedereen in zijne gevoelens, en zij zocht anderen iets te leeren. Dat alles is den modernen litterator onverschillig.

Is het hem onverschillig of kunst zedelijk of onzedelijk, tuchteloos of voorbeeldig is, het is den opvoeder *niet* onverschillig. Deze denkt nog aan anderen, aan het algemeen belang; hij is geen egoïst.

Intusschen doet hij wel met nog altijd voort Ledeganck's *Zustersteden* en *Boekweit*, Conscience's heldenverhalen en zedenromans, Snieders' vertellingen, Sleeckx' en Loveling's novellen, Van Beers' gedichten, De Cort's en Antheunis' liederen, Hiel's cantaten, Van Duyse's epische poëzie, Gezelle's stemmige zangen te lezen, te verklaren, te ontleden om er geestdrift voor op te wekken.

De geschiedenis brengt haar deel voor de opvoeding mede. In de geschriften yan David, Vuylsteke en meer anderen is er veel merkwaardigs, dat de daden onzer vaderen in het helle daglicht stelt.

De kunstgeschiedenis mag vooral niet vergeten worden. Rooses, Alberdingk Thijm en nog

meer anderen kunnen de stof leveren voor dit gedeelte der opvoedings-litteratuur. Op het gebied der letterkritiek, der kunstbeschouwing en der schoonheidsleer is er in hunne schriften, evenals in deze van Willems, David, Heremans veel goeds te vinden.

Alle factoren, en niet alleen gedichten en novellen, moeten meêwerken om de jeugd onze beschaving te leeren kennen; *want daarom is het ons te doen en niet alleen om de taal en den kunstvorm.* Dat schijnt men bij de samenstelling van bloemlezingen en andere schoolboeken al te zeer uit het oog te verliezen (1). Onze Vlaamsche beschaving, al is zij nog jong, onder 't volk verspreiden, dat moet het doel zijn van 't onderwijs door het Nederlandsch.

Verder moeten wij reeds in onze middelbare onderwijsgestichten die beschaving aan de Germaansche zusterbeschavingen van Nederland, Duitschland, Engeland en Scandinavië weten te knoopen, in stede van eeuwig het oog naar Frankrijk, Griekenland en Rome te richten, en te laten gelooven, dat die zooveel hooger staan dan wij.

Onze talrijke bloemlezingen bieden een ruimen oogst op 't veld onzer Vlaamsche litteratuur

---

(1) Een paar boeken, onlangs verschenen bij De Seyn te Aalst, voorzien in deze leemte. Zij zijn getiteld *Vaderland* door E. DE SAEYER. Zij volledigen door uittreksels uit hoogergenoemde schrijvers onze boemlezingen, die meestal verbeeldingslitteratuur bevatten.

aan. Doch er is nog veel te ontginnen. Wij volgen te veel denzelfden weg; de eene loopt den anderen na. Weinigen geven zich de moeite nieuwe wegen te openen. Daar is veel, dat sedert jaren en jaren in onze litteratuur braak ligt, en dat bij 't onderricht uitstekende diensten zou kunnen bewijzen. Dautzenberg, Van Duyse, De Cort, om er maar enkelen te noemen, hebben veel geschreven, dat opvoedende kracht bezit, en goed zaad is, dat in jonge gemoederen gezaaid, welig zou kunnen opschieten. Weinigen echter geven zich de moeite dat eens na te gaan; de eenen omdat zij de kunst en de letteren te eenzijdig, of te veel naar de mode van den dag beschouwen, en volstrekt niets voor een degelijk onderwijs in de letteren willen doen. Dat is nochtans een veld, dat open ligt voor onze jonge leeraars en schrijvers, en dat rijker vruchten zou opleveren dan b. v. eene spellingkwestie.

Ik wil niets afdoen van de degelijkheid en de waarde onzer uitstekende bloemlezingen, b. v. deze van de heeren Bols en Muyldermans, Minnaert, Bauwens, Van Kalken, Melon (1); keurige ontledingen van leesstukken van Muyldermans,

---

(1) De heer MELON, in zijn onlangs verschenen *Lentebloemen*, heeft zeer goed bewezen, dat eene bloemlezing niet alleen een leerboek voor taalonderwijs moet zijn, maar ook een boek om de Vlaamsche beschaving te leeren kennen. Zijne denkbeelden heeft hij daarover helder uiteengezet in eene rede, op een Congres van 't middelbaar onderwijs te Bonne-Espérance, in 1905 gehouden.

Tack, Geurts, Joos en anderen; maar waar zijn onze Vlaamsche tijdschriften voor middelbaar onderwijs met Germaansche strekking? Waar zijn onze bewerkte schooluitgaven van letterkundige werken? Buiten Ledeganck, Tony Bergmann en Van Droogenbroeck met *De drie Zustersteden, Ernest Staas* en *Dit zijn Zonnestralen,* zijn er weinige, die verscheidene uitgaven beleefden.

Welke letterkundige werken leest men dan in de gestichten van middelbaar onderwijs in onze Vlaamsche gewesten? Dat zou men in de beweging van den boekkandel wel moeten gewaar worden, gelijk men dat in Duitschland kan nagaan. De voortreffelijke schooluitgaven zijn daar in menigte voorhanden. Waarom zijn b. v. Conscience's *Redevoeringen* geen klassiek boek in de hoogste klassen der Athenea en Colleges? Waarom Rodenbach's *Gudrun* niet als dramatisch werk klassiek gemaakt? En als wij eens goed willen zoeken, zullen wij nog veel ander werk vinden, dat aan de vergetelheid zou moeten ontrukt worden.

Is het niet jammer te moeten bekennen, dat met de beoordeeling bij de eerste en eenige uitgave van vele ernstige Vlaamsche werken ook hunne lijkrede werd uitgesproken? En in onze tijdschriften ligt veel goeds begraven. Laat het ons maar openlijk bekennen, wij weten niet genoeg voordeel te trekken uit wat wij hebben.

Men zou nu kunnen tegenwerpen, dat veel van dat werk als kunstwerk niet hoog genoeg

staat om klassiek te worden. Ik zou kunnen vragen door welken criticus dat werk in Vlaanderen ernstig is gewogen geworden en te licht verklaard. Gewis is niet alles meesterwerk; maar degelijk werk is daaronder, en de kunst bestaat niet alleen uit virtuositeit, maar ook uit degelijke stof. Een aria voor viool, door eenen Paganini gespeeld, kan heel schoon zijn; maar een vierstemmig koraal van Bach, hoe eenvoudig ook, maakt ook aanspraak op zeer ernstig kunstwerk. Al staat onze beschavings-litteratuur niet zoo hoog als die der groote kultuurlanden, toch moet zij ons dierbaar zijn, omdat het de onze is, en verdient zij niet doodgezwegen te worden omdat er elders meer en beter is.

Er blijft alles te doen op gebied van ons Vlaamsch middelbaar onderwijs, dat geen speciaal onderwijs moet zijn, maar dat wezenlijk de drager onzer beschaving bij onze burgerij zou dienen te worden.

Ik weet het niet; men schijnt in ons land met zekere minachting op de opvoedkunde neer te zien, terwijl deze in een kultuurland als Duitschland, het voorwerp der grootste belangstelling is. Doorloop daar maar eens de catalogussen van den boekhandel, en gij zult zien hoe we in dat vak ten achteren zijn, vooral in het middelbaar onderwijs. In het lager- of volksonderwijs is het beter gesteld, maar voor het middelbaar onderwijs ken ik geen enkel degelijk

tijdschrift over opvoedkunde in het Nederlandsch. Buiten professor Collard en kanunnik Feron, is er bijna ook niemand in België, die zich daarmede bezighoudt, en beide bekennen, dat zij hunne opvoedkundige wetenschap in Duitschland of uit Duitsche werken gehaald hebben.

Om te beginnen moesten wij werken onzer beste schrijvers in goedkoope uitgaven laten verschijnen, en in school en huisgezin verspreiden. Behalve de *Bibliotheek van Nederlandsche Letteren*, ken ik niets in ons land, dat kan vergeleken worden met wat in dien aard in den vreemde verschijnt.

Hier vóór mij liggen talrijke boekjes, welke in Duitschland, Engeland, Amerika uitstekende diensten bewijzen en bij tienduizenden verspreid worden. En die uitgaven zijn geene lichtzinnig aangegane noch slordig uitgevoerde ondernemingen. Uitstekende mannen hebben zich met zulke uitgaven bezig gehouden. Met het oog op de opvoeding der jeugd werden de stukken keurig uitgezocht, veelal merkwaardig toegelicht. Met dat doel werden de *Wiesbadener Volksbücher* en dergelijke uitgaven in Duitschland in 't licht gezonden. In Engeland richtte William Stead, de vermaarde hoofdopsteller van *The Review of Reviews*, de uitstekende verzamelingen *Books for the Bairns* en *The Penny Poets* op. Nevens deze uitgaven bestaan er in Engeland : *Cassel's national Library, Meiklejohn's Series, Collin's English Clas-*

sics enz., enz.; — in Amerika : *Young Folk's Library of Choice Litterature, Maynard's English Classic Series, Riverside Litterature Series;* — in Duitschland de bekende uitgaven van Reclam, de *Bibliothek der Gesamt-Litteratur, Meyers Volksbücher* en zoo vele andere uitgaven; — in Frankrijk : *Nouvelle Bibliothèque populaire, Bibliothèque nationale* enz.; — in Nederland : *Klassiek letterkundig Pantheon.*

De nummers van al deze uitgaven zijn voor weinig centen te bekomen en kunnen dus met groote hoeveelheden aangekocht worden om die onzinnige boeken te vervangen, die gewoonlijk op prijsuitdeelingen gegeven worden, omdat zij groot en dik zijn, schitterend rood gekleurd en verguld op snede.

Het zou te lang worden moest ik nog tal van uitstekende duurdere schooluitgaven aanduiden, die wij aan de Germaansche landen, vooral aan Duitschland, te danken hebben (1). Het is, meen ik, genoeg, voor het doel dat ik beoogde, er op gewezen te hebben hoe de opvoedings-litteratuur uit de werken onzer schrijvers moet opgegaard worden, gelijk dat in de groote kultuur-landen wordt gedaan. Door opvoedingslitteratuur bedoelen wij geene boekjes, opzettelijk voor de jeugd geschreven, maar de bewer-

(1) Alle inlichtingen zal ik daarover gaarne bezorgen aan degenen die er mij zullen om vragen.

king voor de school van kunstgewrochten, of de keus uit de werken van eenen dichter of prozaschrijver derwijze gedaan, dat het gekozene het schoonheidsgevoel ontwikkelt, het karakter vormt en het hart verheft.

Wij mogen de zedelijke en esthetische opvoeding, niet meer dan de lichamelijke aan het toeval overlaten; niet de schouders ophalen omdat het maar kinderen geldt, jongens en meisjes, die nog aan 't spel denken, voor welke alles goed genoeg is, als men ze maar bezighoudt en er eenige uren van den dag de ouders van verlost.

Wij zouden de nationale opvoeding ernstig moeten opnemen. En wij drukken op die woorden *nationale opvoeding*. Bij ons luidt het niet, gelijk bij vele jongere afbrekers, dat « onze meester onze vijand » is; wij erkennen stamgevoel, gezag en vaderlandsliefde. Wij zouden ze door de opvoeding willen ontwikkelen en veredelen. Alle opvoeding moet geleid worden; zij moet weten, waar zij naartoe wil. Doel en strekking mogen haar geenszins ontbreken. Tuchteloosheid doodt haar, gelijk zij een volk doodt. Onze koning Leopold II vestigde in zijne rede aan de vertegenwoordigers des volks op Nieuwjaarsdag 1905 de aandacht op den reusachtigen vooruitgang van twee landen, en dat in vijf en twintig jaren tijds : Duitschland en Japan. Dit laatste heeft zijne zedelijke zoowel als stoffelijke kracht

ineens aan de heele wereld veropenbaard. Wat Duitschland betreft, dat ligt nader bij ons; wij kunnen het met eigen oogen gaan aanschouwen, als wij willen.

Dat is in beide landen, zeide onze helderziende vorst, de vrucht van het ontwikkelde vaderlandsgevoel.

Waar wordt dat gevoel ontwikkeld? In de school. Men moet het Duitsche schoolwezen kennen, zooals ik het dikwijls van nabij heb gezien, om te weten, waartoe orde, tucht en welbegrepen vaderlandsliefde in staat zijn. Daar zal men kunnen opmerken, dat orde en tucht op een volk niet wegen, gelijk men het dikwijls ten onrechte meent.

— « *Wir wollen Ordnung!* » zal u de Gymnasium-student zeggen, die zooals bij ons en in Frankrijk, in de school en op straat niet altijd bewakers achter zich moet hebben. *Ordnung!* Dat hebben zij geleerd uit Schillers *Lied von der Glocke.*

Heil'ge Ordnung, segenreiche
Himmelstochter, die das Gleiche
Frei und leicht und freudig bindet,
Die der Städte Bau gegründet,
Die herein von den Gefilden
Rief den ungesell'gen Wilden,
Eintrat in der Menschen Hütten,
Sie gewohnt zu sanften Sitten
Und das teuerste der Bande
Wob, den Trieb zum Vaterlande!

Zoo weten wij dan toch waarom gansch Duitschland tot in de fijnste vezelen van zijn hart getrild heeft, toen het verleden jaar den honderdsten verjaardag van Schillers afsterven herdacht.

Daar heeft men er voor gezorgd, dat het Duitsche volk zijne dichters en denkers, zijne beroemde mannen, kent. Dat heeft de school bewerkt. Daar worden niet alleen op openbare plaatsen in de steden standbeelden voor die mannen opgericht; maar beelden en gedenkteekenen, hoogere gedachten en gevoelens voor hen grift het nationaal onderwijs in Duitschland in ieders hart.

Dat wenschen wij ook het Vlaamsche vaderland en het Vlaamsche volk van harte toe.

DE DUBBELE aa

in oorkonden van Brugschen oorsprong van 1282.

Lezing door den heer EDW. GAILLIARD.

Als oudst bekend voorbeeld van het gebruik der dubbele vocaal **aa**, haalde wijlen Karel Stallaert, in zijn *Glossarium van verouderde Rechtstermen* (1886), de oorspronkelijke rol van den *Tol te Diest* aan (24 Juni 1307), alwaar de vormen **aame, namaals, ghemaact, tsgodensdaaghs, tsondaaghs, anders daaghs, elcs daaghs** en **staan** voorkomen, naast de vormen *raed, verstaene, staene, scaep, slaen* en *jaere.*

« Wij meldeden de Diestersche oorkonde, » zegt Stallaert, « als de oudste dubbele vocaal-« spelling aanbiedend, omdat deze er, als het ware, « stelselmatig gebruikt werd. Edoch, in eene « oorspronkelijke en bezegelde oorkonde de dato « 21 November 1290, rakende de Tiende van « Guldemersch bij Gent, en berustend in het Rijks-« archief te Gent, leest men: *Ywain Stullart, bailliu « van Ghent ende vanden lande van Aalst.* »

Wij zijn er in gelukt drie voorbeelden van het gebruik der dubbele **aa** aan te treffen in twee oorspronkelijke charters, die uit het jaar

1282 dagteekenen. Van die stukken gaat het eene uit van den « pape » van Oudenburg bij Brugge, en het ander van de schepenen van het Brugsche Vrije. Ze mogen derhalve allebei van Brugschen oorsprong heeten.

Beide oorkonden, — nog van hunne zegels voorzien en wier oorspronkelijkheid derhalve niet in twijfel kan getrokken worden, — berusten op het Staatsarchief te Brugge en behooren tot het fonds der voormalige abdij van Oudenburg. Wij laten er een afschrift van volgen :

I.

Jc Werniir, pape van Oudenburgh, miin here Boudin Broker, ruddre, orconden hem allen die dese letteren sullen sien ende horen lesen, dat quam voer ons Margriete Gherards Maas wedewe ende Hannek' Lupers wief, ende ghaef jn alemoessene ende te haren jaritide den abbet ende convente van Oudenburgh ene line lants ende tiene roden lichtelic mien of meer, ligende in die prochie van Oudenburgh, ostover die silinghe, in dies voerseids abbes lant. Dese ghifte soe was ghedaen in jaer der incarnatie Ons Heren als men scrief .m°. cc°. lxxxij^{mo}. Ende dese voerseide line lants soe ghaef die voerseide abbet diere vorseide Margriete te cense omme ene penning flan. the haren live in kennesse.

(Archief u. s., charters, oud n^{r} 7970 [116], voorloopig blauw n^{r} 6755.)

II.

Min here Boudin Broker, ruddre, Heinric Scavescach, Willem de Corte, Langhe Ian van Kasant, Hughe van den hove, Gillis miens heren Hughes soene, Lamrech

Diederich soene van Rasawale, scepenen van den Vrien, doen te wetene allen dien ghoenen die dese letteren zullen zien jof horen lesen dat Willem Woutersoets zoene ende Katerina siin wief quamen ende wedden ende bekenden voor ons, dat si verchocten den abbet van Oudenburgh, te sinen boef ende siere kerke boef, .iiij. jemete ende lxxvj schacte lanst (*sic*) ende die boeme ende alle dat daer toe boert, ligende in die proghie van Erneghem, noert dier woeninghe die was Jans Wincke, omme ene summe van peneghe. Ende dit vorseide lant wedden si hem vri lant ende quite lant, wegh ende lant, ende te wette te waren den vorseiden abbet ende convente hover hem zelvem (*sic*) ende hover hare ofcommers. Ende war dat sake dat die vorseide abbet cost dade of scade name van desen vorseiden lande ende dat dartoe boert, soe wedde si voer ons te blivene van allen coste up dien vorseiden abes simple zec. Ende hier bi soe deden si hem buten allen wetten ende allen hulpen van virscaren ende prise van ghoede die hem magh te staden **staan**, ende den abbet voerseid ende sine convente te daerne. Ende omme dat wi voerseide scepenen willen dat dit blive vaest ende ghestade soe hebbe wi t kennesse onse zeghele gheanghe an dese letteren. Dit was **ghedaan** in jaer der incarnatie Ons Here als men scrief .m°. cc°. lxxxij^{mo}, Vrindagh te alf meie, te Bruch in die poert.

(Archief u. s., charters, oud n^{r} 7972 [118], voorloopig blauw n^{r} 6757.)

Bij het bovenstaande zij gevoegd, dat de familienaam **vander Haaghen,** met **aa,** passim voorkomt in eene akte van 16 Mei 1511, welke in het fonds van het klooster der Karthuizerinnen van Brugge, op het vermeld Staatsarchief berust.

Over het gebruik van de dubbele **aa,** deed onze geachte Collega Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, op

het XVIII[e] Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres gehouden te Breda (1881), eene zeer belangrijke mededeeling, die in de *Handelingen* van dat Congres, op blz. 84-85, voorkomt. Jhr. DE PAUW wijst er op, dat voorbeelden van de dubbele **aa** worden aangetroffen nl. in een *Obituarium* van een der Godshuizen der stad Gent XIII[e] eeuw) en in drie perkamenten registers van het einde der XIII[e] eeuw, op het stedelijk Archief te Gent. Het volgend voorbeeld, waarmede de keure van Sint-Jacobsparochie begint, verdient aangehaald te worden :

« In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Amen. In Sente Iacobs gulde es ene broederscep **ghemaact** in de here van Ons Here van Hemelrike ende Onzer Vrouwen Sente Marien ende sgroots Sente Jacobs. Dit gulde es **ghemaact** bider goeder liede rade, die haren wech ebben **ghedaan** te Mijns Heren Sente Jacobs in Gallissien... (1) ».

(1) *Handelingen van het XVIII[e] Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, gehouden te Breda den 31 Augustus, 1, 2 en 3 September 1881*, blz. 85.

Vergadering van 21 Maart 1906.

Aanwezig : de heeren JAN BROECKAERT, bestuurder; KAREL DE FLOU, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Dr. H. CLAEYS, Jhr. NAP. DE PAUW, Mr. JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, JAN BOLS, DES. CLAES, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, Dr. L. SIMONS, AD. DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. WILLEM DE VREESE, JAN MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, Baron DE BETHUNE, AMAAT JOOS en Dr. JULIUS MAC LEOD, werkende leden;

de heer OMER WATTEZ, briefwisselend lid.

De heeren EDW. COREMANS, J. HELLEPUTTE en ALFONS JANSSENS, werkende leden, en Dr. C. LECOUTERE en HUGO VERRIEST, briefwisselende leden, hebben laten weten, dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

De heer Edw. Gailliard, bestendige secretaris, leest het verslag over de Februari-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Aangeboden boeken. — Daarna legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de aan de Academie aangeboden boeken :

Door de Regeering :

Royaume de Belgique. Ministère de l'Industrie et du Travail. *Exposition universelle de Saint-Louis,* 1904. *Liste officielle des récompenses accordées aux exposants belges.* Bruxelles, 1905.

Woordenboek der Nederlandsche taal. Elfde deel. Tiende aflevering, (*Oranje-Over.*) Bewerkt door Dr. G. J. Boekenoogen, met medewerking van Dr. J. Heinsius. 1906.

De Vlaamsche Kunstbode. Maandelijksch Tijdschrift voor Kunsten, Letteren en Wetenschappen, onder hoofdredactie van Jan Boucherij. 35e jaargang. Antwerpen, 1905.

Periodieken : *Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et de la Classe des Beaux-Arts,* 1905, no 12 — *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire,* 1905, no IV — *Bulletin des Musées Royaux,* nos 3 et 4, Décembre 1905 et Janvier 1906. — *Bibliographia philosophica ou Sommaire idéologique des ouvrages et revues de philosophie,* 1 Février 1906. — *Bulletin bibliographique et pédagogique du Musée belge,* no 2, 15 Février 1906. — *Revue de l'Université de Bruxelles,* nos 4-5 Janvier-Février 1906. — *Revue sociale catholique,* no 5, Mars 1906. — *Wallonia.* nos 1 et 2, Janvier et Février 1906. — *Arbeidsblad, uitgegeven door het Arbeidsambt van België,* nr 3, 15 Februari 1906. — *Annales des Travaux publics de Belgique,* no 1, Février 1906.

Door de Société d'Emulation de Bruges :

Annales, no 1, Février 1906.

Door het Kongelige Danske Videnskabernes Selskab :

Oversigt over det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger. 1906, no 1.

Door de Kaiserliche Universitäts-und Landesbibliothek in Strassburg :

Elsass-Lothringische Handschriften und Handzeichnungen, bearbeitet von Prof. Dr. K. A. Barack, direktor. Strassburg, 1895.

Katalog der Kaiserlichen Universitäts-und Landesbibliothek in Strassburg. Orientalische Handschriften. Theil I. Strassburg, 1881

Door den heer OMER WATTEZ, briefwisselend lid :

Het Witte Boek. Tooneelspel in drie bedrijven, door OMER WATTEZ. Gent, z. j. (1898.)

Van Twee Koningskinderen, door OMER WATTEZ. (Nr 24 der Duimpjesuitgave.) Maldegem, 1901.

Van twee koningskinderen, door OM. WATTEZ. Utrecht, z.j.

Germaansche Beelden uit de Heldensagen, door OMER WATTEZ. Leiden, 1904.

La Poésie Néerlandaise contemporaine en Belgique, par OMER WATTEZ. Tournai, 1893.

Vlaamsch-Germaansch of Vlaamsch-Europeesch? door OMER WATTEZ. (Overdruk uit *Germania.*) Brussel, 1906.

Vlaamschgezindheid, door OMER WATTEZ. Doornijk, 1901.

De Pruttelaars van Brakel, door OMER WATTEZ. (Nr 58 van *Flandria's Novellen-Bibliotheek.*) Gent, 1905.

Door den heer ALF. DE COCK, letterkundige te Brussel :

Volkskunde. Tijdschrift voor Nederlandsche folklore. 12e, 13e, 14e, 15e en 16e jaargang. (1899-1904.)

Door den heer THEODOOR SEVENS, te Kortrijk :

Ons schoone Vaderland, door THEODOOR SEVENS. Een en twintig deeltjes. Roeselare, 1904-1905.

Door Mejuffrouw E. ALBERDINGK THIJM, Abdij van Vlierbeek (Leuven) :

Stichtelijke zinnebeelden, gepast op deugden en ondeugden. In LVII tafereelen vertoond door A. HOUBRAKEN, *en verrijkt met de bijgedichten van Juffrouw* GEZINE BRIT. *Tweede druk. Vermeerderd met eenige Nagelaten Gedichten van dezelfde Juffrouw.* Te Amsterdam, Bij De Erven van F. Houttuyn. MDCCLXVII

Door den heer HERMAN MULDER, archivaris, te Antwerpen :

Telepathie. Anno MDCCCCIII. Venezia, Tipografia Emiliana, z. j. (Gedicht van den heer POL DE MONT, in het Italiaansch vertaald — 1 Februari 1903 — door den heer L. BIZIO, Consul der Nederlanden te Venetië.)

Door den heer J. GEURTS, leeraar in het St.-Jozefscollege te Hasselt :

Djef Swennen, door J. Geurts. Overgedrukt uit de *Limburgsche Bijdragen* 1905. Hasselt, 1906.

Door de Redactie :
De Tuinbode, nr 3, Maart 1906.
Der Weltcourier, Heft 4, März 1906.

Ingekomen boeken. — Voor de Boekerij der Academie is navolgend boek ingekomen :

De Gids, Maart 1906.

Ruildienst. (Zie *Verslagen en Mededeelingen*, jaar 1905, blz. 819-822.) Tegen ruiling voor de *Verslagen en Mededeelingen* heeft de Bestendige Secretaris, sedert de laatste vergadering, voor de Boekerij de volgende tijdschriften ontvangen :

Annales des Facultés de Droit et des Lettres d'Aix. Tome I, no 4, Octobre-Décembre 1905. — *De Belgische School*, 1905-1906, nr 12. — *Biekorf*, 1906, nr 4. — *Bijdragen tot de geschiedenis bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant*, Februari 1906. — *Christene School*, 1905-1906, nrs 9 en 10. — *Dietsche Warande en Belfort*, 1906, nr 3. — *De Groene Linde*, 1906, nr 2. — *Den Gulden Winckel*, 1906, nr 3. — *Het Katholiek Onderwijs*, 1905-1906, nr 5. — *Onze Kunst*, 1906, nr 3. — *De Opvoeder*, 1906, nrs 4, 6, 7 en 8. — *De Opvoeding*, 1906, nr 3. — *De Schoolgids*, 1906, nrs 8-11 en blz. 145-176 van « *Pædagogische Studiën* », door Roeland van de Casteele. — *St.-Cassianusblad*, 1906, nr 3; Bijvoegsel nr 5. — *Stemmen onzer eeuw*, 1906, nrs 8, 9 en 10 — *Studiën*, 1906, nr 1. — *De Vlaamsche Kunstbode*, 1906, nr 2. — *Volkskunde*, 1905, nrs 9-10. — *Zeitschrift des Vereins für rheinische und westfälische Volkskunde*, 1906. Erstes Heft.

Ingekomen brieven. — De Bestendige Secretaris stelt de Vergadering in kennis met de volgende ingekomen brieven :

1°) **Johann Kaspar Zeuss, bij den honderdsten verjaardag zijner geboorte herdacht** - Brief van Februari 1906, waarbij de weled. heer Dr. HARTUNG, rector, en het « Professoren Kollegium » van het Koninklijk Lyceum te Bamberg, de Koninklijke Vlaamsche Academie uitnoodigen tot het Eeuwfeest, dat, op 21 Juli aanstaande, te Bamberg zal gevierd worden, ter gelegenheid van den honderdsten Verjaardag van J. K. ZEUSS' geboortedag, den schrijver van « Die Deutschen und die Nachbarstämme », wiens « Grammatica Celtica », zegt de brief, de namen van Grimm, Schweller en Zeuss tot een heerlijk driemanschap vereenigt. — Het Professoren Kollegium van het Bamberg-Lyceum vèrnam gaarne of de Koninklijke Vlaamsche Academie zich bij die feestviering aansluiten wil. — Aangenomen. De Heer Dr. WILLEM DE VREESE zal de Academie op het feest vertegenwoordigen. Aan den Weled. Heer Dr. Hartung zal door den Bestendigen Secretaris, namens de Academie, daarvan officieel kennis gegeven worden.

2°) **Nederlandsche bladen in de Vereenigde Staten van Amerika.** — Brief (11 Februari 1906) van den heer ROBERT BOEN, uit Brooklyn (New-York). De heer BOEN deelt aan de Academie mede het n^{r} 5 van den XXIX^{en} jaargang van het weekblad met name : « *Onze Standaard. Toegewijd aan « God en Land. — Voor de Hollandsche en Vlaam-*

« *sche Katholieken in Amerika. — Voor Waarheid* « *en Recht* », dat te De Pere, in Wisconsin (Vereenigde Staten), verschijnt onder redactie van den heer Edw. van de Casteele, en dat zich zelf betitelt « het oudste, beste en meestgelezen « Katholiek blad in de Nederlandsche taal gedrukt « in de Vereenigde Staten ».

De heer BOEN schrijft dat hij er niet aan twijfelt, « gezien de aanzienlijke vertegenwoor- « diging van den Dietschen Stam rond het gewest « van Wisconsin », of er moeten in de streek en rond Chicago nog andere Nederlandsche bladen bestaan; hij belooft er bij gelegenheid eens naar uit te zien.

3°) **XXIXe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres.** — Brief van 24 Februari 1906, waarbij het Hoofd-Comiteit der Regelings-Commissie van het *XXIXe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres*, den 26 Augustus aanstaande en volgende dagen te Brussel te houden, de Koninklijke Vlaamsche Academie verzoekt aan dat Congres haren zedelijken, hoog gewaardeerden steun te willen verleenen en ten spoedigste mogelijk de afgevaardigden aan te wijzen die haar daarop zullen vertegenwoordigen.

4°) **Ledeganck's Eeuwfeest, te Gent.** — Brief van 8 Maart 1906, houdende uitnoodiging vanwege het Bestuur van het « *Gentsche Davidsfonds* », voor de heeren Bestuurder en Leden der

Koninklijke Vlaamsche Academie, tot het *Karel Ledeganck's Eeuwfeest*, alhier den Maandag, 12 Maart, in het Landbouwershuis te houden. — Op verzoek van den Bestendigen Secretaris, namens het Bestuur, heeft de weled. heer Dr. WILLEM DE VREESE er in toegestemd met hem de Academie op dat feest te vertegenwoordigen. — Tot hunne spijt waren de weled. Heeren Jhr Mr. NAP. DE PAUW en Mr. OBRIE verhinderd het feest bij te wonen.

5°) **« Congrès des sciences historiques » te Duinkerke, in 1907.** — Mededeeling door de *Société Dunkerquoise pour l'encouragement des Sciences, des Lettres et des Arts*, van het Programma van het « Congrès des Sciences historiques », te Duinkerke in 1907 te houden, met betrekking op het Noorden van Frankrijk en op Belgie. — Exemplaren van dit Programma worden door den Bestendigen Secretaris, ter beschikking der heeren Leden, ter tafel gelegd.

Mededeelingen door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Dood van Dr. Moritz Heyne, buitenlandsch eerelid.** — Met innige spijt heeft de Koninklijke Vlaamsche Academie het afsterven vernomen van haar buitenlandsch eerelid Dr. MORITZ HEYNE, hoogleeraar te Göttingen. Moritz Heyne, de welbekende en geleerde germanist,

werd te Weissenfels op 8 Juni 1837 geboren. Hij was vroeger docent in oudduitsche letterkunde te Halle en werd in 1870 hoogleeraar te Basel. Sedert 1883 was hij leeraar aan de Hoogeschool van Göttingen. Hij schreef o. a. « *Laut-und Flexionslehre der altgermanischen Dialekte* », — « *Uber die Lage und konstruktion der Halle Heorot im angelsächsischen Beowulflied* », — « *Altniederdeutsche Eigennamen aus dem 9-11 Jahrh.* », enz., en bezorgde uitgaven van den *Beowulf*, waarvan hij reeds een metrische overzetting uitgegeven had, van den *Heliand* en van den *Ulfilas*. Heyne was een der voortzetters van Grimm's *Deutsches Wörterbuch* en gaf zelve een klein Duitsch Woordenboek uit. — Het Bestuur stelt voor een Levensbericht met portret van het afgestorven medelid in het *Jaarboek* voor 1907 op te nemen en den heer Dr. WILLEM DE VREESE te verzoeken het schrijven daarvan op zich te willen nemen. — De heer Dr. Willem de Vreese verklaart aan te nemen.

2°) **Van de Ven-Heremans' Stichting. Uitgaven.** *a*) **Nr 2 van de pers gekomen.** Den 16 Maart kwam van de pers het boek getiteld : *Behandeling der Dij- en Navelbreuken en van enkele zeldzame breuken*, door Dr. A. TEIRLINCK, dat de Koninklijke Vlaamsche Academie, in hare vergadering van 19 Juli 1905, beslist had als Nr 2 van de uitgaven van het *Van de Ven-Heremans' Fonds* op te nemen.

De Bestendige Secretaris heeft daarvan, namens de Academie officieel kennis gegeven aan den Zeer Eerw. Heer Pater VAN DE VEN, S. J., te Aalst, en te dier gelegenheid nogmaals een hartelijk woord van dank gezegd aan hem, den milden en edelaardigen stichter van het Fonds, voor zijne zoo gewaardeerde en aanmoedigende deelneming aan het streven en aan de werkzaamheid van onze Koninklijke Instelling.

b.) **Ter uitgave aangeboden verhandelingen.** Den 17 Maart werd, door den heer Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE, bestuurder van het Gemeente-Laboratorium te Gent, ter uitgave als Nr 3 van het Van de Ven-Heremans' Fonds eene verhandeling aangeboden, getiteld : *Over Melk en Melkvervalschingen. Eene schets tot het onderricht van huisgezin en openbare machten.*

De 18 Maart, bood de heer Mr. Julius Obrie, namens den heer Mr. K. VAN ACKER zoon, advocaat bij het Hof van Beroep te Gent, eene verhandeling als Nr 4 ter uitgave aan, getiteld : *Overzicht der Staatsinstellingen van België.*

Namens het Bestuur, heeft de Bestendige Secretaris beide handschriften verzonden naar de *Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde,* welke belast is het beheer van het Fonds waar te nemen, met beleefd verzoek over de aangeboden verhandelingen verslag uit te brengen.

3°) **Van de pers gekomen uitgaven** : *Behandeling der Dij- en Navelbreuken,* door Dr. A. TEIRLINCK. — Den 16 Maart werd door den Bestendigen Secretaris aan de heeren werkende en briefwisselende leden, en verder aan al de genootschappen, tijdschriften enz., welke de uitgaven der Academie ontvangen, een exemplaar gestuurd van het van de pers gekomen werk van Dr. A. TEIRLINCK, getiteld *Behandeling der Dij- en Navelbreuken en van enkele zeldzame breuken.* (Zie *Verslagen en Mededeelingen*, jaarg. 1905, blz. 117, 491.)

Den 17 Maart, heeft de Bestendige Secretaris aan den schrijver de present-exemplaren laten geworden, welke hem door de Academie geschonken worden. Namens de Academie heeft hij den heer Dr. TEIRLINCK geluk gewenscht met de uitgave van zijne hoogst belangrijke verhandeling en hem tevens dank gezegd voor zijne zoo ijverige deelneming aan hare werkzaamheid.

4°) **Bibliographisch Woordenboek van de geschiedenis der Belgische gemeenten** *en* **Vlaamsche Bibliographie**, *door wijlen* FR. DE POTTER. — Ten gevolge van het afsterven van den Schrijver, zijn die werken moeten gestaakt worden. Van het eerste waren 48 blzz. en van het tweede 36 blzz. afgedrukt. De Bestendige Secretaris hoopt de *Vlaamsche Bibliographie* te kunnen voortzetten. Wat het *Bibliographisch Woordenboek der Belgische gemeenten* betreft, bestaat een deel van het noodig

apparaat : het ware wenschelijk dat een lid der Academie het voortzetten der uitgave op zich wilde nemen. — Intusschen zullen de afgedrukte vellen, behoorlijk ingepakt, in het Boekenmagazijn met zorg bewaard worden.

5°) **Aanval tegen de Koninklijke Vlaamsche Academie.** — Op blz. 64 van het Tijdschrift « *Biekorf* » (Schrikkelmaand 1906), staat als volgt te lezen :

« Wat eene Waalsche gazet, de « *Hainaut* », van Bergen, op derden Februari l.l. aan zijne lezers wist te vertellen :

« *Traduction officielle* — L'Académie Flamande vient
« d'arrêter la traduction définitive du mot *Automobile.*
« C'est assez long, il y a 41 lettres. Voici : *Snellpaarde-*
« *looszonderspoorwegpetrolrijting* (sic).
« Répété quinze fois de suite et rapidement, cela
« devient très joli et même fort harmonieux. »

Alhoewel *Biekorf* de handelwijs van de Waalsche gazet naar verdienste gehekeld heeft, vraagt zich de Bestendige Secretaris af, of de Academie zulke belachelijke aanvallen als die van de *Hainaut* wel dulden mag en of zij tegen de handelwijze van dit blad geen protest zou moeten aanteekenen? — De vergadering meent het te mogen houden bij het opnemen in de *Verslagen* van de mededeeling haar door den Bestendigen Secretaris gedaan.

Mededeelingen namens Commissiën

1°) **Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde.** VAN DE VEN-HEREMANS' FONDS. *Aangeboden verhandelingen Nr 3 en Nr 4.* — De heer TH. COOPMAN, secretaris, brengt verslag uit over de heden gehouden vergadering Twee handschriften werden ter beoordeeling aangeboden, met verzoek om opneming onder de uitgaven van het *Van de Ven-Heremans' Fonds :*

1° *Over Melk en Melkvervalschingen,* door den heer Dr. VANDEVELDE, bestuurder van het Gemeente-laboratorium te Gent;

2° *Overzicht der Staatsinstellingen van België,* door den heer Mr K. VAN ACKER zoon, advocaat bij het Hof van Beroep te Gent.

Ingevolge de voorschriften van het reglement, heeft de Commissie voor elk handschrift, drie Commissarissen benoemd, te weten :

Voor Nr 1, de heeren Dr. MAC LEOD, Dr. EUG. VAN OYE en Dr. W. DE VREESE; — voor Nr 2, de heeren Mr. J. OBRIE, Mr. Jhr. NAP. DE PAUW en Mr. EDW. COREMANS, — met verzoek verslag uit te brengen in de April-vergadering der Commissie.

2°) **Bestendige Commissie voor Geschiedenis.** *Studie over de « Misericordia's » uit de kerk te Hoogstraten.* — De heer J. BROECKAERT, secretaris, deelt aan de Academie mede, dat de heeren Baron DE BETHUNE, GUSTAAF SEGERS en prof.

AD. DE CEULENEER, in de vergadering van heden morgen, verslag hebben uitgebracht over de Verhandeling betreffende de *Misericordia's* uit de kerk te Hoogstraten, door den heer L. MAETERLINCK ter uitgave aangeboden. De heeren verslaggevers zijn het eens over het belang dat dergelijke studie kan opleveren, edoch twee onder hen meenen dat deze niet zoo zeer op hare plaats onder onze uitgaven zou zijn, dan wel in de *Bulletins des Commissions Royales d'art et d'archéologie.* — De Academie sluit zich bij die zienswijze aan en beslist, dat alleen het verslag van den heer Baron de Bethune, onder den vorm evenwel van eene historische aanteekening over de « *Zitterke's* » of « *Misericordia's* », in de *Verslagen* en *Mededeelingen* zal opgenomen worden.

3°) **Bestendige Commissie voor het Onderwijs in en door het Nederlandsch.** *Ontwerp van brief aan den Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs te sturen, aangaande de naleving in het Lager en Middelbaar Onderwijs van de regels betreffende de spelling door de wet van 21 November 1864 voorgeschreven.* (Zie *Verslagen en Mededeelingen,* jaar 1905, blz. 631-632 en 826.) — De heer J. BOUCHERIJ, secretaris, leest aan de Academie het ontwerp voor door de Commissie in hare vergadering van heden morgen vastgesteld. — De Academie neemt dat ontwerp aan.

DAGORDE.

1°) **Boekenmagazijn der Academie en Dienst voor verzending der uitgaven.** — *Verslag over het dienstjaar 1905, door den heer* Edw. Gailliard, *bestendigen secretaris.* — Bij toepassing van het art. 21 van het voorloopig Reglement van inwendige orde voor het Secretariaat door de Academie in hare vergadering van 21 December 1904 vastgesteld, brengt de Bestendige Secretaris omstandig verslag uit over de nieuwe inrichting van het Boekenmagazijn door hem bezorgd en over den dienst voor verzendingen der uitgaven, welken hij heeft ingevoerd. Verder stelt hij de Academie in kennis met de lijst van de Officieele Korpsen en Instellingen, Staatsarchieven, Openbare Boekerijen, Hoogescholen, Koninklijke Athenea, Staatsnormaalscholen en Staatsmiddelbare Jongensscholen, Vrije Onderwijsinrichtingen, Buitenlandsche Hoogescholen en Boekerijen, alsook van de bijzondere personen zoowel van het binnen- als van het buitenland, waaraan de uitgaven der Academie gezonden worden. Ten slotte bericht de Bestendige Secretaris de Vergadering, dat hij de noodige maatregelen getroffen heeft, opdat de uitgaven voortaan, dadelijk nadat zij van de pers zullen zijn gekomen, zouden verzonden worden : « Zij die in de werkzaamheid onzer Koninklijke Instelling belang stellen, » zegt hij, « zullen zich over het invoeren daarvan ver-

« heugen en de Academie er voor dankbaar « zijn ». — Namens de vergadering dankt de Bestuurder den heer Edw. Gailliard voor zijne mededeeling; hij stelt verder voor zijn verslag in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen. — Goedgekeurd.

2°) **XXIXe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres,** *te Brussel op 26 Augustus en volgende dagen te houden.* — De Academie belast de heeren J. BROECKAERT, TH. COOPMAN en J. BOUCHERIJ haar op dat Congres te vertegenwoordigen.

3°) **Commissie voor Middelnederlandsche Letteren.** *Verkiezing van een lid ter vervanging van wijlen Frans de Potter.* — Candidaten : de heeren TH. COOPMAN en Dr. L. SIMONS. — De heer Dr. Simons verklaart te wenschen bij de verkiezing niet in aanmerking te komen en verzoekt de heeren leden, die zouden voornemens geweest zijn voor hem te stemmen, hunne stem op den heer Coopman te willen overbrengen. — De heer Claes stelt de vraag of, nu de heer Simons zijne candidatuur heeft ingetrokken, er nog wezenlijk, naar dèn eisch van de wet, twee candidaten zijn en of het derhalve niet zou betamen dat de Commissie opnieuw candidaten voorstelle. — Leden verklaren die zienswijze niet te deelen, edoch de heer Th. Coopman uit zelve

den wensch, dat er aan het voorstel van den heer Claes gevolg gegeven worde. — Aangenomen.

4°) **Lezing door den heer Amaat Joos**, werkend lid. – De heer Joos houdt eene lezing, getiteld : *Vervormen en misvormen.*

Kan men, vraagt hij, eene Vlaamsche dochter, b. v. van tien jaar oud, hare moedertaal doen ontleeren en vergeten? Door de zielkunde bewijst hij dat zulks onmogelijk is, dat, ja. bij de verzwakking van het geheugen, het Fransch vóor de moedertaal uitsterven zal.

Het beeld der Vlaamsche woorden staat uiterst diep in de hersenen van dat kind, 1° omdat jonge hersenen zeer gedwee zijn, 2° omdat de organen van het Vlaamsche kind, door erfelijkheid, tot het oefenen der moedertaal geschikt zijn, en 3° omdat sommige woordbeelden door sommige gedachten gedurig opgewekt worden.

Wel kunnen, door het uitsluitend gebruik van het Fransch, de beelden der Fransche woorden zekere kracht verkrijgen en tegen de Vlaamsche den strijd aangaan; maar die volkomen onderdrukken kunnen zij niet, omdat de Vlaamsche woordbeelden, volgens de associatiewet, herhaaldelijk verfrischt worden door gevoelens, gebeurtenissen en toestanden, met dewelke zij gelijktijdig in het geheugen opgenomen en onscheidbaar bewaard worden.

Daaruit volgt ook dat de taal door dat kind gesproken, nooit de zuiver Fransche taal zal zijn, maar een mengelmoes van Fransche woorden met Vlaamsche wendingen.

De Bestuurder stelt voor de lezing van den heer Joos in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen. — Goedgekeurd.

De Vergadering wordt te 4 uur gesloten.

KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE
SECRETARIE.

BOEKENMAGAZIJN

EN

VERZENDING DER UITGAVEN.

VERSLAG OVER HET DIENSTJAAR 1905.

MIJNE HEEREN,

Nauwelijks had ik mijn ambt van Bestendigen Secretaris der Academie aanvaard, of algauw kon ik bemerken hoe hoogst dringend en hoe noodzakelijk het was ons Boekenmagazijn behoorlijk in te richten en een *Dienst voor de verzending* der uitgaven onzer Academie op redematigen voet in het leven te roepen. Zonder eenigen uitstel sloeg ik derhalve de handen aan het werk en liet ik de noodige registers vervaardigen.

Eerst en vooral werd een register opgemaakt, waarin ik, met behulp van verstrooide aanteekeningen in papieren aangetroffen door wijlen mijnen voorzaat den heer FRANS DE POTTER nagelaten, verschillende verzendingen deed boeken, welke door hem waren bezorgd geweest. Het spijt mij echter ten zeerste te moeten verklaren, dat in dit boek vele en gewichtige leemten zouden dienen aangevuld te worden, maar dat de daartoe noodige inlichtingen geheel en al ontbreken.

In een tweede boek, van gelijk formaat en waarin de namen van personen, genootschappen, enz., in dezelfde volgorde als in het eerste zijn ingeschreven, liet ik de verzendingen opteekenen, door mij, sedert den 1n Januari 1905, gedaan. Dit boek is aldus de voortzetting van het eerste en kan daarmede onmiddellijk in verband gebracht worden. Overigens, bij allebei gaat een omstandig Repertorium, dat de te doene opzoekingen vereenvoudigt.

Een derde register, dat wel het voornaamste is, werd verder nog door mij aangelegd. Het mag om zoo te zeggen het *Grootboek* van ons Boekenmagazijn heeten, omdat men daaruit, — althans te beginnen met 1n Januari 1905, op elk oogenblik als het ware den voorhanden voorraad van ieder uitgave der Academie opmaken kan. In dit boek zijn immers, bij wijze van Debet en Credit, onze uitgaven (*Verslagen en Mededeelingen*, *Jaarboek*, *Verhandelingen* en *Bekroonde werken*), elk op een afzonderlijk blad ingeschreven, met aanwijzing der onderscheidene afleveringen, jaargangen of deelen waar het pas geeft. Daarbij gaan nu, in daartoe geschikte kolommen, eerst de opgave van het getal exemplaren die, van elk boek, op 1n Januari 1905 in het Magazijn aanwezig waren, — ofwel de opgave van het aantal exemplaren waarin het gedrukt is geworden, wanneer het een werk geldt dat sedert dien verschenen is; — vervolgens, de datums der in 1905 gedane ver-

zendingen, en ten slotte de namen der genootschappen, onderwijsinrichtingen, bijzondere personen, enz., wien de uitgegane boeken werden toegestuurd.

Hoezeer moet ik het betreuren, dat ik, bij mijn in dienst treden, talrijke werken of verzamelingen in ons Boekenmagazijn heb aangetroffen, waarbij het eerste deel of ettelijke afleveringen of deelen ontbreken, en welke aldus totaal onbruikbaar zijn geworden! Ze worden evenwel zorgvuldig bewaard, met de hoop dat ze later, hier of daar, tot aanvulling van onvolledige collecties zullen kunnen dienen.

Al onze registers worden, onder mijne leiding, door den heer IVO DE VREESE, onzen ijverigen klerk, met de meeste orde en regelmatigheid gehouden. Het doet mij een waar genoegen nogmaals te mogen verklaren, dat ik over dezes voorbeeldige arbeidzaamheid uiterst tevreden ben.

***

Bij het in orde brengen van ons Boekenmagazijn, heb ik eerst al de werken naar hunnen rang van uitgave in de rekken laten plaatsen. Dadelijk heb ik er ook voor gezorgd, dat een tiental volledige verzamelingen onzer uitgaven zouden worden bijeengebracht : in buitengewone omstandigheden zal de Academie over die verzamelingen kunnen beschikken. Jammer genoeg, bij

-dric daarvan ontbreekt de *Bibliographie der Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde,* door L. PETIT: edoch, bij gelegenheid zal ik trachten de noodige boeken voor rekening der Academie aan te koopen.

In het magazijn is een bijzondere plaats voor de volledige verzamelingen : deze zijn ingepakt en voorzien van een gedrukt etiket met volgnummer. Verder heb ik aldaar de blokjes of photogravures laten overbrengen, welke het eigendom der Academie zijn.

***

Een woord nu over onze verzendingen.

Het is ongetwijfeld plicht voor de Academie hare nieuwbenoemde Leden met hare uitgaven te vereeren. Met toestemming van het Bestuur, werden derhalve de nog beschikbare boeken geschonken aan den Weled. heer Baron DE BETHUNE, gouverneur van West-Vlaanderen, tot werkend lid verkozen, — aan de heeren Mr. BELLEFROID, Dr. hoogleeraar LECOUTERE en Dr. EUG. VAN OYE, briefwisselende leden, — en aan den heer Dr. JOSTES, hoogleeraar te Munster, buitenlandsch eerelid.

Enkele uitgaven werden op hun verzoek gestuurd naar de heeren HUGO VERRIEST en OMER WATTEZ, briefwisselende leden, en aan Dr. J. W. MULLER, hoogleeraar te Utrecht, buitenlandsch eerelid.

Van verschillende zijden was mij bericht toegekomen, dat gestichten en bijzonderen, die reeds vroeger de uitgaven der Academie ontvangen hadden, ettelijke daarvan in hunne boekerij misten. Mijn eerste zorg was de aangewezen leemten aan te vullen. In dit opzicht werd dan ook de gewenschte voldoening gegeven aan den zeer Eerw. Heer J. VAN DE VEN, S. J., den geachten stichter van ons *Van de Ven-Heremans' Fonds;* — aan de boekerij der *Hoogeschool van Upsala,* die onze Koninklijke Instelling ook van haren kant met het zenden van hare veelvuldige uitgaven vereert; — aan de *Boekerij der stad Bremen,* tot aanvulling der werken haar nagelaten door wijlen ons buitenlandsch eerelid Dr. KARL TANNEN; aan de *Boekerij van het Aartsbisdom van Mechelen,* van den *Cercle archéologique* dier stad, alsook van de kloosters der Eerw. Paters Minderbroeders Recolletten te Gent en te Antwerpen. Aan het verzoek van bijzonderen werd ook dienaangaande gevolg gegeven, namelijk van de heeren hoogleeraar Dr. J. VERCOULLIE, priester SOENS, leeraar aan het Sint-Lievensgesticht, LIEVEVROUW-COOPMAN, letterkundige, allen te Gent, alsook van de heeren ADRIAENSEN, geschiedschrijver en gemeentesecretaris te Hoogstraten, en LOOS, kantonalen schoolopziener te Oudenaarde.

Op aanbeveling vanwege den Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar

Onderwijs, of vanwege ettelijke onzer Leden, ofwel nog op aanvraag door bijzondere personen of door Genootschappen bij de Academie ingediend, en steeds op last van het Bestuur, werden, in den loop van het dienstjaar 1905, de volgende buitengewone verzendingen gedaan :

1°) Van al de nog beschikbare uitgaven, aan :

Onderwijsinrichtingen : de *Normaalschool* te Sint-Niklaas, het *Klein Seminarie* te Hoogstraten, het *Sint-Gommaruscollege* te Lier en het *Sint-Augustinuscollege* te Edingen ;

Kring : de *Vak- en Studiebibliotheek,* Holstraat, te Gent;

Bijzondere personen : den heer FLORIMOND VAN DUYSE, krijgsauditeur; VAN HAUWAERT, leeraar aan het Atheneum ; ALF. VERMAST, bestuurder der Middelbare School; EDM. FABRI, arbeidsopziener; IVO DE VREESE, klerk der Academie, allen te Gent; — EDW. COREMANS, ambtenaar aan het Ministerie, te Brussel, en Dr. BUITENRUST HETTEMA, te Zwolle.

2°) Van enkele uitgaven aan :

Het *Provinciaal Bestuur te Antwerpen.*

Onderwijsinrichtingen : de *Normaalschool* te Mechelen en het *Sint-Johannes Berchmanscollege* te Diest;

Genootschappen en Kringen : *Het Kersouwken* te Leuven en de *Volksmaatschappij « De Veldbloem »*, te Laken;

Bijzondere personen : de heeren MERTENS, senator te Cruibeke; — MAX ROOSES, conservator van het Plantijn-Museum, ADELF. HENDERICKX, gemeenteraadslid en Dr. FRED. VENESOEN, alle drie te Antwerpen.

3°) Van uitgaven van bijzonderen aard, zooals Vakwoordenboeken, Idiotica, Middelnederlandsche werken enz., aan :

Het *Rijksarchief* te 's Gravenhage, alsook aan het *Justus Perthes Geographische Anstalt*, te Gotha;

Onderwijsinrichting : de *Nijverheidsschool* te Schaarbeek;

Genootschappen en **Kringen** : *Société d'Emulation pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre*, te Brugge, en het tijdschrift *Mercure de France*, te Parijs;

Bijzondere personen : de heeren Dr. hoogleeraar LOGEMAN, GOOSSENAERTS, student, en SACRÉ, kunstphotograaf, allen te Gent; DE LOOZE, opziener van het Muziekonderricht te Doornik; Mr. FLOR. HEUVELMANS, oud-volksvertegenwoordiger, te Antwerpen; JEF DE BUCK, student te Sint-Amandsberg; VAN CRIEKINGE, bouwkundige te Aarschot; Dr. REISMANN-GRONE, te Essen-Ruhr (Duitschland).

4°) *Zeven Noordnederlandsche Tijdschriften* ontvingen, ten slotte, de twee eerste deelen van de *Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd*, door TH. COOPMAN en J. BROECKAERT.

***

Met het oog op het beheer van ons *Boekenmagazijn*, wensch ik nog enkele woorden te zeggen over onze gewone verzendingen.

1°) Van al de uitgaven der Academie ontvangt het Ministerie van Binnenlandsche Zaken 74 exemplaren. Op blz. 117-118 van het *Jaar-*

boek voor 1906, staat de Lijst van de verschillende inrichtingen (*Officieele Korpsen en Instellingen Staatsarchieven, Openbare Boekerijen, Hoogescholen, Koninklijke Athenea, Staatsnormaalscholen en Staatsmiddelbare Jongensscholen*), waaraan door het Departement, die exemplaren worden verzonden.

2°) Buiten onze werkende en briefwisselende Leden, alsook ons binnenlandsch eerelid den weled. heer Dr. FERD. VAN DER HAEGHEN, ontvangen nog onze uitgaven :

a. De *Buitenlandsche Eereleden.*

b. Dom URSMER BERLIÈRE, bestuurder van het « Instituto Storico Belga », Piazza Rusticucci, 18, te Rome.

c) In België :

Het *Ministerie van Buitenlandsche Zaken ;* — het *Ministerie van Justitie;* — het *Rijksarchief* te Brussel; — het *Staatsarchief* te Antwerpen; — het *Stedelijk Archief* en de *Stadsboekerij* te Antwerpen; — de *Stadsboekerij* te Gent; — de *Abdij van Maredsous ;* — de *Academie Royale d'Archéologie* en de *Antwerpsche Bibliophilen* te Antwerpen; — de *Oudheidkundigen Kring van Dendermonde ;* — de *Oudheidkundigen Kring van het Land van Waas;* — de *Bibliotheek der Germanisten* aan de Hoogescholen te Gent en te Leuven.

Verder de heer FRANS DE POTTER, hulparchivaris van den Staat te Gent, zoon van onzen afgestorven eersten Bestendigen Secretaris, en, op enkele uitzonderingen na, al de gestichten en bijzonderen, wier namen hooger vermeld staan.

d) De volgende genootschappen in het Buitenland : *Bibliothek der Universität* te Strassburg ; — *Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid en Taalkunde* te

Leeuwarden; — *Historisch Genootschap*, in de Bibliotheek der Hoogeschool te Utrecht; — *Kgl. Danske Videnskabernes Selskab* te Kjobenhavn; — *Koninklijke Academie der Wetenschappen* te Amsterdam; *Koninklijke Bibliotheek* te 's Gravenhage; — *Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde* te Leiden; — *Provinciaal Genootschap van Kunsten en Wetenschappen* te 's Hertogenbosch; — *Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen* te Middelburg.

Ten slotte zij herinnerd, dat onze *Verslagen en Mededeelingen* tegen ettelijke Tijdschriften geruild worden. De Lijst daarvan (tot op 15 December 1905) komt voor op blz. 119-120 van ons *Jaarboek* voor 1906. Over de inrichting van den RUILDIENST, zie overigens de *Verslagen* voor 1905, op blz. 149, 150, 178 en 819-822.

Ik heb de eer gehad Ued. mede te deelen, dat ik de noodige maatregelen getroffen heb, opdat de uitgaven der Academie voortaan zouden verzonden worden, niet meer zooals vroeger éenmaal 's jaars, maar dadelijk nadat zij van de pers zullen zijn gekomen. Sedert de maand Januari van dit jaar wordt die maatregel toegepast. Zij die, in de werkzaamheid onzer Koninklijke Instelling belang stellen, zullen zich verheugen over het invoeren daarvan en de Academie daarvoor dankbaar zijn

De Bestendige Secretaris,
EDW. GAILLIARD.

Gent, den 20 Maart 1906.

VERVORMEN EN MISVORMEN,

door AM. JOOS.

Kan men een kind zijne moedertaal doen ontleeren en vergeten?

Dat zulk werk hatelijk is en strijdig met de ware opvoeding, zal door geen redelijk mensch betwist worden.

Wat niet ieder weet of aanneemt, is dat zulks onmogelijk is. En dat wil ik bewijzen door de zielkunde.

Laat ons veronderstellen dat een kind van eene Vlaamsche familie, tien of twaalf jaar oud, naar eene Fransche of, liever, verfranschte kostschool gaat.

Iemand die oppervlakkig oordeelt, zou kunnen zeggen: «Wij zullen al spoedig die dochter Fransch en alleen Fransch doen spreken, wij zullen het Fransch als alleen deftig doen doorgaan, over het Vlaamsch zullen wij zwijgen of het soms plat en boersch heeten,.... en straks zal het uit zijn met de moedertaal van het kind. »

Zulke meening is dwaas en kan maar opkomen in den geest van iemand die, al houdt hij zich met onderwijs en opvoeding bezig, toch in de eerste beginselen der zielkunde volstrekt onwetend is.

Laat dit kind gedurig Fransch spreken, Fransch hooren, Fransch schrijven en Fransch lezen; laat het, medegesleept door het voorbeeld van zoovelen, verachting opvatten voor de taal van zijn vaderhuis, die eene plaats op zijne lippen of in zijne oogen ontzeggen, die zelfs pogen te ontleeren.....'t Is ijdel gewerkt en gewroet. De taal omvat wat meer dan klanken, die in de lucht wegsterven, wat meer dan letters, die men van het papier wegschrapt..... Zij zit diep, diep — dieper dan het Fransch, omdat dit later aangeleerd werd, — in de zenuwen, in de hersenen, in het geheugen, waar onbruik noch misprijzen haar geheel bereiken of verjagen kunnen.

***

Men zegt of denkt al eens van een tienjarig meisken: « Zij weet, zij kent nog niets ». Dat kan eenigerwijze waar zijn voor sommige vakken die in de school aangeleerd worden. Maar heeft zij daarbuiten geene kennis opgedaan? Heeft zij niet gezien, gehoord, gevoeld, gesmaakt, geroken?.... Ja, en veel, daarin geholpen door hare kinderlijke nieuwsgierigheid. Zij heeft dus waargenomen, en waarnemen is voor haar, gelijk voor alle menschen, leeren kennen. Neen, neen! het hoofd van die jonge dochter is niet ijdel en ledig. Van den eersten oogenblik dat hare zinnen begonnen te werken, heeft zij, door waarneming, binnen en vooral buiten de school, honderden — moet ik niet zeggen

duizenden? – zaken in hare omgeving en in haar eigen geweten leeren kennen. Van al die zaken heeft zij den Vlaamschen naam geleerd en herleerd, duizendmaal gehoord en uitgesproken, honderdmaal gelezen en geschreven, en telkens is de indruk van het woord op hare zintuigen door de leizenuw naar het passend midden der hersenen gevoerd, waar hij een spoor, een' afdruk, een beeld gevormd heeft. En dat spoor is diep in de kinderjaren, dieper dan in eenigen anderen levenstijd.

Waarom? Zóo spreekt Antonin Bernard (1):

« En effet, la mémoire étant de toutes nos facultés intellectuelles la plus étroitement liée à l'organisme, comme dans le jeune âge la matière cérébrale est particulièrement tendre et délicate, les idées, à condition de n'être pas trop abstraites et de ne pas exiger un trop grand effort de réflexion, les mots en particulier s'y gravent comme des médailles et laissent une empreinte nette et profonde sur cette substance neuve qui n'a pas encore été labourée en divers sens. Dans les autres âges, cette aptitude décroît visiblement. Ainsi les vieillards oublient plus vite les faits récents que les anciens, parce que, dit M. Ribot, les souvenirs récents correspondent à des impressions cérébrales moins souvent répétées, et qui, du reste, étant plus faibles, en vertu de la faiblesse de l'organe, ne peuvent créer de fortes habitudes. Au contraire, les souvenirs anciens correspondent à un état de cerveau tout opposé. »

Diep is dus de indruk, door de gedweeheid der hersenen; diep nog, in het besproken geval, door den oorsprong van het kind. Het is voortgebracht

---

(1) *Leçons de Philosophie*, I, blz 111.

door ouders die het Vlaamsch als gewone taal spreken, wat tot natuurlijk gevolg heeft gehad aan dezer organen een bepaalden vorm te geven. De moeder zegt : ons kind heeft mijn haar; de vader : zij heeft mijne oogen. Maar de erfelijkheid strekt verder, ook de organieke geschiktheden zetten over. « Au degré de civilisation où nous « sommes, — zegt Gilbert Ballet (1), — l'appren- « tissage du langage est un fait d'éducation. « Chaque mot de notre langue, nous le savons, « n'est devenu ce qu'il est que par suite de trans- « formations lentes, progressives et continues..... « Mais l'enfant n'a pas à refaire ce laborieux « travail de perfectionnements successifs. Les « générations l'ont accompli pour lui. Il reçoit le « mot tout fait du milieu dans lequel il vit. Par « hérédité son cerveau est devenu plus ou moins « apte à garder les images représentatives de ce « mot. » 't Was op de erfelijkheid dat Napoleon doelde, wanneer hij, op de vraag wanneer de opvoeding van het kind dient aangevangen, het verrassend antwoord gaf : « *Twintig jaar vóor de geboorte van het kind, met de opvoeding van de moeder* ». *En van den vader,* zal ik er bijvoegen. O! Er zit meer waarheid dan men meent in ons spreekwoord :

Gelijk de ouden zongen,
Zoo piepen de jongen.

---

(1) *Le Langage intérieur et les diverses formes de l'aphasie,* blz. 9.

Ja, de spraakorganen van het kind, ingezien de gewoonte zijner ouders, zijn om zoo te zeggen voorbereid, voorop geoefend om Vlaamsch te leeren, dus den indruk der Vlaamsche woorden in zijne algeheelheid op te vangen en te bewaren.

Al die indrukken samen maken de inwendige taal uit waar het kind zich van bedienen zal om zich het gedacht te herinneren dat in de woorden opgesloten ligt en waar deze zooveel als het lichaam, de zinnelijke vorm van geworden zijn. « Lorsque, nous nous abandonnons au cours de « nos réflexions — zegt Gilbert Ballet (1), — les « idées se présentent à notre esprit, soit sous « forme d'images concrètes, et alors nous voyons, « nous touchons, nous sentons mentalement les « objets, soit sous forme d'images verbales. »

Dit is eene derde reden om te besluiten dat de woorden der moedertaal onverdelgbaar in de hersenen van het kind blijven. Want al de zielkundigen stellen vast dat, gelijk het beeld van het woord door de waarneming gevormd is, ditzelfde beeld door het begrip waar 't het teeken van is, telkens opgewekt en verlevendigd wordt. « Chaque « fois, — zegt Mgr. Mercier (2), — que la pen- « sée prend naissance, l'image apparaît; aussi « longtemps que l'effort de la pensée se pro-

(1) Op. cit., blz. 16.
(2) *Psychologie*, II, blz. 14.

« longe, elle le soutient. » En wie zal zeggen hoeveel duizend keeren sommige gedachten in den geest van een tienjarig meisken opkwamen?...

Vergelijk nu bij de duurzame kracht der Vlaamsche woorden den indruk dien de Fransche op de hersenen van onze dochter zullen teweegbrengen. Vele van deze laatste, buiten alle verbinding met de beteekende zaak aangeleerd, zullen lang of altijd ijdele klanken blijven en als zoodanig in het geheugen niet vastkleven; veel andere, zelfs door associatie met de zaak zelve aangebracht, zullen, voorzeker in het begin, gansch natuurlijk in den geest verbonden worden met het inwendig Vlaamsch woord, dat daar nog eens nieuw leven door krijgen zal. Ja, door het uitsluitend gebruik van het Fransch, zal er een tijd komen dat ook de beelden der Fransche woorden krachtig zullen zijn en den strijd aangaan tegen de vroegere beelden, om deze volkomen te onderdrukken. Maar dat tweegevecht is nog hevig, als men oppervlakkig denken zou dat het Vlaamsch verplet en vergruisd is.

Vraag aan het kind hoe het zijn Fransch opstel maakt, en ge zult vernemen dat het voor zekere deelen niet anders doet dan het inwendig Vlaamsche woord vertalen. Vraag hoe het biecht, en 't zal, misschien beschaamd, u belijden dat *het* dan zijne moedertaal bezigt, omdat het zijn gewe-

ten niet ondervragen kan zonder eene Vlaamsche stem te hooren.

Luister als het luide droomt: het zal, wellicht tot uwe verwondering, Vlaamsche woorden spreken: 't is de oude gewoonte, die, nu niet door afkeer tegengehouden, hare volle kracht herneemt.

Luister wanneer het iets vertelt over zijne eerste jaren, over zijne familie: het zal óf Vlaamsch zijn in Fransche woorden, omdat het beeld er van door een Vlaamsch geheugen opgedaan en bewaard werd; óf traag, koud en algemeen, omdat de Vlaamsche woorden, die het verhaal hertelijkheid en leven moesten bijzetten, achteruitgedrongen en verzwegen worden.

Luister wanneer de dochter lijdt; dan weer moet het kunstmatige zijne plaats afstaan voor het natuurlijke en, te midden van hare zuchten en klachten, zult gij Vlaamsche tusschenwerpsels hooren, want de eene zijn sedert jaren met de andere, om zoo te zeggen, aaneengegroeid.

Luister wanneer zij Fransch spreekt; lang en fel heeft zij haar spraakorganen verwrongen en gefolterd, zij heeft nu, zooals velen meenen, «*l' accent français*», en toch, als zij bevestigt, als zij vraagt of uitroept, is het op Vlaamschen toon: hetgene zij zegt, is een lied met Fransche woorden, ja, maar op Vlaamsche muziek, want de intonatie, die in de moedertaal de beteekenis der volzinnen bepaalt, zit voor gansch haar leven in hare ooren

en zal haar altijd door ieder Fransche vrouw als eene vreemdelinge, eene dochter van het Noorden doen erkennen (1).

Afgetrokkene, algemeene, zedelijke gedachten kunnen, door hunnen louter verstandelijken oorsprong, veelal niet rechtstreeks in zinnelijke vormen uitgebracht worden. Daartoe gebruikt de taal dan dikwijls eene haar eigene beeldspraak. Gebruikt de dochter, bij het uitdrukken zulker gedachten, het Vlaamsche beeld, dan zal zij menigmaal door flandricismen zondigen; kent zij dat beeld niet of verwerpt zij het, dan zal haar stijl zwaar zijn en de schilderachtigheid missen, want, al kent zij de Fransche woorden, nooit zal het haar mogelijk zijn tot het innige, tot het onderscheidende der Fransche taal door te dringen, hetgene zeker meest in de figuren en de spreekwoorden te vinden is.

Talrijk zijn de gemeenzame gedachten die haast nooit in het geschrevene, bijna altijd in de gewone samenspraak voorkomen en juist, door hunne alledaagschheid in ieder taal een bijzon-

(1) R. RADAU, *L'Acoustique*, blz. 209-210 : « Grétry s'amusait à noter aussi exactement que possible le *Bonjour monsieur*, de tous ses visiteurs. « Si l'on pouvait traduire ainsi en sons musicaux les phrases les plus chantantes, les interrogations, les menaces, les sens ironiques, etc., dit M. Ch. Beauquier, on trouverait chez les individus d'une même nation une façon à peu près semblable d'accentuer les phrases. Pour une autre nation, ce chant différerait... »

deren vorm krijgen. Wanneer zij die uitdrukt, zult gij zeer dikwijls Fransche woorden met een Vlaamsch idiotism hooren.

Hare taal zal dus niet de Fransche zijn, maar een mengelmoes, iets minder nog dan het Fransch onzer Walen, dat de Franschen met minachting *le belge* heeten en op hun tooneel in den mond leggen van meiden of van ijdele personages, die zij willen bespottelijk maken.

o Neen! het Vlaamsch is in haar niet dood na zes volle jaren verfranschte kostschool. En 't zal ook niet sterven, als zij in de wereld terugkeert.

Wij veronderstellen dat zij spoedig, als jonge vrouw, in een heel verfranscht huis van Vlaanderen optreedt.

Ten minste twee personen zullen door hunne taal in haren geest meer dan eens het leven der Vlaamsche woorden opbeuren: de bedelaar, wanneer hij haar, rijke vrouw, om Gods wil eene aalmoes vragen zal; en de priester, wanneer hij van op den predikstoel haar, christene vrouw, heure plichten zal voorhouden.

Zij is moeder. Luister wanneer zij met haar zoontje speelt. Als natuurlijk stijgen uit de diepte van haar geheugen de liefdenamen die haar eigene moeder haar eens gaf en — wangedrochtelijk mengsel van de verfranschte vrouw en het Vlaamsche kind — de meest streelende

namen die zij vinden kan, zijn Fransche woorden met den lieven uitgang *ken*.

Zij zal grijs en krank worden. Dan zal haar geheugen zachtjes wegbrokkelen en, daar, volgens de geheugenwet, het jongste eerst verdwijnt (1), zal zij het Fransch vóor het Vlaamsch vergeten (2). En... hare kinderen, die zij heel verfranschte, zullen de taal niet verstaan die hunne moeder op haar sterfbed spreken zal.

---

(1) « Les souvenirs se perdent dans l'ordre inverse de l'ordre d'acquisition : ceux que l'on a acquis les premiers s'effacent les derniers. » (*Leçons de Philosophie*, par ANTONIN BERNARD, blz. 115.)

(2) « M. Bernard rappelle un cas fort intéressant observé par M. Oré : ce cas se rapporte à un jeune homme qui, à la suite d'un traumatisme du crâne, perdit la compréhension du français. Il n'entendait plus que le patois du Languedoc qui était sa langue première. On trouverait aisément dans la littérature bon nombre de faits analogues. » (*Le Langage intérieur*, par GILBERT BALLET, blz. 86-87.)

Vergadering van 18 April 1906.

Aanwezig : de heeren JAN BROECKAERT, bestuurder; KAREL DE FLOU, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Dr. H. CLAEYS, Jhr. NAP. DE PAUW, Mr JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, JAN BOLS, DES. CLAES, Jhr. Dr. K. DE GHELDERE, Dr. L. SIMONS, AD. DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. WILLEM DE VREESE, JAN MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, AMAAT JOOS en Dr. JULIUS MAC LEOD, werkende leden;

de heeren Mr. PAUL BELLEFROID en OMER WATTEZ, briefwisselende leden.

De heeren Mr. EDW. COREMANS en Baron DE BETHUNE, werkende leden, en de heer Dr. C. LECOUTERE, briefwisselend lid, hebben laten weten, dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

De heer Edw. Gailliard, bestendige secretaris, leest het verslag over de Maart-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Aangeboden boeken. — Daarna legt de Bestendige Secretaris de volgende lijst over van de aan de Academie aangeboden boeken :

Door de Regeering :

Biographie nationale. Publiée par l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique. Tome dix-huitième. 2d fascicule. (*Quintin-Reinula.*) Bruxelles, 1905.

Commission Royale d'Histoire. Recueil de textes pour servir à l'étude de l'histoire de Belgique. *La Chronique de Saint-Hubert dite Cantatorium. Nouvelle édition publiée* par KARL HANQUET, professeur à l'Université de Liège. Bruxelles, 1906.

Bibliothèque coloniale internationale. Institut colonial international. — Bruxelles, 7me série. *Les différents systèmes d'Irrigation. Documents officiels précédés de notices historiques.* Tome I. *Inde septentrionale, Punjab, Provinces-Unies Oudh et provinces centrales. — Loi sur les canaux secondaires du Punjab. — Birmanie. — Bombay. — Madras. — Les irrigations en extrême-Orient,* 1906.

PERIODIEKEN : *Annales de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique.* 5e série, tome VIII, 1e livraison, 1906. — *Bulletin des Commissions Royales d'Art et d'Archéologie, nos* 11 et 12, 1905. — *Arbeidsblad, uitgegeven door het Arbeidsambt van België,* nrs 4 en 5, 1906. — *Bulletin des Musées Royaux,* nos 5 et 6, 1906. — *Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent, nr* 2, 1906. — *Revue Néo-Scolastique, publiée par la Société Philosophique de Louvain,* no 1, Février 1906. — *Revue de l'Université de Bruxelles,* no 6, Mars 1905-1906. — *Bulletin bibliographique et pédagogique du Musée Belge,* nos 3-4, 15 Mars-15 Avril 1906. — *Bibliographie de Belgique.* Première partie : Livres, nos 1-4, 1906. Deuxième partie : Publications périodiques, nos 1-4, 1906. Bulletin mensuel des sommaires des périodiques, no 12, Décembre 1905.

Door het Algemeen Bestuur van het Willems-Fonds :

Vlaamsch België sedert 1830. *Studiën en Schetsen bijeengebracht door het Algemeen Bestuur van het Willems-Fonds ter gelegenheid van het jubeljaar* 1905. Gent, 1905.

Door het Institut Historique Belge, te Rome :

Analecta Vaticano-Belgica. Publiés par l'Institut Historique Belge de Rome. Vol. I. *Suppliques de Clément VI* (1342-1352). *Textes et Analyses publiés* par D. URSMER BERLIÈRE, O. S. B., directeur de l'Institut Historique belge de Rome.

Door den Cercle archéologique de Malines :

Bulletin du Cercle archéologique, littéraire et artistique de Malines. Tome 15, 1905. Malines, 1905.

Door den Hr J. BROECKAERT, bestuurder der Academie :

Frans de Potter en zijne Werken, door JAN BROECKAERT. Gent, 1905.

Toespraak gehouden door JAN BROECKAERT, *bestuurder der Koninklijke Vlaamsche Academie, bij de opening van het Academisch jaar* 1906. Gent, 1906.

Door den heer GUSTAAF SEGERS, werkend lid :

Zuster Amanda, door GUSTAAF SEGERS. (Overgedrukt uit de *Tijdspiegel,* 1901.)

De Verzoening, door GUSTAAF SEGERS. (Id., 1905.)

Kleed U niet uit vóor gij slapen gaat, door GUSTAAF SEGERS. Antwerpen, 1904.

De Kluizenberg, door GUST. SEGERS. Antwerpen, 1905.

Mie. Novelle door GUSTAAF SEGERS. Antwerpen, 1905.

Trinette. Novelle door GUST. SEGERS. Antwerpen, 1906.

Door den heer J.-W. MULLER, buitenlandsch eerelid :

Brokstukken van Middeleeuwsche meerstemmige liederen, door J. W. MULLER. (*Overdruk uit het Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde,* Deel XXV.)

Door den heer L. LIEVEVROUW-COOPMAN, letterkundige te Gent, de volgende tooneelspelen van zijn hand :

De Gouvernante. Tooneelspel in een bedrijf. Brussel, 1888. — *Roodkapje. Blijspel in een bedrijf. Tot het genot der Staatspremiën aangenomen.* Tweede uitgaaf. Gent, 1893. — *Bloedvijanden. Drama in vier bedrijven.* Gent, 1895. — *Broeder Jacob. Oorspronkelijk drama in een bedrijf.* Gent, 1896. — *Meisjesgrillen. Blijspel in een bedrijf.* Gent, 1896. — *De Gasthuisnon. Dramatische schets in een bedrijf.* Gent, 1897. — *Het huis in de Peperstraat. Blijspel in een bedrijf.* Gent, 1898. — *De verliefde Keukenmeid. Geprimeerd kluchtspel in drie bedrijven.* Antwerpen, 1900. — *Clodwig en Clothildis. Lyrisch drama in 5 bedrijven. Muziek* van OSCAR ROELS. Antwerpen. 1901. — *Blonde Marie. Geprimeerd drama in vier bedrijven* Antwerpen, 1901. — *Naakte Beelden. G primeerd tooneelstuk in één*

bedrijf. Antwerpen, 1901. — *'t Gevloekte Hof. Drama in 3 bedrijven.* Antwerpen, 1902. — *Het Testament van Jan Splinter. Geprimeerd blijspel in drie bedrijven.* Gent, 1904. - *Een valsch bericht. Geprimeerd vermakelijke zedenschets in één bedrijf.* Antwerpen, 1905. — *De Witte Kaproenen. Lyrisch drama in 5 bedrijven,* door LOD. LIEVEVROUW COOPMAN en GUSTAAF DHONDT. *Muziek* van OSCAR ROELS. Gent, 1899. — *De Gedachtenlezer. Geprimeerd kluchtspel in drie bedrijven,* door L. LIEVEVROUW-COOPMAN en P. ANRI. Antwerpen, 1901.

Door den heer Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE, bestuurder van het Stedelijk Laboratorium te Gent :

De Kieming der Zaadplanten (*Spermatophyten*). *Morphologie en Physiologie* door Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE, bestuurder van het Stedelijk Laboratorium te Gent, gewezen adsistent aan de Hoogeschool te Gent. *Verhandeling bekroond in den Algemeenen Wedstrijd van het Hooger Onderwijs,* 1895. Derde stuk (slot). Gent, 1905.

Door den heer ALB. DE L'ARBRE, licenciaat in politieke en maatschappelijke wetenschappen, archivist der stad Geeraardsbergen :

Het Sackdraegerschap te Geeraardsbergen 1662-1887, door Adv. ALB. DE L'ARBRE. Geeraardsbergen, 1905.

Door den heer H.-F. FEILBERG, Dr. Phil. te Askov, Vejen, Denemarken :

Dansk Bondeliv, Saaledes som det i Mands Minde fortes navnlig i Vestjylland, af H. F. FEILBERG. *Andet Oplag, Med* 49 *Figurer og et Tillæg.* Kjobenhavn, 1898.

Id. Anden Del. Kjobenhavn, 1899.

Archives des Traditions populaires Suédoises. 1905 (Livr. 87). *Svenska Landsmal ock Svenskt Folklif. Tidskrift utgifven pa uppdrag af Landsmalsföreningarna i Uppsala, Helsingfors ock Lund, genom* J. A. LUNDELL. 1905, H. 2. Innehall, H. F. FEILBERG, *Bro-brille-legen.* Stockholm, 1905.

Skældsordenes Lyrik af H. F. FEILBERG. (Særtryk af Danske Studier, 1905.)

Door de Redactie :

Der Weltcourier, nr 5, April 1906.

De Tuinbode, nr 4, April 1906.

De Student, nr 2, Paschen 1906.

Ingekomen boeken. — Voor de Boekerij der Academie zijn navolgende werken ingekomen :

Deutsches Wörterbuch von JACOB GRIMM und WILHELM GRIMM. 10n Bandes, 2te Abtheilung, 3e Lieferung (*Stabgold-Stählen*). *Bearbeitet* von Dr. M. HEYNE, *im vereine* mit Dr. H. SEEDORF, Dr. H. MEYER und Dr. R. CROME. Leipzig, 1906. — Id. 13n Bandes, 5te Lieferung (*Währe-Wahrnehmen*). *Bearbeitet* von Dr. K. VON BAHDER. Leipzig, 1906.

De Gids, April 1906.

Ecrivains, artistes et savants de l'Ordre de Prémontré. Dictionnaire Bio-Bibliographique par le FR. LÉON GOOVAERTS, chanoine régulier de l'Abbaye d'Averbode. Vol. II, 4e livraison. Bruxelles, 1906.

Ruildienst.

Biekorf, nrs 5-7, 1906. — *Bijdragen tot de Geschiedenis bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant*, Maart 1906. — *Christene School*, nrs 11 en 12, 1905-1906. — *Dietsche Warande en Belfort*, nr 4, 1906. — *Den Gulden Winckel*, nr 4, 1906. — *De Maasgouw*, nrs 1 en 2, 1906. — *Het Katholiek Onderwijs*, nr 6, 1906. — *Nederlandsch Archievenblad*, nr 3, 1905-1906 — *Neerlandia*, nr 3, 1906. — *Onze Kunst*, nr 4, 1906. — *De Opvoeder*, nrs 9-11, 1906. — *De Opvoeding*, nr 4, 1906. — *De Schoolgids*, nrs 12-14, 1906 en van blz. 177 tot 192 van *Studiën op de Paedagogie*. door ROELAND VAN DE CASTEELE. — *St.-Cassianusblad*, nr 4, 1906. *Bijvoegsel*, nr 7. — *Stemmen onzer Eeuw*, nrs 12 en 13, 1906. — *Studiën : Godsdienst, Wetenschap, Letteren*, nr 2, 1906. — *Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen*, nr 1, 1906. — *Vlaamsche Arbeid*, nr 4, 1906. — *De Vlaamsche Gids*, nr 2, 1906. — *De Vlaamsche Kunstbode*, nr 3, 1906.

Ingekomen brieven — De Bestendige Secretaris stelt de Vergadering in kennis met de volgende ingekomen brieven :

1°) Brief van 23 Maart 1905, waarbij de Weled. heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Open-

baar Onderwijs het Bestuur der Koninklijke Vlaamsche Academie bericht, dat « de vergelding « toegestaan aan Mej. Leonie De Mey, wegens « boodschappen en kuischen in de Academie, te « rekenen met 1n Januari 1906 gebracht wordt op « vijfhonderd frank per jaar ».

2°) **Wereldtentoonstelling te Saint-Louis, in 1904. Diploma aan de Academie toegekend.** — Brief van 24 Maart 1906, waarbij de Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken aan de Academie het diploma laat geworden, dat haar door de Jury van de Wereldtentoonstelling te Saint-Louis werd toegekend. De heer Minister wenscht de Academie geluk met de bekomen onderscheiding en meldt haar verder dat de medaille, die bij het Diploma moet gaan, haar later door het Ministerie van Nijverheid en Arbeid zal worden gestuurd.

3°) Brief van 30 Maart 1906, waarbij de Weled. heer Dr. HARTUNG, rector van het Koninklijk Lyceum te Bamberg, de Koninklijke Vlaamsche Academie hartelijk dank zegt voor hare hooggewaardeerde aansluiting bij het Eeuwfeest van JOHANN KASPAR ZEUSS, en van heden den heer Dr. DE VREESE, haren vertegenwoordiger op het feest, een allerhartelijkst welkom toeroept.

4°) **Koninklijke Academie van Wetenschappen te Amsterdam. Wedstrijd « ex Legato Hœufftiano » voor 1907.** — Gedrukte brief van

11 April 1906, geteekend H. KERN, vanwege de Koninklijke Academie van Wetenschappen te Amsterdam (*Academia Regia disciplinarum Neerlandica*), houdende mededeeling van den uitslag van den Wedstrijd « *ex Legato Hœufftiano* » voor 1906 uitgeschreven en van het programma van den wedstrijd voor 1907.

Mededeelingen door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Nederlandsche Spelling.** — Den 26 Maart is door het Bestuur der Academie aan den Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs de brief gestuurd geworden, waarvan de redactie, door de *Bestendige Commissie voor het Onderwijs in en door het Nederlandsch* vastgesteld, in de Maart-vergadering werd goedgekeurd.

2°) **Boekerij van wijlen** Dr. GUIDO GEZELLE. (Zie *Verslagen en Mededeelingen*, jaarg. 1905, blz. 115-116 en 151-152.) — Bij brieve van 26 Maart 1906, heeft de Bestendige Secretaris den Heer, die belast is den verkoop te bezorgen van de boeken door wijlen Dr. GUIDO GEZELLE nagelaten, om bepaalde inlichtingen over de zaak verzocht.

Op dit schrijven volgde, den 2 April 1906, een brief waarbij gezegde Heer den Bestendigen Secretaris bericht, dat hij met het schikken van de boeken nog niet is klaar gekomen; daarbij voegt

schrijver het volgende : « Daar ik echter onder de « gekochte werken er verscheidene heb aange- « troffen, waaruit ik bij mijn studiën veel nut zal « kunnen trekken, denk ik er meer en meer aan « om de heele verzameling ten mijnent bijeen te « houden en voorloopig het voornemen om ze « weder te gelde te maken te laten varen ». De eerst beraamde schatting zou ook merkelijk moeten verhoogd worden. — De Bestendige Secretaris meent derhalve dat er aan de zaak geen verder gevolg zal kunnen gegeven worden.

3°) **Uitgaven der Academie. Oplaag : voorstel tot vermeerdering.** Bij brieve van 14 April 1906, heeft de Bestendige Secretaris, met instemming van het Bestuur der Academie, een verzoekschrift gezonden aan den Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs, houdende voorstel de tegenwoordige oplaag onzer uitgaven van 300 op 350 exemplaren te brengen.

Om de kosten te dekken, welke uit die vermeerdering zullen voortspruiten, met het oog overigens op de geringheid van het krediet waarover onze Koninklijke Instelling beschikt, stelt de Bestendige Secretaris aan den Heer Minister voor :

a.) Het drukken af te schaffen van de 50 exemplaren op zwaar papier, en deze door exemplaren op gewoon papier te vervangen;

b.) Voor al onze uitgaven (behalve het *Jaarboek* en de *Verslagen en Mededeelingen*) den letterspiegel te vermeerderen, ten einde plaats te winnen en overtollig verbruik van papier te vermijden;

c.) Voor het drukken van bekroonde of aangeboden verhandelingen, voortaan het formaat klein 8° te gebruiken.

Het spreekt van zelf, dat uitgaven die ter pers zijn, volgens het thans in voege zijnde stelsel zullen voortgezet worden.

Tot opheldering der nieuwe prijzen door den heer Siffer, drukker der Academie, beraamd, maakt de Bestendige Secretaris een vergelijkend overzicht tusschen de vroegere en de nu voorgestelde prijzen. Verder vergelijkt hij den ouden letterspiegel met dien door hem aangeprezen en bewijst hij, door middel van cijfers, dat het mogelijk is, buiten alle bezwaar voor de geldmiddelen der Academie, de oplaag harer uitgaven van 300 tot 350 exemplaren te vermeerderen; dat zelfs, uit het aannemen van de aangewezen wijzigingen, vóór de Academie nog al aanzienlijke besparingen zullen kunnen voortspruiten.

Ten slotte verzoekt de Bestendige Secretaris den Weled. Heer Minister de prijzen door hem voorgelegd te willen goedkeuren en hem te bemachtigen, namens de Academie, met den heer Siffer, eene nieuwe verbintenis voor eene tijdruimte van vijf jaar aan te gaan, op den voet nl. van de aangewezen veranderingen van formaat, van letter-

spiegel, papier en oplaag. Van de overeenkomst met den heer Siffer, op 1n October 1904, door den heer Broeckaert, dienstdoenden Secretaris gesloten, zouden in voege blijven de bepalingen, die op de onder de pers zijnde uitgaven van toepassing blijven.

Mededeelingen namens Commissiën.

1°) **Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde.** ***a.***) **Vergadering van 21 Februari 1906.** — De heer KAREL DE FLOU, Secretaris der Commissie, legt het volgend verslag over die vergadering ter tafel :

Zijn aanwezig : de HH. GAILLIARD, voorzitter; Bon DE BETHUNE, BROECKAERT, Jhr. DE GHELDERE, Jhr. DE PAUW, Dr. DE VREESE, leden, en DE FLOU, secretaris.

De H. de Flou leest het proces-verbaal der voorgaande zitting. Het wordt goedgekeurd.

De H. Dr. de Vreese stelt de vergadering in kennis met het werkje : « *Quellen und Forschungen zur Geschichte der Deutschen Mystik* », door Rudolf Langenberg. Daarin komt een belangrijk tractaatje van Geert Groote voor, over eene kwestie van simonie. De tekst daarvan werd genomen uit een hs. der voormalige boekerij van het klooster van Frenswegen, dat tot in 1809 is blijven bestaan. Gezien de belangrijkheid van gezegd tractaatje in taalopzicht, verlangt de H. Dr. de Vreese, dat het door de Academie zou worden uitgegeven. Hij zou zich met die uitgave belasten, alsook met de voorrede enz.

De H. Bon de Bethune dringt aan op eene volledige woordenlijst.

De H. Dr. de Vreese verklaart dat hij daar mede instemt, en zelfs voetnota's zal leveren waar dat noodig blijkt.

De zaak wordt, om redenen door den H. Dr. de Vreese medegedeeld, dringend verklaard. De HH. Gailliard en de Flou zullen verslag uitbrengen.

Daarna worden twee candidaten voorgedragen tot het aanvullen eener openstaande plaats bij de Commissie. De HH. COOPMAN en SIMONS worden daartoe aangewezen.

Reglement der Commissie. Art. 6 wordt aangenomen. Het luidt als volgt :

De taak der Commissie bestaat in het :

a) opsporen of bewerken van hetgeen voor haar vak belangrijk is, inzonderheid met betrekking tot middelnederlandsche teksten ;

b) berichten en adviseeren over hetgeen haar door de Academie wordt opgedragen ;

c) mededeelen aan de Academie van hetgeen haar gewichtig voorkomt.

De Commissie zal ook, binnen de palen van hare bevoegdheid, aan het Bestuur der Academie de noodige voorstellen doen, opdat dezer boekerij voorzien worde van belangrijke, nieuwverschenen werken en in 't algemeen op de hoogte der wetenschap blijve.

Ook artikel 7 wordt aangenomen, luidende als volgt :

Ter uitvoering dezer taak verwacht de Commissie in de eerste plaats mededeelingen en voorstellen harer eigen leden.

De Commissie kan derhalve aan een of meer harer leden, en ook aan geleerden die niet tot de Academie behooren, opdragen, het ter uitgave bewerken van middelnederlandsche teksten, oorkonden, enz.

Artikel 8 wordt ook aangenomen :

Wanneer een dergelijke opdracht dat noodig maakt, kan de Commissie aan de Academie voorstellen, een of meer harer

leden te belasten met een wetenschappelijke zending binnen of buiten 's lands, behoudens goedkeuring der Hoogere Regeering.

De bespreking van artikel 9 en volgende wordt tot de April-vergadering uitgesteld.

b.) **Geert Groote's Tractaat « De Simonia ».** — Vervolgens brengt de Hr K. DE FLOU ter kennis van de Vergadering, dat de Commissie, in hare vergadering van heden morgen beslist heeft, op verslagen door hem en door den heer EDW. GAILLIARD uitgebracht, aan de Academie de uitgave voor te stellen van Geert Groote's Tractaat « *De Simonia* », door den heer Dr. WILLEM DE VREESE te bezorgen. — Aangenomen. — De verslagen van de heeren K. de Flou en Edw. Gailliard zullen in de *Verslagen en Mededeelingen* en vooraan in het uit te geven boek gedrukt worden.

2°) **Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde.** – De heer TH. COOPMAN, secretaris, deelt mede, dat de verslagen, welke de geachte heeren Dr. MAC LEOD, Dr. EUG. VAN OYE en Dr. W. DE VREESE hebben uitgebracht over het door Dr. A. VANDEVELDE aangeboden handschrift : *Over Melk en Melkvervalsching* (118 blzz.) zeer gunstig luiden.

Het werk is rijk gedocumenteerd en opgesteld in eene heldere, voor iedereen bevattelijke taal. Het verdient ruime verspreiding, niet alleen om zijne wetenschappelijke waarde, maar ook om zijne edele strekking en zijn maatschappelijk nut.

Derhalve heeft de Commissie de eer voor te stellen, dat het de Koninklijke Vlaamsche Academie behage *Over Melk en Melkvervalsching* op te nemen, als n^r 3, onder de uitgaven van het *Van de Ven-Heremans' fonds,* en tevens de drie verslagen te laten verschijnen in de *Verslagen en Mededeelingen* en vooraan in het uit te geven werk.

De geachte heeren Mr. J. OBRIE, Mr. Jhr. NAPOLEON DE PAUW en Mr. EDW. COREMANS hebben gunstig verslag uitgebracht over het aangeboden handschrift *De Staatsinstellingen van België* door Mr. KAREL VAN ACKER zoon, advocaat bij het Hof van Beroep te Gent.

Ook dit werk verdient algemeene verspreiding : als leiddraad bij het onderwijs kan het nut stichten en zal het den leeraars welkom wezen.

De Commissie stelt voor het werk van Mr. VAN ACKER te laten drukken als n^r 4 van het *Van de Ven Heremans' fonds,* en te handelen met de verslagen zooals met die *Over Melk en Melkvervalsching.*

Ingevolge het reglement, maakt de heer Coopman een overslag van de kosten der beide uitgaven (te zamen ± 875 fr.), en uit, namens de Commissie, den wensch dat ze nog dit jaar zouden het licht zien.

De vergadering, door den Heer Bestuurder geraadpleegd, meent dat er geene redenen bestaan

om haar te nemen besluit uit te stellen tot in Meimaand; zij keurt de voorstellen van de Commissie goed en willigt haren wensch in.

DAGORDE.

1°) **Commissie voor Rekendienst (Maart 1906 tot einde Februari 1907).** *Benoeming van drie Leden, welke met het Bestuur der Academie de Commissie voor Rekendienst zullen uitmaken.* — Op voorstel van den heer Bestuurder worden aangewezen: de heeren Dr. H. CLAEYS, Jhr. Mr. NAP. DE PAUW en Prof. AD. DE CEULENEER.

2°) **Opene plaats van Buitenlandsch Eerelid.** *Benoeming eener Commissie van drie Werkende Leden, die, te zamen met het Bestuur, twee candidaten zullen voorstellen.*

Er staat enkel eene plaats open van Buitenlandsch Eerelid, ten gevolge van het afsterven van Dr. Moritz Heyne, hoogleeraar te Göttingen.

Worden door de Academie tot leden der Commissie benoemd: de heeren Dr. L. SIMONS, Dr. W. DE VREESE en AMAAT JOOS.

3°) **Verhandeling over de Misericordia's, door den heer L. MAETERLINCK ter uitgave aangeboden.** *Verslagen. Motie van orde, door den heer* Dr. WILLEM DE VREESE:

« De Academie is van oordeel dat er geen aanlei-
« ding bestaat om, ten opzichte der verhandeling van

« den heer Maeterlinck, af te wijken van het gevestigd « gebruik, en beslist derhalve dat de beoordeelingen, op « last der Commissie voor Geschiedenis over die ver- « handeling uitgebracht, in hare *Verslagen en Mededee-* « *lingen* zullen worden opgenomen. »

De heer Dr. de Vreese verklaart geen personaliteit te beoogen. Zijns inziens moet de Academie, die met 's Lands penningen werkt, als zij ze gebruikt het bewijs kunnen leveren dat zij er goed gebruik van heeft gemaakt, — en als zij ze *niet* gebruikt, zooals in 't betrokken geval, dat zij geen gelegenheid *tot* goed gebruik heeft laten voorbijgaan.

De schrijver wiens werk wordt afgewezen, heeft recht te weten op welke gronden; hij moet het bewijs hebben, dat alleen eischen der wetenschap bij de beoordeeling in aanmerking zijn gekomen. Aan een anderen kant moet het publiek de zekerheid hebben, dat geen werk lichtvaardig zal afgewezen worden. Daardoor zal het wetenschappelijk peil verhoogd worden, in dien zin, dat iedereen zal leeren inzien, dat hier ernstig wordt gewerkt.

De heer Dr. de Vreese meent derhalve dat het drukken der verslagen over alle aangeboden verhandelingen noodzakelijk is, en dat alleen om zeer zwaarwichtige redenen daarvan kan afgeweken worden. Zijn er in het thans besproken geval dergelijke redenen in te roepen? Neen. De Commissie geeft op, dat het werk van den

heer L. MAETERLINCK niet geschikt is, als vallende buiten den werkkring der Academie, en te gelijker tijd stelt ze voor een der verslagen op te nemen, nl. dat van ons geacht medelid Baron de Bethune. Dat rijmt niet te zaam. Ook verzoekt de heer Dr. de Vreese de Academie aan de beslissing, in de Maart-vergadering genomen, geen gevolg te geven en de drie verslagen over de verhandeling van den heer Maeterlinck uitgebracht in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen. — Dit voorstel wordt aangenomen.

4°) **Maandelijksche vergadering : Regeling.** *Voorstel door den heer* JAN BOUCHERIJ : *Regeling der maandelijksche vergaderingen. Wijziging aan het voorstel van den heer Th. Coopman.*

De lezingen, door de leden te houden, zullen op de dagorde geplaatst worden onmiddellijk na de lezing van het verslag en de mededeeling der ingekomen stukken, dit wil zeggen, onder Nr 3 der dagorde.

Dit voorstel wordt door den heer Boucherij toegelicht. Wat deze inzonderheid bedoelt, is dat heeren briefwisselende leden, die wenschen eene lezing te houden, alle zekerheid mogen hebben dat zij op den gestelden dag zullen kunnen lezen. — Het voorstel geeft aanleiding tot eene bespreking waaraan de heeren Muyldermans, Segers, Coopman en Dr. Claeys deel nemen. Naar het blijkt, bestaan er geene redenen om de voorgestelde wijziging goed te keuren; maar de heer bestuur-

der Broeckaert belooft dat hij de noodige schikkingen zal nemen, om de vergadering stipt te 2 uur te beginnen en eenieder de gewenschte voldoening te geven.

5°) **Jaarlijksche Wedstrijden. Inzending der antwoorden : Vervroeging.** — De Bestendige Secretaris is zoo vrij aan de Academie de vraag te stellen, of het niet raadzaam zou zijn, te beginnen met het jaar 1907, voor de uit te schrijven wedstrijden te bepalen, dat de antwoorden uiterlijk *den 1n December vóor het jaar van den wedstrijd* zullen moeten ingezonden worden. Wanneer de antwoorden enkel met Februari inkomen, valt het soms de Heeren van de keurraden zeer moeilijk en lastig hunne verslagen tijdig genoeg in te dienen, om ze in de Meivergadering te kunnen mededeelen. De Bestendige Secretaris stelt derhalve voor, den maatregel door hem voorgesteld reeds op de Prijsvragen toe te passen welke nog voor het dienstjaar 1907 zullen uitgeschreven worden. — Aangenomen.

6°) **Lezing door den heer Paul Bellefroid,** *briefwisselend lid.* — De heer Mr. PAUL BELLEFROID houdt eene lezing getiteld : *Over onze hedendaagsche Limburgsche dichters.* Benevens een kort levensbericht van ieder hunner, geeft hij een overzicht over hunne werkzaamheid op gebied van letterkunde en ook van Vlaamsche Beweging. De studie van Mr. BELLEFROID strekt zich hoofd-

zakelijk uit over de nog levende Limburgsche dichters : het driemanschap, samengesteld uit de EE. HH. Lenaerts, Cuppens en Winters; de ouderen : Theodoor Sevens, Jacob Stinissen, Mgr. Rutten, pastoor Van Genck, kanunnik Peeters, Mathias Ballings, pastoor Vanhees; onze jongeren : Lambrecht Lambrechts, Arnold Sauwen, Van Mechelen, de E. H. Market, Juliaan l'Abbé, Steven Prenau, Jules Frère, Edmond Jaminé, Huibrecht Haenen, Thurio Buckinx, Lodewijk Plessers.

Het doel van Mr. BELLEFROID's studie is niet een werk te leveren van critischen aard, maar wel het groot aandeel te doen uitschijnen, dat Limburg in onze letterkundige beweging neemt en dat vaak vergeten blijft of zelfs miskend wordt. Terloops en bij wijze van uitweiding worden vele bijzonderheden aangehaald aangaande het Vlaamsche leven in Limburg : het Sint-Lambrechtsgild, Utile Dulci en zijne Letteroefeningen, De Kabouter, de Limburgsche Gouwdagen enz.

De Bestuurder stelt voor de lezing van den heer Mr. PAUL BELLEFROID in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen. — Aangenomen.

De vergadering wordt te 4 uur gesloten.

BESTENDIGE COMMISSIE

VOOR

MIDDELNEDERLANDSCHE TAAL- EN LETTERKUNDE

Geert Groote's Tractaat « De Simonia ». — Voorstel tot uitgave door den heer Dr. WILLEM DE VREESE, werkend lid der Academie.

VERSLAGEN.

1°) Verslag van den heer KAREL DE FLOU.

Ter zitting van de Commissie voor Middelnederlandsche letteren, gehouden op 21 Februari 1906, heeft de heer Dr. W. de Vreese voorgesteld het tractaat van Geert Groote « *De Simonia ad beguttas* », dat door Rudolf Langenberg, in diens *Quellen und Forschungen zur Geschichte der Deutschen Mystik,* doch niet op eene voldoende wijze van een taalkundig standpunt, in 1902 uitgegeven werd, onder de uitgaven der Koninklijke Vlaamsche Academie op te nemen, met toevoeging van eene voorrede, voetnota's en eene volledige woordenlijst.

Dat werkje zou op zijn hoogst een honderdtal blzz. beslaan en het drukken ervan zou aldus maar weinig geldelijke opofferingen vergen.

Bedoeld tractaat schijnt den heer de Vreese vooral van beduiden, omdat het doorgaans geschreven schijnt in het Overijsselsch dialect, waarvan nog zoo weinig zuivere en betrouwbare teksten voorhanden zijn en ook omdat de Nederlandsche schriften van Groote zoo weinig in getal zijn.

Vóor Langenberg het in 't licht gaf, was gezegd tractaat geheel onbekend. Het behandelt de vraag: « Oftet symonia sy in ene stede op ene prouende te copen in enen beghinen convente ». De vraag wordt, mits vele

restricties en nevenbedenkingen ten nieten uit beredeneerd en herhaaldemaal bevestigend beantwoord.

De tekst nu komt voor op fol. 6ª-20ª van een papieren handschrift ter grootte van 21 bij 14 cm., dat weleer deel uitmaakte van de boekerij van het klooster te Frenswegen bij Nordhorn (een uurtje gaans over de Pruisische grens). Het tractaatje werd geschreven in de XVe eeuw, namelijk kort voor 1457. Immers werden « *Sunte Bernts sermonen* », die op Groote's opstel volgen, in dat jaar volschreven, zooals de afschrijver zelf dit getuigt met de woorden : « Dit boec heeft ghescreuen « Broeder ludeken in Zibekeloe...., gheeyndet int jaer « ons heren m. cccc. ende .lvij. op sunte symon ende « judas avont ».

Met Langenberg zal wel ieder het eens wezen om het opstel van Groote geschreven te achten in het klooster Sibculo, nabij Hardenberg (en niet Hardenburg), in Overijssel, dus op maar vier uren gaans van het klooster van Frenswegen af. Zoo hebben wij, wat overigens in 't oog valt, een Overijsselsch schrift voorhanden, en niet een Brabantsch, vooral geen, dat uit het klooster van Zevenborren bij Brussel herkomstig wezen kan.

Het dialect waarin het opgesteld werd, blijkt in de gevonden kopij verre van onvermengd, en het werkje over de Simonie lijkt danig op al de andere schriften die van de broeders van het gemeene leven uitgegaan zijn.

Doet nu Langenberg's uitgave wel een goeden grondtekst aan de hand ? Zeker niet. De afschrijver van Groote moet, ofwel meer dan één tekst voor oogen gehad, of gedurig geweifeld hebben tusschen verschillende woordvormen en spelwijzen. De volgende tabel is in dat opzicht nogal de aandacht waard. Er heerscht eene gedurige kruising van Overijsselsch en meer oostelijk taaleigen, en woorden als *inmiddes* en *michel,* waar *grote* nevens komt, kunnen ook wel wat getuigen.

Aristoteles, 13.
Aristotiles, 13.
a : e. malaetsch, 25.
a : ae. warlike, 11.
a : e manigher religioser menschen, 31.
aff. waert aff komet, 32
ei : ie. keiset (kieset), 12
ē : ee. wanner, 12. — wanneer, 13.
ē : ei. wt den vlesche gheboren, 20. — wat gheboren is wt den vlesche, dat is vlesch, 25. — des vleschs, 29. unde vleislic, 20. — wt den vleische gheboren, 20. — unde vleischlike, 20.
ey : ie. alst dicwile gheseyn unde ghescheyn is, 24. — deynen (dienen), 3. — deynre godes, 12. — mach men seyn, 32. — des teyndes bokes der stat godes, 32.
ee : e. weerdicheit, 9. — de here (dominus), 12.
oe : ē. unde heeft ghewoelt (geweld), 27.
e : ee. also sprect Cristus; want he sprect, 14. — men spreect, 28
gh : g. gheist, 30. — geist, 30
ich : ie dit icht gheven of nemen, 16. — nicht, 4, 6, 11, 14, 16.— want hadden se niet, ghi en nemen der niet, 11.
ij : ie. hijr, 14, 23.
(h). em, 7. et is, et sy, 7, 9.
w : h. Och, wo zoete, 9.
k : ch. sick (sich). 9.
o : oo. vor gode, 6.
oe : o. synen twen zoenen (filii), 31. — mit vorwoerden of sunder vorworden, 16.
o : oe. te done, 14. — armode, 17. — niet meer te done, 17. — to soken, 20. — doen, 12. — willen gheen ere doen, 14. — niet doen en wolden, 17. — soeket, 20. — over al den zedeliken doechden, 27.
o : e. to lange of te scriven weer, 7. — to voeren, 17. — to soken, 20. — te weten, 7. — also te doen, 17. — niet meer te done, 17.
oe : u. we wi keisen soelen, 10.
off : of. mit vorwoerden of sonder vorworden, 16. — off (2 maal), 30. —
s : z. upsate unde na unsen zaten, 11. — zo, 9, elders steeds *so.*
to : te. 7, 17.

u : a. Sunte Pauwel, 12, 14, 28; Sunte Augustijn, 29, 32. – Sante Pauwel, 10. — Sante Clare, 11. — Dit sint sante Jacobs woerde, 14.
u : o. vul (vol), 12.
wal. steeds voor *wel*, 16, 17, 25, 26. — Waldaet, 26.
werlt, werliken, geregeld, 5, 18.
y. nymant, 12.
ya, 25, 27.
ye : ie. yenich, 26. — ienighe, 26.
nye regulen, 32. yewer, 32.
michel. dat were grote, michel sunde, 16.
inmiddes. daer byn ic inmiddes u, 30.

Ook uit de tallooze correcties, welke de heer de Vreese op Langenberg's gedrukten tekst heeft moeten doen, bij de collatie op het handschrift, blijkt vooreerst, dat die gedrukte tekst eene duchtige herziening overnoodig had. Een herdruk is daarom alleen reeds gewenscht. Maar de omstandigheid, dat er, zooals wij hooger zegden, van Groote's tractaatje over de Simonie nog geen tweede tekst bekend is, maakt ons verlangen naar W. de Vreese's beredeneerde bewerking en verdere tekstherstelling nog te meer gewettigd. Misschien slaagt er ons geacht medelid meteen in, iets nieuws aan 't licht te brengen nopens *Dat wederboec van Coelen,* dat raadselachtig schrift, waarin eene meening voorgestaan werd, strijdig met die van Geert Groote; misschien ook komt hij er toe om vast te stellen of het *wederboec* ouder of jonger is dan Groote's eerste advies over het koopen van prebenden, en bij welke gelegenheden elke der drie afdeelingen van het tractaatje tot stand gekomen zijn.

K. DE FLOU.

2o) Verslag van den heer EDW. GAILLIARD.

In alle opzichten ben ik het met den heer K. de Flou eens, dat het wenschelijk is van Geert Groote's tractaat « *De Simonia* » eene nieuwe uitgave door den heer Dr. Willem de Vreese te laten bezorgen. Zooals het

stuk door den heer Rudolf Langenberg uitgegeven werd, kan het immers niet vertrouwd worden door hen die het, met het oog op dialectstudie, zouden willen bestudeeren.

Bij de bedenkingen en aanteekeningen van den heer K. de Flou sluit ik mij verder heelemaal aan. alsook nog bij de wenschen door hem geuit. Met hem verzoek ik dan ook de Koninklijke Vlaamsche Academie de uitgave door den heer Dr. de Vreese voorgesteld te willen goedkeuren. hierbij enkel het voorstel voegende dat de palæographische bewijsvoering uit Dr. W. de Vreese's *Inleiding* van de noodige facsimile's zou vergezeld gaan.

EDW. GAILLIARD.

BESTENDIGE COMMISSIE
VOOR NIEUWERE TAAL- EN LETTERKUNDE.

Over Melk en Melkvervalsching. *Eene schets tot het onderricht van huisgezin en openbare machten,* door den heer Dr. A.-J.-J. VANDEVELDE, bestuurder van het Gemeente-Laboratorium te Gent, als **Nr 3** van het *Van de Ven-Heremans' Fonds* aan de Koninklijke Vlaamsche Academie ter uitgave aangeboden.

VERSLAGEN.

1o) Verslag van den heer Dr. J. MAC LEOD.

Het werk, dat door Dr A.-J.-J. Vandevelde aan de Koninklijke Vlaamsche Academie ter uitgave wordt aangeboden, is ongetwijfeld geroepen om veel nut te stichten. Het getal dergenen die er belang bij hebben een goed handboek te bezitten over de samenstelling en de vervalsching der melk, is immers zeer aanzienlijk, en tot het schrijven van een dergelijk boek, op de hoogte van de tegenwoordige wetenschappelijke eischen der practijk, kon moeilijk een zoo bevoegd man gevonden worden als Dr Vandevelde.

Schrijver handelt achtereenvolgens over de normale samenstelling der melk; de talrijke oorzaken (voeding, levenswijs, weêrgesteldheid, ziekten, enz.) die daarop invloed kunnen uitoefenen; de voedingswaarde en de vervalsching der melk; de maatregelen die in andere landen (Duitschland, Nederland, Frankrijk, Italië, Zwitserland, Engeland, Denemarken, Vereenigde Staten) genomen werden tot beteugeling dier vervalsching; het scheikundig onderzoek der melk; de oorzaken die het bederf der melk teweegbrengen; eenige melkproducten (gematerniseerde melk, karnemelk, gecondenseerde melk,

kindermeel, kefir) en eindelijk over de sociale verantwoordelijkheid ten aanzien van het voortbrengen en het handel drijven in melk.

Ofschoon dit boek voor een ruimeren lezerskring bestemd is, heeft schrijver het wetenschappelijk gedeelte van zijn onderwerp uitvoerig behandeld, en daarenboven de titels aangegeven van talrijke wetenschappelijke geschriften, hetgeen den lezer in de mogelijkheid stelt een of ander gedeelte van het onderwerp grondig te bestudeeren indien hij dit verlangt. Daardoor zal het boek in hooge mate de belangstelling opwekken van den weetgierigen lezer en wezenlijke diensten bewijzen.

Het gebeurt maar al te dikwijls dat schrijvers, die zich de verspreiding der wetenschap ten doel stellen, overdrijven in de richting van het populariseeren, zoo dat hunne werken niets anders meer bevatten dan zeer oppervlakkige en onvolledige gegevens. Daardoor worden vele lezers, die zich een boek hebben aangeschaft met de hoop daaruit iets te leeren, teleurgesteld. Na een paar dergelijke ervaringen willen zij van *boeken* en van *lezen* niet langer hooren. Dit is ongetwijfeld eene van de redenen waarom zoovele landbouwers niet meer lezen willen : zij werden te dikwijls gefopt (men vergeve ons dit strenge woord) met onbeduidende en oppervlakkige tijdschriftartikelen, leerboekjes en andere geschriften.

Wij mogen gerust verzekeren dat het boek van Dr Vandevelde aan zijn doel beantwoordt en niemand zal teleurstellen. Wij hebben de eer voor te stellen dat het boek door de Koninklijke Vlaamsche Academie zou uitgegeven worden.

Dr J. Mac Leod.

2o) Verslag van den heer Dr. EUG. VAN OYE.

Het mij ter lezing medegedeelde Hs. des Heeren Dr. A.-J.-J. Vandevelde *Over melk en melkvervalsching*

beantwoordt ten volle aan de vereischten eener voor het groot — beschaafde — publiek bestemde verhandeling. In streng wetenschappelijke taal en toch klaar en duidelijk opgesteld (misschien echter, voor sommigen, wat àl te wetenschappelijk!), geeft het een volledig beeld van het in methodische volgorde voorgedragen onderwerp. Geen woord te kort, geen woord te veel. Men voelt bij de lezing dat een meester in het vak, dat een echt geleerde aan het woord is.

Maar men voelt nog iets meer : dit, namelijk, dat Schr. gedreven werd door een gevoel van hooge menschenliefde, door zijne overtuiging van de wichtigheid der aangenomene taak : het kwaad te keer te gaan om het goede te bereiken.

En dit zal hij stellig, wanneer zijn boek in handen komt van dezen wier plicht het is een open oog te houden op de volksgezondheid in het algemeen, en in 't bijzondere op de normale voeding en ontwikkeling der kinderen, der opkomende generatie.

De Koninklijke Vlaamsche Academie mag het zich tot eene eere rekenen zulk een boek te mogen uitgeven.

Dr. EUG. VAN OYE.

Oostende, 8 April 1906.

3°) Verslag van den heer Dr. W. DE VREESE.

Dr. A.-J.-J. Vandevelde, gedreven door de edelste beweegredenen, heeft zich ten doel gesteld over de samenstelling der melk en de vervalschingen waaraan zij bloot staat een boekje te schrijven dat streng wetenschappelijk zou zijn, en tegelijk bevattelijk en duidelijk voor ieder beschaafd mensch; een boekje, populair in den besten zin des woords. Met het oog daarop, heeft de Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde gewild dat een leek op het gebied waarop de heer Vandevelde zich in het

aangeboden werk beweegt, de derde verslaggever zou zijn, die door het reglement van de Van de Ven-Heremansstichting wordt vereischt.

Ik heb vrijheid gevonden, de mij toegedachte opdracht te aanvaarden, omdat ik voor de betrokken zaak meer dan platonische belangstelling koester. Behoorende tot een gezin, waar de melk een groote rol speelt in de voeding zoowel van ouders als van kinderen, aldoor bekommerd met de verschillende vragen en vraagstukken die daarbij te pas komen, heb ik met onverflauwde aandacht het werkje van den heer Vandevelde gelezen, en daarbij niet alleen nog allerlei nieuws geleerd, maar ook genoten. De schrijver heeft een uitnemende gedachte gehad, toen hij het plan opvatte een verhandeling samen te stellen om de uitkomsten der proefondervindelijke wetenschap binnen ieders bereik te brengen; en hij heeft zijn plan even uitnemend ten uitvoer gebracht. Niettegenstaande men bij elken regel gevoelt, dat hier een nauwkeurig en oorspronkelijk geleerde aan het woord is; een man die niet alleen volkomen op de hoogte is van anderer onderzoekingen, maar ook het gewicht van eigen ondervinding en proefnemingen in de schaal werpt, leest men de geheele verhandeling zonder eenige vermoeienis: ofschoon rijk gedocumenteerd, is het betoog helder, duidelijk, en daardoor dubbel leerzaam. Slechts één enkele maal dreigde de « geleerdheid » mij te machtig te worden, nl. bij de paragrafen waar de schrijver de talrijke bacillen, die de melk helpen bederven, opnoemt. Die namen, zonder meer, zeggen den lezer niets en zijn voor mijn gevoel althans overbodig; zijn ze noodig uit het oogpunt der wetenschap, dan is voor den gewonen lezer eenige nadere opheldering vrijwel onmisbaar. Ook in een paar andere gevallen is een woordje nader bescheid wellicht gewenscht, b. v. waar sprake is van *gecentrifugeerde melk*, van *pasteuriseeren* en dergelijke. Deze *uitdrukkingen* zijn zeker reeds in ruimen kring bekend; maar weet iedereen ook welk *begrip* er door wordt aangewe-

zen? Ik durf het betwijfelen. Onder de talrijke lezers en lezeressen, die wij allen den heer Vandevelde toewenschen, zijn er zeer zeker vele, met wie dat niet het geval is, en voor wie deze en dergelijke woorden zoogoed als ijdele klanken zijn.

Ook wat den vorm betreft, verdient Dr. A.-J.-J. Vandevelde alle hulde : voor iemand die het Nederlandsch pas heeft leeren spreken en schrijven toen de mannenjaren voor hem reeds waren aangebroken, is het geen geringe verdienste over een wetenschappelijk onderwerp zóó te kunnen schrijven. In één passus (blz. 111) zou, m. i., het betoog aan duidelijkheid en aan practische waarde winnen, indien die eindelooze onderstellende zin vervangen werd door een reeks korte, apodictische zinnetjes. Enkele andere opmerkingen van taalkundigen aard houd ik ter beschikking van den schrijver.

Op grond van 't bovenstaande, heb ik de eer te adviseeren, dat de Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde aan de Academie zou voorstellen, dat het aangeboden werk van Dr. A.-J.-J. Vandevelde onder de uitgaven van de Van de Ven-Heremansstichting zou opgenomen worden.

WILLEM DE VREESE.

Gent, 15 April 1906.

BESTENDIGE COMMISSIE VOOR NIEUWERE TAAL- EN LETTERKUNDE.

« **Overzicht der Staatsinstellingen van België** », door den heer Mr. K. VAN ACKER zoon, advocaat bij het Hof van Beroep te Gent, als **Nr 4** van het *Van de Ven-Heremans' Fonds* aan de Koninklijke Vlaamsche Academie ter uitgave aangeboden.

VERSLAGEN.

1) Verslag van den Heer Mr. JULIUS OBRIE.

Op het gebied van het Recht in zijne verschillende uitingen bestaat hier te lande in onze taal eene zeer schaarsche literatuur. Terwijl vooral in de laatste jaren allerlei wetenschappen meer en meer onder het bereik van den leek kwamen, dank zij in de eerste plaats de talrijke voortreffelijke werken, die op elk gebied in Noord-Nederland het licht zagen, was dat tot nogtoe niet het geval met de rechtswetenschap. welke nog maar steeds scheen gedoemd te zijn voor de meeste menschen een gesloten boek te blijven. Deze wetenschap toch kan men niet in werken, door Noord-Nederlanders geschreven, gaan putten en het weinige, dat ten onzent daarover in onze taal verscheen, is in den regel zeer middelmatig. Zoo komt het dat ons volk over het algemeen ook van de kennis der eenvoudigste rechtsbegrippen te eenenmale verstoken blijft en niet eens in staat is zich van onze grondwettige instellingen een eenigszins duidelijk denkbeeld te vormen. Leerrijk en treurig tevens is het in dat opzicht te mogen luisteren naar de dwaasheden, welke dikwijls over de hoofdbepalingen onzer Grondwet en hare beteekenis worden uitgekraamd door lieden, die er anders eene eer in

stellen voor zoogenaamde verstandsmenschen door te gaan.

De schuld van dien toestand is zeker uitsluitend en alleen te wijten aan het ongerijmde stelsel van hooger onderwijs, dat bij geen ander beschaafd volk zou geduld worden en waarvan men mag zeggen dat het enkel werd uitgedacht om ons volk tot een volledigen staat van verbastering te brengen.

Intusschen schijnt voor de Vlaamsche Academie de eervolle taak te zijn weggelegd, dank zij de stichting van het *Van de Ven-Heremans' Fonds,* de voor de geestesontwikkeling der Vlamingen zoo hoogst schadelijke gevolgen der verfransching eenigszins te mogen helpen verzachten door het uitgeven ook van rechtskundige werken, die in onze taal geschreven zijn.

De welverdiende bijval, waarmede hare eerste uitgave op dat gebied werd onthaald, zal haar zeker een spoorslag zijn om, waar haar dit door Vlaamsche rechtsgeleerden wordt mogelijk gemaakt, op den ingeslagen weg voort te schrijden.

Het werk, dat door Mr. K. van Acker aan de Academie ter uitgave wordt aangeboden, acht ik niet alleen zeer geschikt om bij het onderwijs in Vlaamsch-België als handleiding ter beoefening van ons staatsrecht gebruikt te worden, maar — wat voor mij in dit geval nog meer gewicht in de schaal legt — het overzicht onzer Staatsinstellingen, dat hier voor mij ligt, acht ik geroepen om ook elders veel nut te stichten. Door elken Vlaming, welke ook de stand zij dien hij in de samenleving inneemt, die op de hoogte wenscht te komen van de instellingen van het land waarin hij leeft, zal het met belangstelling en vrucht gelezen worden.

Het « Overzicht » is in eene zeer bevattelijke en toch zeer juiste taal geschreven : met genoegen mocht ik waarnemen dat Mr. van Acker daarvoor de beste bronnen — de uitstekende werken over staatsrecht,

die in Noord-Nederland verschenen — niet ongeraadpleegd heeft gelaten. Geen wonder dan ook dat op de taal van zijn werk zeer weinig af te keuren valt.

Mocht de Academie, waartoe ik van harte besluit, het aangeboden werk ter uitgave aannemen, dan zou ik zoo vrij zijn den steller omtrent enkele punten, die de taal betreffen, eenige wenken te geven.

Bij zijn « Overzicht » voegde Mr. van Acker eene vertaling van den tekst der Grondwet. Om twee redenen zou ik het drukken daarvan ontraden: 1° zij is nutteloos, daar de voornaamste teksten in het « Overzicht » zelf voorkomen, en 2° de taal is *veel* minder goed dan die van het « Overzicht ».

JULIUS OBRIE.

2°) Verslag van Jhr. Mr. NAP. de PAUW.

Ik sluit mij volkomen aan bij het verslag van Mr. Obrie nopens het werk van Mr. K. van Acker zoon. Het is een zeer goed en volledig handboekje, dat verdient gedrukt en verspreid te worden.

NAP. DE PAUW.

3°) Verslag van den heer Mr. EDW. COREMANS.

Ik sluit mij volgaarne bij de bovenstaande verslagen aan.

EDW. COREMANS.

BESTENDIGE COMMISSIE

VOOR

GESCHIEDENIS, BIO- EN BIBLIOGRAPHIE.

Verhandeling over de « Misericordia's » van de koorgestoelten uit de kerk te Hoogstraten, door den heer L. MAETERLINCK, bestuurder van het Stedelijk Museum te Gent, ter uitgave aangeboden.

VERSLAGEN.

1º) Verslag van den heer Baron de BETHUNE.

Volgens de vroegste kerkgebruiken moesten de aanwezige geloovigen rechtstaande blijven gedurende de goddelijke diensten.

Dit voorschrift blijft nog in voege voor hen, die gerekend worden als werkelijk deel te nemen aan de plechtigheid, zooals de kanunniken, geestelijken of kloosterlingen, welke hunne plaatsen in het koor of in de zitsels bekleeden. Enkel wordt hun toegelaten gedurende de minder belangrijke deelen van den dienst neder te zitten.

Opdat zulks zonder veel stoornis of groot gedruisch zou gebeuren, dienden de zitbanken derwijze vervaardigd te wezen, dat men ze gemakkelijk opheffen of neêrlaten kon. De zaat is dus gewoonlijk met gangen of scharnieren aan het gestoelte gehecht, en aan het onderdeel daarvan vindt men gemeenlijk een houten kles of handvat om deze beweging zonder moeite te verrichten.

Aan dergelijke klessen of handvatten hebben de Fransche oudheidkundigen den naam van *Misericordia's* gegeven, en wel om de volgende reden :

Als de zaat opgeheven is, komt bedoelde kles iets of wat voorwaarts; de rechtstaande koorlieden vonden het weldra niet onaangenaam er op te leunen en te rusten, zonder evenwel te kort te doen aan de liturgische voorschriften; deze bleven aldus in voege, alhoewel zekere *verzachting* of *toegevendheid (misericordia)* in 't naleven ervan aangenomen werd.

Heeft onze Vlaamsche taal een bijzonder woord om dit gedeelte van 't koorgestoelte — de kles onder de zitbanken — aan te duiden?

Men zou mogelijks in oude kerkrekeningen of in de keure van een schrijnwerkersambacht het beslissend antwoord aantreffen? Meermalen heb ik door een grijzen kerkbediende, van *Zitterkes* hooren spreken, en deze naam komt mij niet kwalijk geschikt voor, dewijl hij de bedoelde zaak klaar aanwijst.

De middeleeuwsche kunstoefenaren namen graag elke gelegenheid te baat om aan hunnen lust voor versiering en verbeelding lucht te geven. Men kwam des te gemakkelijker tot het besluit de *zitterkes* met snijwerk op te smukken, daar zij gewoonlijk goed in 't zicht stonden, terwijl de zitbanken meerendeels opgehaald bleven.

Bij de vroegste zittens bestaat deze versiering enkel uit lijstwerk, in den aard van korbeelen of kraagsteenen uitgevoerd. Later nog vindt men dergelijke *zitterkes* voor de gestoelten welke in eenvoudigen trant opgevat worden.

Aan de neiging — welke gedurende het laatste tijdperk der middeleeuwen meer en meer opkwam — tot eene overvloedige, ja soms overbodige versiering, ontsnapten ook de *zitterkes* niet. Wel integendeel! Het is alsof de optooizuchtige beeldhouwers deze klessen tot een geliefkoosd veld verkozen hadden om hier allerhande verbeeldingen, niet alleen bloemen en ranken maar ook

dieren en wangedrochten, menschengedaanten, ja zelfs volledige tafereelen in snijwerk uit te voeren.

In dit laatste vak treft men er soms de vertooning aan van verhalen uit het oude of het nieuwe Testament, ofwel uit de legenden der Heiligen. Elders vindt men de deugden of de driften op zinnebeeldige wijze voorgesteld. Doch meestal zijn het spitszinnige of boertige, ook wel schertsende tafereeltjes, waardoor bitsige of koddige volksspreuken, luimige of grappige, ja soms schaamtelooze inbeeldingen, verlevendigd voorkomen. Deze vielen niet minst in den smaak van het volk!

Die kleine beeldhouwstukken leveren derhalve groot belang op, niet alleen voor den oudheidkundige en den kunstoefenaar, maar ook voor den navorscher van vooroudeilijken volksaard of *folklore*.

In menige middeleeuwsche kerken vindt men nog destijdige koorgestoelten waarop dit gezegde past, zoo wel in onze Nederlanden als elders. Verschillende boekwerken zijn over dat onderwerp uitgegeven geweest. voornamelijk in Frankrijk en Duitschland.

In weerwil van de droevige voorvallen waarbij ons België van zooveel kunstwerken beroofd werd, bewaren wij nog een zeker getal middeleeuwsche koorgestoelten, die alleszins meldenswaardig zijn. Ik zal enkel in 't voorbijgaan deze noemen van Sint-Salvators- en Onze Lieve Vrouwkerken te Brugge, van Sint-Pieters en Sinte-Geertruid te Leuven, van Aarschot, van Sint-Kruis en Sint-Jacobs in Luik, enz.

De prachtige kerk van Hoogstraten, over wier uitstekende kunstwaarde onze hooggeachte oudbestuurder M. Segers, in eene onzer jongste zittingen met kinderlijke liefde sprak, telt onder meer andere gedenkstukken van haar vroeger sieraad, een merkwaardig koorgestoelte, dat onder de schoonste schrijnwerken in ons land mag medegerekend worden.

Dit werk, door Albrecht Gelmers, tusschen de jaren 1532-1540, met wondere behendigheid en kunstvollen zin vervaardigd, bevat namelijk eene rij zitterkes, welke alleszins aan hetgeen wij zooeven bemerkten nopens den aard van dezer versiering, beantwoorden.

Deze gebeeldhouwde *Misericordia's*, alsmede het snijwerk, dat men op de afscheidsels van het koorgestoelte vindt, hebben de aandacht opgewekt van den heer L. Maeterlinck, bewaarder van het Museum van schilderijen der stad Gent, die zich reeds aan de Koninklijke Vlaamsche Academie heeft doen kennen als een ieverig en goed ingelicht zoeker op het stuk van vroegere kunstwerk in betrekking met den « schalkschen Vlaamschen geest » door onze eeuwenoude spreekwoorden uitgedrukt.

De 43 zeer welgelukte lichtprenten door den heer Maeterlinck aangeboden, leveren een afdoende bewijs, dat meester Albrecht Gelmers, benevens een zeer vernuftige kunstvaardigheid, ook eene geestrijke bekwaamheid bezat om eenige der koddigste of vinnigste volksspreuken zijner tijdgenooten in levendige en duidelijke tafereelen te vertolken.

In het dubbel opzicht dus van kunstervarenheid en volkskunde diende Gelmers' gewrocht in het licht gesteld te worden.

De heer Maeterlinck heeft wel gedaan met er de aandacht der navorschers van gedenkstukken voor kunst en voor taal op te vestigen. Hem zij daarvoor dank!

Benevens de lichtprenten, heeft de verdienstelijke kunstvriend eene verhandeling ingediend, waarin de uitleg der gesnedene tafereelen door middel van vroegere Vlaamsche spreekwoorden opgezocht wordt. Dit opstel ook levert het bewijs, dat de schrijver in 't algemeen goed over de zaak is ingelicht.

Evenwel moet ik bekennen, dat er hier en daar mocht gewenscht worden naar meer omstandige uitleggingen, alsook doorgaans naar zorgvuldigere taal-

kennis. Wegens dit laatste punt is het werk vatbaar voor eene aandachtige nalezing. vooraleer het in druk gegeven worde.

De vraag rijst nu of het door den heer Maeterlinck ingediende opstel, benevens de medegaande lichtprenten, door de Academie in de rij harer uitgaven kan opgenomen worden?

Ware er alleenlijk spraak van deze mededeeling in onze *Verslagen* te laten verschijnen en ze met enkele prenten op te luisteren, dan zou ik er heel graag in toestemmen. Het valt immers in den kring onzer werkzaamheid alles op te zoeken wat in verband staat met de volksspreuken van onzen Dietschen stam.

Doch het voornaamste dat wij hier voorhanden hebben is — onbetwistbaar — de verzameling van lichtprenten, 43 in getal en zeer kunstig uitgevoerd, waartoe de 17 bladzijden tekst enkel tot inleiding of verklaring dienen.

't Gewrocht van den heer Maeterlinck, zooals wij het reeds aangewezen hebben, behandelt immers maar oppervlakkig, ja soms onvolledig, de voorgestelde vraag, te weten : « de zeer aardige snijderijen van het koorgestoelte te Hoogstraten bieden de verbeeldingen aan van oude Dietsche spreekwoorden of volksspreuken ».

Welnu, het uitgeven dezer 43 platen zou tamelijk zware onkosten bijbrengen; de geldmiddelen der Academie zijn beperkt en moeten vooral besteed worden voor uitgaven van letterkundigen aard.

Werken als de beschrijving van de merkwaardige koorzitsels van Hoogstraten zouden zich eerst en vooral tot oudheidkundigen en kunstoefenaars moeten richten. Het letterkundig gedeelte komt er immers op de tweede plaats in voor; op de eerste, de bestudeering met betrekking tot kunstzin, samenstelling en uitvoering der gesnedene tafereelen.

Pars major trahit minorem.

Het is mijn diepgemeende wensch, dat de leerzame studie van den heer Maeterlinck, benevens de uitstekende lichtprenten die ze vergezellen, veeleer in eenen kunstminnenden kring, waar ze ongetwijfeld met veel aandacht zouden onthaald worden, ter uitgave mochten verschijnen.

De rechte en echte plaats voor zoo eene belangrijke bijdrage tot de geschiedenis en de vakbekwaamheid van onze vroegere kunstoefenaars, ware in de *Bulletin des Commissions Royales d'art et d'archéologie,* ofwel in de *Annales de l'Académie d'archéologie de Belgique.* Daar kan ze met alle recht te huis hooren.

Mocht het evenwel der Koninklijke Vlaamsche Academie behagen de mededeeling des heeren Maeterlinck onder hare uitgaven op te nemen, dan zou ik er willen op aandringen, dat de studie, die tot verklaring der platen moet dienen, eens weder op het getouw gesteld worde, vooraleer ze in druk verschijne. Dit is immers wenschelijk, en wel met het doel om de stof wat breedvoeriger behandeld en met duidelijkeren uitleg gestaafd te zien, ten einde de toepassing grondig te bespreken van deze of gene onzer oude spreekwoorden op de kunstvolle *zitterkes* van Hoogstraten.

Baron DE BETHUNE.

2o) Verslag van den heer GUSTAAF SEGERS.

De photogravuren der *Misericordia's* van het gestoelte der collegiale kerk te Hoogstraten zijn alleszins geslaagd; zij geven een juist denkbeeld van het prachtig snijwerk van Antoon Gelmers.

Over het algemeen komt de verklarende tekst mij juist voor; enkele malen kunnen de zienswijzen van den heer Maeterlinck betwist worden.

Van de voordracht, van den stijl is weinig werk gemaakt; zelfs laat de taal, in het opzicht der zuiverheid, te wenschen over.

Ik veroorloof mij den schrijver aan te raden zijn werk te volledigen. Evenals ons hooggeacht medelid, de Weledele heer Baron de Bethune, denk ik echter, dat deze verhandeling op hare plaats zou zijn in de *Bulletin des Commissions Royales d'art et d'archéologie* ofwel in de *Annales de l'Académie d'archéologie de Belgique.*

Gelijk het werk thans is, kan het, niettegenstaande zijne wezenlijke verdienste, door de Koninklijke Vlaamsche Academie niet uitgegeven worden.

GUSTAAF SEGERS.

3o) Verslag van den heer DE CEULENEER.

Ik treed volkomen de denkwijze bij mijner geleerde collega's, de HH. Baron de Bethune en Segers. Het werk van den heer Maeterlinck mag door de Academie niet gedrukt worden gelijk de schrijver het heeft opgesteld. De stijl laat veel te wenschen over en het onderwerp is niet op voldoende wijze bestudeerd.

De verklaringen van de *Misericordia's* zijn al te oppervlakkig; meer dan eene komt mij als niet juist voor. Meermaals doet de schrijver opmerken, dat eene soortgelijke voorstelling bij *Misericordia's* van andere koorstoelen voorkomt, zonder evenwel aan te duiden in hoeverre de voorstelling op dezelfde wijze is opgevat, of de afwijkingen aan te wijzen die er zich in voordoen; met andere woorden, eene vergelijkende studie bekomen we in den opstel van den heer Maeterlinck niet.

Het ware hoogst belangrijk geweest, had de schrijver ons de voornaamste koorstoelen doen kennen, waarop gebeeldhouwde *Misericordia's* voorkomen, niet enkel hier ten lande maar ook in Duitschland, Frankrijk en Engeland; en had hij ons door eene vergelijkende studie in de mogelijkheid gesteld na te gaan of het humoristisch karakter der groepjes van Albrecht Gelmers ook in andere landen bij de *Misericordia's* op te merken is. M. Maeterlinck spreekt meermaals van de *Misericordia's* der

koorstoelen uit de hoofdkerk van Rouaan. Deze waren voor zijne studie van des te grooter gewicht, daar zij gedeeltelijk door Vlaamsche meesters uitgevoerd werden. Schrijver bepaalt zich met te zeggen : « Men weet « dat deze laatste koorstoelen ook door Vlaamsche kun- « stenaars gebeiteld werden in de XV^{de} eeuw ». Eenige uitleggingen zouden hier van pas geweest zijn. De schrijver had slechts het boek te raadplegen van H. LANGLOIS, *Les Stalles de la Cathédrale de Rouen* (Rouen, 1838); CH. COCHET, *Répertoire archéologique du département de la Seine Inférieure* (Paris, 1871, blz. 434), en *Bulletin de la Gilde de Saint-Thomas et de Saint-Luc* (IX, blz. 425). De Vlaamsche meesters die er aan werkten waren Lorin IJsbre (of van IJperen) met den bijnaam « le Flamenc », Gilles Duchastel, met « le Flamant » als bijnaam, Johan Hermann en Pol Mosselman.

M. Maeterlinck haalt enkel de namen aan der schrijvers die hij raadpleegde, zonder den titel der boeken over te schrijven; zulke methode kan niet aangeprezen worden, daar zij niet wetenschappelijk is. Alzoo DE MARTONNE (welk werk?); DIDRON (waarschijnlijk *Annales archéologiques*); WRIGHT (waarschijnlijk *Histoire de la caricature et du grotesque dans la littérature et dans l'art,* traduit par Fachot, Parijs, 1875). Heel het VIII^{ste} kapittel van Wright zou door den schrijver dienen ernstig bestudeerd te worden. Ik moet nog doen opmerken dat de schrijver over de kunstwaarde der *Misericordia's* geen enkel woord rept. Het was toch noodig Albrecht Gelmers als kunstenaar te beoordeelen, daar hij tot nog toe heel en al onbekend gebleven is. Zijn naam komt niet voor in het alleszins zoo volledig *Niederländische Künstler-Lexikon* van VON WURZBACH (Weenen, 1904). MARCHAL (*La sculpture et les chefs-d'œuvre de l'orfèvrerie belge,* Brussel, 1895, blz. 236) vermeldt zijnen naam niet en bepaalt zich met over de koorstoelen van Hoogstraten te zeggen: « L'église à Hoogstraeten renferme des stalles gothiques d'un précieux travail, qui offrent une grande analogie avec celles de l'église Sainte Gertrude, à Lou-

vain ». Een klaar bewijs, dat het hoogst nuttig zou zijn over de koorstoelen van Hoogstraten breedvoerig te handelen.

Wij moeten nu de vraag stellen, of het van wetenschappelijk belang is eene grondige studie over die *Misericordia's* door de Academie te laten uitgeven. Op die vraag moet ik bevestigend antwoorden. Mijne collega's denken dat de studie van den heer Maeterlinck in de *Annales de l'Académie d'archéologie* of wel in het *Bulletin des Commissions d'art et d'archéologie* allerbest op zijne plaats zou zijn. Men zou er ook nog *Taxandria : Gedenkschriften van den Geschied- en Oudheidkundigen Kring der Kempen,* kunnen bijvoegen. Enkel moet ik doen opmerken dat voor de *Annales* evenals voor *Taxandria* de kosten der uitgaaf wellicht te hoog zouden beloopen, en dat het *Bulletin des Commissions d'art* sedert eenige jaren niets meer opneemt dan de verslagen der zittingen van de Koninklijke Commissie van Monumenten. Ten anderen, moest het werk in een dezer drie Verzamelingen verschijnen, dan is het hoogst waarschijnlijk dat zulks in 't Fransch zou geschieden. Welnu, is het niet van het grootste belang, dat men eindelijk in onze taal, en niet in eene vreemde, de voortbrengselen onzer Vlaamsche meesters bestudeere.

De kosten van uitgaaf zouden waarschijnlijk niet al te hoog beloopen, daar de heer Maeterlinck de lichtdrukken reeds bezit. Mocht de Academie er toe besluiten zich die uitgave te getroosten, dan zou zij aan den heer Maeterlinck kunnen voorstellen zijn onderwerp grondig en wetenschappelijk te bewerken en het alsdan aan de goedkeuring der Commissie opnieuw te onderwerpen. Het is van belang voor onze Vaderlandsche kunst en voor onze taal dat de Academie over al de wetenschappen boeken in het Nederlandsch late verschijnen, om aldus een klaar bewijs te leveren, dat de Vlaamsche taal niet enkel eene letterkundige maar ook eene wetenschappelijke taal is.

AD. DE CEULENEER.

ONZE
Hedendaagsche Limburgsche Dichters

door P. BELLEFROID.

Het aandeel, dat onze Limburgsche schrijvers in de Nederlandsche letterkundige beweging nemen, wordt niet altijd naar waarde geschat.

Dat hier en daar, in de schaduw van een Limburgsch kerkje, een dorpspastoor gevonden wordt, die iets voor onze letteren over heeft en soms een krachtig vers slaat, wordt ook buiten Limburg gereedelijk aangenomen. Wat er verder in België's kleinste gouw roert en omgaat blijft voor de meestén een raadsel.

De Limburger verheugt zich in de welgemeende sympathie van zijne overige taalbroeders. 't Is echter veelal eene beschermende sympathie, iets als de genegenheid van den ouderen broeder, die den zwakkeren aankomeling de hand boven 't hoofd houdt. Werd Limburg niet, onder de Vlaamsche provinciën, het *jongste kind* geheeten?

Nochtans is Limburg in de geschiedenis even oud als Vlaanderen, Brabant en Antwerpen. Werd het door het verdrag van 19 April 1839, die noodlottige vrucht der omwenteling, in tweeën

gescheurd, verjongd werd het daardoor geenszins en ook niet verouderd.

Op het gebied van letterkunde betaalde Limburg steeds zijn tol voluit, vanaf Heynrijck Van Veldeken, die gedurende Van Maerlant's tijdvak op het kasteel Veldeke bij Spalbeek het levenslicht zag, tot den dag van heden toe.

In den laatsten tijd hebben de Nederlandsche letteren in Belgisch Limburg eene vlucht genomen, die met verbazing slaat. Uit alle hoeken dezer kleine provincie zijn letterminnaars opgestaan: dichters, verhalers, tooneelschrijvers, taalkundigen, geschiedschrijvers, die onze letterkunde onverpoosd met nieuwe geestesvoortbrengselen verrijken.

De Limburgsche schrijvers vormen geene op zich zelve staande school, die op eene afzonderlijke strekking, taal en schrijfwijze aanspraak zoude maken. Integendeel, de éene gemeenschappelijke taal van Noord en Zuid zoo zuiver mogelijk te spreken en te schrijven, rekenen de meesten hunner zich tot eene eer. Ook zij, die veel over hebben voor gewestspraak, beamen dat eenheid in de taal noodzakelijk is; zij druischen geenszins tegen dit beginsel in wanneer zij trachten den algemeenen taalschat met uitgelezen woorden en spreuken uit den mond des volks te vermeerderen.

Het spreekt echter vanzelf dat Limburgsche karakters en plaatselijke kleuren in de werken van Limburgers op den voorgrond komen.

Is het niet eigen aan elken schrijver bij voorkeur de tinten zijner landstreek en de indrukken zijner omgeving in zijne werken te weerkaatsen? Wie zal het den Kempenaar kwalijk nemen, indien hij liefst neuriet over zijn heidekruid, dat 's winters voortbloeit als weelderiger bloemen vergaan zijn, over zijne peelvennen en over zijne sparreboomen, die nog met groen getooid staan in den winter als zelfs de trotsche eik zijne bladeren heeft laten vallen?

Wij vergaarden over onze hedendaagsche Limburgsche schrijvers, die nog in leven zijn, talrijke aanteekeningen, die te zamen wel een boekdeel zouden uitmaken. Daarbij wilden wij geenszins een werk leveren van critischen aard, maar enkel het onze bijdragen tot Limburgs herstelling in eer en rechten.

Om echter binnen de perken eener voorlezing te blijven, vergenoegen wij ons vooralsnu UEd. onze hedendaagsche Limburgsche dichters, hun leven, hun streven en hunne werken voor te stellen.

Niet allen zijn schitterende sterren aan onzen kunsthemel; doch allen maakten zich verdienstelijk in de mate hunner krachten. « De kwetterende slag der heimeerle draagt ook bij tot de harmonie der natuur zoowel als des nachtegaals rijke melodie ».

I.

HET DRIEMANSCHAP.

Onder de Limburgsche dichters zijn er drie, wier namen steeds in eenen adem worden aangehaald en zoowel in Noord- als in Zuid-Nederland gunstig bekend staan. Zij vormen de trits der priesters-dichters : LENAERTS, CUPPENS en WINTERS.

JACOB LENAERTS.

De eerw. heer WILLEM-JACOB LENAERTS werd geboren te Zonhoven, een hoekdorp der Limburgsche Kempen, den 13^{n} April 1862.

Zeer jong nog verloor hij zijne ouders, die hij het geluk niet gehad heeft te kennen. Hij studeerde te Sint-Roch, vervolgens in 't klein seminarie te Sint-Truiden en in 't groot seminarie van Luik, waar hij de priesterwijding ontving in 1886.

Vlaamschgezind als hij was, werd hij kapelaan benoemd te Val St.-Lambert, in 't hartje van het Walenland. In 1890, kwam hij naar Limburg weder als hulpaalmoezenier in 't kamp van Leopoldsburg; daar verwierf hij het Eerekruis voor de opoffering, waarmede hij de choleralijders in 't krijgsgasthuis verzorgde. Later werd hij pastoor te Halmael-Bevingen en vervolgens te Membrug-

gen, waar hij thans zijn leven aan zijne parochianen, aan de folklore en aan de dichtkunst wijdt.

Hoewel uiterlijk flegmatiek, heeft de E. H. Lenaerts een zeer gevoelig hart, dat in al zijne dichtwerken doorstraalt. Oorspronkelijk van aard als hij is, oefenen ook de natuurlijke wetenschappen, de schei- en natuurkunde, benevens de taal- en letterkunde, op hem hunne aantrekkingskracht uit.

De E. H. Lenaerts behoort tot de school van Guido Gezelle.

Hij heeft de gewesttaal lief. Weinigen bestudeerden grondiger en met meer voorliefde dan hij de Limburgsche dialecten. Hij oordeelt, niet ten onrechte, dat het Vlaamsch volk evenzeer tot de spraakmakende gemeente behoort als onze Noorderbroeders. Gaarne wendt hij woorden en uitdrukkingen aan, die, hoewel nog niet bij de gewone schrijftaal ingeburgerd, toch in een aanmerkelijk gedeelte der Vlaamsche gewesten gangbaar zijn. Zijne werken blijven niettemin ook voor niet-Limburgers vrij gemakkelijk genietbaar.

Welke is de letterkundige strekking van den E. H. Lenaerts? — Wij laten hem zelven daarop antwoorden bij den aanvang van zijn *Oda en Ylfken*, blz. 6 en 7.

Vraagt mij niet wat slag van dichtzang
uit mijn wilde kele drong!
'k weet het zelf niet, beste vrinden;
en, al kost ge 't ook niet vinden,
of ik daarom slechter zong!

« Ei! — gaat hij voort — overal staat de windhaan naar de verhalende dichtkunst!

Staat hij daar slecht? 't Volk heeft leeren lezen : laten wij het wat meer geven dan zoutelooze of al te zeer gepekelde romans!

Doch! Men komt terug tot de Middeleeuwen, zoo eenvoudig, kinderlijk!

Ei! Was de schoolsche naäperij der ouden beter! Is de nieuwere school beter, die zich inbeeldt dat ze in volle vrijheid alle regels over boord werpt, en inderdaad vastgekluisterd ligt door gemaaktheid, gezochtheid, gekunsteldheid en onnatuurlijkheid! Ik daag ze uit, iets leesbaars voort te brengen, langer ten minste als een rederijkersch klinkdicht of sonnetje!

Het standaardwerk van den E. H. Lenaerts is *De Verdwijning der Alvermannekens,* verhalend dichtwerk in twaalf zangen, dat in 1889 bij Van In te Lier voor de eerste maal werd in 't licht gegeven; eene tweede, herziene uitgaaf, door recht aardige platen versierd, kwam den 31n Maart 1899, bij Buschmann te Antwerpen van de pers. Ten opzichte van dit werk mag men gerust zeggen dat het den daarin uitgedrukten wensch des uitgevers : « Al wat de boschman plant, gedije voor het land », ten volle vervult.

De Alver- of Kaboutermannekens waren, volgens de sage, mannekens van een span of vier

hoog, zwart van huid, rood van haar en ros van baard, die ten tijde van het heidendom in krochten en onderaardsche schuilplaatsen, onder duinen en heuvelen hun verblijf hielden. Zij verdwenen bij de opkomst van het christendom; zij zijn dan weggetrokken, ver verjaagd door 't bommelen der angelusklok.... Thans leven zij nog enkel voort in de avondvertellingen aan den Limburgschen haard, waar de koene daden en de listen dezer voorhistorische, heidensche dwergen in honderd afwisselende sagen worden opgehaald.

In zijne *Verdwijning der Alvermannekens* heeft de E. H. Lenaerts de Limburgsche volksoverleveringen uit het heidendom opgefrischt; hij verhaalt in hoofdzaak den strijd tusschen de Kabouters en den mensch, hoe de eersten bij het planten van het Kruis in Kempenland voor den laatste moest zwichten en zelfs naar woeste, onbewoonde streken in ballingschap vlieden.

In den loop van dit verhaal vindt de dichter gelegenheid — zij het soms ten koste der eenheid van het onderwerp — om al de hoofdpersonen der Limburgsche folklore te belichamen en handelend te doen optreden, 't zij als bondgenooten, 't zij als tegenkampers van den Alverman. Hij bezingt er hun zijn en doen met gloed en eigenaardigen klank; te meer eigenaardig daar de E. H. Lenaerts zingt in diezelfde Kempische taal, die de poëzie van 't volk zoo levendig uitdrukt en waarin de sagen en zeisels, die hij opfrischt,

nog heden van mond tot mond worden voortverteld.

Geen dichter wellicht heeft de eenvoudige, Kempische volksgeest beter weten te vertolken en de poëzie van zijn volk beter begrepen en weergegeven dan de E. H. Jacob Lenaerts in zijne *Verdwijning der Alvermanneckens*. Daarenboven tintelen zijne verzen van leven, kracht en gevoel. Hoort zijn smederslied (1) :

« Hop! — Slaat maar op!
En zijn we 't slimste smedendiet,
de fijne kunsteneeren niet,
die voor de Helden werken?
dus helme 't lieve bim-bom-lied,
terwijl het aambeeld vonken schiet
en zilverheldere sperken!

Hop! Slaat maar op!
Nooit ijzer, staal of zilver spleet
of blutste 't wonder oorlogskleed
door Hussenhand geweven;
nooit mist der Awelen schicht of pijl,
nooit schampt hun zweerd of oorlogsbijl,
die Reus en Held doen sneven.

Hop! — Slaat maar op!
Het glinsterend goud en edelsteen,
met uitgegraven elpenbeen
en wondere tooverroenen
is ieder wapen ingelegd :
dies geeft het stoutheid in 't gevecht
en zege-n aan de koenen ».

Niet altijd is de dichter kloek en fel, maar hij kan ook zacht, oh! zoo zacht en « lijze »

(1) *Alvermanneckens*, blz. 6.

zijn, als wanneer hij zingt van het *Angelusklokje,* dat in het oude, droomend Peelven, over 't heiveld vol biegegons en windgefiezel, met zijne zoete stemme elkeen tot een bede maant :

Bim, bom, belleke!
Zoo luidt dat aardig schelleke,
Ons Lieve-Vrouwe zoet,
ontvang mijn zilvren groet.
Bom, bam, bim!
Ons bêe ten hemel klim!
Het kleine biessenvloksken
dat wiegt wel met het kloksken
en vreest den nikker noch zijn grim,
bom, bam, bim!

Bim, bom, bijer!
De golfkens op den wijer
de baren op de zee
die stieren U hun bêe.
Bim, bam, bom!
Nu vlucht der geestendrom
die peel en zee en wolken,
die haacht en hol bevolken,
nu 't kloksken zegen spreidt alom,
bim, bam, bom!

Bim, bom, benglen!
U groeten alle d'englen.
Der heilgen zalig heir
zingt mede 't Uwer eer.
Bim, bom, bam!
Geen spooksel boos en gram
baart onheil nog of rampen,
daar met het bêe-kloktampen,
Maria's zegen medekwam,
bim, bom, bam!

Lang, doch niet te lang hebben wij ons opgehouden bij de *Verdwijning der Alvermannekens,*

die den naam van den E. H. Lenaerts vestigde en hem eene eereplaats verwierf in de schaar onzer beste hedendaagsche dichters. Hier volgt ten slotte de beoordeeling die Hilda Ram, in de voorrede, over Jacob Lenaerts' meesterwerk in schoone verzen uitdrukt :

Want, zoo gij uw verzen hard vindt,
Andren zijn ze lief en zoet,
Andren warmen zij het harte
Met hun levendigen gloed.

Broeder! — laat me u broeder noemen, —
Zing, o zing nog veel en lang,
Want wij luistren, innig bevend,
Naar uw klinkklaar heldren zang'!

De E. H. Lenaerts bleef niet bij zijne eerste en voortreffelijke dichtproeve. In 1901 verscheen zijn *Oda en Ylfken*, dat wel in letterkundige waarde voor *De Verdwijning der Alvermannekens* onderdoet, maar toch vele smakelijke bladzijden ware dichtkunst inhoudt.

Hetzelfde jaar gaf de E. H. Lenaerts, in samenwerking met den E. H. Winters, een handboek over de *Germaansche Heidenleer* in 't licht.

Bij het doorbladeren van dit zaakrijk werk, komt bij den lezer de overweging op : hoe onvaderlandsch is tot nog toe ons middelbaar onderwijs, waar zooveel tijd aan uitheemsche, Grieksche en Romeinsche heidenleer verbeuzeld wordt en waar de student weinig of niets te hooren krijgt van

de geloofsleer en de levensbeschouwing der eerste bewoners van onzen eigen geboortegrond! Nochtans is deze kennis onontbeerlijk tot het juiste begrip der eerste Nederlandsche lettervruchten, waaruit onze hedendaagsche taal is ontkiemd. Hoelang nog zal de geschiedenis van doode en vreemde talen in Vlaamsch België beter aangeleerd worden dan de wording en ontwikkeling der eigen moedertaal?

De E. H. Lenaerts waagde zich ook op het gebied der tooneelletterkunde. In 1898 verscheen zijne *Heertante*, kluchtig spel in vier vertooningen, vol luim en humor, dat onder zijne welgeslaagde werken gerekend wordt.

Heertante werd te voren reeds opgenomen in de aflevering van 't *Daghet in den Oosten* dat Lenaerts hielp tot stand brengen en dat hij sedert twintig jaar ophoudt met zijne oude medestichters Cuppens en Winters en met nieuwe krachten van de Limburgsche jeugd.

Verscheidene andere tijdschriften genoten Lenaerts medewerking, onder andere *De Banier*, waarin hij talrijke gedichtjes liet verschijnen, zooals: *Korenblom's legende*, uit *Oda en Ylfken; Getrouwd*, *Hertrouwd*, *Echt Ras*, *Schoone Mensch*, *Kerstlied*, *Volksliedje* en *De Val der Engelen*, een puik stuk, dat tot zijne goede pennevruchten behoort.

AUGUST CUPPENS.

Naast Lenaerts staat in de Limburgsche dichterenrij zijn vriend en studiemakker de E. H. August Cuppens, een fijngevoelig kind der Kempen, die zijn geboortestreek oprecht lief heeft en heerlijk bezingt.

August Cuppens werd geboren te Beeringen den 21 Mei 1862, uit eene brave, christelijke familie, die verscheidene priesters aan de Kerk bezorgde. Hij deed zijne middelbare studiën in het college te Beeringen en in 't klein Seminarie te Sint-Roch, ving in 1880 de studie der wijsbegeerte te Sint-Truiden aan en werd in 1886 priester gewijd te Luik, denzelfden dag als de E. H. Lenaerts.

Gelijk meer Vlaamsche, vooral Vlaamschgezinde priesters, werd hij door zijne overheid geroepen om zijn verheven ambt aanvankelijk in 't Walenland uit te oefenen. Hij werd kapelaan benoemd te Ans, waar hij heentrok ook denzelfden dag als de E. H. Lenaerts zich naar Val St-Lambert begaf. In 1888 werd hij kapelaan te Verviers, in 1895 rector van de Zusterkens der Armen te Luik en in 1899 pastoor te Loxbergen, stil en eenzaam dorp bij Wuest-Herck, waar hij zich thans naar hartelust aan den muzenbeker kan vergasten.

Cuppens is een dichter uit noodzaak, die zijne verzen zingt, niet voor het handgeklap van

't publiek, maar omdat zijne gevoelens hem door 't hart uitdringen. Wat hij dicht, ziet hij; wanneer hij op zijne Kempenstreek of op de geliefden zijner kindsheid blikt of peist, dan trilt bij hem de dichtersnaar en dan grijpt hij naar de lier. Zijne schoonste gedichten zijn niet de vrucht van een rijk voorstellingsvermogen. Zij zijn werkelijkheid : trouwe tafereelen uit het land van sparrenbosschen en zand- en heidevelden, waarvan de diepe en stille poëzie zoo innig het hart roert; eenvoudige beelden uit den familiekring en uit het volksleven; dit alles echter wordt door Cuppens opgevat en afgeschetst met gansch eigenaardige tinten en kleuren.

Zijn eersten bundel doopte hij *Verzekens*. Daarin schitteren talrijke dichtparels, die Cuppens sedert het ontluiken van zijn talent verzamelde. De oudste « Verzekens » werden gedicht in 1882. Zij hebben eene ietwat nevelachtige tint, zooals bij menige aankomende dichters het geval is. Om hunne levendigheid en hunnen behaaglijken eenvoud worden zij door vele liefhebbers met die van Cuppens' rijperen leeftijd op gelijken voet gesteld.

Van 1882 dagteekent o. a. de *Alvendans* — de Alve is een nachtgeest der Kempische sagen — welke ons het nachtelijk tijdverdrijf dier droombeeldige wezens voorstelt.

Des nachts wen alles slaapt of rust
dan hebben de Alven spel en lust.
Dan rijzen ze zachtjes uit haag en uit bosch,
dan fladd'ren heur kleêren zoo hupsch en zoo los,
heur kleêren, zoo wit als de schors van den berk,
zoo donzig, zoo licht als een nevel aan 't zwerk.
Dan spoedt heure zwevende, wieglende rei
langs heuvel en dal naar de geurige wei
en, dekt er geen wolkske den gloor van de maan,
zoo vangen ze 't nachtfeest, vol dartelheid, aan.

In zijne jeugd ook (1883) maakte hij zijn *Draaiorgelliedeken*.

Turluut, Turluut, Turluut!
Daar komt weer de orgelman voorbij!
Hij is niet droef, hij is niet blij,
beziet den hemel, ziet hem niet,
en draait zijn piepend orgellied;
maar wat hij speelt en weet hij niet,
o neen! hij weet het niet!
Turluut!

't Is 't lied dat eens een Meester zong,
toen 't bitter leed hem 't hert uitdrong;
het lied, dat in de schouwburgzaal,
deed tranen vloeien honderd maal!
Sa, jonkers, juffers, hoort gij 't niet,
het roerend en bewonderd lied?
Turluut!

Cuppens heeft toch zoo schoone verzekens gedicht, vooral om zijne familiegevoelens lucht te geven; zoo diep droevige als hij weent over het afsterven zijner moeder; zoo dankbaar waardeerende als hij spreekt van zijnen vader, dien hij zijnen eersten dichtbundel opdraagt.

Vader, onbewuste dichter,
die wel nooit een vers en sloegt,
maar zooveel onuitgesproken
zangen in uw ziele droegt!

Vader, die mijn blijde kindsheid
overgoot met poëzij,
als ik, vragend plagend knaapke,
danste en debberde aan uw zij,

met U meeliep langs de velden,
over 't reine heidezand,
door de diepe dennebosschen
van ons droomziek Loonsche Land...

. . . .
. . . .
. . . .

Ja, ik heb het al onthouden,
Vader, en hier hebt gij nu,
Verzekens, daar vast en zeker
iets in zingen moet van U!

'k Draag ze U op, mijn lieve Vader,
eerst — uit zoete kinderplicht,
dan — omdat gij uwen oudsten
veel eraf hebt vóorgedicht!

Een exemplaar der *Verzekens* werd namens den schrijver opgedragen aan de Koninklijke Vlaamsche Academie, in hare zitting van 19 April 1899, door M. Van Even, die daarbij een waardeerend woord voegde.

Op Cuppens' *Verzekens* volgde in 1904 zijn *Rooske van Overzee* of de « bedichte » geschiedenis van een Ierlandsch zusterke der Armen, haar hooge leven, haar lachend lijden en haar heilig sterven. Het verhaal tintelt van waarheid

en is zeer aangrijpend. De lezer gevoelt dat hij eene *beleefde* geschiedenis aanhoort, ook indien de schrijver in zijne narede niet te kennen gaf dat hij vijf jaren als rector in een der huizen van de Zusterkens der Armen te Luik doorbracht. *Een Rooske van Overzee* verscheen in 1904 in de *Duimpjesuitgave,* waarvan Cuppens medewerker is.

De E. H. Geurts, in zijne *Letterkundige Ontledingen,* blz. 256, beoordeelt Cuppens poëzie als volgt :

« August Cuppens behoort tot dat soort dichters, waarvan W. Kloos spreekt, die er toe gekomen zijn, « om eenvoudig en waar te zeggen, wat zij gevoelen, om tot de werkelijkheid, in hen en om hen, zelve door te dringen en zich niet langer te vergenoegen met eenige stereotiepe vormen door elkander te haspelen ». Hij behoort tot die modernen, welke hunnen landgenooten gezonde en licht te verduwen dichtspijs aanbieden. Hij behoort niet tot die verwaande zelfvereerders, niet tot die zinnelijke en ziekelijke poëtasters, welke tegen de Godheid uitvallen en in pantheïstische bewondering op beide knieën het slijk aanbidden.

« Cuppens' poëzie, hoofdzakelijk eene poëzie van het gemoed, is enkel ootmoedige, hartelijke openhartigheid, oprecht geloof, stille vrome stemming naast bevattelijke eenvoud, verrassende frischheid en natuurlijkheid van taal en klanken. »

August Cuppens behoort tot de school van Guido Gezelle, wiens volgeling hij is niet alleen voor de opvatting der dichtkunst maar ook in zijne ingenomenheid met de gewesttaal. Het

levende woord in den mond van het volk is voor Cuppens de dadelijke grondslag der taal, gelijk het dichterlijk beeld bij hem gezocht wordt in het werkelijk leven zijner omgeving en niet in eene verzonnen schepping van den geest. Al moge men terecht het streven naar eenheid van taal tusschen Noord en Zuid aanbevelenswaardig, ja noodzakelijk achten, toch moet men bekennen, bij het lezen van Cuppens' werken, dat een fijn taalgevoel en eene groote belezenheid moeten voorhanden zijn om uit de gewestspraak juist de kruim te trekken die de geijkte taal een nieuw en krachtig leven kan bijzetten. Eigenlijk schrijft Cuppens geene gewesttaal, doch hij put daaruit woorden en vormen, die hem van aard toeschijnen om den algemeenen taalschat te verrijken.

In ongebonden stijl verscheen van Cuppens, in medewerking met Guido Gezelle en anderen, de *Geschiedenis der heilige Elisabeth van Ungarn, landgravin van Duringen,* uit het Fransch vertaald van Montalembert. Dit overigens zeer geprezen werk staat grootelijks onder Westvlaamschen invloed, hetgeen Gezelle's medewerking onvermijdbaar maakte.

Cuppens schreef ook verscheidene welgelukte stukjes voor het tooneel : *Het communiekantje,* drama in een bedrijf, dat reeds talrijke keeren het voetlicht zag; *Het schoolhondje der Koningin,* een flink gesteld kluchtspel in drie bedrijven;

Boerke Naas en de Roover, eene kluchtige tweespraak, en *Knepen en streken van Scapijn*, een blijspel in drie bedrijven, vrij bewerkt naar Molière.

In zijne parochie Loxbergen heeft de E. H. Cuppens een tooneelgenootschap tot stand gebracht, waaraan de eer te beurt valt zijne tooneelwerken het allereerst en nog vóór den druk te mogen opvoeren.

Van meet af toonde Cuppens eenen bijzonderen aanleg voor de tooneelletterkunde. Toen hij nog in de Rhetorica was te Sint-Roch, schreef hij reeds een kluchtspel *De decoraties*, dat onder den deknaam P. A. C. Erik uitgegeven werd. In 1882, toen hij de wijsbegeerte te Sint-Truiden studeerde, schreef hij een drama in drie bedrijven, *Sint Chrysolius of de eerste martelaar van Vlaanderen*, in vijfvoetige verzen, dat in 1893 in de Lettervruchten van *Utile Dulci* te Sint-Truiden werd opgenomen en in de colleges van Sint-Truiden en Peer voor het voetlicht kwam.

Toen Cuppens nog student was aan 't seminarie te Luik, hielp hij *'t Daghet in den Oosten* stichten, waarvan hij tot nog toe een trouwe medewerker is gebleven. Onder andere verschenen daarin, onder den titel : *Limburgsche Dichtveerdigheid*, zijne *Vertelselkens*, die onder zijne beste werken gerekend worden en wel in eenen bundel afzonderlijk het licht mochten zien.

JAN MATTHIJS WINTERS.

Het derde lid van 't Driemanschap « van 't Klaverblad, » zegt men ook — is de E. H. JAN MATTHIJS WINTERS. Door banden van zielverwantschap en lettermin vereenigd, volgen Lenaerts, Cuppens en Winters steeds dezelfde richting en woekeren en wedijveren samen met hunne talenten.

Zij ondergaan alle drie den invloed van Guido Gezelle's taal en strekking, met dien verstande nochtans dat zij Limburg's gewesttaal oefenen en Limburg's poëzie eeren zooals Gezelle voor zijn Vlaanderen deed.

Winters werd geboren te Genck (Sledderloo) in de hoofdplaats der heuvelige Kempen, den 21 September 1864. Hij studeerde te Sint-Roch, te Sint-Truiden en in het groot seminarie te Luik. Twee jaar jonger dan zijne vrienden Cuppens en Lenaerts, knoopte hij met deze twee, op het groot seminarie van Luik, kunst- en vriendschapsbetrekkingen aan, die van hun gedrieën een onafscheidbaar driemanschap maakten. Er wordt verteld dat wanneer de poortier van 't seminarie een van hen drieën onder den poostijd riep om 't een of 't ander bezoek te ontvangen in 't spreekkamertje der seminaristen, hunne medeleerlingen al lachende den naam van de twee anderen achter den genoemde uitriepen. Men hiet ze « les trois flamands inséparables ».

Ondanks de krachtige uitgesproken vlaamsche overtuiging der drie vrienden werden zij vriendelijk bejegend, ook door de hevigste Walen, welke hun gaarne waalsche woorden en wendingen, liedjes enz. mededeelden, die zij haast zoo gretig opteekenden als de vondsten op Limburgsch taalgebied en Limburgsche folklore.

Jan Matthijs Winters werd priester gewijd in 1889, kort daarna tot leeraar benoemd te Sint-Roch, werd kapelaan te Alken in 1890 en is sedert 1901 pastoor te Riempst, niet ver van Membruggen, waar zijn boezemvriend Lenaerts de parochie bestiert.

In medewerking met dezen laatste, schreef hij de reeds hooger vermelde *Germaansche Heidenleer*. Het gedeelte, handelende over *Heldenleer*, komt van zijne hand.

Winters' voornaamste lettervrucht tot nog toe is een dichtbundel, die in 1901 bij Leën te Hasselt, onder den titel *Lelie der Dellingen en Bloemen des Velds*, door de Sint-Lambrechtsgilde van Limburg werd uitgegeven.

Lelie der Dellingen is eene berijmde vertaling van de *Lilja*, een christen drapa of worstellied, dat waarschijnlijk in het midden der veertiende eeuw door den IJslandschen monnik Eystein Asgrimsson ter eere der Heilige Maagd Maria werd gedicht. De *Lilja* werd reeds vroeger overgebracht in 't Latijn, Engelsch, Duitsch, Fransch....

De E. H. Winters zegt ons in zijne Inleiding (blz. 40) hoe hij zijne vertaling bewerkte :

« Zoo volgde ik dan eenen derden weg, groef met klot en wortel de vreemde plant uit, want zij scheen mij schoon, snoeide echter hier en daar een al te weelderig lootje weg, maar behield haar volkomen wezen toch en gedaante; in andere woorden : ik heb voor de vertaling der *Lilja* niet alleen den zin trachten te volgen maar ook de versmaat en het eigenste getal verzen; tot zelfs de Dietsche woorden die van eender stam als de IJslandsche waren, zoolang de zin ervan niet te zeer afweek van de huidige bediedenis, heb ik bij voorkeur erin verbruikt. »

Bij het lezen van den E. H. Winters' *Lelie* bekomt men den indruk dat de vertaling berijmd werd door iemand, die op zijn werk gepijnd heeft, die zijn taal in den grond kent en het vers keurig hanteert. Winters gaat met rhytmus en stafrijm om als een ware toovenaar. Niettemin zijn zijne gedichten tot in de kleinste bijzonderheden afgewerkt en verzorgd.

Bloemen des Velds zijn een twintigtal verspreide gedichten, meest van godsdienstigen aard, die de E. H. Winters tot eenen ruiker heeft samengebracht. Daaruit straalt op elke bladzijde eene groote liefde tot Maria, wier naam 's dichters hart week maakt :

Een traan, o Maria, die rolt
voor U, en voor niemand en viel
er ooit een traan uit mijn oog, het is
voor U, dat een traan heur ontviel.

Onder die *Bloemen* zijn er, waartoe ieder terugkeert, die ze eens genoten heeft. Alzoo *Dierbare Stemmen :* eerst krachtige en onstuimige,

van onweer en orkaan, 't woeste krijgslied der natuur; dan zoete en fluisterende, van 't schommelende windje in 't ontwakend woud; zachte aandoeningen, liefdelonken van de Godheid; eindelijk de trouwbare, vranke, vrome stem van 't edel Dietsche volk.

't Malsche lied uit volle longen,
Onbedwongen, zonder schroom,
Schallend bij vreugdige vriendenronden
Onder den bladerigen lindeboom.

De lied ren van Winters behooren tot die, welke 't hart veredelen en den lezer beter maken dan hij was. Als proeve van zijne dichtvaardigheid laten wij hier een stukje volgen uit zijne *Lelie en Bloemen*; het draagt voor titel :

HET WINTERGROEN OF KLEUTERKRUID.

'k Wist in mijn geboortestreek,
op den boord der meulenbeek,
knobbelig, een kopeik staan,
's winters stram, met sneeuw belaan,
's zomers prijkend, preutsch en schoon,
met een groote looverkroon.

Had heur baas in jonger jaren,
om een bussel brand te sparen,
haren gelpschen kop gebroken,
flink had zij haar leed gewroken,
jaar op jaar, bij honderd loten,
kris ende kras, een kroon geschoten.

't Beeksken had, met tragen spoed,
spoelend om haar loggen voet,
menig wortelke los gelekt;
ei! zij had er bij gegekt :
« Lek maar, beekske, lek nog meer,
uwe zoentjes doen geen zeer ».

Eens, vol sappigen hoogmoed dronken,
daar zij stond in 't licht te lonken,
't zoele licht van 't zonnig voorjaar,
zag zij — 't was kreeg zien- of hoorbaar,
teer van leên en krank van voeten —,
op haar teen iets groens aan 't wroeten.

De oude loeg met 't looze ding :
« Kruip omhoog wat, kroppeling,
laat eens zien uw zot fatsoen ».
't Windeke woei en 't wintergroen
lei zijn ledekes in den bast
en daar wies het, wortelvast.

Pas was nu een tijd verloopen,
of een vrachte wrongelknoopen,
vezelkes, wortelkes, bladen, ranken,
zaten d'oude rond de schranken,
die haar eigen dood moest bloeden
om heur troetelkind te voeden.

'k Weet in mijn geboortestreek
op den boord der meulenbeek
uitgemergeld, heel ontdaan
koppeloos een kopeik staan;
nog op 't oude, krank gedoen
teert het wulpsche wintergroen.

Winters werkte mede aan verschillige tijdschriften, zooals *De Banier*, waarin hij talrijke gedichten schreef die hij naderhand in *Bloemen des Velds* vergaarde; *'t Daghet in den Oosten*, waarvan hij medestichter is, enz.

Heel onlangs verscheen in *'t Daghet*, het eerste stuk van een uitgebreid gedicht van den E. H. Winters : *Electa* geheeten. Deze *Electa* zal, naar wij vernamen, eene trilogie zijn, gewijd aan het bezingen der Zon, die zelve als een

heerlijk zinnebeeld der H. Maagd Maria behandeld wordt door den dichter. Indien de twee nog niet verschenen deelen der *Electa* zooveel dracht en volmaaktheid van vorm vertoonen als het eerste deel, dan zal het gedicht van Winters een Limburgsch meesterstuk zijn, dat onze Nederlandsche letterkunde groote eer zal verschaffen.

En nu wij Lenaerts, Cuppens en Winters geschetst hebben, brengen wij den eeregroet aan Limburgsch geliefd Driemanschap, dat met zooveel talent geijverd heeft om den gloed der dichtkunst in 't Oosten van het Vlaamsche land andermaal te doen opdagen!

* * *

DE SINT-LAMBRECHTSGILDE.

Meermaals noemden wij de *Sint-Lambrechtsgilde*, waarvan Lenaerts, Cuppens en Winters oprichters zijn en die zoo menig puik boek van Limburgsche afkomst in de wereld zond.

Wat is die donkere *Sint-Lambrechtsgilde*, waarvan weinigen het fijne weten? Eene afwijking desaangaande zij ons hier geoorloofd.

Een struikelblok voor onze Vlaamsche letterkundigen zijn de hooge drukkosten, het beperkt getal lezers, de onverschilligheid van het publiek en het min aangename vooruitzicht van na maanden zwoegens met eigen penningen het tekort der uitgave te moeten dekken.

Hoevelen die het heilige dichtervuur in hunnen boezem voelden opvlammen, werden bitter ontgoocheld bij hunne eerste proeve om ook de gemeente van hunne lettervruchten te laten genieten? Hoeveel talenten, die het Vlaamsche volk moesten ten goede komen, bleven deswege renteloos in de vergetelheid begraven?

Deze toestand bracht eenige jonge Limburgers ertoe eene soort van vereeniging van onderlingen bijstand in 't leven te roepen, ten einde zich tegen « 't kleerscheuren » bij letterkundige uitgaven te verzekeren.

Op 2 Juni 1897 vergastte de E. H. Cuppens, destijds rector bij de Zusterkens der Armen te Luik, ten zijnent eenige beoefenaars onzer letteren op een vriendenmaal. Daar zaten aan de EE. HH. Lenaerts en Winters, die wij kennen, — Broux, thans bezoeker der vrouwenkloosters te Luik, — Craenen, nu kapelaan te Hasselt, — Loos, nu pastoor te Kleine-Brogel, — en Hendrik Veltmans, pastoor te Saint-Remi bij Wezent, meest allen personen wier namen in de geschiedenis der Limburgsche letterkunde eene eervolle plaats zullen behouden. 't Ging er, als altijd, over 't Dietsche volk, over Limburg, over onze Vlaamsche schrijvers, hoe ze alleen staan en dikwijls ontmoedigd het hoofd in den schoot leggen.

De slotsom was het oprichten van een genootschap met het doel om het schrijven en verspreiden van Vlaamsche boeken aan te moedigen.

't Nieuwgeboren kind was gauw gedoopt : 't werd geheeten *Sint-Lambrechtsgilde* naar den patroon van 't bisdom, wiens eeuwfeest dat jaar 1897 te Luik luisterrijk gevierd werd.

Nog meerdere taalminnaars traden de *Sint-Lambrechtsgilde* bij; eene algemeene vergadering werd belegd te Hasselt ter « Boschkar » in de Demerstraat, den 14n September 1897; daar werd overgegaan tot het vaststellen der statuten, door den E. H. Cuppens voorgesteld en opgemaakt, — de wet der gilde, — waaraan naderhand slechts lichte wijzigingen werden gebracht.

Wij geven hier de wet — in tien geboden — van deze eigenaardige vennootschap, die waarschijnlijk in de letterwereld haars gelijke niet bezit.

« *Dit is de wet van St-Lambrechtsgilde* : 1. 't Doel der gilde is het schrijven en het verspreiden van boeken aan te moedigen.

2. Elk lid betaalt twintig franken 's jaars, in twee stortingen.

3. Wil iemand gildebroeder worden, zoo moet hij, door een lid voorgesteld zijnde, op eene vergadering aangenomen worden bij meer dan de helft van de stemmen der aanwezige leden.

4. Is een gildebroeder van zin een werk uit te geven, zoo schikt hij het handschrift naar den hoofdman, die het doet nazien door twee of meer gildebroeders om te keuren.

5. De winst van een werk op kosten der gilde uitgegeven, is half voor den schrijver en half voor de kas. De schrijver mag geene nieuwe uitgave doen drukken, eer de eerste uitverkocht is.

6. Tweemaal in het jaar roept de hoofdman de gildebroeders bijeen.

7. Bedankt iemand, zoo wordt hem zijn aandeel, min tien ten honderd van 't liggend geld alleen uitgerekend, aandeel berekend in evenredigheid der jaren van zijn lidmaatschap. Hij verliest alle recht op de overige have der gilde.

8. Ieder lid heeft recht op een boekdeel van elk werk door de gilde uitgegeven. Vijftig boekdeelen worden gegund aan den schrijver.

9. Heeft een gildebroeder boeken van doen tot het schrijven van een werk, zoo worden deze boeken hem bezorgd door de gilde. De boeken blijven eigendom der gilde en worden bewaard in de boekerij bij den hoofdman.

10. Voor iederen afgestorven gildebroeder, zullen zooveel zielmissen gelezen worden, als er gildebroeders zijn, op kosten van de kas, en voorts, zijn alle rechten van den gildebroeder op de have der gilde uit en vervallen ».

Het *'t Daghet in den Oosten* werd bij beslissing der algemeene vergadering als het tijdschrift der gilde aanzien. « Daarom, » luidt de beslissing, « moesten alle leden er zooveel mogelijk « voor werken. »

De *Sint-Lambrechtsgilde* bracht het tot eenen ongemeenen bloei en verrijkte onze Vlaamsche letteren met talrijke werken, waaronder meerdere met meesterhand geschreven zijn.

In ons bijvoegsel laten wij de lijst harer uitgaven volgen.

Wonder genoeg, — was het wedijver der schrijvers, of aanbeveling der gildebroeders, of was de gilde onder een bijzonder goed gesternte geboren? — de uitgaven waren gewild door 't publiek, werden vlot verkocht en bezorgden meestal aan schrijver en kas een niet te versmaden buitenkansje.

De geldelijke toestand der gilde is dan ook zeer solied; doch in de geheimen van 't huishouden zullen wij ons niet verder wagen...

Tot sluiting onzer kennismaking met de *Sint-Lambrechtsgilde,* halen wij hier de waardeerende woorden aan, die de E. H. Linnebank, van Diest, haar wijdde in *Het Centrum,* van 8 Juni 1903 :

« In de werking van 't Sint-Lambrechtsgilde zien wij de macht, welke ook het kleine openplooien kan... in eendracht. Als meerdere mannen van talent en van offer samen doen, kunnen werkelijkheden worden, schatrijk en jongschoon, wat droombeelden schenen van verre, nevelachtige verten.

Eén bloem van Mei vermag het, soms ons gevoel van schoonheid in beweging te brengen; toch speelt een heele struik seringen het vlugger, krachtiger en gemakkelijker klaar. »

Het voorbeeld der Limburgsche heiboerkens diende in alle gouwen van ons Vlaamsch land gevolgd te worden. Wat het kleine, arme Limburg kan, zullen dat de rijke Vlaamsche, Brabantsche en Antwerpsche gouwen, waar de Vlaamsche overtuiging zoo hoog uitgeroepen wordt, niet eens vermogen?

II.

TWEE WERKERS DER EERSTE URE.

Keeren wij tot onze Limburgsche dichters weder en brengen wij nu eere aan hen die voor de jongeren den weg baanden, het Vlaamsche volk door hunne zangen wakker hielden in de bange dagen van onverschilligheid en ontzenuwing, en thans vergrijsd zijn in de beoefening der Nederlandsche letteren.

Wij paren hier de namen van twee verdienstelijke en buitengewoon vruchtbare Limburgsche schrijvers, die, hoewel niet immer in dezelfde richting voortsturende, toch steeds in alles de grootmaking van ons volk voor oogen hadden : de heeren PETER-JACOB STINISSEN en THEODOOR SEVENS.

Beiden behooren tot hetzelfde tijdvak : de eerste is nu 59, de tweede 58 jaren oud.

Beiden zijn schoolmannen, die hun leven wijdden aan de opvoeding der jeugd. Zij zijn zelfs studiemakkers : samen volgden zij de lessen aan de normaalschool van Lier, die kweekschool van Vlaamsche letterkundigen.

Beiden onderscheidden zich terzelfdertijd op gebied van dichtkunst, geschiedenis en onderwijs.

Eindelijk werden de eene en de andere door 's levens wisselvalligheden genoodzaakt de geboorteprovincie te verlaten; doch zij bewaarden

steeds van hun Limburg een dierbaar aandenken, dat in menige hunner werken doorstraalt.

THEODOOR SEVENS.

Een Limburger, die voorwaar zijn brood niet in ledigheid heeft geëten, maar als een echte zoon der heide met taaie aanhoudendheid het veld der Vlaamsche letteren ontgind heeft, is Theodoor Sevens, van Kinroy, thans hoofd der gemeenteschool te Kortrijk. Sevens is nu doorgevochten. Niemand zal nog met geringschatting van « 't schoolmeesterken » Sevens spreken, nu hij fier wijzen mag op eenen hoogen hoop pennevruchten, die in onze beste tijdschriften geprezen werden en hunnen schrijver onder de Nederlandsche letterkundigen een blijvende plaats verzekeren.

Gedurende zijne lange letterkundige loopbaan, schreef Sevens zoo talrijke werken van onderscheiden aard : gedichten, geschiedkundige bijdragen, reisverhalen, schoolboeken, dat het onmogelijk is omtrent ieder van hen in bijzonderheden te treden. De enkele opsomming daarvan beslaat reeds verscheidene bladzijden in ons Bijvoegsel.

Door de gedichten van Theodoor Sevens straalt eene weldoende levenstevredenheid, waarvan de lezer allengs den invloed ondergaat. 't Is hem of hij ook aan den warmen huiskring ware gezeten met Sevens en de zijnen, terwijl de dichter de rustige en edele gevoelens, die den

grond des gemoeds van een volk moeten vormen, in zijne verzen vertolkt. Kleinigheden uit het meest alledaagsche leven, maar met een dichtrenoog beschouwd, geven daartoe aanleiding. 't Is waar, het zijn die honderden kleinigheden, welke de poëzie van 't leven uitmaken, — ten minste voor hen die ze van hunnen schoonen kant weten op te nemen. Een modelletje is het gedicht van Sevens : *De vrouw moest nog een kleedje lappen.*

De vrouw moest nog een kleedje lappen
En zei : « Ik kan haast niet meer zien;
Ik heb den heelen dag geslaafd,
En seffens slaat het weder tien.

« De buurvrouw heeft een ander leven
Dan ik, met al die kleine maats!
Al spelende doet zij haar werk....
Och, ware ik eens in heure plaats! »

— « In heure plaats! » weerlei de vader,
« Wat of ge nu toch al verzint?
Ik wed dat gij dan niet tevreên
Zoudt zijn : de buurvrouw heeft geen kind! »

De moeder kreeg een blos, en wendde
Het hoofd, doch sprak geen enkel woord;
Dan stak ze een nieuwen draad door 't oog
Der naald en — naaide vlijtig voort.

Vooral als kinderdichter bezit Sevens eene groote vaardigheid. Die man, welke zijn leven te midden van kinderen heeft doorgebracht, weet zich met deze gansch te vereenzelvigen en zijn talent in hun bereik te stellen. Zijne versjes lezen is voor de kleinen een genot en eene belooning, niet eene inspanning.

Het volgende diene tot voorbeeld van 's mans dichtvaardigheid.

POESKEN.

« Poesken, poesken, poesken! »
Riep ons jongste kind,
« Daar is brood en mellek;
Eet en drink gezwind... »

« Poesken, poesken, poesken,
Met uw knevelbaard,
Laat me nu eens voelen
Aan uw langen staart! »

Maar het katje krauwde,
En de jongen kreet van pijn :
« Zult gij heel uw leven,
Poesken, zoo ondankbaar zijn? »

Als geschiedschrijver staat Sevens gunstig bekend door verscheidene levensschetsen, door zijne bijdragen tot de geschiedenis van Kortrijk en tot de algemeene geschiedenis van België. Zijne werken op dit gebied ademen eenen gezonden vaderlandschen geest en zijn daarom voor volkslectuur zeer geschikt.

Ook in het reisverhaal munt Sevens uit. Hij voert ons niet naar verwijderde landen, die vooral de aantrekkelijkheid van het onbekende en ongenaakbare aanbieden. Hij blijft steeds in ons geliefd vaderland, door velen te weinig gewaardeerd en leidt ons, in zes en twintig afzonderlijke schetsen, door België's bekoorlijkste gewesten.

Eindelijk verwierf Sevens naam onder de vakmannen van 't onderwijs door een tiental

schoolwerken, waarvan verscheidene meermaals herdrukt werden.

Hoewel verre van zijn Limburg verwijderd, onderhoudt Theodoor Sevens steeds de beste betrekkingen in zijne geboortestreek. Hij is een medewerker van *De Banier*, waarin hij verscheidene gedichten liet verschijnen, en schreef ook verscheidene stukjes in dicht en ondicht in het *Limburgsch Jaarboek*.

Bij het doorbladeren van Sevens' werken krijgt de lezer den indruk dat hij te doen heeft met een man, die den godsdienst eert, de zijnen bemint, zijn volk en zijne taal lief heeft en wien de kleinen, waaraan hij zijn leven toewijdde, nauw ter harte liggen; een vroom man, een gevoelig hart en daarbij een talentvol man.

Pieter-Theodoor Sevens werd geboren te Kinroy den 16n Mei 1848, studeerde in de middelbare school van den Staat te Maaseik, waar hij in de algemeene prijskampen twee prijzen van Vlaamsch behaalde; verwierf het onderwijzersdiploma in de normaalschool van Lier in 1869; werd achtereenvolgens hulponderwijzer te Lisseweghe en te Dudzeele, daarna hoofdonderwijzer te Lapscheure; ging in 1880 tot het vrij onderwijs over; is thans bestuurder der stadsschool voor jongens en leeraar aan de nijverheidsschool te Kortrijk.

Hij is schrijver der Kortrijksche afdeeling van het *Davidsfonds* en afgevaardigde bij het

hoofdbestuur, secretaris van den *Historischen Kring* en van het *Comiteit van Groeninge*.

Vereerd met het burgerlijk kruis van eerste klas en met het kruis « Pro Ecclesia et Pontifice ».

PIETER-JACOB STINISSEN.

Den 2ⁿ Mei 1847 zag in het stadje Peer, in de schaduw van den eeuwenouden gothieken tempel met zijn forschen reusachtigen toren, het levenslicht de heer PIETER-JACOB STINISSEN.

Hij genoot zijn eerste onderricht onder meester Evers te Peer, volgde daarna de lessen der toenmalige middelbare school van Hechtel, welke onder heer Fontaine's bestuur stond, schreef eenigen tijd op het kantoor van M. Wagemans, landmeter van 't kadaster en op het postkantoor bij M. Van den Bosch, trad in de normaalschool van Lier in 1864 en verwierf daar zijn onderwijzersdiploma in 1867.

Pieter-Jacob Stinissen werd dan achtereenvolgens plaatsvervangend onderwijzer in de stadsschool te Maaseik, hulponderwijzer in de gemeenteschool van Dudzeele in West-Vlaanderen, hoofdonderwijzer der gemeenteschool en gemeenteontvanger te Zuienkerke bij Brugge en, in 1876, bestuurder der vrije middelbare school te Kortrijk.

Den 29ⁿ Augustus 1879, werd hij benoemd tot inspecteur van het lager onderwijs voor het schoolgebied Meenen; den 12ⁿ October daarop-

volgende ging hij over in dezelfde hoedanigheid naar het schoolgebied Kortrijk. Sedert 1885 is hij schoolopziener van eerste klas, voor het ressort Eekeren, met verblijf te Antwerpen.

Van Stinissen kan terecht worden getuigd dat hij zijne lange en vruchtbare loopbaan om zoo te zeggen uitsluitend gewijd heeft aan onze Vlaamsche jeugd. Dit deed hij niet alleen in zijne ambtsbetrekking als schoolman, maar ook door gansch zijne letterkundige bedrijvigheid heen. En dáárom wellicht, omdat hij in alles ééne roeping volgde, heeft de man het ver gebracht. Geen edel gevoelen bleef hem vreemd; doch het hart der kinderen en jongelingen vormen en zijn hart in het hunne uitstorten was steeds zijne voornaamste betrachting.

Stinissen munt uit als kinderdichter en kinderverteller; hij schreef daarenboven menig nuttig werk voor het onderricht en de opvoeding der jeugd.

Zijn eersteling hiet hij *Fabelen en andere Kindergedichtjes*. De stukjes, die daarin voorkomen, worden door vele kenners al even hoog als Jan Ferguut's *Zonnestralen* geschat. De bundel bevat, in het eerste deel, een twintigtal fabelen, alle levendig en leerrijk. Het tweede deel behelst een dertigtal lieve kinderdichtjes.

Vader Sleeckx, oud-leeraar van Stinissen, gaf over *Fabelen en Kindergedichtjes* de volgende vleiende beoordeeling. « De vorm is goed, »

schrijft hij, « en de inhoud, hoogst verdienstelijk.
« 't Is echte kinderlectuur... Gij hebt het onder-
« wijs een grooten dienst bewezen en tevens de
« litteratuur verrijkt in een vak, waarvan wel
« de Hollanders, doch wij Vlamingen tot hier
« toe ongelukkiglijk niet genoeg werk maakten. »

Een tweede dichtbundel van Stinissen verscheen in 1886 onder den titel : *Gedichten voor Huis en School*. Daarin zingt de dichter voor al wie hem nauw aan 't harte ligt : voor zijne « lieve vrouw en kinderen, rond den heerd »; — voor zijne schoolknapen, zijne kunstvrienden, zijn Vlaanderen, wiens groote figuren : Conscience, Van Beers, Heremans, Mevr. Courtmans, Mevr. Van Ackere, hij herdenkt; — voor de vrienden, die hij in Vlaanderen achterliet. Vele gelegenheidsdichten komen daarin voor; diepgevoelde, die met de saaie en vaak opgeschroefde pennevruchten der meeste gelegenheidsdichters niets gemeens hebben. Bescheiden ophelderingen, bij de inhoudstafel gevoegd, wijzen op de gelegenheid, die den dichter naar de lier deed grijpen. Als voorbeeld uit den bundel laten wij hier volgen:

EEN LIEFELIJK PAAR.

Met lippen streelend zacht als rozentint,
Met kersenkoôn, die steeds tot zoenen nopen,
Een peerlenoog, dat tuigt van hoop en
Geluk; de lokken golvend in den wind,

Zoo hippelt, trippelt 't snaakje blijgezind;
Zoo komt het vroolijk snappend toegeloopen!
De moeder slaat heure armen zegenend open
En roerend ruischt de duo « Moeder! » — « Kind! »

En hart aan hart, en ziel aan ziel gesloten,
Zij teêr het bloempje kust, zoo mild ontsproten
In 't zonnevuur van haren zomertijd!

En hart aan hart, en ziel aan ziel geklonken
Het bloemlijn zendt der zon zijn liefdelonken,
Terwijl het geurt en weeldevol gedijt.

In den loop van het jaar 1905 kwam van de pers bij Opdebeek te Antwerpen een nieuwe bundel *Gedichten*, waarin Stinissen afschetst menig schilderachtig hoekje uit het Vlaamsche landschap, van de bruisende Noordzee tot het droomerige land van heide en sparreboomen.

Stinissen gaf nog afzonderlijk in 't licht talrijke dichtstukken, waarvan vele getoonzet werden. (Zie Bijvoegsel.)

In 1905 verscheen van hem « *Ons Jubeljaar* », 1830-1905, een geïllustreerd werkje van 112 blzz., dat eindigt met het volgende gedicht, door Em. Wambach op muziek gezet :

HEILIG VADERLAND!

Ik min U, als het zonnig plekje,
Waar vader reikte mij de hand;
Ik min U, als mijn dierbre moeder,
O land, o heilig Vaderland!

En waar ik rust, of waar ik zwerve;
Bij luide vreugd, of stille smart;
Ik blijf U liefdevol gedenken,
U toegewijd van ganscher hart.

Gij moogt niet eischen, niet bevelen,
En needrig is uw grondgebied;
Maar groot zijt Gij door al uw werken,
En vrijer land bestaat er niet.

En hebt Gij elders niets te zeggen,
Toch zwaait Ge daar den koningsstaf;
En dwingt Gij, door vernuft en kunstzin,
Het fierste volk den eerbied af.

Voor uwe vrijheid, uwe rechten;
Voor uwe grootheid en uw heil,
Zijn al mijn droomen en mijn wenschen,
En heb ik steeds mijn leven veil.

Mijn jongste bede zij, wanneer ik
Verhuis naar 't hooge Vaderland :
Laat steeds uw helste sterre blinken,
Heer, op mijn aardsche Vaderland.

Als gemoedelijk verteller voor de jeugd wordt Stinissen door weinigen overtroffen.

Onder den titel *Verhalen voor groote en kleine kinderen,* verscheen van hem in 1887 eene reeks eenvoudige en keurige vertellingen met zedelijke strekking.

Deze bevallige verhalen zijn uitstekend geschikt voor de jeugd, evenals een paar zeer nette werkjes voor dierenbescherming, die Stinissen naderhand bij Devreese te Antwerpen liet verschijnen en die met lieve penteekeningen van Alfred Van Neste zijn opgeluisterd. Onder deze laatste werkjes treffen wij aan zijne *Kijkjes in de Dierenwereld,* waarvan J.-A. Torfs, de gekende pædagoog en letterkundige getuigt : « Het is « een puik, keurig boekje; een perel, die bij onze « jeugd zal welkom zijn. Een echt kindergeschenk, « waarbij slechts weinig werken, die met den- « zelfden titel — *Kleine verhalen voor kinderen* —

« bestempeld zijn, kunnen vergeleken worden.
« Ik heb nog niets in handen gekregen, 't zij
« afkomstig uit Noord of uit Zuid, dat zooveel
« als het werkje van den Heer Stinissen moet
« bijdragen om deze *leemte* te dempen : gebrek
« aan voldoende en *geschikte kinderlectuur*, die in
« onze letterkunde bestaat, en die aan het onder-
« wijs in de taal zooveel hinder en nadeel toe-
« brengt. De kinderen zullen in het boekje van
« den Heer Stinissen gezonde denkbeelden, keu-
« rige en kleurige voorbeelden van stijl aan-
« treffen. Ik beeld mij in, dat zij het boekje
« letterlijk zullen verslinden, en uitroepen : nog!
« nog! — 't Is een ware *aubaine* voor de prijs-
« uitdeelingen. »

Op geschiedkundig gebied maakte Stinissen zich verdienstelijk met zijne *Levensschets van Jan-Lodewijk Hendrix,* die hij onder den deknaam « Pedro Campana » in 1894 te Antwerpen liet verschijnen.

Hendrix is een stadgenoot van Stinissen : hij werd geboren te Peer den 15^n Februari 1827. Zijn vader was hoofd der stadsschool en tevens organist der parochiekerk van Peer. Lodewijk Hendrix werd te Antwerpen, onder Guffens' leiding, een meester op het gebied der schilderkunst. Zijn naam in die hoedanigheid is wereldbekend.

Als plaatsbeschrijver wijdde Stinissen eene bijzondere aandacht aan het gastvrije Antwerpen,

waar hij twintig van de vruchtbaarste jaren zijns levens doorbracht. Hij arbeidt thans aan een reisbeschrijving getiteld : *Van Antwerpen naar Amsterdam,* die in 1906 zal verschijnen.

Tot dankbare herinnering aan zijne normale studies, schreef Stinissen in 1900 een merkwaardig boek, *De Normaalschool van Lier* (Lier, Van In). Daarin bezorgt hij, benevens beknopte levensberichten, eene keur van uittreksels uit de werken van de zonen der Liersche « Alma Mater », die zich op het gebied der Nederlandsche letteren onderscheidden. Zóo zijn er *vier en zestig,* waaronder vijf Limburgers : Bouts, Brans, Sauwen, Sevens en Stinissen.

Sedert lange jaren steunt Pieter-Jacob Stinissen de vaan in den strijd voor de rechten der Vlamingen.

In 't begin van de jaren '70 werd hij briefwisselend lid van het *Conscience's Taalgenootschap* te Blankenberge, plaatste verscheidene dichterlijke bijdragen in de Jaarboekjes van dit genootschap en liet, onder den deknaam « Een Vlaming », talrijke scherp en snedig geschreven opstellen in het vlaamschgezind weekblad *De Voorbode van Blankenberge* verschijnen.

In 1877 riep hij in de Guldensporenstad, met eenige andere vlaamschgezinden, eene afdeeling van het *Willemsfonds* in 't leven en richtte in den

schoot der afdeeling concert-voordrachten en veertiendaagsche leesbeurten in. Stinissen werd secretaris der Kortrijksche afdeeling en lid van het algemeen bestuur van het *Willemsfonds* te Gent.

Hij was, in 1881, de voornaamste inrichter van het plaatselijk Kortrijksch comiteit der *Conscience-feesten*, dat om zijne werkdadigheid het Vlaamsche land tot voorbeeld strekte.

Gelijk Stinissen, in zijne *Gedichten voor Huis en School*, van Mevrouw Van Ackere schreef, kunnen ook de talrijke Vlamingen, die hij gevormd heeft, van hem met waarheid getuigen :

Wie al zijne krachten : zijn' geest en zijn hart,
Als gij, voor het heil van zijn volk heeft gegeven,
Diens leven vereer ik, in vreugde en in smart,
Diens name blijft diep in mijn' ziele geschreven.

III.

NOG EENIGE OUDEREN.

Het is niet waar dat het letterkundig leven slechts sedert een vijftiental jaren is opgekomen in Limburg. Een nieuw tijdvak van bloei is aangebroken, ja; jeugdig bloed heeft de bronader der kunst opgefrischt. Zooals in de andere Vlaamsche gouwen, heeft in Limburg op het gebied van letteren en wetenschappen eene herwording, eene soort wedergeboorte plaats. Doch ook vroeger smeulde bij den Limburger het kunstvuur niet, maar laaide steeds krachtig omhoog.

Wij hebben reeds twee werkers der eerste ure leeren kennen en zetten hier de lijst der ouderen voort. Ook buiten de dichtkunst, zal de lezer er nog menige aantreffen, en niet van de geringsten, die sedert lange jaren den Vlaamschen letterkundigen akker ontginnen.

Mgr. RUTTEN.

Met fierheid noemen wij vooraan den hoogeerwaarden kerkvoogd Mgr. RUTTEN. 't Is geen alledaagsch verschijnsel aan het hoofd van een diocees te zien eenen Vlaamschgezinden bisschop, die tevens als dichter en schrijver de Nederlandsche letteren eer aandoet en ook op zijnen bisschoppelijken troon de rechten der Vlamingen handhaaft.

Verscheidene dichtwerken van Mgr. Rutten verschenen in den derden bundel *Letteroefeningen* van « Utile Dulci » van Sint-Truiden (1893). Daarin bezorgde hij (benevens twee gedichten van minderen omvang : *De Eikeboomen* en *Het Vischje*), een klein heldendicht, *Judith*, dat hij vervaardigde gedurende zijne studiejaren (1862). *Judith* maakte destijds opgang en staat bekend als een stuk krachtige poëzie. Wij laten hier een uittreksel volgen uit den

LOFZANG VAN JUDITH.

Heft aan uw jublend vreugdgeschal
Bij 't hol gebrom van trom'len en cymbalen;
Weergalme en dreune 't luid langs berg en dalen
Van 's wreedaards val.

Jehova is de God der legerscharen,
Zijn naam is : Heer!
Wee hem die Juda ooit durft tegenvaren!
God sloeg zijn kamp in Isrel nêer,
Liet strafloos nooit het juk op zijne schoudren wegen,
Maar vloog zijn volk ter hulp om bloed'ge wraak te plegen.

Uit 't noordgebergt rolde Assur aan;
Zijn talloos leger deed de stroomen droogen;
De grond dook weg van paarden zwart betogen;
Hij sprak in waan :
« Het vuur en 't staal zal 'k door uw velden zwaaien,
« Tot woestenij
« Verschroeid. Door 't zwaard uw jongelingen maaien;
« Uw maagden voer 'k in slavernij.
« Uw kroost geef ik ten prooi aan mijne krijgren drommen.»
Maar 's Heeren toorn ontstak en deed zijn mond verstom-
[men.

Ook na zijnen studietijd, gedurende gansch zijne loopbaan, bleef Mgr. Rutten aan de beoefening der dichtkunst en der letteren getrouw. Hij vond daarin, bij zijne veelvuldige ambtsbezigheden, eene geliefkoosde uitspanning.

In 1878 schreef hij *De Nero van het Noorden*, een tooneeldicht in drie bedrijven, dat insgelijks tot de werkzaamheden van « Utile Dulci » behoort en in het Jaarboek van het Davidsfonds voor 1880 opgenomen werd.

De grond van het drama is uit de geschiedenis getrokken. Het stuk speelt in 1085 en verbeeldt eene episode uit den reuzenstrijd, die tusschen Paus Gregorius VII en keizer Hendrik IV, den Nero van het Noorden, gevoerd werd.

De Nero van het Noorden, opgevat volgens de oude regels van het drama, vereenigt eenheid van handeling, van tijd en van plaats. De gedachten zijn verheven, de gevoelens, hoewel niet hartstochtelijk, zijn met kracht weergegeven. De verzen zijn rijk en majestueus. Het gedicht lijkt volstrekt niet op een modern tooneelwerk, doch is een klassiek stuk van verdienste.

In 1897 werd *De Nero van het Noorden* onder den titel *De Kerkvervolgers* te Nijmegen opnieuw uitgegeven.

Mgr. Rutten schreef verscheidene verhandelingen in ongebonden stijl, welke in ons Bijvoegsel opgesomd worden.

In *Het Belfort* leverde hij eene *Dissertatie over Ossiaen ;* in de *Belgische Illustratie,* rond 1885, een verhaal in proza.

Gedurende zijne studiejaren bezorgde Mgr. Rutten eene vertaling uit kanunnik Daris : *Het leven van den Heiligen Odulphus,* patroon der kerk van Borgloon, die in druk verscheen en te Loon algemeen verspreid werd.

Is onze opgaaf der Vlaamsche werken van Mgr. Rutten volledig? Wij twijfelen eraan. In een werkzaam en bewogen leven als het zijne, geraakt licht eene pennevrucht in 't vergeetboek.

Eene volledige levensschets van Mgr. Rutten bezorgen, valt buiten ons bestek. Wij moeten ons hoofdzakelijk tot enkele aanwijzingen bepalen.

Martinus Rutten zag het levenslicht op Hoezerhof te Geystingen bij Maaseik den 18 December 1841. Hij studeerde in 't college der Eerwaarde Heeren Kanunniken Kruisheeren te Maaseik; deed vervolgens zijne poësis, rhetorica en wijsbegeerte in 't klein seminarie te Sint-Truiden, zette zijne priesterstudiën voort aan 't groot seminarie van Luik, werd in 1865 leeraar van wiskunde in 't klein seminarie van Sint-Roch (Ferrières) en ontving de priesterwijding te Luik rond Paschen 1867.

Van 1873 tot 1877 trad hij op als bestuurder van 't seminarie van Sint-Roch. Tijdens dit bestuur werd hij benoemd tot deken van het kanton Ferrières en tot eere-kanunnik der cathedraal van Luik.

In Januari 1877 werd aan Mgr. Rutten het bestuur van het seminarie van Sint-Truiden toevertrouwd; hij nam dit waar tot in 1879; gedurende dit tijdperk gaf hij zijn *Nero van het Noorden* in 't licht.

In Augustus 1879 werd Mgr. Rutten algemeen vicaris van Z H. Mgr. Doutreloux en voorzitter van het groot seminarie van Luik; in het eerste hooge ambt bleef hij werkzaam tot 1901, in het tweede tot 1883, wanneer hij als titelvoerend kanunnik der cathedraal van Luik werd aangewezen.

Steeds hooger klom de edelste zoon van Geystingen in eer en waardigheid. In 1884 werd

hij verheven tot den rang van kamerheer van Z. H. Paus Leo XIII. In 1888 werd hij deken van het kapittel der cathedraal van Luik, doctor in de godgeleerdheid *ad honores* te Leuven, huiselijk prelaat van Z. H. Leo XIII.

In 1901, bij het afsterven van Mgr. Doutreloux, den heiligen volksbisschop van Luik, werd Mgr. Rutten vicaris-capitularis van het bisdom. Den 30 September 1901 beklom hij den zetel van Sint Lambertus te Luik en werd bisschop gewijd den 6 Januari 1902.

Mgr. Rutten was van zijne studiejaren af een Vlaamschgezind strijder. Zijne gevoelens in dit opzicht bleven onveranderd, ook wanneer hij met de hooge bisschoppelijke waardigheid werd bekleed. De rechten handhaven van Vlaming en Waal, op volledigen voet van gelijkheid, was steeds het doel dat hij beoogde. Meer ook vragen de meest Vlaamschgezinde Vlamingen niet.

Onder zijn bestuur werden in het seminarie van Sint-Roch de eerste Vlaamsche leergangen ingericht.

Mgr. Rutten was een werkend en een zeer werkzaam lid der Vlaamsche Academie « Utile Dulci » in het seminarie van Sint-Truiden, zooals uit zijne bijdragen in de Letteroefeningen blijkt.

Bij het verschijnen van de derde Letteroefeningen, schreef hij aan den bestuurder van « Utile Dulci » — Mgr. Rutten was toen reeds vicaris-

generaal van 't bisdom — een brief van aanmoediging, die als voorwoord in den bundel opgenomen werd. Wij drukken uit dit voorwoord de volgende zinsneden over, die door de hooge waardigheid van hunnen schrijver een bijzonder gezag hebben gekregen.

« Ons vaderland heeft thans meer dan voorheen behoefte aan mannen, die tot het volk kunnen gaan en in de volkstaal de gewichtige vraagstukken des tijds en de groote belangen der Maatschappij bespreken. De invoering van het algemeen stemrecht en het dreigend optreden van het Socialisme moeten eindelijk aan allen, zelfs aan de hardnekkigste tegenstrevers der Vlaamsche taal doen begrijpen dat het nu geen tijd meer is voor de hoogere standen om het aanleeren der volkstaal te verwaarloozen. Neen, die onredelijke en betreurenswaardige handelwijze van Vlaamsche familiën, wier kinderen geen Vlaamsch wilden of mochten leeren en zich uit dwaze ijdelheid tot vreemdelingen maakten in 't midden hunner eigene landgenooten, kan niet meer verschoond worden; zij ware voortaan een wezenlijk plichtverzuim jegens het Vaderland, dat zijn heil moet vinden in de getrouwheid van het volk aan de leeringen en instellingen waar de Maatschappij op berust. Hoe zal nu het volk getrouw blijven indien zijne natuurlijke opperhoofden en aanvoerders het zonder verdediging overlaten aan de verleiding der socialisten en andere vijanden der samenleving? Hij dus, die niet bekwaam is de volkstaal te spreken, veroordeelt zich zelven om in de gewichtigste aangelegenheden, welke het Vaderland en de Maatschappij ooit gekend hebben, als een onmachtig en onnuttig lid te worden van kant gezet. »

Mgr. Rutten is een ijverig Davidsfondser. Hij was lid en medestichter der afdeeling van het

Davidsfonds in het seminarie van Sint-Roch. Sedert lange jaren is hij voorzitter van de Luiksche afdeeling. Hij voerde het woord op de algemeene vergaderingen van het *Davidsfonds* te Brugge, Mechelen en Sint-Truiden.

Te Luik hielp Mgr. Rutten het Vlaamsch werk en het Vlaamsch lokaal der Buerenbergstraat tot stand brengen.

Op het sociaal congres terzelfder stede sprak hij eene zeer opgemerkte redevoering uit over de noodzakelijke kennis van het Vlaamsch in de hoogere standen.

Veel deed Mgr. Rutten voor de Vlaamsche opleiding der priesters en der jongelingschap in 't algemeen. Wie zal zeggen hoeveel Vlaamschgezinde priesters onder den invloed van zijn voorbeeld en onder zijn bestuur in 't klein seminarie van Sint-Truiden en in 't groot seminarie van Luik werden gevormd?

Kort na zijne verheffing op den troon van Sint Lambertus verleende hij aan den Katholieken Limburgschen Studentenbond zijne bisschoppelijke goedkeuring.

In 1905 schreef de hoogeerwaarde bisschop enkele maatregelen voor om de verfransching, die in de meeste vrije middelbare onderwijsgestichten van het Vlaamsch gedeelte van zijn diocees heerscht, eenigszins te keer te gaan. Wij twijfelen niet of de wijze kerkvoogd zal het

geleidelijk zoo verre brengen dat niet alleen het Nederlandsch behoorlijk aangeleerd worde in zijne Vlaamsche colleges, maar dat er de moedertaal ook de voertaal worde van 't onderwijs en dat dit laatste met eenen Vlaamschen geest worde doordrongen.

Als Mgr. Rutten bij eene omreis in zijn bisdom door zijne diocesanen op het zingen van den « Vlaamschen Leeuw » wordt onthaald, zwelt zijne borst van blijdschap en roept hij hun toe : « Goed zoo, kinderen, dat hoort uw bisschop gaarne ». Wanneer hij bij zijne intrede in eene Vlaamsche stad op het stadhuis door de burgemeesterlijke rede in 't Fransch wordt begroet, geeft hij eene bescheiden en gevoelige les, door te antwoorden in het Vlaamsch.....

Pastoor VAN GENCK.

Hier is nu een eenvoudig priester, de eerwaarde heer VAN GENCK, die onder de veteranen van 't Vlaamsch leger in Limburg optreedt als een man van tel en beteekenis. Hij werd geboren te Munsterbilsen den 28n April 1839; priester gewijd in 1864; leeraar van geschiedenis en van Nederlandsch in 't seminarie van Sint-Truiden in 1863; kapelaan te Tongerloo in 1867; kapelaan te Sint-Gilis (Luik) in 1870; pastoor te Rotheux in 1875; is pastoor te Buvingen, sedert 1884.

In 't seminarie van Sint-Truiden was Van Genck de apostel der Vlaamsche beweging, hoewel in dien benarden tijd slechts drie kwartier in de week aan 't Nederlandsch mocht worden besteed. In het geniep leende hij Vlaamsche leesboeken aan zijne studenten, opdat zij zich door zelfstudie in de kennis der moedertaal zouden kunnen volmaken. Droevige toestand!

Nog ergerlijker en dwazer werd die toestand na het vertrek van leeraar Van Genck in 1867. Hij had van den voormaligen bestuurder voor de Waalsche studenten de toelating verkregen om te kiezen tusschen het Vlaamsch en het Hoogduitsch en velen, onder de beste studenten hadden de voorkeur gegeven aan het Vlaamsch. Onmiddellijk na het vertrek van Van Genck werd, onder een Waalschen bestuurder, de Vlaamsche cursus voor Walen afgeschaft en deze werden, ondanks hunne klachten, gedwongen Hoogduitsch te leeren. Wat den Vlaamschen cursus voor Vlaamsche studenten betrof, deze werd opgedragen aan den professor van muziek, die zich nooit met Nederlandsche taalstudie had onledig gehouden en ten eenemale vreemd was in de Nederlandsche letterkunde.

Zware verantwoordelijkheid jegens de geschiedenis van 't Vlaamsche volk voor hen, welke die stand van zaken in 't leven riepen of gedoogden! En eere aan de helderziende mannen, die daartegen dorsten inwerken!

De E. H. Van Genck liet links en rechts een groot getal aanminnige gedichtjes verschijnen, meestal in *Het Belfort, De Banier,* maar vooral in *De Vlaamsche Kunstbode.* Als proeve van Van Genck's dichtvaardigheid laten wij hier de vier eerste strophen van zijne *Minnende Harten* volgen :

De minnende harten! Alom op hun wegen
Verspreiden zij vrede, verzoening en zegen,
Doch brengen bij voorkeur hun liefd'rijke hulp,
Waar de armoede schreit in haar schamele stulp.

De minnende harten! Ten offer zich geven
Voor 't heil van den naaste is het doel van hun streven,
De teedre behoefte van 't minnend gemoed,
En 't eenigst genot dat hun harten voldoet.

De minnende harten! Als boomen wier takken
Van 't zwaarwegend fruit nederbuigen en zakken,
Zoo buigen ook zij op hun wereldsche paân,
Van rijpende vruchten des hemels belaân.

De minnende harten! 't Zijn englen op aarde.
Die God in zijn goedheid voor 't menschdom bespaarde,
Wier deugd in het lachje der vriendschap gehuld,
De lucht, waar ze in aâmt, van haar geuren vervult.

In 1876, bij de gelegenheid van het priesterlijk jubelfeest van Paus Pius IX, vertaalde hij den bekroonden jubelzang van Jozef Demarteau. Zijn Vlaamsche zang werd aangenomen door de jury en gedrukt om in de Vlaamsche kerken van het bisdom Luik te worden gezongen.

In 1893, gaf het taalminnend genootschap « Utile dulci » aan het klein seminarie van Sint-Truiden een dichtbundel uit, waarin men de

volgende gedichten lezen kan uit Van Genck's studiejaren : *Het klokkenspel*, 1859 ; *De lijder en het graf*, 1860; *De laatste oordeelsdag*, 1860; *De H. Landrada of de vorstin der eenzaamheid*, een lang gedicht, waarin hij de patrones van zijne geboorteplaats bezingt, alsmede de stichting van het in de middeleeuwen zoo vermaarde Stift van Munster-Bilsen.

Behalve zijne dichterlijke uitboezemingen, gevoelde de E. H. Van Genck voorliefde voor het Vlaamsch tooneel. Hij bezorgde in 1891 eene Nederlandsche vertaling *in verzen* van het Fransch treurspel « Constans Clorus » door H. Léveillé, waarvan *Het Belfort*, na grooten lof over vorm en inhoud, schreef : « De vertaler is stijlist in dicht en ondicht en dichter ook. »

Een ander treurspel van den E. H. Van Genck, in drie bedrijven en eveneens in verzen, getiteld *Heraclius*, werd door de Gentsche afdeeling van het Davidsfonds aangenomen, doch tot nog toe niet in druk gegeven.

Ons wordt verzekerd dat de E. H. Van Genck een derde bedicht drama, oorspronkelijk en nationaal, in drie bedrijven *Robrecht van Valencijn of de zege van het Kruis*, benevens menig lierdichtje om zoo te zeggen persklaar heeft.

Moge God ons nog lang zulken koenen werker bewaren!

Kanunnik PEETERS.

PHILIP-JACOB PEETERS werd geboren te Neeroeteren den 6n Februari 1826, studeerde te Rolduc, werd priester gewijd in 1850, leeraar in de geschiedenis in 't klein seminarie van Sint-Truiden, pastoor te Hechtel (1863), deken te Visé (1868), te Tongeren (1871). Hij geniet sedert September 1905 eene welverdiende rust.

Uit zijne pen vloeiden een tiental gedichten, die in het eerste boekdeel der Letteroefeningen van *Utile Dulci*, te Sint-Truiden opgenomen werden.

In 1853 bezorgde hij eene *Keur van Gedichten* uit de werken van Tollens en Bilderdijk — een heel fijne keur — met eene omwerking der zangen van Fingel, door welke hij zes zangen in éénen vereenigde.

Het hoofdwerk van kanunnik Peeters is zijn *Leven van Onzen Heer Jesus Christus*, volgens de vier Evangelisten. Eene eerste uitgaaf daarvan verscheen in 1868; eene tweede in 1895. De schrijver heeft alle moeite aangewend en is erin geslaagd om de verhevene eenvoudigheid van den gewijden tekst in de Vlaamsche taal te behouden. Enkele woorden tot opheldering en eenige afzonderlijke aanteekeningen verklaren de duisterste plaatsen.

't Is jammer dat de herderlijke werkzaamheden den dichter en den taalgeleerde belet hebben nog meer voor de Nederlandsche letteren voort te brengen.

Ook een broeder van kanunnik Philip-Jacob Peeters, beoefende de letterkunde en schreef o. a. *Het geldkoffer van Cornelis*, een flink tooneelwerk voor zijnen tijd, dat in de Letteroefeningen van *Utile dulci* (1852) gedrukt werd. Deze broeder was deken van Peer, eere-kanunnik der kathedraal van Luik en is te Reckheim gestorven.

***

« UTILE DULCI » VAN SINT-TRUIDEN.

Wij hebben reeds zoo dikwijls gesproken over de *Letteroefeningen* van het Taalminnend Genootschap, opgericht onder de leerlingen van het klein seminarie te Sint-Truiden met het motto *Utile dulci*, dat het tijd wordt met dit genootschap en zijne werkzaamheden nader kennis te maken.

Het Taalminnend Genootschap, doorgaans « Vlaamsche Academie » of kortweg *Utile dulci* geheeten, kwam in 1845 tot stand, dank aan den heer Rubens, leeraar in wijsbegeerte aan het seminarie, die er dan ook de eerste voorzitter van was. Het seminarie stond toen onder het bestuur van den E. H. Schreyen. Een jaar nadien werd eene *Académie françai e* onder de studenten opgericht.

Op 18n October 1845 vergaderde *Utile dulci* voor de eerste maal en stemde een reglement, dat naar de statuten van *Met Tijd en Vlijt* van Leuven was opgesteld.

Utile dulci bleef gedurende de eerste jaren van zijn bestaan met dit Leuvensch studentengenootschap betrekkingen onderhouden. De verslagen van *Met Tijd en Vlijt* (*Annuaire de l'Université Catholique de Louvain*, 1848) vermelden het volgende : « In den loop van dezen jaargang « werd ons door het Taalminnend Genootschap « van het klein seminarie van Sint-Truiden aan- « gevraagd om hetzelve aan ons Genootschap te « hechten als een soort van *annexe* ». Ook de verslagen van *Met Tijd en Vlijt* in de volgende jaren spreken nog van *Utile dulci*.

Het Taalminnend Genootschap wordt bestuurd door eenen raad van vijf leden en is verdeeld in twee kampen, waarvan de hoofden het ambt van voorzitter en ondervoorzitter bekleeden.

De leden behooren tot de hoogere klassen : Poësis, Rhetorica, Wijsbegeerte. Hun getal was ongeveer 20 bij de stichting; het steeg bij uitzondering tot 60; thans zijn er van 30 tot 40 leden.

Elk lid levert ten minste twee werken 's jaars, meest verzen; gewoonlijk wordt op elke vergadering eene voordracht gehouden door een der leden, dikwijls eene critiek gemaakt over een of meer gelezen werken. Bij buitengewone gelegenheden heeft er ook eene buitengewone vergadering plaats, zooals het b. v., in 1902 het geval was ter viering van den Guldensporenslag, en in 1904

ter eere der Onbevlekte Ontvangenis. Jaarlijks rond vastenavond geeft de « Vlaamsche Academie » een toon- en letterkundig feest.

Utile dulci is het eerste taalminnend genootschap dat na 1830 in een gesticht van middelbaar onderwijs tot stand kwam.

Letteroefeningen van « Utile dulci ».

Het Taalminnend Genootschap van 't klein seminarie van Sint-Truiden gaf tot nog toe drie bundels *Letteroefeningen* uit : in 1852, in 1857 en in 1893.

De *Letteroefeningen* zijn hoofdzakelijk aan de dichtkunst gewijd, hoewel het tooneel, in dicht en ondicht, daarin ook eene aanzienlijke plaats beslaat.

Velen leverden gedurende hunne studentenjaren eenige pennevruchten, die in de *Letteroefeningen* verschenen, en lieten het bij hunne eerste letterproeve. Talrijke anderen blijven tot heden toe de beoefening onzer letterkunde getrouw en verrijkten deze met menig Vlaamsch boek. Onder hen treffen wij aan de EE. HH. Mgr. Rutten, August Cuppens, Jan-Willem Van Genck, kanunnik Philip-Jacob Peeters, de E. H. Van Hees, deken Maris van Landen, Alfons Lamotte, Jozef Geurts, Van Venckenray, Willem Simenon, Oswald Robyns, enz.

Menige medewerkers van *Utile dulci's Letteroefeningen,* vooral der twee eerste bundels,

hebben, na eene vruchtbare letterkundige loopbaan, reeds het aardsche met het eeuwige verwisseld en verdienen een dierbaar aandenken.

VAN SCHILLEBEEK. — Alzoo, PETER VAN SCHILLEBEEK, geboren te Beverloo, den 25ⁿ October 1829, priester gewijd in 1856, vervolgens leeraar aan de normaalschool van Sint-Truiden, pastoor te Loxbergen, te Attenhoven, deken te Visé, te Aubel, waar hij den 9ⁿ September 1891 overleed. Als bijzonderheid zij hier aangestipt dat Van Spillebeek over lange jaren de eerste Limburgsche verzameling Vlaamsche liederen (een twaalftal) met muziek in druk liet verschijnen. Daaronder treffen wij o. a. aan het in Limburg zoo populaire « Mits-Mats ». — Zijne werkzaamheid in de letterkunde en in den taalstrijd is zeer omvangrijk.

Zoo nog :

TRUYENS. — GEERAARD-BONIFAAS TRUYENS, van Bocholt, beter gekend onder den deknaam « Jamar » (1829-1893), van wien in de twee eerste *Letteroefeningen* een comisch epos, *De Ontschaakte worst* en een luimig verhaal, *De Kermispijp van Jupiter*, benevens kleinere gedichtjes verschenen. Zie over het leven en de werken van dezen bekwamen letterkundige de schets welke in 1904 door den E. H. Geurts in de *Limburgsche Bijdragen* bezorgd werd.

L. LEYNEN. — LEONAARD LEYNEN, overleden in 1872 te Muret (Soissons), die in den eersten bundel *Letteroefeningen* eenige gedichtjes plaatste Dezelfde schrijver liet talrijke verhandelingen van godsdienstigen aard in 't licht verschijnen. Hij bezorgde eene verzameling Oud-Vlaamsche liederen, uitgegeven te Gent door de *Vlaamsche Bibliophilen*. Daarenboven vervaardigde hij zelf verscheidene afzonderlijk gedrukte lierzangen en een eindeloos getal geestelijke en wereldlijke liederen, waarvan enkele getoonzet werden.

* * *

Vermits wij ons nu toch in 't verleden bewegen, zij het ons toegelaten het aandenken op te frisschen van twee knappe dichters, die ons over korte jaren ontvielen : Schoolopziener Brouwers en Alfons Van Hees.

BROUWERS. — PIETER-JAN-HUIBRECHT BROUWERS werd geboren te Stockheim den 6n Augustus 1831. Hij werd provinciale schoolopziener over Limburg in 1876 en ging in dezelfde betrekking over naar West-Vlaanderen (Ieperen-Kortrijk) in 1879. In 1894 nam hij zijn eervol ontslag. Hij overleed in ruststand te Achel, den 1 Maart 1897.

Brouwers is een der vruchtbaarste letterkundigen, die Limburg in de vorige eeuw heeft voortgebracht. Hij onderscheidde zich door talrijke dicht- en prozawerken en schreef een tiental

schoolboeken. Zijne voornaamste dichtbundels heeten :

Lentebloempjes, Thienen, 1852. *Meiloover*, Thienen, 1862. *Zomerbloei*. Thienen, 1869. *Hartelust*, Brussel, 1874. *De Tunisiade*, van Pyrker, 12 zangen, 1897.

De volledige lijst zijner werken, met een kort levensbericht, werd bezorgd door Gustaaf Segers in *Leven en werken der Zuidnederlandsche schrijvers* (uitgave der Koninklijke Vlaamsche Academie).

In den Vlaamschen strijd ontmoeten wij Brouwers in het eerste gelid, als oprichter van verscheidene invloedrijke genootschappen, als : *Geen Taal, geen Volk*, te Thienen en het *Davidsfonds*. waarvan hij de eerste algemeene secretaris was. Hij nam een werkzaam deel aan de Nederlandsche taal- en letterkundige congressen. Als Vlaamsch redenaar stond hij hoog aangeschreven. — Om de aardigheid stippen wij aan dat hij eene voordracht in hexameters onder den titel *Onze voorouders en wij*, in 1889 in 't licht gaf.

ALFONS VAN HEES. — Veel beloofde de jonge dichter ALFONS VAN HEES, die echter in 1893, op slechts twee en dertigjarigen leeftijd, te Beverloo overleed. Hij bekleedde daar de betrekking van hoofdonderwijzer der aangenomen school. Zijne vrij talrijke werken worden in ons Bijvoegsel opgegeven.

Keeren wij nu tot onze nog levende Limburgsche dichters weder.

BALLINGS.

Een zonderlinge letterkrans vormen *Zoete en Zure Herinneringen*, van MATHIAS BALLINGS. Zij behelzen de voornaamste dichtstukken, welke de schrijver vanaf 1865 tot 1890 in 't *Maaseiker Weekblad* liet verschijnen. De uitgaaf beslaat 168 groote volgedrukte bladzijden in-12° en nog zijn alleen de *voornaamste* gedichten daarin opgenomen. Al de merkwaardige gebeurtenissen, politieke en andere, die gedurende een kwart eeuws de nieuwsgierigheid der Maaseikenaars gaande hielden, worden daarin op luimige of spottende, soms bijtende wijze verhaald. Verliest de Maasstreek eenen befaamden « Nemrod », dan zingt Ballings (blz. 10) :

Daar ligt hij uitgestrekt, de schrik en schroom der hazen,
Die vijftig jaren lang, hun licht heeft uitgeblazen;
Pier Baggen is niet meer. — 't Is droefheid in zijn woôn,
Maar kermis in het woud. — God schenke hem een kroon,
Met zooveel parels in, als hij er met vier pooten
Vier uren in het rond, heeft over hoop geschoten.

Wanneer een bastaardvlaming te Maaseik wat veel van den neus maakt, dan bijt hem Ballings toe (blz. 60) :

Wanneer ik hier in 't land, in onze Vlaamsche streken
('k Onschuldig enkelijk een Franschman of een Waal),
Een domme Lorias, zijn hakk'lend Fransch hoor spreken,
Dan denk ik : Beste vriend, dat staat u bliksems kaal,
'k Geheugt ons immers goed aan elk
Dat gij straks rond de botermelk
In 't Vlaamsch weêr redekaav'len moet;
Helaas! maar 't zit hem in het bloed. —

Wilt ge een vroolijk uurtje doorbrengen? Lees dan Ballings' *Zoete en Zure Herinneringen.* Wij onthouden ons van kritiek : deze zoude niet strooken met den wensch, door den schrijver in de voorrede uitgedrukt : « Ik veroorloof mijn « schrijven ter drukpers, niet uit verwaandheid « of om na mijn leven een standbeeldje te beko- « men, al was het maar zoo groot als eene Nuren- « bergsche speelpop, maar toch ook in het geheel « niet om bedild of gehekeld te worden door de « nieuwerwetsche Vlamingen van onzen tijd ».

Van denzelfden aard als Ballings' *Zoete en Zure Herinneringen* is zijn *Flambeeuwke,* ernstige en koddige gedichten, die in 1900 bij Hougaerts te Maaseik het licht zagen. « Mocht soms, » schrijft Ballings daarover in zijne voorrede, « een « oprecht vlaamschgezinde en moedertaal-min- « nende ouderling, door jeugdige en meer geslepen « taalkundigen beknibbeld worden, dit zal zijne « kruin door geen enkel wit haarspierke te meer « versieren. »

Mathias Ballings werd geboren te Hamont den 8 Maart 1829, bracht zijn leven door in den koophandel en renteniert thans te Kinroy. Hij was jarenlang voorzitter van het *Davidsfonds,* afdeeling Bree.

Pastoor VAN HEES.

Een merkwaardig verschijnsel mag 't wel heeten dat eene eerste dichtproeve door een tach-

tigjarige de wereld ingezonden wordt. Dit ongewoon stuk verrichtte de eerwaarde heer Van Hees, geboren te Beeringen in 1826 en nu nog pastoor in werkelijken dienst te Heers. In 1904 verscheen van hem, onder den deknaam « Heesius de Heere Beringa, » *De Weergalm van het Eeuwenlied.*

Dit werk, de eersteling van den eerwaarden heer Van Hees, is geen onbeduidend bundeltje, waarin dik papier en witte bladzijden meêhelpen om 't boek te doen omvangrijk schijnen. Neen, de tachtigjarige dichter treedt de letterwereld in met een lijvig boekdeel van 167 welgevulde bladzijden, samen zoowat 5300 verzen, statig en majestueus als de titel van 't gewrocht.

Nog eene eigenaardigheid: 't werk is gemaakt *Pro Deo* en wordt den liefhebbers gratis weggeschonken: « Wie wil, » zegt de schrijver, « geve iets voor de Voortplanting des Geloofs ». Een voorbeeld van belangloosheid, dat wel niet veel navolgers zal vinden!

Het *Eeuwenlied* is de oneindige Grootheid Gods, die door de gansche schepping wordt weerkaatst. De zanger

..... hoort dien wedergalm uit elk en alle dingen
In 't eindeloos heelal als in een tempel zingen.
Dat is der eeuwen lied in 's Hemels Harmonij!

Nagezongen wordt op de nederige lier van den dichter de weergalm van dat lied.

De dichter is, wegens zijne hooge jaren, voor zijne taak beducht :

Maar hoe? hoe zal, bij tachtig jaren,
hoe zal mijn stijve snaar een toon
der melodij nog wedergeven?

Hij vergeet voorzeker dat de poëzie tot elken ouderdom behoort en denkt er niet aan dat zijn kunstgevoel met de jaren gelouterd, doch niet verouderd is.

De E. H. Van Hees is vooral een ziener, wiens blik haast van het aardsche ontheven is; daarbij een wijsgeer, die in Gods woord de bekroning van kunst en wetenschap zoekt. 't Is wel het diepzinnige « Quis ostendit nobis bona? — Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine », dat hij voor oogen had, toen hij het geluk der zalige geesten beschreef:

Want meer en meer verrukt tot in 't volmaakt genot,
Vervliegt hun geest en hart tot in 't bezit van God.
Oneindig groote God, in de eeuwigheden Koning,
Uw driemaal eindloos licht is hunne geestbelooning.
Een godlijk aureool is hunne gloriekroning.
De waarheid, 't ware schoon doorstraalt hun gansch gemoed,
Hun wensch, hun wil, hun hart zwemt in 't oneindig goed.

Wij stappen heen over enkele onnauwkeurige uitdrukkingen, als: « Het lof- en dankbaar lied »; — « zich wederzijds beminnen », — « Eene snaar, die schildert » enz., die in het werk voorkomen.

De Weergalm van het Eeuwenlied bevat vele verhevene gedachten in schoone verzen, meest hexameters, menige zwakke, doch ook vele flinke,

die aan Bilderdijk's dichtertrant herinneren. 't Is een werk, dat niet in eenen adem kan gelezen worden, doch dat steeds eene ware genieting bezorgt als men het andermaal opneemt.

Het tweede deel van den *Weergalm van het Eeuwenlied* is thans onder pers; tien nieuwe zangen zijn reeds afgedrukt.

De E. H. Van Hees werkte mede aan een drama, *Lodewijk van Nevers*, dat door verschillige leden der « Vlaamsche Academie » van het seminarie van Sint-Truiden opgesteld werd en in de jaarboeken van *Utile Dulci* verscheen.

IV.

ONZE JONGEREN.

Behalve het driemanschap : Cuppens, Lenaerts en Winters, mag Limburg roemen op verscheidene jongere beoefenaars der dichtkunst, 't zij aankomelingen, 't zij ouderen in de volle kracht van hun talent, die met meer of minder bijval den Parnassus dorsten beklimmen.

Onder hen zijn mannen van fijn gevoel en beeldende zeggingskracht, wier namen blijven zullen in de letterkunde.

LAMBRECHT LAMBRECHTS. — Onder deze rekenen wij Lambrecht Lambrechts, den rijken en muzikalen dichter, die al meer en meer de lieveling wordt van ons lezend publiek.

Lambrecht Lambrechts zag het levenslicht te Hoesselt in 1865, studeerde aan het koninklijk atheneum te Tongeren en aan de normale middelbare afdeeling te Brugge. Hij was tien jaar lang regent aan de middelbare school te Ronsse, leeraarde aan de normaalschool te Lier en is thans leeraar aan die van Gent.

Zijne intrede in de letterwereld deed hij stout en onbeschroomd met eenen lijvigen dichtbundel *Rond het Klavier*, waarin hij zich dadelijk aanmeldt als een gemoedelijk zanger.

De meeste gedichten van dezen bundel zijn gewijd aan de muziek. Immers Lambrecht Lambrechts is tevens dichter en toonkunstenaar : hij aanbidt het Vlaamsch lied en helpt krachtig mede, metterdaad, om het te louteren en te verspreiden onder het volk. Met eene klare aangename barytonstem bedeeld, zingt hij gaarne op Vlaamsche vergaderingen zijne en andere liederen, oude en nieuwe, oude 't liefst. Hij wordt dan gewoonlijk op 't klavier begeleid door Mevrouw Lambrechts, die uitmuntende studies aan het conservatorium te Gent deed en haar mans gevoelens medegevoelt en streven medestreeft.

Het goudhaar op den witsatijnen dos
Een rozig Schubert-Album in de hand,
Staat, in den nimbus van haar twintig jaar,
Mijn slanke gade voor het Herzt-klavier.

Alzoo zong Lambrecht Lambrechts in *Rond het Klavier*.

Die concert-voordrachten bekwamen den grootsten bijval in vele afdeelingen van het Davidsfonds, o. a. te Brussel, Brugge, Leuven, Sint-Niklaas, Lier, Hasselt, enz. enz.

Sedert jaren houdt Lambrecht Lambrechts zich bezig met het verzamelen van *Limburgsche volksliederen* en heden bezit hij er reeds over de tweehonderd, waaronder schoone varianten van *Heer Halewijn* en *De twee Koningskinderen*.

Veel volmaakter dan Lambrechts' eerste dichtbundel is zijn *Vroolijke Limburger*, die in 1905 door het Sint-Lambrechtsgild uitgegeven werd. De opmerkingskracht van den dichter is daarin verscherpt. Hij ziet de dingen van naderbij en ziet ook meer dan een gewoon sterveling in de eenvoudige gebeurtenissen van het leven; in deze ondekt hij licht een poëtische tint, die aan 't prozaïsche oog ontsnapt, zoodat hij zelfs het alledaagsche met eene aanlokkende kleur weet af te malen.

Ook treden talrijke stukjes buiten den gewonen omtrek der verzenbundels en schetsen nieuwe levenstoestanden. Van zulken aard zijn de mijnwerkersliederen : *De Wiegende mijnwerker, De Broedergroet, Sint Lambertus*, dien de dichter ter hulp roept — hierin verschilt hij van gevoelen met zijne prozaïsche landgenooten — om Limburg's schoone streken tegen den inval der zoekers naar 't zwarte goud te beschutten.

De taal ook is rijker en kleuriger in *De Vroolijke Limburger*. Het kunstmatige treedt op den achtergrond om plaats te maken voor de kunst, voor de juiste, frische, krachtige beelden, gegrepen uit het leven en niet uit het rijk der verbeelding alleen.

Hoe gemoedelijk en zangerig — men hoort de muziek door de verzen heen — is de *Kindergroet*.

Op zijn bloote voeten,
Met zijn wit wit hemdjen aan
Komt het kindje 's morgens
Op het kamertrapken staan.
't Kindje leerde minzaam groeten :
Dag vader, dag moeder,
Dag zuster, dag broeder,
Dag allemaal!

Op zijn bloote voeten,
Met een kruisken vóór den kop,
Loopt het kindje 's avonds
Weer het kamertrapken op.
Hoor het brave kindje groeten :
Nacht vader, nacht moeder,
Nacht zuster, nacht broeder,
Nacht allemaal!

Lief, eenvoudig en fijn van gevoel is onder andere *Oomken*, vooral met de muziek van Paul Gilson :

Oomken heeft getwist in huis,
Oomken wil vertrekken.
Oomken is dat kijven moe,
Moe dat eeuwig gekken.
't Luistert naar geen reden meer,
Oomken wil vertrekken.

Vader paait, — doch vruchteloos :
« Moet het maar vergeten ».
Moeder paait, — doch vruchteloos :
« Hadden 't niet geweten ».
Vrùch-tè-loos paait iedereen :
Oomken wil vertrekken.

Daar verschijnt het jongste kind.
« Oomkes baardje trekken!
« Treinkes maak en juke doen!
« Oomke niet vertrekken! »
Oomken schiet een traan in 't oog, —
't Kon niet meer vertrekken!

Zouden dergelijke tafereeltjes, zooals er vele in *De Vroolijke Limburger* voorkomen, niet welkom zijn aan onze Vlaamsche schooljeugd en dienen verkozen te worden boven de Fransche en gewoonlijk zoutelooze declamatiestukjes, die de kinderen moeten van buiten leeren, dikwijls zonder ze te verstaan, om hunne ouders eenen hoogen dunk van hunnen vooruitgang en hunne wetenschap te geven?

Reeds een twintigtal kleine gedichtjes van Lambrechts werden op muziek gezet, o. a. door De Boeck, Gilson, Hullebroeck, Vandoren, Smulders, Hamoir, Van Wassenhoven, De Sutter, Ontrop, Nauwelaars, enz.

Behalve zijn gedichten staat Lambrecht Lambrechts bijzonder gunstig bekend als novellist. Onder den deknaam « Jan van Hasselt », schreef hij *Uit de Demergouw*, waarin hij drie novellen : *De Nieuwe Koster, Onder den Kerselaar* en *De jonge Capucijn*, ten beste geeft.

Wij kennen geenen schrijver, die de zeden en gebruiken van 't Limburgsche volk, met hunne goede en zwakke zijden, zoo van nabij bestudeerd heeft en zoo volkomen juist in zijne proza weerspiegelt als Lambrecht Lambrechts. Om dit te kunnen, moet hij met het volk meegeleefd hebben. Wij zouden durven wedden dat de meeste tooneeltjes, die in Lambrechts' novellen voorkomen door hem uit het dorpsleven vertolkt zijn.

Het koffiefeest bij den nieuwen koster, die met gele rijstvlaai en « tartepom » de vrouwen van Hulst op zijne hand wist te krijgen, is gansch naar de natuur; er werd gegiecheld en gelachen « gelijk op een aardappelveld ». Er werd ook niet vergeten den kapelaan over den hekel te halen, die zelf « vonkelhout klieft, op het veld « met de paardenlui gaat kallen en, als het « niemand ziet, een voor met hun ploeg trekt ». Het zwak van de dorpsgrooten krijgt ook al steekjes, b.v. wanneer de verhaler gewaagt van den « koperen wijwaterpot, dien de dokter van zijne reis medegebracht had en waarin zijn naam te lezen stond : « Josephus Lambertus Adolphus Cosemans ».

Hier en daar een gevoelvolle schets, met enkele penseeltrekken gemaald, zooals bij de eerste mis van den zoon van pachter Meulenijzer (blz. 26).

De koster « wilde pachter Meulenijzer een bewijs van hoogachting geven, omdat deze, ondanks zijn fortuin, een van zijn trouwste zangers was en dagelijks den Heer loofde — met een schoone barytonstem. Roerend was het den zoon aan het altaar en den vader op het doksaal te hooren zingen. De eene riep : Sursum corda! de andere antwoordde : Habemus ad Dominum! De oude menschen konden hun tranen niet weerhouden en op een zeker moment begon ook de stem van den vromen landman te beven. De neusdoeken kwamen te voorschijn. De schoolmeester, die den priester de letters van het A B C geleerd had, legde het hoofd neer in de handen, hetgeen de kleine meisjes deed omkijken en hun blonde lokken deed slingerwaaien in het goudlicht. »

De Kapucijn verscheen eerst onder den titel *De jonge Kapucijn*, in *Uit de Demergouw*, en werd ingekort en opnieuw uitgegeven in *Flandria's Novellenbibliotheek* van 1905. 't Is het beste, wat Lambrechts in ongebonden stijl geleverd heeft.

In *De Kapucijn* heerscht eenheid van handeling, levendigheid en afwisseling; geene langdradigheid, geene onnoodige tusschenverhalen; alles wordt trouw naar de werkelijkheid afgeschetst, met een krachtig koloriet. Ook durven wij besluiten dat *De Kapucijn* een der keurigste novellen is, die in den laatsten tijd het licht zagen.

Eene nieuwe reeks novellen, waaronder *Het Mirakelfeest,* is gereed en zal weldra in de *Duimpjes-uitgave* verschijnen. *Het Mirakelfeest* vervoert ons naar de plechtigheden van het Hasseltsch jubileum en bevat heerlijke beschrijvingen. Het is geroepen om een machtigen indruk teweeg te

brengen en zal zeker eene benijdenswaardige plaats bekomen in de letterkunde der Belgische novelle.

Lambrecht Lambrechts verleende zijne medewerking aan verscheidene tijdschriften, aan *Het Limburgsch Jaarboek, De Limburgsche Bijdragen, 't Daghet in den Oosten, De Banier,* enz.

Eer wij van Lambrechts scheiden, weze nog vermeld dat hij onder den deknaam « R. L. Doornkapper » verscheidene liederen ten beste gaf in *Het Limburgsch Jaarboek* en zelfs een uitgebreiden dichtbundel *Drada en mijn dorpje* liet verschijnen. *Drada* is een langdradige minnezang, waarin de huiselijke toon de bovenhand heeft, een « rozekrans » van liedjes, blijde en droeve, waarin honderden schakeeringen van minnewee en minnevreugd vertolkt worden. *Mijn Dorpje* bestaat uit een twintigtal landelijke tafereelen, meest uit de droomwereld der verliefden, door Lambrechts in zijn dorpje Hulo of Hoesselt afgekeken. Over 't algemeen staat Lambrechts met zijne onderteekende pennevruchten veel hooger dan Doornkapper.

ARNOLD SAUWEN. — Ook het Limburgsch Maasland bleef op het gebied van dichtkunst niet ten achteren. Het leverde ons eenen dichter van gehalte, die echter in de laatste jaren te weinig voor zijn talent aan de letterkunde meedoet. Wij noemen den heer ARNOLD SAUWEN.

Hij werd geboren te Stockheim den 22sten Maart 1857; studeerde aan de normaalschool van Lier; verwierf daar zijn onderwijzersdiploma den 15en Juli 1876, bracht verscheidene jaren in 't onderwijs door totdat hij in 1886 zijn ontslag nam, om zich te Antwerpen aan den handel te wijden.

Benevens verspreide verzen in *Dicht- en Kunsthalle, Vlaamsche Kunstbode, Vlaanderen, Nieuwe Arbeid* en *Limburgsch Jaarboek* bezitten wij van hem twee dichtbundels : *Langs de Maas* (1882) en *Gedichten* (1890).

Van zijne eerste dichtproeve, *Langs de Maas*, hebben wij geen exemplaar kunnen verkrijgen : zij is sedert jaren uitverkocht.

Zijn bundel *Gedichten* behoort niet tot de onduurzame pennevruchten, welke den letterminnaar bij eene eerste proeve soms wel aangenaam smaken, doch, die tegen bewaring niet bestand, na korten tijd verloren gaan. 't Is een degelijk en gepolijst stuk poëzie, dat eene parel uitmaakt, al zij 't geene overschitterende, aan de kroon der Nederlandsche dichtkunst. Laten wij het woord aan Pol de Mont, die in *De Toekomst* (1891), Sauwen's *Gedichten* beoordeelde :

« Arnold Sauwen schrijft eene zeer zuivere, doorgaans uiterst welluidende en eenvoudige taal. De verzen vloeien schijnbaar zonder eenige inspanning uit zijne pen, en zelden of nooit is hij verlegen om een rijm of eenen gelukkigen versval.

Hij beschikt over eene kracht van assimilatie, die hem na eene schier onmerkbare spanne tijds in staat

stelt, elken versvorm met zwier en vlotheid te behandelen. Hij bezit daarenboven de kostelijke kunst, personen en zaken aanschouwelijk vóor te stellen, en zijne kleine tafereeltjes, door artistieke soberheid, het wenschelijke relief bij te zetten ».

Aan deze vleiende recensie van eene bevoegde hand hebben wij niets bij te voegen, noch daarop iets af te dingen. Wie Sauwen van naderbij wil kennen, leze in zijne *Gedichten*, b. v. *Het Vaderhuis, Winternacht, Avondidylle, Het Veerhuis, Door 't open kamervenster, De Postwagen, Middag op de hoeve, Vlaandrens Helden.*

Dit laatste gedicht werd opgenomen in *De Vlaamsche Zanger*, tweede deel, met muziek van Frans Mille. Nog andere liederen van Sauwen werden getoonzet door Jan Blockx, Emiel Wambach, Fr. Andelhof, Julius Benoit, Jozef Huybrechts en Hendrik Willems.

J. L. VAN MECHELEN. — Laten wij nu een oogslag werpen in den muzentempel van het Sint-Truidensche.

Hier is nog een uitwijkeling, JAN-LAMBRECHT VAN MECHELEN, geboren te Runckelen den 24[n] April 1859. Hij studeerde aan de normaalschool van Sint-Truiden en is sedert 1879 onderwijzer te Elsene.

Hij schreef gedichtjes over vaderlandsliefde, natuurschoonheid, opvoeding en zedenleer, die verschenen in dagbladen en tijdschriften voor onderwijs, onder andere *Het Vlaamsche Land, Onze Tijd, de Nationale School* enz.

Een bundel berijmde fabeltjes voor de jeugd werd in 1900 door hem in druk gegeven onder den titel *Herfstblaadjes.*

Zijn ook al de gedichtjes niet even goed geslaagd, toch zijn daaronder menige, die ons in bekoring brengen.

Talrijke lesjes uit *Herfstblaadjes* zijn gericht tegen drankmisbruik. Het werkje werd door den Verbeteringsraad van 't Lager Onderwijs aangenomen, als aanbevelenswaardig voor prijsuitdeelingen en schoolboekerijen.

In 1901 verscheen er, bij Snoeck, uitgever, te Gent, onder den titel *'t Jaar één, d'uil preekt,* eene verzameling van berijmde sermoenen, waarin J.-L. Van Mechelen, onder den deknaam « J.-L. Volksfrient », de algemeene gebreken zijner tijdgenooten op zeer koddige wijze hekelt.

In 1904 kwam van J.-L. Van Mechelen te voorschijn een nieuwe dichtbundel *Zingen is Leven,* inhoudende dertig Vlaamsche liedjes voor de schooljeugd, met cijfermuziek van P. Dubois.

E. H. JEF MARKET.

'k Heb om de uur der vrije vangste
't Netje van den wand gedaan,
In den vijver neergeworpen
En wat dichtjes opgevaân.

Dit is de tamelijk zonderlinge aanvang van *Bloemekens uit mijn hofke,* een reesel gedichten, die de E. H. Jef Market in 1900 in 't licht gaf.

Daaronder zijn er vele, als *Aan Moeder, Aan Vader, De Avond, Te huis, Lieve Sterrekens,* wier onderwerp reeds meerdere dichters in verzoeking bracht. Er zijn er ook andere, die oorspronkelijk van opvatting zijn en van eenen scherpen opmerkingsgeest getuigen. Tot deze laatste behooren een twintigtal stukjes, onder de benaming *Kostelijke Moederzorgen,* waarin oprecht huiselijke gemoedelijkheid doorstraalt. *De Hoedenverkoopster Achter 't Toogske,* b. v., zal wel iedereen lief vinden, al is ook elk vers niet onberispelijk. Hier volgen de twee eerste strofen :

Zie ! Moeder achter 't toogske
Nooit stil, nooit sprakeloos,
Bedient haar talrijk volkje
Uit lade en kist en doos.

Elk menschke krijgt zijn woordje
Van voorkeur en van prijs,
Elk kopke krijgt zijn mate,
Elk zangerke zijn wijs.

Vooraleer een dichtbundel uit te geven, had de E. H. Market onder den doorschijnenden deknaam « Tekram », reeds talrijke gedichten laten opnemen in *De Banier,* o. a. *'t Was mij lief, Wie kwam er niet, Maria Rozenkrans, Tranen.* Nadat hij, nog student zijnde, den wenk ontvangen had zijne letterkundige uitgaven een tijd lang te staken, verscheen van hem in *De Banier,* onder den deknaam « J. Van der Moere », nog één dichtstuk *Aan Moeder,* dat hij in voorraad had.

Wij bezitten van Market verscheidene blijspelen, die afzonderlijk of in het weekblad *De Tram* uitgegeven werden. Zij munten uit door levendigheid en grappigheid; dikwijls echter laten zij aan waarschijnlijkheid te wenschen.

De E. H. Market heeft pas de volle kracht des levens bereikt. Geboren te Sint-Truiden in 1873; werd priester gewijd in 1900, dadelijk kapelaan benoemd te Limburg; is sedert 1901 rector bij de Zusterkens der Armen te Luik. Hij betrekt daar 't zelfde studeerkamerke, waar zijn voorganger de E. H. Cuppens over tien jaar zoo schoone verzen schreef.

JULIUS L'ABBÉ. — Onder de vele verdienstelijke mannen, die Sint-Truiden aan de Vlaamsche letterkunde bezorgde, komt eene eervolle melding toe aan den dichtlustigen JULIUS L'ABBÉ. Deze werd geboren te Sint-Truiden den 9n December 1874, studeerde in de Staats middelbare school aldaar en in het koninklijk atheneum te Hasselt. Hij is thans beambte bij het Zeewezen van den Staat te Oostende.

Zijne gedichten verschenen in *Dietsche Warande en Belfort*, *Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle*, *Vlaamsch en Vrij*, *Kunst*, *Het Limburgsch Jaarboek*, enz.

L'Abbé was een der leden van de Limburgsche Maatschappij voor letterkunde en wetenschap en een ijverig medewerker van de *Jaarboeken*, door

dit genootschap uitgegeven. Hier volgt een kijkje in zijne *Najaarblaren*, uit het tweede Limburgsche Jaarboek.

Zwarte raven
                    graven
kuiltjes in den grond,
dragen trage,
                    heel trage,
circels beschrijvend in 't rond
dikke, groote
                    okkernoten
in de putjes, die ze groeven,
                    de vogels, de droeve...
Kraaiend,
                    draaiend
Vliegen ze dan in de olmenboomen :
Dra zal de winter komen...

STEVEN PRENAU. — In 1902 liet STEVEN PRENAU bij Opdebeek te Antwerpen een bundel *Gedichten* verschijnen, welke hij in zijne jongelingsjaren van 1889 tot 1893, vervaardigd had. Deze gedichten gaven aanleiding tot eene vinnige kritiek in het *'t Daghet in den Oosten* (1904, blz. 129) van de hand van eenen kunstkenner, die de zwakke zijden van het werk met eene scherpe pen deed uitkomen.

Prenau's eerste dichtproeve is inderdaad niet vrij van gebreken. De beeldspraak, welke hij gaarne aanwendt, laat dikwijls aan juistheid en aanhoudendheid te wenschen over. Daarenboven zijn verscheidene minneliederen uit zijn *Gedichten* van eenen erotischen aard, waaraan de Vlamingen niet gewoon zijn en die o. i. ook beter aan onze

Zuiderburen overgelaten wordt. Echter schijnt het ons overdreven maar vlakuit alle letterkundige waarde aan Prenau's *Gedichten* te ontzeggen. Sommige gedichten, als : *Roosken, Onze Meisjes, Ons Bier, De Boer van Haspegouw,* e. a., zijn snedig en bevallig, al neemt daarin de dichter juist geene hooge vlucht.

Ook komt het o. i. bij Prenau uit het hart, wanneer hij neerschrijft (men zie heen over de laatste onjuiste uitdrukking) :

Een man is hij die tijd en vlijt
verpandt
voor Vlaandren, nu het lijdt en strijdt;
die 't land
van juk en druk ontslaat en kunst en taal
eerbiedigt, spreekt in straat en zaal
ondanks den Waal.

Prenau heeft zijne moedertaal lief; zijn aanzienlijke oogst Vlaamsche pennevruchten, die hem menig nachtuur zwoegens moet gekost hebben, is daar om te bewijzen dat hij ernaar streeft om die taal ook door anderen te doen eeren en liefhebben.

Een welgevallig kunststukje in zijnen trant is zijne geschiedkundige en beschrijvende schets van Zout-Leeuw, de « stad » en de kerk, verschenen in « *De Vlaamse School* » (1901).

Wel is waar, de stof is bijzonder rijk : « 't Is onbetwistbaar, » schrijft Prenau, « in dit kleine oude stadje, heden nog nauw een vlek, maar steeds een ietwat verloren liggende edel-

steen uit de aloude kunstkroon des vaderlands, staat een tempel recht, die met zijne schatten een eenige kostbaarheid uitmaakt in België, een ongemeen rijk museum, waarheen we én landgenoot én vreemdeling met fierheid mogen wijzen. »

Doch Prenau heeft die stof behandeld met zulke duidelijkheid, dat ook hij, die Zout-Leeuw niet kent, den beschrijver in zijne wandeling door het stadje en zijne prachtgebouwen gemakkelijk kan volgen. De onderdeelen van de Sint-Lenaertskerk o. a. worden door hem als 't ware een tweede maal gebeiteld, met eene krachtige hand, zoodat ze in al hunne heerlijkheid, zóó gelijk ze zijn, voor den lezer oprijzen; aldus b. v. de vermaarde H. Sacramentstoren.

In *Zout-Leeuw* komt Prenau voor den dag als een man van studie, die zijne Nederlandsche taal grondig kent en keurig schrijft.

Doch vooral blijkt zijne ervarenheid en zijn meesterschap op taalgebied in zijn standaardwerk *Verhandeling over het nut van de zuivere uitspraak der Nederlandsche taal*, waarmede hij, onder de kenspreuk « Arbeid adelt », vanwege de Koninklijke Vlaamsche Academie in 1902 het gouden eermetaal verwierf. De uitgeloofde prijs werd aan « Arbeid adelt » toegekend op eenstemmige verslagen der heeren Coopman, Am. De Vos en Prayon-van Zuylen. Wij verwijzen naar de zeer vleiende beoordeelingen dezer verslaggevers, welke de verdiensten en ook de lichte tekort-

komingen der ingezonden verhandeling nader doen uitschijnen.

Moge Prenau's *Zuivere Uitspraak* spoedig in handen zijn van alle onderwijzers in het Vlaamsche land en ook van alle Vlaamsche leeraren van middelbare en normale onderwijsgestichten, die daarin heel wat nuttige taalkenissen zullen opdoen en nieuwe gezichtspunten zullen zien opdagen!

Steven Prenau is een der stichters en voorzitters der Limburgsche maatschappij voor letterkunde en wetenschap, die vier *Limburgsche Jaarboeken* in 't licht gaf. In deze Jaarboeken bezorgde hij verscheidene gedichten, boekbeoordeelingen en eene Haspengouwsche novelle *Schele Jakke,* naar modernen trant : weinig handeling, scherpe en juiste teekeningen.

Hij was medestichter en een der bijzonderste opstellers van het tijdschrift *Verbroedering,* dat te Sint-Truiden bij Van West-Rausch verscheen in de jaren 1889, 1890 en 1891, en dat de tolk was der letterkundige afdeeling van het genootschap *Nut en Vermaak* van Sint-Truiden.

Daarenboven treffen wij Prenau aan als medewerker in talrijke tijdschriften voor letterkunde, onderwijs en opvoeding.

In medewerking met Edw. Wauters en Fr. Straven, gaf hij eene studie uit over Simon-Michael Conincks' werken, met levensschets.

In 1893 werd Prenau, in den prijskamp door den *Cercle scientifique et littéraire* van Sint-Jans-

Molenbeek uitgeschreven, tweemaal bekroond : hij verwierf het zilveren eeremetaal voor de dichtkunst en het diploma van derden prijs voor de proza.

Door de Koninklijke Maatschappij tot bescherming der dieren werd hem in 1899 een eerste prijs toegekend voor zijn prozastuk *Wille de Kraan*, dat in *De Opvoeding* van November 1899 opgenomen werd.

Prenau werd geboren te Aelst bij Sint-Truiden op 2den September 1866, studeerde aan de middelbare school van Sint-Truiden, verwierf in 1885 zijn onderwijzersdiploma voor de middenjury te Gent en is, sedert September 1886, gemeenteonderwijzer in zijn geboortedorp.

JULES FRÈRE — In dezelfde richting als Prenau schreef JULES FRÈRE, geboren te Tongeren den 19n Juni 1881, zijne *Kollebloemen*. Daaronder zijn verscheidene klinkdichten, in plat Tongersch, die niet onaardig zijn en in Ambiorix' stad bijval vonden.

Ter kennismaking met den Tongerschen tongval — niet als aanmoediging tot het schrijven der platte taal — geven wij hier een paar strophen van het klinkdicht *Oin het Tribunaôl*.

Op te steine trappe van het tribunaôl,
Zoote gistre d'errem ventjes met heun vaaive,
En naïef en echte kénderlike taôl,
Oere-n-oin e stèk te kalle-n-en te kaaive.

't Wois vèr wè het loitste-n-aut zou mooge blaaive,
Wè het meiste poen zou hèbbe-n-én zen maôl.
Eine zaag : « M'ne peer dè moog mich ook bekaaive,
'ch Houg vèr mich, waô'ch deeze vraaidog rond nog haòl!...

De *Kollebloemen* werden door Frère gedicht « in de jool zijner achttien jaren », zooals Prenau in de voorrede schrijft. Jammer dat enkele stukjes tegen geloof en goede zeden zoozeer indruischen, dat het werk in de handen van achttienjarige jongelieden volstrekt niet op zijne plaats is!

EDMOND JAMINÉ. — In 't plat Tongersch dichtte ook EDMOND JAMINÉ, pleitbezorger te Tongeren, een groot getal liederen, waarvan de meeste getoonzet werden en nog onder de Tongersche bevolking voortleven. Vele zijn tot de vergetelheid veroordeeld : Jaminé zong ze zelf en schreef ze zelden; menige hunner kent hij niet meer. Mej. Belpaire droeg aan Jaminé een harer werken op met het opschrift : « Aan den volksdichter der oude stad Tongeren ».

Voor de aardigheid laten wij hier de eerste strophe uit *Men iëste jonge-broek* volgen :

'G waois zoo'n goei vier joeëraad, boes toch dê taaid verloupe!...
Vol poeï'r en vleugeraai.... ig waois ni van kartong!....
Ouk waois ig dûvels mù met metskesklei'r te loupe,
'Nig vroeg, veur goed, aoin meer, en taubroek waai 'ne jong....
't Waois staois van Sinterkloeës, dat zal ig nooit vergête.
Ik kreeg van d'n helge man en vrouw van pêperkoek,
En troem'l, e jaog-gewêr en nog van al veur t'ête,
En eind'lik, menen droum, men iëste jonge-broek. (*Bis.*)

Maria-Hendrik-Jozef-Edmond Jaminé, hoewel te Herzele den 21n October 1856 van Tongersche ouders geboren, is nu volbloed Tongerenaar zooals zijne taal getuigt. Hij is kunstenaar in de ziel, hij schildert lief en staat ook als kundig photograaf bekend.

HUIBRECHT HAENEN. — Ook Limburgs hoofdplaats heeft hare dichters. Ik heb de eer Ued. voor te stellen HUIBRECHT-ARNOUT HAENEN, een echt kind van Hasselt, waar hij geboren werd den 20n Augustus 1873; hij voltrok er zijne middelbare studiën in Sint-Jozefscollege en is er sedert 1896 als klerk op de griffie der rechtbank van eersten aanleg werkzaam.

Wanneer Huibrecht Haenen aan de dingtalen der rechtbank, aan minuten, grossen, copijen, statistieken en andere muffige paperassen den rug heeft gekeerd, grijpt hij naar zijn « elpen » lier en speelt voor zijn genoegen en dat zijner stadsgenooten een klinkend lied.

Zijn zang is soms wat weemoedig — dat verandert met de jaren — doch steeds door het gewijde vuur bezield, daarbij godsdienstig, zonder aanstellerij en verstaanbaar voor iedereen.

Haenen schrijft Nederlandsch; dit belet hem niet nu en dan, doch zelden, een welgekozen woord uit de gewesttaal te pikken.

In 1898 verscheen zijn eerste omvangrijk dichtwerk : 't *Vaandel met het Roode Kruis*. Het

behoort tot de letterkunde van den Boerenkrijg, wiens honderdste verjaardag in 1898 te Hasselt luisterrijk werd gevierd en die vooral in Limburg tot tal van gelegenheidswerken in dicht en proza aanleiding gaf.

'*t Vaandel met het Roode Kruis,* in tien zangen, verhaalt het eenvoudige wedervaren van twee geliefden, die in de bange dagen van den Boerenoorlog hun leven op het altaar van godsdienst en vaderland ten offer brachten.

Deze eerste dichtproeve is voorzeker geen meesterstuk. Er is iets bijzonder haastigs en on-afs in dit werk. Vele woorden en zinsneden moesten daaruit worden geschrapt, daar zij alleen dienen om vers en rijm hun fatsoen te doen houden. Doch Haenen toont daarin dat hij aan eene voorname vereischte der kunst voldoet : hij heeft gevoelen en oorspronkelijkheid.

De aanmoediging, die Haenen van vele zijden ontving bij het uitgeven van zijn *Vaandel met het Roode Kruis,* zette hem aan eenen tweeden bundel in 't licht te geven. 't Was ditmaal een tamelijk lijvig boekdeel, getiteld *Door het Leven,* waarin hij een tachtigtal verspreide gedichten bijeen bracht. In het opzicht van taal en vers staat deze laatste bundel verre boven Haenen's eerste dichtproeve. Hij is naarstiger gewied en veel keuriger afgewerkt.

Haenen bezingt daarin al wat zijn dichterlijk gemoed heeft getroffen : het beekje, het vinkje,

de avondsterre, de klokketonen, de heidevlakte; hij zingt van weenen en hopen, van tranen en liefde, van stijgen en dalen, van verre landen der verbeelding; hij maakt ons deelachtig aan zijn « gedachtengoud », aan de « paarlen die zijn zielemeer bevat ».

Er suisde zacht zoo menig, menig lied;
Ik zong mijn hoop, mijn vreugd, mijn groote smerte.
Begreep ik wel de kunst?.... Ik weet het niet!

Wie echter Haenens *Door het Leven* genoten heeft en zelf iets voor het schoone gevoelt, zal van oordeel zijn dat Haenen de kunst wel begrepen heeft en in zijne zangen zeer wel vertolkt. Wij nemen hier een stukje uit zijnen dichtbundel over :

TRANEN.

Tranen op de wang der kindren
Is de morgendauw in 't dal;
't Hemelblauw, de zon der onschuld
Spieglen zich in hun kristal.

Tranen op de wang der maagde,
Kostbre peerlen van den schat,
Dien, als 't goud zoo diep verborgen,
Heure reine ziel bevat.

Tranen op de wang des jonglings
Is des harten kronkelvliet,
Die, gezwollen van den weedom,
Even uit zijn bedding schiet.

Tranen op de wang der moeder
Is de liefdebron die welt,
Om heur kinderen te laven,
Als de dorst der smart hen kwelt.

Tranen op de wang des vaders
Is de regen na d'orkaan,
Die soms losbreekt in zijn boezem,
Bij de worstling om 't bestaan.

Tranen op de wang des grijsaards
Is de drop, die nederdaalt
Van den treurwilg op de grafsteê,
Door het avondrood bestraald.

In 1906 verscheen van Haenen, onder den titel *Avondschemering*, een nieuwe verzenbundel, waarin oprecht prachtige stukken voorkomen. Zeer schoon beschrijft hij de dorre heide, welke zich in de nabijheid zijner geboortestad uitstrekt:

« O dorre heide, zoo eindloos uitgerekt,
O! wijde hemel, die alleen uw liefde strekt
Van rein azuur vol gouden zonneweelde
Om al den nood, al de armoê der misdeelde;
O! schaamle heide, in uw donker bruin habijt:
Een boetelinge, die haar zonden beschreit....

Sommige gedichten, als *Ideeënbrand* doen denken aan den dichttrant van Dr. Schaepman, dien Haenen zeker bestudeerd heeft.

Huibrecht Haenen is op den goeden weg. Hij is een dichter.

S. NICKMANS. — Een blijk van goeden wil gaf Segher Nickmans, geboren te Hasselt den 14n December 1866, nu boekbewaarder der stad Hasselt, door het uitgeven van zijne *Eerstelingen* waaronder o. a. *De dronken organist* niet onaardig is. Deze letterproeve in dicht en proza werd door geene andere opgevolgd. Nickmans is medewerker

aan *De Banier* en gaf met Eugeen Leën een letterkransje *Dicht en Proza*, ten gebruike der lagere en middelbare scholen in het licht.

EMIEL GIELKENS. — EMIEL GIELKENS schreef, meest in 't Fransch, verscheidene werken van rechtskundigen en van letterkundigen aard. Hij gaf ook menige Vlaamsche gedichten afzonderlijk in 't licht.

Emiel Gielkens werd geboren te Hasselt den eersten April 1849. Hij is doctor in de rechten en in politieke en bestuurlijke wetenschappen. Hij bekleedt thans het ambt van afdeelingsoverste bij het gouwbestuur van Limburg en van bestuurder van het provinciaal Staats-Museum te Hasselt.

Gielkens is een ambtenaar, die steeds zijne moedertaal een goed hart heeft toegedragen. Meermalen waren wij in de gelegenheid de puike verslagen te bewonderen, die hij over vraagstukken betreffende de taal voor den Limburgschen provincieraad bereidde. Halen wij onder andere aan zijne studie over het ontwerp van verordening, waarbij ook het Vlaamsch als officieele taal der provincie erkend werd en dat er, bij eenparigheid van stemmen, in 1899 door kwam.

J.-A. NILIS. — Een gemoedelijk en keurig dichter is JAN-ANTOON NILIS, die wel geene bundels uitgaf, maar toch zeer talrijke lieve gedichtjes in *De Banier, De Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle, Vlaamsch en Vrij* en elders liet verschijnen.

Hij is een Limburger van ouden stam, geboren te Hasselt den 13n Maart 1860. Zijn vader was leeraar van schoonschrijven aan 't koninklijk atheneum van Hasselt en verwierf als penteekenaar eene wezenlijke vermaardheid (1). Thans is Jan-Antoon Nilis beambte bij het Ministerie van spoorwegen te Brussel.

Nilis was een der allereerste medewerkers van *De Banier,* waarin van hem verscheen : *Aan mijn zoontje, Het avondsterke, Zwanenzang, De blijde boodschap, Hilde, Sint-Nicolaasavond, Mirjan's trouwfeest, Avond, Freija.*

Van zijne geboortestreek bewaarde hij steeds een liefderijk aandenken, zooals hij in een zijner gedichten *Ginds in het vlakke Limburg* getuigt :

Daar, in het vlakke Limburg,
verheft zich 't hutteken mijn,
met groene deur en blinden,
een echte liefdeschrijn.

En heb ik het ooit verlaten,
vergeten doe ik het niet:
voor 't zalig oudren-stulpje
klinkt immer nog mijn lied.

THURIO BUCKINX. — Als hulde aan zelfstudie en aangeboren talent ruimen wij gaarne eene verdiende plaats in aan den Cortessemschen volksdichter BONAVENTURA BUCKINX.

Deze werd geboren te Cortessem den tweeden Februari 1868, volgde de gemeenteschool van

---

(1) Zie over vader Nilis : *De Gazet van Hasselt,* jaar 1904, nummer 2, door WILLEM VAN REY.

zijn dorp, studeerde verder aan huis onder de leiding van den E. H. kapelaan Custers, werd in 1895 notarisklerk en is sedert 1898 secretaris zijner gemeente. Wanneer zijn kantoorwerk geëindigd is, vangt zijne letterkundige uitspanning aan; dan leest en schrijft hij, dikwijls tot laat in den nacht.

Talrijke gemoedelijke volksdichten vloeiden uit de pen van Buckinx en werden opgenomen in *De Banier, Het Limburgsch Jaarboek,* en elders. In 1895 werd zijn lied *Mijn blauwe kiel* met den éenigen prijs bekroond door den *Belgischen Volksbond.* Spoedig werd het bij de werkende klasse algemeen verspreid. De aanvang luidt :

Ik ben een boer die in het veld
Zijn daaglijksch broodje wint.
Ik ben gezond en goed gesteld
En altijd wel gezind.
De klak op 't hoofd, de klompen aan
Zoo zwoeg ik aan mijn stiel,
En fier ben ik gelijk een haan
Met mijnen blauwen kiel.

Verscheidene zijner volksliedjes werden getoonzet en in den handel gebracht. In *Vergeet-mij-nietjes,* zangboek tegen drankmisbruik, werden er van hem een vijftiental opgenomen, waarvan het muziekale gedeelte grootendeels door Firmin en Jozef Vincx bezorgd werd; op andere werden gekende volkswijzen toegepast. Ook in *De Vlaamsche zanger* verschenen van Buckinx eenige getoonzette liederen. Eindelijk werden bij Pal-

mer Putman te Waereghem verscheidene op muziek gestelde gedichten van Buckinx uitgegeven.

In 1892 hielp Buckinx in zijn geboortedorp de nog immer jeugdige tooneelvereeniging *De Eendracht* stichten en schreef sedert dien te haren behoeve menig tooneelspel, waaronder eene kluchtige tweespraak *Dichtersliefde*, die bij Janssens te Antwerpen gedrukt werd.

Buckinx is een verdienstelijk Vlaamsch strijder; hij is bestuurlid van de Loonsche afdeeling van het Davidsfonds vanaf hare stichting in 1901.

L. PLESSERS. — Een dichter in de ziel is LODEWIJK PLESSERS, hoewel hij nooit zijne verzen tot een bundel verzamelde en zijne verspreide gedichten samen geen hoogen hoop zouden vormen. De meeste dier gedichten zijn zeer schoon, vloeien uit het hart en gaan tot het hart; zij bezitten eene opgewektheid en eene plaatselijke eigenaardigheid, die ze boven het alledaagsche stellen.

't Zijn meestal Vlaamsche strijdliederen ofwel uitboezemingen over den Limburgschen geboortegrond. Verscheidene werden toegepast op bekende aria's, waarvoor de dichter ze ook geschreven heeft. Het *Krouwerslied* en *Mijn Kempenland*, o. a. zijn door gansch Limburg en ook buiten Limburg populair geworden en weergalmen bij alle Vlaamsche feesten, optochten en vergaderingen.

Hier volgt een staaltje van Plessers' poëzie :

OCH, KINDJE, PAK HET NOG EENS LIEF.

Och, kindje, pak het nog eens lief
dijn beste bonte koeken,
want morgen zuls-te te vergeefs
dijn beste bontje zoeken.

Ja, morgen eer du op zuls zijn
zal vader 't naar de merret leiden
en voor een hand onmisbaar geld
van 't beste bontje scheiden.

Och, sedert dijne moeder, kind,
dijn lieve moeder is gestorven,
is al hier achteruit gegaan
en weinig aangeworven.

Zoo gaat het met het huisgezin
waar 't vrouwken is verdwenen,
een man alleen en zonder vrouw
in huis, kan nergens henen.

Het leed, 't gebrek, de nood, de schuld
die kwamen beurtlings ingekropen;
ik hoop 't nog eens te goê te doen
met 't koeken te verkoopen.

Dijn koeken, kind, wiens witte melk
du stadig hebs gedronken,
dat toen dijn moeder dij ontviel,
dij voedsel heeft geschonken.

Ach, zie eens hoe het droevig kijkt
en bromt; het heeft het al vernomen :
du zuls het morgen niet meer zien
wanneer du op zuls komen.

Het plekje zal hier ledig staan,
zuls het geen brood meer geven,
maar zuls mij vragen dag aan dag
waar 't koeken is gebleven.

Och, kindje, pak het nog eens lief
dijn beste bonte koeken,
want morgen zuls-te te vergeefs
dijn beste bontje zoeken.

Lodewijk Plessers leidde, althans tot over enkele jaren, een roerig en afwisselend leven. Hij werd geboren den 6n Maart 1862 in het schilderachtige heidedorpje Niel bij Asch, dat de naburige ontdekking van rijke koollagen binnen enkele jaren wellicht tot een middenpunt van nijverheid zal herscheppen. Van acht jaar was hij ouderloos. Hij studeerde te Beeringen, te Sint-Roch, vervolgens aan 't klein seminarie van Sint-Truiden, waar hij ondervoorzitter werd van 't genootschap « Utile Dulci » en aan de faculteit van rechtswetenschap bij de hoogeschool van Leuven. Daar wierp hij zich volop in de Vlaamsche beweging. Twee opvolgende jaren was hij schrijver van *Met Tijd en Vlijt.* Hij stichtte er de Limburgsche Gouwgilde den 10n December 1885, met de medehulp van eenige Vlaamsche vrienden en inzonderheid van den heer Arnold-Jozef Hendrix, van Peer, die steeds zijne rechterhand was en nu aan het hoofd staat van de hoogeschooluitbreiding te Antwerpen (1).

* * *

(1) Zie : *Een woord over den oorsprong der Limburgsche Gouwgilde* (bij Theelen-Michiels, drukker, Tongeren, 1890), door BELLEFROID en KERKHOFS.

Rond Nieuwjaar 1888 verscheen voor de eerste maal, bij Ceysens te Hasselt, *De Kabouter uit het land van Loon*; *tijdschrift voor eigen taal en eigen zeden, tegen ontaarding en verbastering*. Hoofdopsteller : BIEKEN VAN HEI.

« Bieken van Hei » was Lodewijk Plessers, doch dat wisten toen slechts weinige ingewijden. De strekking van *De Kabouter* werd in het eerste nummer door Plessers uiteengezet in de volgende bewoordingen :

« Wie beweert dat op eikenboomen palmbladerkes moesten wassen en pronkappels; dat het schooner en beter zou zijn indien op rozenstruiken groote zonnewenden bloeiden; dat vioolkes en madeliefkes beter zouden staan op notelaars en wilde kastanjeboomen : — die zou niet van ons gedacht zijn.

« Als iemand volhield dat de nachtegaal moest schreeuwen gelijk een pauw; dat een peerd moest kraaien gelijk een haan; dat de musschen moesten bulken als koeien : — die zou niet van ons gedacht zijn.

« Meende iemand dat men in Holland moest Spaansch spreken; dat men in Engeland moest Turksch klappen; dat men in Duitschland moest Chineesch praten : — neen, neen, die zou niet van ons gedacht zijn.

« De Schepper was zoo wijs, de natuur is zoo wel; wij laten ze gelijk zij is en willen dat ons Dietsche volk geen Fransch moet spreken, maar vrij en vrank zijn eigen Dietsche taal moge gebruiken.

In Vlaanderen Vlaamsch! »

't Was in den gulden tijd der opkomende studentenbeweging, die toen nog volop te kampen had met de « bezadigde » lieden, de collegebestuurders en de oude pruiken. Plessers hamerde onbe-

vreesd op alle franschgezinden, zonder aanneming des persoons. 't Gevolg ervan was dat zijn drukker hem in December 1888 liet weten dat hij onmogelijk *De Kabouter* nog kon voortdrukken, « daar « hij met werk overladen was zoodat hij niet wist « hoe eruit te geraken ». *De Kabouter* verscheen dan verder bij H. en L. Kennes te Antwerpen en naderhand in de Sint-Quintinusdrukkerij bij Leën te Hasselt.

Al wat op Vlaamsch gebied in ons land en vooral in Limburg gebeurde, werd door *De Kabouter* getoetst, schalks, pittig, soms ondeugend. De stichting der Koninklijke Vlaamsche Academie kondigt hij aan met eene weinig vleiende en al te krasse opmerking voor de Limburgers van dien tijd :

« Onze Koninklijke Vlaamsche Academie is nu volledig en gereed om aan 't werk te gaan. Zij telt 25 werkende, 10 briefwisselende en 15 buitenlandsche leden. Dus 50 man. En daar is niet eene bij uit ons landeken van Loon. Nochtans hier wonen ook mannen met kruim in den kop, maar zij doen niet veel meer voor onze taal als eten, drinken en slapen, ofwel zij doen 't maar voor hun eigen en zijn te gier om 't anderen mee te deelen door den druk. » (I, blz. 11.)

Toen in Juli 1888 Vlaamsch gesproken werd in den Limburgschen provincieraad, stak *De Kabouter* de triomfbazuin :

« Krouwers, stopt een pijp, drinkt eene pint en zingt eenen blijden zegezang, want wij hebben eene overwinning behaald. Intusschen zeggen wij, in uw aller naam, aan de

heeren Voets en Byvoet : Dank, dank en heil, driemaal heil! En als gij thuis komt, Krouwers, schrijft allen in uw boeksken op :

« Den 10[n] van Hooimaand 1888, werd in den gouw-
« raad van Loon (Limburg), waar tot dan de vreemde taal
« gebruikt werd, den eersten keer onze eigene Dietsche taal
« gesproken door de achtbare heeren Voets en Byvoet,
« afgeveerdigden van het kanton Peer (1) ». (I, blz. 34.)

Lodewijk Plessers stelde bijna alleen *De Kabouter* op — hoewel hij soms plechtstatig « De Kabouterbond » teekende — tot in 1889, wanneer hij als huisleeraar vertrok naar Parijs en daarna te Genua scheep ging naar de Argentijnsche Republiek. Uit Amerika schreef hij nog een paar brieven en dichtjes naar zijnen geliefkoosden *Kabouter*, dien hij intusschen aan den E. H. Segers van Molenbeersel en aan steller dezes had toevertrouwd. Na twee jaar verblijf in het buitenland, keerde Plessers naar Leuven weder, hervatte zijne rechtsstudiën en ook de opstelling van *De Kabouter*. Nog eer hij het kon brengen tot zijn laatste examen, in October 1891, werd hem de plaats van studiemeester in het koninklijk atheneum van Hasselt aangeboden; hij aanvaardde deze betrekking en bekleedde ze tot in 1897; dan ging hij over tot het atheneum van Antwerpen, waar hij nu nog werkzaam is.

---

(1) Ter wille der waarheid dient aangestipt, dat reeds jaren te voren het raadslid Slegten, van Neerpelt, Vlaamsch gesproken had in den provincieraad.

Plessers nam een tweede maal afscheid van *De Kabouter* en ditmaal voor goed, om redenen van bestuurlijken aard, die hij in het vierde nummer van den jaargang 1895 te kennen geeft. *De Kabouter* hield op te verschijnen op het einde van 1896 : er bestonden te veel studententijdschriften.

Brengen wij een eeregroet aan *De Kabouter*, dien gevallen kampioen der Vlaamsche beweging in Limburg.

De Kabouter is niet het eerste strijdend Vlaamschgezind tijdschrift, dat in Limburg tot stand kwam. Reeds in 1856 verscheen bij Milis, drukker van den hertog van Brabant te Hasselt, *Hekel en Luim, tijdschrift gewijd aan de verdediging van de taelrechten der Vlaemsche Belgen*, dat in hevigheid en spotgeest wellicht al de hedendaagsche strijdschriften de loef afsteekt.

Gedurende zijn verblijf in Amerika was Plessers briefwisselaar van het toenmalig dagblad *Het Land*, dat dertig belangwekkende brieven van hem opnam.

Lodewijk Plessers is de voornaamste oprichter der *Limburgsche Gouwdagen*, waarvan de eerste gehouden werd te Hasselt tijdens het Paaschverlof van 1886. In 't vervolg werden er bijna jaarlijks gouwdagen belegd in verschillende plaatsen van Limburg : te Peer (April 1888), Sint-Truiden (Augustus 1889), Hasselt (September 1890), Tongeren (1891), Maaseik (Paschen 1892), Neerpelt (Paschen 1893), Hasselt (1894), Bilsen (Sept. 1895), Loon (Sept. 1896), Beeringen (1897).

De inrichting der gouwdagen geschiedde aanvankelijk door de zorgen der Limburgsche Gouwgilde, van Leuven, later door een gemengd comiteit, waarvan de voorzitter der Limburgsche Gouwgilde van rechtswege voorzitter was, later weer door de Limburgsche Gouwgilde alleen. Sedert 1897 bleven de gouwdagen achterwege tot in 1903, wanneer een voorloopig comiteit opnieuw eenen gouwdag te Hasselt beriep, bij gelegenheid van het XIIe Congres van den Christen Belgischen Volksbond; in 1904 had een gouwdag plaats te St.-Truiden onder de hoede van den Oud-Hoogstudentenbond, die thans de leiding der Limburgsche Gouwdagen heeft in handen genomen. De laatste gouwdagen werden gehouden te Reckheim in September 1905, en te Haelen tijdens het Paaschverlof van 1906.

Deze korte uitwijking over de *Limburgsche Gouwdagen* zij ons vergeven. Zij was noodzakelijk om Plessers' werk te doen kennen en behoort tot de geschiedenis der Vlaamsche Beweging in Limburg.

M. COUNE. — Vooraleer wij de Limburgsche dichtkunst vaarwel zeggen, moeten wij spreken over een liederbundel, die te oordeelen naar de oplage en het getal uitgaven, wellicht den meesten bijval genoten heeft van al wat sedert 's menschen geheugenis in Limburg is uitgekomen.

Wij bedoelen *De Vlaamsche Zanger,* in twee dln., met muziek, door den eerw. heer Martinus Coune, rector van 't gasthuis te Borg-Loon.

Het eerste deel bevat 100 Vlaamsche liederen en verscheen den 1n September 1899. Het beleefde zeven uitgaven, getrokken de vijf eerste op 1000, de zesde op 2000 en de zevende op 3000 exemplaren. Daarenboven verschenen twee uitgaven met cijfermuziek en eene uitgave inhoudende alleen de woorden zonder muziek.

Het tweede deel van *De Vlaamsche Zanger* bevat 120 liederen en werd dadelijk getrokken op 5000 ex. De uitgave werd bezorgd door de Sint-Lambrechtsgilde in de Nationale Muziekdrukkerij van Brussel; zij is gansch gegraveerd, tekst en muziek, op tinnen platen. Binnen kort verschijnt ook het 2de deel in cijfermuziek.

Toen Coune student was in 't groot seminarie, en reeds vroeger, hield hij de Vlaamsche liederen, die hem ter oore kwamen, voor eigen gebruik bijeen. Zoo werd stilaan een bundeltje gevormd, dat, met een kort welkom, van den E. H. Kan. Broux van Luik in 1899 door de Sint-Lambrechtsgilde uitgegeven werd.

De uitgaaf geschiedde met medewerking van den *Limburgschen Studentenbond.* Deze verleende aan den verzamelaar (nog student) eene toelage van 15 fr. om de eerste kosten van briefwisseling te dekken. Daarenboven deed de *Bond,* krachtens eene beslissing in zijne eerste algemeene

vergadering genomen, eenen oproep tot zijne medeleden om deze aan te wakkeren aan den heer Coune de hun bekende liedjes mede te deelen. Doch, zooals 't gemeenlijk met oproepen gaat, ook deze haalde niet veel uit.

In *De Vlaamsche Zanger* staan vele liederen, die het volk sedert lange jaren voortzingt, terwijl de naam van den vernuftigen vinder te loor ging; vele deuntjes ook van onbekende toonkunstenaars. Zangen van Limburgsche dichters: Sevens, Buckinx, Van Schillebeek, Plessers, Teeuwen, Leop. Stevens, Cuppens, Robyns, Sauwen komen er talrijk in voor, gelijk ook muziek van Limburgsche toonzetters, als Willem Vanderstraeten, Jozef Billen, Theod. Dalemans; echter bekomen al de Vlaamsche provinciën en Noord-Nederland ruim hun aandeel. De meest populaire liederen, doorgaans ook de degelijkste, genieten de voorkeur.

Het doel dat de E. H. Coune beoogde bij het uitgeven van zijnen *Vlaamschen Zanger* en dat hij ook boven alle verwachting verwezenlijkt heeft, is het bezorgen van een geschikt handboek van Vlaamsche liederen voor de zingende Vlaamschgezinde studenten.

Hij heeft daaraan ruim tien jaren van zijn leven besteed, (1894-1905); zijne letterkundige werking bepaalde zich, buiten zijne liederen, tot bijdragen in *Het Vlaamsche Volk* en in *Onze Tijd*.

Ook is de naam van Coune den Vlaamschgezinden dierbaar. 't Is hem wellicht eene beloo-

ningvoor zijnen taaien en vruchtbaren arbeid, wanneer hij overal, waar Vlaamsche leute heerscht, de door hem vergaarde liederen hoort weerklinken!

Marten Coune zag het levenslicht te Veulen bij Heers, den 5n Februari 1873, werd priester gewijd te Luik, den 19n December 1896, is sedert toen rector van 't gasthuis te Borg-Loon, in de aloude hoofdplaats van 't huidige Limburg.

Thans bereidt Coune een bundel Vlaamsche geestelijke volksliederen naar den strengen zin van het Motu Proprio van Z. H. Pius X. Hij gelukke erin alzoo de lichte Fransche liederen op trippeldansmaat uit Gods tempel te bannen!

***

Hiermede sluiten wij onzen Limburgschen dichterenstoet en vragen aan de muzenzonen, die wij onwillens hebben overgeslagen, deemoedig vergiffenis. De bewustheid van hun talent moge hen voor onze vergetelheid schadeloos stellen!

BIJVOEGSEL.

Lijst der gedrukte werken van Limburgsche dichters, in deze verhandeling aangehaald.

BALLINGS, J. M. — Geb. te Hamont den 8 Maart 1829.

Zoete en Zure Herinneringen. Gedichten. Maaseik, Hougaerts, 1890. — *Het Flambeeuwke.* Gedichten. Id., 1900.

BROUWERS, P. J. H. — Geboren te Stockhem den 6 Augustus 1831.

Lentebloempjes. Gedichten. Thienen, 1852. — *Meiloover.* Gedichten. Thienen, 1862. — *Zomerbloei.* Gedichten. Thienen, 1869. — *Hartelust.* Brussel, 1874. — *De Tunisiade van Pyrker.* Twaalf zangen. 1897. — *Onze voorouders en wij.* Voordracht in verzen. 1889.

Zie de volledige lijst zijner werken in *Leven en Werken der Zuidnederlandsche Schrijvers,* uitgegeven door de Koninklijke Vlaamsche Academie.

BUCKINX, T. — Geboren te Cortessem den 2 Februari 1868.

Dichterliefde. Tooneelspel. Antwerpen. Lod. Janssens. — Talrijke liederen verschenen in *Zangboek tegen Drankmisbruik* en *Vlaamsche Zanger.*

E. H. COUNE, MART. — Geboren te Veulen den 5 Februari 1873.

De Vlaamsche Zanger. Twee deelen. Hasselt, St.-Lambrechtsgilde, 1899. Zeven uitgaven. — Bijdragen in het *Vlaamsche Volk* en in *Onze Tijd.*

E. H. CUPPENS, AUG. — Geboren te Beeringen den 21 Mei 1862.

Verzekens. Gedichten. Gent, A. Siffer, 1899. — *Een Rooske van Overzee*. Bedichte geschiedenis van een Ierlandsch Zusterke der Armen. Verschenen in *Duimpjesuitgave*, 1904. — *De Geschiedenis der H. Elisabeth van Ungarn, landgravin van Duringen*. Uit het Fransch vertaald van Montalembert. (In samenwerking met Guido Gezelle en anderen.) Gent, A. Siffer, 1897. — *Het Communiekantje*. Drama in een bedrijf. Waereghem, Palmer Putman, 1902. — *Het Schoothondje der Koningin*. Kluchtspel in drij bedrijven. Waereghem, Palmer Putman, 1904. — *De Decoraties*. Kluchtspel. Waereghem, Palmer Putman. — *Knepen en Streken van Scapijn*, vrijelijk bewerkt naar Molière. Blijspel in drij bedrijven. Brussel, L. J. Krijn, 1905. — *Boerke Naas en de Roover*. Kluchtige tweespraak. Brussel, L. J. Krijn, 1906. — *Sint Chrysolius of de eerste martelaar van Vlaanderen*. Drama in drij bedrijven, in verzen. Verschenen in de *Lettervruchten van Utile Dulci*, St.-Truiden, 1893.

Bijdragen in *'t Daghet in den Oosten*, de *Duimpjesuitgave*, enz.

FRÈRE, JULES. — Geb. te Tongeren den 19 Juni 1881.

Kollebloemen. Gedichten. Tongeren, Demarteau, 1903.

GIELKENS, EMIEL. — Geboren te Hasselt den 1 April 1849.

Talrijke afzonderlijk verschenen gedichten : *De Kwaal des tijds, De Langeman, Wat men zoo al ziet met kermis, Uil en Nachtegaal, De Kus, De Winzucht, De Grootheid, Een Tarief, Een Monopolie, De Republiek van letteren en kunsten*, enz.

HAENEN, H. — Geb. te Hasselt den 20 Aug. 1873.

't Vaandel met het Roode Kruis. Dichtwerk. Hasselt, Leën, 1898. — *Door het Leven*. Gedichten. Gent, A. Siffer, 1900. — *Avondschemering*. Gedichten. Hasselt, Leën, 1906.

Bijdragen in *De Banier*, enz.

JAMINÉ, EDM. — Geboren te Herzele den 21 October 1856.

Talrijke getoonzette liederen, o. a. : *Men ieste jonge broek, Teungers Liidche*.

L'ABBÉ, JUL. — Geboren te Sint-Truiden den 9 December 1874.

Bijdragen in *Dietsche Warande en Belfort, Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle, Vlaamsch en Vrij, Kunst, Het Limburgsch Jaarboek*, enz.

LAMBRECHTS, L. — Geboren te Hoesselt in 1865.

Rond het Klavier. Gedichten. Ronsse, Leherte-Courtin. — *De Vroolijke Limburger*, Lier, Taymans-Nezy, 1905. — *Uit de Demergouw.* Drie novellen. Ronsse, Leherte-Courtin, 1903. — *Drada en mijn Dorpje.* Gedichten. Gent, J. Vuylsteke, 1892.

Bijdragen in *Het Limburgsch Jaarboek, Limburgsche Bijdragen, 't Daghet in den Oosten, De Banier*, enz.

E. H. LENAERTS, J. — Geboren te Zonhoven den 13 April 1862.

De Verdwijning der Alvermannekens. Verhalend dichtwerk in 12 zangen. Lier, Van In, 1889. 2e uitgaaf, Antwerpen, Buschmann, 1899. — *Oda en Ylfken.* Gedichten. Hasselt, Leën, 1901. — *Germaansche Heidenleer.* (In samenwerking met J. M. Winters.) Lier, Van In, 1901. — *Heertante.* Kluchtig spel in vier vertooningen. Hasselt, Ceysens, 1898. — *Limburgsche Spraak.* Studie over Limburgsche dialecten, in de laatste jaargangen van het *'t Daghet.*

Bijdragen in *'t Daghet in den Oosten, De Banier*, enz.

E. H. LEYNEN, L. — Overleden te Muret (Soissons) in 1872.

Verzameling oude Vlaamsche liederen. Uitgegeven door de Vlaamsche Bibliophilen te Gent.

Zie de volledige lijst zijner werken in de « Vlaamsche Bibliographie » uitgave der Koninklijke Vlaamsche Academie.

Bijdragen in de *Letteroefeningen van Utile Dulci.*

E. H. MARKET, J. — Geboren te St-Truiden in 1873.

Bloemekens uit mijn hofke. Gedichten. St.-Truiden, Leenen, 1900. — *Meester Verboele, socialist.* Blijspel. Antwerpen, L. Jans-

sens en Zonen. — *Francis en Evarist*. Blijspel. Antwerpen, L. Janssens en Zonen. — *Kat en Hond*, *De Russische Baron*, *De neef van den Kapitein*. Drie blijspelen. St.-Truiden, Leenen, 1898.

Bijdragen in *De Banier*, *De Student*, *De Kabouter*, *Jong Dietschland*, *De Tram*, *De Gazet van St.-Truiden*, enz.

NICKMANS, V. — Geb. te Hasselt, den 14 Dec. 1866.

Eerstelingen. Gedichten. Hasselt, Leën, 1892. — *Dicht en Proza, ten gebruike der lagere en middelbare scholen*. (In medewerking met Eug. Leën.) Hasselt, Leën.

Bijdragen in *De Banier*, enz.

NILIS, J. A. — Geb. te Hasselt den 13 Maart 1860.

Bijdragen in *De Banier* en elders.

Kanunnik PEETERS, PH. JAC. — Geboren te Neeroeteren den 6 Februari 1826.

Keur van gedichten uit de werken van Tollens en Bilderdijk. St.-Truiden, Willem Van West, 1853. — *Leven van onzen Heer Jesus Christus, volgens de vier Evangelisten*. Hasselt, Ceysens, 1868. Tweede uitgaaf. Gent, Vanderschelden, 1895.

Bijdragen in de *Letteroefeningen van Utile Dulci*, enz.

PLESSERS, L. — Geboren te Niel bij Asch den 6 Maart 1862.

Eerste jaargangen van *De Kabouter*.

Liederen verschenen in *De Vlaamsche Zanger : Het Krouwerslied*, *Mijn Kempenland*, *De Slag der Gulden Sporen*, *De Boerenkrijg*, *Het Land van Loon*, *Transvaal*.

Gedichten verschenen in *De Kabouter : Zeg, weet gij wat men Krouwer heet*, *Och, kindje, pak het nog eens lief*, *Het Krouwerslied*, *Mijn Kempenland*, *Moed*, *Al gaande door den nacht*, *Het Land van Loon*, *De Eerste Krouwers*, *Krouwers zijn wij*, *Ons Krouwerken*, *Wie ver is van zijn vaderland*, *Van een Kabouterken*, enz.

PRENAU, ST. — Geboren te Aelst bij St-Truiden den 2 September 1866.

Schele Jakke. Novelle, verschenen in het Limburgsch Jaarboek. — *Gedichten.* Antwerpen, Opdebeek, 1902. — *Beschrijving van Zout-Leeuw.* Antwerpen, Buschmann, 1901. — *Verhandeling over het nut van de zuivere uitspraak der Nederlandsche taal.* Uitgave der Koninklijke Vlaamsche Academie, 1902. — *Zuur en Zoet over Zuiver Nederlandsch.* Gent, Samenwerkende Volksdrukkerij, 1904. — *Studie over Simon-Michael Coninckx, met levensschets.* (In medewerking met Edw. Wauters en Fr. Straven.) St.-Truiden, Van West-Rausch, 1889.

Bijdragen in *Het Limburgsch Jaarboek*, *Dicht- en Kunsthalle*, *De Nationale School*, *Vlaamsch en Vrij*, *Tijdschrift van het Willemsfonds*, *De Tijdspiegel van 's Gravenhage*, *De Jonge Gids van Amsterdam*, *Vragen van den Tijd*, *Het Nieuw Schoolblad*, *De Opvoeding*, *Verbroedering*, enz.

Mgr. RUTTEN. — Geboren te Geystingen den 18 December 1841.

Judith. Heldendicht. 1862. Verschenen in de *Letteroefeningen van Utile Dulci*, St.-Truiden. — *De Nero van het Noorden.* Tooneeldicht in drie bedrijven. 1878. Verschenen in de *Letteroefeningen van Utile Dulci*, St.-Truiden. — *De Goddelijke Beloften der H. Kerk in den loop der eeuwen.* Luik, Dessain. — *Het Socialism; Het Maatschappelijk Vraagstuk; De Zending van het Vlaamsche Volk.* Drie redevoeringen. — *Uitleggingen der pauselijke wereldbrieven « Immortale Dei opus », « Libertas » en « Rerum Novarum ».* — *Dissertatie over Ossiaen.* 1885. — *Het leven van den H. Odulphus, patroon der kerk van Borgloon.*

Bijdragen in de *Jaarboeken van het Davidsfonds*, de *Letteroefeningen van Utile Dulci*, *Het Belfort*, *De Belgische Illustratie*, *De Salesiusbode*, enz.

SAUWEN, ARN. — Geb. te Stockheim, 22 Maart 1857.

Langs de Maas. Gedichten. Antwerpen, De la Montagne, 1882. — *Gedichten.* Antwerpen, De la Montagne, 1890.

Bijdragen in *Dicht- en Kunsthalle*, *Vlaamsche Kunstbode*, *Vlaanderen*, *Nieuwe Arbeid*, *Limburgsch Jaarboek*, enz.

SEVENS, TH. — Geboren te Kinroy den 16 Mei 1848.

DICHTWERKEN. — *Letteroefeningen, verhalen en gedichten.* Gent, Vanderpoorten, 1873; 92 blzz. — *Rozen en Doornen.* Gent,

158 blzz. — *Liederen en andere gedichten voor de jeugd*, met muziek van F. Mille. Gent, Vanderpoorten, 1875; 84 blzz. — *Binnen en Buiten*. Antwerpen, Jan Schuermans, 1877; 64 blzz. — *Leopold I herdacht*. Brugge, J. Cuypers, 1878; 8 blzz. — *Voor de lieve kinderen*. Brugge, J. Cuypers, 1878; 32 blzz. — *Een Jubeldag in België*, bekroond door den Vlaamschen Broederbond. Brugge, J. Fockenier, 1880; 14 blzz. — *Het Katholiek Onderwijs*. Brugge, Vandenberghe-Denaux, 1881; 4 blzz. — *Groeningheveld*. Kortrijk, A. Gernoy-Gillon, 1882; 16 blzz. — *Huiselijk Leven*. Kortrijk, A. Gernoy-Gillon, 1882; 32 blzz. — *Hulde aan H. Conscience*, bekroond door den Vlaamschen Broederbond. Brugge, J. Fockenier, 1883; 24 blzz. — *Voor de lieve Jeugd*. Gent, H. Stepman, 1884; 76 blzz. — *Zomerbloemen*. Kortrijk, Eug. Beyaert, 1886; 132 blzz. — *Pater Damiaan*, oratorio. Kortrijk, Eug. Beyaert, 1890; 4 blzz. — *Prins Boudewijn*. Brussel, 1892; 10 blzz. — *De Boer in 1798*. Kortrijk, Eug. Beyaert, 1898; 8 blzz. — *De Zege van Groeninge*, feestcantate. Kortrijk, Eug. Beyaert, 1902; 8 blzz.

OP MUZIEK GEZET. — *Ons Vaderland*, koor, door J. van Droogenbroeck, 1875. — *Ons Vaderland*, door Jan Blockx, Antwerpen, 1876. — *Oorlog en Vrede*, koor, door L. Hinderyckx. Brugge, 1877. — *Zes liederen*, door L. Hinderyckx. Brugge, 1878. — *Wiegeliedje in den winter*, door A. Berghs. Antwerpen, 1878. — *We wonen in het blonde Noorden*, door Mevr. van Gheluwe. Antwerpen, 1878. — *Twaalf koralen*, door L. van Gheluwe. Brussel, 1879. — *De kreet der Belgische Jeugd*, door E. Gregoir. Antwerpen, 1880. — *Zes liederen*, door F. Mille. Gent, 1882. — *Wat ik bemin*, door L. van Hoof. Antwerpen, 1888. — *Hulde aan Jan Palfyn*, door denzelfden. Kortrijk, 1888. — *De Schelde*, door K. Mestdagh. Leuven, 1889. — *Hulde der Belgische Jeugd aan Z. M. Leopold II*, door F. Mille. Kortrijk, 1890. — *Kerlingaland*, door K. Mestdagh. Gent, tweede uitgave, 1890. — *Zij gerust, o Vaderland*, door Hendrika van Tussenbroek. Gent, tweede uitgave, 1897. — *o Schelde*, door F. van Duyse. Gent, tweede uitgave, 1897. — *Op Groeninge*, door P. de Meulemeester, Gent, 1900. — *De Zege van Groeninge*, cantate door K. Mestdagh. Kortrijk, 1902. — *Lentelust*, door J. Opsomer. Elsene, 1904. — *Kerlingaland*. door E. Hullebroeck. Gent, 1905. — *Het Beekje*, *Maris Stella*, *Lente*, *Zij gerust*, *o Vaderland! Zomeravond*, *De Boerenkrijg*, *Van Dyck*, *Hulde aan den Arbeid*, *Feestzang*, *Verbroedering*, *Lofzang aan het Vaderland*, *Zes koren*, door Eug. Dierckx, Antwerpen.

LEVENSSCHETSEN. — *Vlaamsche dichters en prozaschrijvers van Kortrijk* (1545-1885), *naar tijdsorde gerangschikt, met biographische en bibliographische aanteekeningen en proeven uit hunne werken.* Kortrijk, Eug. Beyaert, 1885; 12°, 142 blzz. — *Jan Palfyn's leven, werken en verdiensten, naar velerlei bronnen bewerkt.* Kortrijk, Eug. Beyaert, 1887; 12°, 86 blzz. en een facsimile. (In 1889 werd eene tweede, vermeerderde uitgaaf van dit werk bezorgd, 106 blzz.) — *Levensschets van Lodewijk Robbe.* Kortrijk, Eug. Beyaert, 1889; 16°, 19 blzz. met portret van Robbe. — *Het leven en de werken van F.-A. Snellaert.* Kortrijk, Wed. Nys en zonen, 1889; 32°, 11 blzz. — *Levensschets van den E. H. Jozef-Ignaas-Michaël van Dale, met de geschiedenis zijner stichtingen.* Kortrijk, Eug. Beyaert, 1890; 16°, 47 blzz. — *Mgr. de Haerne, naar ambtelijke stukken en familiepapieren.* Kortrijk, Eug. Beyaert, 1891; 16°, 130 blzz. Met portret en fac-simile. — *Een paar bladzijden uit het leven van pater David.* Gent, A. Siffer, 1900; 16°, 5 blzz. — *De dichter F.-J. Blieck en zijne familie.* Kortrijk, Eug. Beyaert, 1905; 16°, 13 blzz. Met portret.

GESCHIEDENIS VAN KORTRIJK. — *Kortrijk in het verleden. Historische schetsen en aanteekeningen, bijeenverzameld en gerangschikt.* Kortrijk, Eug. Beyaert, 1883; 12°, 142 blzz. — *Geschiedenis der abdij van Groeninge, te Kortrijk, met aanteekeningen over het wonderdadig beeld van O.-L.-Vrouw.* Kortrijk, C. Duboccage, 1890; 12°, 93 blzz. — *Hoe de Geuzen in 1578 meester werden van Kortrijk.* Gent, A. Siffer, 1892; 16°, 21 blzz. — *De H.-Sacramentsprocessie te Kortrijk.* Kortrijk, C. Duboccage, 1892; 16°, 38 blzz. — *De Linnenweverij in vroegere eeuwen te Kortrijk.* Gent, A. Siffer, 1893; 10°, 6 blzz. — *Feestmalen in vroegere eeuwen.* Antwerpen, 1893; 16°, 7 blzz. — *Aankomst der paters Jezuïeten te Kortrijk.* Antwerpen, 1893; 16°, 15 blzz. — *Kortrijk in 1302 en de Slag der Gulden Sporen.* Kortrijk. Eug. Beyaert, 1893; 16°, 116 blzz. Met kaarten. — *St.-Martenskerk te Kortrijk, van den vroegsten tijd tot heden, met platen en bewijsstukken.* Kortrijk, Eug. Beyaert, 1896; 16°, 186 blzz. — *De kerk van O.-L.-Vrouw te Kortrijk, van den vroegsten tijd tot heden, met platen en bewijsstukken.* Kortrijk, Eug. Beyaert, 1897; 16°, 156 blzz. — *De Boerenkrijg in het Kortrijksche.* Kortrijk, Eug. Beyaert, 1898; 16°, 32 blzz. (Twee uitgaven.) — *De eeredienst der Rede, te Kortrijk, op het einde der XVIII*^e^ *eeuw.* Waregem, Ducatillon, 1898; 16°, 10 blzz. — *Leden van het gezelschap Jezu, te Kortrijk gestorven.*

Gent, A. Siffer, 1898; 16°, 5 blzz. — *Kortrijk en zijne omstreken, met kaarten en platen.* Kortrijk, Eug. Beyaert, 1899; 16°, 88 blzz. — *De oude Lakenhalle, te Kortrijk.* Kortrijk, E. Nuytten, 1900; 32°, 27 blzz. — *De Slag van Kortrijk in 1302.* Gent en Antwerpen, de Nederlandsche Boekhandel, 1902; 16°, 96 blzz. Met kaarten. — *La bataille des Eperons d'or.* Kortrijk, Eug. Beyaert, 1902; 16°, 115 blzz. Met kaarten. — *Eene wandeling zonder gids door Kortrijk en naar den Groeningekouter.* Kortrijk, Eug. Beyaert, 1902; 16°, 11 blzz. Met eene kaart. — *Aan de kanten van Kortrijk.* Kortrijk, Eug. Beyaert, 1902; 16°, 15 blzz. Met het panorama op den Hootond. — *Gemeenterekening van Kortrijk over 1391-92.* Kortrijk, Eug. Beyaert, 1904; 16°, 27 blzz. Met een plan en een glossarium. — *Oorkonden, Kortrijk aanbelangende.* Eerste verslag. Kortrijk, Eug. Beyaert, 1904; 16°, 21 blzz. — *Losse aanteekeningen, rakende de tweede helft der XVIe eeuw, te Kortrijk.* Kortrijk, Eug. Beyaert, 1905; 16°, 10 blzz. — *Oorkonden, Kortrijk aanbelangende, in het archief van het Noorderdepartement, te Rijsel.* Kortrijk, Eug. Beyaert, 1905; 16°, 7 blzz. — *Kortrijk in de omwenteling van 1830.* Kortrijk, Eug. Beyaert, 1905; 16°, 30 blzz.

ALGEMEENE GESCHIEDENIS. — *Jan Breidel en Pieter De Coninc.* Kortrijk, C. Dubuccage, 1887; 16°, 47 blzz. — *Vlaanderen voor en tijdens het bewind der Geuzen.* Kortrijk, Eug. Beyaert, 1888; 16°, 316 blzz. — *Ons Vaderland tijdens de Fransche Overheersching.* Bekroond door *De Vriendschap*, te Roeselare, en uitgegeven door het Davidsfonds. Kortrijk, Eug. Beyaert, 1892; 16°, 180 blzz. — *Het Socialismus in België.* Bekroond en uitgegeven door het Davids-Fonds. Kortrijk, Eug. Beyaert, 1895; 16°, 128 blzz. — *Goede Zeden.* Leuven, K. Peeters, 1896; 16°, 13 blzz. — *Openbare vereering van O.-L.-Vrouw en van Heiligen in de Middeleeuwen.* Kortrijk, Eug. Beyaert, 1905; 16°, 6 blzz.

REISVERHALEN. — *Reisjes in Zuid-Vlaanderen.* Uitgegeven door het Davids-Fonds. Kortrijk Eug. Beyaert, 1901; 16°, 140 blzz. — *Acht dagen in Limburg.* Leuven, K. Peeters, 1898; 16°, 27 blzz. — *Eenige dagen in de Luiksche en Luxemburgsche Ardennen.* Leuven, K. Peeters, 1900; 16°, 19 blzz. — *Langs de Leie en de Ieperlee.* Ieperen, Callewaert-de Meulenaere, 1900; 16°, 102 blzz. Met vele platen. — *In de IJzerkom.* Ieperen, Callewaert-de Meulenaere, 1903; 16°, 137 blzz. — *Lans de Maas, Langs de Lesse, Langs de Semois, Langs de Ourthe, Langs de Amblève, Langs de Vesder, In Limburg, Aan de kanten van Antwerpen, Gent en zijne omstre-*

ken, Langs den Dender, Ronse en Oudenaarde, In en om het Brugsche Vrije, Langs de zee, Langs de Ieperlee en de IJzer, Langs de Leie, Langs de Mandelbeek, In Henegouw, Nog in Henegouw, In het Zuiden van Brabant, In Vlaamsch Brabant, Brussel en zijne omgeving; Roeselaere, Jul. de Meester, 1904-1905. — (N. B. Deze 21 boekjes, te zamen 2130 blzz., vormen *Ons schoone Vaderland*, opgedragen aan Z. M. Leopold II, Koning der Belgen.) — *Eene aardbeving in Vlaanderen*. Kortrijk, E. Beyaert, 1905; 16°, 12 blzz.

VARIA. — *De Zee en het Water*. Kortrijk, C. Duboccage, 1883; 16°, 28 blzz.

De volgende tijdschriften werden door TH. SEVENS opgesteld : *De Schoolbode voor West-Vlaanderen*, 1877 en 1878, Brugge, J. Cuypens. — *De Kouter*, 1900, 1901 en 1902. Kortrijk, Eug. Beyaert.

SCHOOLBOEKEN. — *Aanvankelijk Schrijf-Leesonderricht*, I, II en III, 18, 36 en 77 blzz. Brussel, D. Windels. (Verscheidene uitgaven.) — *Botten en Bloemen* I en II, 40 en 112 blzz. Brugge, J. Cuypers, 1876. — *Bloemen en Vruchten*, I en II, 80 en 160 blzz. Kortrijk, C. Duboccage. (Vele uitgaven.) — *Leesboek voor de hoogste klas der lagere jongensscholen*. Kortrijk, C. Duboccage, 172 blzz. (Verscheidene uitgaven.) — *Leesboek voor de hoogste klas der lagere en middelbare meisjesscholen*. Kortrijk, C. Duboccage, 142 blzz. (Verscheidene uitgaven.) — *Matigheid*. Kortrijk, C. Duboccage, 1895; 32 blzz. — *Aanvankelijk onderricht in de Fransche taal*. Kortrijk, C. Duboccage; 48 blzz. (Verscheidene uitgaven). — *Nederlandsche taal- en stijloefeningen*. Kortrijk, C. Duboccage, 1882.

Bijdragen in gebonden en ongebonden stijl in : *De Vlaamsche Kunstbode, De Toekomst, De Nieuwe School- en Letterbode, De Schoolbode, Rond den Heerd, De Halletoren, Dicht- en Kunsthalle, Het Belfort, Dietsche Stemmen, Vlaamsch en Vrij, Het Vlaamsche Volk, Het jaarboekje van Rens, Het Jaarboek van het Davidsfonds, Het Jaarboek van het Kersouwken, De Jaarboeken van Conscience's Taalgenootschap, De Jaarboeken van het Willemsfonds, De Gazette van Kortrijk, De Brusselaar, enz.*

St.-Lambrechtsgilde, Hasselt.

De Verdwijning der Alvermannekens, door J. LENAERTS. — *Oda en Ylfken*, door denzelfde. — *De Heilige Communie*, naar Arato, door Prof. BROUX. — *De Lelie der Dellingen*, door M. WINTERS. — *Nederlandsche Metriek*, door J. GEURTS. —

Begin en Einde der Wereld, onder opzicht van Geloof en Wetenschap, door K. VAN SWYGENHOVEN. — *De Vlaamsche Zanger*, I en II. — *Letterkundige Ontledingen*, door J. GEURTS. — *De Vroolijke Limburger*, door LAMBRECHT LAMBRECHTS.

STINISSEN, P.-J. — Geb. te Peer den 2 Mei 1847.

DICHTWERKEN. — *Fabelen en andere kindergedichtjes*. Gent, Hoste, 1879. (2e uitgaaf, Gent, 1898.) — *Gedichten voor huis en school*. Gent, Hoste, 1886. — *Gedichten*. Antwerpen, Opdebeek, 1905.

OP MUZIEK GEZET. — *De Guldensporenstad*, aan Hendrik Conscience, 1881. — *Breydel en de Coninck*. Cantate. Brugge en Antwerpen, 1887. — *Hulde aan Peter Benoit*, 1892. — *Pax et Labor*. Cantate voor de opening der wereldtentoonstelling van Antwerpen, Antwerpen. 1894. — *Het Weezenlied*. Kindercantate, getoonzet door A. De Vleeshouwer. Antwerpen, 1890. — *Arbeid*. Kunstkinderlied, muziek van Jan Blockx. Antwerpen, 1895. — *Zingen*. Koor voor weezen, getoonzet door A. De Vleeshouwer. Antwerpen, 1898. — *Heilig Vaderland*. Muziek van Wambach. 1905.

VERHALEN VOOR DE JEUGD. — *De strooien Hoef*, *Eerlijke Lieden*, *Het verloren Kleinood*, *Loon naar werk*, *Verzint eer gij begint*, *Kinderlijke Liefde*, *Het Sijsje van Meester Heilbron*. (Ieder afzonderlijk uitgegeven, Gent, Hoste, 1887.) — *Kijkjes in de Dierenwereld*. Antwerpen, Devreese, 1902. — *De Hond*. Twaalf verhalen. Antwerpen, Devreese, 1904. — *Vlaamsche Album, ten behoeve der jeugd*. Met penteekeningen van A. Vanneste. Antwerpen, 1900.

SCHOOLBOEKEN. — *Gedachten over opvoeding en onderwijs, vooral met het oog op de lagere school*. Gent, 1886. (Tweede uitgaaf. Gent, 1888.) — *Blik in de school der 16e eeuw*. Brussel, 1891. — *Het schoonlezen in de lagere en middelbare scholen*. (Met medewerking van Jan Adriaensen.) Brussel, Windels, 1886. 3 deelen. — *Pedagogische Aphorismen*. Gent, 1896. — *Lessen van Gezondheidsleer, in de lagere school*. Lier, 1900. 3 deelen. — *Lessen van Aardrijkskunde, in de lagere school*. Lier, 1905. 3 deelen.

VARIA. — *Levensschets van Jan-Lodewijk Hendrix*. Antwerpen, 1894. — *De Normaalschool van Lier*. Lier, Van In, 1900. — *Antwerpen, zijne museums en parken*. Antwerpen, 1904. — *Ons Jubeljaar, 1830 1905*. Antwerpen, 1905.

Bijdragen in dicht en ondicht in : *De Vlaamsche Kunstbode*, van 1873 tot heden; *De Eendracht*, Gent; *Het Nederlandsch Muzeum*, Gent; *De Toekomst*, Antwerpen en Gent; *De Nederlandsche Dicht- en Kunsthalle*, Antwerpen; *De Jaarboekjes van het Conscience's Taalgenootschap*, Brugge; *De Jaarboeken van het Taalverbond*, Gent; *De Vereeniging*, Gent; *De Schoolbode*, Brugge; *De Volksschool*, Ieperen; *De Jaarboeken van het Willemsfonds*, Gent; *Het Tijdschrift van het Willemsfonds*, Gent; *De Limburgsche Jaarboeken*, Bilsen; *Het Gedenkboek der Consciencefeesten*, Arnhem; *De Voorbode*, Blankenberghe; *De Zweep*, Brussel; *Het Vlaamsche Volk*, Gent; *Vlaamsch en Vrij*, Antwerpen; *De Bommelsche Courant*, enz.

E. H. VAN GENCK, J. W. — Geboren te Munsterbilsen den 28 April 1839.

Jubelzang aan Z. H. Paus Pius IX. 1876. — *Geschiedenis van den Godsdienst*. 1886. — *Constans Clorus*. Treurspel, in verzen. Naar het Fransch van H. Léveilié. Gent, Vanderschelden, 1891. — *Heraclius*. Treurspel in drie bedrijven. — *Robrecht van Valencijn of de Zege van het Kruis*. Drama in drie bedrijven.

Talrijke verspreide gedichten verschenen in *Letteroefeningen van Utile Dulci*, *De Vlaamsche Kunstbode*, *Het Belfort*, *De Banier* : Onze Lieve Vrouw van Steps; De minnende Harten; Sursum Corda; Een schoone zomermorgen in Condroz; Het werkmanskind; Zomeravond; Salute flores martyrum; De reizangen van zijn drama « Heraclius »; Het lied der arme naaister; Aan Pastoor Nicolaï op zijn jubelfeest; Lumen in cœlo : Leo XIII; De bloeiende eenzaamheid; Het eerste meibloemken; Het eerste bladerken; De dichteres; Pluk de bloemekens niet; Rupsje en vlinder (sonnet); Kinderbede (zinggedicht); De lente is daar (cantate); De glimlach des Heeren (referein); Aan Jezus (trioletten), enz.

VAN HEES, ALF. — Overleden te Beverloo in 1893.

Heideroosjes. Gedichten. Leuven, Peeters-Ruelens, 1882. — *De Schoolzanger*. 46 nieuwe schoolliederen, met muziek van K. Hermans. Lier, Van In. — *Tranen*. Gedicht, op muziek gezet door K. Hermans. Gent, Van Gysel, 1883. — *Jan Breydel's Wraak*. Historisch drama, in vijf tafereelen. Antwerpen, Lod. Janssens, 1885. — *Practische Zielleer*. Lier, Van In.

Bijdragen in *De Vlaamsche Illustratie*, *Het Limburgsch Jaarboek*, *De Opvoeding*, *De Schoolbode*, *De Morgenster*, enz.

E. H. VAN HEES, PR. — Geb. te Beeringen in 1826.

De Weergalm van het Eeuwenlied. Gedichten. St.-Truiden, Leenen, 1904.

Bijdragen in de *Letteroefeningen van Utile Dulci.*

VAN MECHELEN, J. L. — Geboren te Runkelen den 24 April 1859.

Herfstblaadjes. Berijmde fabeltjes. Brussel, Lebègue, 1900. — *'t Jaar één, d'uil preekt.* Gent, Snoek, 1901. — *Zingen is Leven.* Vlaamsche liederen voor de schooljeugd, met cijfermuziek van P. Dubois. Gent, Hoste, 1904.

Bijdragen in *Het Vlaamsche Land, Onze Tijd, De Nationale School*, enz.

E. H. VAN SCHILLEBEEK, P. — Geboren te Beverloo den 25 October 1829.

Verzameling Vlaamsche liederen, met muziek.

Bijdragen in de *Letteroefeningen van Utile Dulci.*

E. H. WINTERS, J. M. — Geboren te Genck den 21 September 1864.

Germaansche Heidenleer. (Met medewerking van J. Lenaerts.) Lier, Van In, 1901. — *Lelie der Dellingen en Bloemen des Velds.* Dichtbundel. Hasselt, Leën, 1901. — *Electa*, trilogie, verschenen in het *'t Daghet.*

Bijdragen in het *'t Daghet in den Oosten, De Banier*, enz.

Vergadering van 16 Mei 1906.

Aanwezig : de heeren JAN BROECKAERT, bestuurder; KAREL DE FLOU, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Dr. H. CLAEYS, Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, Mr. JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, JAN BOLS, DES. CLAES, ALF. JANSSENS, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, Dr. L. SIMONS, AD. DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. WILLEM DE VREESE, JAC. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ en AMAAT JOOS, werkende leden;

de heer HUGO VERRIEST, briefwisselend lid.

De heer Baron DE BETHUNE, werkend lid, en de heer Dr. C. LECOUTERE, briefwisselend lid, hebben laten weten dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

De heer Bestuurder, namens de Vergadering, wenscht de heeren kanunniken MUYLDERMANS en AMAAT JOOS geluk met hunne benoeming tot ridder in de Leopoldsorde. Deze welverdiende onderscheiding mag de belooning heeten van de talrijke diensten, door onze twee geachte collega's op het gebied van het onderwijs bewezen. (*Toejuiching.*)

De heer MUYLDERMANS vraagt het woord :

« Ik dank uiter herte, — zegt hij, — de geachte heeren Bestuurder en Leden der Academie voor hunne

vereerende gelukwenschen. Ik zal me steeds herinneren waarom die hooge onderscheiding mij geschonken werd; zij zal een spoorslag wezen om mij er nog weerdiger van te maken, met de belangen onzer taal en letterkunde in 't onderwijs ieveriger te behertigen dan ooit, overtuigd dat ik zoo doende mij ook weerdiger zal maken van de gelukwenschen en toejuichingen der Academie. »

De heer AMAAT JOOS zegt op zijne beurt dank aan de Academie in dezer voege :

« Ik dank welgemeend den heer Bestuurder voor zijne vriendelijke woorden, en al mijne geachte collega's voor hunne toejuichingen als instemming met die woorden.

« Indien het kruis, dat Z. M. de Koning mij verleende, eenigen luister aan de Academie geven kan, zal ik het zooveel te liever dragen.

« Meer dan ooit berust op mij de plicht onze leerlingen België, het groote Vaderland, vurig te doen beminnen. Het beste middel daartoe, meende ik altijd en meen ik nog, is onze normalisten eene warme liefde in te storten voor het kleine Vaderland, voor Vlaanderen en al wat er innigst toe behoort : ons volk, onze zeden, onze taal en onze kunst. Hertelijk dank! »

Aangeboden boeken. — Daarna legt de Bestendige Secretaris de volgende lijst over van de aan de Academie aangeboden boeken :

Door de Regeering :

Ministère de l'Intérieur et de l'Instruction publique. *Catalogue des Manuscrits de la Bibliothèque Royale de Belgique*, par J. VAN DEN GHEYN, S. J., Conservateur à la Section des Manuscrits. Tome cinquième : *Histoire-Hagiographie*. Bruxelles, 1905.

Annuaire statistique de la Belgique. 36me année, 1905. Bruxelles, 1906.

Académie Royale de Belgique. Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et Classe des Beaux-Arts. Mémoires (collection in-8o), tome I. (Nouvelle série.) Fasc. VI. COHEN (GUSTAVE), *Histoire de la mise en scène dans le théâtre religieux français du moyen âge*. Bruxelles, 1906.

Annuaire de l'Académie Royale des Sciences, des Lettres et des Beaux-Arts de Belgique. 1906. Bruxelles, 1906.

Annuaire de la Société d'Archéologie de Bruxelles. 1906. Bruxelles, 1906.

Université de Gand. Recueil de travaux publiés par la Faculté de Philosophie et Lettres. 32me fasc. *De l'influence de Sénèque le père et des Rhéteurs sur Sénèque le philosophe*, par E. ROLLAND. Gand, 1906.

PERIODIEKEN : *Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et de la Classe des Beaux-Arts*, 1906, nos 1 et 2. — *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, 1906, no 1. — *Annales des Travaux publics de Belgique*, 1906, no 2, Avril. — *Bulletin de l'Agriculture*. 1906, no 1. — *Arbeidsblad, uitgegeven door het Arbeidsambt van België*, nrs 6-7. — *Bibliographie de Belgique*. Année 1905 : *Table alphabétique de la première partie* (*Livres*) *et de la deuxième partie* (*Périodiques*). Année 1906 : nos 5-7 de la première partie (*Livres*); Nos 5-7 de la deuxième partie (*Périodiques*). *Bulletin mensuel des Sommaires des Périodiques*, nos 1-2. — *Revue de l'Université de Bruxelles*, 1905-1906, no 1. — *Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, 1906, nr 3. — *Revue Sociale Catholique*, 1906, nos 6-7. — *Wallonia*, 1906, no 3.

Door de « Historische Kommission der Provinz Westfalen », door bemiddeling van den heer Dr. L. SCHMITZ-KALLENBERG, hoogleeraar te Münster :

Veröffentlichungen der Historischen Kommission der Provinz Westfalen. Inventare der nichtstaatlichen Archive der Provinz Westfalen. Regierungsbezirk Münster :

1o) Band I, *a*.) Heft I : *Inventare der nichtstaatlichen Archive des Kreises Ahaus*... Bearbeitet von Dr. L. SCHMITZ,

Privatdozent an der Akademie zu Münster. Münster i. W., 1899.

b.) Heft II : *Kreis Borken.* Id. Münster i. W., 1901.

c.) Heft III : *Kreis Coesfeld...*, Bearbeitet von Dr. L. SCHMITZ-KALLENBERG, Privatdozent an der Universität Münster. Münster i. W., 1904.

2°) Beiband I. *a.*) Heft I : *Urkunden des fürstlich Salm-Salm'schen Archives in Anholt.* Bearbeitet von Dr. L. SCHMITZ, Privatdozent an der Universität Münster. Münster i. W., 1902.

b.) Heft II : *Urkunden des fürstlich Salm-Horstmar'schen Archives in Coesfeld und der herzoglich Croy'schen Domänenadministration in Dülmen.* Bearbeitet von Dr. L. SCHMITZ-KALLENBERG, Privatdozent an der Universität Münster. Münster i. W., 1904.

3°) Band II, Heft I : *Kreis Tecklenburg.* Bearbeitet von Dr. A. BRENNECKE, Hilfsarbeiter am Königlichen Staatsarchiv zu Münster. Münster i. W., 1903.

4°) *Herman Hamelmanns Geschichtliche Werke. Kritisch neu herausgegeben von* Dr. HEINRICH DETMER, Kgl. Oberbibliothekar. Band I : *Schriften zur niedersächsisch-westfälischen Gelehrtengeschichte.* Heft I : *De quibusdam Westphaliæ viris scientia claris, qui explosa barbarie puritatem Romanæ linguæ toti Germaniæ attulerunt, oratio.* Münster i. W., 1902. — Heft 2 : *Oratio de Rodolpho Langio. De vita, studiis, itineribus, scriptis et laboribus Hermanni Buschii.* Münster i. W, 1905.

5°) *Rechtsquellen Westfälische Stadtrechte.* Abteilung I : *Die Stadtrechte der Grafschaft Mark.*

a.) Heft 1 : *Lippstadt.* Bearbeitet von Dr. A. OVERMANN, Stadtarchivar in Erfurt. Mit einem Facsimile des ältesten Stadtrechts, des Merianschen Plans von etwa 1647 und einer Uebersichtskarte der Feldmark von 1572 Münster i. W., 1901.

b.) Heft 2 : *Hamm, bearbeitet von* Dr. A. OVERMANN, Stadtarchivar in Erfurt. Mit einem Facsimile des ältesten Stadtrechts, der Merianschen Stadtansicht von etwa 1647 und einem Stadtplane. Münster i. W, 1903.

6°) *Cosmidromius Gobelini Person und, als Anhang desselben Verfassers, Processus translacionis et reformacionis*

monasterii Budecensis. Herausgegeben von Dr. MAX JANSEN. Münster i. W., 1900.

Door de Vlaamsche Conferentie der Balie van Gent :

Verslag over de werkzaamheden gedurende het rechterlijk jaar 1904-1905, door den schrijver Mr. EDG. DOBBELAERE, ter openingszitting van 14 December 1905, voorgedragen. Gent, 1906.

Door de « Aloude hoofdrederijkkamer van Brabant en Mechelen, *Het Kersouwken* van Leuven » :

Letterkundige Bijdragen. Kamerjaar Februari 1905-1906. Leuven, 1906. (2 ex.)

Door den heer JAN BOUCHERIJ, werkend lid :

1°) *Eugeen Zetternam, volksschrijver*, 1826-1855, door F. JOS. VAN DEN BRANDEN. Tweede uitgaaf, met portret. Antwerpen, 1905.

2°) Verhandelingen van de Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding. Nrs 78-79 : *Tegen de Ontwikkelingsleer toegepast op het Ontstaan van den Mensch*, door J. VAN MIERLO, Sr., S. J. — Nr 80. *Menschenkunde*. III. *De geboren Misdadiger*, door Dr. FR. MEEUS, geneesheer der Krankzinnigen-Colonie van Gheel. — Nr 81 : *De Belgische Ongevallenwet van 24 December* 1903, door E. VLIEBERGH, hoogleeraar in de Rechten, te Leuven. — Nr 82 : *De Misdaad en de Verantwoordelijkheid*, door Mr. HECTOR LEBON, advocaat.

Door den heer PAUL BELLEFROID, briefwisselend lid :

Diederik Speelmans, door PAUL BELLEFROID. (Overdruk uit de *Limburgsche Bijdragen*.) Hasselt, 1905.

Door den heer A. DE COCK, letterkundige te Brussel :

1°) *Wonderen uit het Plantenrijk. Lees- en Leerboek voor oud en jong*, door A. DE COCK, gemeenteonderwijzer te Denderleeuw. Gent, 1892.

2°) *Dit zijn Vlaamsche vertelsels uit den volksmond opgeschreven*, door POL DE MONT en ALF. DE COCK. Met 30 teekeningen van Karel Doudelet. Gent, 1898.

3°) *Zoo vertellen de Vlamingen. Ten believe en gerieve van de Waalsche Schooljeugd, die gaarne Nederlandsch wil leeren*, door POL DE MONT en ALFONS DE COCK. Penteekeningen van Edm. van Offel. Gent, 1903.

4°) *Spreekwoorden en Zegswijzen afkomstig van oude gebruiken en volkszeden,* door A. DE COCK. Gent, 1906.

Door den heer ATHUR CORNETTE (1), te Antwerpen :

De Æsthetiek van het Lyrisch Drama, door ARTHUR CORNETTE, leeraar aan de Muziekschool van Antwerpen. Antwerpen, 1895.

Door den Eerw. P. FR. STEPHANUS SCHOUTENS, uit het klooster der Minderbroeders, Oever, te Antwerpen :

Maria's Henegouw. Beschrijving van de Wonderbeelden en merkweerdige bedevaartplaatsen van Onze Lieve Vrouw in Henegouw, door P. FR. STEPHANUS SCHOUTENS, minderbroeder. Tweede, verbeterde en vermeerderde druk. Antwerpen, 1906.

Door den heer L. MAETERLINCK, bewaarder van het Museum van Schoone Kunsten, te Gent :

1°) *Roger van der Weyden, sculpteur,* par L. MAETERLINCK. (Extrait de la *Gazette des Beaux-Arts.*) Paris, 1901.

2°) *Roger van der Weyden et les « Ymaigiers » de Tournai,* par L. MAETERLINCK. (Extrait du tome LX des

---

(1) Blz. 167 en 854 van de *Vlaamsche Bibliographie, Lijst der boeken... in België van 1830 tot 1890 verschenen,* uitgegeven, op last der Koninklijke Vlaamsche Academie, door FRANS DE POTTER, staat een « HENDRIK CORNETTE » vermeld als schrijver van : *Eene hervorming in het Onderwijsstelsel.* (*Studenten-Almanak* van 1876.) Deze opgave is foutief. Er bestaat geen « HENDRIK CORNETTE » : de schrijver van bedoeld opstel teekende « A. C. » en is niemand anders dan de heer ARTHUR CORNETTE, van Brugge, thans woonachtig te Antwerpen.

Op gezegde blz. 854, achter den naam van den heer « CORNETTE (ARTH.) », staat o. a. het bladnummer 451, waardoor verwezen wordt naar : « CORNETTE (A.). — *'t Is te laet. Treurroman* Lier, 1859) ». De schrijver van dien roman is niet de heer ARTHUR CORNETTE, maar zijn neef ALOYSIUS CORNETTE, geboren te Brugge in 1829 en thans nog wonende te Roeselare. (Zie J. G. FREDERIKS en F. JOS. VAN DEN BRANDEN, *Biographisch Woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde,* nieuwe druk, blz. 170, alsook *Vlaamsche Bibliographie of Lijst der Nederduitsche boeken.... Tijdperk 1856-1867, verzameld door* FR. DE POTTER (Gent, Boekhandel van Willem Rogghé, 1868), blz. 169, en de *Biographie Nationale,* Iᵉ deel, blz. 294-295.)

Mémoires couronnés et autres Mémoires, publiés par l'Académie royale de Belgique, 1900) Bruxelles, 1901.

3°) *Un tableau de K. D. Kauninck au Musée de Gand*, par L. MAETERLINCK. (Extrait du *Bulletin de la Société d'histoire et d'archéologie de Gand.*) Gand, 1903.

4°) *Quelques peintures identifiées de l'époque de Rubens*, par L. MAETERLINCK. Bruxelles, 1905.

5°) *De Dierensatire in de Vlaamsche Handschriften*, door L. MAETERLINCK. z. n. v. pl. of j.

Door den heer F. TIMMERMANS, S. J., te Gent :
Lettres et poésies à des Amis. Gand, 1906. (2 ex.)

Door de Redactie :
De Tuinbode, Mei 1906. — *Het Boek*, Februari-Maart, 1906. — *Der Weltcourier*, Mai 1906.

Ingekomen boeken. — Voor de Boekerij der Academie is ingekomen :

De Gids, Mei 1906.

Ruildienst.

Biekorf, 1906, nr 8. — *Bijdragen tot de Geschiedenis bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant*, April 1906. — *Christene School*, 1905-1906, nr 1 , en bijzonder nr van 5 Mei 1906. — *Dietsche Warande en Belfort*, 1906, nr 5. — *Den Gulden Winckel*, 1906, nr 5. — *De Groene Linde*, 1906, nr 3. — *De Katholiek*, 1906, Jan.-Mei. — *Het Katholiek Onderwijs*, 1906, nr 7. — *Neerlandia*, 1906, nr 4. — *Onze Kunst*, 1906, Mei. — *De Opvoeder*, 1906, nrs 12-14. — *De Opvoeding*, 1906, nr 5. — *Scandinavië-Nederland*, 1906, nr 8. — *De Schoolgids*, 1905, nrs 15-19. — *St. Cassianusblad*, 1906, nr 5 en *Bijvoegsel* nr 9. — *Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen*, 1906, nr 2. — *De Vlaamsche Kunstbode*, 1906, nr 4. — *Volkskunde*, 1906, nrs 11-12.

Ingekomen brieven. — De Bestendige Secretaris stelt de Vergadering in kennis met de ingekomen brieven :

1°) **Nederlandsche bladen in de Vereenigde Staten van Amerika verschijnend.** — Brief van 13 April 1906, van den heer ROBERT BOEN, uit Brooklijn (New-York). De heer BOEN, als gevolg op een schrijven van den Bestendigen Secretaris (8 Maart 1906), aangaande het bestaan van Nederlandsche bladen in de Vereenigde Staten van Amerika, zendt aan de Koninklijke Vlaamsche Academie een exemplaar van dertien bladen, die aldaar verschijnen, waaronder *Onze Toekomst* (Chicago), *De Gids* (De Pere), *De Standaard* (Grand Rapids), *De Wachter* (Holland, Michigan), *De Volksvriend* (Orange City), *De Telegraaf* (New-Jersey), enz. — De Academie belast den Bestendigen Secretaris den heer BOEN daarvoor haren besten dank te zeggen.

De heer Edw. Gailliard belooft, bij de eerste gelegenheid, aan de Academie eene mededeeling betreffende de gezonden dagbladen te doen. Drie daarvan verschijnen te De Pere (Wisconsin), een te Chicago, drie te Grand Rapids (Michigan), drie te Holland (Michigan), een te Oranje-City (Iowa), een te Paterson (New-Jersey), en een te Pella (Iowa). Het schijnt overigens, dat er in Amerika ongeveer 45 Nederlandsche bladen verschijnen. Hij verhoopt binnen kort verdere bijzonderheden dienaangaande aan de Academie te kunnen mededeelen.

2°) **Gezelle-feesten te Brugge, door de afdeeling van het Davidsfonds aldaar ingericht.** — Brief van 19 April, waarbij de heer JER. NOTER-

DAEME, secretaris van de Brugsche afdeeling van het Davidsfonds, de Koninklijke Vlaamsche Academie verzoekt zich te laten vertegenwoordigen op de *Gezelle-feesten*, door dat genootschap te Brugge, op 22 en 23 April te geven. — Op dat geëerd schrijven werd, den 20 April, door den Bestendigen Secretaris geantwoord, dat het Bestuur der Academie aan haren geachten onderbestuurder den heer KAREL DE FLOU den last had opgedragen onze Koninklijke Instelling op bedoelde feesten te vertegenwoordigen.

3°) **Wedstrijden. Wensch betreffende het uitschrijven van eene Prijsvraag** *over het dialect van Borgloon en omstreken.* – Brief uit Luik, van 7n Mei 1906, geteekend « *De medekamper* (voor « het Zuid-Limburgsch Idioticon) onder ken- « spreuk *De tijd is mij te kort* », waarin de wensch wordt geuit, dat door de Koninklijke Vlaamsche Academie eene prijsvraag zou uitgeschreven worden over het dialect van « *Borgloon en omstreken* » of van « *Tongeren en omliggende* ». — Verzonden naar de Commissie voor het voorstellen van prijsvragen.

De heer CLAES wenscht de aandacht der Heeren, die deel zullen uitmaken van de Commissie tot voorstelling van Prijsvragen, hierop te vestigen dat, zoo er eene prijsvraag over het *Zuidlimburgsch dialect* opnieuw moet uitgeschreven worden, men een duidelijk onderscheid dient te maken tusschen het *Sint-Truidensch*, het *Loonsck*, het *Tongersch* en het *Maaslandsch dialect.*

4°) **Prijsvraag over Muziekgeschiedenis.** — Gedrukt bericht (Mei 1905), waarbij de heer J.-W. Enschedé, secretaris der *Vereeniging voor Noord-Nederlands Muziekgeschiedenis* te Amsterdam, de Academie verzoekt onderstaand bericht in hare *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen :

Op de prijsvraag der *Vereeniging voor Noord-Nederlands Muziekgeschiedenis* luidende : « Heeft de melodie « van het oud-Nederlandsche lied tot omstreeks 1625 « een eigen karakter, vergeleken met het lied van andere « nationaliteiten? » is geen antwoord ingekomen.

5°) **Verhandeling over de Misericordia's uit de kerk van Hoogstraten,** door den heer L. Maeterlinck. (Zie boven op blz. 212-213, 250-252 en 268-276.) — De Bestendige Secretaris geeft de Academie kennis van twee brieven van den heer L. Maeterlinck, bestuurder van het Stedelijk Museum te Gent, de eerste, van 22 Maart 1906, gericht « *A Monsieur* Gailliard, *Secrétaire Perpétuel de l'Académie royale flamande à Gand* », de tweede, van 3 Mei daaraanvolgende, gericht « *A Messieurs les Président et Membres de l'Académie royale flamande de Belgique* »; tevens leest hij de Vergadering de memorie voor, door hem den 25 April aan den heer Maeterlinck gezonden en door de Bestendige Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie in hare vergadering van 18 April goedgekeurd, alsook den brief dien hij dezen, als antwoord op zijn bovengenoemd schrijven van 3 Mei heeft gestuurd.

De heer Broeckaert geeft vervolgens lezing van een ontwerp van brief aan den heer L. MAETERLINCK te sturen.

De heer Muyldermans vraagt zich af, of het wel betaamt dat de Academie antwoorde op brieven in het Fransch gesteld en van Nederlanders uitgaande. — De heeren Bestuurder, Jhr. Mr. Nap. de Pauw, Obrie, Segers en Claes sluiten zich bij die zienswijze aan. — Met eenparige stemmen beslist de Academie, dat de Fransche brieven van den heer L. MAETERLINCK onbeantwoord zullen blijven.

Mededeelingen door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Van de pers gekomen uitgaven. Bekroonde verhandelingen** : a.) *Idioticon van het Antwerpsch Dialect, opgesteld door* P. JOZEF CORNELISSEN, *gemeenteonderwijzer te Sint-Anthonius (Brecht), en* J.-B. VERVLIET, *letterkundige te Antwerpen. Aanhangsel.* — b.) *Kinderspel en Kinderlust in Zuid-Nederland, door* A. DE COCK *en* IS. TEIRLINCK. Zesde deel : XII. *Kind en Natuur.*

Den 20 April werd een exemplaar van het eerste boek, en den 11 Mei een exemplaar van het tweede, aan de heeren werkende en briefwisselende leden gestuurd.

Aan de genootschappen, tijdschriften, bijzondere personen enz., welke de uitgaven der Academie ontvangen, zullen beide boeken, bij de eerstvolgende gelegenheid gezonden worden.

De schrijvers hebben de present-exemplaren ontvangen, hun door de Academie geschonken.

Den 25 April, wenschte de Bestendige Secretaris, namens de Academie, de heeren Cornelissen en Vervliet geluk met de voltrekking van hun hoogst belangrijk werk en zegde hij te hopen, dat onze Koninklijke instelling in 't vervolg wel eens de eer zal mogen genieten ze nogmaals onder hare bekroonden te tellen. — Op dit schrijven volgde een brief van 4 Mei, waarbij de heer JOZEF CORNELISSEN, in eigen naam en in dien van zijn medewerker, de Academie hartelijk dank zegt voor de hun toegestuurde gelukwenschen. — Bij brieve van 30 April verzocht de heer VERVLIET den Bestendigen Secretaris bij de heeren Leden der Academie zijn tolk te willen zijn « voor de goedheid die zij « hem jaren lang betoond hebben, door hem toe « te laten zijn Idioticon, tijdens het afdrukken, « voortdurend uit te breiden en te verrijken ».

2°) **Van de Ven-Heremans' Fonds. — Bekendmaking.** In het *Verslag over de werkzaamheden van de Vlaamsche Conferentie der Balie van Gent, gedurende het rechterlijk jaar 1904-1905*, heeft de schrijver Mr. EDGAR DOBBELAERE den brief van 22 Augustus 1905 opgenomen, waarbij de Bestendige Secretaris het tot stand komen van het Van de Ven-Heremans' Fonds in de Academie ter kennis van de Conferentie heeft gebracht.

3°) **Vijfjaarlijksche Wedstrijd in Nederlandsche letterkunde : 1900-1904. Verslag.** In het *Staatsblad*, nr van 11 Mei 1906, is verschenen het verslag door den keurraad uitgebracht, die bij Koninklijk Besluit van 20 Januari 1905 benoemd werd. Deze keurraad bestond uit de heeren TH. COOPMAN, Dr. W. DE VREESE, ALF. JANSSENS, JAC. MUYLDERMANS en GUSTAAF SEGERS, werkende leden der Koninklijke Vlaamsche Academie. (Zie verder op blz. 461 en vlg.)

Mededeelingen namens Commissiën.

1°) *Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Letteren. Verkiezing van een lid, ter vervanging van wijlen* FRANS DE POTTER. *Candidaten.* — De heer K. DE FLOU, secretaris, deelt aan de Vergadering mede dat de Commissie, in hare vergadering van 18 April, de heeren TH. COOPMAN en GUSTAAF SEGERS als candidaten heeft voorgedragen, voor de verkiezing van een lid ter vervanging van wijlen FRANS DE POTTER. — Er zal in de Juni-vergadering tot de verkiezing overgegaan worden.

De heer EDW. GAILLIARD, als voorzitter van de Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Letteren, richt tot de Vergadering de volgende woorden :

« Als voorzitter van de Commissie, wensch ik aan de Vergadering eenige woorden te zeggen over, of liever de reden te zeggen van het voordragen van de candidatuur van den heer TH. COOPMAN.

« In hare vergadering van 20 December 1905 had ik de eer aan de Commissie voor te stellen, de uitgaven, welke door de leden van de *Sub-Commissie voor de studie der Plaatsnamen* zouden bewerkt worden, onder hare hoede te nemen. Luidens het verslag van den heer KAREL DE FLOU, secretaris der Commissie (zie boven op blz. 150), werd dit voorstel aangenomen, « gezien ge-« zegde *SubCommissie* eigenlijk als een uitvloeisel van de « *Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Letteren* « te beschouwen is en allereerst op middeleeuwsche « en andere oude teksten te arbeiden heeft ».

« De eerste Bijdrage door de *Sub-Commissie voor de studie der Plaatsnamen* uit te geven, betreft de *Aardrijkskundige Namen uit de Provincie Antwerpen* en werd aan mij en aan den heer COOPMAN opgedragen.

« Wie weet dat de heer COOPMAN zich op de bestudeering der Middelnederlandsche toponymie heel bijzonder heeft toegelegd, wie zijne buitengewone bedrijvigheid heeft kunnen waardeeren, zal begrijpen waarom ik en de heer K. DE FLOU zijne candidatuur hebben voorgedragen : wij zijn allebei leden van de *Plaatsnamen-Commissie* en weten wat al diensten de heer COOPMAN haar bewezen heeft. Onzes inziens is het derhalve hoogst wenschelijk, dat hij lid der *Middelnederlandsche Commissie* worde. »

2°) **Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde : Verhandeling.** — *De Germaansche elementen der Romaansche Talen,* door den heer Dr. EUG. ULRIX. *Verslag* door den heer Dr. W. DE VREESE — Bij brieve van 24 Maart 1906, als antwoord op een schrijven van 23 Maart, verzocht de heer TH. COOPMAN, secretaris der Commissie, den Bestendigen Secretaris het Hs. van Dr. ULRIX aan den heer Dr. W. DE

VREESE te laten geworden, met verzoek te willen inzien of Schrijver aan de aanmerkingen door de Heeren Verslaggevers gemaakt gevolg had gegeven, en daarover verslag uit te brengen. — Den 26 Maart werd het Hs. aan den heer Dr. DE VREESE overgemaakt : bij brieve van 18 April, onder terugzending van de Verhandeling, schrijft deze met genoegen te hebben bevonden, dat de heer ULRIX de wenken, op- en aanmerkingen der beoordeelaars *zeer* ter harte heeft genomen, en allerlei verbeteringen in zijn werk heeft aangebracht, dat hij daarvan kennis aan de Commissie gegeven heeft, zoodat de druk van het werk van den heer ULRIX kan beginnen zoodra het gepast voorkomt.

3°) **Bestendige Commissie voor het Onderwijs in en door het Nederlandsch.** *Mededeeling door den heer* JAN BOUCHERIJ, *secretaris.* — In hare vergadering van heden morgen, heeft de Commissie aangenomen, dat de lezingen van den heer GUSTAAF SEGERS, over de *Voorbereiding tot de middelbare studiën* zouden gedrukt worden. Derhalve wordt er door de Commissie voorgesteld de Academie te verzoeken om opneming van die lezingen in hare *Verslagen en Mededeelingen.* — Goedgekeurd.

DAGORDE.

1°) **Wedstrijden.** — *Lezing van de verslagen.* (Art. 31 der wetten van 15^n Maart 1887, gewij-

zigd door Koninklijk Besluit van 23n Maart 1891.) De Academie neemt kennis van de verslagen door de heeren beoordeelaars uitgebracht. — Deze verslagen zullen gedrukt en vóor de Juni-vergadering aan de heeren werkende leden medegedeeld worden.

2°) **Candidaten voor de openstaande plaats van buitenlandsch eerelid,** *ter vervanging van* Dr. MORITZ HEYNE. *Verslag namens de Commissie. Bespreking van de voorgestelde candidaturen.* — De Bestendige Secretaris leest het verslag voor, door de Commissie tot voorstelling van candidaten bij de Academie ingediend. (Dit verslag werd ten anderen in druk, den 11 Mei, aan de heeren werkende leden vertrouwelijk medegedeeld.)

3°) **Plechtige vergadering op 8 Juli.** *Vaststelling van het Programma.* — In de vergadering van 20 December 1905, deelde de Bestendige Secretaris aan de Academie het verheugend nieuws mede, dat de zeer geleerde heer Dr. J. TE WINKEL, hoogleeraar te Amsterdam, ons geacht buitenlandsch eerelid, met de meeste welwillendheid aanvaard had onze jaarlijksche Plechtige Vergadering, dit jaar op Zondag 8 Juli te houden, met eene taal- of letterkundige voordracht te vereeren.

Bij brieve van 4 Mei, heeft de Bestendige Secretaris, den heer Dr. J. TE WINKEL, onder herhaalde dankbetuiging voor zijn hoogst vrien-

delijk inwilligen van het verlangen der Academie, beleefd verzocht den titel van zijne voordracht te willen laten kennen.

Het Bestuur stelt aan de Academie voor het Programma van de Plechtige Vergadering als volgt vast te stellen :

a.) Toespraak van den heer J. BROECKAERT, bestuurder, die zal spreken over den *Spellingsoorlog.*

b.) Voordracht door den heer Dr. J. TE WINKEL.

c.) Algemeen verslag over de Academische Wedstrijden voor 1906, door den Bestendigen Secretaris.

d.) Uitreiking der prijzen. — Uitslag der verkiezingen.

e.) Dankrede van den heer Bestuurder.

Daar de werken van opbouwing der Feestzaal van de Academie tegen de Plechtige Vergadering niet zullen voltooid zijn, heeft de Bestendige Secretaris, bij brieve van 10 Mei, den weled. heer Baron R. DE KERCHOVE D'EXAERDE, gouverneur der provincie, namens de Academie verzocht, voor het houden van die Vergadering de *Groote Feestzaal* van het Gouvernementshotel te harer beschikking te stellen. — Bij brieve van 11 Mei, werd dit verzoek ingewilligd.

4°) **Lezing door den heer Hugo Verriest :** *Wat er in Vlaanderen roert en wat er stil blijft.* — Spreker schetst den toestand onzer taal en letterkunde in West-Vlaanderen en zegt wat hij, pastoor van een klein dorp van 1600 zielen, daar dagelijks ziet en ondervindt. — De « man-

nenwereld » roert, zegt hij, de « vrouwenwereld » blijft stil.

In die roerende « mannenwereld » mogen niet alleen en bijzonderlijk gerekend worden de Vlaamsche Beweging en de « Letterkamers », maar ook het volk van Vlaanderen.

En wat roert er onder dat volk, als wij het van nabij bezien?

Het bestuur van onze dorpen, de burgerij en het boerenvolk, de priesters en de letterkunde, de leerende en studeerende jeugd zijn aan 't roeren en herworden.

De « vrouwenwereld » roert niet : moeder en vrouw, dochter en kind blijven buiten die opwellende beweging, omdat het onderwijs niet alleen fransch leert, maar fransch is en fransch maakt.

Ons dringendste werk, zegt ten slotte Spreker, is de « vrouwenwereld » en wel bijzonderlijk de vrouwenopvoeding te vervlaamschen : Niets roert daar, niets heft daar, niets groeit of bloeit — : De stille wateren der Doode Zee.

De Vlaamsche Academie kan dat beteren!

De Bestuurder stelt voor de lezing van den heer Hugo Verriest in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen. — Goedgekeurd.

De vergadering wordt te 4 uur gesloten.

Wat er in Vlaanderen roert en wat er stil blijft

door HUGO VERRIEST.

Mijne Heeren,

Voor U, Mijne Heeren, begeer ik vandaag een woord te zeggen over « *Wat er in Vlaanderen roert en wat er stil blijft* ».

De Vlaamsche Academie, niet waar, is niet alleen eene kamer van philologen; ook niet alleen eene kamer van letterkundigen; maar een hoogere levende macht, die met neerstige oog bespiedt en vervolgt wat er in Vlaanderen leeft, en met veerdig woord en hand Vlaanderens eigen schoon wezen naar boven helpt.

— Wat wilt er in Vlaanderen naar boven?

Eerst moete ik mijn onderwerp wat beperken.

Oost-Vlaanderen, Antwerpen, Brabant en Limburg zijn mij min bekend. Ik spreek hier alleen van West-Vlaanderen en zegge wat ik daar dagelijks zie en ondervinde.

Ik ben pastor van een klein dorp van zestienhonderd zielen.

Het ligt daar in het hert van Vlaanderen. — Het leeft, denkt, voelt, wilt, spreekt, werkt en gaat zijne wegen; meestendeels onbewust.

Het heeft gelijk alle andere dorpen :

— een Bestuur; eenen Burgemeester met zijnen Raad en Secretaris;

— eene Burgerij; met Geneesheer, Notaris, Bijzonderen, meerderen en kleinen Handel;

— een grooter en minder Geboerte, Kortwoners en Werklieden.

— Het heeft eenen Pastor en Onderpastor; een Onderwijs met schoolmeesters en schoolmeesteressen.

— Het heeft daarbij, wat eigentlijk aan het dorp niet is, maar een buitenkans en toeval, het heeft STYN STREUVELS.

— Daaronder heeft het zijn jonger volk : Studenten in middelbaar of hooger onderwijs, en Dochters uit burgerij en boerderij, die op kostschool zijn.

— Het heeft geen kasteel.

Als wij nu, Mijne Heeren, die wereld een stondeke vlak bezien en bekijken, en ik U, en mijnzelven vrage :

Wat roert er daar?

Wij zijn genegen ons hoofd te schudden en zuutjes te zeggen :

Niets..... of weinig.

Maar te zelfder tijde gaat er in ons hoofd een gedacht omhoog, en een tegenwoord wil op onze lippen komen : « Dat is Vlaanderen niet ».

Wat is het dan?

Dat is een hoekje van Vlaanderen; of liever dat is Vlaanderen in een hoeksken bekeken.

Ja, ik weet het wel, als wij spreken van Vlaanderen, wij zijn gewend voor onze oogen een ander beeld te zien rijzen, onduidelijk en min bepaald; een Vlaanderen bestaande uit wat hooger volk, met hooger bezigheid, met veel liefhebberij en eenig hooger vlaamsch wezen; een Vlaanderen boven Vlaanderen, of buiten de rangen van het eigentlijke vlaamsche volk. Maar Vlaanderen, het volk van Vlaanderen, dat is toch.... hoe zal ik dat nu gaan zeggen? — dat is.... Vlaanderen en zijn volk; dat is toch die samenstel van 258 landsche dorpen en 13 steden; dat is toch die samenhang, dat geheel wezen van 271 gemeenten.

Wel als ik mijn volk bezie; als ik dat volk bezie, — want al die dorpen met wat meer of min gelijken aan malkaar, — als ik Vlaanderen bezie en vrage :

Wat roert er daar ?

De antwoorde zou zijn : Niets.... of weinig.

En toch, Mijne Heeren, ik, de pastor van te lande, ik zegge u :

Mis!.... Dat is mis.

Er roert entwat, er wordt entwat, er groeit entwat in het volk van Vlaanderen.

Ik wone in dat Vlaanderen.

Ik ga door de groene velden, door den wasem en geur der stoorende akkers, en draag den reuk ervan mede naar huis in mijne kleederen.

Ik leve met dat volk. Ik ga er bij, dagelijks, en bespiede en bekijke langzaam en voort zijn denken en voelen en willen en doen. Ik zie wat er adert en priemt in zijn wezen, en hoor zijn woord en den klank der ziel die zijn wezen doorwaait, naar beneden dwingt, of naar boven draagt, met tragen eeuwenstap.

Een weerklank ervan drage ik in mijn eigen wezen naar huis; en als gij mij vraagt :

Blijft dat Vlaanderen ontwezend en dood? Ik antwoorde U :

Neen.

Er roert en poert en wordt entwat in dat oud, schoon, lief West-Vlaandren.

Belet wel :

Boven dat oud, vernederd en gezonken Vlaanderen stond en staat er een vreemd gebouw, een vreemd levend gebouw. — Het beeld en is niet juist, maar ik vinde er geen dat beter past. — Er staat een vreemd gebouw, een fransch gebouw, dat geheel het worden en groeien en naar bovengaan van Vlaanderen onderdrukt; dat geheel het hooger deel en hooger leven van Vlaanderen heeft weggedrongen en vervangen.

De Wet is fransch;
't Bestuur is fransch;
't Gerecht is fransch;
Het Onderwijs is fransch;
Het Openbaar Leven is fransch;

Het Hooger Leven,
Letteren,
Kunst,
Beschaving,
Opvoeding,
Beleefdheid,
is fransch.

Ja, alle vooruitgang is fransch.

Zoo is geheel dat hooger deel van Vlaanderen vreemd. Het is een vreemde wereld, met een vreemde macht en een vreemd leven, waarbuiten en waaronder de Vlaming blijven moest, en blijft; tenzij hij ontworden wilt, of ontworden is.

Een vreemd levend gebouw staat of stond boven Vlaanderen.

Misschien is er wel een onder u die zuutjes peist : « Ja, dat kan waar zijn voor die dorpen, voor die buitendorpen ».

Dus ware het de waarheid voor die 258 dorpen, die Vlaanderen zijn ;

Maar ik bidde U eens die steden vlak te bekijken en af te luisteren, al vragen : Waar zit dat vlaamsch? Wat is dat vlaamsch geworden? Waar zit de Vlaming en wat is hij als Vlaming geworden? Wat peist hij? Wat spreekt hij? Wat doet hij? Wat is hij?

De bovenwereld, in stad nog meer dan te lande, is fransch.

Maar ik keere weder naar mijn volk en vrage:

Wat roert er daar overal?

— Wat er roert?

— Er zijn twee roeringen, — en eene derde. Die eerste roering of beweging, is.... hoe zal ik dat nu noemen? — is, alsof het ware, eene beweging van buiten naar binnen.

De tweede : eene beweging van binnen naar buiten.

Maar alle twee zijn ten grooten deele nog buiten het wezentlijke vlaamsche volk gebleven. De eene spreekt en handelt bijzonderlijk van uit eene bovenwereld, en staat en gaat en spreekt en handelt, door eenige Vlamingen, boven en buiten en rond en omtrent en wegens het vlaamsche volk; ofwel altijd, ofwel in zekere omstandigheden, en somtijds half buiten het eigen wezen dier Vlamingen zelve. De andere bleef meest bij het studentenvolk.

De eerste is de quasi officieele Vlaamsche Beweging; de welbekende en luidsprekende vlaamsche beweging; de wakende vlaamsche beweging, vol praktijke maatregelen en dadelijk werk; die wilt, in wet, en bestuur, het vlaamsch hebben nevens het fransch, ook in 't gerecht, ook in 't onderwijs, en in geheel dat hooger levend gebouw.

Haar bijzonderste woord is : « Gelijkheid ».

Die tweede, is die min bekende vlaamsche beweging, die, bijzonderlijk in West-Vlaanderen, in 't stille roert en uitzet. Zij wil van binnen naar

buiten. Zij wil uit de vlaamsche ziel geheel het vlaamsch wezen doordringen. Zij zegt : « Worden en groeien en bloeien en vrucht dragen ».

Ik sta en ga en leve in mijn dorp, en bekijke mijn volk, bezie Vlaanderen, mijn Vlaanderen, en vrage : die twee bewegingen, wat hebben zij bewogen? niet daarboven en daarbuiten; maar dáár, onder dat vlaamsch volk? Waar is die derde beweging waarin dat volk en dat Vlaanderen zou moeten bewegen of beweegt?

Beweegt en roert gij, mijn Vlaanderen daar? En wat roert er in U, mijn wezentlijke Vlaanderen en vlaamsch volk?

Mijn eerste antwoorde keert weder, en Gij en ik, Mijne Heeren, wij voelen van zelfs het woord op onze lippen vormen :

Weinig of niets.

En toch, ja, dat is mis.

Vlaanderen roert.

En als ik in eenen zeg besluiten wil wat ik daarover heb uit te leggen en te vertellen, zal mijn woord zijn :

De mannenwereld, bijzonderlijk de jongere mannenwereld, roert.

De vrouwenwereld blijft stil.

Die mannenwereld.

Als ik het Bestuur van 't land, en mijn Dorpsbestuur bezie, en de dagelijksche hande-

ling van geheel mijn dorp met hooger macht en wet, ik moete zeggen nu gelijk eertijds : omtrent alles is fransch. Dat volk kijkt naar boven en verwacht fransch. Het schrijft naar hooger macht in het fransch. Zijne oogen zien fransch.

Ei mij, wat valt er al in mijne handen niet van dien wonderlijken omgang van een Bestuur met zijn volk, van het volk met het hooger Bestuur? Het luide denken, het luide willen, het luider leven, de adem en de bloedslag van het volk, dat geen fransch verstaat, is fransch.

Dat is dat oud levend, vreemd, fransch gebouw, dat nog altijd boven Vlaanderen staat en het onderdrukt.

Maar toch er roert iets :

In plaats van gelaten, ingekrompen, buiten de wereld te bestaan, als verwezen menschen, mijne menschen knikken ja en schudden neen.

Eertijds was 't : 't Is jammer dat ik geen fransch kan. Nu haperen zij, en weten 't anders, en houden wel kwade gewoonte, maar dragen een gevoel van onrecht, en zijn gekrenkt.

Er adert een gevoel van eigen wezen, van eigen hooger wezen, van hooger schoon wezen, van vrijen wille, door hun lijf en ziel. Zij stonden gebogen, en rechten stillekes hunnen kop omhoog. Hun denken en willen is nog onbepaald, en grijpt niet; maar wordt toch, met een stil, toekomend, bitter durven en doen.

Laat de zonne schingen en de vrije lucht maar waaien.

En voor dat fransch Gerecht?...

Ik zie het wel, eenige hoofden schudden neen en peizen : zij hebben recht... Zeker; maar voor mijn volk is dat recht gewoonlijk nog maar een papier of plakkaat dat in het vlaamsch aan den ouden franschen gevel hangt : Eertijds leefden mijne menschen daarbuiten, buiten hun eigen recht, buiten hun eigen wille. Dát, ginds, was natuurlijk fransch. Nooit bij minder volk, bij klein volk, kwam het gedacht dat dit hun eigen hooger woord en wezen was, dat men hun iets ontfutseld had en gestolen, dat zij buiten hun eigen huis stonden.

Er roert iets..

Twijfel komt; halve wille komt; zij staan recht en kijken rond; maar vinden den weg nog niet. Advokatenwoorden verleiden ze. Hun recht schijnt hen nog gevaarlijk. Het is nog in hunne oogen niet gevallen, in hunne handen, in hunne vingeren; maar zij weten 't liggen, en spreken ervan, in nood en onrecht.

Hun geest en wille en woord roert daarrond.

Zij willen weder binnen.

En mijne Burgerij :

Mijn Geneesheer, mijn Notaris, mijne Heeren en grooter Boeren?

Een eerste oogeziens zegt : fransch, hun hooger trachten! 't Is altijd dat oud vreemd fransch gebouw.

Ik die er mede leve, die er bij wone, die ze ontvange, die de vlaamsche burgerij zoo dikwijls rond mij hebbe in mijn huis, die ze bezie en bekijke, die horke en hoore, ik ondervinde het anders.

Dáár, wachelt reeds het oud gebouw. Het scheurt; en door de borsten en spleten priemt overal het vlaamsch naar buiten en naar boven, en toogt zijn groene lustige scheuten en bladeren en bloemen.

Dag voor dag, Mijne Heeren, uit uw werk en woord, uit lucht en vlakte dringt het Vlaamsch van buiten naar binnen. Dag voor dag zet de vlaamsche ziel uit en dringt van binnen naar buiten. De vlaamsche wereld gaat omhoog.

Kleine dingen toogen mij dat, overvloedig, dagelijks; kleine dingen, maar onbewuste uitsprongen en bewijzen van dat worden.

Dood- en trouw- en geboortemaren spraken fransch. Zij spreken vlaamsch.

Brieven en geschriften en bezoekkaartjes en rekeningen schreven en drukten fransch. Zij drukken en schrijven vlaamsch.

Beleefde groet en ontvangst en gesprek wispelden fransch. Zij zoeken vlaamsch.

Het schoone bij die burgers, het hooger genot, kunst en beleefdheid en wetenschap, waren fransch.

Hun hoed en beste jas, hunne hand- en voetschoenen waren fransch.

Hun hof- en heerd- en werk- en rustkleed alleen waren vlaamsch. Hunne avondsleffers waren vlaamsch. Maar nu rechten zij ook hun eigen schoonen kop. Zij dragen prachtkleed, en sluiten den stap, en laten zoo heusch, zoo sierlijk mogelijk hun vlaamsch uit geest en hert en ziel naar buiten zinderen.

Met eenen nood nochtans, met eenen tekort, eene onbeholpenheid en bitterheid. Zij kunnen geen vlaamsch genoeg, geen schoon vlaamsch genoeg. Zij zoeken schoon vlaamsch. Zij vragen schoon vlaamsch. Zij willen schoon vlaamsch.

Daaruit die twee stroomingen :

De eerste, onbekend bij ons over 25 jaren, tracht dat zuiver algemeen nederlandsch te spreken, en wendt alhier aldaar om bij te sluiten bij de Hollandsche taal en ze binnen te brengen.

De andere wil haar eigen, zoet, zuiver natuurlijk vlaamsch naar boven dragen en roept : Ons woord, ons schoon woord, ons gekamd, gewasschen, gekuischt, schoon vlaamsch is nederlandsch.

Samen zeggen zij :

Wij willen een fatsoenlijk, heusch, zoetsprekend volk worden.

Ja daar roert iets in onze mannenwereld.

En uit die Burgerij, als water van de daken, druppelt het gevoel van eigenwaarde en eigen wezen naar beneden, naar het lager liggend en werkend minder volk. Zij ook zij hooren en horken, en zeggen verwonderd : Mr de Pastor, het vlaamsch wordt nu ook entwat, niet waar? en schudden hun hoofd, en monkelen en kijken eens binnenwaarts in hun eigen ziel.

Er roert entwat in Vlaanderen.

Eigenweerde, eigenwezen roeren in het binnen- en bovendringen van eigen taal.

Mijn dorp heeft een pastor, een onderpastor. — Ik bezie mijn zelven in den spiegel en zegge met genoegen : Stillekes aan een Vlaming. Ik bezie en bespeure mijnen onderpastor en zegge : Een Vlaming. Wij de priesters van dat dorpken in Vlaanderen, wij zijn Vlamingen, en flaminganten daarbij.

En niet alleen die twee priesters te Ingoyghem, maar als mijne bel klinkt en ik het priestervolk ontvangen mag, ik zie en hoore blijmoedig dat het Vlamingen zijn. En als ik uitzette en rondkijke, bijna overal, die pastors, die onderpastors, 't zijn Vlamingen. 't Regent Vlamingen. Het meeste deel der jongere zijn flaminganten. Dat vertelden de dagbladen tijdens

het Nederlandsch Congres te Kortrijk : « Que de prêtres, mon Dieu, que de prêtres! ».

Goede God waar is mijn jonge tijd gevaren als er geen drij vlaamsche kaartjes in Vlaanderen waren, en geheel de uitwendige sierlijkheid der vlaamsche priesters fransch was. Nu willen zij wel fransch kunnen, maar zij willen Vlamingen zijn. Zij gelooven niet meer dat al wat deftig is, edel is, geleerd is moet fransch zijn. Zij willen beschaafd en beschavende Vlamingen zijn.

Ziet gij die macht, die groote macht, die ontzaggelijke macht, die duizend priesters: 't zijn Vlamingen; of 't worden Vlamingen in snellen groei.

Roert er iets, Mijne Heeren, ik vraag het u nu, roert er iets in Vlaanderen?

En onder mijnen toren daar, op dien hoogen dam, in zijn lief huizeken woont STIJN STREUVELS. Ik bezie hem, met zijn fiekschen kop, zijn open oogen, zijn diep gerust gemoed, en in mij welt eene blijheid om die vlaamsche letterkunde. Zij roert niet waar? Hare kunst roert, hare taal en woord roert en geheel Vlaanderen ontwaakt er bij.

Zijn naam, STIJN STREUVELS' naam, klinkt luide door geheel Nederland; maar er zijn er honderd andere in Vlaanderen; er zijn er duizend. Heel West-Vlaanderen is aan het wagen en wiegen, gelijk boomengroei en bladerdracht in den lentewind.

Wij hebben dat zien beginnen met GEZELLE onzen professor, onzen meester, niet waar EUGEEN VAN OYE en KAREL DE GHELDERE. Gij zijt zijne twee oudste kinderen en de twee eerste dichters van het jong ontwakend zoet West-Vlaanderen.

Maar er zijn er bij gekomen ontelbaar :

BERTEN RODENBACH,

ALFRED WEUSTENRAAD,

DELPHIEN VANHAUTE,

AMAAT DIERICKX,

OMER DELAEY,

CŒSAR GEZELLE,

RENE DECLERCQ.

Er zijn er honderd andere die ik niet noemen kan. Geene nachtegalen almaal, maar zingende, kwetterende vogelen, meerlaans, leeuwerken, weverkes en vinken en musschen die uit der natuur hun blijde levend lied zitten schuifelen in 't groene Vlaanderen.

Geen dichters alleen, maar prozaschrijvers, zoekers, bezigaards in oorkonden, in handschriften, in historie, in studie van taal en kunstwerk.

Er zijn er duizend.

Er leeft daar geene kamer alleen van hooge, genietende fijne litteratoren, maar geheel Vlaanderen gaat omhoog en zoekt in lucht en zonneschijn, zijn eigen denken en spreken en wezen te genieten.

Geheel West-Vlaanderen, 't jonger letterkundig West-Vlaanderen roert in zijne kunst. Geheel

dat West-Vlaanderen roert in zijne taal. Zij ook leeft op geen toren, of op geen hooger burcht; maar zwelt en welt en borrelt en spat, en waagt en woelt vol leven en keurende kunst omhoog, en geniet het vrije spel van haar vloei- en plooibaarheid, van haar tinten- en kleurendrang, van haar fijn groen en nauwlijks ontleedbaar groeigeweefsel.

Vlaanderen roert en spreekt, en zingt en schildert, en houwt en bouwt en zegt : Ik !

Onder dien drang, dien jubel, dat zwellend leven komt naar boven dat jonger Studentenvolk.

Ik wilde ze wel voor uwe oogen tooveren zoo ze zijn, de studenten; zoo ze peizen en voelen en spreken, zoo ze wachten en trachten, en dringen en dwingen, en binnenwaarts altijd, uitwaarts somtijds, lustig leven.

Die Seminaristen eerst.

Die Collegiestudenten dan.

Geheel de « *Blauwvoeterije* » van West-Vlaanderen.

Die Seminaristen eerst.

Ik wille er maar een woord van piepen. Zij willen geleerde heusche Vlamingen zijn en dragen koppige schoone vlaamsche koppen, en zetten aan met 150 om hunne ontzettende macht in de toekomst van Vlaanderen te voeren.

Die Collegiestudenten dan.

Er zijn er vier duizend.

Ja dáár bijzonderlijk staat nog dat oud vreemd fransch gebouw, maar het leeft maar meer in buitendracht en buitenmacht en officieel gedoe, in officieel bestuur en een deel officieel onderwijs.

Er zijn in West-Vlaanderen 12 collegien, vier gestichten en vier of vijf kostscholen van Broeders.

Die Atheneums zijn me min bekend en ik bespreek ze niet.

Wel, overal is de buitenhandel nog fransch. Er zijn drij collegien of gestichten geloove ik die een vlaamsch woord sturen aan ouders die geen fransch verstaan.

De officieele taal binnenhuis is fransch. Het onderwijs, — ik zegge : Het, — het onderwijs is fransch, met min of meer vlaamsch of engelsch of duitsch.

't Gebouw blijft.

Maar de ziel der knapen is vlaamsch, levend vlaamsch, tintelend vlaamsch, lustig vlaamsch, hevig en bitter vlaamsch.

Ik wilde wel dat hier, in de Academie, gij ze zien mocht, zoo ik ze wonen of komen zie in mijn dorp, met, aan krawaat of knoopgat, het zwart leeuwken op gulden veld. Het zijn Blauwvoeten; kwade, blijde Blauwvoeten.

Mag ik u dat historietjen vertellen, dat het leven van ons jonger diet in zulk helder licht zet.

Het was tijdens de groote roering in 't Klein Seminarie te Rousselare. Aan twee kleine kleine

kinderkes leerden de professors in kinderleute hebreeuwsche, grieksche, latijnsche, engelsche, duitsche, fransche spreuken, en pastor DE BOUDT van Meulebeke leerde hun een paswoord uit de *Kerels van Vlaanderen* :

Vliegt de blauwvoet — Storm op zee.

Leeraars en studenten riepen tot die kinderen het grieksch, fransch, engelsch woord, en ook « *Vliegt de Blauwvoet* ». En 't was luide leute de zilveren stemmekes te hooren antwoorden : « *Storm op zee* ».

Jamaar wakende ooren vingen dat gevaarlijk vlaamsch woord op, en 't wierd... verboden. De studenten voelden wel van waar die wind woei, en het paswoord der Kerelen wierd het paswoord der vlaamsche studenten. Zij prevelden het malkaar met nauwlijks roerende lippen en... wierden geboet. Zij keken het malkaar vlak in de oogen, en 's avonds en bij nachte, op de slaapkamers hoestten het door de donkere stilte.

Kghê chê chê chê. — kghê chê chê!

RODENBACH leefde daarin, en na korte dagen dichtte hij *De Blauwvoet* voor het feest van den Superior! en vertelde aan de studenten de historie van de Blauwvoeten onder Zannekin.

De « *Vlaamsche Blauwvoeterije* » was geboren en nu nog weergalmt « *de Blauwvoet* » over West-Vlaanderen.

Die studenten zijn jonge Vlamingen, niet nu en dan, en hier en daar, maar altijd en overal. Zij dwingen hun vlaamsch naar boven, door het oud verfranscht gebouw van hunne gestichten. Zuutjes zegge ik daarbij : De professors doen mede. — Thielt speelde *Joseph in Dothan*, en *Willem Tell*, en Burgerdijk's vertaling van *Macbeth*. Kortrijk bereidt Shylock. Andere collegiën spelen Van Hee's blijspelen en alles wat zij vinden kunnen; en alle gestichten van Vlaanderen zingen vlaamsch muziek en vlaamsche liederen. Het helmt over Vlaanderen.

De feesten niet alleen : werk en studie worden vlaamsch. De vlaamsche boeken worden verslonden. De dichters worden met innige stille liefde in geest en hert en op de lippen gedragen; de middeleeuwen worden doorsnuisterd en met smekkende lippen geproefd en gesmaakt.

Hun eigen kracht en macht beproeven en vermonden zij in zoete taal. *De Vlaamsche Vlagge* telde twaalf honderd inschrijvers. Ja er broeit nog wel wat stil geweld daartegen en verdoken macht; maar de lucht is daar... de zonneschijn en 't vlaamsch groeigeweld.

Wat er roert in Vlaanderen, ik moet het niet meer zeggen niet waar :

't Gevoelen van recht en wil;
't Gevoelen van eigen weerde;
't Genot van eigen wezen;

't Genot van eigen schoonheid, en eigen kunst;

De preuschheid over eigen naam, en taal, en land, en volk.

Dat roert daar in mijn dorp, bij heer en boer, bij leek en klerk, bij oud en jong, bij en in die jonger studentenwereld.

Wat er roert in Vlaanderen : De taal en het volk.

Het volk,

ongelukkiglijk niet geheel.

De mannenwereld roert.

De vrouwenwereld blijft stil.

Ik kijke rond op mijn dorp, en in dagelijkschen omgang met die vrouwenwereld bezie die hooger en leeger burgerij en het minder volk, en vrage :

Wat roert er daar?

en ik antwoorde : — Niets.

Ik ruste wat en bepeize en bezie wat ik uit die vrouwenwereld in mijn huis ontvangen mag en vrage wederom :

Wat roert er daar?

en de antwoorde is wederom. — Niets.

En als ik mijne oogen wat hooger heffe en wat verder kijke, ginds, buiten mijn dorp, in groote gemeente en stad, en nog eens vrage :

Wat roert er daar?

Diezelfde antwoorde welt op uit mijn bitter gemoed : - Niets.

De Moeder, bezie ik,
de Dochter,
het Kind.

Niets roert.

Ik kenne er twee misschien, of drij, vlaamsche moeders, die ik met genegen preuschheid, vereerend, noemen zou; maar in die menigte daar, is alles fransch.

Geen moeder draagt in haar hoofd een beeld van hooger vlaamsche vrouw.

Geen moeder draagt in haar hert eene liefde voor hare taal, voor haar volk, voor haar eigen wezen.

Zij droomt het vreemde, zoekt het vreemde, betracht het vreemde, en spreekt wat gebrekkig fransch, waar zij preusch mede is. En indien dat slecht fransch wat vlotter en gemakkelijker van de lippen rolt, zij peist met hoogmoed dat zij fransch kan, en spot met andere vrouwen die « dat schoon fransch » even slecht, maar wat min vloeiende spreken kunnen.

Zij wil van hare dochter een half fransche juffrouw maken.

De Dochter.

De juffrouw, het burger- en boerenmeisje, het meisjen uit dat minder volk.

Dat volksmeisje zou willen fransch kunnen en gaat dienen bij de walen of in Frankrijk om wat geld te winnen, en fransch te leeren.

Het boerenmeisje komt uit school met wat armzalig fransch in den mond en in de pen, en wat onpassende, onware en gemaakte manieren; en doolt ongemakkelijk, ontvreemd, ontworden in zijn ouders huis, met vreemde begeerten in hoofd en hert, en onhebbelijk staan en gaan en zitten en zwijgen en spreken; bot.

Het burgermeisje pronkt, buiten en boven zijnen staat en ziet wel hoe belachelijk de boerendeerne is die groote juffrouw zijn wil, maar bekijkt nooit in den spiegel haar eigen onverstandige leelike fransche lippen, en zotte kleeder- en lijfdracht.

De juffrouw, meent dat zij fransch kan; spreekt fransch, schrijft fransch, zingt fransch; zal trachten fransche dame te worden; gelooft dat zij hooger staat, en weet niet hoe verstandig volk vol medelijden horkt, en verwonderd beziet, schokschoudert, een bitter woord zegt, of spot met al die gebroken woordscherven die zouden moeten het prachtwerk eener taal zijn.

Geen twee vlaamsche burgermeisjes, geen twee vlaamsche juffrouwen, kenne ik in Vlaanderen; geen één misschien.

Het ontaardend kindeke groet mij en zegt : Loué soit Jésus Christ.

En de vriendelijke dame swatelt mij : Vous ne prendrez pas de mauvaise part M^r le Curé, mais je déteste le flamand.

En de juffrouw, als men haar vraagt of zij vlaamsch spreekt antwoord met dien welbekenden plooi van neus tot lippen : Un peu!

Fransch!

Geen wonder, niet waar, alle bronnen die spruiten en laven moeten, zijn fransch.

Alle vingers die wijzen moeten, wijzen fransch; alle licht komt uit franschen dag.

Alle beschaafdheid, wendt naar het fransch.

Alle voedsel voor geest, hert en ziel wordt bediend met franschen lepel.

Er zijn in West-Vlaanderen in de vijftig kostscholen. Zij omvatten daaromtrent geheel het onderwijs en de opvoeding, en moeten van onze meisjes vlaamsche dochters maken, vlaamsche vrouwen en vlaamsche moeders van leegeren, van middelbaren en ook van hoogeren stand. Ja, vlaamsche vrouwen en moeders van hoogeren stand.

Wel, de ziel is fransch.

Er valt daar niets aan te loochenen : de ziel is fransch.

Ik zie wel wat ik zie, niet waar? en mijn kijkende oogen bedriegen mij niet : de ziel is fransch.

Ja, hier en daar, is er eene kostschool waar wat meer vlaamsch geleerd wordt; waar eenige lessen en vakken in het vlaamsch gegeven en uitgeleid worden; maar 't gebouw blijft fransch; de

ziel blijft fransch; en ik ken geen één, — verstaat wel, — geen één burger- of hooger kostschool die vlaamsch is; ik zegge : **is.**

De lucht is fransch, het woord is fransch, de liefde is fransch, het leven is fransch, en als op een elfsten Juli 's morgends de kinderen van West-Vlaanderen op een zwart bord vonden staan :

La victoire des Eperons d'or est aussi la seule dont les flamands puissent se glorifier dans l'histoire.

Dat verwonderde niemand. Dat wierd afgekeurd, monkelend afgekeurd; maar 't en verwonderde niemand.

Er zijn in West-Vlaanderen meer dan 350 dagscholen voor meisjes, lagere scholen meest. Zij leeren vlaamsch natuurlijk; maar fransch ook; en de bewondering, de betrachting, de loon is fransch.

De berichten en drijmaandelijksche inlichtingen en bekendmakingen, aan ouders die geen fransch verstaan, spreken fransch.

Het vlaamsch in vrouwengedacht is te leeg, te onbetamelijk, te bot. De vrouwenwereld staat buiten ons vlaamsch, staat buiten Vlaanderens herworden.

De vlaamsche vrouwenwereld blijft stil.

Mijne Heeren der Vlaamsche Academie, ik wilde wel dat iemand in het stille door u belast wierde dat onderzoek te doen.

Uit onze kostscholen voor jonge dochters — uit onze collegiën en gestichten voor jongens ook,
de « *prospectussen* » te verzamelen,
de « *bulletins* » te verzamelen,
de « *cartes mensuelles* » te verzamelen,
de « *bons points* » te verzamelen,
en de programmas der prijsdeelingen.

Daarbij in die scholen :
de vlaamsche wetenschap en geleerdheid,
de vlaamsche opvoeding en beleefdheid,
het gevoelen van eigenweerde en hoogachting voor stam en taal en eigen wezen,
de vlaamsche ziel,
te gaan opzoeken.

Eén woord, hetzelfde, kwame uit aller mond.

Ons dringendste werk is de vrouwenwereld en wel bijzonderlijk de vrouwenopvoeding te vervlaamschen.

Niets roert daar,
niets heft daar,
niets groeit of bloeit;
de stille wateren der Doode Zee.

Jammer, en
de Vlaamsche Academie kan dat beteren.

HUGO VERRIEST.

Letterkundige Wedstrijden

voor 1906.

VERSLAGEN DER KEURRADEN.

EERSTE PRIJSVRAAG.

GEWESTTAAL.

Men vraagt : *Een zoo volledig mogelijk Zuid-limburgsch Idioticon. (Hoofddialect : Sint-Truidensch.)*

Prijs : 500 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Steller van de vraag : de heer TH. COOPMAN.

Twee antwoorden werden ingezonden : het eerste met kenspreuk « *De tijd is mij te kort* »; het tweede, met kenspreuk «*Labore et Constantia* ».

Werden tot leden van den keurraad aangesteld : de heeren Dr. L. SIMONS (ter vervanging en op verzoek van den heer TH. COOPMAN), Mr. PAUL BELLEFROID en Dr. C. LECOUTERE.

1°) Verslag van den heer L. SIMONS.

De antwoorden op de prijsvraag voor een *Zuid-limburgsch Idioticon* gewerden mij in het begin dezer maand.

Toen ik in de Februarizitting de taak van verslaggever op mij nam, een minder geschikt baantje voor iemand, die sinds lang aan de studie der dialecten heeft

vaarwel gezegd, was ik er verre van af te veronderstellen, dat ik als eerste verslaggever moest optreden.

Ik wist ja vooraf, dat de maand Maart door mijn beroepsbezigheden in beslag zou worden genomen, en dat ik mij niet voor einde April aan het werk kon zetten. Ik heb dan ook onzen Bestendigen Secretaris verzocht, de handschriften eerst aan mijn medebeoordeelaars over te maken, en het is mij een waar genoegen, hem hier te bedanken voor zijn inschikkelijkheid.

Ik acht het noodig, deze bekentenis af te leggen, zij ruimt een misverstand uit den weg en zij verklaart tevens het feit, dat ik het tweede handschrift slechts gedeeltelijk heb kunnen doorloopen.

Nr 1, tot kenspreuk dragende : « *De tijd is mij te kort* », mag ik zonder bezwaar ter zijde leggen, omdat het op den naam van *Idioticon* geen aanspraak kan maken. Het is een begin, meer niet; letter *a* bevat vier, letter *b* zeventien woorden.

Het komt mij voor, dat schrijver enkel de zeldzaamste woorden heeft uitgekipt. En waar zijn die woorden thuis te brengen?

Nu en dan wordt Borgloon, Diepenbeek, Tongeren, Bilsen aangehaald; bij het meerendeel echter ontbreekt alle plaatsbepaling.

Onder de aangehaalde woorden komen er eenige, behoudens wijziging in de uitspraak, in het Maaslandsch voor : *boeman, duimen* (uiers), *duur* (stier), *fletske* (koek), *kaike* (schreeuwen), *kanjel* (afleibuis), zich niet laten *lompe* (beetnemen), het is *navenant* (à l'avenant), *opgaan* (dijen), *peune* (kussen), *wel* (rol), *wikse* (schoenpoetsen), *kretsel* (schurft), *kroef* (bult), *kukele* (tuimelen), *strikke* (breien), *vitse* (roeden).

Nr 2. Het tweede handschrift, « *Labore et Constantia* », behandelt het dialect van Sint-Truiden en beslaat ± 480 bladzijden. De kenspreuk is hier geen wassen neus, het

werk getuigt van vlijtige nasporing. Het is, mijns wetens, de eerste proeve van een Limburgsch Idioticon.

Aan soortgelijke werken over Vlaamsche en Brabantsche tongvallen is er in den lande geen gebrek; de Limburgsche dialecten integendeel zijn een braakliggend veld, en nochtans verdienen zij ten volle een onderzoek, én om hun ongeëvenaarden rijkdom van klanken, én om hun ruimen en eigenaardigen woordenschat.

Dit veld te ontginnen is derhalve geen gemakkelijke taak.

Dat het *Sint-Truidensch* het midden houdt tusschen het *Haspengouwsch* en het *Tongersch*, zal wel waar zijn.

Meer dan gewaagd is echter de bewering, dat het *Tongersch* sterk naar het *Westfaalsch* overhelt; tot hiertoe meende ik, dat het *Westfaalsch* tot de Saksische, en niet tot de Frankische dialecten behoort. Gewaagd is het ook van het « Duitsch karakter » van het *Zuidlimburgsch* te spreken; bedoelt Schrijver veeleer het Nederrijnsch?

De klankleer van het *Sint-Truidensch* met ab- en umlaut is *Limburgsch*; de woordenschat echter is het maar voor een klein gedeelte. De volgende woorden komen, mits afwijkingen in uitspraak, ook in het *Maaslandsch* voor :

Afpinkelen, afpitsen, afzetsel, alteratie, taettepoem, baaien, bats, begaad, beslag, biekoar, een *bluts* van een jongen, *boi, broebel,* een *klock, mik, foetele,* (processie)-*bruidje, dabbe, dem, dop, dröpke, echel, egalig, foefele, gein, eek, gevrör, gijge, Goenesdag, graaf* (gracht), *hoogen, jasse, kin* (loto), *kinderage, klats, knapkoek, krek, labbendig, leuter, lijved, lits, loerjager, mansmensch, marante, merkaton, naaks, stinkende hoep, alik, onnutterik* (Roermondsch : nutterik, onnut).

Deze lijst is gemakkelijk te verlengen bij het verder lezen, daartoe ontbrak mij echter de tijd.

Doorgaans wordt het gebruik van een woord door voorbeelden opgehelderd, eigenaardige uitdrukkingen en

spreekwoorden ontbreken niet, en aan het geheel wordt nog meer belang bijgezet door verwijzingen naar het folklore.

In dit laatste opzicht trof ik enkele overeenstemmingen aan met het *Maaslandsch*, b. v. het plaatsen van een « doodsbreed » of « doodsplank » aan den deurstijl van een sterfhuis. Ik wijs nog op de spreekwijze : « zijn Paschen houden gelijk de molders », waarvoor men te Roermond « een molenpaard » zegt. Hieruit blijkt, dat de molenaars, wier zedelijk gedrag, blijkens het volkslied, te wenschen overliet, ook in een slechten reuk stonden uit hoofde van hun nalatigheid in het vervullen hunner kerkelijke plichten.

Wat de eigenlijke spreekwoorden betreft, zijn de overeenstemmingen tusschen het *Roermondsch* en het *Sint-Truidensch* zeldzaam. Ik vermeld alleen : « Moeten is dwang en grijne (R. grijze) kindergezang ».

Aanmerkingen.

1° Het Idioticon is onvolledig, Schr. erkent het zelf.

a) Menig w. bij nr 1 voorkomend wordt hier gemist.

b) In den tekst ontmoet ik soms een w., dat onder zijn rangletter ontbreekt, b. v. *alik* (geheel), *eek* (edik, azijn).

2° Er is veel overtolligs.

a) Hier heb ik vooral het oog op sommige *composita,* wier beteekenis gemakkelijk uit het *simplex* kan opgemaakt worden. Zoo wordt in den beginne herhaaldelijk een afzonderlijk artikel gewijd aan samengestelde werkwoorden, wier beteekenis voor de hand ligt.

Kan *afpelle* niet staan bij *pelle, afpinkele* bij *pinkele, afpitse* bij *pitse?*

Later geschiedt dit minder : b. v. onder *bijeen* worden de verschillende samengestelde werkwoorden opgegeven, wier beteekenis niets merkwaardigs vertoont.

b) Tot het overtollige reken ik ook de woorden, die *in geen enkel* opzicht van het Nederlandsch afwijken.

Belachelijk, Belasting, Beschaamd, Betalen zijn dus uit te werpen; *de Deksel* echter niet, omdat het woord een ander geslacht vertoont.

Advocaat, Arm, Bisschop, wier uitspraak anders is, blijve gehandhaafd.

Immers een dialect bestaat alleen in den volksmond; daarom dient een Idioticon niet alleen de woorden op te geven, — zijn eerste en voornaamste taak, — maar ook de uitspraak er van.

Laat ik herinneren aan het door de Academie bekroonde Idioticon van het Leuvensch Dialect, een alleszins wetenschappelijk werk. Zeker is het, dat de samenstelling er van den heer Goemans heel wat hoofdbrekens zou bespaard hebben, had hij alle Nederlandsche woorden over boord mogen werpen, die in het Leuvensch anders uitgesproken worden; het lijvige boek zou zeker tot eenige weinige vellen zijn geslonken.

3°) Schrijver is niet altijd methodisch te werk gegaan.

a) Om het opzoeken te vergemakkelijken begint hij, als Boekenoogen en Goemans, met het overeenkomstige ofwel gefigureerde Nederlandsch woord. Waarom houdt hij zich hier niet aan? Voorbeelden kan men aantreffen in het zaakrijk en scherpzinnig verslag van Dr. Lecoutere.

b) Er is wel eens een leemte.

Onder *Afletten* lees ik : « Oos poemp lupt altijd af. » Dit behoort bij *Afloopen,* dat in de pen gebleven is.

c) Homoniemen worden niet uit elkander gehouden : *Krune* = kreunen, en *Krune* = kronen, zijn twee verschillende woorden, dus afzonderlijk in te leiden.

Gat in de gewone beteekenis en in die van « opening » is niet eender met *Gat* = smalle weg. Dit laatste beteekent eigenlijk : straat (R. Gats, Getske; Hd. Gasse).

Vod = prul, is iets anders dan het algemeen Limburgsche *vod,* of beter *vot* = aars. Vgl. N. hondsvot.

d) De klankafbeelding of transcriptie laat te wenschen over; hier verwijs ik naar het verslag van Dr. Lecoutere.

Voorzeker Schrijver ware wetenschappelijker te werk gegaan, zoo hij zich, als Goemans, bij het phonetisch schrift van Sievers had aangesloten. Het is oordeelkundiger, algemeen aangenomen en biedt heel wat meer nauwkeurigheid aan.

Heeft hij zijn eigen stelsel misschien gemakkelijker geoordeeld, omdat het voor een Limburger licht te ontcijferen is en ook voor de groote menigte? Zeker, Sievers' phonetische spelling is alleen voor ingewijden toegankelijk; de toepassing er van gaat met veel bezwaren en tijd gepaard, daar de transcriptie van elk woord, laat ik maar zeggen, de oplossing van een physiologisch vraagstuk is; daarbij blijft het nog altijd een open vraag, of *elke* klank wel weer te geven is.

Om de uitspraak van een dialect voor het nakroost te bewaren, zal de phonograaf, beter dan alle phonetische spelling, wel het geschikste middel zijn.

Besluit. Ik stel voor, dat Steller zijn werk nog eens op de leest zet, alvorens de Academie het den prijs waardig keurt, d. i. hij zal den woordvoorraad aanvullen, het overtollige besnoeien, meer orde aanbrengen.

Hij verzuime ook niet zijn phonetisch systeem te voltooien, vooral wat sommige klinkers betreft. Immers hetzelfde woord met blijkbaar zooniet dezelfde, dan toch verwante uitspraak wordt door **nr 1** en **nr 2** anders voorgesteld, een bewijs, dat er iets hapert aan de juiste transcriptie, b. v. 1 : *bottres,* 2 : *bottros;* — 1 : *baaës,* 2 : *baast;* — 1 : *gaie,* 2 : *geīn;* — 1 : *kaike,* 2 : *keke.*

Niets staat in den weg, indien hij de Inleiding naar de aanwijzing van Dr. Lecoutere wenscht te verbeteren; des verkiezend kan hij ze ook weglaten, want een Idioticon, en geen Spraakkunst, werd uitgeschreven.

L. SIMONS.

Brussel, 12 Mei 1906.

* * *

2° Verslag van den heer PAUL BELLEFROID.

Twee handschriften werden ingezonden.

I. Het eerste heeft voor kenspreuk : « *De tijd is mij te kort* » en mag op de benaming van *Idioticon* volstrekt geene aanspraak maken.

Het bestaat uit twee vijf-centiemen-boekjes, waarin een zeker getal woorden en uitdrukkingen uit verscheidene Limburgsche dialecten opgenomen zijn. Daarin liggen voorzeker zeer nuttige grondstoffen voor het opstellen van een Idioticon; doch dit is al.

Laten wij aannemen dat de tijd te kort was voor den mededinger en gaan wij over tot het tweede proefschrift.

II. Dit heeft voor kenspreuk « *Labore et Constantia* » en werd met meer zorg afgewerkt.

De werken van Boekenoogen, Bormans, Cornelissen en Vervliet, Rutten, Tuerlinckx, De Bo, Schuermans, de opstellen uit *Onze Volkstaal,* de *Woordenzangen* uit het *'t Daghet in den Oosten* en uit *Loquela,* welke Steller zegt te hebben geraadpleegd, zijn inderdaad de beste bronnen, waaruit hij putten kon. Ook prof. Duqué bezorgde in het eerste *Limburgsch Jaarboek* eene studie over de Limburgsche dialecten.

Het gevolgde plan is goed. Het eerste gedeelte van het werk handelt over de klank- en vormleer van het Zuidlimburgsch dialect en staat, mijns inziens, hooger dan het tweede gedeelte, dat het eigenlijk Idioticon uitmaakt.

Zoowel ten aanzien der phonetiek als der woordenlijst meen ik te moeten aanmerken dat de titel *Zuidlimburgsch Idioticon* dient veranderd te worden in *Idioticon van het Sint-Truidensch dialect.* Dat heeft Steller ook bedoeld en daarin is hij in zekere mate gelukt.

Ik duid hem zulks geenszins ten kwade. De Academie riep immers de aandacht der mededingers, in hare prijsvraag, op het *Sint-Truidensch* als hoofddialect. Ook zijn de dialecten van Zuid-Limburg, welke ontegensprekelijk een zeker gedeelte van het *Maaslandsch,* het *Tongersch,* het *Loonsch* en het *Sint-Truidensch* bevatten, te zeer uiteenloopend om in een enkel idioticon te worden opgenomen. Overigens, het is moeilijk te bepalen welke gewesten tot Zuid-Limburg behooren. Moet, b. v. Bilsen ook bij Zuid-Limburg worden gerekend?

Het eigenlijk Idioticon, dat 476 bladzijden geschreven tekst groot postpapier-formaat beslaat, kan en moet, mijns inziens, merkelijk ingekort worden. Op bijna iedere bladzijde komen woorden voor, die niet alleen tot de algemeene taal behooren, doch daarenboven in de Sint-Truidensche gewestspraak volstrekt niets eigenaardigs opleveren. Men zou haast zeggen dat Steller tot grondslag genomen heeft voor zijn werk niet zoozeer het Sint-Truidensch dialect als wel een gewoon Nederlandsch zakwoordenboek. Ik neem de eerste bladzijden.

Aaien = met de hand iemands wang streelen, komt in dien zin voor in alle woordenboeken, evenals *Aai,* waarvan *Aaike* of *Aaitje* het verkleinwoord is.

Almoes behoort tot de algemeene taal evenals *aalmoes.* Zie Woordenboek der Nederlandsche taal bewerkt door De Vries en Te Winkel, verbo *Aalmoes.*

Aandoen biedt volstrekt niets bijzonders aan in de uitdrukkingen *Zijn jas aandoen, Iemand den dood aandoen, Aangedaan (ontroerd) zijn.* Die zinsneden staan letterlijk in 't Woordenboek der Nederlandsche taal.

Hetzelfde geldt voor **Aangaan** in de uitdrukkingen *Een koop aangaan, Het lof is aangegaan, Het vuur is aangegaan, Dat gaat u niet aan.*

Ik zie ook zuiver Nederlandsch in de volzinnen *De grijze en zwarte voedering aaneenlappen, De stukken van een teljoor aaneenmaken.* 't Woordje **Aaneen** wordt daar in zijne meest gebruikelijke beteekenis gebruikt.

In *Het brood aangeven,* voor *overreiken,* heeft het werkwoord **Aangeven** zijne oorspronkelijke en allergewoonste beteekenis. *Iemand aangeven voor de loting* is een eenvoudige rechtsterm, die door gansch Noord- en Zuid-Nederland bekend is.

Zijn beste kleedje aanhebben is geene eigenaardigheid van de Sint-Truidensche gewestspraak. Evenmin *Het vuur aanhouden; Den dief aanhouden; Aanhouden met werken.* Evenmin *Ik kan mijn hemd niet aankrijgen, 't is te smal; Het vuur aan laten; Iemand voor den aap houden; In den aap gelogeerd zijn.* Zie Van Dale's Woordenboek.

Of zoude de letter *A* alleen aan het aangeduide euvel mank gaan? Slaan wij het handschrift elders open, onder eene andere letter.

Genadig : *Iets voor een genadigen prijs koopen* staat letterlijk in Van Dale's Woordenboek.

Zich generen : Zich verlegen toonen. *Gij moet u niet generen; Het arm kind was gegeneerd.*

Genegen = 1° Verkleefd : *Hij is mij nogal genegen;* — 2° Geneigd : *Kinderen zijn altijd genegen om het fruit* (af te plukken).

Geniep : *In 't geniep.*

Maar dat alles is Nederlandsch, van Noord tot Zuid gesproken en geschreven, in dezelfde beteekenis als te Sint-Truiden!

Wij zijn van oordeel dat het proefschrift eer het mag naar den drukker gezonden worden, van dien overtolligen ballast moet worden ontdaan.

Aan den anderen kant laat Steller menig woord uit de Sint-Truidensche gewesttaal achterwege. Wij zoeken te vergeefs in zijn proefschrift de woorden :

Breusem : Kost en breusem van het brood.

Kazelen, Kazelaar, Gekazel : Babbelen, Babbelaar, Gebabbel.

Gaar = Sluitboom : *Zijn gaar toedoen.*

Hot = Een tijdlang : *Een hot werken.*

Lamp (elders lemp) = Slip van den jas : *Iemand bij de lampen krijgen.*

Brot = Slecht meisje.

Klooteren = De boeien aandoen : *Een dief klooteren.*

In het *'t Daghet in den Oosten,* die kostbare mijn voor den Limburgschen woordenschat, staan meer Sint-Truidensche termen, die aan den Steller van « *Labore et Constantia* » ontsnapt zijn. B. v. :

Klabots = Lompe vrouw. 1888, II, blz. 118.

Sonkelaar. V, 180.

Begaaien = Bekladden. IV, 65.

Bakken : *Daar is geen goed brood mee te bakken.* IV, 65.

Kloef = Zwaarlijvig slordig vrouwspersoon. V, 154.

Bast = Korf, Mande. III, 171.

Vervangen = Door gebrek aan adem neervallen. V, 182.

Kurrie = Deugniet. V, 154.

Mutte = Jong kalf. V, 154.

In het algemeen nochtans acht ik dat Steller zijne taak gewetensvol heeft opgevat en volbracht, en dat zijn werk op eene betrekkelijke, op eene genoegzame volledigheid kan aanspraak maken.

Sommige uitdrukkingen werden verkeerd opgenomen. B. v. *Iemand eraan maken* = Iemand bekeuren of in overtreding stellen (in contraventie stellen zegt het proefschrift). 't Is het werkwoord *Aanmaken* niet, maar wel *Maken* dat hier gebruikt wordt. Vgl. *Eraan zijn* = Bekeurd worden.

Dat het woord « **Vrederechter** » te Sint-Truiden *nooit* gebruikt en steeds door *Juge de paix* vervangen wordt, meen ik op grond van persoonlijke ondervinding te moeten tegenspreken.

In de uitdrukking *Waar hangt het aan dat die jongen zoo veranderd is?* komt het ww. *Aanhangen* niet voor, maar wel *Hangen*. *Waaraan hangt het* is algemeene taal.

Ik heb mijn onderzoek niet kunnen uitstrekken over de gansche woordenlijst; bij enkele grepen rechts en links heb ik mij moeten bepalen.

Gaarne had ik gezien dat Steller meer bepaaldelijk de plaats aanwees, waar de aangehaalde woorden en zegswijzen in gebruik zijn, — ook dat hij terloops in eene vergelijkende studie trad met de bestaande idioticons en bewijzende voorbeelden aanhaalde uit oude schriften, stadsrekeningen, publicatiën, rolboeken, enz. Het werk van Fr. Straven, *Inventaire analytique et chronologique des archives de la ville de St.-Trond,* was de aangewezen bron.

Mijn besluit volgt :

Het idioticon « *Labore et Constantia* » is geen werk van eerste gehalte. Het getuigt echter van onverdroten arbeid. Het is den druk waardig en kan volstaan voor het toekennen van den uitgeloofden prijs. Daartoe stel ik echter als voorwaarde dat Steller zijn *Idioticon* herzie, daaruit verwijdere de Nederlandsche woorden, die in het Sint-Truidensche dialect, buiten den tongval, niets eigenaardigs opleveren en het verder zoo goed mogelijk volledige.

PAUL BELLEFROID.

Hasselt, 13 April 1906.

***

3°) Verslag van den heer Dr. C. LECOUTERE.

Van de twee ingezonden antwoorden op de prijsvraag naar een *Zuidlimburgsch Idioticon* kan het eene, dat tot kenspreuk heeft *De tijd is mij te kort,* niet aangezien worden als een ernstig werk; het kan dus buiten beschouwing blijven. Daarom is alles wat er in voorkomt nog niet verwerpelijk noch onnuttig; het kan ons wel eenigen dienst bewijzen bij het onderzoek van het tweede handschrift, *Labore et Constantia.*

Behalve het eigenlijke idioticon of woordenlijst bevat dit lijvige, met zorg afgeschreven (1) en over het algemeen in zuiver Nederlandsch gesteld antwoord (2), bij wijze van inleiding een tamelijk uitvoerige studie over de behandelde streekspraak (uitspraak en schrijfwijze der klanken; overeenkomst en verschil met die van het Nederlandsch; grammatische figuren; « over de rededeelen ») met, als aanhangsel, eene « proeve van Truiersch dialect ».

Laat ons eerst de woordenlijst bespreken.

Men kan, bij het vaststellen van den woordvoorraad van eene gewesttaal, van een der twee volgende grondbeginselen uitgaan :

a) ofwel den heelen taalschat, al de voorkomende woorden, uitdrukkingen, zegswijzen enz. opteekenen,

---

(1) Eene enkele maal heeft de kopiïst zich vergist, als b. v. op p. IV, waar, onder de gebruikte bronnen, de « woordzangen » van *'t Daghet in den Oosten* en van *Loquela* aangehaald worden.

(2) Hier en daar valt met betrekking daartoe wel iets op te merken. Op p. XVII b. v. wordt gesproken over « geklemtoonde lettergrepen ». Het ww. *aanzien* wordt in het Zuidlimburgsch scheidbaar vervoegd. Dat moet onzen schrijver getroffen hebben. Het voorbeeld, dat hij te dezer plaats aangeeft : *Veur wee siet dje mich oän?* wordt door hem aldus vertolkt : « Voor wien aanziet gij mij? » Verkeerde spellingen, als *onmiddelijk* (p. XXVII), *Zuid Limburgsch, Zuid-West Limburgsch* (pass.) en andere zijn ook te vermelden. — De zinsbouw is eveneens soms twijfelachtig Nederlandsch.

onverschillig of die ook elders gebruikt worden, d. i. in andere dialecten of in het beschaafd Nederlandsch. Natuurlijk is hier slechts eene betrekkelijke volledigheid mogelijk;

b) ofwel men neemt enkel datgene op, wat eigen is aan het dialect, of in uitspraak, gebruik en beteekenis van de algemeene omgangstaal afwijkt.

Wat heeft de bewerker van de prijsvraag gedaan? Hij zegt: « Wij hebben... de lijst der in Zuid Limburg gebruikte woorden en uitdrukkingen zoo volledig mogelijk gemaakt. Echter zijn we overtuigd dat ons, bij het inzamelen van den woordenoogst, nog menige goede aartjes zijn ontsnapt » (p. 11). Op grond van deze woorden zou men durven besluiten (zeer duidelijk is het immers niet), dat hij volgens het eerste grondbeginsel heeft gewerkt. Toch wil het mij toeschijnen dat hij in dezen geen vast principe heeft gevolgd. In hoever hij er werkelijk in geslaagd is een volledigen inventaris op te maken (wederom met het noodige voorbehoud wat die volledigheid betreft), kan natuurlijk niet beoordeeld worden door iemand die, als ik, niet vertrouwd is met het *Zuidlimburgsch* (1).

Nochtans is het m. i. niet vermetel te beweren, dat er nogal wat ontbreekt. Immers, als de bewerker woorden opteekent als *advocaat, bisschop, arm, lip, dik, man, mensch, betalen, genegen* enz., die in het bewuste dialect volstrekt niets merkwaardigs vertoonen, noch in gebruik, noch in beteekenis (2), waarom laat hij er dan zoovele

---

(1) De benaming *Zuidlimburgsch* is ietwat vaag. Onze verzamelaar verwaarloost heelemaal, en zeer ten onrechte, ons duidelijk uiteen te zetten wat hij eigenlijk bedoelt door *Zuidlimburgsch.* Dit punt zullen wij beneden nog aan te raken hebben.

(2) De bijzonderheid, dat sommige van die woorden in het behandelde dialect anders worden uitgesproken dan in de beschaafde

andere achterwege, waarvan wij mogen vermoeden, neen *a priori* bevestigen, dat zij moeten voorkomen, als b. v. *notaris, pastoor, kapelaan, rijk, kin, dun, vrouw, kind, zoon, dochter* enz.? En waarom wordt aan sommige eigennamen, als b. v. *Brabant* en *Lier*, een plaats ingeruimd, en niet aan andere, waarvoor men wel een voldoende reden tot opnemen zou kunnen aanwijzen, als b. v. Hassel(*t*) en Brussel*t*, Brussel*en*? De bewerking schijnt mij ongelijk. Blijkbaar heeft de schrijver met veel ijver verzameld al wat hem in het *Zuidlimburgsch*, bepaaldelijk in het *Truiersch* om eenige reden meldenswaardig voorkwam (1), en daarnaast, maar geenszins systematisch, een aantal andere woorden. Maar naar welke volledigheid hij moest streven en waarom, daar heeft hij stellig geen klaar besef van gehad.

Ontbreekt er in het idioticon nogal wat dat wij er hadden moeten vinden (2), omgekeerd treffen wij er overbodige dingen in aan. Ik bedoel niet sommige woorden of uitdrukkingen, die meer dan eens voorkomen, als b. v. *barak* en *brak, bobbel* en *broebel, boedie* en *botti* en

---

taal, doet hier niets ter zake. Dat zou maar van eenige beteekenis zijn, als wij met volle zekerheid mochten besluiten, dat de ontbrekende woorden *geen verschil* in uitspraak vertoonen. Nu, dat is stellig niet het geval, dat *kan* zelfs niet het geval zijn.

(1) De twee worden, erg genoeg, volstrekt niet uiteengehouden. Of onze bewerker alles heeft opgeteekend, kan ik natuurlijk niet opmaken, wellicht ontbreekt er ook wel wat. Althans de verzamelaar van *De tijd is mij te kort* geeft verschillende woorden en uitdrukkingen die wij in het idioticon te vergeefs zoeken; maar een zeker getal schijnen geen Westzuidlimburgsch, d. i. uit Sint-Truiden en omstreken herkomstig.

(2) Onrechtstreeks kunnen wij uit sommige artikelen besluiten dat hier en daar iets vergeten werd. Aldus o. a. wordt *i. v.* Begoochelen van *schamoteurs* gewag gemaakt; maar... men zoekt ze tevergeefs op hunne plaats in de woordenlijst.

andere dergelijke (1), maar eene reeks uitleggingen, bijzonderheden en aanteekeningen van verschillende soort, die ofwel niet op hunne plaats zijn in het idioticon, maar in de studie over het dialect thuis hooren (o. a. het opgemerkte bij *goenesdag*, bij *vol, te* enz.), ofwel heelemaal overbodig zijn (alzoo b. v. de opmerking bij *stopschieten*, dat dit spel thans door de politie verboden wordt; of nog, bij *bellefleur*, het opsommen van eenige in zuidelijk Limburg gekweekte appelsoorten) (2).

Op het bijeenbrengen van de stof valt dus nogal wat te zeggen, maar meer nog op het rangschikken er van; hier is de verzamelaar zonder eenige methode te werk gegaan. Nu eens geeft hij ons de Nederlandsche vormen van de woorden, dan weer die van het dialect; deze laatste worden dan doorgaans in het door hem gekozen transcriptiestelsel weergegeven (doch ook lang niet op onberispelijke wijze), maar af en toe ook zoo goed zoo kwaad het gaat op zijn Nederlandsch gespeld. Een reden voor die verschillende handelwijze zoekt men tevergeefs. Waarom b. v. (om maar eene greep te doen, want er zou geen beginnen aan zijn alles op te sommen) worden de volgende woorden in hunnen gewonen Nederlandschen vorm opgeteekend: aanbinden (uitgesproken *oänbenge*), aarde (*jaad*), baard (*boad*), bedevaart (*bévet*), berd (*brēed*), paard (*piaad*), begoochelen (*bekeukelen*), — terwijl daarentegen de dialectische uitspraak gekozen wordt voor aanvild (*aanbeeld*), banen (*baden*), bekumste (*be-*

(1) Het tegenovergestelde gebeurt ook wel eenige malen, ik wil zeggen, dat de schrijver soms twee verschillende woorden, alleen in uitwendigen vorm identisch [?] (*homoniemen*), ten onrechte onder een zelfde lemma behandelt (b. v. *krune*).

(2) Eenige opmerkingen klinken zeer zonderling (om het niet anders te heeten). Alzoo het gezegde bij *blink* (Fr. *cirage*): « In het Woordenboek van De Vries en Te Winkel, » luidt het, « komt dit woord niet voor ».

komst), biekoar (*bijenkorf*), behölp (bij *helpen*), afwōgen (*afvegen*), bedörvendoas (*bedorvendans*), drijtoot (*drietuit*), euverheed (*overheid*), habsjaar (*schraapzuchtig*), lézet (*lijnzaad*), hattelek (*hartelijk*), medske (*meisje*) enz.? Recht zonderling zijn hybridische vormen als *avedstond* (= avondmaal), *gaanstek* (= gaanstok) en eenige dergelijke, waarvan het eene gedeelte den Ndl. vorm en het andere de dialectische uitspraak weergeeft. Even zonderling ook *raastig*, d. i. razend (uitgespr. *roastig*), *staakwater*, alsmede *paanhuis* enz., welke aan te zien zijn als vernederlandschte spellingen van Zuidlimburgsche woorden. Om welke reden verkiest de schrijver hier de dialectische uitspraak niet?

Het spreekt van zelf dat er, bij zoo eene onmethodische handelwijze, allerlei inconsequenties moeten voorkomen. *Naaister* (uitspr. *neiös*) staat opgeteekend naast *strijkös* (uitspraak van *strijkster*); *pruisisch, tesch, vleesch, raisonnatie, regelatie, speculatie* enz. naast *stase* (station, verdieping), *weervo(r)s(ch), weps(ch)* enz. (1).

Dit alles bewijst voldoende dat de bewerker, vóór hij met het samenstellen van zijn idioticon begon, geen vast plan had (2). Het gevolg er van is, dat het gebruiken van

(1) Inconsequenties van anderen aard kunnen ook nog aangewezen worden, als b. v. het hier en daar vermelden van een vorm, als b. v. *atje* (als ge), *zee* (= zeide), terwijl andere dergelijke niet afzonderlijk (en terecht) behandeld worden.

(2) Ziehier een paar doorslaande bewijzen. Het voorzetsel *over* wordt in Zlmb. *euver* uitgesproken. De schrijver vermeldt dus *euver*, *euverheed* enz. onder de letter E; maar de uitspraak van die *o* geeft hij ook weer door *ö*; wij treffen dan eene tweede maal het woord aan in den vorm *över* onder de letter O. — De *h* wordt maar in één enkel geval aangeblazen in het behandelde dialect, zegt de bewerker; wat niet verhindert dat hij ze telkens schrijft; maar *hoogen* (ww.), als *ūgen* uitgesproken, komt, gansch alleen, bij de U te staan; daarentegen wordt het opgeteekend in de gedaante

zulk eene woordenlijst met bezwaren gepaard gaat; hij die ze raadpleegt zal telkens voor de mogelijkheid staan dat een woord, dat hij in den gewonen Nederlandschen vorm niet aantreft, in den dialectischen (welken hij natuurlijk niet altijd zal kennen) kan opgeteekend zijn en omgekeerd, zonder van die gevallen te spreken, waar eene of andere eigenaardigheid verborgen zit op eene plaats waar zij niet moest vermeld worden (1).

De verklaringen die de schrijver van de opgenomen woorden en uitdrukkingen geeft, laat ik buiten bespreking, alhoewel die stof tot meer dan eene aanmerking kunnen verschaffen (2); ik wensch nog een enkel woord te zeggen over de wijze waarop de schrijver de klanken en uitspraak van zijn dialect weergeeft.

In het idioticon zelve merken wij, ook in dit opzicht, allerlei zonderlingheden en inconsequenties; in een groot aantal gevallen staat de uitspraak volgens een zeker stelsel aangewezen; bij eene reeks andere woorden ontbreekt alle inlichting; elders nog worden de klanken op eenige wijze beschreven, als b. v. bij *Beer* (3ᵉ artikel) : « vr. znw. (De ee wordt zuiver uitgesproken) », of nog als bij *Breedje :* « v. znw. (uitgesproken gelijk in de beschaafde

---

hugen in de samenstelling *ophugen.* — Een ander bewijs hebben wij in het feit, dat er geene overeenstemming is tusschen de theoretische uiteenzetting in de « inleiding » en de toepassing in het idioticon. Doch daarover beneden meer.

(1) Aldus b. v. *aflupen*, dat bij *afletten* vermeld staat.

(2) Enkele voorbeelden : *Jood* wordt verklaard als een *eigennaam; boi*, d. i. veldwachter « is eigenlijk het Engelsche boy, knaap »; bij *advocaat* lezen wij : m. znw. (spr. uit *avocōot*) 1° gew. bet. 2° een in zijn vak bekwaam man : *Da kind kan spreke gelijk nen avocōot* »; op blz. 104, achteraan de letter F (waarom juist daar ?), worden allerlei benamingen van « Zuid Limburgsche boomvruchten » opgesomd, zonder eenige verklaring; waarom komen zij niet elk afzonderlijk op hare plaats in de woordenlijst voor?

taal) Breedte » (1). Doch laat ons niet aandringen, en eens kijken wat er in de *inleiding* tot het woordenboek over dit punt wordt medegedeeld.

Een eerste principiëel bezwaar dat wij hebben tegen het transcriptiestelsel van den bewerker, is dat hij niet voor elken klank een afzonderlijk teeken heeft gekozen, en dat, omgekeerd, niet elk letterteeken een verschillenden klank verbeeldt. Aldus heeft de *ŭ* tweeërlei uitspraak: *a*) als de Ndl. *u* in *geluk, stuk,* enz.; *b*) « gelijk de korte Fransche *u* (p. VIII) ». — Door het teeken *ĭ* wordt weergegeven : 1°) de klank der Ndl. *i* in *kind, visch*, enz., en 2°) die der « korte Fransche *i* in fabrique (p. VI) ». Doch op dezelfde blz. vernemen wij dat de Ndl. *i*-klank van *kind* enz. ook wordt voorgesteld door *ĕ*. Zülk een phonetische transcriptie is onvoorwaardelijk af te keuren; zij is ingewikkeld en plaatst den gebruiker van het boek voortdurend voor raadsels (2).

Dit stelsel is ten tweede niet geldig voor al de klanken; alleen voor de klinkers. De schrijver heeft zich stellig moeite gegeven om de uitspraak van deze aan te wijzen, al is hij er maar zeer onvolmaakt in geslaagd (3); maar

(1) Hier en daar is zelfs de inlichting van aard om den gebruiker van het boek in verlegenheid te brengen : i. v. *baast* staat de transcriptie *slätbaast;* bij « slaatbaast » daarentegen *slūātbāāst*.

(2) In de *Proeve van Truiersch dialect*, waar men een nauwkeuriger en consequenter transcriptie zou verwachten, treffen wij ook tegenstrijdigheden aan, als b. v. *opstōin* naast *opstoin* (op dezelfde bladzijde), *mins* naast *tesch*, enz.

(3) Let b. v. op uitleggingen als de volgende : « *ij*, *ei* worden, in Zuid Limburg, ietwat harder dan in de beschaafde taal uitgesproken » (p. VIII); « de langslepende (zweigipflige) *ä* klinkt gelijk in het Nederlandsch de lange *a*, die van eene toonlooze e of i zou gevolgd zijn; *häs* (huis) (spreek uit *hāⁱs*), *hāᵉn* (houden) (p. VI) ». Wanneer hoort men eene *ĕ*, wanneer eene *ĭ*? Geen nader bescheid. — « *Y* wordt gelijk in het Nederlandsch dan eens als *ij*, dan weder als eene *korte of lange Fransche i* uitgesproken; Van Dyck; Maeseyk; Egypte, Cyrus (p. VIII) ».

wat de medeklinkers betreft, daar maakt hij zich met eenige onbeduidende (en zeer zeker soms onnauwkeurige) opmerkingen van af. Na op blz. XXVI de verdeeling der medeklinkers aangegeven te hebben « volgens de Nederlandsche Spraakkunst van professor Vercoullie », zegt hij : « Er is maar weinig verschil tusschen het Zuid Lim- « burgsch en het Nederlandsch, wat de uitspraak en de « schrijfwijze der medeklinkers betreft ». Commentaar is hierbij overbodig, evenals bij het volgende : De *g* « wordt minder rochelend dan in Holland uitgesproken » (p. XXVII); « vóór *r* wordt *w*, gelijk in het Nederlandsch, als *v* uitgesproken *vrïed* (wreed); *vrutele* (wroetelen) (p. XXIX) », enz. — Geen wonder dat de schrijver overal de *h* schrijft, hoewel ze nooit wordt aangeblazen; evenzoo de *sch*, de uitgang *-tie*, ver*sch*achelen; dat hij steeds de medeklinkers verdubbelt, zelfs in vormen als *raisonnatie*, enz.; slechts in eenige zeldzame gevallen wijkt hij van de gewone spelling af om de uitspraak weer te geven (b. v. *stase*) (1).

Een derde tekortkoming is, dat er, wat betreft dit phonetisch stelsel, geen volstrekte overeenstemming is tusschen de uiteenzetting en beschrijving in de inleiding en de toepassing in het idioticon. In dit laatste wordt zeer vaak het teeken *ö* gebruikt; wat het beteekent wordt nergens medegedeeld (al is het gemakkelijk te raden); in geheel de uitvoerige inleiding wordt het niet eens vermeld; éénmaal komt het voor, nl. op blz. V, waar het volgende te lezen staat : « *ö* en *ŭ* = stŭk, gelŭk, plŭkke(n) mörge(n) ». Dat is alles. Mogen wij er uit afleiden dat die *ö* denzelfden klank heeft als de *ŭ* in *geluk* enz.? Maar... de dialectische uitspraak van de *ō* in *over* wordt

---

(1) In de woordenlijst wordt meer dan eens de *ch* gebruikt, nu eens met de waarde der Ndl. *ch*, soms met die der Fransche, zonder dat er iets gezegd wordt over de uitspraak. Hetzelfde geldt voor de *sch* (= Ndl. *sch* aan het slot der woorden, d. i. *s* of soms Fr. *ch*).

eveneens door *ö* weergegeven, welke *ö* hier ongetwijfeld eene andere waarde heeft. — De *ei* wordt, volgens p. XVI, uitgesproken als de *ei* in *paleis* en dergelijke. Maar het valt zeer te betwijfelen of het wel die klank is welke bedoeld wordt in eene reeks woorden waarin hij in het idioticon voorkomt, als b. v. Beir (2e art.) « m. eigenn. Verkorting van Albertus, Robertus », of *boddelkeir* (soort van kar), waar wij vermoedelijk te doen hebben met een heel anderen tweeklank (1).

Onze Schrijver heeft bij zijn idioticon een spraakkunst van het behandelde dialect gevoegd. Het is meer dan gevraagd werd; ongelukkig beantwoordt die studie bij lange niet aan de eischen welke men het recht heeft aan dergelijken arbeid te stellen. Het zijn een reeks opmerkingen over de klanken en de rededeelen, syntactische bijzonderheden; zij maken geen volledig geheel uit. Hier en daar wordt wat geschermd met geleerdheid; de bewerker spreekt van Westgermaansch, haalt Kiliaen aan, enz. Dat is echter oogverblinding; wetenschappelijke waarde heeft dat spraakkunstje geenszins. Een grondige bespreking er van acht ik overbodig; het zal voldoende wezen eenige staaltjes voor te leggen (2).

P. VII. « De lange *ō*. Het Z. L. evenals het West Friesch maakt een onderscheid tusschen de zacht- en de scherplange *ō*. In de beschaafde taal wordt dat onderscheid niet meer gehoord ». Stellig ook niet in andere Belgische dialecten dan het Zuidlimb.; anders zou de schrijver niet naar het Westfriesch op zoek zijn gegaan.

---

(1) Andere voorbeelden liggen voor het grijpen. Ziehier een enkel. In de inleiding (p. IX) wordt door *daas* de dialectische uitspraak van *dans* afgebeeld; maar in het idioticon door *doas*.

(2) Ter loops weze nog opgemerkt dat verschillende voorname punten in het geheel niet behandeld worden, als o. a. de klemtoon, de sandhi, enz.

P. IX. « In echt Nederlandsche woorden, waarin *a* gevolgd is van *ns*, klinkt ze (nl. de lange *ā*) lang in het dialect; de *n* valt in de uitspraak weg; *daas* (dans); *gaas* (gans) ».

P. XXVII. « In den onverbogen vorm der hoedanigheidswoorden, waarin de sluitletter *d* onmiddelijk voorafgegaan is van een langen klinker of tweeklank, wordt d verscherpt tot *t*. In den verborgen vorm gaat *d* over in *i*. *Men pen es goet*; *ich heb 'n goei pen* ».

P. XXXIV. « Het bepalend lidwoord is voor het mannelijk geslacht in het enkelvoud : *den*... Voor een consonant, met uitzondering van d, r, t, wordt *n* geassimileerd : den schoen wordt desschoen, de schoen ».

P. LIII. « Als rechtstreeksch voorwerp is de infinitief dikwijls van *te* voorafgegaan. De infinitief heeft dan de waarde van een zelfstandig naamwoord : *He voëng dō te ete en te drinke* = voedsel en drank ».

P. LIII-LIV. « Sommige verleden deelwoorden, zooals *gegaan, geloopen, gestoken* worden in de volkstaal verzwegen, vooral als er een infinitief in den zin voorkomt : *'t vuur es oan, es ät* = is aangestoken, uitgegaan ».

P. LIV. « Bij de lijdende werkwoorden, zegt Tuerlinkx voor Hageland, komt soms het deelwoord in den nominatief en het eigenlijke onderwerp in den accusatief voor. Hetzelfde kan voor Zuid Limburg gezegd worden. *De bōēm wood den tjop afgekapt* (den boom werd den top afgekapt) = den top werd aan den boom afgekapt ».

Voordurend wordt, zooals trouwens wel van zelf spreekt, het Zuidlimburgsch met het Nederlandsch vergeleken; een van de twee termen der vergelijking is den schrijver niet zeer nauwkeurig bekend; dat blijkt al uit enkele der bovenstaande aanhalingen; dat blijkt ook uit de heele inleiding. En nochtans kent de bewerker de

verdienstelijke spraakkunst van Vercoullie; hij had ze beter moeten bestudeeren.

In de *Inleiding* (p. 11) worden opgesomd « de werken van Boekenoogen, Bormans, Cornelissen en Vervliet, Rutten, Tuerlinckx, De Bo, Schuermans » (1); uit enkele daarvan schijnt hij weinig geleerd te hebben; andere heeft hij niet met de noodige voorzichtigheid geraadpleegd (2).

En ten slotte, vragen wij, van welk dialect heeft hij deze taalkundige studie en den woordenschat geleverd? Het was stellig noodig ons desaangaande duidelijk in te lichten. Een enkele maal wordt van « Zuid-West Limburgsch » gesproken; in vele gevallen van « Zuid Limburgsch » of Truiersch. Waar het gesproken wordt en wat het hoofdkenmerk er van is, wordt als volgt aangewezen (p. 1) : « Het Zuid-West Limburgsch dialect, in het canton St-Truiden gesproken, houdt het midden tusschen het Haspengouwsch en het naar het Westfaalsch sterk overhellende Tongersch ». Die bepaling is zeer zonderling (maar daarover spreken wij niet verder) en vrij vaag; de grenzen van het dialect hadden scherper moeten getrokken worden, en vooral bij de behandeling der klankleer beter in het oog gehouden; immers « in de meeste dorpen, bevestigt de schrijver, ten Zuiden van

---

(1) Waarom de schrijver niet gebruikt heeft de bekende werken van Ph. Colinet en L. Goemans, de eenige wetenschappelijke spraakkunsten van Belgische dialecten, bevreemdt. Het is toch niet aannemelijk dat hij hun bestaan niet zou kennen.

(2) Op p. 1 zegt de schrijver : « Uit deze studie zal blijken dat het Zuid-West Limburgsch de karakters van het Limburgsch Oostfrankisch heeft ». Daar blijkt in de verste verte niets van, want die studie is er niet op aangelegd om iets te bewijzen met betrekking tot de plaats van het Zuidwestlimburgsch in de rij der Nederlandsche dialecten; trouwens waarom achtte de bewerker het noodig die stelling te bewijzen? Geen mensch twijfelt er immers aan!

St-Truiden is de uitspraak nagenoeg dezelfde als in de stad; maar noord- en oostwaarts is het verschil zóó groot, dat een stedeling soms moeite heeft om b. v. een inwoner van Zepperen, dat nochtans maar eene kleine mijl van de stad is afgelegen, te verstaan ». Verschil in den woordvoorraad zal er vermoedelijk ook wel wezen; dat wij van het eene zoomin als van het andere niets vernemen is dus wezenlijk onverklaarbaar (1).

Wat zal ons besluit wezen?

Ontegensprekelijk heeft de bewerker zich veel moeite getroost en gepoogd een ernstigen arbeid te leveren. Maar uit het voorgaande zal duidelijk gebleken zijn, dat hij voor zijne taak niet voldoende was berekend, niet bekend genoeg zelfs met de eischen aan zulk een onderzoek verbonden. Het zou te betreuren zijn, ware al zijn ijverig bijeenverzamelen tevergeefs geschied; doch zijn werk schijnt mij te onvolmaakt, te onwetenschappelijk uitgevoerd om den uitgeloofden prijs te verdienen.

C. LECOUTERE.

Leuven, 29 April 1906.

---

(1) Bij sommige woorden wordt in het Idioticon wel is waar een twee- of zelfs meervoudige uitspraak aangewezen; maar wat hebben wij er aan, als alle nadere topographische begrenzing ontbreekt?

TWEEDE PRIJSVRAAG.

VAK- EN KUNSTWOORDEN.

DIAMANTVAK.

Men vraagt : *Eene volledige Nederlandsche vakwoordenlijst over de verschillende bedrijven van het* **Diamantvak** (*klooven, snijden, slijpen, zetten enz.*), *met vermelding, zooveel mogelijk, van de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen, en met afbeelding van het gebruikt gereedschap en van de vormen.*

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Steller van de vraag : wijlen Dr. AUG. SNIEDERS.

Twee antwoorden werden ingezonden : het eerste met kenspreuk « *'k Zie de sterren geren* » (Guido Gezelle) »; het tweede, met kenspreuk « *De Taal is gansch het volk* ».

Werden tot leden van den Keurraad aangesteld : de heeren VICTOR DELA MONTAGNE, JAN BOUCHERIJ en GUSTAAF SEGERS.

1°) Verslag van den heer DELA MONTAGNE.

De door de Academie uitgeschreven prijsvraag voor de beste woordenlijst betreffende de Diamantnijverheid werd door twee mededingers beantwoord.

De eene zond een handschrift in van 48 bladzijden, met de kenspreuk « *'k Zie de sterren geren* »; de andere

een lijvigen arbeid van bij de 400 bladzijden, met het devies « *De Taal is gansch het volk* ».

Beide mededingers hebben uit het oog verloren dat niet méer gevraagd was dan de beredeneerde opgave van de specifiek in het diamantvak gebruikte woorden en zegswijzen, die in de algemeene taal niet of met eene afwijkende beteekenis voorkomen.

De eerste geeft in den vorm eener korte verhandeling een overzicht van de verschillende bedrijven in die nijverheid, waarbij de vakwoorden in den tekst ingelascht en toegelicht worden; dan volgt eene alfabetische lijst van vakwoorden, opgevende te welker plaatse men ze te zoeken heeft. De hier aangehaalde vaktermen zijn ten getale van ± 250, wat al bizonder weinig heeten mag, en het overzicht is gesteld in eene niet altijd correcte taal.

Hij die voor devies verkoos « *De Taal is gansch het volk* », had blijkbaar een beter inzicht ten deze. Hij biedt eene alfabetisch geordende lijst van vaktermen, met voor iedere eene kortere of langere opgave van de juiste beteekenis waarin zij gebruikt worden. Maar hier is *des Gutes zu viel* misschien : de schrijver immers bepaalt er zich niet bij de woorden die werkelijk als vakwoorden kunnen beschouwd worden op te sommen en toe te lichten : zijne lijst omvat daarbij allerlei zaken die niet op het door de Academie afgebakende gebied behooren. Zoo vinden wij, onder de rubrieken : « Amsterdam », « Antwerpen », « Londen », « Parijs », enz., het historiek van de diamantnijverheid in die steden; wordt ons onder andere hoofdingen medegedeeld wáar en in welke streken diamanten gevonden, en welke invoerrechten op de kostbare gesteenten geheven worden; wordt ons de beschrijving gegeven van diamanten van buitengewone gehalte of afmetingen, en ook de levensbeschrijvingen — enkele zeer uitvoerig — van mannen die ofwel als ontginners van diamantvelden of uitvinders van nieuwe bewerkingsmethoden, kunnen geacht worden tot den bloei van

het vak te hebben bijgedragen. Ook de huidige syndicale inrichting in de diamantnijverheid wordt besproken; en de namen der vakbladen, der vakvereenigingen, met hunne beteekenis en hunne belangrijkheid, komen insgelijks voor in de lijst.

Dat alles is gewis belangrijk en het zou in een handboek over de ontwikkelingsgeschiedenis van de diamantnijverheid wel op zijne plaats zijn. Maar het valt buiten de vraag zooals die door de Academie gesteld en begrensd was; het dikt onnoodigerwijze het boek aan en schaadt grootelijks aan deszelfs eenheid.

Inmiddels zoo er die onnute ballast werd uitgelicht, zouden we nog voor eene lijst staan van ruim 700 termen, die door den schrijver in klare en bevattelijke taal worden uitgelegd en toegelicht, en door schetsen en foto's worden aanschouwelijk gemaakt.

Jammer mag het heeten dat niet steeds de correspondeerende benamingen in Fransch, Engelsch en Duitsch worden opgegeven; jammer ook dat niet steeds de afwijkende lezingen in het Zuidnederlandsch taaleigen worden aangehaald.

Maar die tekortkomingen zijn licht te verhelpen en het zal den schrijver luttel moeite kosten erin te voorzien.

Naar mijn oordeel is het werk dat de Academie aangeboden wordt onder de spreuk « *De Taal is gansch het volk* », eene bekroning waardig, wel te verstaan indien de schrijver er voor te vinden is al wat niet beantwoordt aan de prijsvraag zooals die werd uitgeschreven, eruit te verwijderen, en anderzijds zijne lijst aan te vullen in de boven aangewezen richting.

V. DELA MONTAGNE.

***

2°) Verslag van den heer JAN BOUCHERIJ.

Het onderzoek van de twee ingezonden handschriften over het *Diamantvak* heeft ons bewezen, dat de uitgeschrevene prijsvraag niet duidelijk, niet omstandig genoeg werd voorgesteld, zoodat de twee mededingers, hoe verdienstelijk hun arbeid ook weze, aan de gestelde eischen niet ten volle hebben kunnen beantwoorden.

Het eerste handschrift, onder kenspreuk : « *'k Zie de sterren geren* », is eene korte, tamelijk volledige « *verhandeling* » over het Diamantvak; maar het is niet eene *vakwoordenlijst,* 't is te zeggen een boek, waarin de woorden en zegswijzen betrekkelijk het klooven, snijden, slijpen, zetten, enz. alphabetisch gerangschikt zijn; derhalve kan het niet als een antwoord op de vraag beschouwd worden. Daarenboven schijnen ons de uitleggingen van vele termen al te beknopt, terwijl het aantal medegedeelde vakwoorden zeker onvolledig is.

Het tweede handschrift daarentegen, met de kenspreuk « *De Taal is gansch het Volk* », bevat een voorwoord van 21 en een tekst van 316 bladzijden, en mag onzes inziens *over*volledig genoemd worden. Inderdaad, het behelst niet slechts eenen schat van woorden en uitdrukkingen, met het behandelde onderwerp rechtstreeks in verband, maar het geeft daarbij eene menigte termen, welke in alle woordenboeken en bij alle bedrijven te huis behooren, als daar zijn, om er slechts enkele op te noemen : *bondsgebouw, gast, kantien, loon, loonbederver* en verdere samenstellingen, *weerstandskas, werkplaats, -staker, -staking,* enz., *voorschoot, zuiver, zwavelzuur, spuwbak, St Eduardus* (naam eener vereeniging), *bril, leerjongen, baas, onderkruipen, handel, handkar, tarief,* enz. enz.

Indien vele dezer woorden geschrapt werden, iets wat gemakkelijk om doen is, dan zou het overblijvende aantal nog verre dat van **N^r 1** overtreffen.

Misschien zal de schrijver van **N^r 2** onze opmerking weerleggen met de woorden : dat hij zijn werk samengesteld heeft volgens de vakwoordenlijsten, welke vroeger door de Koninklijke Vlaamsche Academie werden bekroond en uitgegeven. En dan heeft hij niet geheel en gansch ongelijk; want het is toch wel opmerkelijk, dat hetzelfde feit zich verleden jaar voor het *Drukkersvak* heeft voorgedaan; daar ook werd een handschrift ingezonden, dat ruim 3600 woorden en uitdrukkingen bevatte, waaronder een groot aantal, welke bij andere ambachten voorkomen.

Bewijst zulks niet dat er een gebrek, eene onvolledigdigheid in de opgave der prijsvragen bestaat? Mag men daaruit niet afleiden, dat de mededingers hunne antwoorden naar het model van reeds verschenen vakwoordenlijsten hebben bewerkt?

Wie weet hebben de inzenders zich niet gesteund op het oordeel van eenen der keurders in den wedstrijd voor een boek over het *Ambacht van den Loodgieter en Zinkbewerker,* waar deze zegt : « Jan en Allemans-« woordjes heeft de verzamelaar volledigheidshalve niet « geweerd. Dat spreekt van zelf. Van het oogenblik dat « ze tot de taal van het behandelde ambacht behooren, « moest hij niet onderzoeken, of ze daarbuiten gemeen « goed zijn ».

Wat er ook van zij, zonderling mag het heeten dat zoo iets zich twee, drie opeenvolgende keeren voordoet; daarom achten wij het niet onnoodig er de aandacht op te vestigen.

Wanneer wij de zaak alzoo beschouwen, en daarbij in aanmerking nemen, hoeveel tijd en moeite de verzamelaar aan zijnen uitgebreiden arbeid heeft moeten besteden, kunnen wij hem die *overtolligheid* niet als eene pekelzonde aanrekenen. Wij hebben dan voornamelijk onderzocht, in hoeverre zijn werk in andere opzichten aan de gestelde voorwaarden voldoet.

In het handschrift **Nr 1** komen eene menigte teekeningen of schema's voor, welke den tekst verduidelijken. **Nr 2** daarentegen geeft weinig schema's, maar wel enkele photographische afbeeldingen, waarop niet zelden de verschillende voorwerpen gezamenlijk zijn voorgesteld. Onzes inziens, moeten de schema's nevens of zoo dicht mogelijk bij de behandelde woorden geplaatst worden, en is het volstrekt onnoodig daartoe fijn afgewerkte lichtteekeningen, die zeer duur zijn, te gebruiken; eenvoudige schetsen kunnen hier volstaan.

Hoe onvolledig **Nr 1** ook zijn moge, toch bevat het eenige vakwoorden, welke wij bij zijnen uitgebreiden mededinger te vergeefs gezocht hebben. Het ware misschien niet zonder nut de twee handschriften te vergelijken en het ontbrekende aan te vullen.

Nr 2 is eene bijdrage, welke den schrijver veel werk en opoffering heeft gekost; opzoekingen van allen aard heeft hij zich daarvoor moeten getroosten. Hij zou echter zijnen arbeid merkelijk hebben kunnen verminderen, hadde hij den uitleg van sommige termen minder uitgebreid gemaakt. Waarom is het noodig, b. v. 10 groote bladzijden te besteden aan het woord *diamant?* Wij meenen dat die artikelen, hoe flink ook opgesteld, geenszins op hunne plaats staan in eene woorden*lijst;* zij behooren veeleer te huis bij een *handboek.* Wat bij eene dergelijke lijst past, is : een korte, duidelijke uitleg of verklaring, welke ook door den minderen man kan begrepen worden.

Ook de uitweidingen over vakvereenigingen en vakbladen mochten achterwege blijven, terwijl enkele vertalingen dienden bijgevoegd; doch dit laatste is slechts eene bijzaak.

Is het handschrift **Nr 2** niet volmaakt — en welk menschelijk werk kan zich daarop beroemen? — toch is het in vele opzichten ten hoogste verdienstelijk; de taal is zuiver, niet opgeschroefd; de verschillende arti-

kelen, welke erin voorkomen, zijn zeer bevattelijk opgesteld; het geheel is met zorg bewerkt.

Uit deze korte bespreking der twee handschriften moge blijken :

dat het werk met kenspreuk « *'k Zie de sterren geren* » onmogelijk in aanmerking kan komen, aangezien het, ofschoon niet van verdiensten ontbloot, geene vakwoordenlijst en daarenboven tamelijk onvolledig is;

dat het handschrift met kenspreuk « *De Taal is gansch het Volk* » zooveel mogelijk aan de eischen der prijsvraag beantwoordt en dat het een degelijk werk is, hetwelk, na doorschrapping van eenige Jan- en Allemanswoorden en onnoodige bijzaken, inkorting van sommige verklaringen en bijvoeging van enkele schema's, den uitgeloofden prijs verdient.

JAN BOUCHERIJ.

* * *

3°) Verslag van den heer GUSTAAF SEGERS.

Ik sluit mij aan bij het voorstel van mijne geachte collega's, de heeren Dela Montagne en Jan Boucherij.

Evenals de eerste en tweede verslaggever, ben ik van meening dat aan het handschrift **Nr 2** de uitgeloofde prijs mag toegekend worden; doch onder de uitdrukkelijke voorwaarde dat de verhandeling eenerzijds worde volledigd, wat de verklaring der benamingen betreft, en anderzijds, dat alles worde geschrapt, wat te weinig betrekking met het opgegeven onderwerp heeft.

GUSTAAF SEGERS.

VERSLAG

OVER DEN

VIJFJAARLIJKSCHEN WEDSTRIJD

IN NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE.

XIe reeks : 1900-1904.

(*Overgedrukt uit het* Staatsblad *van 11 Mei 1906.*)

WELEDELE HEER MINISTER,

Wij hebben de eer U verslag uit te brengen over den *Vijfjaarlijkschen Wedstrijd voor Nederlandsche letterkunde* (1900-1904), elfde tijdvak.

De Keurraad, bij Koninklijk Besluit van 20 Januari 1905 benoemd, bestond uit de heeren TH. COOPMAN, Dr. W. DE VREESE, JANSSENS, MUYLDERMANS en SEGERS, en werd den 11n Februari ingesteld door den heer C. VAN OVERBERGH, algemeenen bestuurder aan het Departement van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs.
De heer JANSSENS werd tot voorzitter, de heer DE VREESE tot secretaris verkozen.

De Jury hield zes vergaderingen : 10 Februari, 4 Maart, 11 en 28 Juli, 28 Augustus 1905 en 10 Februari 1906.
Het is ons een aangename plicht den heer E. VAN WILDER, ambtenaar aan het Ministerie van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs, onzen welgemeenden dank te betuigen voor de zeer gewaardeerde hulp, waar hij onze werkzaamheden heeft mede bevorderd.

*

Niet minder dan 156 werken werden aan ons oordeel onderworpen. Daaronder zijn niet eens begrepen de Nederlandsche boeken over wetenschap, die hier te lande hoe langer hoe talrijker worden.

Om met de dichters te beginnen : enkelen van een ouder geslacht hebben zich niet onbetuigd gelaten.

Het **Lofdicht over het Heilig Sacrament** behoort niet tot LOD. DE KONINCK's beste werken. Het onderwerp is van den verhevensten aard, en de dichter gaat er gansch in op. Doch, het komt voor, dat de lyrische kracht hem ontbreekt, om de stof behoorlijk te verwerken. Valsch vernuft is niet altijd afwezig. Ook past de taal zelden of niet bij den inhoud. Zeker, eenvoud kan niet genoeg geprezen worden; doch hier houdt de voordracht geen gelijken tred met de verhevenheid van het onderwerp. Al te dikwijls stuit men daarentegen op gewrongen wendingen, stroeve uitdrukkingen, vooral vergezochte omzettingen. Wanneer men daarbij aanmerkt, dat de dichter dikwijls in al te uitvoerige, vaak onbeduidende bijzonderheden treedt, zal men begrijpen, dat zijne tafereelen veel van de verhevenheid van het Bijbelverhaal inboeten.

*

In de **Laatste Verzen** van GUIDO GEZELLE, straalt ongetwijfeld het heerlijk talent van den grooten dichter door. De diepe natuurzin en het beeldend talent van den meester zijn op meer dan eene plaats voelbaar. Meer dan een gedicht is echter maar eene schets, die dan nog onafgewerkt is gebleven. Van gezochtheid en gekunsteldheid, afwezigheid van gedachten en waar gevoel zijn sommige dezer niet vrij te pleiten. Men mag zeggen, dat zij, over het algemeen, vermoeidheid verraden.

*

In 't Blauwe, gedichten door EUG. VAN OYE, verdient met eere vermeld te worden. De verzen zijn meest van lyrischen aard. Ze vloeien uit een dichterlijk hart; daarom treffen zij. De vaderlandsche zangen onderscheiden zich door hunnen gloed. De vrome godsdienstzin van den dichter geeft zich in verheven gevoelens lucht; zijne bewondering voor Duitschland heeft hem **Aan Keizer Wilhelm** ingegeven, een der schoonste gedichten van den bundel.

*

Een Rooske van Overzee, door AUGUST CUPPENS, is een aandoenlijk verhalend gedicht. *Zuster Margaretha* komt als eene kloosterzuster van Hans Memlinc voor. Zij is eene lieftallige figuur. Haar karakter is uitvoerig, met liefde geteekend en gekleurd. Maar onwaarschijnlijkheid kan men het verhaal wel hier en daar te laste leggen. Ook laten sommige verzen, in het opzicht der metriek, te wenschen over.

*

Het dichterlijk verhaal, dat vroeger met den besten uitslag in onze letterkunde beoefend werd, wordt thans al te zeer verwaarloosd.

De Vlasgaard, landelijk tafereel in verzen, door RENÉ DE CLERCQ, dat tot dit vak behoort, moet onder het beste gerangschikt worden, dat de Keurraad te lezen kreeg.

De verzen zijn los en zangerig, en de voordracht aanschouwelijk. Maar rijk aan vinding is « *De Vlasgaard* » niet. Ook zou men meer beknoptheid en samenhang wenschen. De handeling wordt vertraagd door de overvloedige bijzonderheden. Sommige zijn overbodig, andere onkiesch. Gelijk velen onzer letterkunstenaars, heeft DE CLERCQ de behoefte te schilderen. Er komen in zijn verhaal schoone tafereelen voor; o. a. het wieden van het vlas, dat zoo keurig van teekening als rijk van kleur

is. Over het algemeen is de landelijke tint goed volgehouden; er waait een adem van frischheid door het verhaal, die aangenaam treft. Een paar liederen zijn even waar van gevoel als zangerig van taal.

Met het oog op de waarschijnlijkheid is « *De Vlasgaard* » niet geheel vrij van gebreken. Dat *Julie,* de eigenares der hoeve, zich in de kerk laat opsluiten, om de gelegenheid te hebben den pastoor raad te vragen, wat het kiezen van eenen staat betreft, is desnoods aan te nemen. Dat zij niemand tot echtgenoot wil dan *Adolf,* den knecht, kan er nog door. Doch, dat zij tot den dorpsherder zegt: « Mijnheer de pastoor, spreek hem daarover eens, ik kan, ik durf niet zelve », is toch al te sterk.

Het geweldig slottafereel, de moord van *Adolf,* door *Krelis,* is buiten verhouding tot den idyllischen inhoud van het eigenlijke verhaal. Daarmede passen evenmin de onkiesche bijzonderheden en onbetamelijke woorden, die in geen letterkundig werk mogen geduld worden.

Het verhaal mist oorspronkelijkheid. Dezelfde geschiedenis werd reeds herhaalde malen verteld.

*

De **Verzen** van PROSPER VAN LANGENDONCK onderscheiden zich door den adel der gevoelens en door de schoonheid der taal. Hunne welluidendheid is hoog te roemen.

Verscheidene sonnetten treft men in den bundel aan, die alleszins merkwaardig mogen genoemd worden.

*

Van te Lande, door O. K. DE LAEY; — **De Bruid van den Rijn, Na vijf en twintig jaren, De laatste der Pharaö's, Kermisklok-Doodsklok, Philips van Artevelde,** door JAN BOUCHERIJ; — **Zonnige Dreven,** door HUIBRECHT MELIS; — **Liefdelisten,** door ALFRED

DE SMET; — **Gedichten,** door PRENAU; — **Tongerloosch Lindeloover,** door JORDENS; — **Een bundelken Verzen,** door H. BROECKAERT; — **Levenszangen,** door LOD. MERCELIS; — **Door het Leven,** door HUIBRECHT LAENEN, zijn bundels die dichterlijk gevoel, aanleg, hier en daar zelfs talent verraden.

*

Van R. DE CNEUDT is het al meer gezegd, dat hij een dichter bij Gods genade is. Dat blijkt nu ook weer uit zijnen bundel **Wijding.** Dat is niet enkel rethoricale verzenmakerij; de dichter heeft wat te zeggen, en zegt het op zijne wijs. Toch staat deze bundel niet of weinig boven de vorige, die DE CNEUDT heeft uitgegeven. Talrijk zijn nog steeds de onduidelijke en onjuiste vergelijkingen. Er wordt gesproken van *witte gedachten,* van *'s dichters droefheid die hij als een godheid ziet staan,* van *een enkele ster, die lichtte hoog en stil als een kindeken, dat niet begrijpen wil.*

« *Wijding* » bevat menig liefelijk vers, maar geen enkel, dat van 't begin tot het einde pakt door diepte van gedachten. Waar de dichter zijn eigen leed uitspreekt, wekt hij wel eenige ontroering, wel eenig medelijden, maar geen mede-lijden. En het bederft de stemming van den lezer dat dezelfde woorden en dezelfde beeldspraak al te vaak terugkeeren. Wat is er bij voorbeeld niet al « wonderbaar » in dezen bundel.

*

Onder het lezen van CÆSAR GEZELLE's **Primula Veris,** roepen, zoowel de gekozen onderwerpen als de wijze waarop ze behandeld zijn, telkens en telkens weer allerlei herinneringen aan welbekende verzen en strofen van Guido Gezelle wakker. De neef heeft zich nog niet weten te ontworstelen aan den invloed van zijn grooten oom, een invloed zoo groot, vooral in de techniek, dat hij bijwijlen wezenlijk hinderlijk wordt. Maar verschil-

lende stukken uit het bundeltje bewijzen toch, dat ook de neef een dichter is op zich zelven, wiens persoonlijkheid ongetwijfeld tot ontwikkeling komen zal.

*

Een der merkwaardigste dichtbundels uit dit tijdvak is zeker **Het Vaderhuis** van K. VAN DE WOESTIJNE, ontwijfelbaar een dichter bij Gods genade. Klankrijk en welluidend zijn deze verzen in hoogste mate; het eene beeld verdringt het andere. Met het eene als met het andere betracht de dichter het uitdrukken van de fijnste gewaarwordingen en het diepste gevoel. Of hij er in slaagt, om bij zijne lezers de bedoelde stemming te wekken? Een paar gedichten en enkele passages uitgezonderd, durven wij het betwijfelen. Zoowel in de gedachten als in de uitdrukking is, naast werkelijk schoon, veel gezocht en onnatuurlijk, en der taal wordt al te vaak groot geweld aangedaan. Zelfs zijne grootste bewonderaars hebben niet kunnen ontkennen, dat VAN DE WOESTIJNE's « beeldenweelde en woordenklank » tot « beeldenwoede en ijdel woordenspel » overslaan. Wat echter 't meeste van al hindert, is eene vrij vaak voorkomende onverstaanbaarheid, zoodat, ten slotte, een aandachtig lezer niet kan gelooven, dat de fout louter aan zijne zijde te zoeken is.

*

Onder de jongere prozaschrijvers die zich door hun degelijk talent onderscheiden, bekleedt de heer SABBE een der eerste plaatsen.

Sublime Harmonie en **Driekoningenavond** zijn verdienstelijke verhaaltjes. Zij worden echter in de schaduw gesteld door **Een Mei van Vroomheid**, eene der liefste novellen, welke in onze taal verschenen. Het werk van SABBE steekt vooral hierdoor uit, dat het bevallig, aangenaam is, zoowel wat den inhoud als den

vorm betreft. Wij bevinden ons in gezelschap van goede, eenvoudige, doch beschaafde menschen. Scherpe opmerkingsgeest en fijne typeering treffen den lezer. Het verhaaltje vormt een geheel, dat van het begin tot het einde boeit; niet het minst omdat het zoo smakelijk is verteld. De hoofdpersonen spreken meest Brugsch dialect. Dit bevordert de locale kleur, welke het werkje kenmerkt. « *Een Mei van Vroomheid* » is eene perel der oud Vlaamsche kunst.

*

Oude Jonkmans, Een Rakker, Dood voor de Wereld, Het Hannekenuit door L. SCHELTJENS zijn niet onverdienstelijk. De schrijver slaagt echter oneindig beter in de dramatische letterkunde dan in de verhalende.

*

De bundel **Schetsen, Novellen en Vertellingen** van HILDA RAM bevat eene goede levensbeschrijving der betreurde schrijfster door E. VLIEBERGH.

De meeste verhaaltjes, vroeger in tijdschriften verschenen, zijn door en door Antwerpsch, naar opvatting en kleur.

De schrijfster merkt met eene echt vrouwelijke fijnheid vooral de kleine bijzonderheden van het familieleven op en huldigt daarbij een gezond, degelijk realism. Zij kent het werkvolk, den minderen man, en heeft hem lief. Ware kunst is echt volksgezind. Zij ziet vooral het goede, zelfs bij de geringsten, en dat is te prijzen.

Hare opvatting van het menschelijk hart is oppervlakkig en scherpe opmerkingsgeest ontbreekt haar, zoowel als afgepastheid en eigenaardigheid van stijl; doch hare verhalen zullen door het volk met genoegen gelezen worden.

*

De **Schetsen en Verhalen** van ANNA GERMONPREZ zijn frisscher en gaan dieper. Zij verraden meer opmerkingsgeest. Ook is de stijl persoonlijker en eigenaardiger.

*

Zwakker is **Langs ruwe Paden,** roman in twee deelen door LOUISE DUYCKERS. Goede gedeelten komen in dit werk voor. Ongelukkiglijk teekent de schrijfster niet naar het leven; daardoor missen hare helden waarheid en persoonlijkheid.

*

In **Vertellingen** van VICTOR DE LILLE wordt de geschiedenis verhaald van eenen timmerman, die uit werknood naar Parijs trekt, daar op den slechten weg geraakt, en naar zijne geboortestreek terugkeert. Deze stof is niet nieuw; ook mist de bewerking eigenaardigheid. Op sommige plaatsen neemt het werk den aard van een didactisch schrift aan. Talent, opmerking kan men den schrijver niet ontzeggen. De dood van *Bette,* de geit, is aandoenlijk beschreven. De overige verhalen van dezen bundel zijn merkelijk minder.

*

Op Wandel, van HUGO VERRIEST, bevat vijftien opstellen; **Regenboog,** van denzelfden schrijver, zeven, die, in zijnen geest, een geheel moeten vormen.

Eerstgenoemde bundel bestaat uit schetsjes, landschappen, binnenhuisjes zonder verwikkeling, zonder handeling. Zelfs daar, waar personen opgevoerd worden, komen ze zelden aan het woord, en worden bijna nooit met den lezer in betrekking gebracht.

In den tweeden bundel poogt de schrijver de overeenkomst van de kleuren des regenboogs met den toestand der verschillende personen, hun karakter, levenswijs enz. te doen uitkomen. Spitsvondigheid is hier niet vermeden, en het verband niet duidelijk aangestipt; doch

het artistiek gevoel, het deelnemend hart des dichters — want dat is VERRIEST stellig — treft op roerende wijze.

Hij beschrijft bij voorkeur de uiterste ellende. De armste menschen heeft hij lief. Hij heeft maar oogen voor hunne goede hoedanigheden. Zij hebben geene gebreken, zijn braaf, tevreden met hun lot, bewerktuigd om het poëtische van de natuur, van elke goede daad te genieten: in zooverre, dat den schrijver wel onwaarschijnlijkheid kan te laste gelegd worden.

VERRIEST beschrijft het Vlaamsche land op eigenaardige wijze.

*

De **Verhalen en Novellen,** door HENDRIK COOPMAN THZ., zijn eerder schetsen dan novellen. Ze zijn lief en eigenaardig, duidelijk, frisch en gemoedelijk. De taal is keurig en schilderachtig.

*

Een Paar oude Kennissen, door Dr. K.-J. VAN DEN BUSSCHE, is niet geheel zonder verdienste. In het eerste deel wordt het landleven op aantrekkelijke wijze beschreven. Het tweede deel is alledaagsch, banaal, zonder oorspronkelijkheid. De vorm, eene mengeling van dialect en onbeholpen letterkundige taal, laat te wenschen over.

*

Dikke Miel, Het Paradijs en andere Verhalen door REIMOND STIJNS, — dezer dagen al te ontijdig aan onze letterkunde ontvallen, juist op het oogenblik als zijn krachtig talent zich opnieuw had geopenbaard, — verdienen als jongens-lectuur alle aanbeveling. Sommige dezer opstellen zijn hyperromantisch, wat vanwege den krachtigen realist STIJNS bevreemdt. Opmerking ontbreekt niet en de vorm is over het algemeen goed te keuren.

*

Herinneringen uit het Kinderleven, Het Huisgezin van den Mulder, Wouter's jonge jaren, De Koorknaap en vooral **Van twee Koningskinderen,** door OMER WATTEZ, zijn verdienstelijke verhaaltjes.

*

Hartstocht, door FRANS VAN CUYCK, bevat drie verhalen, waarvan « *Alice of de Novelle der Smart* » het beste is. Het zondigt echter hier en daar tegen de natuurlijkheid. « *Wie met vuur speelt* » is op Fransche leest geschoeid.

Het schijnt dat FRANS VAN CUYCK meer zijne verbeelding dan zijne ervaring raadpleegt; althans niet genoeg naar de natuur werkt. Zijne personages hebben doorgaans iets gemaakt. Zij schijnen eerder ingebeelde personen dan menschen uit het werkelijk leven, zoodat zij ons onverschillig laten, en wij moeite hebben om te gelooven wat de schrijver vertelt.

*

De Waard uit de bloeiende Eglantier van LODE BAKELMANS, was eene belofte. Het eigenaardige van het Antwerpsche volksleven is in dit werk meer dan eens op heeter daad betrapt. De schrijver geeft er onloochenbare blijken van een benijdenswaardigen opmerkingsgeest, gezonden humor en stoere kracht, die echter al te vaak in brutaliteit verloopt.

Talent, zeer veel talent is besteed aan **Een Doolaar in de weidsche stad** van denzelfden schrijver. Het leven van eenen buitenmensch te Antwerpen wordt hier meesterlijk verteld. LODE BAKELMANS kent het leven onzer dokwerkers en sjouwerlui tot in den grond. Hij schildert hen naar waarheid met sprekende verven. Tafereelen van zeldzame schoonheid komen in « *Een Doolaar* » voor. De ontvangst van den armen dokwerker bij zijn rijken broeder is aangrijpend voorgesteld.

Ongelukkiglijk wordt het verhaal door onkiesche toestanden ontsierd, waarvan sommige doen walgen. Er komen uitdrukkingen in voor, die slechts in de gemeenste achterbuurten gehoord worden.

Over de opvatting van het leven aan de Antwerpsche dokken zou men met den schrijver kunnen twisten. Zijn boek is waar, maar het is niet minder waar, dat, wilde men voor niets terugschrikken, men nog misselijker toestanden zou ontdekken, nog walgelijker taal kunnen hooren. Het is intusschen diep te betreuren, dat een schrijver met zooveel talent als BAKELMANS door den zwarten bril van het pessimisme kijkt, terwijl er toch zooveel goeds, joligs en kleurigs in onze moedige dokwerkers waar te nemen is, dat hij niet ziet.

*

Het lezen van **De Last**, roman in twee deelen door GUSTAAF VERMEERSCH, maakt een nog pijnlijkeren indruk.

De opvatting is overdreven pessimistisch. Volgens dit verhaal is de mensch niet vrij. Hij gaat gebogen onder een onvermijdelijk noodlot, dat hem naar het ongeluk voert.

Wij maken kennis met zekeren *Jan*, die op een kantoor heet werkzaam te zijn, maar in werkelijkheid dag en nacht drinkt, en zijne hersenen stom denkt in een ziekelijk verlangen naar zinnelijk genot. Hij heeft echter te weinig durf om zijn wenschen te verwezenlijken, en geraakt dan ook getrouwd met een meisje uit lageren stand, dat reeds betrekkingen gehad heeft met een ander man, betrekkingen die gevolgen zullen hebben. Het duurt een heelen tijd voor *Jan* dat gewaar wordt. Dat en de plagerijen van vrouw, schoonmoeder en buurvrouwen zijn hem alweder eene aanleiding tot drinken, terwijl hij aldoor op jacht naar het andere blijft, tot wanneer hij ten slotte verdrinkt.

Jan kan niet gelukkig zijn, omdat hij de oorzaak van zijn ongeluk in zijn eigen boezem draagt. Hij ontleedt zijne gevoelens, onderzoekt zijn geweten en komt telkens tot het besluit, dat hij niet anders dan ongelukkig kan zijn en blijven, zijn leven lang.

Alle lust tot werk heeft hij verloren. Hij heeft slechts lust tot het broeien van booze gedachten. Om zijne driften te kunnen botvieren, bezoekt hij niets dan slecht befaamde herbergen.

Alle menschen, met wie hij omgaat, zijn leelijk, afzichtelijk, dom. Mannen of vrouwen met gezonde hersenen zijn zeldzaam; de meesten zijn van hun verstand beroofd. Overal is het water der straatgoten bedorven, in al de huizen is het vuil, al de kleederen zijn bemorst. Goede lucht ademen wij nergens in. De onkieschheid is tot het uiterste gedreven. De schrijver verliest zijn stelsel geen oogenblik uit het oog. Het verhaal is dan ook buitengewoon eentonig, langdradig, waardoor het lezen van het boek zwaar en vermoeiend valt, ja benauwt. Nooit wordt het hart door een aangenaam gevoel gestreeld; nergens vindt de geest verpoozing.

Daar staat tegenover, dat van het begin tot het einde de werkelijkheid, met buitengewone nauwkeurigheid opgemerkt, zuiver is weergegeven; dat de verschillende phasen van het verhaal natuurlijk, geleidelijk uit elkaar voortvloeien. Men zou wenschen, dat zooveel kunst aan iets hartverheffends ware besteed.

*

In **De Twistappel** geeft VIRGINIE LOVELING andermaal blijken van haar bewonderenswaardig talent. In de kunst van vertellen wordt zij zelden overtroffen. Zij vermijdt het gebrek, dat niet weinige romans en novellen aankleeft, waarvan de handeling door al te uitvoerige beschrijvingen en uitweidingen verlamd wordt. De soberheid is een doorslaande bewijs van VIRGINIE

LOVELING's macht. De aanschouwelijkheid harer voordracht draagt er in ruime mate toe bij, dat de belangstelling des lezers van het begin tot het einde stijgt.

De Keurraad is echter van meening, dat, zoowel wat de opvatting als de bewerking betreft, « *De Twistappel* » gedeeltelijk is mislukt. Hetzelfde kan men van de karakterteekening der hoofdhelden zeggen.

Fernande, godsdienstig op het kwezelachtige af, treedt in het huwelijk met den weduwnaar harer zuster, maar niet uit liefde. 't Is wat men in Frankrijk noemt « un mariage blanc ». Zij wordt gedreven door het verlangen het kind harer zuster, dat ongedoopt is gebleven — want de vader is een vrijdenker — te redden. *Fernande* weet dan ook haren zin te krijgen; het kind wordt op eene katholieke kostschool geplaatst. De vader zoekt een tegenwicht door rationalistische gesprekken met zijn kind te houden. Het gevolg is, dat de volwassen jongen naar geen van beiden luistert, en ten slotte niet deugen wil.

Het is eene belangwekkende opgave. Maar de schrijfster slaagt er niet in die in een kunstwerk om te zetten. Hare personen zijn geene echte menschen, maar theoretisch bedacht; zij « constateert », maar leeft niet mede.

De ontknooping schenkt evenmin bevrediging. *Fernande* kon, krachtens hare grondbeginselen, geene echtscheiding aanvragen. Het komt des te onwaarschijnlijker voor, daar zij, als haar man zich in levensgevaar bevond, beseft, dat zij hem liefheeft. De aard van haar huwelijk is overigens onnatuurlijk. Ook mag het eene feil aangerekend worden, dat het kind, op het einde, al te zeer op den achtergrond treedt.

De dienstboden *Petrus, Amelie* en *Kathelijntje* zijn scherp geteekend. Kleine bijzonderheden merkt de schrijfster vooral op, en in het etsen van tafereeltjes vindt men bezwaarlijk haars gelijke.

***

In de zitting van 28 Juli besliste de Jury, dat de volgende werken voor den prijs in aanmerking zouden komen :

« **De Bieboeren** », door L. SMITS;
« **'t Bedrijf van den kwade** », door H. TEIRLINCK;
« **Daarna** », door C. BUYSSE;
« **'n Leeuw van Vlaanderen** », door C. BUYSSE:
« **Te Lande** », door C. BUYSSE;
« **Tusschen Lei en Schelde** », door C. BUYSSE;
« **Van Arme Menschen** », door C. BUYSSE;
« **Minnehandel** », door STIJN STREUVELS;
« **Dagen** », door STIJN STREUVELS;
« **De Oogst** », door STIJN STREUVELS;
« **Zomerland** », door STIJN STREUVELS;
« **Zonnetij** », door STIJN STREUVELS;
« **Langs de Wegen** », door STIJN STREUVELS.

*

De Bieboeren, door LODEWIJK SMITS, is een werk, dat zich door ernstige verdienste onderscheidt.

Tragische tafereelen en vergezochte toestanden zal men hier tevergeefs zoeken, en de helden *Gommerken, Flip, Jo* en *To* zouden in een salon weinig op hunne plaats zijn. Doch de poëzie ontstaat uit de waarheid, waarmede deze personages zijn geschetst, geschilderd: uit de aanvalligheid, waarmede ze zijn opgevoerd. Wel zijn ze grof, ruw zelfs. Sommige tafereelen komen het walgelijke nabij. Men heeft er den schrijver eene grief van gemaakt en niet ten onrechte : het aanstootelijke is niet altijd vermeden.

Het moet mij echter van het hart, dat mij niet weinige romans uit de Fransche, en zelfs uit de Neder-

landsche letterkunde bekend zijn, wier helden tot de zoogenaamde groote wereld behooren, en wier gezelschap nochtans veel minder aangenaam is dan dat van deze eenvoudige Kempische *Bieboeren*.

Voor het oogenblik spreek ik niet over de zedelijkheid. Ik spreek over de kuiperijen van allen aard, die worden opgedischt; veelal verbloemd, soms verschoond; andere malen onder een verleidend romantism voorgesteld, als den mensch tot een hooger wezen stempelend. Deze helden zijn vaak fijn beschaafd. Nergens zondigen zij tegen de strengste etiquette. Hunne taal zou in eene academie niet misplaatst zijn. Dit leven behaagt; deze helden worden bewonderd. In den grond zijn het al te dikwijls afschuwelijke, zedelooze menschen, terwijl de Kempische boeren van SMITS, bij al hunne uitgelatenheid, zedelijk zijn, in de ruimste beteekenis van het woord.

Ik voeg er bij, dat al wie natuurlijkheid en eenvoud liefheeft, met hen ingenomen zal zijn.

« *De Bieboeren* » is een aangenaam verhaal. Het verschijnt op zijnen tijd; zoowel door den vorm als door den inhoud is het een krachtdadig protest tegen de bloed- en tevens zedelooze letterkunde, die thans ook in Vlaanderen beoefenaars, talentvolle beoefenaars telt.

Wat mij vooral bevalt, is de gezonde, vroolijke opvatting van het leven.

De gemoedsaard des schrijvers is hier overheerschend.

Toch is het wonder, dat een groot, men mag zelfs zeggen het grootste getal onzer jonge dichters en prozaschrijvers, zulke zwaarmoedige opvatting van het leven aan den dag leggen, de wereld met zulke zwarte kleuren schilderen.

Is ons volk dan toch zoo zwaarmoedig, het leven toch zoo bitter? Is de gezonde geest, die op zoovele

meesterstukken onzer schilderschool tintelt, uitgestorven in den boezem der Vlamingen? Is de vroolijkheid uit het Vlaamsche hart verbannen, de lach van den Vlaamschen mond verdwenen? Wij roepen luide : neen! zoo de joligheid, de dartele uitgelatenheid, de gezonde rondborstigheid van ons volk voor onze schrijvers verborgen blijft, is dit omdat zij hun oog vrijwillig voor deze kenschetsende volkseigenaardigheden sluiten, ofwel, omdat zij ons volk niet kennen, niet in zijn midden leven, niet denken en gevoelen als dat volk, met één woord, daarvan vervreemd zijn. Zij gaan op in bewondering voor vreemde meesters : Ibsen heeft er velen verleid, en ook Zola heeft onder hen veel kwaad gesticht.

Niemand denkt er aan de tragische toestanden uit onze letterkunde te verwijderen. Wat diep te betreuren valt, is de geest van flauwhartigheid, van misnoegdheid, die in onze letterkunde sloop en die ons Vlaamsch volk niet kent. Het noodigt integendeel onze kunstenaars uit, om, gelijk Max Rooses zich uitdrukt, « met volle tanden in den appel des levens te bijten ».

Dat men de Vlamingen vertoone bij feest en gelag. Werken, die vreugd in het hart storten en den lach op de lippen brengen, zijn een zegen voor ons volk. Hiermede zij niet beweerd, dat het doel des schrijvers hoeft te wezen, aan zijne lezers het leven alleen van zijne rozige zijde te vertoonen. Hij zal dit doel des te beter bereiken, hij zal het volksgeluk in des te ruimer mate bevorderen, naarmate zijn werk meer aan de vereischten der kunst beantwoordt.

Indien de didactische strekking in een boek geheel ontbreekt, is het stellig in « *De Bieboeren* », en toch maakt het op den geest en het gemoed den besten indruk.

Zonder feilen is het verhaal zeker niet. Verscheidenheid ontbreekt, wat de tafereelen en karakters betreft. Al de personen zijn grof, driest, stug. Zeker hadde het

werk aan waarheid gewonnen, hadde men naast « *De Bieboeren* » ook menschen met een ontwikkelden geest, of althans fijn gevoel aangetroffen, die toch stellig in de Antwerpsche Kempen niet zeldzaam zijn.

Ook lijdt de roman aan gebrek van verhouding. Sommige feiten, die met het oog op den voortgang en de verwikkeling weinig belangrijk zijn, worden te uitvoerig behandeld, tegenover andere, die al te vluchtig geschetst zijn. Daarom treden ook enkele personen te veel op den voorgrond, terwijl andere te zeer in de schaduwe blijven. Van langdradigheid kan het verhaal niet vrijgepleit worden.

De taal heeft een Kempisch tintje. Het werk krielt van volksuitdrukkingen en toespelingen, die het boek tot volkslectuur zeer geschikt maken.

*

De Wonderbare Wereld en **'t Stille Gesternte,** door HERMAN TEIRLINCK maakten, wel te recht, bij hun verschijnen, grooten ophef in onze letterkunde. Beide bundels worden echter in de schaduw gesteld door den uitgebreiden roman **'t Bedrijf van den Kwade.** HERMAN TEIRLINCK geeft er doorslaande bewijzen van een machtig talent. In de zielkundige studie en het ontleden der karakters munt hij uit. Zijn hoofdpersoon *Goedele,* haar grootvader *Rik,* hare ouders *Albien* en *Ursule,* haar broeder *Romaan,* evenals *Sebastiaan Vrebosch* en *Johan Ameye* leven voor onze oogen. TEIRLINCK legt hunne geheimste roerselen als met een ontleedmes bloot. Ook weet hij zijne personen met fiksche trekken en passende kleuren voor te stellen. Sommige, men mag bijna zeggen de meeste tafereelen, zijn met eene buitengewone kracht geschilderd. Wij noemen slechts de wandeling der gelieven in het Zoniënbosch; het tafereel in het atelier, waar *Goedele,* die maandenlang als in een roes heeft geleefd, de ware

werkelijkheid begrijpt : het zedelooze van hare betrekking tot *Ameye*, waar ze « *'t Bedrijf van den Kwade* » gewaar wordt.

De dood van *Wiezeken* en het slottafereel zijn vooral prachtig. De schrijver bewijst daarin zijne dramatische kracht. Wat de samenstelling, de voorstelling, de ontwikkeling en ontknooping betreft, wordt « *'t Bedrijf van den Kwade* » door geen ander roman overtroffen, welke de Keurraad te lezen kreeg. TEIRLINCK heeft daarenboven een zeer persoonlijken stijl, die, ofschoon ongewoon, en daardoor vaak onnatuurlijk, toch veel bijdraagt, om den door den schrijver bedoelden indruk te maken.

Het verhaal heeft intusschen ook erge gebreken.

Het leven in de hoofdstad, gelijk dit hier voorgesteld wordt, is niet valsch. Personen, als die, met wie wij kennis maken, bestaan. De geschiedenis, die men ons vertelt, is, behalve wat enkele bijzonderheden betreft, bij uitstek waar.

De voornaamste helden wekken echter zooveel afkeer, verscheidene tafereelen zijn zoo onkiesch, dat — het zij zonder preutschheid gezegd — het hart geen kunstgenot kan smaken, hoe groot ook de kunst des schrijvers zij. De hoofdfiguren zijn ofwel tot in den grond bedorven, ofwel domme, verwaande, huichelachtige hysterische personen. Zij zijn uitsluitend voor het kwaad bewerktuigd, en gaan te werk, alsof zij tot niets anders in staat zijn dan om eerlooze daden te bedrijven.

Deze fatalistische levensopvatting is tot een stelsel doorgedreven.

Zij verleidt den schrijver tot meer dan eene onwaarschijnlijkheid, hoewel hij tot de school der ultra-realisten behoort. Aldus zien wij *Goedele*, die zoo goed als verloofd is, hare plichten vergeten met *Johannes Ameye*, hoewel deze verklaart dat hij gehuwd is. De fijnste spitsvondigheden worden aangebracht, om den lezer te overtuigen, dat de zaken noodzakelijk den afloop moesten hebben,

gelijk hier het geval is. Als door eene onweerstaanbare macht worden de helden naar de misdaad, naar het ongeluk gedreven.

HERMAN TEIRLINCK is bij Emile Zola ter school geweest. Door geheel « *'t Bedrijf van den Kwade* » wordt men den invloed van den schrijver van « *l'Assommoir* » gewaar. Van hem heeft de Vlaming geleerd het oog te slaan op onbeduidende bijzonderheden, vooral van onkieschen aard. Alledaagsche, domme menschen laten zich hun levenlang kwellen met haarfijne, eindelooze beschouwingen en bespiegelingen, die allen levenslust dooden. Reeds in een vorig verslag werd op den verderfelijken invloed van Zola op de Vlaamsche letterkunde gewezen; werden onze jonge schrijvers daar ernstig voor gewaarschuwd. « omdat die literatuur noch met ons karakter, noch met onze zeden strookt; noch zedelijk, noch nationaal, noch Vlaamsch is » (1). Wij herhalen deze waarschuwing luider dan ooit, daar het kwaad in de laatste jaren zoo menigen, rijkbegaafden schrijver op het dwaalspoor heeft gebracht.

*

Van CYRIEL BUYSSE ontving de Keurraad twee romans : **'n Leeuw van Vlaanderen** en **Daarna,** benevens drie bundels minder uitgebreide verhalen.

« *Daarna* » speelt in de groote wereld.

Alfred Melville, een talentvol schilder, is getrouwd met eene rijke juffer, *Florence.* Deze heeft geen begrip van de kunst en weet haren man niet naar waarde te schatten. Zij pleegt overspel met *Paul,* een wellusteling. De echtscheiding wordt uitgesproken. *Alfred* gevoelt

(1) Zie *Vijfjaarlijksche Wedstrijd voor Nederlandsche letterkunde, IXe tijdvak (1889-1894). Verslag van den Keurraad aan den Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs.* Gent, Siffer, 1896, blz. 21.

hierover weldra spijt en wordt de minnaar van zijne gescheiden vrouw. Weldra leeft hij andermaal geheel voor zijne kunst. Hij leert *Marie Bagnolet* kennen en bemint haar. Hij droomt van een huwelijk met deze vrouw, als *Florence* hem schrijft dat zij weldra moeder zal worden. Het groote vraagpunt « *Daarna?* » stelt zich dreigend voor *Alfred* en *Florence.*

In psychologisch opzicht is deze roman te prijzen; als ontleding van het menschelijk hart is hij merkwaardig.

Oorspronkelijk is het werk niet : dezelfde stof werd herhaalde malen in de Fransche letterkunde bewerkt. De handeling wordt verlamd door het uiteenzetten van al te gewaagde theorieën van sommige personages.

Prachtige beschrijvingen van landschappen komen in « *Daarna* » voor.

Opmerkelijk is het, dat sommige helden Fransch, beschaafd Nederlandsch, Gentsch of Hollandsch dialect spreken, wat storend werkt.

In « *'n Leeuw van Vlaanderen* » laat *Robert* zich overhalen om als kandidaat in de verkiezing voor de Wetgevende Kamers op te treden. Weldra heeft hij eenen afkeer van de politiek. Hij neemt zijn ontslag als volksvertegenwoordiger en begeeft zich met zijne jonge vrouw naar buiten, waar hij zijn geluk vindt in het ondersteunen der noodlijdenden.

Als samenstelling is « *'n Leeuw van Vlaanderen* » zwakker dan « *Daarna* ».

De hoofdheld is een dweper, die niet bestand is om aan de moeilijkheden het hoofd te bieden, die hij moet voorzien. Blijkbaar is het BUYSSE's inzicht *Robert* als een spotbeeld van « *'n Leeuw van Vlaanderen* » voor te stellen; doch dit straalt niet duidelijk genoeg door. Het politiek gezeur verwekt verveling; stellig eene uitzondering bij dezen schrijver.

Schoonheden van allereerste gehalte zijn echter hier voorhanden. Het binnentreden der werklieden in de

meetingzaal, het tafereel van deze zaal gedurende de redevoering van *Robert* zijn aangrijpend prachtig, in den vollen zin des woords.

BUYSSE's talent ligt overigens in zijne kleine, landelijke schetsen. Daarin vertoont hij zich als een kunstenaar, als een groot kunstenaar, gelijk wij er weinig bezitten. Het kost mij geene moeite dit te bekennen, hoezeer ik zijn stelsel betreur en bestrijd. Zijne kracht om menschen op te voeren, voor te stellen, is even groot als zijn vermogen om landschappen te schilderen. Zijne personages leven. Zij leven in onze onmiddellijke nabijheid. Zij werken. BUYSSE schildert, ja beeldhouwt ze. Niet alleen voert hij zijne helden sprekend op. Hunne ziel, hun gemoed, gansch hun innerlijk leven wordt met treffende verven gemaald. Bij dit alles is de dramatische kracht van den schrijver groot. De vinding laat vaak te wenschen over, en de verwikkeling is eenvoudig. Dit belet niet, dat zijne verhalen boeiend zijn.

Hoe jammer dat deze schoonheden door de afzichtelijkste tooneelen in de schaduw gesteld zijn!

Aldus komt in een der bundels eene schets voor, « *Op 't stille Gehucht* », waar de dood eener vrouw bij de naaste buren niet den minsten eerbied te weeg brengt. De uitvaart is eene echte slemppartij. « *Ivo* heeft de wangen opgebocheld van het kauwen. » (234.) « *Foedel,* den mond volgepropt met vleesch, verslikte van het schateren. » (234.) Den avond der begrafenis van *Kletsje,* wanneer verscheidene vrouwen in het sterfhuis vergaderd waren, « teirlingden » dezen, met goedkeuring van *Ivo,* om te weten « wie dat er mee hem moe treiwen ».

In « *De Biezenstekker* » gaat het al even sterk toe. *Cloet,* de hoofdheld, zijne vrouw, en *Roste Tjeef,* hun gebuur, gelijken eer op dieren dan op menschen. Zij vechten, vloeken, tieren, gaan te werk, alsof geen enkel menschelijk gevoel in hen huisde. Overspel is schering en inslag.

In « *Het Roomwitte Koetje* » zou *Cleve,* een koopman in konijnen, gelukkig zijn, indien hij eene koe bezat. *Troosten,* een rijke boer wil hem eene vaars verkoopen voor 500 frank, doch *Cleve* heeft die som niet. Op eenen paardenloop wordt zijn zoontje gedood. *Troosten,* om alle vervolging en schadeloosstelling te vermijden, schenkt hem het rund. Van dan af dagteekent *Cleve*'s geluk.

Moet men voortgaan op BUYSSE's werken, zoo komt men tot het besluit, dat Vlaanderen een land is van ramp en ellende; waar slechts onmenschen wonen; waar goede gevoelens onbekend zijn, waar nergens tevredenheid, vroolijkheid, levensgeluk heerscht.

Bestaan de menschen, die BUYSSE opvoert? Gebeuren zulke misdaden, als die hij ons vertelt? Ik geloof ja. Zelfs ben ik overtuigd, dat er nog erger schelmstukken gepleegd worden, dat er nog verachterlijker menschen worden gevonden, niet alleen in Vlaanderen, niet alleen onder de landelijke bevolking, bij het uitschot der samenleving. Neen; overal, in alle standen leven menschen, die weinig of niets menschelijks hebben; gebeuren zaken, die de menschheid onteeren. Doch overal treft men brave lieden aan; het leven is geene aaneenschakeling van misdaden en rampen.

Volgens BUYSSE zou Vlaanderen een roovershol zijn. Dat is valsch. Verre van mij te beweren, dat ons land slechts door brave Hendriken bewoond wordt, en dat dezen slechts het recht hebben in de letterkunde op te treden. Neen; waarheid, oprechtheid, persoonlijkheid voor alles.

Doch, het wil er bij mij niet in, dat er slechts poëzie zou te vinden zijn bij de deugnieten, bij de abnormale menschen, en dat zij, die door hunne schoone hoedanigheden, hun liefderijk gemoed en hun gezond verstand uitblinken; dat zij, die zich in een vroolijk karakter, in eene blijde levensopvatting verheugen, geene plaats in de letterkunde verdienen. Moeten de vrouwen noodzakelijk

leelijk, afzichtelijk, verworpen schepsels wezen, om belang te wekken? Is het « eerbaar gedrag en de beminnelijke aanvalligheden der vrouwen van ons land », waar Jan-Frans Willems over sprak, daar niet meer toe in staat? Zijn wij zoover, dat deze als onwaarschijnlijk, geheel van poëzie beroofd, voorkomen? In dit geval zou het met den maatschappelijken toestand van Vlaanderen erg, zeer erg gesteld zijn. Doch, het moet herhaald worden, en luide : dit is valsch, doorvalsch.

Wanneer men de verhalen van CYRIEL BUYSSE aandachtig leest, en als een geheel beschouwt, maakt het den indruk, alsof het werk in den geest des schrijvers, eene gansch andere strekking hebben moet, dan het den oppervlakkige toeschijnt. Het is zeker zijn inzicht niet geweest ons volk te lasteren. Hoe wonder dit ook voorkome, het is hem evenmin te doen de kunst slechts om de kunst te beoefenen. Bij mij staat het vast, dat, naar BUYSSE's innige overtuiging, ons volk diep ongelukkig is. Hij ziet slechts rampen, en vertoont ons die, zonder vrees de sluiers overal op te lichten. Ongenadig drijft hij het ontleedmes door de afzichtelijkste wonden. Een innig medelijden met het beklagenswaardigste deel der bevolking heeft hem de pen in handen gegeven. Onbewust heeft zijn hart hem in de richting gedreven, die ik afkeur; zoo waar is het, dat letterkundige werken geheel en al zonder strekking, moeilijk denkbaar zijn.

Mij schijnt het althans, dat ik BUYSSE hier juist beoordeel. Sommige gedeelten van zijn werk bewijzen inderdaad dat hij zijn Vlaanderen toch zoo hartelijk liefheeft, o. a., zijne heerlijke, echt lyrische beschrijvingen van het Vlaamsche landschap, ware perels onzer nieuwere letterkunde.

* * *

In **Langs de Wegen**, van STIJN STREUVELS (FRANK LATEUR), maken wij kennis met *Jan Vinde-*

veughel. Hij ontvangt eenen brief, waarin *Vina,* eene buurvrouw, hem meldt, dat zijn vader gevaarlijk ziek is. *Jan* onderneemt de verre reis naar huis. Vader is gestorven. De woning staat ledig. *Jan* betrekt die en trouwt met *Vina.* In het begin winnen beide echtgenooten hun brood. Aldra valt de oogst tegen en *Vina*'s spaargeld geraakt op. De vrouw sterft; zij laat zes zonen en eene dochter achter. *Jan* verkoopt zijn huis aan *boer Vramme,* bij wien hij gaat werken. Deze zendt hem door, omdat hij *Dolf,* eenen dief, heeft laten ontsnappen. *Jan* koopt een ouden blinden ezel, waarmede hij het meel van den molenaar uitvoert. De zonen, die op de steenbakkerij werken, komen terug, bespotten hunnen vader, halen den ezel uit den stal, dooden hem, zoodat de vader gelukkig is voortaan op de schelft van zijn voormaligen meester te mogen slapen.

Samenstelling is er weinig in dit verhaal. De verwikkeling is zwak en de ontknooping levert niets verrassends op. Doch, de beschrijvingen munten uit door hunne weelderige kleur; de voordracht is tevens gemoedelijk en aanschouwelijk.

Minnehandel, een roman in twee deelen, STREUVELS' voornaamste werk, lijdt, hoewel in mindere mate dan « *Langs de wegen* », aan dezelfde gebreken; de goede hoedanigheden zijn talrijker en komen krachtiger uit. De liefde van *Max,* een jongen, vroolijken boer, wordt er op eigenaardige wijze in verteld. Van lieverlede komt *Max* tot het besluit, dat een huwelijk met de dochter van eenen landbouwer, die haar een goeden bruidschat kan medegeven, alleszins te verkiezen is. Hij begeeft zich naar *boer Pauwels,* en vraagt hem de hand van *Klara.*

Reeds in deze samenspraak leeren wij den Westvlaamschen boer kennen, « wie er leibt und lebt », zouden de Duitschers zeggen.

— « Den tas niet ondertrekken! » verklaart *Pauwels,* « de oudste peerden gaan eerst van stal. *Klothielde* is de « oudste; dat is hier zoo. »

— « Maar ik heb *Klara* gevrijd en afgesproken, » waagde *Max*, « en zij ziet mij geerne. »

— « Neen, neen, jongman, » zei de boer beslist. « Wat! wat! meent ge misschien dat ge trouwt om met malkanders armen te spelen? Ah! ah! » loech hij, « vrijen, dat gaat alzoo niet op de wereld. Neen, neen, jongman, *Klothielde*, of niemand. Mijn vader heeft mij zelf een hof gezocht en daarna haalde hij er eene flinke meid bij, en ik kende haar geene acht dagen eer ik er mede trouwde, en is dat slechter vergaan, daarom? Geerne zien, geerne zien, » treitlachte *Pauwels*, « ha, ha, 't was maar om te staan pierewaaien, dat ge hier op 't hof kwaamt, heele dagen. »

« Hij stond daar met zijn gestrengen, steenrooden kop en dikke pooten, de boer van een stevig stuk, 't hoofd van de boerderij, en *Max* daarbij als een schuchtere jongen, overweldigd — wat heb ik toch gedacht! — en hij wist geen woord meer te zeggen.

— « Weet ge wat, jongen, laat dat nog een tijd rusten, menschen spreken menschen, en als gij het gedaan hebt, ernstig, ik zal met uw vader eens spreken; mijn dochter is voor u als voor een ander, ge kunt wel een ferme boer worden. — Is 't vlas al verkocht? », vroeg hij plots op gewonen toon en in één reek praatte hij voort over aangelegenheden uit de boerderij (1). »

Enkele bijzonderheden zijn stellig voor het minst overdreven.

Het karakter van vader *Pauwels* is desnoods te begrijpen; dat van *Max* bevreemdt meer. Hij is een fijngevoelige kerel en tevens romantisch bewerktuigd.

Als teekening en koloriet zijn beide beelden hoogst merkwaardig.

*

(1) *Minnehandel; dat is het abele verloop der vrije jongelingschap met al de landelijke leute van 't lustige jonge leven.* II, 63-65.

Geen van deze beide boeken onderscheidt zich echter door zulke uitstekende hoedanigheden, verheft zich zoozeer boven de beste der hooger besproken werken, dat de Keurraad aan « *Langs de wegen* » of « *Minnehandel* » den prijs zou kunnen toekennen. De Jury is van meening dat er zich daaronder bevinden, welke deze eer meer verdienen. Doch, als men al de werken van STREUVELS als een geheel beschouwt, als men zijn letterkundigen arbeid met dien der andere mededingers vergelijkt, oordeelt de Jury, met vier stemmen tegen een, — uitgebracht op TEIRLINCK's « *Bedrijf van den Kwade* » — dat daaraan de prijs van het XIe tijdvak moet toegekend worden.

In hun geheel genomen, vormen STIJN STREUVELS' werken als het nieuwere epos van den Vlaamschen boer. Ze zijn tevens de heerlijkste beschrijving der Zuidvlaamsche landouw, die tot heden van dit schoone land werd gegeven.

De voornaamste verdienste van den schrijver is zijne eigenaardigheid. zijne persoonlijkheid. Hij heeft het merk daarvan tot op zijne geringste werken geprent. Zijne personen zijn meestal waar. Ze zijn naar modellen bewerkt, dat is zeker. Ze werken en feesten. Niet zelden zijn ze grof. STREUVELS toont ons hunne ziel, hun hart, hun innerlijk wezen : dit maakt zijn werk bijzonder aantrekkelijk. Soms gaat hij hierin wat ver. Hij laat zijne overigens weinig ontwikkelde menschen wel wat fijn ontleden en scherp redeneeren, zoodat hij, een volbloed realist, hier en daar eenen zweem van romantism krijgt. Doch schaden doet dit niet, daar hij alles met de tooverkleur van zijn zeldzaam talent schildert.

Hij stelt zijne helden als schraapachtig voor. Dit is ook de grondtoon van het karakter des landmans, des landmans niet alleen.

STREUVELS voert de gansche bevolking zijner geboortestreek op; den rijken bejaarden boer, zijn jongen, levenslustigen zoon, zijne bloedrijke, wakkere dochter. Verder de oude, arme vrouw, den zandleurder, den boever, den paardenknecht, en allen met evenveel meesterschap.

Eene type die hij gaarne schildert, is de « *Vlaamsche jongen* ». Hij stelt hem voor als « koestouwer ». Hij leeft op het veld, in de volle natuur en heeft al de indrukken van die schoone wereld. Hij riekt naar den grond van Vlaanderen. Soms zien wij de kinderen aan hun spel, b. v. in « *Een Speeldag* (1). Het eerste deel schildert eene school. Hier zijn wij wel verplicht te zeggen dat STREUVELS overdrijft. Hij brengt ons in een onderwijsinrichting uit Maria-Theresia's tijd, en voor zooveel men eenige bijzonderheden weet aan te halen is het lachwekkende niet moeilijk te bereiken.

De jongens op weg naar het bosch, om er vogelnesten te zoeken, ziet men. Zij worden in levenden lijve opgevoerd. De schrijver blikt in hun binnenste, ontleedt hunne innigste gevoelens, hunne intiemste drijfveeren. Uitgelaten zijn zij; veel uitgelatener dan BEETS' « *Hollandsche Jongen* », dan SLEECKX' « *Antwerpsche deugnieten* » uit het « Schipperskwartier ».

Het tafereel van den dood van *Maarten* is wonderschoon.

« De jongen sloeg een kruis alvorens op eenen boom te klauteren, waar eene ekster haar nest op had.

« Hij viel, en zijne makkers zagen, dat hij gespijkerd lag vast met een eggetand tusschen de ribben, dwars door het lijf en bloed, dat uitgudste tusschen zijn hemde. Sifke Folle huilde en viel lijk dood bij zijn broerke.

---

(1) *Doodendans*, blz. 51.

— « Maarten, Maarten, doet 't zeer? », kermde hij en hij dreelde met de handjes over zijn broers wangen. Maarten zijn oogen draaiden triestig op en daar rolden twee traantjes uit en door zijn mond kwam een droeve reuteling. Zijn lijf krimpt nog eens en dan bleef hij stil liggen, lijk lachend, heel gerust. (1) »

De dood, de begraving van het knaapje worden met eenen overvloed van details beschreven. Er is hier eene mengeling van realism en romantism; niet alle bijzonderheden zijn even juist; sommige zelfs onwaarschijnlijk; doch men wordt meegesleept door het aangrijpend gevoel en de heerlijke voorstelling.

STREUVELS' wondere opmerkingsgeest en schilderende kracht komen vooral uit in het oud wijf *Monika*. Deze vrouw wist niet goed waar ze haren schat zou brengen. « In de kas eerst, dan op de zolder, dan in eene oude kous gestopt en gedoken, onder een blauwen tichel onder de vloer... 's Anderendaags haalde zij de schat weer bloot en dook hem in een mok onder d'eerde..., de beurs haalde ze weer boven, en een zilverlingske teenegader neep ze tusschen de vingers, en liet het vallen diepe in den steenput. Ze had het hooren plonsen met lichte sisgeluidjes tegen 't opperste watervlak, met ronking langs den ronden wand en dan was 't al gezonken even nietige steentjes, zonder geruchte naar de diepte (2). »

De dieren ook beschrijft STREUVELS met bijzondere voorliefde. Hij kent de zeden, de levenswijze der paarden, runderen en honden door en door. Hij typeert ze meesterlijk.

Mieten, de kater bij het lijk van *Monika*, zijne meesteres, doet ijzen.

---

(1) *Doodendans*, blz. 109.

(2) *Doodendans*, blz. 189.

Lichamelijke kracht onderscheidt STREUVELS' helden. Overvloedig, warm bloed stroomt door hunne aderen. Zij spotten met hitte en koude, met de moeilijkheden van het leven. *Manus*, de zandleurder, rijdt van 's morgens tot 's avonds met zijne hondenkar van dorp tot dorp. Rust kent hij niet. De arbeiders, die in Frankrijk « den oogst afdoen », hebben stalen spieren. Er is iets overdrevens, iets heldhaftigs in alles wat de schrijver aanraakt en bezielt. Zijne personages zijn meer dan gewone menschen, zoowel aan hun werk als aan hun spel, hunne uitspanning en in hunne driften. Rubens en vooral Jordaens zijn na aan hem verwant. Doch in dit zelfde opstel komen brokken voor, waar het schilderstalent en de dramatische kracht van STREUVELS een ongeëvenaarde hoogte bereiken. *Joel* (1) is een feest, gelijk deze laatste er meer dan een geschilderd heeft. Evenals van de schilderijen, klinkt uit het verhaal, het geschater u tegen. Dezelfde overmoed, dezelfde overdaad!

De personen zijn in volkomen overeenstemming met de streek. Wij zijn in Vlaanderen, in het weelderige Vlaanderen. De grond is ongemeen rijk aan voedingstoffen. De groeikracht der planten wordt nergens overtroffen. Nergens is het stroo der tarwe zoo hoog van toon, het graan zoo zwaar, het gras zoo groen en malsch. Nergens zijn de dieren zoo forsch, zoo dartel, zoo « zot ». De paarden, waarmede *Odo* en zijn vriend 's Zondags naar Meulenhof rijden, zijn prachtdieren (2). Ze hebben breede ruggen en een glanzend vel. Ze steigeren gedurig, zelfs wanneer ze stapvoets gaan.

STREUVELS is een minnaar van hevig licht, van gloeiende zonnehitte. « *Zonnetij* », — « *Zomerland* », —

---

(1) *Minnehandel.*

(2) *Verovering.*

« *Dagen* », heeten zijne werken. Hij beschrijft bij voorkeur uitgestrekte akkers, badend in een gouden zonnelicht, en hij beschrijft die met weergalooze pracht. « *De Oogst* » (1) is, in dit opzicht, een overheerlijk stuk. Wij zien er het onmetelijk tarweveld. Wij voelen de verschroeiende hitte, welke ervan teruggekaatst wordt. Dit tarweveld leeft. Het heeft zijne driften. Het stelt zich vijandelijk tegenover den mensch aan, en eischt ongenadig zijne slachtoffers. STREUVELS, de dichter en schilder van het natuurleven, bezielt de doode natuur. Alles leeft en spartelt, alles heeft zijne hartstochten. Vandaar, dat zijne tafereelen, die tevens zoo heerlijk gekleurd zijn, zulke weergalooze aantrekkingskracht hebben. Het ontwaken der aarde uit haren winterslaap (2) dwingt bewondering af. De eerste uitgang van het vee na den winter is als eene schilderij van Jan Stobbaerts.

Wonder mag het wel heeten dat STREUVELS, wiens helden zoo gezond van lijf en leden zijn; die een zoo oprecht minnaar is van licht en kleur; die gelijk weinigen den schaterenden lach van Vlaanderen kent en huldigt; die een kloek gestel en een onbekommerden geest bewondert; die Vlaanderen beschrijft en bezingt, gelijk dit tot heden niet werd gedaan, zich veelal. in zijne verhalen door eene pessimistische opvatting onderscheidt. Ook vindt hij er genoegen in de gebreken van zijne personages te overdrijven. Hier is de invloed van graaf Tolstoï niet te miskennen. De groote Russische schrijver heeft er den Vlaming toe verleid, sommigen zijner helden van de gezonde levensopvatting van ons ras te doen afwijken. Aan den Meester van « *Anna Karenja* » is het insgelijks te wijten, dat bij den schrijver van « *Minnehandel* » tooneelen van een verregaand romantismus voorkomen, naast andere, die door waarheid en juistheid uitblinken.

---

(1) *Zonnetij.*

(2) *Minnehandel.*

Soms zijn de bijzonderheden overvloedig, ja nietig. Enkele malen wordt de onkieschheid niet geheel vermeden Doch er is een groot verschil tusschen deze weelderigheid, deze opbruising van het leven met de moedwillige, afzichtelijke onbetamelijkheid, welke alle afkeuring verdient. In alle geval, veroorlove men mij ook STREUVELS te waarschuwen : de goede smaak dient overal geëerbiedigd.

De taal van STIJN STREUVELS, die in zijne eerste geschriften schier zuiver gewestspraak was, komt van lieverlede dichter bij de algemeene letterkundige taal.

« *De Gids* », een der voornaamste Hollandsche tijdschriften, is met den vorm van onzen schrijver alleszins ingenomen : « Wij staan er in de beginne vreemd « voor, kijken vreemd op, en meesmuilen soms over die « ongewone klanken en zonderlinge woordenvormingen. « Maar als, bij de herhaling van het ongemeene woord, « de beteekenis ervan ons allengs duidelijker wordt, als « wij aan die eigenaardige vormen meer gewend zijn « geraakt, leeren wij al het pittige, sappige, kleurige en « teekenende van die taal waardeeren. Gelijk zijn gewest- « genoot en bloedverwant Guido Gezelle het in zijne « gedichten deed, schiep STREUVELS in zijn prozawerk « uit het materiaal, dat hij om zich heen vond, uit « de landspraak, zooals die veel nog van middeleeuw- « sche bestanddeelen door de West-Vlamingen gebruikt « wordt, een eigen taal, vol frischheid en leven, waarin « het beurtelings bruischt en kookt, zingt en dar- « telt (1). »

Hugo Verriest, STREUVELS' vriend en streekgenoot, beoordeelt den vorm van onzen schrijver anders :

« Gij, gij schrijft uw Zuid-Oostvlaamsch, van Over- « leie en Scheldekant; dat Zuid-Vlaandersch Vlaamsch,

---

(1) Zie HUGO VERRIEST : *Twintig Vlaamsche Koppen*, II, 120.

« vol mannelijke kracht en rechten open bloei. — Eene « hooge waterzonnebloeme! Daarbij grijpt gij, als gij te « kort komt, alles wat Neerlandsch is:

« Ik hebbe woorden te kort, hebt gij zelf entwaar geschreven.

« Gij grijpt dus in den drang, hier en daar, als wat « Neerlandsch is, uit Oost en West en Noord, alles wat « gij noodig hebt of best oordeelt, of liever gevoelt; want « gij en oordeelt niet, of en oordeelt maar achterna, en « grijpt wat voorenkomt. Gij schrijft, wat uw gedacht, uw « gevoelen, uwe inbeelding best verbeeldt, in leven zet « en branden en bruischen doet.

« Ik herhaal het; er is hier geene kwestie van West- « vlaamsch. Van levend Vlaamsch wel, van Vlaandrens « Vlaamsch; van Westvlaamsch niet (1). »

Het valt niet te betwijfelen, dat de vorm van STREUVELS een machtig werktuig is in zijne hand; het geeft hem vooral het middel om zijn schilderend talent in vollen luister ten toon te spreiden. Het zij echter geoorloofd de hoop uit te drukken, dat hij eenen stap verder naar de algemeene letterkundige taal moge doen. Dat hij de woorden en uitdrukkingen links en rechts om zich heen grijpe, die best zijne gedachte weergeven, zijn beeld aanschouwelijkst schilderen; hierin volgt hij Vondel, onzen grootsten dichter, tevens onzen kloeksten taalopbouwer na; doch, dat hij de algemeene voorschriften onzer spraakleer over het hoofd ziet, is streng af te keuren.

Sinds het optreden van Guido Gezelle en de uitgaven der Idiotica door de Koninklijke Vlaamsche Academie, heeft de dialectspraak in onze letterkunde veldgewonnen. Het is niet te verwonderen. « De gewest- « spraak is toch die taal, welke het dichtst bij het hart

---

(1) *Twintig Vlaamsche Koppen*, blz. 129.

« staat, vertrouwelijkst in het oor klinkt; het valt haar « dan ook gemakkelijkst den geest en het hart te roeren, « te begeesteren en te verwarmen (1). »

Doch, de algemeene letterkundige taal is de rijpe vrucht van den vooruitgang der menschheid, eene onschatbare weldaad voor ons geslacht, een hoofdvoorwaarde voor den bloei onzer letteren (2).

Wij vragen niet, dat een kunstenaar de kleuren van zijn palet werpe, die in zoo hooge mate bijdragen om zijn land met zijne bewoners te schilderen : wij vragen, gelijk de heer Coopman, « boeken gesteld in de zangerige « Nederlandsche taal, die het midden houdt tusschen « het al te preutsch en geknutseld Hollandsch en het al « te slordige Vlaamsch (3) ».

« Beets, Van Lennep en Cremer beschrijven Hol- « landsche toestanden, Hollandsche landschappen, Hol- « landsche zeden en gebruiken », aldus drukte ik mij uit in de Koninklijke Vlaamsche Academie, bij den aanvang van het Academisch jaar 1905. « Zij voeren Hol- « landsche personages op, en gebruiken een taaleigen, « dat bij die toestanden, die landschappen, dat in den « mond dier helden past. Wilden wij die uitdrukkingen « gebruiken, waar wij Gentsche, Antwerpsche of Kem- « pische toestanden doen kennen, waar wij Zuidneder- « landsche personen opvoeren, zoo zouden wij valsch « kunstwerk leveren in den vollen zin des woords. Wij « hebben onze spreekwoorden, onze toespelingen, die « elders onbekend zijn, omdat de gebruiken waarop zij « doelen, omdat de zaken die zij uitdrukken, er onbekend

---

(1) ALBERT RICHTER, *Der Unterricht in der Muttersprache und seine nationale Bedeutung*, blz. 153.

(2) DE VRIES, *Woordenboek der Nederlandsche taal*. Inleiding, blz. LXXIX.

(3) COOPMAN, *Verslag over den Vijfjaarlijkschen Wedstrijd voor Nederlandsche letterkunde*, blz. 50.

« zijn. Wij moeten die in den mond onzer helden leggen, « en geraadzaam en estethisch is het dat de schrijver zelf « zoo dicht mogelijk bij de taal zijner personages blijve.

« Verre, oneindig verre zij het van mij hier een « taalparticularismus te prediken, dat onze zoo duurge- « wonnen eenheid in gevaar zou kunnen brengen. Doch « Rubens, Jordaens en Teniers hebben eene andere « kleur, een anderen stijl dan Rembrandt, Van der Helst « en Jan Steen, al behooren al deze geniën tot de groote « Nederlandsche School, waarvan de Vlaamsche en Hol- « landsche Scholen onderverdeelingen zijn.

« De Algemeene Nederlandsche taal is onze letter- « kundige taal, zij is het voertuig van onze literatuur, van « ons onderwijs. Zonder haar is de verheffing van ons « volk onmogelijk! (1) »

Moge onze letterkunde steeds een spiegel wezen van het Vlaamsche leven, moge zij bijdragen tot de loutering van het taalgevoel, tot de nationale en zedelijke ontwikkeling van ons dierbaar Vlaamsch Volk!

De verslaggever,
GUSTAAF SEGERS.

---

(1) *Toespraak, den 18 Januari 1905, gehouden door* GUSTAAF SEGERS, bestuurder der Koninklijke Vlaamsche Academie, bij de opening van het Academisch jaar 1905. (*Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Vlaamsche Academie*, 1905, blz. 27-28.)

Vergadering van 20 Juni 1906.

Aanwezig : de heeren JAN BROECKAERT, bestuurder; KAREL DE FLOU, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Dr. H. CLAEYS, Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, Mr. JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, JAN BOLS, DES. CLAES, ALF. JANSSENS, Jhr. Dr. K. DE GHELDERE, Dr. L. SIMONS, AD. DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. WILLEM DE VREESE, JAC. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ en AMAAT JOOS, werkende leden;

de heeren Dr. C. LECOUTERE en OMER WATTEZ, briefwisselende leden.

De heer Baron DE BETHUNE, werkend lid, heeft laten weten dat hij verhinderd is de vergadering bij te wonen.

De heer Edw. Gailliard, bestendige secretaris, leest het verslag over de Mei-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Aangeboden boeken. — Daarna legt de Bestendige Secretaris de volgende lijst over van de aan de Academie aangeboden boeken :

Door de Regeering :

Académie Royale de Belgique. Commission Royale d'Histoire. *Cartulaire de l'Abbaye du Val-Benoît,* publié par J. CUVELIER, sous-chef de section aux Archives générales du Royaume. Bruxelles, 1905.

Académie Royale de Belgique. Commission Royale d'Histoire. *Recueil de documents relatifs à l'Histoire de l'Industrie drapière en Flandre*, publié par GEORGES ESPINAS et HENRI PIRENNE. Première partie : *Des origines à l'époque bourguignonne*. Tome premier (Aire sur la Lys-Courtrai). Bruxelles, 1906.

Statistique générale de la Belgique. *Exposé de la situation du Royaume de* 1876 *à* 1900, *rédigé sous la direction de la Commission Centrale de Statistique en exécution de l'arrêté royal du* 29 *Mai* 1902. 3me fascicule. Bruxelles. s. d.

Woordenboek der Nederlandsche taal. Negende deel, vijfde aflevering, *Metterwoon-Mis*. Bewerkt door Dr. A. KLUYVER.

PERIODIEKEN : *Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et de la Classe des Beaux-Arts*, 1906, nos 3 et 4. — *Bulletin de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique*, 1906, no 1. — *Bulletin de l'Agriculture*, 1906, no 2. — *Arbeidsblad, uitgegeven door het Arbeidsambt van België*, 1906, nrs 8 en 9. — *Bibliographie de Belgique*. Année 1905 : *Tables systématiques*. Année 1906. *Première partie : Livres*, nos 8-10; *deuxième partie : Publications périodiques*, nos 8-10. — *Bulletin mensuel des Sommaires des Périodiques*, no 3. — *Bulletin bibliographique et pédagogique du Musée belge*, 1906, nos 5 et 6. — *Revue Néo-Scolastique*, 1906, no 2. — *Bulletin des Musées royaux*, 1906, nos 8-9. — *Revue de l'Université de Bruxelles*, 1905-1906, nos 8-9. — *Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, 1906, nr 4. — *Revue sociale Catholique*, 1906, no 8. — *Vlaamsche Zanten*, 5e jaargang, 1904. — *Wallonia*, 1906, nos 4 et 5.

Door de *Société Historique et Archéologique dans le duché de Limbourg* :

Publications de la Société Historique et Archéologique dans le duché de Limbourg. Tome XLI. Nouvelle série, tome XXI, 1905. Maestricht, 1905.

Door de *Société d'Emulation*, van Brugge :

Annales de la Société d'Emulation de Bruges. Revue trimestrielle pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre. Tome LVI de la collection. 2me fascicule. Mai 1906.

Door het *Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen* :

Zelandia Illustrata. Verzameling van kaarten, portretten, platen enz. betreffende de oudheid en geschiedenis van Zeeland, toebehoorende aan het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, door M. FOKKER, (4e vervolg). *Met alphabetisch register.* De in dit vervolg met een * gemerkte kaarten, portretten, enz. zijn afkomstig uit de verzameling, door dirigeerende leden der Teekenacademie in 1903 aan het Zeeuwsch Genootschap geschonken. Middelburg, 1905.

Archief. Vroegere en latere mededeelingen voornamelijk in betrekking met Zeeland, uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen. 1905. Middelburg, 1905.

Door het *Historisch Genootschap,* te Utrecht :

Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap (gevestigd te Utrecht). Zes en twintigste deel. Amsterdam, 1905.

Door den heer JAN BOUCHERIJ, werkend lid :

De Vlaamsche Taalstrijd, gevolgd van Gedichten door A. HENOT. Eerste uitgave. Thienen, 1896.

Verhandelingen van de Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding, nr 83. *De verwaarloosde en misdadige jeugd,* door A. VAN WAESBERGHE, ingenieur, bestuurder der Weldadigheidsschool van Moll.

Liederen voor ons Volk. Maandelijksche uitgave. 2de jaargang, 1905-1906. — Nr 1. *Waartoe...* Gedicht van FRANS DE CORT, muziek van FLORIMOND VAN DUYSE. — Nr 2. *Kerstlied.* Muziek van WILLEM DE MOL. — Nr 3. *Des Avonds.* Gedicht van EMMANUEL HIEL, muziek van JUL. BENOIT. — Nr 4. *Lentemorgen.* Gedicht van TH. COOPMAN, muziek van G. A. ANTHEUNIS. — Nr 5. *Sarlotteken.* Gedicht van RENÉ DE CLERCQ, muziek van JAAK OPSOMER. — Nr 6. *Het groetend Kindje.* Gedicht van LAMBRECHT LAMBRECHTS, muziek van AUGUST DE BOECK.

Door de Redactie :

De Tuinbode, Juni 1906. — *Der Weltcourier,* Juni 1906.

Ingekomen boeken. — Voor de boekerij der Academie is ingekomen :

De Gids, Juni 1906.

Ruildienst.

Annales des Facultés de Droit et des Lettres d'Aix, 1906, no 1. — *De Belgische School*, 1906, nr 1. — *Biekorf*, 1906, nrs 9-11. — *Bijdragen tot de Geschiedenis bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant*, 1906, Mei. — *Christene School*, 1906, nrs 14-16. — *Dietsche Warande en Belfort*, 1906, nr 6. — *Den Gulden Winckel*, 1906, nr 6. — *Jahrbüch des Vereins für niederdeutsche Sprachforschüng*. Jahrgang 1905. — *De Katholiek*, Juni 1906. — *Het Katholiek Onderwijs*, 1906, nr 8. — *Korrespondenzblatt des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung*, 1905, nrs 1-6. — *Onze Kunst*, Juni 1906. — *De Maasgouw*, 1906, nrs 3 en 4. — *Neerlandia*, 1906, nr 5. — *De Opvoeder*, 1906, nrs 15-17. — *De Opvoeding*, 1906, nr 6. — *De Schoolgids*, 1906, nrs 20-24 en van blz. 193-208 van « *Studiën op de Pedagogie* » door Roeland van de Casteele. — *St.-Cassianusblad*, 1906, nr 6; *bijvoegsel*, nr 11. — *Studiën*, 1906, nr 3. — *Taal en Letteren*, 1900, nr 2; 1901, nrs 2 en 3; 1903, nrs 1-12; 1904, nrs 2-5 en 7-12. — *Vlaamsche Arbeid*, 1905-1906, nr 5. — *De Vlaamsche Gids*, 1906, nr 3. — *De Vlaamsche Kunstbode*, 1906, nr 5. — *Volkskunde*, 1906, nrs 1-2.

Ingekomen brieven. — De Bestendige Secretaris stelt de vergadering in kennis met de volgende ingekomen brieven :

1°) Brief van 27 Mei 1906, waarbij de weled. heer Dr. J. TE WINKEL laat weten, dat hij op de Plechtige Vergadering spreken zal over *Taalgeschiedenis als geschiedenis van den geest.*

2°) **Begrooting voor het dienstjaar 1906.** — Brief van 31 Mei 1906, waarbij de Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs aan de Academie een exemplaar stuurt van het ontwerp van begrooting voor het loopend

dienstjaar, zooals dit stuk door hem werd goedgekeurd.

Mededeelingen door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Mededeelingen aan Tijdschriften.** — In een Tijdschrift werden de namen medegedeeld van de heeren candidaten voor de openstaande plaats van buitenlandsch eerelid. — De Bestendige Secretaris is zoo vrij aan de heeren Leden te doen opmerken, dat de mededeeling van de namen van candidaten vertrouwelijk gedaan wordt. Het Bestuur verzoekt derhalve de heeren Leden, tijdschriften of dagbladen voortaan met zulke mededeelingen niet meer in kennis te stellen.

2°) **Verslagen over den Vijfjaarlijkschen Wedstrijd in Nederlandsche letterkunde en over den Driejaarlijkschen Wedstrijd voor Tooneelletterkunde.** — Bij brieve van 9 Juni, heeft de Bestendige Secretaris, namens het Bestuur der Academie, aan den Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken om de toelating verzocht in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen het verslag over den *Vijfjaarlijkschen Wedstrijd voor het tijdvak 1900-1904*, dat in het *Staatsblad*, nr van 11 Mei, verschenen is. — Hij stelt aan de vergadering voor, eens voor al aan den Weled. Heer Minister te vragen, dat het aan onze Koninklijke Instelling zou toegelaten zijn,

dergelijke verslagen van Leden der Academie uitgaande, in onze *Verslagen en Mededeelingen* over te drukken, onmiddellijk nadat zij in het *Staatsblad* zullen verschenen zijn. — Aangenomen.

Mededeeling namens Commissiën.

Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Letteren. — De heer DE FLOU, secretaris der Commissie, legt het volgende verslag ter tafel over de vergadering van 18 April 1906.

Zijn aanwezig : de HH. GAILLIARD, voorzitter; BROECKAERT, Jhr. DE GHELDERE, Jhr. DE PAUW, Dr. DE VREESE, leden, en K. DE FLOU, secretaris.

Het proces-verbaal der vorige zitting wordt voorgelezen en goedgekeurd.

Er wordt lezing gegeven van de verslagen, uitgebracht door de heeren DE FLOU en GAILLIARD over Dr. DE VREESE's voorstel om *Geert Groote's tractaatje over Simonie,* met voorrede en aanteekeningen, in het licht te geven. — Deze verslagen worden goedgekeurd. — Een voorstel zal in dien zin aan de algemeene vergadering der Academie gedaan worden.

Aanduiding van candidaten ter vervanging van wijlen den Heer F. DE POTTER. — Worden aangeduid : de Heeren COOPMAN en SEGERS.

De bespreking van het ontwerp van Reglement wordt uitgesteld tot eene toekomstige vergadering.

DAGORDE.

1°) **Wedstrijden.** *Lezing door den Bestendigen Secretaris over de verslagen betreffende de Wedstrijden.*

Voor het jaar 1906 werden zes prijsvragen uitgeschreven. Alleen voor twee daarvan zijn er antwoorden ingekomen, nl. voor de prijsvragen over het *Zuidlimburgsch dialect* en over het *Diamantvak.*

EERSTE PRIJSVRAAG. — *Men vraagt : Een zoo volledig mogelijk Zuidlimburgsch Idioticon.* (*Hoofddialect : Sint Truidensch.*) — Prijs : 500 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

De drie heeren verslaggevers zijn het eens om te zeggen dat het antwoord met kenspreuk « *De tijd is mij te kort* » niet kan in aanmerking komen.

Voor het antwoord met kenspreuk « *Labore et Constantia* » is het anders gelegen. De heer Dr. L. SIMONS, eerste verslaggever, stelt voor, dat de schrijver van dit antwoord zal verzocht worden zijn werk nog eens op de leest te zetten, « alvorens de Academie het den prijs « waardig keurt, d. i., dat hij den woordvoorraad zal « aanvullen, het overtollige besnoeien, meer orde aan- « brengen ». — De heer Mr. P. BELLEFROID, tweede verslaggever, meent dat bedoeld antwoord den druk waardig is en dat het « voor het toekennen van den uitgeloofden prijs kan volstaan ». Hij stelt echter daartoe als voorwaarde, dat Schrijver « zijn *Idioticon* herzie, « daaruit de Nederlandsche woorden verwijdere, die in « het Sint-Truidensche dialect, buiten den tongval, niets « eigenaardigs opleveren, en het verder zoo goed moge- « lijk volledige ». — Eindelijk, de heer Dr. LECOUTERE, derde verslaggever, wil gaarne bekennen, dat de bewerker van het besproken antwoord zich veel moeite getroost heeft en dat hij gepoogd heeft een ernstigen arbeid te leveren : deze was echter « voor zijne taak « niet voldoende berekend en niet bekend genoeg met « de eischen aan zulk een onderzoek verbonden ». De heer LECOUTERE zegt ten slotte : « Het zou te betreuren « zijn, ware al zijn ijverig bijeenverzamelen tevergeefs « geschied; doch zijn werk schijnt mij te onvolmaakt, « te onwetenschappelijk uitgevoerd om den uitgeloofden « prijs te verdienen. ».

— De heer Dr. Lecoutere vraagt het woord. Hij licht zijn verslag mondeling toe en dringt er op aan, dat de Academie aan het antwoord met kenspreuk *Labore et Constantia* den uitgeloofden prijs niet zou toekennen, ook niet voorwaardelijk, aangezien de Academie reeds meer dan eens heeft ondervonden, dat voorwaardelijke bekroningen tot allerlei moeilijkheden aanleiding geven. Zekere verdiensten kan men aan het werk niet ontzeggen, maar het is niet wetenschappelijk aangelegd, en het valt zeer te betwijfelen of de Schrijver ervan, die de noodige wetenschappelijke opleiding niet schijnt genoten te hebben, zijnen arbeid op zulke wijze zou kunnen verbeteren, dat hij bekronenswaardig zou worden. Niets staat daar borg voor. — De Academie sluit zich met eenparige stemmen bij die zienswijze aan en beslist geen der twee ingezonden stukken te bekronen.

TWEEDE PRIJSVRAAG. — *Men vraagt : Eene volledige Nederlandsche vakwoordenlijst over de verschillende bedrijven van het Diamantvak (klooven, snijden, slijpen, zetten enz.), met vermelding, zooveel mogelijk, van de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen, en met afbeelding van het gebruikt gereedschap en van de vormen.* — Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Het antwoord met kenspreuk « *'k Zie de sterren geren* » moet, — aldus verklaren de Heeren Verslaggevers eenparig, — als onvoldoende ter zijde gelegd worden. — Wat het antwoord betreft met kenspreuk « *De Taal is gansch het Volk* », de Heeren Verslaggevers achten het alle drie eene bekroning waardig. Edoch, de

heer V. DELA MONTAGNE, eerste verslaggever, uit den wensch dat de Schrijver uit zijn stuk verwijdere al wat niet aan de prijsvraag beantwoordt zooals die werd uitgeschreven en dat hij anderzijds zijne lijst behoorlijk aanvulle. — Van zijnen kant zegt de heer BOUCHERIJ, tweede verslaggever, dat het wenschelijk is dat eenige Jan- en Allemanswoorden en onnoodige bijzaken doorschrapt worden, sommige verklaringen ingekort en enkele schema's bijgevoegd. — Bij die zienswijzen sloot zich de heer SEGERS, derde verslaggever, aan.

De heer Dr. W. DE VREESE, zich in 't algemeen aansluitende bij de conclusies van de verslaggevers, veroorlooft zich eenig voorbehoud naar aanleiding van de door deze gestelde voorwaarde, dat uit **Nr 2** (met kenspreuk : *De Taal is gansch het Volk*) een aantal artikelen, die veeleer de geschiedenis van de diamantnijverheid en dergelijke betreffen, zouden dienen geschrapt.

Spreker stemt toe, dat de bedoelde artikelen in de *Lijst der Vakwoorden* misplaatst zijn; maar hun inhoud is voor iemand, die met de diamantnijverheid geheel onbekend is — dat wil zeggen haast voor iedereen —, blijkbaar van het hoogste belang; daarenboven is het zeer waarschijnlijk, dat in de gewraakte artikelen meer dan eene bijzonderheid vermeld wordt, die op het ontstaan en gebruik van verschillende eigenlijke vaktermen een helder licht werpt. Daarom stelt Dr. DE VREESE voor, dat aan een eventueele bekroning de voorwaarde zou worden verbonden, dat de artikelen die geen eigenlijke vaktermen, maar

inrichting en geschiedenis van de diamantnijverheid betreffen, **niet** geschrapt, maar *uit de woordenlijst zullen worden gelicht*, en omgewerkt tot een *samenhangende inleiding*, ten genoege van de Jury. (*Toetredingen.*)

Met eenparige stemmen beslist de Academie gezegd antwoord te bekronen. De bekroning blijft echter afhankelijk van de voorwaarde dat de schrijver gevolg geve aan de aan- en opmerkingen door de heeren Keurders in hunne verslagen gemaakt, en inzonderheid, wat sommige artikelen betreft, zooals dit door den heer Dr. DE VREESE geformuleerd werd. – Er wordt dienvolgens overgegaan tot de opening van het gesloten briefje dat bij het antwoord gevoegd is, en waaruit blijkt dat de schrijver daarvan is de heer Dr. FELIX LEVITICUS, privaat-docent aan de Hoogeschool en leeraar aan de derde Hoogere Burgerschool met vijfjarigen cursus te Amsterdam, reeds in 1890 bekroond voor zijne verhandeling over de *Klank en vormleer van het Middelnederlandsch dialect der Sint Servatiuslegende van Heynrijck van Veldeken.*

2°) **Verkiezingen.** — *a.*) **Commissie voor Middelnederlandsche Letteren.** *Verkiezing van een lid der Commissie ter vervanging van wijlen* FRANS DE POTTER.

Candidaten : de heeren TH. COOPMAN en GUSTAAF SEGERS.

Worden door den heer Bestuurder als stemopnemers aangewezen : de heeren Dr. H. CLAEYS en Jhr. Mr. NAP. DE PAUW.

Wordt verkozen : de heer TH. COOPMAN.

b.) **Verkiezing van een buitenlandsch eerelid,** *ter vervanging van wijlen* Dr. MORITZ HEYNE.

Worden door den heer Bestuurder als stemopnemers aangewezen : de heeren TH. COOPMAN en AMAAT JOOS.

Wordt verkozen : de heer Dr. KLUGE, hoogleeraar te Freiburg in Breisgau.

3°) **Plechtige vergadering op 8 Juli.** *Lezing der voordrachten op die vergadering te houden.* (Als toepassing van art. 11, § *Zittingen,* der wet van 15 Maart 1887). — De heer Bestuurder stelt in 't kort de heeren Leden in kennis met de lezing door hem op de Plechtige Vergadering te houden.

4°) **Lezing door den heer Alf. Janssens :** *Eene plechtige vergadering van* ARCADIA *te Rome.* — Na in eenige woorden den oorsprong, de geschiedenis en de huidige werkzaamheid der aloude Roomsche Academie te hebben uitgelegd, bespreekt de Heer A. J. M. JANSSENS de vergadering van Goeden Vrijdag *(Tornata solenne),* enkel aan muziek en poëzie toegewijd. In die vergadering had hij de eer een Vlaamsch gedicht te mogen voorlezen. Dit gedicht heet *Scala Santa* en herinnert het laatste bezoek van Pius IX aan zijn

geliefkoosd heiligdom, den avond van den 19 September 1870. Eenvoudig en verheven, sober en hartroerend, zijn deze strofen. Poëzie die komt uit het hart en dringt in het hart der aanhoorders.

5°) **Lezing door den heer Edw. Gailliard :** *Over Nederlandsche bladen, die in Amerika verschijnen.* — De heer EDW. GAILLIARD herinnert aan de zending door den heer ROBERT BOEN, uit Brooklijn (New-York), van een exemplaar van dertien Nederlandsche bladen, welke in Amerika verschijnen. Zijns inziens mag eene mededeeling over deze en soortgelijke bladen zich niet bepalen tot eene eenvoudige beschrijving daarvan in typographisch opzicht of wat het uiterlijk betreft. Er moet een woord gezegd worden, én over den inhoud, én over de inrichting of redactie.

Kan men over een volk oordeelen, vraagt Spreker zich af, naar hetgeen dit volk leest of te lezen krijgt? Hij meent van ja. Derhalve, zegt hij, willen wij ons min of meer een juist denkbeeld vormen van zekere toestanden bij onze Amerikaansche Stambroeders op intellectueel gebied, dan zal het misschien goed zijn ettelijke van de ontvangen bladen van nabij te onderzoeken. Uit zulk een onderzoek moet als het ware eene bladzijde kunnen opgemaakt worden, voor de geschiedenis van de Nederlandsche uitwijkelingen, die zich in Amerika gevestigd hebben en zich nog aldaar gaan vestigen.

De heer GAILLIARD wijst verder op een belangwekkend artikel, getitel *Het Nederlandsch taalgebied*, dat in Mr. JOSSON's werk « *Het recht der Zuidafrikaansche Republiek* » verscheen en waarin de Heer HIPP. MEERT, leeraar aan het Koninklijk Atheneum te Gent, van talrijke Nederlandsche bladen spreekt, welke in verschillende steden van Amerika gedrukt worden.

Ten slotte gaat Spreker over tot eene omstandige studie over het weekblad *Onze Toekomst*, dat te Chicago verschijnt, en over het maandblad *De Gids*, uit De Pere (Wisconsin). Hij belooft, bij eene verdere gelegenheid, zijne studie voort te zetten.

De heer Bestuurder stelt voor de lezing van den heer JANSSENS in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen. — Goedgekeurd. (Wat de lezing van den heer EDW. GAILLIARD betreft, die zal enkel later kunnen opgenomen worden.)

De zitting word te 4 uur gesloten.

EENE
PLECHTIGE VERGADERING
van « ARCADIA » te Rome,

door A. J. M. JANSSENS.

Mijne Heeren,

Het was geen kleine eer voor mij aan de plechtige vergadering *(Tornata solenne)* van *Arcadia* te mogen deelnemen en daar onze geliefde moedertaal te laten klinken en te hooren toejuichen.

Indien zulke eer mij te beurt viel, was het veeleer aan den naam der Vlaamsche Academie dan aan mijnen eigen naam te danken.

Daarom verhaast ik mij de mij bewezene eer op mijne achtbare collega's over te brengen en hun eenige bijzonderheden over die *Tornata* mede te deelen.

De aloude academie *Arcadia* werd rond het einde der 17de eeuw te Rome gesticht.

Den 24 Januari 1656 werd de eerste vergadering, waaruit *Arcadia* zou ontstaan, gehouden te Rome in het paleis Riario (nu Corsini) alsdan verblijfplaats der koningin *Maria Christina van Zweden,* dewelke na hare bekeering (zij was dochter van Gustaaf Adolf) zich te Rome kwam vestigen, en daar, door hare buitengewone ontwikkeling, de letterbeoefenaars tot zich trok.

De koningin stelde het ontwerp der standregelen op. Doch 't is maar na de dood dezer prinses, in 1689 voorgevallen, dat de Academie werd gesticht.

Reeds in 1690, onder den eersten voorzitter *Jiov. Mario Crescimbeni* van *Macerata,* gekend onder den naam van *Alfesibeo Cario,* hadden de vergaderingen plaats, eerst in de *Farneze*-hovingen, daarna op den Aventyn in de *Ginnasi*-hovingen.

De Academie liet zich *Bosco Parrasio* en *Arcadia* noemen, ter wille van de alsdan zeer in zwang zijnde herdersdichten.

De eerste plechtige vergadering van *Arcadia* had plaats op den *Gianicolo,* in den hof van *San Pietro in Montorio.*

Jan V, koning van Portugaal, schonk aan *Arcadia* een lokaal op den *Gianicolo,* alwaar de Academie in 1726 vergaderde.

Het gewoon lokaal van *Arcadia* is nu een paleis nevens *San Carlo al Corso,* waarvan zij het tweede verdiep inneemt.

Daar bevindt zich de conferentiezaal, benevens vele andere vertrekken en eene galerij van portretten der meestverdienstelijke medeleden uit alle tijden en landen (1).

---

(1) In de lijst der vermaarde geleerden, letterkundigen en kunstenaars die tot *Arcadia* behoord hebben, vind ik ALFIERI, V.; BALMES, J.; BUFFON, G.; CANOVA, A.; CHATEAUBRIAND, FR.-

Daar worden er 's winters bijna elken avond voordrachten gehouden over letteren, kunsten en wetenschappen, welke in het *Giornale Arcadico* worden opgenomen (1).

Daar worden op enkele feestdagen plechtige vergaderingen gehouden, uitsluitend aan muziek en poëzie toegewijd.

Zoo was het ook op de *Tornata solenne* van Goeden Vrijdag, ter gelegenheid van den lijdensdag Onzes Heeren.

Aug.; de Rossi, J.-B.; de Staël, A.-L.; d'Humbold; Manzoni, A.; Metastasio, P.; Montalembert, C.; Ozanam, Fr.; Pellico, S.; Secchi, A. en Tenerani, P.

Onder de laatst aangenomen leden van 't buitenland, zullen wij melden voor Frankrijk, den muziekkundigen Cam. Bellaigue, uit de *Revue des Deux Mondes;* voor Engeland, den vermaarden geschiedschrijver Dom Gasquet, voorzitter van de Congregatie der Engelsche Benedictijnen; voor België, A.-J.-M. Janssens, letterkundige, en den geschiedschrijver G. Kurth; voor Duitschland, den toondichter Ant. Urspruch, van het Conservatorium van Frankfort; voor Oostenrijk, den geschiedschrijver Ludw. Pastor, en voor Polen, Sienkiewicz.

(1) Dit *Giornale* verschijnt maandelijks. De inhoud voor Maart was de volgende :

T. DD. Venuti, *Cenni intorno alcuni uomini illustri sepolti nella chiesa di S. Nicola in Arcione.* — A. Bartolini, *Pastor Maximus. Cantata.* — R. D'Amico, *L'Opera Poetica di Giuseppe Manni.* — L. Janssens, *Il Santo di Ant. Fogazzaro.* — A. Bartolini, *Il pensionata di Spagna.* — G. Stara-Tedde, *Dall Archivio d'Arcadia.* — *Il Parini e l'Arcadia.* — *Rivista delle Riviste.* — *Bibliografia.* — *Cronaca.*

N. B. Er dient hier bijgevoegd dat er in *Arcadia*, den 19 Maart 1899, eene afdeeling werd gesticht tot ontwikkeling der vrouw : *Cultura della donna.*

Het hoofd van *Arcadia* is Z. H. de Paus, onder de naam van PASTORE MASSIMO; de tijdelijke voorzitter, *custode generale*, is nu Monsignor BARTOLINI, die gansch zijn leven wijdt aan den bloei der academie, een man die de diepste geleerdheid paart met de minzaamste gedienstigheid, vermaard door zijne ophelderingen op Dante nog altijd met onvermoeibaren ijver voortgezet, en door zijn onnavolgbaar talent van dichter en improvisator.

Aan Monsignor BARTOLINI is het te danken dat er ditmaal een *poesia fiamminga* op het programma verscheen.

Tijdens het jubileum van Leo XIII werden er Fransche, Spaansche, Duitsche en Engelsche gedichten gelezen. Maar Vlaamsch was er nog niet gehoord, tenzij in eenige citaten door Dom LORENZO JANSSENS medegedeeld, in eene studie over de Vlaamsche kunst.

Ik ben dus gelukkig den Z. E. *custode generale* hier hulde te brengen en hem mijnen diepsten dank aan te bieden.

Nu een woord over de vergadering zelve.

Het *programma letterario*, waarvan ik straks zal spreken, was ingevlochten tusschen *le Sette parole di N. S. Jesu Cristo, musica del Maestro* TH. DUBOIS, zeer smaakvol uitgevoerd onder de kundige leiding van Sig. ADRIANO LUALDI.

De openingsrede werd gevoerd door Comm. Filippo Tolli. Het waren apologetische beschouwingen ingegeven door het herdenken aan J. C. lijden en verrijzenis. Zeer prachtig woord.

Daarna bezong Mons. Luigi Lazzareschi, aartsbisschop van Iconio, de dood des Zaligmakers in schoone Latijnsche verzen.

Daarop volgde de Eerw. pater Gioacchino Ferrini, met eenen roerenden Italiaanschen lierzang over het *Stabat Mater*.

Dan was het de beurt der *poesia fiamminga*, door Comm. Alfonso Janssens, *membro della Reale accademia fiamminga del Belgio*, gevolgd door de *versione italiana del* P. Lorenzo Janssens. Hierover verder.

Signorina Aida Fusco volgde met een klinkenden lierzang, waarin de laatste uitberstingen van den Vesuvius werden herdacht.

Prof. Cav. Giuseppe Biroccini sloot de letterkundige reeks met een gemoedelijk stuk in losse verzen, waarin hij de dood zijner welbeminde vrouw herinnerde en zijnen troost zocht in de gedachte van Jesus' dood en verrijzenis en in de hoop op een gelukkig samenzijn hierboven.

Achtbare collega's, 't zal onnuttig zijn langer bij de uitvoering van dit schoon programma stil te blijven.

't Weze genoegzaam te melden dat het uitgelezen publiek, waaronder ik enkel Z. E. Cardin. V. VANUTELLI en Baron D'ERP, *minister van België*, wil noemen, niet ophield zijne voldoening door luidruchtig applaus te betuigen.

Nu laat ik het aan U over, achtbare collega's, te oordeelen of die goedkeuring ook door mijne lezing verdiend was.

Mijn onderwerp heette *Scala Santa*. Iedereen kent dit vermaard heiligdom van Rome. Maar wat men minder weet is dat Pius IX dit heiligdom bijzonder liefhad en milddadig heeft begunstigd. Ook is het aan de *Scala Santa*, waar zijn knielend beeld thans in marmer prijkt, dat hij den avond voor de inneming van Rome, na aan generaal KANZLER geschreven te hebben de overgaafsonderhandelingen aan te knoopen, zoodra de bres zou geopend zijn, dat hij, zeg ik, zijn allerlaatste bezoek bracht (1).

Ik wilde dus benevens het lijden van J. C. ook en niet het minst het lijden van Pius IX bezingen en, zonder eenige politieke overtuiging te kwetsen, uit de oogen van een Romeinsch publiek een traan van medelijden lokken voor hem, dien ik zoo zeer bemind en, laat er mij bijvoegen, tot het laatste gediend heb.

---

(1) Zie *Histoire de l'Invasion des Etats Pontificaux*, par le Comte DE BEAUFFORT, blz. 257 en volgende.

Na eenige woorden van verschooning en van dank tot de vergadering te hebben gericht in de Italiaansche taal, las ik het volgende gedicht.

Doch vooraleer mijne lezing te beginnen, wil ik hier mijnen innigsten dank betuigen aan mijn neef Pater LORENZO JANSSENS, die de vertaling in proza van mijn gedicht zeer trouw heeft bewerkt en prachtig voorgedragen.

Het gedicht, thans door Monsignor BARTOLINI in Italiaansche versmaat gebracht, zal in het *Giornale Arcadico* opgenomen worden.

SCALA SANTA

gelezen in de plechtige zitting van Arcadia te Rome, op Goeden Vrijdag 1906.

O zeg ons, Heilige Trap, o zeg,
gij, die, uit elke gouw,
de Christnen roept ten lijdensweg,
op dezen dag van rouw;

o Gij, die eens getuige waart
der smart van Jezus zoet,
en menig heilig spoor bewaart
van zijn vergoten bloed;

o Heilige Trap, die hebt den kreet
gehoord der razernij :
« Kruis Jezus, die zich koning heet,
en stel Barrabas vrij! »

die hebt gezien den handenwasch
des rechters, en hoe laf,
den man, waar geene schuld in was,
hij geeslen deed voor straf;

die hebt gezien « den Mensch », — o God,
was dat Maria 's zoon! —
verscheurd, bevlekt, gehoond, bespot,
Hij eens zoo godlijk schoon!

o Heilge Trap, die Hem zaagt staan,
  de doornen kroon op 't hoofd,
en stronklend langs uw treden gaan,
  den blik door bloed verdoofd;

die vloeien voeldet op u neer
  der wereld losprijs, ja,
die leiddet Jezus onzen Heer
  naar kruis en Golgotha; .

o zeg ons, Heilge Trap, o gij
  die zaagt, door de eeuwen heen,
de ononderbroken pelgrimsrij
  die aanstapte in gebeên,

zaagt ge in dien langen lijdersstoet
  niet eens een man, wiens leed
zoo bitter, u gedenken doet
  des Meesters lijden wreed?

***

Eens ja!... 't was een blanke grijsaard!..
  Zes en dertig jaar geleden,
bracht hij, wankelend van weemoed,
  mij zijn tranen en gebeden.

't Was mijn Koning, mijn beschermer
  die met beeldwerk mij versierde...
o Hoe schoon was hij, toen 't juichend
  volk zijn plechtgen aantocht vierde...

Nu, belegerd in zijn hoofdstad,
  door de mogendheên verlaten,
heeft hij niets meer ter beschutting
  Dan een handvol wachtsoldaten,

En het offer van hun leven
  Dat zij hem al smeekend boden,
Wou hij, Vader, niet aanveerden....
  't Is geschreven nu.... Een looden

last ontviel zijn schouders, doch zijn
  koningsherte zuchtte bitter.
't Scheen of Jezus doorne krone,
  blinkend nog van bloedgeschitter,

hem het hoofd doorpriemde, en knielend
  klom hij langs mijn trappen, hijgend
van vermoeinis, tranen stortend
  van verdriet en lijdzaam zwijgend....

Dan, van uit de hoogkapelle
  galmde op eens des grijsaards bede :
« Groote God, mijn Zaligmaker,
  zie mij op deze outertrede

neergeknield! Och, wil den dienaar
  uwer dienaars niet verstooten!
Heer, aanhoor mijn vurig smeeken,
  door uw Heilig Bloed, vergoten

op dees trappen! spaar uw Kerke?
  Wilt ge een offer? Zie ik biede
Me aan uw toorn, o Heer, ontferming!
  Doch.... uw heilge wil geschiede!...

Nog weergalmde deze bede
 door het heiligdom, of stemmen
juichten buiten rond des Pauzen
 Koets, met geestdrift niet te temmen :

« Moed! Schep moed, o Heilge Vader,
 Moed! verdedig u, en zegen
uw trouwhertige onderdanen!
 Leve, leve Pius negen! ».....

's Andrendaags weerklonk 't kanon. De
 troon der Pauzen stortte neder....
en, helaas, den blanken grijsaard
 zag ik nooit meer, nooit meer weder.

A. J. M. JANSSENS.

PLECHTIGE VERGADERING

van 8 Juli 1906

IN DE GROOTE FEESTZAAL

VAN HET

GOUVERNEMENTSHOTEL.

De vergadering vangt te 11 1/4 aan.

Aanwezig : de heeren JAN BROECKAERT, bestuurder; K. DE FLOU, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Dr. H. CLAEYS, Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, TH. COOPMAN, J. BOLS, DES. CLAES, Jhr. Dr. K. DE GHELDERE, AD. DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. W. DE VREESE, JAC. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, Baron DE BETHUNE en AMAAT JOOS, werkende leden;

de heeren HUGO VERRIEST en OMER WATTEZ, briefwisselende leden.

De heeren Mr. JULIUS OBRIE, Mr. EDW. COREMANS, Dr. L. SIMONS en Dr. J. MAC LEOD, werkende leden, alsook de heeren Dr. LECOUTERE, Mr. PAUL BELLEFROID en Dr. EUG. VAN OYE, briefwisselende leden,

hebben bericht gezonden, dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

***

Vereeren de plechtigheid met hunne tegenwoordigheid, de heeren :

Baron DE KERCHOVE D'EXAERDE, gouverneur der provincie Oost-Vlaanderen; — Eerw. heer kanunnik SEGERS, aartsdiaken, als vertegenwoordiger van Z. D. H. Mgr. den Bisschop van Gent; — J. VAN CLEEMPUTTE, volksvertegenwoordiger; — TH. WOUTERS, advocaat generaal bij het Hof van Beroep; — MARC BAERTSOEN, schepen der stad; — JOS. CASIER en ALF. SIFFER, gemeenteraadsleden; — Eerw. heer Pater J. VAN DE VEN, der Societeit Jesu, te Aalst, de stichter van het *Van de Ven-Heremans' Fonds;* — hoogleeraar Dr. E. WASTEELS; — A. ROEGIERS, bestuurder der Rijks Normaalschool; — E. BUSSCHAERT, eereschoolopziener; — EDM. FABRI, arbeidsopziener voor Oost-Vlaanderen; — kanunnik E. DE LEPELEER en Dr. V. FRIS, leeraars aan het Koninklijk Atheneum; — C. VAN DE PUTTE, leeraar aan het Koninklijk Atheneum, te Ath; — LAMBRECHT LAMBRECHTS en EM. DE SORGHER, leeraars aan de Rijks Normaalschool; — Eerw. heer A. JACOBS, leeraar aan het Sint-

Lievensgesticht; — Eerw. heer ERN. SOENS, leeraar aan het Sint-Lievensgesticht en ondervoorzitter van het *Gentsche Davidsfonds;* — PH. DE VACHT, pastoor van Sint-Pieters-Buiten; — Mr. EDG. DOBBELAERE, secretaris der Vlaamsche Balie; — Mr. K. VAN ACKER, zoon; — Eerw. Pater P. DE BECK, der Societeit Jesu; — LIEVEVROUW-COOPMAN, letterkundige; — EG. DE BACKER en G. DE MOOR, apothekers; — HIPP. LEROY, beeldhouwer; — EDW. CRIEL en D. VAN REYSSCHOOT, toonkundigen; — F. VAN BAMBEKE, grondeigenaar; — A. V. BULTYNCK, hoofdopsteller van het *Fondsenblad;* — DE COSTER, voor het *Journal de Gand;* en VERSTRAETE, voor *La Flandre libérale*, enz.; — verder verschillende Heeren geestelijken, studenten, letterkundigen en een dertigtal Dames.

***

De heeren J. BALLION, WILFRIED SIFFER, VICTOR VERMAST en IVO DE VREESE, waren zoo goed, zooals verleden jaar, als Commissarissen dienst in de zaal te doen.

***

De heer J. BROECKAERT, bestuurder, verklaart de vergadering geopend; hij zegt den Weled. heer Gouverneur Baron DE KERCHOVE

d'Exaerde een hartelijk woord van dank, omdat hij met de meeste bereidwilligheid de groote feestzaal van het Gouvernementshotel ten dienste der Koninklijke Vlaamsche Academie voor het houden van hare Plechtige Vergadering van heden, heeft gelieven te stellen, en betuigt aan de aanwezige personen den dank der Academie voor hunne hoogst vereerende opkomst. Hij verleent het woord aan den Bestendigen Secretaris, om de vergadering met de ingekomen stukken in kennis te stellen.

Verscheidene hooggeachte personen, zegt de heer Edw. Gailliard, bestendige secretaris, hebben schriftelijk aan het Bestuur der Academie laten weten, hoezeer het hun spijt dat zij verhinderd zijn deze Plechtige Vergadering bij te wonen. Het zijn de Heeren : J. de Trooz, minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs; — Graaf de Smet de Naeyer, minister van Financiën; — Baron van der Bruggen, minister van Landbouw en Schoone Kunsten; — J. van den Heuvel, minister van Justitie; — Staatsminister A. Beernaert, die tot op het laatste oogenblik de hoop koesterde onze Plechtige Vergadering te kunnen bijwonen; — F. Schollaert, voorzitter van de Kamer van Volks-

vertegenwoordigers; — C. van Overbergh, algemeen bestuurder bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken; — H. van Maele, eerste voorzitter bij het Hof van Beroep te Gent; — luitenant-generaal Baron Greindl, opperbevelhebber der Burgerwacht voor de provinciën Oost- en West-Vlaanderen; — generaal-majoor Graaf van der Stegen de Putte, bevelhebber van de tweede brigade Ruiterij; — E. Braun, burgemeester der stad Gent; — Cogels-Osy, gouverneur der provincie Antwerpen; — Jules Lammens, oud-senator; — de senatoren Graaf de Kerchove d'Ousselghem, Léger, Graaf t'Kint de Roodenbeke en A. Vercruysse; — V. Begerem, G. Cooreman, J. Maenhaut en A. Verhaegen, volksvertegenwoordigers; — E. de Bast, raadsheer bij het Hof van Beroep; — P. Thomas, rector der Hoogeschool; — hoogleeraren Dr. C. de Bruyne en Dr. Paul Mansion; — de Heem, hoofdingenieur van Bruggen en Wegen; — O. Bruneel, schepen der stad Gent; — A. de Bock, vicaris-generaal van Z. H. den Bisschop van Gent en aartspriester; — J. D. Domela Nieuwenhuijs, predikant der Evangelisch Hervormde Kerk; — J. H. Laatsman, predikant bij de Vlaamsche Gemeente der Belgische Evangelische Kerk; — A. Solvyns, arrondissements-commissaris

voor de vereenigde arrondissementen van Gent en Eecloo; — kapitein DE LEENHEER; — ALF. VERMAST, bestuurder der Middelbare School; — ALB. MAERTENS, bestuurder der Bank van Vlaanderen; — Jhr. ROBRECHT SCHOORMAN, onderarchivaris van den Staat; — HECTOR DUTORDOIR, hoofdingenieur, bestuurder van den Provincialen Technischen Dienst; — Baron CASIER, en Juffrouw CORDELIA VAN DE WIELE, bijzondere te Kortrijk.

***

Daarna opent de heer bestuurder J. BROECKAERT de vergadering met eene toespraak over den *Spellingsoorlog* :

De Koninklijke Vlaamsche Academie, zoo vangt Spreker aan, viert heden den twintigsten verjaardag harer stichting. Met rechtmatige vreugde, alhoewel zonder uiterlijk praalvertoon, herdenkt zij dit heuglijk feit uit de geschiedenis der Vlaamsche Beweging.

Na enkele woorden over die stichting, stuurt hij een hartelijken welkomgroet tot Prof. Dr. Jan te Winkel, die zoo bereidwillig aanvaardde heden in de Academie als feestredenaar op te treden.

Daarna vat Spreker zijn onderwerp aan. Hij herinnert er aan hoe erbarmelijk het in de jaren dertig met de schrijfwijze onzer taal gesteld was. Vaste regels waren onbekend en elke schrijver volgde een hem eigen stelsel. Zulks was natuurlijk

zeer nadeelig voor het onderwijs der moedertaal, en gaf aanleiding tot allerlei klachten en oneenigheid. Er moest kost wat kost een einde aan dien toestand gesteld worden.

Twee partijen stonden echter tegenover elkander : de aanhangers der algemeene Nederlandsche schrijfwijze, met David en Willems aan het hoofd, en de « Des Rochisten », die van de Hollandsche spelling niet hooren wilden. Hun voornaamste aanvoerder was Behaeghel, een Westvlaamsche kostschoolhouder.

De strijd was allervinnigst, voornamelijk van den kant der « Des Rochisten », die de partijgangers der Hollandsche spelling op het hevigste aanvielen en de belachelijkste beschuldigingen naar het hoofd wierpen.

In 1839 verscheen het verslag van den heer Bormans op de spellingquæstie. Hiermede was de strijd echter niet uitgestreden. Wel werden de besluitselen van dit verslag door de overgroote meerderheid der Vlaamsche schrijvers aangenomen; maar de « Behaegelisten » verdubbelden van den anderen kant hunne verwoede aanvallen tegen het stelsel der Taalcommissie.

In 1842 verscheen *De Spellingsoorlog* van Pr. van Duyse, waarin de taalprotestanten duchtig over den hekel gehaald werden en die niet weinig bijdroeg om de « Des Rochisten » aanhangers te doen verliezen.

Den 1 Januari 1844 verscheen het Koninklijk Besluit waarbij de besluitselen der Taalcommissie

aangenomen werden voor de vertalingen in het *Bulletin officiel*. Dit was de genadeslag voor de vijanden der eenheid van spelling. Eene laatste poging door een hunner in de Kamer van Volksvertegenwoordigers beproefd, liep tot schande en vernedering der aanhangers van het oude stelsel af.

De Spellingsoorlog had uitgewoed.

De heer Bestuurder verleent het woord aan den heer Dr. JAN TE WINKEL, hoogleeraar te Amsterdam, buitenlandsch eerelid der Academie, die zal spreken over *Taalgeschiedenis als geschiedenis van den geest*.

Met den menschelijken geest, — zegt Dr. TE WINKEL, — groeit de taal gelijk op. De rijkdom der menschelijke gedachten, de helderheid en nauwkeurigheid der begrippen neemt voortdurend toe, en van die ontwikkeling van den menschelijken geest is de taal het spiegelbeeld. De wetenschap der taalvergelijking nu stelt ons in staat den stand der begrippen en denkbeelden van het menschengeslacht te leeren kennen in een tijd, toen er nog geene schriftelijke overlevering bestond. De taal bewijst aan de voorgeschiedenis van den geest denzelfden dienst als de geologische toestand der aarde aan de voorgeschiedenis onzer planeet. Daardoor zal het voor den taalbeoefenaar mogelijk worden, problemen op te lossen, die de bespiegelende wijsbegeerte nog onopgelost heeft moeten laten. Eerst als de taalgeschiedenis ons

zal hebben geleerd, hoe 's menschen begrippen ontstonden en zich ontwikkelden, zullen wij die begrippen begrijpen. Zoo b. v. zal de taalwetenschap veel beter dan de wijsbegeerte ons kunnen leeren wat onder het begrip « *tijd* » moet worden verstaan, of m. a. w. hoe zich dat begrip geleidelijk heeft gevormd. In bijzonderheden wordt nu uit de geschiedenis der woorden nagegaan, hoe het tijdsbegrip altijd onafscheidelijk verbonden is geweest met het bewegingsbegrip, met het begrip van rustpunt op den weg, met het begrip van teeken voor de herhaling van telkens wederkeerende gebeurtenissen, en ook met de verschillende ruimtebegrippen, die dikwijls met de tijdsbegrippen dezelfde woorden gemeen hebben, en misschien door den oermensch nog niet onderscheiden werden.

***

Het woord is thans aan den heer EDW. GAILLIARD, bestendigen secretaris, die den uitslag bekend maakt van de *Letterkundige Wedstrijden voor het jaar 1906*, van den *Vijfjaarlijkschen Wedstrijd in Nederlandsche Letterkunde voor het elfde tijdvak* (1900-1904), en van de *Verkiezingen* in de Juni-vergadering :

Voor het jaar 1906 heeft de Koninklijke Vlaamsche Academie zes prijsvragen uitgeschreven. Enkel twee daarvan werden beantwoord, te weten

de prijsvraag over het *Zuidlimburgsch dialect* en die over het *Ambacht van den diamantslijper.*

Alhoewel een van de twee antwoorden voor de eerste dier prijsvragen ingezonden niet van verdienste ontbloot is, heeft de Academie die verhandeling niet kunnen bekronen.

Voor de tweede dezer prijsvragen, nl. die over het *Diamantvak,* heeft onze Koninklijke Instelling ook twee antwoorden ontvangen. De drie keurders, de heeren V. DELA MONTAGNE, J. BOUCHERIJ en G. SEGERS, zijn het eens om aan de Academie voor te stellen aan de verhandeling met kenspreuk « *De Taal is gansch het Volk* » den uitgeloofden prijs toe te kennen. Derhalve heeft de Academie, met eenparige stemmen, in hare vergadering van 20 Juni, besloten bedoelde studie met goud te bekronen. De schrijver daarvan is gebleken te zijn de heer Dr. FELIX LEVITICUS, reeds in 1890 bekroond voor zijne verhandeling over de *Klank- en vormleer van het Middelnederlandsch dialect der Sint-Servatiuslegende van Heynrijck van Veldeken.*

De prijswinnaar, de heer Dr. FELIX LEVITICUS, privaat-docent aan de Universiteit te Amsterdam en leeraar aan de derde Hoogere Burgerschool met vijfjarigen cursus, ontvangt uit de handen van den heer Bestuurder het Diploma aan zijne bekroonde verhandeling door de Academie toegekend. Hij wordt door de aanwezigen hartelijk toegejuicht.

De Bestendige Secretaris zegt verder:

Toen Z. M. de Koning, ten jare 1845 aan de *Académie Royale de Belgique* nieuwe standregelen gaf, werd aan dit geleerd genootschap de inrichting opgedragen van een *Vijfjaarlijkschen Wedstrijd,* met prijs van 5000 fr. voor het beste werk, dat over 's Lands geschiedenis in het verloopen tijdvak van vijf jaar zou verschenen zijn.

Moest het ernstig bestudeeren van onze vroegere tijden aangemoedigd worden, toch achtte minister Rogier en zeker terecht, dat de Nationale Geschiedenis niet alleen het verstandelijk gebied van een volk uitmaakt. Daartoe behooren immers ook de letteren en de wetenschappen, met hunne veelvuldige vertakkingen.

Letterkundige en wetenschappelijke arbeid, meende de minister, verdient insgelijks aanmoediging vanwege den Staat, en, zijns inziens, was het dan ook een strenge plicht voor elk gouvernement, door alle middelen waarover het beschikken kan, tot den vooruitgang van alle vakken van de menschelijke kennis bij te dragen.

Aldus sprak minister Rogier in een vertoog door hem aan den Koning voorgedragen, met het doel de inrichting te bevorderen van een Vijfjaarlijkschen Wedstrijd voor wijsgeerige en staatkundige wetenschappen, voor Vlaamsche en Fransche letterkunde, alsook voor natuur- en wiskundige wetenschappen.

In hunne verschillende uitingen, — zei verder de minister, — dienen de Vlaamsche en Fransche letterkunde door het instellen van bijzondere prijzen aangemoedigd te worden. Welke ook de vorm zij door de schrijvers aangenomen, wat ook het karakter en de strekking van hunne werken moge wezen, zal, het spreekt vanzelf, de palm in de eerste plaats toegekend worden aan hem die, met de verdienstelijkheid van de gedachte den uitstekendsten letterkundigen vorm zal hebben gepaard.

Op voorstel van minister Rogier werd derhalve, bij koninklijk besluit van 6 Juli 1851, de gewenschte Vijfjaarlijksche Wedstrijd ingericht. De mededingende werken zouden beoordeeld worden door een keurraad te benoemen, voor de drie eerste reeksen door de Klas der Letteren bij de *Académie Royale de Belgique*, en voor de andere door de Klas der Wetenschappen bij de gezegde *Académie*.

Een Koninklijk besluit van 14 October 1889 belastte echter de Vlaamsche Academie, drie jaar na hare stichting, met de beoordeeling van den Vijfjaarlijkschen Wedstrijd voor Nederlandsche Letterkunde. De aldus aan onze Instelling opgelegde last ging met het achtste tijdvak van den Wedstrijd in. Voor dat tijdvak (1885-1889) kende de keurraad uit haren schoot benoemd den prijs toe aan wijlen MATHILDA RAMBOUX; voor het negende tijdvak (1890-1894) aan Mejuffer VIRGINIE LOVELING; voor het tiende tijdvak (1895-1899) aan

wijlen Dr. GUIDO GEZELLE, ons steeds betreurd medelid; en onlangs, voor het elfde tijdvak (1900-1904), aan den heer FRANK LATEUR, in de letterkundige wereld algemeen onder den naam van STIJN STREUVELS bekend.

Voor dit laatste tijdvak werden, bij koninklijk besluit van 20 Januari 1905, de heeren TH. COOPMAN, Dr. W. DE VREESE, ALF. JANSSENS, kanunnik MUYLDERMANS en G. SEGERS, allen werkende leden der Academie, tot keurders benoemd. Het verslag, onder handteekening van den heer SEGERS, verscheen in het *Staatsblad* van 11 Mei 1906. Uit dit stuk vernemen wij, dat niet minder dan 156 werken aan het oordeel van den Keurraad werden onderworpen. Daaronder waren niet eens begrepen de Nederlandsche boeken over wetenschappen, die hier te lande hoe langer hoe talrijker worden.

De verslaggever neemt in zijn verslag de bijzonderste der mededingende werken in oogenschouw en laat de verdiensten van vele daarvan uitschijnen. Na « *Langs de wegen* » en « *Minnehandel* » van STIJN STREUVELS breedvoerig besproken te hebben, gaat hij volgenderwijze voort: « Geen van deze beide boeken onderscheidt zich « echter door zulke uitstekende hoedanigheden, « verheft zich zoozeer boven de beste der hooger « besproken werken, dat de Keurraad aan « *Langs* « *de wegen* » of « *Minnehandel* » den prijs zou « kunnen toekennen. De Jury is van meening,

« dat er zich daaronder bevinden, welke deze « eer meer verdienen. Doch, als men al de werken van STIJN STREUVELS als een geheel beschouwt, als men zijn letterkundigen arbeid « met dien der andere mededingers vergelijkt, « oordeelt de Jury, dat daaraan de prijs van het « XIe tijdvak moet toegekend worden.

« In hun geheel genomen, vormen STIJN « STREUVELS' werken als het nieuwere epos van « den Vlaamschen boer. Ze zijn tevens de heerlijkste beschrijving der Zuidvlaamsche landouw, « die tot heden van dit schoone land werd gegeven.

« De voornaamste verdienste van den schrijver is zijne eigenaardigheid, zijne persoonlijkheid; hij heeft het merk daarvan tot op zijne « geringste werken geprent... »

In hare vergadering van 19 Juli 1905 besliste de Koninklijke Vlaamsche Academie voortaan aan den met goud bekroonde in den *Driejaarlijkschen Wedstrijd voor Nederlandsche Tooneelletterkunde* en in den *Vijfjaarlijkschen Wedstrijd voor Nederlandsche Letterkunde* een verguld eeremetaal met diploma te schenken, welke hem in de eerstvolgende Openbare Plechtige Vergadering zullen uitgereikt worden.

Voor de eerste maal wordt vandaag die beslissing ten uitvoer gebracht. Namens het Bestuur der Academie, heb ik de eer den heer FRANK

LATEUR uit te noodigen het hem toegekende eeremetaal en diploma uit de handen van haren heer Bestuurder te komen ontvangen.

(De heer FRANK LATEUR is verhinderd geweest de Vergadering bij te wonen.)

Ten slotte gaat de heer Bestendige Secretaris volgenderwijze voort :

Ik verheug mij zeer, ditmaal verslag te mogen uitbrengen over de werkzaamheid van het *Van de Ven-Heremans' Fonds,* in de tegenwoordigheid van den Eerw. heer Pater VAN DE VEN, den edelhartigen stichter van dit Fonds, die ons heden de eer aandoet onze Plechtige Vergadering bij te wonen. Hem zij nogmaals, namens de Academie, een allerhartelijkst woord van welverdienden dank gezegd, voor de zoo milde gift waarmede hij onze Koninklijke Instelling begunstigd heeft.

Binnen kort zal **nr 4** van gezegd Fonds van de pers komen. Het is eene studie van den heer Mr. KAREL VAN ACKER zoon, over de *Staatsinstellingen van België.* Vóór het einde van het jaar zal **nr 3** verschijnen, zijnde eene merkwaardige verhandeling van den heer Dr. VAN DE VELDE, bestuurder van het Stedelijk Laboratorium te Gent, *Over Melk en Melkvervalschingen.*

Sedert hare laatste Plechtige Vergadering had de Koninklijke Vlaamsche Academie den dood te betreuren van haar buitenlandsch eerelid

Dr. MORITZ HEYNE, hoogleeraar te Göttingen, den welbekenden en geleerden germanist. In vergadering van 20 Juni, werd ter vervanging verkozen de heer Dr. KLUGE, hoogleeraar te Freiburg in Breisgau, een der uitstekendste geleerden van Duitschland. Hij zij welkom in ons midden.

***

De heer Bestuurder richt een hartelijk woord van dank tot de aanwezige personen. Vooral zegt hij dank aan de Weledele heeren Baron DE KERCHOVE D'EXAERDE, gouverneur der provincie; kanunnik SEGERS, vertegenwoordiger van Z. D. H. Mgr. STILLEMANS, bisschop van Gent; J. VAN CLEEMPUTTE, volksvertegenwoordiger; advocaat-generaal TH. WOUTERS; BAERTSOEN, schepen; hoogleeraar WASTEELS, en Pater J. VAN DE VEN, aan wien de Academie zooveel verplichtingen heeft. Verder aan de heeren gemeenteraadsleden en leeraren van het Officieel en van het Vrij Onderwijs, die zoo talrijk opkwamen, alsook aan al de burgerlijke en geestelijke overheden en aan de vele Dames die de Plechtige Vergadering met hunne zeer gewaardeerde en aanmoedigende tegenwoordigheid hebben vereerd.

Hij verklaart te 12 3/4 de vergadering gesloten.

REDE

GEHOUDEN DOOR DEN HEER JAN BROECKAERT,
BESTUURDER DER ACADEMIE.

DE SPELLINGSOORLOG.

De Koninklijke Vlaamsche Academie viert heden den twintigsten verjaardag harer stichting. Met rechtmatige vreugde, alhoewel zonder uiterlijk praalvertoon, herdenkt zij dit heuglijk feit uit de geschiedenis der Vlaamsche Beweging.

Na ruim eene halve eeuw hadden de Vlamingen eindelijk voor hunne taal verkregen wat door WILLEMS en DAVID het eerst, en na hen door zoovele mannen van talent en gezag, door zoovele letterkundige genootschappen was gevraagd geworden. Toen het besluit van 8 Juli 1886, houdende inrichting der Koninklijke Vlaamsche Academie voor Taal- en Letterkunde, in het *Staatsblad* verscheen, ging er een machtige juichkreet op door al de gouwen van het Vlaamsche Land. Het toenmalig Staatsbestuur, beter gestemd dan al de voorgaande Ministeriën, had begrepen dat de taal van de grootere helft der Belgische natie niet langer stiefmoederlijk mocht behandeld worden; dat eene instelling, die voor doel had de studie en de ontwikkeling der Nederlandsche taal- en letterkunde te bevorderen, geroepen was om de heilzaamste vruchten op te leveren. Het weze

mij geoorloofd hier nogmaals ons aller dank uit te spreken aan allen, levenden en dooden, die tot de oprichting der Academie het hunne hebben bijgedragen.

Hoe de Academie, van den beginne af, hare taak ernstig heeft opgevat; wat zij gedurende de tien eerste jaren van haar bestaan op het haar voorgeschreven gebied verricht heeft, werd door een mijner geachte voorgangers in het bestuur, onzen huidigen bestendigen secretaris, in de tegenwoordigheid van Z. K. H. Prins Albrecht, naar waarheid uiteengezet. Hoe zij sedertdien niet opgehouden heeft zich verder te ontwikkelen, dank zij de toewijding harer leden, staat te lezen in eene der toespraken van den in 1903 afgetreden bestuurder Mr. Prayon-van Zuylen. Ik meen mij derhalve te mogen bepalen bij de bevestiging dat de Koninklijke Vlaamsche Academie, harer zending getrouw, afdoende blijken heeft gegeven van hare werkzaamheid, dat zij aan het verheven doel harer instelling heeft weten te beantwoorden.

Mochten wij ons vóór vier jaren verheugen in de aanwezigheid op onze plechtige vergadering van een onzer uitstekendste buitenlandsche eereleden, Dr. KERN, na vroeger de eer te hebben gehad Dr. JAN TEN BRINK, Dr. SCHAEPMAN en Dr. KLUYVER in ons midden te mogen ontvangen, met fierheid begroet ik heden een ander Noordnederlandsch eerelid van hooge verdienste, prof.

Dr. JAN TE WINKEL, die onze uitnoodiging om hier als spreker op te treden met de meeste bereidwilligheid heeft aangenomen. Ik begroet hem des te hartelijker omdat hij, als voorzitter van het laatste Nederlandsch Congres te Deventer, de daar aanwezige Vlamingen zoo gemoedelijk den welkomstgroet toestuurde, omdat hij er met zooveel ingenomenheid over onzen taalstrijd sprak, en dezen aldus onzen broederen uit het Noorden beter heeft leeren kennen en waardeeren. Om dit blijk van belangstelling in ons streven betuig ik hem onzen diepgevoelden dank.

Ware 't niet dat ik mij, als bestuurder der Academie, aan de verplichting niet mag onttrekken hier eveneens het woord te voeren, ik stonde het onmiddellijk af aan den begaafden redenaar, wiens naam ons dien van den geleerden medestichter van het Woordenboek der Nederlandsche taal te binnen roept; van den man, die met MATHIJS DE VRIES de spelling der Nederlandsche taal regelde en uit dien hoofde op ons aller erkentelijkheid recht heeft. In afwachting van zijn optreden, wil ik U eene bladzijde ontvouwen uit de geschiedenis van de eerste jaren der Vlaamsche Beweging, en bepaaldelijk van den zoogeheeten *Spellingsoorlog*.

Waarom daarover, zal wellicht diegenen bevreemden, die meenen dat er over dit onderwerp, door VAN DUYSE zoo meesterlijk geschetst in zijn luimig heldendicht, niets meer te zeggen valt.

Zooveel bijzonderheden uit dien beruchten oorlog zijn evenwel vergeten geraakt, dat het mij niet zonder belang voorkwam ze uit de eventijdige vlug- en tijdschriften, dagbladen en andere bronnen nog eens op te halen.

Men weet, hoe het met de taal in de voorlaatste eeuw, tot onder het Fransch keizerrijk, te onzent geschapen stond. Terwijl zij in het gelukkige Holland, met BILDERDIJK aan het hoofd, licht en wetenschap verspreidde en in vormen en wendingen was vooruitgegaan, lag zij in de zuidelijke gewesten van het verbrokkelde Nederland deerlijk verwaarloosd. Niet alleen mangelde het hier aan dichters en prozaschrijvers van eenige verdienste, maar het was waarlijk droevig om te zien hoezeer zij, door talrijke basterdwoorden ontsierd, met hare accenten en overtollige letters, hoe langer hoe meer het voorkomen had gekregen van een arlekijnskleed. Schier niemand, ten andere, die er zich om bekreunde. De hoogere standen waren, over het algemeen, franschgezind, of hadden eene zoogenaamde Fransche opvoeding ontvangen; de burgerij was met de letterkunde van Holland zoo goed als onbekend; de rederijkerskamers alleen, sedert de XVIIde eeuw heropgekomen en vermenigvuldigd, waren, om zoo te zeggen, de eenige, die de liefde voor de volkstaal bleven aanvuren. Drie eeuwen van vreemde overheersching drukten op het weleer zoo bloeiend, zelfstandig Vlaanderen.

Toch klonk er nu en dan eene stem, om het Vlaamsche Volk tot een nieuw leven op te wekken. Door een Brusselschen advocaat, met name VERLOO, een der trouwste aanhangers van Vonck, werd in 1788 een vlugschrift uitgegeven, getiteld: *Verhandeling over d'onacht der moederlijke tael in de Nederlanden,* in welk werkje hij zijne verachterde landgenooten beschuldigde aan eene vreemde spraak de voorkeur te geven.

Dertig jaar later, in 1817, toen JAN-FRANS WILLEMS, in zijn gedicht *Aen de Belgen,* den strijdkreet nog niet had aangeheven om tegen de verbasteraars van onzen landaard op te komen, wees de Aalstenaar VAN DEN BROECK op de nadeelige gevolgen en de onverschilligheid der Vlamingen en Brabanders voor hunne moedertaal. Wel was er, tijdens onze vereeniging met Holland, eene betere wending in dit opzicht waar te nemen, doch het kwaad, door zoovele bedervers van onzen volksgeest gesticht, was niet zoo makkelijk te herstellen.

Totdan toe hadden de Vlamingen bijna allen eene verschillende spelling gevolgd. Terwijl de eenen aan den ouden wagen gespannen bleven of het spellingstelsel van DES ROCHES aankleefden, hielden anderen het met SIEGENBEEK of WEILAND, of wel met de spelling van den eenen of anderen schoolmeester, een ongerijmd mengelmoes van allerlei stelsels, wat het misprijzen vanwege de vijanden onzer taal niet weinig voedsel gaf.

Dat het onderwijs der moedertaal hierdoor grootelijks werd belemmerd, is licht te begrijpen; niet te verwonderen dan ook dat zulks tot allerlei klachten en oneenigheid aanleiding gaf. « Sedert de gebeurtenissen, welke ons van Holland hebben afgescheyden » (schreef DAVID in zijne ten jare 1833 verschenen *Nederduytsche Spraekkunst*) « heerschte er eene groote verwar-
« ring in het onderwys der landtael. Niemand
« weet waeraen zich te houden; ieder school-
« meester gebruykt eenen byzonderen leyddraad
« en maekt zich een taelstelsel naer zyn wel-
« gevallen, in afwachting dat er vroeg of laet
« iemand moge optreden die de belangen der
« nederduytsche tael ter herte neme en iets voor-
« stelle dat men in het onderwijs kunne volgen. »

Reeds in 1823 had hij, die dit schreef, eene poging aangewend om de taal- en spelregels te onzent op betere grondslagen te vestigen. Zonder zich te bekommeren om de tegenspraak, welke zijn verschil van zienswijze met die der andersdenkenden ging uitlokken, gaf hij ten gemelden jare de eerste vrucht zijner taalkundige studiën uit, onder den titel : *Eenige regels over de Vlaemsche tael.* De toen nog jonge, maar scherpvooruitziende schrijver had zich in dit werkje voornamelijk tot taak gesteld om het spellingstelsel van SIEGENBEEK, in Holland bijna algemeen aangenomen, in dien zin te wijzigen, dat het de Vlamingen in zijne oogen bevredigen kon. Hij

had echter gerekend zonder de « Des Rochisten », en vooral zonder degenen, die van de Hollandsche spelling niet hooren wilden. Hollandsch en Vlaamsch, beweerden zij, waren immers twee verschillende landtalen!

Tevergeefs had WILLEMS in 1818 de pen gevat om de dwalingen dezer laatsten te doen uitschijnen, en er zich op toegelegd om in de schrijfwijze van het Nederlandsch, mits men van beide zijden zich eenigszins toegevend wilde toonen, tot eenparigheid te geraken. Zijne beantwoording der prijsvraag, uitgeschreven door het Brusselsch genootschap *Concordia*, vond weinig of geen gehoor, hier zoomin als in het Noorden, ofschoon, getuigt MAX ROOSES, het stelsel van WILLEMS een groote stap van toenadering was tot de Noordnederlandsche spelling.

De verdeeldheid der Zuidnederlanders ten opzichte van de schrijfwijze der taal groeide aan naarmate er vanwege sommige schoolmannen nieuwe stelsels werden vooruitgezet. De Westvlaamsche kostschoolhouder BEHAEGEL, die er naar streefde Vlaanderens taalmeester en toongever te worden, bracht alles nog meer in de war.

Als men daarbij bedenkt hoe de Belgen tegen de regeering van Willem I in het harnas werden gejaagd; hoe zij vreesden, dat met de taal van het protestantsche Holland ook de protestantsche denkbeelden in België zouden verspreid geworden zijn, dan valt het te beseffen waarom

de katholieke Vlamingen zoo zeer op het Hollandsch gebeten waren en er van eene overeenkomst in het schrijven van hunne taal te dien tijde geene spraak kon wezen.

Het zaad, door DAVID en WILLEMS gestrooid, zou echter weldra ten goede gedijen. Door hunne bemiddeling ontstond in 1838 de *Maetschappy ter bevordering der Nederduitsche tael- en letterkunde*, waarvan het doel volgenderwijze in het prospectus van 't *Belgisch Museum* werd uiteengezet :

« Sedert lang heeft men in de Nederduitsch sprekende provinciën van België de behoefte gevoeld, en het verlangen te kennen gegeven, om voor de aldaer nationale tael eene Academie te zien oprichten, by wier verlichte kennis het staatsbestuer, zoowel als elk letterlievend ingezetene, mocht te rade kunnen gaen, wanneer de noodzakelykheid zich voordeed om de uitspraek van taelkundige mannen in te roepen. De geschillen over spelling en taelregeling, de zoo uiteenloopende en eigendenkelyke schryfwyzen van Brabanders en Vlamingen, hebben maer al te veel verwarring gesticht, en zyn nog heden de voorname oorzaek dat de Nederduitsche tael, ondanks hare innerlyke en zelfs by vreemde natiën erkende voortreffelykheid, in België verwaerloosd en misacht blyft. Terwyl Duitsche en Engelsche geleerden hunne landgenooten opmerkzaem maken ten aenzien der heerlyke voortbrengsels van onze oude Vlaemsche dichters, ja zelfs Vlaemsche werken in 't licht geven, die by hen met welgevallen worden gelezen, toonen wy ons maer al te onverschillig omtrent den letterroem onzer voorvaderen en het levendigste kenteeken onzer nationaliteit, de moederspraek !

« Intusschen zyn er toch in deze laetste jaren verscheidene mannen opgerezen, die het zich niet schaemden

het achtergestelde Nederduitsch te verdedigen, en deszelfs rechten te handhaven. Mochten zy, tot dus verre, hunne welgemeende pogingen door geene gelukkigen uitslag bekroond zien, het is omdat zy die pogingen niet *gezamenlyk* hebben aengewend, en zy aldus, door verschillende inzichten of bedoelingen verdeeld, geen doorslaenden, geen algemeen werkenden invloed konden verkrygen. *Eendracht maekt macht,* en daerom hebben eindelyk een paer ieverige voorstanders der moedertael, onder medewerking van het gouvernement, de grondslagen gelegd van eene Maetschappy, wier doel het wezen zal in de voorhande zynde gebreken te voorzien en den bloei der vaderlandsche letterkunde te bevorderen. »

Op verzoek dier Maatschappij, van welke, buiten WILLEMS en DAVID, de voornaamste Vlaamsche letterkundigen deel uitmaakten, werd, zooals men weet, door het Staatsbestuur eene prijsvraag uitgeschreven tot oplossing van het belangwekkende vraagstuk der spelling. De gestelde vraag luidde letterlijk als volgt :

« Men vraegt eene beoordeelende verhandeling over de geschilpunten ten aenzien der spelling en woordverbuyging der nederduytsche tael, met aenwyzing der middelen best geschikt om tot eenparigheid te leyden, volgens de oorspronkelyke gronden der tael, het algemeen spraekgebruyk en het gezag der oude schryvers, in dier voege dat de daerby verkieslykst gevondene schryfwyze aennemelyk zy in alle provincien des ryks, waer die tael gesproken wordt. »

Nauwelijks kenden zij de samenstelling der Commissie, belast met de beoordeeling der ingezonden antwoorden, en bestaande uit de heeren DAVID, WILLEMS, DE SMET, D'HULSTER, BOR-

MANS, VERSPREEUWEN en LEDEGANCK, of de « Des Rochisten », aangevoerd door BEHAEGEL, die in den prijskamp had medegedongen, begonnen tegen haar eenen veldtocht, alsof de nationaliteit van België op het spel stond! Zij beweerden noch min noch meer dan dat het een bestoken spel was geweest, de aanhangers van den « kundigsten onzer taelkenners » te hebben buitengesloten; dat de leden der Commissie tot eene *coterie* behoorden, waarvan de hollandschgezindheid meer dan verdacht voorkwam; dat zij onbevoegd waren om in eene zaak van zulk groot belang te beslissen, en meer andere hatelijkheden. Tot zelfs het Brusselsch dagblad *l'Émancipation* trad tegen haar in het krijt. « A la vue des hommes qui compo-« sent ce jury » (schreef het in zijn nummer van 13 Augustus 1837) « on ne peut s'empêcher de se « demander quelle marche le gouvernement a pu « suivre dans leur nomination ? A tout examiner de « près, le gouvernement paraît avoir consulté des « intérêts personnels, plutôt que les intérêts géné-« raux, et il est hors de doute que l'influence « d'un littérateur d'assez grande autorité en cette « matière, y a été pour beaucoup; ou c'est peut-« être lui qui a composé tout le jury. »

Indien er iemand was, die in deze zaak met de grootste belangloosheid en onpartijdigheid was te werk gegaan, niets anders beoogende dan den welbegrepen vooruitgang en den bloei der vaderlandsche taal, dan was het wel WILLEMS. Daar-

van getuigde niet alleen zijn edel, rechtschapen karakter, maar alles wat hij totdan toe, ten bate zijner land- en taalgenooten, gedaan had. Dat hij klaarder zag dan de meesten die hem bekampten, is buiten kijf. Men leze, onder andere, zijn opstel *Over den oorsprong, den aerd en de natuerlyke vorming der Nederduitsche tael*, opgenomen in het eerste deel van het *Belgisch Museum*, maar inzonderheid zijne gedachten over de geschilpunten ten aanzien van het schrijven onzer taal, voorkomende in den tweeden jaargang van gemeld tijdschrift, en waarin hij, op wetenschappelijke wijze, vrij en vrank, aantoonde waarom wij door de taal met de Hollanders behoorden vereenigd te blijven.

In 't voorbijgaan weze hier herinnerd dat WILLEMS en DAVID intusschen pogingen hadden aangewend om hunne Maatschappij door de Regeering te laten inrichten tot eene *Nederduitsche Academie*, ten einde de uitspraak der Commissie het noodige gezag bij te zetten. Aan dit ontwerp werd, ongelukkig, geen gevolg gegeven.

Als iets zonderlings zij aangestipt, dat de hardnekkigste tegenkanter der Spellingscommissie, de evengenoemde Westvlaamsche grammaticaster, gemeend had naar de uitspraak der beoordeelaars niet te moeten wachten, om zijne verhandeling in het licht te zenden. Zij vormt een lijvig boekdeel van niet min dan 582 blz. 8°, gevolgd van een eerste en een tweede *Aenhangsel*, vol van persoonlijke aanvallen tegen WIL-

LEMS, dien hij allerlei onvaderlandsche bedoelingen toeschrijft.

« Hadde den Koning WILLEM — (zoo luidt het blz. 40) — eene commissie kunnen benoemen om de tael onzer voorvaderen door het hedendaegsch hollandsch te doen vervangen, wy twyfelen grootelyks of hy een meerder getal leden onder de hollandschgezinde, en meer leden uyt zyne geliefkoosde stad van Gent zoude hebben durven kiezen, dan er tegenwoordig gekozen zyn, tot het vestigen van onze moedertael, die in naeuw verband staet met onze nationaliteyt en met hetgeen er van afhangt. »

Op BEHAEGEL's verlangen tot het kennen der beweegredens waarom de Commissie « over elken artikel zoo en niet anders geoordeeld heeft », met andere woorden, waarom de voorkeur niet gegeven werd aan *zijn* spellingstelsel, dat al de andere, in zijne waanwijsheid, overtrof, werd door D'HULSTER in zijn *Verslag over de Verhandeling van den heer Behaegel* tot dezes beschaming geantwoord.

Toen het gebleken was dat geene der ingezonden verhandelingen aan de prijsvraag voldaan had, achtte de Commissie zich er als vanzelf toe gehouden het vraagstuk te onderzoeken en op te lossen. Zij kweet zich met eenen prijzenswaardigen ijver van die taak. De haar onderworpen verhandelingen zouden daarom niet onbesproken blijven, en 't was de Luiksche hoogleeraar BORMANS, die er verslag moest over uitbrengen. Dit verslag, een meesterlijk gewrocht van taalgeleerdheid en logiek, verscheen eerst in 1841, en sloeg

de wanstaltige stelsels, waarmede men was voor den dag gekomen, den bodem in.

De verbittering der taalprotestanten, zooals men ze noemde, groeide aan toen zij vernamen dat de Commissie op de voornaamste der betwiste punten was overeengekomen. Voortaan zou het stelsel van SIEGENBEEK hier ook worden ingevoerd, met dit verschil nochtans dat men *ae, ue,* in plaats van *aa, uu,* — *y* in stede van *ij,* zou blijven bezigen, denkelijk (zegt MICHEELS) « om zekere heetgebakerde patriotten niet te zeer in het harnas te jagen ». De verschijning van het verslag der Commissie in het Staatsblad van 6 September 1839, deed al aanstonds eenen vloed van protestatiën ontstaan. « Het waren (zegt Dr. SNELLAERT) « vooral de drukkers van kerk- « en gebedenboeken, die chorus maekten met « eenige Brabantsche en Westvlaemsche school- « meesters. » Op alle tonen herhaalden zij dat er eene *Vlaamsche* taal bestond, heel en gansch onderscheiden van de *Hollandsche,* en dat het een aanslag tegen de nationaliteit was, deze laatste aan de Vlamingen te willen opdringen. De spelling was de weg geworden langs waar men het beproeven zou België met Holland weder te vereenigen! Zóó zeer wisten de « Des Rochisten » te schreeuwen en te fluisteren (zegt nog Dr. SNELLAERT) « dat vele gemoederen zich ontstelden, « als droeg het partikel *de* het geheele leger van « den prins van Oranje op de schouders ».

Reeds den 29 Augustus 1839, weinige dagen na de uitspraak der Commissie, onderteekenden eenige leden van de *Vlaemsche Tael- en Letterkundige Maetschappy* te Brugge, waaronder BEHAEGEL en DE FOERE, een eerste protest tegen de aangenomen spelregels, welke zij zegden « niet « overeenkomstig te zyn met de gronden, den « aerd, de wortels en het gebruyk der Vlaemsche « tael », er bijvoegende « dat de regels, door de « Commissiё voórgesteld en aenbevolen, verre « zyn van doór het gezag der beste schryvers « gewettigd te weézen en met het oud gebruyk « onzer voorvaderen overeen te stemmen; dat de « eenheyd van tael en spelling niet kan gevestigd « worden door eene Commissiё, zamengesteld van « leden, die alle, of bynae alle, regters en partyen « in hunne eygene zaek zyn; en dat de billyk- « heyd en het belang onzer schoone tael vereyschen dat de tegenparty gehoord worde ».

Weinige dagen nadien las men in den *Standaerd van Vlaendcren*, het orgaan van genoemde Maatschappij :

« De Maetschappy van Vlaemsche Tael- en « Letterkunde, te Brugge, ingenoodigd om te be- « raemen over de spelling, voórgesteld door de « Commissiё van Brussel, verwerpt, in haere zit- « ting van den 4 September, by eenstemmigheyd « van de byzynde leden, meest alle de beslissingen « van de gezegde Commissiё. De Maetschappy ver- « zoekt wyders de Vlaemsche schryvers, schoól-

« meesters en drukkers de brusselsche spelling
« niet aen te neémen, voórdat de tael- en letter-
« kundige de gronden, op welke die spelling
« getimmerd is, onderzogt en betwist hebben. »

Niet te verwonderen dat deze oproep, vooral onder de Westvlaamsche geestelijkheid, talrijke bijtreders ontmoette. Het Seminarie van Roeselare voegde dan ook weldra zijne stem bij die van de Brugsche ontevredenen. Of de heeren van dit gesticht hunne protestatie eerst in 't Vlaamsch hadden geschreven, is meer dan twijfelachtig. Ziehier hoe zij zich in den *Nouvelliste des Flandres* van 29 September des gemelden jaars uitdrukten :

« Nous avons pu jusqu'ici nous abstenir de protester publiquement contre les décisions de la Commission qui fixe quelques règles d'orthographe flamande : parce que cette Commission se déclare dépourvue de toute autorité pour décider les points en litige et que nous étions persuadés que le public ne reconnaît pas plus que nous, ni à la Commission ni à la Société de langue flamande à Bruxelles, l'impartialité nécessaire pour conduire à bonne fin l'œuvre de conciliation dont on s'est chargé.

« C'est pourquoi, quel que soit notre désir de parvenir à l'unité dans l'orthographe flamande, nous nous sommes décidés à déclarer que nous ne pouvons adopter les principes posés par la Commission, parce que dans les articles 3, 5, 6 et 8, elle décide, contrairement à l'usage universellement établi depuis un temps considérable, et que, d'après notre avis, l'adoption de ces règles tend à dépouiller le flamand de son caractère de nationalité et à le revêtir de celui du hollandais. »

Ook het *Journal d'Anvers* nam in een zijner Octobernummers eene protestatie op tegen de beslissing der Taalcommissie. Tot de onderteekenaars behoorden de priesters ELIAERTS en BUELENS, den gewezen onderwijzer SOMERS, advocaat. SNYERS, leeraar der Academie, den boekdrukker JANSSENS en een veertiental schoolmeesters, waaronder den geboren Hollander ZILGENS, die sedert 1803 in de Scheldestad aan het hoofd stond van een bloeiend onderwijsgesticht.

Een Gentenaar, wiens naam tot het nageslacht niet is overgegaan, ging nog verder in zijne beschuldigingen en predikte in den *Nouvelliste de Bruges* van 20 September 1839 openlijk den oorlog tegen de besluitselen der Spellingscommissie. « ... L'étendard de la révolte est planté (riep hij uit), point de concession. Les Flamands con« tinueront à écrire la langue de leurs pères, en « dépit de toutes les commissions passées, pré« sentes et futures. Car il importe aux Flamands de « conserver leur langue, et de repousser un gâchis « d'orthographe tel que celui dont est si malheu« reusement accouchée la fameuse Commission. »

In zijn *Epître aux hommes de lettres en Belgique* viel de advocaat SOMERS nogmaals afzonderlijk uit tegen de Taalcommisie. « *Elle* (l'œuvre de la « Commission) *ne passera pas* (zegde hij), parce « que la Constitution s'y oppose et que l'indépen« dance en matière de langage est garantie, « outre que le Gouvernement ne voudra pas se

« mettre à dos la nation entière, pour laisser à « sept personnes l'honneur d'avoir fait adopter « comme système officiel le résultat de leur opi- « nion personnelle. »

J. DE VOLDERE, van Brugge, meende het beter : er zou eene nieuwe prijsvraag worden uitgeschreven, te beoordeelen door eene commissie van twee of drie taalkundigen, welke ieder eene der verschillende Vlaamschsprekende provinciën des Rijks vertegenwoordigen zouden. Dit voorstel vond in de *Petites Affiches de Bruxelles* en elders, weinig of geenen bijval.

Te Brussel, alwaar men zich anders om de taal der Vlamingen weinig gelegen liet, zong men tijdens de Septemberfeesten, op de wijze der *Brabançonne :*

Qui l'aurait cru, noble Belgique,
Libre du joug de l'étranger!
Par un projet impolitique
On vient encore te troubler.
Au milieu d'une ère de calme,
Quand nous goûtons les doux fruits de la paix,
Belges, on a jeté l'alarme
En évoquant le néerlandais!

Mais mille voix patriotiques
Déjà condamnent à la fois
D'étranges règles linguistiques
Que nous abhorrions autrefois.
Prôneurs d'un trop antique usage,
Gardez pour vous votre galimatias;
Laissez aux Flamands leur langage,
Pédans, ne le corrompez pas!

Qu'ils écrivent comme leurs pères :
Vivat, vivat onze vryheyd!
Ne vous en inquiétez guères,
Ils font fi de votre *fraaiheid.*
Pédans, non plus de néerlandisme
Que le vrai Belge a toujours repoussé,
Comme la main du despotisme
Qui sur nous a longtemps pesé.

Gelukkig dat er in Vlaamsch-België mannen gevonden werden, die er anders over dachten en zich door de oproerigen niet lieten medesleepen. Onder dezen dient in de eerste plaats te worden vermeld de bestuurder van het Mechelsch Seminarie, kanunnik VAN HEMEL, die met achttien zijner leeraars de voorgestelde spelregels zonder aarzelen was bijgetreden. De Maatschappij van Vlaamsche letteroefening *De Taal is gansch het Volk*, te Gent, evenals het Letterkundig Genootschap *Blanceflocr*, te Assenede, hadden zich, op hunne beurt, er bij aangesloten, terwijl de kring *Tael en Broedermin*, samengesteld uit al de onderwijzers van het Oudenaardsche, de acht regels onvoorwaardelijk had aangenomen.

Eene andere merkwaardige toetreding tot het taalstelsel der Commissie was die van pastoor VISSCHERS, die zijne bijzondere begrippen van spelling en taal « op het altaer van broederlyke « vereeniging, onderlinge beschaving en volma- « king » slachtofferde. Meer andere Vlaamsche letterkundigen, overigens, volgden weldra het goede voorbeeld en lieten de oude, veroordeelde spelling ter zijde.

De Antwerpsche *Olijftak* alleen verklaarde de verschijning van BORMANS' verslag te zullen afwachten, vooraleer eene bepaalde beslissing te nemen.

Zoo hevig werd intusschen de tegenkanting der « Behaegelisten », dat WILLEMS, op wien zij bijzonderlijk gebeten waren, het noodig achtte de verdediging der Commissie op zich te nemen. Met zijnen helderen geest wederlegde hij, punt voor punt, de tegen haar uitgebrachte beschuldigingen, terwijl DAVID, van zijnen kant, in *De Middelaer*, de twee partijen aanzette tot wederzijdsche toenadering.

Met BEHAEGEL en zijne trawanten was er echter geene overeenkomst mogelijk. Meer dan ooit scherpten zij hunne wapens tot het voortzetten van den oorlog. De dubbelzinnige houding van het Staatsbestuur scheen hen daarbij te begunstigen; althans kloeg WILLEMS terecht in eenen brief aan zijnen Antwerpschen vriend MERTENS hoe verkeerd het Gouvernement handelde met in de vertaling van het *Bulletin des lois* de spelling van DES ROCHES weder te hebben ingevoerd. De Franschgezinde minister Rogier, zegde hij, wilde maar volstrekt van geen Vlaamsch hooren. « Je ne connais pas le flamand », had een der hooge ambtenaren van zijn ministerie zich laten ontvallen, « le Gouvernement ne veut pas se mêler des « disputes qui ont lieu entre les amateurs de cette « langue », en van dan af mocht WILLEMS de

ervaring opdoen dat er hem in zijn ijveren voor de goede zaak nog meer dan éenen struikelblok zou in den weg gelegd worden.

Met het doel tegen de *Maetschappy ter bevordering van tael- en letterkunde* op te komen, hadden de « Des Rochisten » op hunne beurt, te Brussel een genootschap gesticht, *Vaderlandsliefde*, welks leden den verleidenden naam voerden van « *Vaderlanders* ». Aan het hoofd van dit genootschap stond de onvermijdelijke BEHAEGEL, met zijnen luitenant BÔN, die zich den titel gaf van « gebreveteerden taelmeester ». Beiden, zoo zij overal rondbazuinden, gingen het de Vlamingen anders leeren dan de zeven « onbevoegden », die het niet konden verhelen spijt te gevoelen omdat 1830 ons van Holland had afgescheiden !

Zooveel invloed hadden die mannen in de hoofdstad weten te verkrijgen, dat niet alleen het raadhuis te hunner beschikking werd gesteld om er hunne vergaderingen te houden, maar dat de gemeenteraad, op hun voorstel, eene Spellings-commissie benoemde, welke — natuurlijk ! — het stelsel der « zoogenoemde Koninglijke Commissie » veroordeelde. Men moet hun manifest, of *Verklaeringsschrift*, lezen, dat zij, na hunne vergadering ten stadhuize van Brussel, den 15 October 1840, in de wereld zonden, om te zien welke verschrikkelijke rampen zij voorspelden, moesten de onvaderlandsche pogingen der Taal-commissie, ondanks hun verzet, zegevieren. Na

eene heele reeks van overwegingen, te lang om hier te worden aangehaald, verklaarden zij *ex professo* :

« Dat de beslissingen en verdere pogingen der onbevoegde Taelcommissië en der andere overdreévene voórstanders van het hollandsch niet overeenkomen met den aerd, het gebruyk en de gronden der Vlaemsche tael; tegenstrydig zijn aen onze vaderlandsche instellingen en zeden; strekken om vreémde gebruyken en zeden in te brengen; om het afdruksel van het beéld onzer voórvaderen te verbryzelen; om de hoofdtrekken van ons vaderlandsch karakter en het leévendigste kenmerk onzer nationaliteyt te doen verdwynen, en, met deze, onze zelfstandigheyd en onafhangelykheyd zelve te vernietigen. »

Om deze redenen verhoopten zij « dat al de « Vlaemingen, die hunne nationaliteyt op prys « stellen, het systema der onbevoegde Taelher- « vormers niet zullen aenkleéven : maer zich « vasthouden aen het nationael stelsel van DES « ROCHES, 't welk gevestigd is op de ligtst moó- « gelyke verstaenbaerheyd, de woordóorspronke- « lykheyd en de regelmaet; steunt op den aerd, « de zeden en de gebruyken der Belgen, en 't welk, « naer vereyschten van tyd, toelaet de tael, vol- « gens die algemeen erkende en aengenoómene « gronden, meer en meer volmaektheyd by te « zetten ».

Niet alleen DAVID en WILLEMS, maar meer anderen, waaronder PIETERZ, bestuurder der lagere middelbare scholen van Brussel, getroostten

zich de moeite de talrijke ongerijmdheden, welke in gemeld Manifest voorkomen, te wederleggen. Het was al boter aan de galg.

Moest alles aangehaald worden wat te dien tijde, voor en tegen de spelling der Taalcommissie, geschreven en gedrukt werd, er kwam schier geen einde aan. Vooral de « Behaegelisten » hielden niet op de Vlaamsche bevolking tegen haar op te ruien. Zonder te spreken van hun tijdschrift *Den Waeren Belg*, in hetwelk de hoofdman der « Vaderlanders » den hoogen toon voerde, noch van de *Lettres pour servir de matériaux à l'histoire des deux introductions du système linguistique néerlandais en Belgique*, verzameld door meester Bôn, *alias* « Vaderlander », zij alleen gewezen op het schotschrift, in den loop van 1841, uit de drukkerij van T. J. Janssens, te Antwerpen, verschenen, onder den titel : *Samenspraeken tusschen den minister van oorlog, den generael Vander Smissen en den minister der binnenlandsche zaeken*, door Y. X... L. M.

Het lust me, om er slechts éen staaltje van te geven, uit de eerste dier *Samenspraecken* te knippen wat de minister van oorlog den evengenoemden generaal toesnauwt :

« ... Gy hebt den troon van onzen geliefden Koning willen omwerpen. — Gy hebt de hollandsche moord- en plundertroepen in ons Vaderland willen terug brengen. — Gy hebt onze Grondwet, de wet des Volks, het *Palladium* of den *Heyligen Waerborg* onzer borgerlyke en godsdienstige vryheden en de grondzuyl onzer wettige

gelykheyd en broederlykheyd, willen verscheuren. — Gy hebt het gróótmoedig Belgisch volk wederom willen den hals doen buygen en gekromd doen gaen onder het harde Bataefsche slaevenjok, met zóo véel moeyte en arbeyd, met zóo véel goed en bloed over weynige jaeren af geschud en verbryzeld. — Gy hebt, Landverrader!... »

En hier onderbreekt hem Van der Smissen :

« Gy, Minister, hebt het Belgisch volk, voor wiens vryheyd ik ook in den tyd... als eenen vroómen held gevogten hebt, een andermael zoeken op te dringen de uyt ons land verjaegde en verbannen Orangistische Tael- en Letterkunde...

« Gy hebt, Minister van oorlog, een ander mael aen ons volk zoeken op te dringen eene vréemde tael, de tael der ontaerde, verwyfde, lafhertige en leydzaeme Willems-slaeven, — de tael der Hollandsche Jabroertjens en Broodzoekers, — de tael der beweenenswéerdige Klugt- of Comediespeélders, Rymkensweévers en Poëtasters; — de tael der Willemsche bloedverwanten en maegschappen tot in den zevenden graed, kortom, de tael van den volksplunderaer, zoo wierd den Man door de waere Belgen genoemd, dat is : de tael van Willem den Keykop » enz.

Hoe geheel anders klonk het in de verweerschriften der vrienden en verdedigers van de Commissie, die wel hekelend en bijtend waren, doch nooit, het dient te hunner eer gezegd, de palen der deftigste polemiek te buiten gingen. Eén dier verweerschriften zij hier vermeld, omdat het uiterst zeldzaam is geworden; het verscheen onder den zonderlingen titel *Mannekenpis. Doctor,* door M. VAN LOVEN, deknaam van den pastoor van Drogenbosch, M. H. DAVIDTS, die

zich later door meer andere werkjes, in verband met de taalbeweging te onzent, verdienstelijk maakte. Alhoewel van moeilijk te begrijpen zinspelingen krielende, haalde hij in dit schotschrift de « Des Rochisten » niet weinig over den hekel. Ten overvloede bewees hij er in dat Vlaamsch en Hollandsch wel degelijk eéne taal uitmaken, verre dus dat het zoogenoemde *Hollandsch* verdiende eene « kettersche taal » genoemd te worden, verderfelijk voor alle ware Roomsch-Katholieke Vlamingen. Had men tot Z. H. den paus toe tegen de invoering der nieuwe spelling niet opgemaakt? (1).

Zóó stonden de zaken, toen eindelijk het zoo lang met ongeduld verwachte verslag van BORMANS het licht zag. De *Maetschappy ter bevordering der Nederduitsche tael- en letterkunde* achtte thans het oogenblik gekomen om een einde te stellen aan de zooveel gerucht gemaakt hebbende spellingsquæstie. Met dit doel beriep zij hare leden en de afgevaardigden harer afdeelingen uit Antwerpen, Brugge, Gent en

(1) Men leest in eenen brief van WILLEMS aan zijnen Antwerpschen vriend MERTENS, gedagteekend 11 December 1840 : « Myn oude vriend Buelens vertelde laetst aen een geestelyke van Mechelen, dat de Paus zelf met de zaek bemoeid was, en dat Zyne Heiligheid onlangs, toen de heer Visschers, pastoor van Heyst-op-den-Berg, hem zyne werken aenbood, dien geestelyke vroeg : *zy zyn toch in de spelling der Commissie niet opgesteld? Want anders wil ik ze niet aennemen.* »

Leuven, op eene algemeene vergadering, ten einde over te gaan tot een goed- of afkeurend besluit betreffende de in 1839 aanbevolen spellingregels. Die vergadering, waartoe de taalkundigen van Oost- en West-Vlaanderen, waaronder BEHAEGEL, werden uitgenoodigd, had plaats in het paleis der Hoogeschool te Gent den 23 October 1841, en staat in de geschiedenis onzer letteren bekend onder den naam van *Taelcongres.*

Een twaalftal dagen te voren had de gouverneur van Antwerpen, de heer De Brouckere, op eigen hand eene bijeenkomst belegd van de schrijvers en onderwijzers dier provincie, met dit gelukkig gevolg dat de acht regels der Commissie, één uitgezonderd, door die vergadering werden aangenomen.

De uitspraak van het Congres, even gunstig als die van Antwerpen, was voor DAVID en WILLEMS de bekroning van twintig jaren onverpoosd streven naar eenheid in het schrijven van de hun dierbare moedertaal. Toen, daags na de heuglijke bijeenkomst, de bekende plechtige zitting plaats had, door tal van voorname personen, letterkundigen en staatslieden bijgewoond, mocht de vader der Vlaamsche Beweging zich te recht verheugen in de zoo glansrijk behaalde zegepraal. « Een nieuw tijdperk begint, » — zoo riep hij ten slotte zijner toespraak in vervoering uit, — « eene betere toe-

« komst opent zich voor het Vlaemsch. Jonge « schryvers, kloeke verstanden zyn opgetreden « om de regten der geliefde moederspraek te ver- « dedigen en te staven... Welaen dan, slaen wy « de handen aen het werk, tot verdere beschaving « en veredeling van eene zoo dierbare en tevens « zoo schoone tael. God heeft ze ons daertoe « gegeven. Hy zal onzen arbeid zegenen, en zoo « zal dan het Vlaemsche feest van heden loffe- « lyk aengeteekend worden in de jaerboeken van « het Vaderland. »

Maar het was vooral op het feestmaal in de ruime zaal van het Casino, dat de geestdrift der talrijke aanwezigen ten top steeg. Zoo zeer werd WILLEMS er gevierd, dat men hem in triomf op de schouders droeg en dat de Nederlandsche gezant FALCK, die tot de uitgenoodigden en de deelnemers behoorde, aan zijnen vriend VAN LENNEP over dit feest schreef, dat het allen weldenkenden boven verwachting voldaen had. « Na twintig jaren — voegde hij er bij — triom- « feert WILLEMS over de Walen (en hij had daarbij « mogen zeggen : over de *Protestanten*). Eer tien « jaren verder, » — zoo zeiden velen onbewimpeld en wilden er op wedden — « zal alle onderscheid « met de Hollandsche spelling verdwenen zijn. »

« De toekomst » (schrijft MAX ROOSES in zijne *Levensschets van Jan-Frans Willems*) « moest bewij- « zen, dat de Noord-Nederlandsche staatsman « goed gezien had; maer van toen af was reeds

« tusschen de letterkundigen het vergelijk getrof-
« fen, dat een einde moest stellen aan de klein-
« geestige lettertwisten en den genadeslag bren-
« gen aan de dwaze spelling van Des Roches ».

Zoo de meeste Vlaamsche schrijvers nu voorgoed met het oude spellingstelsel afbraken, niet zoo de « Behaegelisten », die, in hunne verbittering over de geleden neerlaag, nieuwe krachten verzamelden om te beletten, dat de uitspraak van het Taalcongres door het Staatsbestuur officieël werd bekrachtigd.

Als men de schriften van dien tijd leest, dan staat men verbaasd over de hardnekkigheid, waarmede de taalprotestanten in hun opzet te werk gingen. Te Brussel vooral, alwaar BÔN en BEHAEGEL met DE FOERE, de leiders der beweging waren, regende het schier zonder ophouden allerlei gekleurde losse blaadjes en boekjes, nog altijd tegen de Commissie gericht en opgesteld, de meeste in gebroken Fransch, andere in 't zoogeheeten *Flamand moderne belge*, de geliefkoosde uitdrukking der misnoegden. Zooveel walg verwekten die « laffe, dikwijls naamlooze, en door-
« gaans gemeene hatelijke schotschriften », zooals ze door COOPMAN en SCHARPÉ genoemd worden, dat een lezer van *De Middelaer*, « vriend van de Vlamingen, maer niet van 't bastaerdvlaemsch », zegde ze van de straat niet meer te durven oprapen, uit vrees er zijne handen aan te bevuilen. Een brief, door zekeren N.... *Belge catholique*,

den 26 December 1841 aan het *Journal de la Belgique* gezonden, eindigt met de volgende woorden, die eens te meer aantoonen welke booze, verraderlijke inzichten men aan WILLEMS en zijne vrienden toeschreef : « Maintenant j'aperçois (schrijft hij) « que les Orangistes applaudissent à « cette tentative littéraire hollandaise, et que le « ministre hollandais ait été présent au fameux « Congrès de Gand du mois d'octobre passé, tenu « à la même époque de l'affaire de M. Van der « Smissen et de M. Van der Meeren, et qu'il y ait « goûté une grande satisfaction ».

Dat de franschgezinden met dit alles niet weinig in hun schik waren, valt gereedelijk te begrijpen. Indien men het *Kunst- en Letterblad* mag gelooven — en waarom niet? — zou een te Brussel ingericht geheim comiteit de volgende plannen destijds hebben beraamd, om de Vlaamsche taal te onderdrukken en de Fransche alleenheerschend te maken :

« 1° Alle verbetering in het Vlaemsch moet worden tegengewerkt, want dit zet kracht aan de tael by.

« 2° Men zal alle uitgevers van oud-vlaemsche school- en kerkboeken, zooals de heeren Rampelbergh, te Brussel en Janssens, te Antwerpen, doen gelooven dat de Commissie hun wil ruineeren, vermits, door het aannemen der nieuwe spelling, alzulke boeken, waervan zy nog zooveel exemplaren in hun magazyn hebben, tot pondpapier zouden worden.

« 3° De eigenliefde en het eigenbelang van alle spraekkunst-schryvers moeten worden opgewekt, tot bestryding van het beter stelsel der Commissie.

« 4° Te Brussel zal men by de stadsregeering en by de verschillende staetsministers werkzaem zyn om afschrik en verdeeldheid te zaeyen! Men zal er een dommen Bôn op allerlei wyzen verheerlijken, hem professor maken van het Athenæum, en zyne *Grammaire* voor de eenige nationale aenbevelen.

« 5° Aen de liberalen zal men doen gelooven dat de geestelykheid de beoefening van het Vlaemsch voorstaet en aenpryst, met het inzicht om alle verlichting en beschaving uit het land te bannen; en de eenvoudige catholyken zal men in den waen brengen alsof de leden der Taelcommissie voor hollandsche of kettersche belangen zouden werkzaam zyn geweest.

« 6° Alle Waelsche ambtenaren in de Vlaemsche gewesten zullen worden aengezet om het gebruik der Vlaemsche tael buiten het bestuer te houden.

« 7° Fransche, maer geene Vlaemsche onderwyzers der jeugd zullen worden aengemoedigd en bevoordeeld.

« 8° Latyn en Grieksch, schoon transpositive talen gelyk het Vlaemsch, zullen in de Athenæums en collegiën alleen by middel van het fransch geleerd worden.

« 9° Men zal alle moeite aenwenden om door voorbeelden te kunnen bewijzen dat de vlaemsche jeugd vatbaer is om *perfect* fransch te schryven. Te dien einde zal men trachten dat de cursus van het fransch by de Gentsche Universiteit verlengd worde van één tot twee jaren. Men zal er de jonge studenten opwekken tot het lezen en beoefenen van de fransche poëzy, van de fransche, en niet van de duitsche *logica*, want het elegant fransch leeren schryven is van grooter belang dan het bestudeeren van *solide* wetenschappen. »

Een naar hier overgewaaide Franschman, EUG. ROBIN, gaf gedurende verscheidene jaren den toon aan de verfranschers van ons volk,

voorgangers onzer hedendaagsche *vulgarisateurs*. « Il faut (schreef hij, o. a. den 10 Januari 1842 in den *Indépendant*) que tous les jeunes Belges qui « se destinent aux professions libérales, sachent « écrire, et bien écrire en français. Cette opinion « qui, en dépit de la querelle palpitante du *de* ou « du *den*, a toujours été la nôtre, nous l'avons vu « avec un vif sentiment de plaisir partagé par « l'une des deux universités de l'Etat, par celle « qui est précisément située en pleine Flandre « flamingante. » En hij voegde er bij, als om met onze Belgische franschschrijvenden den spot te drijven : « Hâtez-vous de vous disperser par le « monde, jeunes gens formés à la grande et belle « littérature, et que dans quelques années d'ici « nous puissions voir disparaître de la chaire, de « la presse et de la tribune, le *français provisoire* « dont la Belgique est bien forcée de se contenter « si souvent, en attendant mieux... »

Terwijl de taalprotestanten in de hoofdstad hunne laatste pijlen verschoten, ging het er te Antwerpen nog immer duchtig op los. Daar ook klonk het dat het vaderland in gevaar was en sloeg men de trom om tegen den vijand op te rukken. De verdwaalden! Zij zagen niet, of wilden niet zien dat, zoo wezenlijk eenig gevaar onze nationaliteit bedreigde, dit niet van het Noorden, maar wel van het Zuiden te duchten was. En inderdaad, het is bewezen dat België in den loop van de tweede helft der verledene eeuw

meer dan eens op het punt gestaan heeft door Frankrijk te worden ingepalmd. « De tijd zal « menige listen aen den dag brengen (schreef « Dr. SNELLAERT), maer het is thans geen geheim « meer dat eenige mannen te Brussel, die zich « voor *liberalen* willen doen gelden, doch in den « grond anders niet zijn dan de vrienden van « Frankrijk, onderscheidene Des Rochisten tegen « de spelling aenzetten. »

Aan het hoofd der Antwerpsche spitsbroeders stonden de hooger genoemde SOMERS en BUELENS, wier geweldige taal tegen de voorstanders der nieuwere schrijfwijze bij die van meester BÔN en de zijnen niet moest onderdoen. Men vindt er het bewijs van in hunnen *Tael- en Letterminnenden Protestant,* wien het te doen was om, evenals *Den Waeren Belg* van BEHAEGEL, « de Overmoerdyksche Tael, welke men ons zocht op te dringen, zoo spoedig mogelijk te begraeven, en dit zonder eenige hoop van verrijzenis ».

Op onze beurt walgt het ons den inhoud van dit tijd- of liever prulschrift te ontleden of er uittreksels van mede te deelen. Genoeg zij het te vernemen dat het Nederlandsch er in uitgekreten wordt voor « scheurzieke, verketterde en verketterende bastaerdspraek ; dominés- en geuzentael, « door het Bybelsch genoótschap aengenomen om « ons volk in den afgrond der dwaelingen neder te « storten », en dergelijke lieve benamingen meer. Hare beoefenaars heeten er « Venusjonkers en

« klugtspeélders, verdedigers der verwyfde aepen-« tael », intriganten en oproermakers enz., terwijl hij, *Protestant*, zich uitgeeft voor den eenigen waren verdediger van het kostelijkst erfdeel onzer voorvaderen, « de aloude, onverbasterde Roomsch-Katholieke Moedertael ». Tot zelfs MICHIEL VAN DER VOORT, den toen nog jongen, maar onverschrokken voorvechter van de taalrechten zijner landgenooten, worden in gemeld tijdschrift allerlei scheldwoorden naar het hoofd geslingerd.

Het zou hier de plaats zijn om eenigszins breedvoerig gewag te maken van een werkje, dat bij zijne verschijning in 1842 niet weinig opzien baarde en er toe bijdroeg om de taalprotestanten in het stof te doen bijten; ik bedoel den hooger genoemden *Spellingsoorlog* van PR. VAN DUYSE, in onze literatuur uitblinkende als een meesterstuk in zijne soort, waarin, zegt MICHEELS, « fijne, geestige scherts met scherpen, bijtenden spot tegen de woelwaters en dwarsdrijvers afwisselt. » De mij afgemeten tijd laat mij ongelukkig niet toe van dit gedicht meer te zeggen dan dat BEHAEGEL er op het ongenadigst in afgetakeld wordt. Met zijne ondeugende pen schoot de Dendermondsche dichter dezen laatste, onder meer andere, het volgende epigram toe :

Heer van Accentenburg, en meester van de spelling,
Die duizend woorden in gesplitste benden schaert,
Hadt gij u nooit belast met zulk een hersenkwelling,
Wat moeite hadt gij niet en u en ons gespaard!

Ook de zooveel lawijd gemaakt hebbende meester Bôn krijgt in den *Spellingsoorlog*, naar verdienste, van de plak en de roede. Maar het was vooral in een ander even belangrijk werkje, in verband met den Spellingsoorlog, dat de vermaarde magister als een andere Don Quichotte wordt afgeschetst. Het verscheen onder den titel : *Meester Jochems lotgevallen en reistogt naer Gheel, oorspronkelyk werk over de Vlaemsche tael, op de wyze van den Donquichotte van Cervantes verveerdigd en in eenen luimigen trant opgesteld*, door J. B. Straatman. Wie er meer van weten wil, leze, bij gebrek aan het boekje zelf, de *Geschiedenis der Vlaamsche Letterkunde van het jaar 1830 tot heden*, door Coopman en Scharpé, alwaar de hoofdinhoud met hunne welbesneden pen bekend gemaakt wordt.

Zoo naderde van lieverlede de tijd dat het laatste spellingschroot ging afgeschoten worden. Wel hoorde men hier en daar nog eene schermutseling, doch het grof geschut had zoo geweldig gespeeld, dat kruit en lood weldra ontbraken en de verklaarders van den oorlog het moesten opgeven.

Voor David en Willems moet het een blijde, heuglijke dag geweest zijn, toen eindelijk, op voorstel van den toenmaligen minister baron d'Anethan, het Koninklijk Besluit verscheen, waarbij de spelling van het Gentsche Taalcongres voor de vertaling van het *Bulletin officiel des lois et arrêtés* werd aangenomen. Indien ooit

eene beslissing der regeering ten voordeele der anders diep miskende taal van het Vlaamsche volk met voldoening onthaald werd, dan was het wel die van den 1 Januari 1844, welke een einde stelde aan de kleingeestige lettertwisten, die zoo nadeelig waren voor de verdere ontwikkeling onzer herboren letterkunde.

Nu mochten alle weldenkende Vlamingen ter eere hunner leiders het zegelied aanheffen; nu, ja, had VAN DUYSE mogen herhalen wat hij zoo pittig geschreven had ten slotte van zijn epos :

Bôn staet verplet; Behaegel zelf verstomd;
Van Loo vergeet Apollo vol van gratie;
Het land erkend den wil der Letternatie!
De spellingstwist, gemuilband, uitgegromd,
Zwijgt stil, en Gent, dat voor geen dwazen kromt,
Schrijft op den schild der Taal : PACIFICATIE!

Het besluit van minister d'Anethan bracht den genadeslag toe aan de « Des Rochisten ». Deze zouden het echter niet opgeven zonder tegen den genomen maatregel eene laatste maal hunne gal te hebben uitgespuwd. Wie het meest van allen er tegen opkwam, ditmaal op de nationale tribuun, was niemand anders dan de Brugsche afgevaardigde DE FOERE, dezelfde, die vroeger in den *Spectateur Belge* de versmelting van Hollandsch en Vlaamsch had aangeprezen, « ten einde de « broederlijke banden tusschen Noord en Zuid vaster toe te halen ».

Nauwelijks had de Kamer van Volksvertegenwoordigers hare werkzaamheden hernomen, of de man viel in de hevigste bewoordingen uit tegen de Regeering, die het had durven bestaan de « Hollandsche » spelling hier weder in te voeren. Wat al onzin hij daarbij uitkraamde grenst aan het ongelooflijke : de minister was de palen zijner bevoegdheid te buiten gegaan; hij had het recht niet aan het Vlaamsche land eene spelling, of liever eene taal op te dringen, welke door de meerderheid der bevolking was verafschuwd; de verordening van 1 Januari 1844 was in strijd met het 23e artikel der grondwet, een staatsaanslag; — met een woord, al de onnoozele praatjes, welke sedert jaren schering en inslag waren geweest van de Taalprotestanten, werden door DE FOERE met eene verregaande verwaandheid in de Kamer herhaald. Wat de eerbiedwaardige hoofdmannen der Vlaamsche Beweging betreft, die overlaadde hij met scheldwoorden en beleedigingen, en beschuldigde hen zelfs aan Orangistische samenzweringen in 't geheim te hebben deel genomen.

Onnoodig te zeggen, dat de heldhaftige voorvechter der taalonafhankelijkheid door Vlamingen van het echte bloed, als DE DECKER en DE CORSWAREM, op zijne plaats werd gesteld. De zweepslag, hem door TH. VAN RIJSWIJCK toegediend, zal nog lang daarna in 's mans lenden genepen hebben.

Men kent de strophen van den geestigen volksdichter. « Zoo is er » (beet hij den Brugschen afgevaardigde toe) :

Zoo is er nooit een Franskiljon
  Ons in 't gezigt gevlogen...
O leerling van de school van Bôn,
  Wat heeft u toch bewogen,
Er zoo op eens maer door te slaen
Met uwen zwarten tikkenhaen ?

Gy twistapostel daer ge zyt,
  Zoo zwart van hart als kleêren ;
Is dit den vrede wyd en zyd
  Naer Godes voorschrift leeren ?
Gy voert de tweedragt in uw vaen,
Gy booze zwarte tikkenhaen.

Gy zyt geen Vlaming! by myn ziel,
  Dat zult gy nimmer heeten ;
Wie eens zoo diep en schandig viel
  Is vast zyn land vergeten
Met wat de voorzaet heeft gedaen ;
Onthoud dit, zwarte tikkenhaen !

Hoe de beruchte ondervraging tot schande en vernedering van DE FOERE afliep, blijkt uit het feit, dat de zoo lang gevoerde tegenkanting, onder hare belachelijkheid bezweken, welhaast teenemaal ophield.

De Spellingsoorlog had uitgewoed.

Deze schets van een der hoofdstukken uit de geschiedenis der Vlaamsche Beweging zou onvolledig zijn, indien ik er niet eenige woorden bijvoegde ter eere van de Nederlandsche taal- en

letterkundige Congressen, weinige jaren later, door de bemoeiingen van Dr. SNELLAERT, tot stand gekomen. Dank zij deze Congressen werd de band, die alle Nederlanders door eenheid van afkomst en taal omsnoert, nauwer toegehaald, en zagen wij de Hollandsche en Vlaamsche geleerden, hand in hand, er naar streven om den gemeenschappelijken volkszin en de gemeenschappelijke moedertaal, krachtiger dan ooit, op te beuren.

Weldra vonden vele Zuidnederlandsche letterkundigen het nu ook ongerijmd, eene Vlaamsche spelling, onderscheiden van eene Hollandsche, te blijven handhaven. De leus van WILLEMS : *ééne taal, ééne spelling*, werd weldra die van alwie het wel meende met de taal van het Nederlandsche volk. Op het Congres van Brugge, in 1862, maakte het vraagstuk der spellingseenheid de bijzonderste stof uit der beraadslagingen, met dit gelukkig gevolg, dat de laatste scheidspaal die tusschen het Zuid- en het Noordnederlandsch bestond, ditmaal zonder slag of stoot, werd weggeruimd.

Op voorstel eener bijzondere Commissie, door het Belgische Staatsbestuur aangesteld, werd de nieuwe, thans overal in zwang zijnde spelling, welke die is van het *Woordenboek der Nederlandsche taal*, — deze andere vrucht der Nederlandsche Congressen, — bij Koninklijk Besluit van den 21 November 1864 bekrachtigd.

Laten wij allen, ter wille der eenheid, dit besluit voortdurend eerbiedigen, opdat wij van eenen nieuwen Spellingsoorlog, van welken aard ook, voortaan mogen bevrijd blijven..

Laten wij niet vergeten wat de geschiedenis ons leert, dat die langdurige strijd den nadeeligsten invloed heeft uitgeoefend op de herkenning onzer taalrechten in en na 1830. Tegen onze taal zaaide hij vooroordeelen, die aangekweekt werden door onze tegenstrevers, en die heden, eilaas! nog niet gansch zijn uitgeroeid. Evenals in 1830, hoort en leest men nog al te dikwijls in den Vlaming vijandiggezinde Belgisch-Fransche bladen : het Vlaamsch is geene taal; het Vlaamsch is een patois, dat niets gemeens heeft met het Nederlandsch!!

Laten allen, die den wezenlijken toestand in België beseffen, hun best doen om de taal te doen eerbiedigen en zorgvuldig alles te vermijden wat aanleiding zou kunnen geven tot eenen nieuwen *strijd* over de spelling. Moet deze gewijzigd worden, het geschiede langzamerhand, volgens den natuurlijken gang der zaken, zonder horten of stooten, zonder onzinnig gekibbel en gekijf, dat voortaan doodelijk zou kunnen zijn voor onze geliefde Moedertaal.

REDE

GEHOUDEN DOOR DEN HEER DR. JAN TE WINKEL
HOOGLEERAAR TE AMSTERDAM,
BUITENLANDSCH EERELID DER ACADEMIE.

—

TAALGESCHIEDENIS
ALS GESCHIEDENIS VAN DEN GEEST.

—

Aanzienlijke Vergadering,

Hooggeëerde medeleden der Koninklijke Vlaamsche Academie,

Laat mij beginnen met een woord van dank voor de vereerende uitnoodiging, die ik van U ontving om in deze plechtige zitting voor U een onderwerp te mogen behandelen uit den kring van wetenschappen, die ik het genoegen heb met U gemeenschappelijk te beoefenen : een kring van wetenschappen, waarvan onze Nederlandsche taal het middelpunt uitmaakt. Onze Nederlandsche taal, zeg ik, ons allen lief als het natuurlijkste middel voor ons om onze gedachten mede te deelen aan allen, die ons in denken en gevoelen het naast staan, aan allen van Dietschen stam, die niet alleen hare klanken begrijpen, maar in wier hart die klanken ook meer weerklank vinden, dan die van eenige andere taal, ons tegenklinkend van vreemde lippen, al zullen wij ook

niet zoo eenzijdig zijn, andere talen daarom lager te stellen dan de onze.

Iedere taal toch, zelfs van die volken, die wij in ontwikkeling ver beneden ons eigen volk stellen, is op zich zelf een bewonderenswaardig klankenweefsel, van nature bestemd om het menschelijk gevoel, om de menschelijke gedachten te vertolken, voor zoover zij voor vertolking vatbaar zijn. Niet ieder gevoel, niet iedere gedachte is dat. Hoe dikwijls gebeurt het ons, zelfs met onze rijke Nederlandsche taal, dat ons een wonderbaar gevoel bezielt, waarvoor wij geene woorden kunnen vinden, dat er gedachten in onze ziel oprijzen, die wij aan anderen met woorden niet duidelijk kunnen maken!

Is dat een gebrek in onze taal, in alle taal? Gij gelooft dat evenmin als ik. Een gevoel, dat wij niet onder woorden kunnen brengen, is een duister, een onbegrepen gevoel, zooals wij ons voorstellen, dat ook de spraaklooze en redelooze dieren het bezitten. Eerst als woorden in staat zijn het te vertolken, wordt het menschelijk gevoel. En zoo ook zijn gedachten, die niet duidelijk aan anderen kunnen worden meegedeeld, nog geene voldragen gedachten, maar slechts gedachten in wording, die men zelf nog maar half begrijpt, want begrepen heeft men iets eerst dán als men het duidelijk kan zeggen. Naarmate ons gevoel bij ons meer tot bewustheid komt, dus meer zuiver menschelijk gevoel wordt, naar die

mate neemt de rijkdom van klankverbindingen toe, waarin wij dat gevoel kunnen uitspreken; naar mate onze begrippen helderder en zekerder worden, wordt onze taal rijker in woorden en vormen om de schakeeringen van die begrippen ook voor anderen in het licht te stellen.

Met den menschelijken geest groeit de taal gelijk op. De rijkste, de buigzaamste, de bruikbaarste taal wordt gesproken door den man en door het volk met de hoogste geestesontwikkeling. Natuurlijk kunnen klanken en woorden ook gedachteloos worden nagebauwd, en hoe dikwijls zijn wij niet gedoemd dat nabauwen aan te hooren! Maar wie niet gedachteloos woorden revelt, wie zich rekenschap geeft van de volle beteekenis, de ware kracht der woorden, die hij gebruikt, die bezit ook ongetwijfeld te rijker geest naar mate hij meer woorden te zijner beschikking heeft, om de schakeering zijner gedachten begrijpelijk uit te drukken voor ieder. Wie in dat opzicht de groote meerderheid onder ons overtreffen, noemen wij de meest ontwikkelden onder ons — en terecht, want hier kan in waarheid sprake zijn van ontwikkeling

De rijkdom der menschelijke gedachten, de helderheid en nauwkeurigheid der begrippen neemt voortdurend toe, en dát bovenal is het, wat wij verstaan onder den vooruitgang van het menschelijk geslacht. In onzen eigen levenstijd hebben wij dat zien gebeuren en de historie getuigt daarvan

op iedere bladzijde. Van die ontwikkeling van den menschelijken geest nu is de taal het spiegelbeeld. En dat is, uit een wetenschappelijk oogpunt beschouwd, een groot geluk, want dat stelt ons eerst recht in staat de geschiedenis van den geest te vervolgen tot in het ver verleden, waar alle eigenlijke historie ophoudt, verder dan de geschiedbronnen zelf het ons zouden veroorloven.

Waar de geschreven oorkonden der beschaving ons gaan ontbreken, zoodat wij met haar alleen slechts zouden kunnen opklimmen tot een paar duizend jaar vóór onze jaartelling, dus tot een tijd, waarin gedachten en begrippen reeds eene betrekkelijk hooge mate van ontwikkeling bereikt hebben, stelt de taal ons in staat vele duizenden jaren terug te gaan tot in den voorhistorischen tijd, waarin de begrippen nog veel eenvoudiger waren dan in den tijd der Weda's of der Homerische heldenzangen. Zooals de aarde ons zelve hare voorgeschiedenis kan verhalen in de tallooze eeuwen, waarin er nog geene menschen bestonden, indien wij slechts van den geoloog geleerd hebben, de letterteekens, die zij in hare aardlagen en terreingolvingen heeft neergegrift, behoorlijk te lezen, zoo verhaalt de taal ons, voor zoover wij ons door den beoefenaar der vergelijkende en historische taalwetenschap willen laten voorlichten, ook hare voorgeschiedenis, d. i. de voorgeschiedenis van den menschelijken geest: het allerbelangrijkste wat er voor ons te weten

valt, in eene periode, waaruit ons geene geschriften zijn overgeleverd, waarin er nog niet werd geschreven.

Meent niet, wanneer ik zoo spreek, dat ik als taalbeoefenaar door blinde liefde voor mijn vak verleid word, de geschiedenis van den menschelijken geest als bestudeerbaar door middel van de taalwetenschap, het allerbelangrijkste vak van studie te noemen. Wie toch zal kunnen ontkennen, dat wij alles wat wij weten alleen weten met onzen geest en in den vorm, waarin onze geest het ons mogelijk maakt het te weten. Voor al wat wij gelooven of ontkennen, wat wij waar noemen of valsch, is er geen hooger gezag dan onze eigen geest, want zelfs voor wie dien geest verlicht noemt door een goddelijken lichtstraal, blijft het toch nog altijd zijn eigen geest, die dien lichtstraal als goddelijk erkent.

De bespiegelende wijsbegeerte moge de kunstigste stelsels opbouwen om ons eene voorstelling te verschaffen aangaande den samenhang van het groot geheel, waarvan wij zelf een oneindig klein onderdeeltje uitmaken, het materiaal, waarmee zij bouwt, zijn altijd die voorstellingen, denkbeelden en begrippen, die ons van eeuwen her zijn overgeleverd van geslacht tot geslacht. Maar op dien langen tocht zijn zij gewijzigd en vervormd, verhelderd en gezuiverd, gesplitst en verbonden : in één woord, zij zijn gegroeid tot wat zij op het oogenblik zijn, zooals de boom gegroeid

is uit de zaadkorrel, die in de aarde ontkiemde. Eerst dán, wanneer wij de geschiedenis dier denkbeelden en begrippen in oorsprong en ontwikkeling hebben nagegaan, houden zij op conventioneele prikkels voor onze daden te zijn, en houden de woorden, waarin wij ze uitspreken, op holle, min of meer aangename of onaangename klanken te wezen. Eerst dán begrijpen wij wat zij beteekenen en wat zij waard zijn. Alleen zóó bestudeerd, hebben de ingewikkeldste problemen kans om opgelost, de duisterste geheimenissen kans om ontsluierd te worden.

Vergunt mij ter toelichting van het gestelde, uit de moeielijkste vraagstukken der wijsbegeerte er een uit te kiezen, dat, volgens deze methode behandeld, uitzicht heeft op eene bevredigende verklaring. Het is het vraagstuk van het begrip « *tijd* ».

Wat hebben wij onder « *tijd* » te verstaan? Ik zal u niet vermoeien met u de vele antwoorden mee te deelen, die de verschillende wijsgeeren op die vraag hebben gegeven; maar Gij weet, dat overeenstemming dienaangaande nog niet heerscht en volgens de methode, door de wijsbegeerte gevolgd, ook niet heerschen kan. Alleen de geschiedenis der ontwikkeling van den menschelijken geest, die zich een begrip van tijd vormde, kan daarop het afdoend antwoord geven, en het geschiedboek, dat wij daartoe hebben op te slaan, is het groote woordenboek der taalvergelijking.

Daarvoor is het nog niet volstrekt noodig, telkens tot het verste verleden en tot eene door redeneering gevonden oertaal op te klimmen. Ook veel jongere taalvormen uit jongere talen, zooals ons eigen Nederlandsch, kunnen ons voor ons doel al vrij wat leeren. Betrekkelijk jong is bv. bij ons het woord « *tijdsverloop* », en nog dagelijks zeggen wij, niet slechts dat de tijd « verloopt », maar ook dat hij « voorbijgaat, voortsnelt, omvliegt » of wel « voortkruipt », maar zelfs « voortkruipende staat de tijd nooit stil ». « Hora ruit » en « op den stroom des tijds drijven wij allen ». Men ziet, het begrip « *tijd* » is zoo nauw verbonden met het begrip « *beweging* », dat wij het een niet kunnen denken afgescheiden van het ander. Voor ons zijn « tijd » en « tijdsverloop » één.

Een zeer kort tijdsverloop noemen wij een « *oogwenk* », dus eene enkele beweging van het oog; en gebruiken wij voor hetzelfde begrip het Fransche woord « moment », dan weten wij, dat het oorspr. Latijnsche « momentum » tot den stam van het werkwoord « movere » behoort : moment is dus ook eenvoudig « beweging ».

Nu overal, dank zij vooral aan de wielrijders, wegwijzers zijn opgericht, is men wat meer gewoon geraakt, de afstanden in kilometers uit te drukken, maar zoo lang is het nog niet geleden, dat men bijna algemeen sprak van « *zooveel of zooveel uren gaans* ». In den middeleeuwschen

roman van Floris ende Blancefloer wordt ons verteld van eene treffende ontmoeting der twee gescheiden gelieven in den toren van den Soudaen van Babilon. Aan kussen en omhelzen komt daar bijna geen einde. Hoe lang duurde dat wel? « Dat cussen ende dat helsen was so lanc », zegt ons de dichter, « dat men mochte in deselve wile hebben gegaen een grote mile ». Eene omhelzing van eene mijl gaans! Ziedaar het tijdsverloop van de eene beweging uitgedrukt in de tijdmaat van eene andere beweging.

Vreemd is het ook voorzeker niet, dat « *tijd* » en « *beweging* » zoo onverbrekelijk aan elkaar gekoppeld zijn. Wie stil op zijne studeerkamer zit, ingespannen nadenkend over een onderwerp, dat hem belang inboezemt, vergeet den tijd geheel: één, twee, drie uur kunnen voorbijgaan zonder dat hij het bemerkt. Eindelijk wordt hij moe en daaruit maakt hij op, dat hij wel lang met zijn geest moet hebben gewerkt. Hij meet min of meer den verloopen tijd naar zijne vermoeidheid af. Met één onderwerp is hij bezig geweest, of althans van het ééne onderwerp is hij geleidelijk als ongemerkt tot het andere gekomen. Maar men gaat op reis en ziet in een paar dagen zooveel verschillende nieuwe dingen, als het dagelijksch leven in weken niet te zien gaf. Die weinige dagen maken nu den indruk van weken. Iedere verandering van voorstelling, dus iedere beweging, die

er in den geest plaats heeft, maakt den indruk van een zeker tijdsverloop. Zoo begrijpt men ook de opmerking, dat er in den hemel van tijd noch uur sprake kan zijn. De voorstelling van onveranderlijke volmaakte gelukzaligheid sluit het ontvangen van nieuwe indrukken uit : daarboven, zegt men, is duizend jaar gelijk aan één dag en één dag aan duizend jaar.

En niet alleen geestesbewegingen zijn tijdmeters : ook spierbewegingen van het lichaam. Men maakt eene voetreis. Zonder op den tijd te letten stapt men voort met luchtigen tred; maar gaandeweg begint men te voelen, dat de veerkracht der spieren verslapt, men wordt moe. Nog eenigen tijd houdt men het uit, maar de vraag aan de personen, die men op weg ontmoet : hoe ver is dit of dat dorp nog van ons verwijdert? bewijst, dat men rekening begint te houden met den tijd; en is de rustplaats bereikt, dan staat men stil en beseft, dat men lang moet hebben geloopen. Was men nog bijna even frisch als bij het vertrek, dan zou men gemeend hebben, dat de tocht maar kort had geduurd.

Vandaar dan ook dat de oudste benamingen voor een zeker tijdsverloop tegelijk woorden zijn, die een rustpunt op den weg aanduiden. In de Germaansche talen is een van die oudste woorden voor een zeker tijdsverloop eene « wijle ». De Gotische vorm voor het woord is *hveila*, de Oudnoorsche *hvîla* en in die laatste taal beteekent het

woord nog « bed, rustplaats », de plaats dus, waar men zich ophoudt of « verwijlt », zooals wij nog zeggen. En dat « rustplaats » wel de oorspronkelijke beteekenis is, blijkt uit de aan dit woord verwante woorden in andere talen. Aan een Germ. *hvî* beantwoordt in 't Latijn *qui*, aan *hvî+l* een Lat. *quil*. Denkt nu aan *quies* (rust) en *tran-quillus* (rustig, stil).

Een ander woord voor een tijdsverloop is « *stonde* ». Niemand kan het betwijfelen, dat dit woord verwant is met het werkwoord *standan*, een anderen vorm van *staan*. Het woord moet oorspronkelijk beteekend hebben « station, statie », in 't Latijn van « stare » afgeleid, dus de plaats waar men even stilstaat, ophoudt. Een tocht van « drie stonden » is niet anders dan een tocht, waarop men driemaal even moet uitrusten om de verslapte spierkracht te herstellen.

Een jonger woord voor een kort tijdsverloop is « *poos, poosje* ». Ook dat beteekent « rust », want het is het Grieksch *pausa* van *pauein* (ophouden). Het heeft dus eerst de plaats aangeduid, waar men zich eenige oogenblikken « verpoosde », en is eerst later gebruikt voor den tijd aan dat verpoozen voorafgegaan.

En niet alleen met de spierkracht der beenen van den mensch is daarbij rekening te houden : ook met die van de pooten van het paard. De postpaarden konden maar een bepaalden afstand af-

leggen, d. i. maar een bepaalden tijd loopen. Dan kwam men aan de pleisterplaats, d. i. aan de plaats, waar men *peisterde* (want de *l* is eerst na de middeleeuwen in het woord gekomen) of « où l'on faisait paître (voor *paistre*) les chevaux », hetgeen men in het Middelnederlandsch vertaalde met *beeten*, d. i. *doen bijten*. Natuurlijk dat men al vroeg op zulke pleisterplaatsen herbergen stichtte voor het gemak van den reiziger, maar ontbraken die, dan wees de mijlpaal de plek aan, waar men rust kon nemen.

De rechte lijn, die twee plaatsen verbindt, noemt men den *afstand* van de eene plaats tot de andere. Dat woord « afstand » is betrekkelijk jong en uit het Fransch *distance* of Mlt. *distantia* vertaald; maar vóór onze Germaansche voorouders dat woord uit het Romaansch vertaalden, hadden zij voor hetzelfde begrip toch ook een eigen woord en dat woord was « weg ». Natuurlijk heeft dat woord eene veel algemeener beteekenis gehad, heeft die zelfs nog, dan van straatweg, kleiweg, voetpad of van welken aangelegden weg ook. Wie « weg » (d. i. enweg, away) gaat, behoeft zich nog niet over een kunstweg te verwijderen; en de schapenkudde vindt haar weg evengoed over de ongebaande heide als het schip den zijnen over de zee. « Weg » drukt dan ook eigenlijk een bewegingsbegrip uit. Van denzelfden stam als het werkwoord « bewegen », beteekent het : de rich-

ting waarin men zich beweegt, zooals *via* (voor *viha*) met *vehere* (zich bewegen) samenhangt. Doch zulk een ongebaande weg kon dan oorspronkelijk ook niet met eenige lengtemaat gemeten worden. Zulk een weg moet voor onze voorouders niet lang geweest zijn van maat, maar van duur : een weg van eenige uren gaans.

Ongetwijfeld is de meest onmiddellijke manier, waarop de mensch zich het tijdsbegrip verworven heeft, geweest, zich bewust te worden van de meerdere of minder mate, waarin zijne spieren door lichaamsbewegingen vermoeid werden. Wat later, maar zeker al zeer vroeg, zoodra de mensch had leeren tellen, kon hij ook zijn tijdsbegrip vastknoopen aan het getal der elkaar opeenvolgende herhalingen van dezelfde beweging. Woorden om die herhaling te kennen te geven, zijn bij ons *keer* en *werf*, die aan eene kringbeweging doen denken. Ook het Ohd. heeft *warb* en het Got. *sinths* (gang). Maar het meest gewone woord, waarmee wij onze herhalingsgetallen vormen, is *maal* (ook Ohd. *mâl*), en dat heeft een anderen oorsprong. In het Gotisch, waarin het nog den ouderen vorm *mêl* heeft, is het te vertalen met « tijdpunt », maar het meervoud *mêla* beteekent « schrift » en dus het enkelvoud « schrijfteeken », wat nog niet hetzelfde als « letter » behoeft te zijn. Telkens wanneer iets opnieuw begon, hetzij de mensch het zelf deed of het zag gebeuren, teekende hij dat aan met een teeken,

oorspronkelijk ongetwijfeld eene kerf in een stok, een schreefje aan den balk of iets dergelijks. « Teeken zetten » was in 't Gotisch *mêljan*, dat daarom ook « schrijven » kon gaan beteekenen, toen Wulfila aan de Goten het eigenlijk schrijven had geleerd; maar de Westgermanen, onze voorouders, namen daarvoor het Latijnsche *scribere* over en behielden hun woord *malen* voor « met kleur een teeken aan iets geven », en eerst langzamerhand nam het woord de beteekenis aan, die wij nu aan het woord « schilderen » hechten; doch oorspronkelijk is ook dát woord synoniem van « malen » en geeft het niet anders te kennen dan « een herkenningsteeken zetten op een schild ».

Daar « maal » nu oorspronkelijk beteekent « teeken voor de herhaling eener handeling of gebeurtenis », kon het ook gebruikt worden om het tijdsverloop tusschen twee handelingen of gebeurtenissen aan te duiden.

Wanneer de zon onderging en de nacht aanbrak, was dat voor de oude Germanen eene gebeurtenis. Zij sneden een « maal » in den kerfstok. Gebeurde dat daarop nog eens, dan sneden zij weder een « maal » of, in hunne taal, een *etmaal*, want *et* (eig. *ed*) beteekent « weder », en nu werd ook het tijdsverloop tusschen etmaal en etmaal zelf een « etmaal » genoemd.

Niet zonder reden zeide ik, dat de Germanen het « *maal* » inkerfden bij zonsondergang en niet

bij zonsopgang, want wij weten door de uitdrukkelijke mededeeling van Tacitus, dat zij niet bij dagen telden, maar bij nachten (*Germ.* 11 : « nec dierum numerum, ut nos, sed noctium computant »). In het Mnl. is de herinnering aan het rekenen bij nachten nog overgebleven, omdat men daarin nog meermalen voor hetgeen wij « veertiendagen », noemen *viertiennacht* gezegd vindt, evenals in het Mhd. *vierzehennaht;* en in het Engelsch is *fortnight* zelfs nog de eenige uitdrukking voor « twee weken ».

Dat tellen bij nachten hing bij de Germanen samen met hun godsdienst. De maan was voor hen de groote godheid, wier medewerking noodig was voor alle belangrijke dingen, die zij verrichten wilden. Gewichtige beraadslagingen hielden zij, zegt Tacitus, alleen bij wassende of bij volle maan (« cum aut inchoatur luna aut impletur »), en dat oude bijgeloof aan den invloed van de maan leeft nog altijd onder onze minder ontwikkelden voort. Zulk een taai leven hebben alle godsdienstige begrippen.

Geen wonder dan ook, dat de maan voor de Germanen de voornaamste tijdmeter was, die het hun mogelijk maakte, een langer tijdsverloop in de gedachten vast te houden, dan waartoe hun bewegings- en vermoeidheidsgevoel hen in staat stelde, en tegelijk hun ook eene meer objectieve tijdsmaat schonk, voor allen in hunne omgeving volkomen dezelfde, wat natuurlijk de geheel persoonlijke

bewegingsmaat niet kon zijn, zelfs niet in ouden tijd, toen de menschen nog minder van elkaar verschilden dan onze tijdgenooten onderling. Dat ook andere volken al sinds onheugelijken tijd ook bij « manen » rekenden, is bekend : het Grieksche *mên* en het Latijnsche *mensis* zijn woorden afgeleid van den wt. *mê* (meten); maar de maan zelve heeft in 't Grieksch en Latijn nog een anderen naam : *selênê* en *luna* (d. i. *lucna* of de schitterende), terwijl de Germanen van denzelfden wt. *mê* (meten) hun woord *mêna*, bij ons *maan*, afleidden en daarvan dan weer hun woord *mênôths* (zooals de Gotische vorm luidde) en *maand* (zooals in 't Nederlandsch).

Naar de vier schijngestalten der maan verdeelen wij nu de maanmaanden in vier deelen, ieder van zeven dagen; maar zonder eenige astronomische kennis is die verdeeling niet mogelijk, want van de vier schijngestalten is er ééne, de nieuwe maan, eigenlijk geene gestalte, omdat wij haar niet zien. De Grieken verdeelden dan ook de maanden in drie decaden, ieder van tien dagen, en de Romeinsche kalender leert, dat er ook bij hen nog geene sprake was van perioden van zeven dagen of *septimanæ*, waaruit o. a. het Fransche *semaine* ontstond. Het Germ. woord *wika*, ons *week*, heeft dan ook oudtijds de meer algemeene beteekenis van « tijdwisseling » en hangt misschien ook met *wissel* (uit *wehsal*) samen.

Het Oosten, het ware vaderland der sterrenkunde, heeft eerst de vier kwartieren der maan leeren kennen en den duur van ieder kwartier met zeven dagen gelijk gesteld. De zeven weekdagen, met één rustdag daaronder, hebben de Christengeworden Joden bij de latere Romeinen en zoo ook bij de Germanen ingevoerd. Oppervlakkig zal het daarom bevreemding kunnen wekken, dat die weekdagen, door het Christendom ingevoerd, heidensche godennamen dragen; doch hier bedriegt de schijn. De dagen heeten naar de Zon, de Maan en de vijf oudstbekende planeten, die reeds vroeger naar de heidensche goden genoemd waren. De Germanen vervingen, toen zij die weekverdeeling overnamen, die Latijnsche godennamen door namen van die Germaansche goden, die al sinds lang met de Latijnsche vereenzelvigd waren, dus Mars door *Tiw(az)* of *Thing*, vanwaar bij ons Dinsdag (beter Dingsdag), Mercurius door *Wôdan*, vanwaar Woensdag, d. i. Woedensdag, Jupiter door ***Thonar,*** van waar Donderdag, en Venus door ***Frija,*** vanwaar Vrijdag. Alleen voor Saturnus wist men geene overeenkomstige godheid aan te wijzen, en zoo hebben wij dan voor den « dies Saturni » den naam Zaterdag behouden. De geheele astrologie, die uitsluitend berust op de vereering der oude heidensche met de planeten vereenzelvigde goden, is nog tot diep in de 17de eeuw zelfs door keizers en allerchristelijkste koningen geloofd, en nog

altijd heeft het christendom het geloof aan die planetenlezerij bij het mindere volk niet geheel kunnen uitroeien.

Telden dus de oude Germanen aanvankelijk alleen bij bepaalde telkens wederkeerende gebeurtenissen aan den hemel, namelijk bij zonsondergangen en het verschijnen van volle manen, van de eigenlijke lengte der perioden tusschen twee van die gelijksoortige gebeurtenissen kunnen zij nog het rechte begrip niet gehad hebben. Voor hen bv. was het woord « dag » nog geen woord voor een tijdsbegrip. Zij konden de dagen nog niet meten, te minder omdat voor hen de lengte van iederen dag niet dezelfde was. Voor hen moet het woord « dag » nog geene andere beteekenis gehad hebben, dan de oorspronkelijke, die wij door taalvergelijking kunnen leeren kennen, namelijk die van « gloed » of « gloeitijd ». Immers het Skr. *dàhati* (brandt) en *dâhas* (hitte) leeren ons, dat de Idg. wt. *dhagh* moet beteekend hebben « branden ». Zoolang « de zon brandde » was het « dag ». Dan volgde de « nacht », vermoedelijk de « avondschemering » of de « duisternis », ingeleid door den « avond ».

Wat beteekent dat woord *avond?* In het Gotisch komt het niet voor. Daar vindt men het woord *andanahti,* d. i. « tijd tegen den nacht »; maar wij weten, dat het woord « avond » met eene lange *â* begint en dus oorspr. **ēvund* moet

geluid hebben. Eene aannemelijke verklaring is van dat woord nog niet gegeven. Vergunt mij, er U eene voor te dragen, die mij aan de hand werd gedaan door te denken aan de vereering, die, zooals wij reeds zagen, de maan onder de Germanen vond. Bedenken wij, dat de regelmatige klankwisseling van *ê* in 't Idg. *ô*, in 't Nederlandsch *oe* is, dan moet bij ons een woord als *oefenen* (uit *oevenen*, vgl. Hd *üben*) nauw aan *avond* verwant zijn. Nu zijn alle taalgeleerden het er over eens, dat *oefenen* oorspr. heeft beteekend « eene godsdienstige handeling verrichten », zoodat wij daarom nog alijd van « godsdienstoefening » spreken en zelfs nog van « oefening » alleen als « stichtelijke samenkomst ». Het Os. *ôbhian* beteekent « vieren », het Ohd *uoben* « vereeren », het Ohd. subst. *uoba* « godsdienstig feest ». In het Idg. stemt daarmee, maar met korten klinker, overeen het Skr. *ápas*, d. i. godsdienstige verrichting, offer, en het Latijnsche *operari*, d. i. « offeren ». Nu is m. i. « avond » niet anders, dan « offertijd of tijd van godsdienstige vereering ». Vertoonde zich de maan aan den hemel even vóór het aanbreken van den nacht, dan begroette de oude Germaan haar met eenig offer of eenige andere godsdienstige handeling. Als naam voor een bepaald tijdsverloop, zooals « nacht » en « dag », heeft het woord « avond » dan ook nooit dienst gedaan.

Ook het Latijnsche *dies* (met het adv. *diu*, oorspr. « een dag lang ») heeft aanvankelijk niet den duur van den dag aangeduid, maar het « daglicht », evenals de verwante woorden in het Skr. *dínam* en *divasás*, die « dag » beteekenen, en het Skr. werkwoord *dîdeti* (hij schijnt). De wortel daarvan is *di*, die in 't Germ. *ti* moet luiden, en waarvan met verschillende suffixen zijn afgeleid : met *n* Got. *-teins* (in *sinteins*, dagelijksch), met *m* Eng. *time*, met *d* Nederl. *tijd*, dat dus eigenlijk « dag » beteekent. Daaruit is dan ook te verklaren, dat wij nog altijd een woord voor een zoo afgetrokken en onbepaald begrip als « tijd » in 't meervoud kunnen gebruiken en kunnen spreken van « in oude tijden », wat dus volkomen hetzelfde is als « in oude dagen ».

Maakt de aswenteling der aarde het ons mogelijk bij « dagen » te tellen, haar kringloop om de zon deed aan ons voorgeslacht eene tijdsbepaling naar « jaren » reeds toen aan de hand, toen men nog algemeen dacht, dat het de zon was, die haar weg aan den hemel aflegde. Toch hebben de Germanen hun begrip « jaar » als zonnejaar ongetwijfeld aan de Romeinen ontleend. Oorspronkelijk heeft het woord geen bepaalden tijdkring aangeduid, maar een tijdsverloop in 't algemeen. Het schijnt afleidsel te zijn van den wortel *jâ* (of *ejâ*), die ook het Lat. *ire* (gaan) opleverde, en met klankwisseling ook het Grieksche *hôra*, dat, uit *jôra* ontstaan, aanvankelijk

« tijdsverloop » beteekende, vervolgens een « jaargetijde » aanduidde en daarna een « onderdeel van den dag ». De Romeinen namen het uit het Grieksch over om er de vier deelen hunner nachtwake mee aan te duiden, en daarvoor werd het vervolgens ook in de kloosters gebruikt, en dan wel bepaald als « achtste deel » van een etmaal of « getijde van drie uur ». Ten slotte nam het in de Romaansche talen de beteekenis aan van het « vierentwintigste deel van een etmaal », en in den Franschen vorm *heure* voerden ook wij het woord als *uur* in onze taal in.

Na deze korte uitweiding over den oorsprong van ons woord « uur », dat dus aanvankelijk hetzelfde zal beteekend hebben als het verwante woord « jaar », namelijk een « onbepaald tijdsverloop », herhalen wij onze opmerking, dat de Germanen geene jaarkringen van een bepaald aantal dagen hebben gekend, maar de kennis daarvan later aan de Romeinen moesten dank weten.

Toch kenden onze voorouders wel een langer tijdsverloop dan eene maanmaand. Zij telden namelijk van den eenen winter tot den anderen, dus van het langste en voor hen zeker ook belangrijkste der drie jaargetijden, die zij kenden. Alleen voor winter, zomer en lente hadden zij woorden, voor den herfst nog niet, zegt Tacitus (*Germ.* 26 : « hiems et ver et æstas intellectum

ac vocabula habent, autumni perinde nomen et bona ignorantur »). Dit beteekent dus zooveel, dat zij den langsten en kortsten dag (later midzomer en midwinter genoemd) en de beide dag- en nachteveningen nog niet konden opmerken, waarop de verdeeling van het jaar in vier gelijkdurige jaargetijden berust. Het eenige wat zij wel konden opmerken was, dat telkens weder na het uitspruiten der jonge blaadjes en na den tijd van groen en gloed de gele bladers vielen, stormen begonnen te loeien, regens neerkletterden en het ijs de stroomen boeide. Dan brak voor hen — soms wat vroeger, soms wat later — de winter aan, en wie vele winters had zien aanbreken en op zijn kerfstok had, was een oud man.

Dat de Germanen inderdaad bij winters telden, blijkt o. a. hieruit, dat in het Gotisch « twaalfjarig » vertaald wordt met *twalibwintrus* en in het Angelsaksisch met *twelfwintre;* maar zelfs in onze eigene taal zijn er van die telling nog sporen. In het Mnl. is, met name in de Utrechtsche en Hollandsche rekeningen, sprake van « eenen eenwinter vollen » of « runde ». Samengetrokken tot *inter* leeft het nog in 't Friesch. Kiliaen kent *eenwinter* en in samengetrokken vorm *enter* als Hollandsch en Friesch, en ook nu nog spreekt men in Noord-Holland, maar bovendien ook op de Veluwe, in de Graafschap Zutfen, in Salland, Twente en Drente van een *enter* of eenjarig dier, en in Groningen worden samenstellin-

gen gebruikt als *enterból* (eenjarige stier), *enterbeist* en *enterpeerd*. Evenzoo kent het Mnl. *twe-wynter*, en Kiliaen *twinter* of *tweenter* voor tweejarig kalf of veulen, en nog zegt men daarvoor in Noord-Holland *twinter*, in Groningen en Drente *twenter*.

Wilden de Germanen een nog langer tijdsverloop dan van winter tot winter aanduiden, dan hadden zij daarvoor het woord *aiws* of *aiwa*, ons woord *eeuw*, dat bij de Goten nog in 't algemeen een « langen tijdsduur » te kennen gaf, evenals het Latijnsche *ævum*. Ons adj. *eeuwig* bewaart nog steeds de oude beteekenis, maar dat wij nu « eeuw » gelijkstellen met een tijdkring van honderd jaar, een « Jahrhundert » zooals de Duitschers zeggen, vindt zeker hierin zijn oorsprong, dat voor de oude Germanen, die nog geene schriftelijke oorkonden hunner geschiedenis bezaten, de herinnering aan het verleden nog niet hooger kon opklimmen dan tot drie menschengeslachten. De kleinzoon kon nog van zijn grootvader vernemen wat deze beleefd had; maar dat was voor hem dan ook de oudste geschiedenis van het menschelijk geslacht.

Nog een ander woord bezaten de Germanen voor « langen tijdsduur », namelijk *weraldi*, ons *wereld*, dat eigenlijk « mannenouderdom » en vandaar « langst denkbaren tijdsduur » beteekent, maar overgedragen is op de « grootst denkbare ruimte ». Dergelijke overdrachten van tijd op

ruimte of van ruimte op tijd vinden wij bij het woord *seculum*, dat zoowel « eeuw » als « wereld » beteekent, en nog bij vele andere woorden meer.

Dat is ook niet vreemd. Ruimtematen werden voortdurend met tijdmaten vereenzelvigd. Dezelfde afstand, die bepaald kon worden naar den tijd, dien men noodig had om hem loopende af te leggen, kon ook gemeten worden met eene conventioneele lengtemaat, en dat weer kon aanleiding geven tot het vaststellen van bepaalde verhoudingen, waaruit ons begrip van « snelheid van beweging » geboren werd.

Zelfs de eerste min of meer nauwkeurige werktuigen om den tijd te meten, teekenden als 't ware de tijdsafstanden op den cirkelboog af. Ik bedoel natuurlijk den « zonnewijzer » of « solarium » of, met een Grieksch woord, het « horologium », dat het oudste middel was om de lengte van uren en deelen daarvan vast te stellen; en nog altijd hebben wij zulk een mechanieken zonnewijzer in den zak, want ons horloge heeft alleen de zonneschaduw door een stalen stifje vervangen en kan daarom ook na zonsondergang nog dienst doen. Dat kon bij de Grieken en Romeinen de zonnewijzer nog niet : vandaar dan ook, dat, bij het lengen en korten der dagen, de « horæ » of vierde deelen van den nacht niet altijd even lang waren en ook niet met de « horæ » van den dag overeenstemden.

Tot het vaststellen van een uur als het vierentwintigste deel van een etmaal, en tot de onderverdeeling in minuten en seconden kon men eerst komen, toen men ook de « klepsudra », het wateruurwerk, of het « uurglas », den zandlooper, te hulp had geroepen. De hoeveelheid water of fijn zand, door eene opening van bepaalde afmeting naar beneden vloeiend gedurende den tijd, dien de zonneschaduw noodig had om zich van het eene bepaalde punt aan den graadboog naar het andere te verplaatsen, kon nu ook dienen om zonder zon de uren aan te wijzen.

Daarmee echter zijn wij in eene betrekkelijk jonge periode aangeland, toen het tijdsbegrip zich reeds lang gevormd had, al waren de tijdsmaten ook nog gebrekkig : ik sprak er alleen van om te doen zien, hoeveel aanleiding er was om woorden voor ruimte en afstandsmaten te gaan gebruiken ter aanduiding van tijdsduur, zoodat wij bv. spreken van « tijdruimte, tijdvak, tijdkring, tijdsbestek » enz.

Vermenging van tijds- en ruimtebegrippen heeft zeker ook reeds in den alleroudsten tijd geheerscht, ja het komt mij zelfs waarschijnlijk voor, dat voor den oermensch tusschen ruimte en tijd nog geen onderscheid bestond en dat eerst langzamerhand die beide begrippen zich hebben onderscheiden. Ik kan dat hier nu niet nader toelichten, maar merk alleen op, dat ook de taal ons aanleiding geeft om dat te vermoeden.

Zeker behooren de voorzetsels tot de oudste taalelementen, en nu zien wij, dat in alle Indogermaansche talen de meest oorspronkelijke voorzetsels zoowel van tijd als van ruimte worden gebruikt. Onze eigene taal is op zich zelf reeds voldoende om dat aan te toonen.

Zoo kunnen wij vertellen, dat wij *binnen* eene week weer *binnens*lands denken te zijn, dat wij *over* eenigen tijd niet meer *over* deze of die brug zullen kunnen loopen. Zoo kan men zeggen : *voor* een paar dagen zat de overledene nog gezond *voor* zijne schrijftafel. *Tegen* de lente bouwen de zwaluwen haar nest *tegen* onze dakgoot. *Op* dien avond lag dat boek nog *op* de tafel. Iemand is *uit* den tijd evengoed als *uit* de stad. Wij zeggen soms *tot* weerziens tegen iemand, dien wij *tot* zijne woning begeleid hebben, en kunnen evengoed zeggen *van* Januari *af* als *van* de hoogte *af*. *Te* zes uur of *bij* zessen kan men *te* huis of *bij* huis zijn, en het uur van scheiding kan evengoed *nabij* zijn, als iemands woning *nabij* kan zijn.

Mocht ik ook uit andere talen voorbeelden van dezelfde vermenging van ruimte- en tijdsbegrippen aanhalen, dan zou ik niet spoedig aan het einde zijn; maar bedenkende, dat wij het gevoel van geestelijke en lichamelijke vermoeidheid reeds hebben leeren kennen als den meest oorspronkelijken, maar daarom nog lang niet verouderden tijdmeter, begin ik te vreezen, dat menigeen onder U, reeds daardoor alleen, ook

zonder zijn uurwerk te raadplegen, zal bemerkt hebben, dat ik lang achtereen aan het woord ben geweest.

Die vrees zij dan ook mijne verontschuldiging, wanneer men zou willen opmerken, dat ik het uiterst belangrijk onderwerp, door mij besproken, wat al te oppervlakkig heb behandeld. Eigenlijk was het mij dan ook alleen te doen, om met deze voordracht te wijzen op het groote belang, dat de taalvergelijking voor zielkunde en wijsbegeerte kan hebben, en om ook anderen op te wekken tot eene taalbeoefening op zulk eene wijze, dat daardoor niet alleen onze taalkennis wordt verrijkt en ons taalinzicht wordt verhelderd, maar dat ook onze kennis der geestesontwikkeling van het menschelijk geslacht er door worde vermeerderd.

Voor de vriendelijke woorden, door onzen geachten Voorzitter zooeven tot mij gericht, en voor de belangstellende aandacht, die ik bij mijne voordracht van U heb mogen ondervinden, betuig ik U ten slotte mijn oprechten dank.

JAARLIJKSCH FEESTMAAL.

8 Juli 1906.

Het feestmaal greep plaats in het eere-salon van het Academiegebouw.

Zaten aan : de heeren JAN BROECKAERT, bestuurder; KAREL DE FLOU, onderbestuurder; EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris; Dr. H. CLAEYS, Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, TH. COOPMAN, JAN BOLS, DES. CLAES, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, GUSTAAF SEGERS, Dr. WILLEM DE VREESE, JAC. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, Baron DE BETHUNE, AMAAT JOOS, werkende leden; HUGO VERRIEST en OMER WATTEZ, briefwisselende leden.

De weled. heeren Dr. JAN TE WINKEL, buitenlandsch eerelid, en ALF. SIFFER, drukker der Academie sedert hare stichting, hadden aan de Academie de eer gedaan hare uitnoodiging op het feestmaal te aanvaarden.

De heer JAN BROECKAERT, bestuurder, stelde den volgenden heildronk in ter eere van Z. M. den Koning en van de Koninklijke Familie :

WAARDE COLLEGA'S!

Er is een naam, die heden, geestdriftiger dan ooit, moet worden toegejuicht : de naam van den bedrijvigsten der Koningen, van Z. M. Leopold II, onzen doorluchtigen Beschermheer.

De Koninklijke Vlaamsche Academie kan en zal niet vergeten dat zij haar ontstaan aan dien alom geëerbiedigden vorst, aan dien verlichten voorstander van kunsten, letteren en wetenschappen. te danken heeft. Zoo zij verleden jaar, met al de kinderen van het Belgische vaderland, gelukkig was deel te nemen aan het zoo schitterend gevierde jubelfeest; zoo zij den Koning te dier gelegenheid hare hulde en de gevoelens harer onwankelbare trouw aanbood, heden, bij de twintigste verjaring harer stichting, begroet en dankt zij Hem nogmaals voor zijne belangstelling in de taal en letterkunde van het grootste gedeelte van zijn volk.

De Vlamingen, die hunne vorsten te allen tijde zoo innig verkleefd waren, houden, vol hoop op de toekomst, de oogen op Hem gevestigd, omdat zij weten dat Hij niets anders dan hun geestelijk en stoffelijk welzijn betracht.

Ik noodig u dus uit te drinken op den Vader van ons tweetalig Vaderland; op Hem, die gezegd heeft en voortdurend bewijst, dat al de Belgen hem even lief zijn.

Lang moge Hij leven, tot ons aller heil!

Mocht onze Koninklijke Instelling het geluk te beurt vallen, wanneer zij, binnen vijf jaar, haar vijf en twintigjarig bestaan zal vieren, met het bezoek van haren wijzen Stichter en zoo doorluchtigen Beschermheer vereerd te worden!

Drinken wij meteenen, Waarde Collega's, op de gezondheid van H. K. H. Prinses Clementina, de edelhartige Koningsdochter; op die van Z. K. H. Prins Albrecht, de hoop onzes Vaderlands, den volksgeliefden Prins, wiens plechtig bezoek aan deze Academie met gouden letteren in hare jaarboeken uitblinkt! Op zijne hoogst vereerde Moeder, de Gravin van Vlaanderen; op zijne edele Gemalin, Prinses Elisabeth, en hunne lieve kinderen!

Aan al de leden van het Koninklijk Stamhuis de beste, de rechtzinnigste onzer wenschen!

Leve de Koning! Leve de Koninklijke Familie!

Onmiddellijk daarna zond de Bestendige Secretaris het volgend telegram aan Z. M. den Koning :

Aan Zijne Majesteit
Leopold II, Koning der Belgen,
te Brussel.

Vandaag achtsten Juli, dag op dag, viert de Koninklijke Vlaamsche Academie den twintigsten verjaardag harer stichting. Te dier gelegenheid werd in onze Plechtige Vergadering van heden door den heer bestuurder Broeckaert een geestdriftige hulde aan Uwe Majesteit gebracht.

De Heeren Leden, thans aan een feestelijken maaltijd vereenigd, juichen met de meeste gulhartigheid den geëerden naam van Uwe Majesteit toe.

Mocht onze Koninklijke Instelling het geluk genieten, wanneer zij, binnen vijf jaar, haar vijf-en-twintigjarig bestaan zal vieren, met het bezoek van haren Wijzen Stichter en zoo Doorluchtigen Beschermheer vereerd te worden!

Intusschen achten het de Heeren Leden ten plicht hun diepen eerbied en hunne innige verkleefdheid aan hunnen Hooggeprezen Koning en aan de Koninklijke Familie te betuigen.

De bestendige secretaris,
EDW. GAILLIARD.

***

Vervolgens bracht de heer Bestuurder de volgende gezondheid uit ter eere van den Weled. Heer Dr. J. TE WINKEL :

Mijne Heeren,

Wij hebben heden het geluk en het genoegen beleefd, onze Plechtige Vergadering opgeluisterd te zien door een

zeer toegejuichte rede van ons buitenlandsch Eerelid Prof. TE WINKEL. Den met roem bekenden schrijver van *Maerlant's werken beschouwd als spiegel van zijn tijd*, van de welbekende *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde*, den promotor van de Nederlandsche taalkaart, den onderzoeker van zoo menig betwist punt op het gebied van taal- en letterkunde, danken wij opnieuw voor de ons bewezen eer, en ik stel U voor ons glas te ledigen op zijne gezondheid, in de hoop dat hem tijd en kracht zal worden gegeven om de vele en grootsche plannen, die hij nog op het getouw heeft, te volvoeren.

Hij leve!

***

Op het telegram door den Bestendigen Secretaris, namens de Academie, aan Zijne Majesteit den Koning gezonden, kwam het onderstaand antwoord :

Mijnheer EDW. GAILLIARD,
Bestendigen Secretaris der Koninklijke Vlaamsche Academie, te Gent.

De Koning heeft met groot genoegen het telegram ontvangen dat gij Hem, in name der Koninklijke Vlaamsche Academie van Gent den twintigsten verjaardag harer stichting vierende, gezonden hebt.

Zijne Majesteit gelast mij U te verzoeken aan den heer bestuurder BROECKAERT *alsook aan al degenen die, te dezer gelegenheid hunne vaderlandsche gevoelens aan de Koninklijke Familie uitgedrukt hebben, hare beste dankbetuigingen te doen geworden.*

De geheimschrijver des Konings.

Vergadering van 18 Juli 1906.

Aanwezig : de heeren JAN BROECKAERT, bestuurder; KAREL DE FLOU, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Dr. H. CLAEYS, Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, Mr. JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, JAN BOLS, DES. CLAES, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, Dr. L. SIMONS, AD. DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. WILLEM DE VREESE, JAC. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ en AMAAT JOOS, werkende leden.

De heer Mr. EDW. COREMANS, werkend lid, heeft bericht gezonden, dat hij verhinderd is de vergadering bij te wonen.

De heer Edw. Gailliard, bestendige secretaris, leest het verslag over de Juni-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Aangeboden boeken. — Daarna legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de aan de Academie aangeboden boeken :

Door de Regeering :

Coutumes des Pays et Comté de Flandre. Quartier de Gand. Tome X. *Coutume de la Seigneurie de Saint-Pierre-lez Gand,* par D. BERTEN, conseiller à la cour d'Appel de Gand, membre de la Commission Royale pour la publication des anciennes lois et ordonnances de la Belgique. Brux., 1905.

PERIODIEKEN : *Annales des Travaux publics de Belgique,* 1906, n° 3, Juin. — *Bulletin de l'Agriculture,* 1906, n° 3. — *Arbeidsblad, uitgegeven door het Arbeidsambt van België,* 1906, n^rs^ 10-11. — *Bibliographie de Belgique,* première partie (*Livres*), n°s 11-12; deuxième partie (*Publications périodiques*),

n°s 11-12. *Bulletin mensuel des sommaires des périodiques.* n°s 4-5. — *Bibliographia philosophica ou Sommaire idéologique,* 1906, 1^r^ Mai. – *Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent,* 1906, n^r^ 5. — *Revue Sociale Catholique.* 1906, n° 9.

Door den Oudheidkundigen Kring van het Land van Waas :

Annalen van den Oudheidskundigen Kring van het Land van Waas, 24e deel, 2de afl., Juni 1906.

Door het Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, te Kopenhagen :

Dansk Ordbog, utgiven under Videnskabernes Selskabs Bestyrelse. Ferste Tome : *A.-E.* Kjobenhavn, 1793. – Anden Tome : *F.-H.* Id., 1902. — Tredie Tome : *J.-L.* Met een « *Fortale* » geteekend : i Commissionen for den Danske Ordbog : E.-R. VIBORG, B. THORLACIUS, P.-E. MULLER, J. MOLLER. Id., 1820. — Fierde Tome : *M -O.* Met een « *Fortale* » geteekend : B. THORLACIUS, P.-E. MULLER, J. MOLLER, K.-L. RAHBEK. Id., 1826. — Femte Tome : *P.-R.* Met een « *Fortale* » geteekend : B. THORLACIUS, P.-E. MULLER, J. MOLLER, K.-L. RAHBEK, KOLDERUP-ROSENVINGE. Id., 1829. — Siette Tome : *S.* Met een « *Fortale* » geteekend : i Commissionen for den danske Ordbogs Revision : C. MOLBECH, J.-N. MADVIG, H. M. VELSCHOW, C. E. SCHARLING. Id., 1848. – Syvende Tome : *T.-U.* Id., 1863. — Ottende Tome : *V.-Z.* Met een « *Fortale* » geteekend : VILH. THOMSEN, LUDV. F.-A. WIMMER. Id., 1905.

Danmarks Myntvæsen i Tidsrummet 1146-1241. Avec un résumé en français : *Histoire monétaire du Danemark de* 1146 *à* 1241. Af P. HAUBER. Med 6 Tavler, Kjobenhavn, 1906.

Oversigt over det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Forhandlinger. (*Bulletin de l'Académie Royale des Sciences et des Lettres de Danemark.*) 1906, n°s 2-3.

Door het Friesch Genootschap van Geschied- Oudheid- en Taalkunde :

De Vrije Fries. Tijdschrift uitgegeven door het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde. Twintigste deel. Afl. 3-4.

77ste *verslag van het Friesch Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde te Leeuwarden.* 1904-1905.

Door de Kungl. Universitets-Bibliotheket te Upsala :
Skrifter utgifna af Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Uppsala. Band IX, Uppsala, z. j.

Door den heer J. Broeckaert, bestuurder :
Aanteekeningen over Wetteren, getrokken uit het archief der gemeente, door J. B(roeckaert). Dendermonde, 1906.

Door den heer Alf. Janssens, werkend lid :
Giornale Arcadico, fascicolo nº 5, Roma, 1906 (1).

Door den heer Jan Boucherij, werkend lid :
1º) *De Kerk van Halle en hare kostbaarheden*, door Jan Boucherij en Leopold Everaert, schrijvers van de *Geschiedenis der stad Halle*, enz. enz. Antwerpen, 1906.

2º) Verhandelingen van de Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding. Nr 85. August van Spilbeeck, advocaat : *Kleine Burgerij in België*.

Door den heer Mr. Flor. Heuvelmans, gewezen volksvertegenwoordiger te Antwerpen :
Gedenkalbum. Vlaamsche Conferentie der Balie van Antwerpen. Feestviering van het 20-jarig bestaan 1885-1905. (Zonder naam van drukker.)

Door den heer Frank Lateur (*Stijn Streuvels*) te Ingoyghem, een stel van de volgende zijner uitgaven :
Lenteleven. Vierde druk. Amsterdam, z. j - *Zonnetij*. Tweede druk, id. — *Zomerland*. Tweede druk, id. — *Doodendans*. Treede druk, id. — *Langs de Wegen*. Amsterdam, z. j. — *Dagen*. Id. — *Minnehandel. Dat is het abele verloop der vrije jongenschap met al de landelijke leute van 't lustige jonge leven*. Twee deelen ineengebonden, id. - *Dorpsgeheimen*. Eerste boek, id. Tweede boek, id. — *Openlucht*. Meindert Boogaerdt jun. Rotterdam, 1905. — *Stille avonden*, id.

Door den E. H. Aug. Dobbeleers, onderpastoor te Sint-Augustinus-Waver :

---

(1) Op blz. 308-310, komt voor « *La Scala santa* », of de « Traduzione della Poesia fiamminga del Comm. Alfonso Janssens, Membro della Reale Accademia fiamminga del Belgio, letta in Arcadia, nella tornata solenne per la passione del Signore, la sera del 15 Aprile 1906 ». Zie boven. blz. 508-518.

1°) *Naar Rome. Een tiental dagen in de Eeuwige Stad. — Leo XIII bij den ingang van zijn pauselijk jubeljaar, — Schetsen en indrukken*, door AUG. DOBBELEERS, onderpastoor te Sint-Augustinus-Waver. Mechelen, 1903.

2°) *Pater Surius' Jerusalemsche Reize in de jaren O. H. 1644 tot 1647*, naverteld door AUG. DOBBELEERS, pr. Mechelen, 1905.

Door den heer E. MINNE, algemeen bestuurder van het Agence Maritime, te Gent :

Der Weltcourier, Juli 1906.

Door de Redactie :

De Tuinbode, Juli 1906. – *Oudheid en Kunst*, 1906, nr 1.

Ingekomen boeken. – Voor de Boekerij der Academie is ingekomen :

De Gids, Juli 1906.

Ruildienst

De Belgische School, 1906, nr 2. — *Biekorf*, 1906, nrs 12-13. — *Bijdragen tot de Geschiedenis bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant*, Juni 1906. — *Christene School*, 1906, nrs 17-18. — *Dietsche Warande en Belfort*, 1906, nr 7. — *De Groene Linde*, 1906, nr 4. — *Den Gulden Winckel*, 1906, nr 7. — *De Katholiek*, Juli 1906. — *Het Katholiek Onderwijs*, 1906, nr 9. — *Nederlandsch Archievenblad*, 1905-1906, nr 4. — *Neerlandia*, 1906, nr 6. — *Onze Kunst*, 1906, nr 7. — *De Opvoeder*, 1906, nrs 18-20. — *De Opvoeding*, 1906, nr 7. — *De Schoolgids*, 1906, nrs 25-28 en van blz. 209 tot 224 van « *Studiën op de Pædagogie* » door ROELAND VAN DE CASTEELE. — *St.-Cassianusblad*, 1906, nr 8. — *Taal en Letteren*, 1905, nrs 1-12; 1906, nrs 1-5 — *Tijdschrift voor Boek en Bibliotheekwezen*, 1906, nr 3. – *De Vlaamsche Kunstbode*, 1906, nr 6. — *Zeitschrift des Vereins für rheinische und westfälische Volkskunde*, 1906, nr 2.

Ingekomen brieven. — De Bestendige Secretaris stelt de vergadering in kennis met de volgende ingekomen brieven :

1°) **Telegram van Z. M. den Koning.** — Antwoord (10 Juli) van Z. M. den Koning op het telegram, dat Hem, namens de Koninklijke Vlaamsche Academie, den dag van het jaarlijksch feestmaal door den Bestendigen Secretaris werd toegezonden. (Zie boven op blz. 602.)

2°) **Te Deum op 21 Juli** — Brief van 11 Juli 1906, waarbij de Weled. heer Baron DE KERCHOVE D'EXAERDE, gouverneur der provincie, het Bestuur en de heeren Leden der Academie uitnoodigt het plechtig *Te Deum* bij te wonen, dat, op Zaterdag 21 Juli, ter gelegenheid van den verjaardag der Inhuldiging van den Doorluchtigen Stichter van het Koninklijk Stamhuis, te 11 uur, in de hoofdkerk van Sint-Baafs zal gezongen worden. — De heeren Leden, die voornemens zijn de plechtigheid bij te wonen, worden verzocht ervan aan den Bestendigen Secretaris kennis te geven.

3° **Rang der Academie.** – Brief van 16 Juli 1906, waarbij de Weled. heer Gouverneur der provincie Oost-Vlaanderen het Bestuur der Koninklijke Vlaamsche Academie verzoekt, als niet geschreven te beschouwen zijn brief van 13 November 1905, betreffende den rang der hooge overheden bij het verlaten der Kerk na het *Te Deum*. — De Academie behoudt derhalve den rang die haar sedert hare stichting werd toegekend.

4°) **Heer Dr. Kluge, buitenlandsch eerelid.** — Brief van 24 Juni 1906, waarbij de Weledele

heer Dr. KLUGE, hoogleeraar te Freiburg in Breisgau, de Koninklijke Vlaamsche Academie dank zegt voor zijne verkiezing tot buitenlandsch eerelid. De brief waarbij mij — aldus schrijft de heer KLUGE, — van mijne benoeming bericht werd gegeven, heeft mij eene ware vreugde gedaan. Eene groote eer is mij te beurt gevallen en ik verheug mij zeer van uwe zoo hoogaangeschreven en zoo werkzame Academie deel uit te maken. Alhoewel ik als buitenlandsch eerelid geen wezenlijk deel aan de werkzaamheid van uw geleerd genootschap zal kunnen nemen, toch heb ik het genoegen U de verzekering te mogen geven, dat ik mij volgaarne ten dienste uwer Koninklijke Instelling zal houden. Ten slotte durf ik de hoop uitdrukken, dat mijn gezondheidstoestand mij weldra zal toelaten mij eens in het midden van uw Genootschap te begeven.

5°) **Vijfjaarlijksche Wedstrijd in Nederlandsche Letterkunde. Verslag.** — Brief van 23 Juni 1906, waarbij de Weledele Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs het Bestuur der Academie machtigt het verslag over den *Vijfjaarlijkschen Wedstrijd in Nederlandsche Letterkunde* in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen.

6°) Brief van 4 Juli 1906, waarbij de Weledele Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs aan het Bestuur der Acade-

mie 25 exemplaren laat geworden van het Verslag van de Jury over den *Vijfjaarlijkschen Wedstrijd in Nederlandsche Letterkunde,* elfde tijdvak.

7°) **Nederlandsche Spelling.** — Brief van 2 Juli 1906, waarbij de Weledele Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs aan het Bestuur der Academie een exemplaar zendt van den omzendbrief dien hij, op 2 Juni, als gevolg op ons schrijven van 26 Maart, aan de hoofden der Staatsinrichtingen voor middelbaar Onderwijs gestuurd heeft : de Heer Minister herinnert aan den omzendbrief van 25 Juni 1905, waarbij aan het personeel van deze onderwijsinrichtingen stipt bevolen werd zich, voor het aanleeren van de Nederlandsche Spelling, te gedragen naar de voorschriften van het koninklijk besluit van 21 November 1864. Desniettegenstaande, schrijft de Heer Minister, trachten zekere leeraren onder hunne leerlingen aanhangers te werven voor een nieuwe hervorming van de Nederlandsche Spelling. Zoo doende, miskennen zij niet alleen de voorschriften van de hoogere overheid, maar hunne leerlingen, die de officieele spelling niet zouden kennen, stellen zij aldus aan bittere teleurstellingen bloot.

8°) **Uitgaven der Academie : Oplaag voorstel tot vermeerdering, enz., Nieuw contract met den heer drukker.** — Brief van 7 Juli 1906, waarbij de Weled. Heer Minister van Binnen-

landsche Zaken en Openbaar Onderwijs het Bestuur der Academie machtigt, voor het drukken der uitgaven, een nieuw contract aan te gaan met den heer A. Siffer, drukker der Academie, op den voet der wijzigingen door den Bestendigen Secretaris in zijnen brief van 14 April ll. aangewezen. (Zie boven op blz. 244-246.)

9°) **Uitgave van de aangeboden Verhandeling De Germaansche elementen in de Romaansche talen.** — Brief van 25 Juni 1906, waarbij de Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs het Bestuur der Academie bericht dat hij zijne goedkeuring verleent aan het voorgestelde ontwerp van uitgave voor het werk van den heer EUG. ULRIX, *De Germaansche elementen in de Romaansche talen.*

10°) **Klerk bij de Secretarie** — Brief van 29 Juni 1906, waarbij de Weledele Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs aan het Bestuur der Academie afschrift stuurt van het Ministerieel besluit van 31 December 1905, houdende vermeerdering van de jaarwedde van den heer Ivo de Vreese, klerk bij de Secretarie der Academie.

11°) **Prijsvragen.** — Brief van 8 Juli 1906, waarbij de Weled. heer G. HELLEPUTTE, werkend lid der Academie, het Bestuur verzoekt het uitschrijven voor te stellen van eene prijsvraag « *Over den Germaanschen tongval uit het noordooste-*

lijk deel der provincie Luik. — Verzonden naar de Commissie voor het vaststellen van prijsvragen.

12°) **Congrès international pour l'étude des Régions polaires.** — Brief op 21 Juni ingekomen, waarbij het bestuur van het *Congrès international pour l'étude des Régions polaires* te Brussel in September 1906 te houden, den heer Bestuurder der Koninklijke Vlaamsche Academie verzoekt om aan de werkzaamheden van het Congres deel te nemen. — De Academie belast den heer AD. DE CEULENEER haar bij dit Congres te vertegenwoordigen.

13°) **Tentoonstelling van het boek te Oostende.** — Uitnoodiging voor den heer Bestuurder der Academie op de opening van het *Salon du Livre Belge d'Art et de Littérature* te Oostende op 14 Juli.

14°) **Les anciens Arts de Flandre, door C. Tulpinck.** — Bij brieve van 30 Mei 1906, heeft de Bestendige Secretaris, namens het Bestuur, den Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken beleefd verzocht de boekerij der Academie een exemplaar te vereeren van het prachtig werk getiteld *Les Anciens Arts de Flandre,* door den heer C. TULPINCK, van Brugge, een werk dat van het grootste belang is voor de geschiedenis der Vlaamsche Kunst en in eene boekerij van eene Koninklijke Instelling zooals de onze is, niet zou mogen gemist worden. — Bij brieve van

3 Juli laat de heer Minister weten dat zijn Departement tot nog toe op bedoeld werk niet heeft ingeschreven.

Mededeelingen
door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Mededeelingen aan Tijdschriften.** — In een tijdschrift, waarin er eene mededeeling over de Juni-vergadering onzer Academie voorkomt, staat als volgt te lezen :

« Voor de openstaande plaats van Buiten-
« landsch Eerelid, ter vervanging van wijlen Dr.
« MORITZ HEYNE, wordt de heer FRIEDRICH KLUGE,
« hoogleeraar te Freiburg in Breisgau, verkozen
« boven de heer..., hoogleeraar te... ». (De namen staan voluit gedrukt, maar worden hier ter zijde gelaten.) — De Bestendige Secretaris was zoo vrij in de Juni-vergadering de heeren Leden hierop opmerkzaam te maken, dat de mededeeling van de namen van candidaten voor de openstaande plaatsen vertrouwelijk gedaan wordt; namens het Bestuur, verzocht hij derhalve de heeren Leden voortaan tijdschriften of dagbladen van zulke mededeelingen geen kennis meer te geven. Deze opmerking geldt ook voor het bekend maken van den uitslag van verkiezingen : de namen van de candidaten en de namen van de niet-verkozenen dienen niet openbaar gemaakt te worden. De Bestendige Secretaris verzoekt met alle be-

leefdheid de heeren Leden dit uit het oog niet te verliezen.

2°) **Boekerij der Academie. Schenking van het « Dansk Ordbog ».** — De Bestendige Secretaris deelt met innig genoegen aan de Vergadering mede, dat het « *Kongelige Danske Videnskabernes Selskab* », van Kopenhagen, aan de boekerij onzer Koninklijke Instelling een exemplaar in acht deelen geschonken heeft van het « *Dansk Ordbog* », dat onder zijn toezicht werd uitgegeven. Het eerste deel verscheen te Kopenhagen in het jaar 1793, en de volgende in de jaren 1802, 1820, 1826, 1829, 1863 en 1905. (Verdere bijzonderheden aangaande deze uitgave komen voor in de Lijst der aangeboden boeken.) — Een bijzondere brief van dankbetuiging is, namens het Bestuur, aan het Deensch genootschap gezonden geworden.

Mededeeling namens de Bestendige Commissie voor het Onderwijs in en door het Nederlandsch.

De heer JAN BOUCHERIJ, secretaris der Commissie, doet de volgende mededeeling :

« In hare zittingen van 16 Mei en 18 Juli 1906 heeft de Commissie voor de zooveelste maal de kwestie aangaande het uitgeven harer handelingen onder de oogen gezien.

Alle leden zijn het er volkomen over eens, dat de arbeid der Commissie zoo goed als vruchteloos is : zij, wien deze arbeid in de allereerste plaats aangaat, te weten onderwijzers en leeraars, blijven er volslagen on-

kundig van. Een dergelijke toestand, na zes jaren bestaans, is beschamend. Eenparig is de Commissie van oordeel, dat de eenige weg tot redding van zelf aangewezen is.

Toen de Academie de Commissie voor Onderwijs instelde, besliste zij meteen, dat deze Commissie een eigen orgaan zou hebben, onder den vorm van een *Bijblad tot de Verslagen en Mededeelingen,* welk bijblad tegen zeer lagen prijs verkrijgbaar zou worden gesteld, zoodat geen enkele onderwijzer tegen eene inschrijving zou behoeven op te zien.

Na eene toelichting van den Secretaris over het doel en de werkzaamheden der Commissie, en een uitvoerig betoog van Dr. W. de Vreese aangaande de uitgave der handelingen, heeft de Commissie eenparig besloten, de genoemde beslissing der Academie uit te voeren, en zij heeft haren Secretaris opgedragen daartoe onmiddellijk in overleg te treden met den bestendigen Secretaris der Academie.

Het spreekt van zelf dat het uitgeven van bedoeld Bijblad geen inbreuk maakt op den regel, dat de verslagen der Commissiën opgenomen worden in de algemeene Verslagen, zoodra ze zijn goedgekeurd. »

De Vergadering, door den heer Bestuurder desaangaande geraadpleegd, keurt de beslissing der Commissie voor Onderwijs goed.

Letterkundige Mededeeling

door den heer JAN BOUCHERIJ, werkend lid.

Gedenkalbum der Vlaamsche Conferentie der Balie van Antwerpen. — De heer JAN BOUCHERIJ doet aan de Vergadering de onderstaande mededeeling over dat boek :

Advocaat FLOR. HEUVELMANS, gewezen volksvertegenwoordiger van Antwerpen, heeft aan de boekerij

der Koninklijke Vlaamsche Academie eene prachtuitgave geschonken, welke tot titel draagt : *Gedenkalbum. Vlaamsche Conferentie der Balie van Antwerpen. Feestviëring van het 20jarig bestaan. 1885-1905.*

Het is eene verzameling van bijdragen in proza en poëzie, geschreven door een twintigtal advocaten der Scheldestad, en opgeluisterd met verschillende licht-, pen- en krijtteekeningen.

Eigenaardig in vele opzichten mag deze uitgave van de *St. Ivo-confrerie* of advocaten-orde genoemd worden, zoowel wat den inhoud als de wijze van bewerking en versiering betreft.

Een overzicht der verzamelde bijdragen moge zulks bewijzen.

Het boek wordt geopend met een voorwoord van den voorzitter, Mr. EDW. JANSSENS, gevolgd door eene uitgebreide studie van Mr. V. JACOBS, over het *Verleden der Antwerpsche Balie,* welke met licht- en andere teekeningen versierd is. Dit werk bespraken wij reeds op blz. 153-154 van de *Verslagen en Mededeelingen.*

Advocaat H. LEBON voegt er een pittig nawoord aan toe.

Daarna komt eene bijdrage van Mr. ALPH. RYCKMANS, over het Mechelsch *Opsinjoorken,* met eene schoone houtsnede van Edw. Pellens; hetzelfde onderwerp wordt ook door Mr. JOZ. CRETS in verzen behandeld.

Mr. L. HUYBRECHTS deelt eene schets mede : *Het Klokzeel,* met teekeningen van H. Mauquoy, terwijl Mr. ADELFONS HENDERICKX het proces vertelt van den *Terrible savoyard,* eene historie uit de Antwerpsche duivenmelkerswereld.

Thans volgt een gedicht van Mr. EM. SCHILTZ, waarbij Mev. SCHILTZ eene mooie teekening heeft gevoegd.

Mr. LOUIS FRANCK beschrijft ons zijn bezoek aan eene kunstgalerij te Rome en Mr. KAREL WEYLER geeft ons eenige bespiegelingen ten beste over het feest der *Onnoozele Kinderen,* met eene krijtteekening van K. Collens.

Bij eene fijne teekening van Jan Anthony; *Wees gegroet, Maria*, voegen de « *Ghildemeesteren* » eene bede tot het « Verheven ende barmhartig Maagdelijn », waarop Mr. EDW. JANSSENS een sonnet laat volgen, dat door Henry Rul met eene krijtteekening versierd werd.

Mr. E. GOEDERTIER behandelt « *Eene gewichtige Zaak* », terwijl Mr. HECTOR LEBON, onder den titel *Hooge en lage Tij*, eene dorpsmeeting beschrijft, waarbij Maarten Melsen een viertal teekeningen voegde.

Vervolgens treffen wij drie schetsen aan: *De Christuskop van Dantzig*, door EM. SCHILTZ, met eene teekening van zijne vrouw; *Op het Begijnhof*, door Mr. FR. CEUSTERS, met 2 krijtteekeningen van Is. Opsomer, en *Twee Moeders*, door FR. WITTEMANS.

Twee gedichten van Mr. JOZ. CRETS volgen, vergezeld van een zicht op Heidelberg en een op Wiesbaden, beide geteekend door Ger. Jacobs.

Mr. JOZ. VAN DEN BROECK verhaalt ons, hoe *Antwerpen bij Winterdag* er uitziet en Mr. ERN. BOSSIERS geeft ons eene kleine novelle *De Goudsmid* te lezen, welke door acht koddige penteekeningen van P. Dom verduidelijkt wordt.

Nu volgt eene studie van Mr. C. STOFFELS over *Finland en de Finnen*, eene humoristische schets van Mr. EDW. JANSSENS: *Ambtsbroederlijke Nijd*, met eene penteekening van P. Dom; een verhaaltje: *Eens bang geweest* van Mr. SCHILTZ met 7 teekeningen van Frank Blockx, en ten slotte een geschiedkundig overzicht: *Saeftinghe*, door Mr. ART. ROTSAERT.

Vergeten wij niet melding te maken van de teekening en de houtsnede, welke het omslag versieren en door Edw. Pellens vervaardigd werden, alsook van het titelblad, welk door Jules Baetes met de pen geteekend werd.

Zooals uit bovenstaande opgave blijkt, is de inhoud van dit gedenkboek zeer afwisselend, en de opluistering alleszins passend en verscheiden.

Voegen wij erbij, dat de stoffelijke verzorging, voor wat druk en papier betreft, den kieskeurigste moet bevredigen, en ieder zal voorzeker onze meening deelen, dat Mr. FLOR. HEUVELMANS den dank der Academie verdient voor het schoon geschenk, waarmede hij hare boekerij begiftigd heeft.

DAGORDE.

1°) **Commissie voor Prijsvragen.** — *Benoeming eener Commissie van vijf leden om tien prijsvragen voor te stellen.* (Art. 30 der wet.)

Op voorstel van het Bestuur worden tot lid dier Commissie aangewezen, de heeren : Dr. CLAEYS, ondervoorzitter der Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde; — K. DE FLOU, onderbestuurder, lid der Bestendige Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie; — J. BOLS, voorzitter van de Bestendige Commissie voor Onderwijs; — TH. COOPMAN, lid van de Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde, welke bij de *Commissie voor Prijsvragen* gewoonlijk dienst doet als secretaris; — en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris, voorzitter van de Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Letteren.

2°) **Lezing door den heer Dr. L. Simons :** *Hoe Pieter Stastok zich verstoutte pot te spelen.*

« Hoe Pieter Stastok zich verstoutte pot te spelen, » is een verklaring van de bekende biljartpartij uit « De Familie Stastok », wel een van de

moeilijkst te ontwarren plaatsen uit de *Camera Obscura* en die tot nog toe vruchteloos op een interpretatie heeft gewacht.

De reden ligt voor de hand : met het vroeger biljart met zakken is ook het potspel verdwenen, en in BEETS' ophelderingen « *Na Vijftig Jaar* » zoekt men te vergeefs naar het potspel.

Schrijver werd in staat gesteld in deze leemte te voorzien, dank zij de inlichtingen aan hem verstrekt door eenige van Hildebrands vrienden of bloedverwanten, welke tevens menig potje indertijd gemaakt hebben.

Verklaring wordt gegeven van de toedracht van het spel, van het fijne er van, van sommige stooten, van technische termen als : *een pot maken, de mise, potballetjes, acquit zetten, appél, snijden, doubleeren* enz., en van de manier van spelen, welke soms « unfair » kan zijn en ons veroorlooft een blik te slaan op de drijfveeren, die de spelers aanzetten.

Deze bijdrage beoogt tweeërlei : de kunst van Hildebrand te doen waardeeren, en de leeraars in de Nederlandsche taal en letteren bij de behandeling van de *Camera Obscura* behulpzaam te zijn.

— De Bestuurder stelt voor de lezing van den heer Dr. SIMONS in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen. — Aangenomen.

De vergadering wordt te 3 3/4 uur gesloten.

Hoe Pieter Stastok zich verstoutte pot te spelen.

De lezing van de *Camera Obscura* op onze Athenæa's brengt de verklaring van *De Familie Stastok* mee, een van de vermakelijkste opstellen uit de verzameling.

Een netelig hoofdstuk voor den leeraar en waarmee ik steeds verlegen was, zoodat ik er niets anders op wist te vinden dan het doodeenvoudig over te slaan, is dat, waarin verhaald wordt, op welke wijze Pieter zich aan het potspel bezondigt.

Twee zaken vergen er de oplettendheid : Pieters karakter en de regels van het potspel. Het eerste punt laat ik buiten bespreking, omdat iedereen gemakkelijk inziet, dat een malle rol voor Pieter is weggelegd.

Ik zal enkel wijzen op zijn onbedrevenheid in het potspel, welke, gepaard met zijn natuurlijke vreesachtigheid, hem zenuwachtig en gejaagd maakt; op het nukkige en plaagzieke lot, dat hem in den beginne begunstigt enkel en alleen om hem eenige flaters te doen begaan en den toorn van zijn voorman, den piqueur, op te wekken; op zijn verbeten woede bij de kwinkslagen van drie of vier medespelers, onder welke Dolf wel de ergste

kwelgeest is, zoodat hij ten slotte in een toestand van overprikkeling verkeert en de bezinning bijna verliest.

Ik wijs echter vooral op zijn verwaandheid of pedanterie, ten gevolge waarvan hij het beneden zich achtte er rond voor uit te komen, dat hij niet spelen kon, om later de schuld op zijn krommen keu en op de hoekzakken te werpen.

Verwaand en kortzichtig beide is hij, als hij de stoute schoenen aantrekt om mee te doen, hopende, naar Hildebrand het uitdrukt, dat het geluk voor hem zal doen wat zijn kunst niet vermag.

De moeilijkheid ligt in de verklaring van het potspel.

Hieromtrent wensch ik het een en ander in het midden te brengen, in de hoop er het onderwijs geen ondienst mede te doen. Men zal tevens de opmerkingsgave van Hildebrand eens te meer kunnen bewonderen, want het driemanschap Beets, Hasebroek en Gewin speelde geen pot, naar mij uit goede bron wordt verzekerd. Wat er ook van zij, uit des schrijvers woorden : « dat zijn keu voor immer in zijn zelfkanten graf slaapt », kan men ten minste opmaken, dat hij zeer vroeg aan het « edele ballenspel » vaarwel heeft gezegd.

Uit de lezing blijkt, dat het potspel (Fr. *la poule*), dat van Franschen oorsprong is, werd gespeeld op biljarten met *zakken* (Fr. *blouses*), zes in

getal : vier hoekzakken en twee middelzakken op de lange banden.

De biljarten zijn tegenwoordig anders aangelegd, hun ruimer voorgangers zijn zooniet verdwenen, dan toch zeldzaam geworden; zoo herinner ik mij nog een paar op de *Concorde* te Yperen.

Met het vroeger biljart is ook het potspel verdwenen, en indien in voornoemde stad nog aan « la poule » gedaan wordt, dan gelijkt die partij met opgezette kegeltjes naast de oude hoekzakken niet meer naar het potspel van weleer,

In de encyclopedie van Larousse komt een beschrijving voor van het echte potspel, en er valt zeker veel uit te halen; ik wijs er nochtans op, dat de biljartpartij in het koffiehuis *de Noordstar* vrij minder ingewikkeld is.

Het komt er vooral op aan te weten, welke de usantiën waren van het spel in ± 1838, en dit zal, naar de heer A. Beets mij schrijft, vermoedelijk niemand meer kunnen zeggen. Hij voegt er bij, dat men mogelijk regels van biljarten misschien van potspel zou kunnen vinden op de ouderwetsche keuenrekken in ouderwetsche koffiehuizen ten platten lande.

Hij veronderstelt dan ook, dat de meeste Noordnederlanders over de partij « pot » in *de Noordstar* heenlezen zonder te begrijpen, zoodat de Zuidnederlanders zich daarmee kunnen troosten.

Eene bevestiging hiervan zie ik in het feit, dat Nicolaas Beets in *Na Vijftig Jaar* buiten een

aanteekening bij « Mingo » en bij « een achtentwintig » zich hoegenaamd niet bezighoudt met het potspel, ofschoon hij zich de moeite getroost, de talrijke, soms noodelooze en weleens nuchtere vragen van zijn briefwisselaars te beantwoorden. Zoo ooit, dan was het hier hoogdringend geweest eenig licht te doen opgaan.

Alvorens ter zake te komen moet mij de bekentenis van het hart, dat ik, dank zij de heusche bemiddeling van de heeren J. H. M. G. WOLF te Brussel, BEETS' oud leerling, en A. J. HAZENBERG te Rotterdam, de regels van het potspel aan de mededeelingen verschuldigd ben van Jhr. D. VAN FOREEST te Alkmaar, Hildebrands zwager, van den heer J. J. DERMOUT te Rotterdam, een jonger vriend van den schrijver der *Camera Obscura*, en ten laatste van Dr. A. BEETS te Leiden.

Aan de vriendelijke bereidvaardigheid van deze Heeren zij hiermede mijn diepste dank betuigd.

Mag ik mij hier een afwijking veroorloven? Ik hoop, dat Jhr. VAN FOREEST het niet kwalijk zal nemen, indien ik uit de school klap en een zinsnede uit een zijner brieven aanhaal, waarin hij over Hildebrand sprekende al schertsende zegt, dat hij maar eens op hem boos is geweest, t. w. « toen ik hem op de onbescheidenheid meende te moeten betrappen om te gaan publi-

ceeren, van wat er in een jongenszak onder diens zakdoek was opgestopt geweest ».

Ziedaar een bijzonderheid, welke een eigenaardig licht werpt op de totstandkoming van Hildebrands Hollandschen Jongen.

Mijn taak zal zich bepalen bij het overeenbrengen van de verschillende berichten en bij de toepassing van de regels van het potspel op het in de *Camera Obscura* verhandelde.

Mogen onder de ouden van dagen, de biljartliefhebbers er zich door aangespoord voelen om de mogelijke onnauwkeurigheden terecht te helpen.

Het *potspel* wordt gespeeld door die mede willen doen.

Dezen *maken een pot*, vandaar de naam, d. i. zij leggen ieder een gelijke som gelds in, de *mise*, welk bedrag met de biljarthuur verminderd de winner krijgt. Destijds was de mise of inleg twaalf stuivers, t. w. een dubbeltje voor den kastelein en tien stuivers als potgeld.

Zijn er twee aan het spelen van een gewone carambole-partij en willen andere aanwezigen een potje maken, dan zijn de twee, die aan 't spelen zijn, verplicht hun spel te bekorten om de potspelers niet te lang te laten wachten. Daarom verwittigt de biljartjongen Hildebrand en Pieter met de woorden : « Vierentwintig uit, mijnheeren! »

Hij beduidt hun daarmee, dat zij niet, zooals doorgaans, na vijftig, maar na vierentwintig caramboles hun spel moeten staken, ten einde den winderigen jongen advocaat en de overige liefhebbers zoo spoedig mogelijk in de gelegenheid te stellen het potspel te beginnen.

Dat zulke onderbreking niet altijd in den smaak viel van hen, die bezig waren, bewijst het gezegde van Hildebrand, dat het luidruchtig geroep van « pot, jongen! » al hun zaligheden (ten minste die van zijn neef) verstoorde.

In « *Een onaangenaam mensch in den Haarlemmerhout* » zien wij ook, dat Robertus Nurks juist niet gunstig gestemd is jegens den « onverdragelijken langen zwiep..., die altijd pot maakte als *hij* pas begonnen was carambole te spelen ».

Doch komen wij terug op den tekst.

« Vierentwintig uit, mijnheeren! » riep de jongen ons toe, en tegelijk het korfje schuddende, waarin hij de potballen had, bood hij ze ons aan. » Het getal spelers staat vrij, gewoonlijk melden zich een acht- a tiental aan; hier zijn er *negen*.

Om hun volgorde te bepalen laat de biljartjongen ze loten. Dit geschiedt op de volgende wijze :

Er worden in een korfje met een opening van boven, groot genoeg om er de hand in te steken, zooveel kleine balletjes, *potballetjes*, gela-

ten als er spelers zijn. Ieder speler trekt een van deze balletjes, die ter voorkoming van alle bedrog te voren hard geschud zijn geworden.

Deze potballetjes zijn *genommerd;* men speelt er niet mede, zij gaan weer in het korfje, zoodra de beurten zijn aangewezen.

Gespeeld wordt met *twee* dikker ballen, die beurtelings door de opvolgende spelers worden gebruikt. Deze twee ballen zijn *wit.*

Dit verklaart de aardigheid van den verloopen student, toen Pieter de kluts kwijt was en op de vraag naar zijn bal tot dubbelzinnig antwoord kreeg : « de witte! »

De opvolging van de spelers is in 't geheel niet onverschillig, daar een goed speler den dood van zijn voorganger veroorzaakt. De piqueur b. v., die gewoonlijk de mise opstrijkt, is kwaad, omdat Pieter hem tweemaal tegen alle etiquette aan maakt, maar hij zal het ook wel geweest zijn, omdat hem die poets door een zoo armzalig speler gebakken werd. Wij mogen veronderstellen, dat hij niet weinig in zijn schik was bij het loten met Pieter tot opvolger te krijgen.

Na geloot te hebben worden de spelers met krijt op een lei geschreven naar de volgorde van het nummer, dat zij trokken; de jonge advocaat, die verlangd had pot te maken, hecht er aan dit eigenhandig te doen.

De speler, die n° 1 loot, heet *aas,* hier is het de piqueur.

Aas begint het spel met *acquit* te *zetten*, d. i. zijn bal op te zetten.

Pieter heeft n° 2, Hildebrand n° 3, de luitenant n° 4, de chirurgijnsleerling n° 5, de graankooper n° 6, Dolf van Brammen n° 7, de advocaat n° 8, en de jongeling met den leverkleurigen pantalon n° 9.

De piqueur *zet* dus *acquit*, d. i. hij plaatst zijn bal bij den bovenband op ± vijfentwintig centimeter afstand van den linker hoekzak.

Pieter moet *op het acquit spelen*, d. i. hij mag zijn eigen bal bij den tegenovergestelden band binnen het onderste vierde deel van het biljart plaatsen en van daar uitspelen, d. i. op aas stooten.

Men doet zijn voorganger een punt verliezen, als men dezes bal in een zak van het biljart drijft, als men hem *maakt* d. i. *wegstopt*.

Van zulk een gemaakten bal heet het ook, als door den advocaat gezegd werd : « hij *zit!* »

Als een bal gemaakt is, moet de opvolger geregeld « *acquit* » zetten.

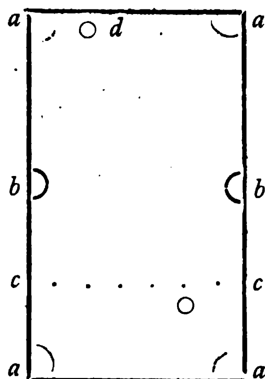
De biljartjongen zal iederen keer wanneer men gemaakt is een schrap of streepje, d. i. een *appél*, achter uwen naam zetten en roept te gelijker tijd af, hoeveel appéls gij hebt.

Voorbeeld : « Aas één appél, drie acquit, vier speelt ».

Dit beteekent, dat de piqueur door Pieter eenmaal gemaakt of weggestopt is, dat Hildebrand

bij gevolg zijn bal moet opzetten, en dat de luitenant op Hildebrands bal moet uitspelen.

Men kan op twee manieren iemand wegstoppen : door te *snijden*, d. i. den bal zoo fijn raken, dat hij regelrecht in den zak rolt, — en door een *doublé* te maken of te *doubleeren*, d. i. hem zóó voortstuwen, dat hij den band raakt, alvorens in den zak te recht te komen.

a hoekzakken. — *b* middelzakken. — *c c* waar wordt uitgespeeld. — *d* « acquit. »

Van beide stooten geeft Pieter ons een proefje ten koste van den piqueur.

Men krijgt ook een streepje of appél, wanneer men misstoot, niet raakt, of wanneer men zijn eigen bal bij ongeluk wegstopt, d. i. wanneer men *verloopt*.

Het eerste geval doet zich voor bij het eerste appél van Pieter, wanneer hij bij gelegenheid van

zijn allerstijfsten collé een voet of drie misstoot, en ook bij zijn vierde of laatste appél, wanneer hij met een *mispunt* aan de roeping van potspeler vaarwelzegt; – het tweede geval heeft plaats, als Pieter zijn derde schrapje aankrijgt en de luitenant hem een beschuitje voor zijn bal biedt.

Gewoonlijk wordt het getal appéls vooraf bepaald, hier wordt verloren of is men *dood* na vier appéls.

Het potspel is eigenlijk een telkens wederkeerend begin : Aas zet acquit; twee speelt op het acquit; maakt hij den bal niet, dan speelt drie op twee, maakt hij den bal wel, dan zet drie acquit en vier speelt uit.

Als negen gespeeld heeft, begint het tweede *toertje.*

Er zijn dus zooveel toertjes als de spelers aan de beurt komen, en de toertjes volgen elkaar, tot al de spelers — de eene vroeger, de andere later — dood zijn, d. i. vier appéls hebben buiten een enkelen, die dan de zege wegdraagt.

Wegstoppen en goed afspelen, ziedaar de kunst van het potspel.

De tactiek is om dán alleen maar te maken, wanneer men te gelijk *goed af* kan zijn, dus zóó, dat de volgende speler niet gemakkelijk meer maken kan.

Dit pogen Hildebrand en de luitenant bij het eerste toertje te doen.

Men tracht dus de beide ballen zoover mogelijk van elkaar te brengen en wel zóó, dat de bal, waarop men gespeeld heeft, *collé* is d. i. stijf tegen den tegenovergestelden band aanligt. Een geoefend speler weet zijn bal zoo te besturen, dat deze op den anderen stuitend of, beter, hem halfbal rakend maar een weinig ter zijde afdraait en buiten gevaar is van weggestopt te worden.

Juist dit geeft Hildebrand bij zijn eersten stoot te kennen met de uitdrukking : « mijn eigen bal stevig houdende », 't is meer of minder een : op de plaats rust! Hij brengt ook den anderen bal naar onderen « een goed eind voorbij den milieu », doch hij slaagt maar gedeeltelijk, want het wordt geen collé.

Pieter, die vóór hem speelde, had integendeel op het acquit zoo hard en zoo vlak gebotst, dat hij *klotste* en bij den rechter hoekzak kwam liggen, waar hij gemakkelijk weggestopt kon worden. Dat was zijn eerste onhandigheid.

Waarom vond Hildebrand in die voor hem zoo gunstige omstandigheden het « onmenschelijk » Pieter te maken?

Naast de bedrevenheid in het spel komt hier een tweede, een zedelijke factor kijken. Indien men iemands inborst kan onderkennen uit om het even welk spel, vooral echter wanneer een kaartje wordt gelegd, dan moeten wij ook kunnen zeggen, of sommige potspelers uit *de Noordstar*

meer naar den zelfzuchtigen dan wel naar den grootmoedigen kant overhellen. Een *fatsoenlijk* speler maakt door snijden zijn voorganger nooit in een hoekzak, wel in een middelzak.

Hildebrands handelwijze is dus edelmoedig, terwijl b. v. de jongeling met den leverkleurigen pantalon, « die nooit op goedaf speelde, als hij zeker wist, dat hij zijn bal maken kon », niet tot de nette beoefenaars van het « edele » ballenspel behoort.

Het snijden van den acquitbal in den linker hoekzak was insgelijks niet verboden, maar geheel buiten de orde, het was hoogst « unfair ».

Pieter raakte per ongeluk « den acquitbal zoo fijn, dat hij hem, tegen alle etiquette aan, in den linker hoekzak sneed ».

Vandaar de terechtwijzing van den piqueur : « Dat doet men niet, mijnheer! »

Hij had immers gehoopt, dat Pieter den bal goed zou afspelen, toen hij hem den wenk gaf : « Dat wordt een collé, mijnheer! »

Ziedaar de tweede onhandigheid van Pieter. De piqueur wond er geen doekjes om en heette het een « lompigheid ».

Door dezen buffelachtigen toon was Pieter geheel uit het veld geslagen. Als hij naderhand buiten zijn eigen wil om een doublé maakt en den piqueur voor de tweede maal wegstopt, dan is dit een derde onhandigheid en ook wel half

en half « unfair ». Immers vliegt door woest stooten een bal in een zak, waarop niet gedoeld is, dan noemt men dat ongeluk een *beest* en alsdan *sauveert* men zijn voorman den eersten keer dat men hem maken kan, d. i. men maakt hem niet. Nu had Pieter wel is waar met het snijden bij het tweede toertje geen eigenlijk beest gemaakt, maar de piqueur had het toch zoo opgevat.

Dit blijkt uit zijn woorden : « Je kunt hem best *sauveeren*, en goed afkomen ook ». Men vergete niet, dat de piqueur een hartstochtelijk, inhalig speler was; als hij een punt verloor was Holland in last.

Als alle spelers reeds één of meer appéls hebben, wordt achter den naam van hem, die er nog geen enkel heeft, eene *vlag* geteekend.

Hieraan herinnert de uitroep van den jongen : « vier driemaal, zes acquit, zeven speelt! mijnheer Hastok... de Vlag! » Het komt mij voor, dat hier een vergissing is ingeslopen, en dat Hildebrand had moeten schrijven : « vier *eenmaal* », omdat de *laatst* gemaakte juist daardoor zijn *eerste* appél of streepje aankreeg.

Hij die blanco staat of den pot *op schoon* wint, d. i. zonder een enkel appél, tracteert d. i. geeft een flesch wijn, die in een *bokaal* geschonken en door de spelers leeggedronken wordt.

In het vooruitzicht hierop bestelde de chirurgijnsleerling « de bokaal voor mijnheer Stastok, die den pot op schoon dacht te winnen ». Het liep echter anders af. Bij den stijven collé voorzag de piqueur, dat Pieter zou misstooten en derhalve een eerste streepje achter zijn naam krijgen; daarom *streek* hij *de vlag*, d. i. hij wischte ze op de lei uit vooraleer Pieter gestooten had. Zoo wreekte hij zich op voorhand.

De twee laatst overblijvende spelers *assureerden* zich weleens voor de mise, zoodat alsdan de winner de mise van dien laatsten medestrijder moest missen 't Was een zuinigheidsmaatregel.

In *de Noordstar* nochtans draagt zich het assureeren niet heel onberispelijk toe, want de bejaarde luitenant is met Dolf geassureerd, terwijl het potspel nog in vollen gang is. Pieter, Hildebrand, de graankooper, om van andere deelnemers niet te spreken, stonden blijkbaar nog niet op vier appéls.

De luitenant en Dolf spanden derhalve samen tegen de andere spelers, en dat is niet « unfair », maar « vulgar », schoftig.

De luitenant, die op drie appéls stond, wilde zich *doodstooten* d. i. verliezen of een vierde en laatste streepje krijgen door hetzij mis te stooten, hetzij te verloopen, ten einde Pieter te *koopen*, d. i. de partij van Pieter tegen betaling over te nemen.

Om te koopen moest men eerst dood zijn, en om te verkoopen moest men nog niet verloren hebben.

De jongeling met den leverkleurigen pantalon, die steeds maakte om zijn bal zoo voordeelig mogelijk te « verkoopen », ging derhalve van een baatzuchtig systema uit.

Het spreekt van zelf, dat een zwak speler meer voordeel had bij het verkoopen dan bij voort te spelen, daar hij in het laatste geval zijn mise kon verliezen.

Waarom verkocht Pieter dan niet, toen de luitenant hem een daalder d. i. 1,50 gl. aanbood?

Men kan aannemen, dat hij hoopte te winnen, de kansen stonden schoon, en hij kon toch niet voorzien, dat de fortuin hem van nu af aan den rug zou toekeeren. Maar iets anders gaf den doorslag : de graankooper wist zijn eigenliefde te vleien, voorwendende, « dat Pieter veel te sterk speelde om het aan te nemen ».

Dat was een slimme zet van den graankooper, die tegen het koopen was, omdat de luitenant beter speelde dan Stastok.

De kans om zich met voordeel uit den slag te trekken was voor Pieter nog niet verkeken. Toen hij blanco stond, was het bod 1,50 gl., thans na zijn eerste appél wordt hem door den luitenant wel minder, maar toch nog een gulden aangeboden.

Bij het eerste bod had Pieter zich de vleierij van den graankooper laten aanleunen, — een nieuw bewijs van zijn verwaandheid en kortzichtigheid, — nu echter is de sukkel ten gevolge van al die plagerijen te zeer van zijn stuk om op het voorstel in te gaan.

Ziedaar bij Pieter gebrek aan overleg of tactiek.

Dit alles was aan de spelers niet ontgaan, men kan het vaststellen uit het toenemen van hun uitgelatenheid : als het aanbieden van een beschuitje, toen Pieter op drie appéls stond, en het aandringen daarna van den jongeling met den leverkleurigen pantalon, die niet zijn spel, maar « zich zelven », d. i. zijn eigen persoon aan Stastok uit kortswijl wilde verkoopen.

Nu ging het over den kerfstok, zoodat Hildebrand eindelijk met zijn neef medelijden begon te krijgen.

Hiermede is de gang van de partij « pot » in de *Noordstar* opgehelderd.

Laat ik nog even wijzen op Hildebrands kunst. Zijn schildering van het potspel is niet dor theoretisch, maar practisch : men moet de regels van het spel uit zijn beloop opmaken. Daar komt nog bij, dat de beschrijving van een eentonig spel als dit springlevend is, omdat wij het karakter van de spelers kunnen waarnemen, hetzij onmiddellijk uit hun houding en woorden, hetzij middellijk uit hun wijze van biljarten.

Er blijven nog eenige onduidelijke bijzonderheden aan te dikken.

Dat de bejaarde luitenant der infanterie zijn pijp tusschen zijn grauwe knevels nam, is een pijpbrekend waagstuk, dat Pieter met zijn gladde bovenlip hem bezwaarlijk had kunnen nadoen. Daarom legde Pieter zijn gouwenaar neer, terwijl de luitenant hem in evenwicht hield dwars tusschen ruige bovenlip en neus, om de handen vrij te hebben.

Het biljartlaken liep geen gevaar, want er waren dopjes op de pijpen.

De potspelers houden Pieter voor het lapje, als zij hem spottenderwijze « den mijnheer van de vlag » noemen, dat zooveel beteekent als : onze beste medespeler.

De benamingen « blauwbaard » en « boa constrictor » zijn mij niet recht duidelijk.

Ik vermoed, dat het weer een van die flauwe geestigheden is, waarmede de leuke Hildebrand meer dan eens in het vuistje schijnt te lachen; men herinnere zich de flauwigheden van Wagestert en vooral van Dorbeen.

Stopt Pieter de ballen weg, evenals de boa haar prooi, en Blauwbaard de lijken van zijn vrouwen?

Het grappige ligt dan in de woordspeling op « wegstoppen », even zouteloos als die van Dolf op « hij zit » en op het « snijden » van den chirurgijnsleerling.

Als Hildebrand op het einde zegt, dat hij nog één enkel appél te verliezen had en daarom *zijn bal opbrak*, dan beteekent dit, dat Hildebrand er uitscheidde met spelen en dus ook den mageren kans op winnen prijsgaf.

Eindelijk is *het trekken van de hoekzakken* een gewoon verschijnsel bij een oud en dientengevolge niet waterpas biljart.

Om te besluiten, een enkel woord omtrent het potspel, zooals het in Larousse beschreven staat.

Er wordt ook melding gemaakt van een korfje, van loten, van dood-zijn = *être mort*, van appél = *marque*, van acquit zetten = *donner l'acquit*, van koopen = *rentrer dans la poule*.

Het getal appéls is gewoonlijk drie; het acquit wordt niet op een vaste plaats gezet, maar wordt gespeeld d. i. aas moet stooten en tracht zijn bal zoo dicht mogelijk bij den bovenband te brengen.

Buitendien zijn er nog andere verwikkelingen als : *je prends à faire*, *remettre la partie*, *jouer à la mort*, *poule à toutes billes*, welke in *de Noordstar* niet te pas worden gebracht, en waaromtrent men de artikels « billard » en « poule » kan naslaan.

Dr. L. SIMONS.

Vergadering van 1 Augustus 1906.

Aanwezig : de heeren JAN BROECKAERT, bestuurder ; KAREL DE FLOU, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris ;

de heeren Dr. H. CLAEYS, Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, Mr. JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, JAN BOLS, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, Dr. L. SIMONS, ADOLF DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. WILLEM DE VREESE, JAC. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ en AMAAT JOOS, werkende leden ;

de heeren Dr. C. LECOUTERE, Mr. PAUL BELLEFROID en OMER WATTEZ, briefwisselende leden.

De heer DES. CLAES heeft bericht gezonden dat hij verhinderd is de vergadering bij te wonen.

De heer Edw. Gailliard, bestendige secretaris, leest het verslag over de Juli-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Aangeboden boeken. — Daarna legt de Bestendige Secretaris de volgende lijst over van de boeken aan de Academie aangeboden :

Door de Regeering :

Ministère de l'Industrie et du Travail. Office du Travail. *Annuaire de la législation du travail. Publié par l'Office du Travail de Belgique*, 9e année, 1905. Bruxelles, 1906.

Id. id. *Lois et Règlements concernant la police du travail et le régime des établissements classés.* Bruxelles, 1906.

Bibliotheca Belgica. Bibliographie générale des Pays-Bas. Publiée par FERD. VAN DER HAEGHEN *et* R. VAN DEN BERGHE, *avec la collaboration de* VICTOR VAN DER HAEGHEN *et* ALPH. ROERSCH. CLXXII-CLXXVe livraisons.

Middelnederlandsch Woordenboek van wijlen Dr. E. VERWIJS *en* Dr. J. VERDAM, *hoogleeraar te Leiden.* Zesde deel, tiende en elfde aflevering. (*Recht-Ride.*) 's Gravenhage, 1906.

PERIODIEKEN : *Bulletin des Commissions royales d'Art et d'Archéologie*, nos 1-6, 1905. — *Le Musée belge, revue de philologie classique*, nos 2 et 3, 1906. — *Bulletin bibliographique et pédagogique du Musée belge*, 1906, no 7. — *Arbeidsblad, uitgegeven door het Arbeidsambt van België*, nr 12, 1906. — *Bulletin des Musées Royaux*, no 10, 1906. — *Revue de l'Université de Bruxelles*, 1905-1906, no 10. — *Annales de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique*, Ve série, t. VIII, 2e livraison. — *Bulletin de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique*, no 2, 1906.

Door de Société d'Emulation van Brugge :

Cartulaire de l'ancienne estaple de Bruges. Recueil de documents concernant le commerce intérieur et maritime, les relations internationales et l'histoire économique de cette ville. par L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, conservateur des Archives de la ville de Bruges. Tome IV. Année 1906. Bruges, 1906.

Door het Leesgezelschap van Hasselt :

Limburgsche Bijdragen, uitgegeven door het Leesgezelschap van Hasselt. Jaargangen 1902-1905. Hasselt, 1903-1905.

Door het Institut historique belge de Rome :

Inventaire analytique des Diversa Cameralia des Archives Vaticanes (1389-1500), *au point de vue des anciens diocèses de Cambrai, Liége, Thérouanne et Tournai, par* D. URSMER BERLIÈRE, O. S. B. de l'Abbaye de Maredsous. Namur, Rome, Paris, 1906.

Door den heer M. BRANTS, leeraar aan 't Atheneum te Brussel :

Geschiedenis van 't Onafhankelijk België, door een grootvader aan zijne kleinkinderen verteld. Gent, 1906.

Door den heer I. DE VREESE, klerk der Academie :
Slaven! Eene reeks schetsen naar het leven geteekend. Gent, 1906.

Door den heer PHOLIEN, substituut-procureur des Konings, te Bergen :
Het gebruik der Talen in het voormalig Prins-bisdom Luik. (Redevoering door den heer PHOLIEN uitgesproken in het Vlaamsch Pleitgenootschap der Balie te Brussel op 2 December 1905.) *Z.* pl. of j.

Door den heer Dr. P. J. BLOK, hoogleeraar te Leiden :
Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde, verzameld en uitgegeven vroeger door Mr. Is. AN. NIJHOFF, P. NIJHOFF, Dr. R. FRUIN en Dr. P. L. MULLER, *thans door* Dr. P. J. BLOK, hoogleeraar te Leiden. Vierde reeks, vijfde deel, vierde aflevering. 's Gravenhage, 1906.

Door de Redactie :
De Tuinbode, 1905, nr 8.

Ruildienst.

De Belgische School, nr 3, 1906. — *Biekorf,* nr 14, 1906. — *Bijdragen tot de geschiedenis, bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant,* Juni 1906. — *Christene School,* 1906, nr 19. — *Korrespondenzblatt des Vereins für niederdeutsche Sprachforschung,* 1906, nr 2. — *Neerlandia,* 1906, Juli. — *Onze Kunst,* 1906, nr 8. — *De Opvoeder,* 1906, nrs 21-22. — *De Schoolgids,* 1906, nrs 29-30, en van blz. 225 tot 240 van « *Studiën op de pædagogie* » door ROELAND VAN DE CASTEELE. — *Sint-Cassianusblad,* 15 Juli 1906; Bijvoegsel, nr 13. — *Studiën,* 1906, nr 4. — *De Vlaamsche Gids,* 1906, nr 4.

De heer Hugo Verriest, briefwisselend lid, doctor honoris causa. — De Koninklijke Vlaamsche Academie, zegt de heer Bestuurder, zal met innig genoegen vernomen hebben, dat, den 30 Juli, ons geacht medelid, de Eerw. Heer HUGO VERRIEST, door de Hoogeschool van Leuven met den titel *Doctor honoris causa* in de Wijsbegeerte en Letteren is vereerd geworden. Ofschoon de heer

VERRIEST de vergadering niet bijwoont, wenscht hem de heer Bestuurder geluk met die welverdiende onderscheiding. (*Toejuiching.*)

Ingekomen brieven. — De Bestendige Secretaris stelt de Vergadering in kennis met de volgende ingekomen brieven :

1°) **Dr. Kluge, buitenlandsch eerelid. Goedkeuring der verkiezing.** — Brief van 13 Juli 1906, waarbij de Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs aan de Academie een afschrift stuurt van het Koninklijk Besluit van 8 Juli, houdende goedkeuring der verkiezing van den heer Dr. FRIEDRICH KLUGE, leeraar aan de hoogeschool van Freiburg in Breisgau, tot buitenlandsch eerelid, ter vervanging van wijlen Dr. MORITZ HEYNE.

2°) **Wereldtentoonstelling te Luik in 1905. Diploma.** — Een exemplaar van het « Diplôme de Grand Prix » aan de « Collectivité des Académies » toegekend, ter gelegenheid van de Wereldtentoonstelling van Luik, werd den 24 Juli aan onze Koninklijke Instelling gestuurd. — Het zal, evenals het bijzonder diploma op 26 December 1905 toegezonden (zie boven op blz. 141) in het Archief der Academie bewaard blijven.

3°) **Nederlandsche bladen in de Vereenigde Staten van Amerika.** — Brief (14 Juli 1906) van den heer ROBERT BOEN, uit Brooklyn (New-York).

De heer BOEN deelt aan de Academie een nummer van de volgende bladen mede : nr 58 (Woensdag 11 April 1906) van *De Vrije Hollander* (jaargang XIV), verschijnende te Orange City, Iowa; Nr 16 (22 April 1906) van *De Sabbathschool-Bode* (XVIIIe jaargang), verschijnende te Paterson, New Jersey; Nr van Zondag, 6 Mei 1906, van *Kleine Bode* (IVe jaargang), een godsdienstig blaadje dat wekelijks te Paterson, New Jersey, verschijnt. — Een brief van dankbetuiging werd, namens de Academie, aan den heer BOEN geschreven.

Mededeelingen door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Te Deum op 21 Juli.** — Hebben de plechtigheid bijgewoond de heeren EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris, AD. DE CEULENEER en Dr. WILLEM DE VREESE, werkende leden.

2°) **Provinciale dienst der werken voor het arrondissement Antwerpen. Examen voor de Nederlandsche taal.** — Uit het « *Verslag over de Candidaten voor de plaats van Ingenieur van den Provincialen Dienst der Werken voor het arrondissement Antwerpen* » (30 Juni 1906), waarvan een afdruk aan de Koninklijke Vlaamsche Academie werd medegedeeld, blijkt, dat acht heeren ingenieurs zich hebben onderworpen aan het examen voor de Nederlandsche taal, dat door het reglement van inwendige orde aan de candidaten wordt opgelegd.

Als onderwerp werd eene korte verhandeling gevraagd, over het nut en de noodzakelijkheid van het vakonderwijs. Het spreekt van zelf, luidt het in bedoeld verslag, dat de gedachten zelve, welke de Candidaten over dit onderwerp zouden uitbrengen, minder in aanmerking moeten komen dan wel « de schrijftrant, de zinbouw, de stijl, « de spelling, in een woord de taal en de vorm ».

Heel bevredigend mocht de uitslag heeten. Ook oordeelde de meerderheid van de Heeren Leden der Bestendige Deputatie, dat de acht Candidaten, die zich op het examen hadden aangeboden, wat de kennis van de Nederlandsche taal betreft, in aanmerking mochten komen.

3°) **Van de Ven-Heremans' Fonds.** — Door de zorgen van den Bestendigen Secretaris werd, bij brieve van 31 Juli, kennis gegeven van het tot stand komen, in de Academie, van het *Van de Ven-Heremans' Fonds,* aan de acht heeren Ingenieurs, die zich, in Juni ll., hebben onderworpen aan het Nederlandsch examen voor de plaats van Ingenieur van den Provincialen dienst der werken voor het arrondissement Antwerpen.

Mededeelingen namens de Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Letteren.

1°) **Verslag over de Juni-vergadering.** — De heer K. de Flou, secretaris der Commissie,

legt het volgende verslag ter tafel over de vergadering van 20 Juni 1906 :

Zijn aanwezig : de HH. GAILLIARD, voorzitter; BROECKAERT, Jhr. DE PAUW, Dr. DE VREESE, Jhr. DE GHELDERE, leden, en DE FLOU, secretaris.

Het verslag over het verhandelde in de vorige zitting wordt voorgelezen en goedgekeurd.

— De H. GAILLIARD leest eene notitie over een *Getijdenboek der XVe eeuw,* dat tot de openbare boekerij der stad Brugge behoort; hij wenscht deze notitie te volledigen, eer ze voor den druk worde aangeboden.

Dewijl de vergadering genoeg kennis van de zaak blijkt te hebben, besluit zij de notitie van den H. GAILLIARD in de *Verslagen en Mededeelingen* der Academie te laten opnemen.

— Namens den H. VANNÉRUS, archivaris van den Staat, te Antwerpen, wordt door den H. GAILLIARD aan de Commissie kennis gegeven van een voorstel tot uitgave, door de Academie, van een handschrift van den jare 1333, betreffende de *Keure der Wollewevers van Diest.*

Er wordt beslist gezegd voorstel, met den tekst der verhandeling van den Heer VANNÉRUS, aan het oordeel eener sub-commissie van drie leden te onderwerpen.

Worden als leden dier sub-commissie aangewezen : de HH. Jhr. DE PAUW, Dr. DE VREESE en GAILLIARD, met last verslag uit te brengen.

— *Prijsvragen der Academie.* — Door den H. Dr. DE VREESE wordt voorgesteld, en door de Commissie aangenomen, aan de Commissie belast met het voorstellen van prijsvragen eene prijsvraag voor te dragen over de *Klankleer van het Hollandsch dialect in de middeleeuwen.* Een prijs van 600 frank zou voor het beantwoorden dier prijsvraag uitgeloofd worden.

— De verdere bespreking van het ontwerp van reglement voor de Commissie wordt uitgesteld tot de vergadering van Augustus aanstaande.

— De zitting wordt te middag geheven.

2°) **De Keure der wollewevers van Diest, (1333). door den heer Jules Vannérus ter uitgave aangeboden.** — De heer K. DE FLOU deelt verder aan de Vergadering mede, dat de Commissie, in hare vergadering van heden morgen, op verslag door de heeren Dr. W. DE VREESE, Mr. NAP. DE PAUW en EDW. GAILLIARD uitgebracht, beslist heeft aan de Academie voor te stellen eene bijdrage van den heer JULES VANNÉRUS, staatsarchivaris te Antwerpen, over de *Keure der wollewevers van Diest* (*1333*), in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen. — (Goedgekeurd.)

Letterkundige Mededeelingen.

1°) Door den heer ADOLF DE CEULENEER, werkend lid, over: *Vlaamsch Pleitgenootschap der Balie te Brussel: Het gebruik der talen in het voormalig Prinsbisdom Luik. Redevoering uitgesproken door den heer* PHOLIEN, *substituut-procureur des Konings te Bergen, ter zitting van 2 December 1905.*

Herhaaldelijk reeds werd de aandacht gevestigd op de wijze waarop men in vorige tijden in het Bisdom Luik had gepoogd het vraagpunt van het gebruik der talen op te lossen; en het is merkwaardig dat dit hoofdzakelijk door Waalsche schrijvers geschiedde: ik zal slechts de werken van Jottrand en Demarteau aanhalen. Beide geleerden hebben ten klaarste bewezen, dat men in het Bisdom Luik de echte oplossing gevonden had, dat op taalgebied de rechten van eenieder er gewaarborgd waren en dat die handelwijze alle burgers bevredigde. Onlangs werd hetzelfde vraagstuk opnieuw behandeld

en wel weer door een Waal. Maar wat in dit geval het zonderlingste mag heeten is, dat het een substituut-procureur des Konings van Bergen is, de H. PHOLIEN, een geboren Luikenaar, die het vraagpunt « *Het Gebruik der talen in het voormalig prinsbisdom Luik* » als onderwerp koos van de redevoering die hij in het Vlaamsch uitsprak in het Vlaamsch Pleitgenootschap der Balie te *Brussel*. Het is bijgevolg in onze taal, dat een Waal in de hoofdstad aan de jonge rechtsgeleerden komt aantoonen wat vroeger op taalgebied in het bisdom Luik geschiedde, oplossing die als een voorbeeld voor de hedendaagsche toestanden kan aanzien worden. De H. PHOLIEN heeft zich op eene uitstekende wijze gekweten van de taak die hij op zich genomen had. De taal is goed, zuiver, zelfs sierlijk, en vele onzer Vlaamsch-geborene magistraten zouden niet in staat zijn zoo behoorlijk het Nederlandsch te schrijven als de H. PHOLIEN het gedaan heeft. Ik heb de eer aan de Academie, in naam van den H. PHOLIEN, zijne merkwaardige redevoering aan te bieden. Om aan te toonen op welke wijze en in welken geest de achtbare magistraat zijn onderwerp heeft opgevat, wil ik hier de volgende woorden uit zijne redevoering overschrijven (blz. 7) : « Een der groote beginselen die de Luikenaren tot richtsnoer schijnen gediend te hebben is, dat hetgene iedereen aanbelangt door iedereen verstaan en begrepen moet worden; en, bijgevolg, dat de wetten en bevelen binnen eenieders bereik moeten liggen. De ambtenaar is ten dienste der bestuurden aangesteld; het opperhoofd moet zich door zijne onderhoorigen doen verstaan : het is dus in de taal welke dezen spreken of slechts verkiezen, dat hij zich met hen onderhouden moet, hetzij mondelings, hetzij schriftelijk ». Indien deze denkwijze door eenieder nageleefd werd, dan zouden de Vlamingen bijna geene grieven meer hebben : het vraagpunt zou grootendeels opgelost zijn.

ADOLF DE CEULENEER.

2°) Door den heer AMAAT JOOS, werkend lid, over het boek getiteld *Handleiding voor het aankweeken van het geheugen*, door J. J. VAN BIERVLIET, hoogleeraar te Gent.

Ik heb de eer de Koninklijke Vlaamsche Academie eenen afdruk aan te bieden van *Handleiding voor het aankweeken van het geheugen,* door J. J. VAN BIERVLIET, hoogleeraar in de proefondervindelijke zielkunde te Gent, uit het Fransch vertaald door Dr. WILLEM DE VREESE, ons geleerd medelid.

Mij is 't een bijzonder genoegen bij dit geschenk eene aanbevelende nota te voegen.

De Vertaler heeft een grooten dienst aan onze onderwijzers bewezen. Dezen immers, al zou hun de studie der proefondervindelijke zielkunde uiterst nuttig zijn, blijven er onverschillig voor, meest omdat bijna al de werken die dit vak behandelen, in eene hun vreemde taal opgesteld zijn en, ja, duur kosten.

De taal, al is het onderwerp abstract, paart bij de juistheid de duidelijkheid en de eenvoudigheid. Door het gezag van Dr. DE VREESE op taalgebied, zijn menige uitdrukkingen en samenstellingen, waarvan sommige door mij en anderen al aarzelende gebezigd werden, voor goed gevestigd. Zulke zijn : ZIENER (*visuel*), HOORDER (*auditif*), TOETSBEELD (*test*), WOORDENLAMHEID (*aphasie motrice*), enz.

Alhoewel er belangrijke punten bewezen worden én in het 1ste deel, dat « de uiteenzetting bevat van de klas- « siek geworden werkwijzen, om de hoedanigheid te « bepalen en de sterkte te meten van het geheugen « bij een gegeven persoon, of bij een groep van per- « sonen »; én in het 3de deel, dat « de middelen be- « schrijft om 1° het algemeen en 2° het bizonder geheu- « gen der kinderen te ontwikkelen »; blijf ik liefst stil bij het 2de deel, omdat het, niet alleen voor den onder-

wijzer, maar voor elkeen die iets van buiten te leeren heeft, rechtstreeks veel nut oplevert. Men vindt er immers « een overzicht van de manier waarop, zooals proefonder- « vindelijk gebleken is, het geheugen van elken mensch « kan versterkt worden ». En hier onderzoekt de Schrijver achtereenvolgens de rol 1° van de aandacht, 2° van de verscheidenheid der gelijktijdig aanwezige voorstellingen, 3° van de bewegingsbeelden.

Om zooveel mogelijk gelijktijdige voorstellingen te wekken, moet men noodzakelijk zooveel verschillende waarnemingen mogelijk doen. En daarom geven wij aan onze leerlingen-onderwijzers, betreffende aan te leeren woorden, den volgenden algemeenen regel : Vergenoegt u niet het woord uit te spreken; dat uwe leerlingen het woord *hooren,* is niet voldoende; om er een klaar en krachtig beeld van te hebben, moeten zij het ook *zien* en *schrijven* en *uitspreken.* En dat is waar, niet alleen voor de kinderen, maar ook voor de ouderen; het bevat dus eene les ook voor de professors van het middelbaar en het hooger onderwijs, die zich o! zoo dikwijls tevreden houden met het aan te leeren woord uit te spreken, als waren al hunne leerlingen louter *hoorders.*

Verwonderd was ik, toen ik op blz. 79 las, dat de menschen die, om van buiten te leeren, zich bepalen tot kijken of luisteren zonder te articuleeren, alleen bij hooge uitzondering voorkomen. Mijne ondervinding zegt mij gansch het tegendeel. Ik ken er zeer velen, die bij het memoriseeren, niet uitspreken, en maar enkele jaren geleden behoorde ik zelf nog tot hun getal. Ik vind daarvan drie oorzaken : 1° de gemakzucht : kijken alleen gaat lichter dan kijken en uitspreken; 2° de begeerte om tijd te winnen : uitspreken gaat traag; 3° de verplichte stilzwijgendheid, vooral in de studiezaal der internaten.

De talrijke personen door dit gebrek aangedaan, kunnen veel leeren uit de bewijzen en proeven door Prof. VAN BIERVLIET aangehaald.

Zoo blijkt het dat de *Handleiding* nog voor meer personen dienstig is dan de Schrijver het meende. en begrijp ik ten volle den levendigen wensch van den Vertaler « om dit boekje te verspreiden niet alleen onder « leeraars en onderwijzers, maar ook onder het beschaafd « publiek van Noord- en Zuid-Nederland ».

Kanunnik AM. JOOS.

Jaarboek voor 1908.

Levensberichten van wijlen Des. Delcroix en P. Willems. — De heer Bestuurder uit den wensch, dat de *Levensberichten* van DES. DELCROIX en van P. WILLEMS in het *Jaarboek voor 1908* zouden verschijnen. Hij herinnert aan de vele diensten door de twee afgestorvenen aan de Academie bewezen : de eerste nam werkelijk deel aan de stichting van onze Koninklijke Instelling; de tweede was haar eerste en ijverige bestuurder. — Op verzoek van den heer BROECKAERT verklaart de heer TH. COOPMAN zich bereid de levensschets van DES. DELCROIX, waarmede ons afgestorven medelid J. VAN DROOGENBROECK zich belast had, voor het *Jaarboek voor 1908* gereed te maken; van zijnen kant belooft de heer Prof. AD. DE CEULENEER het hem opgedragen levensbericht van P. WILLEMS voor hetzelfde *Jaarboek* in te dienen.

DAGORDE

1°) **Commissie voor Prijsvragen.** *Verslag van 23 Juli 1906, door den heer* TH. COOPMAN, *secretaris*

der Commissie. **Vaststelling van de uit te schrijven prijsvragen en bepaling der toe te kennen prijzen.**

Ingevolge de bepaling der wet (Art. 30), werd dat verslag gedrukt en vóor de Augustus-vergadering den heeren werkende leden *vertrouwelijk* overgemaakt.

Aan de bespreking van dit verslag nemen deel de heeren COOPMAN, Dr. DE VREESE, Dr. LECOUTERE en Mr. PAUL BELLEFROID. Ten slotte stelt de Academie de *Lijst der uit te schrijven Prijsvragen vast.* (Zie Bijlage, blz. 703-708.)

2°) **Lezing door den heer Omer Wattez, briefwisselend lid** : *Hoe zoet Horand zong. De zesde « Aventiure » in het Gudrunlied.*

De heer OMER WATTEZ spreekt over de zesde « Aventiure » in het *Gudrunlied.* Die zesde avontuur is getiteld *Hoe zoet Horand zong.* Hij doet het karakter van den ridder-minnezanger uitkomen, die als type van den Germaanschen zanger geldt. Hij toont de hooge kunstwaarde van *Gudrun* en vooral van die zesde « Aventiure », en leidt daaruit den graad van beschaving af tijdens het Germaansche ridderdom.

Hij maakt eene vergelijking met de figuur van Orpheus uit de Oudheid, gelijk Virgilius ze ons in den 4ⁿ zang der *Georgica* heeft voorgesteld. De figuur van Horand is geen mythisch wezen; het is een zanger in vleesch en been, die geene rotsen beweegt, geene wilde dieren doet weenen, maar iedereen verrukt naar zijn lied doet luisteren.

Het werd hem ingegeven door het geruisch der wilde baren; nooit had een christen het gehoord, en hij, wiking, zingt het niet om eene gestorvene Eurydice weer in 't leven te roepen, — hij zingt omdat hij zanger is.

In de volle sereniteit zijner ziel, om eenen dienst aan zijnen Heer te bewijzen, zingt hij in stille avonden om het gansche hof en zelfs den « wilden » Hagen te verrukken. Hij is een kunstenaar van den echten stempel, die ook naar 't zwaard kan grijpen, als 't noodig is, om de bevelen van zijnen vorst te volvoeren. Hij gelijkt op Volker uit het *Nevelingenlied*, die de rust zijner strijdgenooten verzacht door zijne vedeltonen, als hij 's nachts met Hagen de deur der halle moet bewaken.

De heer WATTEZ ziet in dat alles, gelijk in de getuigenis van Tacitus, de voorbeschiktheid van het Germaansche ras voor de edele kunst der klanken, — die de Germaansche kunst bij uitnemendheid is geworden.

Een stuk in strofenvorm, dat het beeld van Horand doet uitkomen en een vervolg is op zijne vroeger uitgegeven *Germaansche Beelden*, besluit de lezing.

Op voorstel van den heer Bestuurder beslist de Academie dat de lezing van den heer WATTEZ in de *Verslagen en Mededeelingen* zal opgenomen worden.

De zitting wordt te 4 uur gesloten.

HOE ZOET HORAND ZONG.

De zesde « Aventiure » in het Gudrunlied.

De dichter van ons tweede Germaansche volksepos *Gudrun* moet wel in hooge mate door kunstgenot vervoerd en ontroerd zijn geweest, toen hij, na de schildering van koning Hagens avontuurlijk leven, vol drift en kamp, de zesde « Aventiure » kon aanvangen met de hoofding : « Hoe zoet Horand zong ».

Het zal noodig zijn, meenen wij, om de toestanden in het gedicht beter te begrijpen, den korten inhoud van dit gedeelte der heldensage hier te geven. Deze zesde « Aventiure » komt voor in het tweede deel van *Gudrun,* dat *Hilde* getiteld is.

Koning Hagen van Irenland, bekend als « de wilde », had eene dochter. Haar naam was Hilde, en zij was het eenige wezen op aarde, die door hare lieve en zachte verschijning zijn hart kon verteederen. Niemand of niets ter wereld had haar mogen deren. Hij alleen zou haar tot bruid krijgen, die den woesten Hagen zelf in kracht overtrof en hem in den kamp kon overwinnen. Boden van vorsten

en ridders, die aan Hagen voor hunnen Heer om hare hand kwamen vragen, werden gedood door het zwaard of als vuige laten opgehangen. Zoo had Hagen bij alle naburige Germaansche stammen, langs de Noordzee, en bij alle wikings of zeekoningen den naam van « wilde » verdiend.

Hilde was, om hare schoonheid en zachtmoedigheid, integendeel alom gunstig bekend. Menig machtig vorst had haar nevens zich op den troon willen plaatsen. Hetel, de koning van Hegelingenland, droeg nu ook aan eenige ridders de taak op Hilde voor hem te gaan werven. Voor deze gewichtige zending waren uitverkoren : de forsche krijger Wate, de hoofsche ridder Froete en de minnezanger Horand. Om niet het lot van de vorige bruidwervers te ondergaan, besloten zij list te gebruiken. Zij zouden met eene kleine vloot snekken naar Hagens kust varen, en zich bij den koning laten aanmelden als kooplieden, die uit hun land gebannen werden. In hunne snekken verborgen zij gewapende knechten, die desnoods met hen den kamp zouden aangaan. Voor den vorst, zijne hovelingen en de edelvrouwen namen zij vele rijke geschenken mede. Goed werden zij door Hagen ontvangen, vriendelijk bejegend, zelfs tot de feesten van het hof toegelaten. Niemand raadde wat zij in het schild voerden. Weldra vestigden de drie gezanten aller aandacht. Froete verbaasde iedereen door de pracht zijner gewaden ;

Wate door zijne weergalooze sterkte en behendigheid in den kamp; maar Horand boeide hen nog het meest door zijn gezang en zijn edel voorkomen. Door zijne welluidende stem, zijne schoone liederen kwamen Hilde en hare edelvrouwen in verrukking; zelfs de wilde Hagen was er gevoelig aan.

Tot hier slechts zullen wij de sage vertellen om nu die zesde « Aventiure » te ontleden en van alle zijden te beschouwen.

Die « Aventiure » of avontuur, zooals de onbekende dichters de tooneelen onzer epen betitelen, laat ons toe eenen blik te werpen op de beschaving der Middeneeuwen in den bloei van den riddertijd. Dat tijdperk wordt door onwetende of bevooroordeelde geschiedschrijvers in hunne zoogenaamde geleerde werken, en ook zoo veel nog in onze schoolboeken, zoo dikwijls in een valsch daglicht gesteld, en getoond als een tijd van onwetendheid en barbaarschheid.

Gudrun, hebben wij gezegd, is het heldendicht der wikings of zeekoningen aan de kusten der Noordzee. Alhoewel ook in het Middelhoogduitsch geschreven, is het ons nader verwant dan het *Nevelingenlied*, dat ons naar den Rijn, ja, zelfs tot in Hongarije voert. De ridders, welke wij in *Gudrun* aantreffen, zijn nog, zooals zij uit het Germaansche krijgsleven groot zijn geworden. Zij waren nog niet door aanraking

met vreemden, noch door invloed uit het Zuiden, verbasterd en verwijfd, gelijk wij in latere ridderromans zien. Zij toonen ons hoe hoog zij eer- en plichtgevoel stelden, hoe zij hun leven voor hunnen Heer en Koning veil hadden, hoe zij meineed en laster niet ongewroken lieten, en hoe zij de onschuld tegen verdrukking met het zwaard gingen verdedigen. Maar het *Gudrunlied* toont ons ook hoe die ridders hun gemoed voor zachtere gevoelens konden ontsluiten dan die van een bewogen en geweldig krijgsleven.

Bij onze Germaansche voorvaderen werd de zang in eere gehouden. Zoodra wij de Germanen op het tooneel der wereldgeschiedenis zien verschijnen, vernemen wij dat zij zongen. Dit moet de Romeinen, toen zij in de Germaansche streken drongen, getroffen hebben. Tacitus, zooals wij weten, spreekt in zijne *Germania* van de zangen, welke de blondlokkige en blauwoogige kloeke mannen uit het Noorden aanhieven, toen zij de Romeinsche legioenen bevochten.

Een volk dat zingt is geen onbeschaafd volk meer, en de Romeinen die zelven zoovele « barbaarsche » gewoonten hadden, zoo zij aan dat woord « barbaarsch » de beteekenis van « onbeschaafd » hechtten, waren de laatsten, die de Germanen van « barbaarschheid » mochten beschuldigen. De Germanen zongen dus. Zij zongen allen te zamen in koor. De zangers

vormden geene kaste, gelijk bij andere volkeren. Wat zij zongen kunnen wij weten uit de Goden- en Heldenliederen der *Edda* en uit andere epische gedichten der Middeneeuwen.

De edele zangkunst is tot in onze dagen het kenmerk van den Germaanschen stam gebleven. De zangkunst werd in latere eeuwen de Germaansche kunst bij uitnemendheid, nevens welke die van andere rassen verbleekt. Nog niemand heeft tot nu toe de koningen van het kunstlied, Schumann en Schubert, overtroffen. Over de gansche wereld is er ook geen volk, dat een zoo grooten schat van edele volksliederen heeft, en die liederen bij elke gelegenheid laat klinken als het Duitsche. Op alle wijzen heeft het getoond in welke kunst het met voorliefde zijn gemoed uitstortte, evenals de Grieken ons getoond hebben, dat zij hun ideaal en hunnen schoonheidszin liefst in beelden lieten bewonderen. Dat is typisch bij de twee rassen. Meer dan elk ander ras voelden zich dus de Germanen door de poëzie van toon en klank aangetrokken. Van de samenklinkende harmonie, die de Oudheid niet gekend heeft, maakten Duitsche volkeren de taal der ziel, en werkten ze op tot de hoogste kunst van onzen tijd.

De Oudheid schiep de beeldende kunst en de bouwkunst, de Middeneeuwen hebben ook de hoogte der ware kunst bereikt in den Romaanschen en Gothischen stijl. De nieuwere tijd heeft

op beiderlei gebied niets in 't leven geroepen. dat met die kunst der Oudheid en Middeneeuwen zou kunnen wedijveren; — maar het heeft de toonkunst — de groote toonkunst geschapen. Bach, Beethoven en Wagner, — de harmonie, de symphonie en de dramatiek in het rijk der tonen. zijn de drie groote lichtbakens, de drie zonnen zonder welke de toonkunst, als hooge kunst, niet denkbaar is. Met deze drie reuzen bestaat de groote toonkunst, — zelfs als men al de anderen wegdenkt.

Indien wij een oogenblik van ons onderwerp afweken, is het om de getuigenis van Tacitus en de VI[e] « Aventiure » van het *Gudrunlied* in verband te brengen met het algemeen bekende feit, dat zonder de Germaansche kunst er geene hooge klassieke toonkunst zou bestaan. En in die getuigenis van den Romeinschen historicus, en in den zang der bruidwerving van Hilde, en nog elders, zien wij als 't ware de sporen der voorbeschiktheid van het Germaansche ras voor de kunst der tonen. Nog andere voorbeelden zouden wij hier kunnen aanhalen.

Maar nergens beter echter dan in het *Gudrunlied* doet ons de dichter gevoelen, hoe groot de macht is, welke de zang op 't menschelijk gemoed uitoefent, en in 't bijzonder op 't gemoed dier ruwe Germaansche helden. Schiller in zijn beroemd gedicht *Die Macht des Gesanges* maakt eene reeks schitterende vergelijkingen om ons

de betoovering van het lied te laten begrijpen; maar de dichter van het *Gudrunlied* stelt ons een beeld voor oogen, dat boven het beeld van Orpheus uit de Oudheid kan gesteld worden.

Horand, « de zoete zanger », is geene mythologische figuur die aan de poorten der Helle zingt om rotsen en wangedrochten te bewegen, maar een ridder in vleesch en been, die voor menschen zingt, de vogelen aan 't luisteren brengt, de zieken gezond maakt, en bij zijne zuivere tonen de klokken als valsch doet klinken.

Vergelijk maar b. v. in Virgilius' *Georgica*, of Ovidius' *Metamorphosen* de beelden en tooneelen van Orpheus en zijne fantastische lotgevallen, met de zoo natuurlijke verschijning van den ridder-zanger Horand aan het hof van den wreeden Hagen.

Orpheus, de zanger uit Thracië, is sterk geschokt door den dood van zijne echtgenoote Eurydice, en weet door zijnen zang in zijne hevige zielsaandoening Pluto te bewegen, die hem, als beheerder der duisternissen, Eurydice zal teruggeven op voorwaarde, dat de zanger niet naar haar zal omzien. Orpheus kan aan zijne begeerte niet weerstaan, en verbeurt daardoor wat hij door zijn roerenden zang heeft gewonnen. Men zou zeggen, dat de Latijnsche dichters (1), welke Orpheus als zanger verheffen,

(1) VIRGILIUS, *Georgica*, 4e zang. OVIDIUS, *Metamorphoseon*, X.

ons meer nog zijne liefde voor Eurydice dan de macht zijner zangkunst wilden doen gevoelen. Zal de droevige en medelijden wekkende toestand, waarin hij zich bevond, ook niet zoozeer als zijne kunst, meegeholpen hebben om Pluto voor hem te bewegen? En als hij de rotsen aan 't weenen bracht, en de wilde dieren hem gedwee naderden, zien wij daarin toch altijd meer het beeld van den ongelukkigen echtgenoot en zijn lijden, aanschouwelijk, tastbaar gemaakt door de poëzie, dan het wonderlijke en roerende van zijnen zang, die juist door zijnen buitengewonen gemoedstoestand zulke groote kracht had verkregen.

Hoeveel grooter als kunstenaar staat daar niet voor ons oog Horand in het *Gudrunlied!* Hij zingt in de volle kalmte en sereniteit zijner ziel. Zijne kunst is het, zijne kunst alleen, die alles uitwerkt wat hij er kon van verwachten.

Horand is, zeiden wij hooger, het toonbeeld van den echten nog niet ontaarden middeneeuwschen ridder. Beschaafd en hoffelijk in de hoogste mate, voert hij nauwgezet, als een echte ridder, de bevelen voor zijnen Heer en Koning uit, ofschoon hij weet welke gevaren hem bij « wilden » Hagen te wachten staan. Hij is getrouw aan zijn woord, — eerste onder de ridderdeugden. Dat woord had hij zijnen Heer en Koning gegeven en dat woord deed hij gestand. Hilde, de konings-

dochter, door zijn lied vervoerd, heeft den zanger zelf lief gekregen. Dat bemerkt hij; maar hij zal tot Hilde voor zich zelven niet spreken, maar voor zijnen Koning. Meer nog, hij toont zich, in Hilde's tegenwoordigheid, nederig, bescheiden; — hij prijst de hooge gaven van zijnen Heer, die van zangers omringd is, en die zelf de beste van allen zingt, gelijk hij zegt. Een voorbeeld van bescheidenheid, die wij bij de echte, de grootste kunstenaars, aantreffen. Een blijk ook van hoogere beschaving. Aan Hagens hof boezemt Horands beschaafde omgang aan allen vertrouwen in. De list in 't werk gesteld, om zijn voornemen bij den onmenschelijken Hagen te kunnen uitvoeren, valt voor zijnen Koning gunstig uit, dank aan zijn talent als kunstenaar, zijne kieschheid als mensch, zijne behendigheid als gezant.

Laat ons hem eens bewonderen, wanneer de dichter ons hem voorstelt als zanger. Eerst laat hij, in de stilte van een zoelen zomeravond, uit de verte, zijn lied hooren. Allen die het beluisteren zijn door die onverwachte melodie verrukt. Horand wint de vriendschap van alle hovelingen en het hart van degenen, wier gemoed in die eeuwen van geweld en strijd voor betere en hoogere gevoelens vatbaar was. Hij is, zeiden wij, zedig en bescheiden. Hij dringt zich niet op den voorgrond, om zich als kunstenaar aan te stellen en door iedereen te laten bewonderen.

Hij zingt eene tweede maal, in de frischheid van den vroegen morgen, ergens alleen buiten. De koningsdochter, die het hoorde, is nu nog dieper geroerd. Zij vraagt haren vader Hagen, dat hij Horand zou verzoeken vóór het heele hof te willen zingen. Daar behaalt de zanger een volkomen zegepraal. Gelijk wij hooger gezegd hebben, als zij hem hooren zingen, zwijgen de vogelen, de zieken worden gezond, de klank der klokken van den dom klinkt valsch. Alles luistert naar Horands roerend lied.

Als wij eenen ridder-zanger, zooals hij ons door den eenen of anderen middeneeuwschen dichter naar het leven werd uitgebeeld, voor onzen geest zien staan, denken wij ook onwillekeurig aan Goethes ballade *Der Sänger*, aan Schillers *Graf von Habsburg*, aan Uhlands *Des Sängers Fluch* en andere beroemde gedichten.

Waarschijnlijk zullen al deze Germaansche dichters van den nieuweren tijd zich door de zesde « Aventiure » van het *Gudrunlied* hebben laten bezielen. Wij moeten dus in den onbekenden dichter van ons tweede Germaansch volksepos een volmaakten kunstenaar begroeten, om ons zoo treffend de macht van den zang te hebben laten gevoelen, om ons dat beeld van eenen zanger, zoo gratievol en heilzaam werkend, in bedaarden gemoedstoestand, te hebben gegeven.

Nu zullen wij ons nog wat bij den ridder-zanger Horand als mensch hebben op te houden.

Hilde had Horand verzocht, dat hij voor haar alleen in de kemenate, het vrouwenverblijf in den burg, zijne schoonste liederen zou zingen. Daar gelukt het den koninklijken gezant, na aan haar verzoek voldaan te hebben, en voor haar liederen te hebben gezongen, die hij van de zee had afgeluisterd, en die een Christen nooit gehoord had, gelijk hij zegt, vertrouwelijk met de koningsdochter te spreken en haar het voornemen zijns Konings bekend te maken. Hij gedraagt zich hoofsch en eerbiedig tot het uiterste toe, geleid door de tweede deugd van het echte ridderdom : den eerbied voor de vrouw. En wanneer, na Hildes toestemming, het oogenblik gekomen is om door daden de schoone dochter van Hagen voor goed uit de handen van den ruwen, onmenschelijken dwingeland, haren vader, te verlossen, en een einde te stellen aan zijne barbaarsche voorwaarden voor de bruidwerving, grijpt Horand nevens Wate en Froete, duchtig naar het zwaard en vreest noch « wilden » Hagen, noch zijne stoute rekken.

Wij denken daarbij aan den zanger-speelman Volker uit het *Nevelingenlied*, die door zijn verrukkelijk spel de rust der Burgonden verzacht, den nacht vóór den vreeselijken, bloedigen kamp tegen de Hunnen. . . . .

Horands list om koning Hagen met zijn gevolg van ridders en edelvrouwen naar de haven te lokken, en hunne koopvaardijvloot te gaan aan-

schouwen bevalt Hilde en vergeven wij hem gaarne. Zij is overtuigd, dat haar vader nooit zal gedoogen dat een ander hem overwinne en dat dus zonder list het bloedvergieten van jonge ridders en gezanten in langen tijd nog geen einde zal nemen. Doch zij vreest voor de boden van koning Hetel het ergste, zoo haar vader gewaar wordt wat voor soort kooplieden zij waren, en waarvoor zij naar Irenland gekomen waren. Volgens de gewoonte in den riddertijd laat Hilde zich ontvoeren, nadat alles daarvoor afgesproken was.

Toen de mannen, die in de schepen hadden verborgen gezeten, ter hulpe van de drie ridders waren gesprongen, Hilde hadden verlost, en Hagen den kamp had moeten opgeven, ging zij de hand aanvaarden van koning Hetel van Hegelingenland, aan wiens hof de zang zoo zeer in eere werd gehouden.

Behendigheid, moed en kunst winnen het bij deze bruidwerving op macht en ruw geweld, waarin Hagen de sterkste was.

Met onze christelijke begrippen zijn wij geneigd deze schaking door list af te keuren, maar we moeten ons in dien tijd kunnen verplaatsen, en de list was toch eene kleine fout tegenover Hagens wreedheid en euveldaden.

De zesde « Aventiure » van het *Gudrunlied* leert ons, zeiden wij, de beschaving kennen van

een tijdperk van het ridderwezen, die echt Germaansche instelling, edel voor haren tijd, gesproten uit Germaansche kracht, getemperd en veredeld door het Christendom, die noch Rome noch Athene ons voorgetoond hebben. Deze « Aventiure » met de andere, die ons in het laatste deel van het heldenlied Gudruns getrouwheid bezingen, volstaan om ons dit tweede der Germaansche volksepen te doen waardeeren, hoogschatten en het met het *Nevelingenlied* en andere epische gewrochten in de plaats te stellen, ten minste bij alle Germaansche volkeren, van zooveel opgeschroefde gekunsteldheid, die ons sinds zoo lang voor « humaniora » wordt opgedrongen. Iedereen, die in een athenæum of een college in Vlaanderen heeft gestudeerd, weet wie Orpheus en Eurydice zijn; maar weinigen hebben van Horand, Hilde en Gudrun gehoord; omdat weinigen de kunst kennen, die op eigen bodem, hier aan de kusten onzer Noordzee, of elders in de Germaansche landen is ontstaan.

De graad van beschaving, de verheven deugden, die wij in de levensschoone beelden onzer heldenliederen aantreffen, kunnen nog in onze eeuw, — beter dan het voorbeeld der Heidensche Oudheid, — voor ons volk als toonbeeld aangehaald worden. Zachtheid nevens moed en kracht, ridderlijkheid, eerbied voor de vrouw, gevoel voor de kunst der klanken en voor de poëzie bezaten onze voorouders, ten tijde der wikings

en der skalden, in hooge mate, en wij, Germanen, behoeven waarachtig die hooge en vereerende deugden niet altijd in de litteratuur van het Zuiden te gaan zoeken. Wij vinden die deugden hier beter onder den vorm van dichterlijke bloemen, die als het ware degenen verrukken, welke ze wisten te ontdekken. Want voor ons, Vlamingen, waren het tot vóór weinige jaren ontdekkingen, die wij deden. Ik noem u maar één voorbeeld : Albrecht Rodenbach van wien V. De la Montagne zoo treffend getuigde :

Hij kwam en zong... — lijk in den marmersteen
de rozige ader; lijk in 't blauw verschiet
de blanke nevel; — zweeft er door zijn lied
een verre weergalm van ons dichterlijk verleên.

Hij kwam en zong ..... en levend, tastbaar schier
rees voor ons oog een wereld kloek en koen;
rees voor ons oog in schoonheidsglans *Goedroen*,
de blanke deerne, maagdlik kuisch en fier.

Gudrun en die heldenwereld! Rodenbach had ze misschien eens ontwaard door een spleetje van de deur, waarachter voor ons, in Vlaanderen, de Germaansche schatten verborgen bleven. Misschien ook had eene verdienstelijke hand hem die deur ontsloten. Misschien had hij ze, zooals anderen onder ons, zelf opengestooten en Gudrun en die heldenwereld in al hunne heerlijke frischheid aanschouwd. En toen hij ze gezien had, was hij overtuigd en bekeerd. Hij heeft toen gezongen zooals niemand hier vóór hem; noch gekunsteld

noch geknutseld, zoo echt Vlaamsch, zoo echt Germaansch (1).

Mogen er voortaan door nadere kennismaking met onze oude heldensagen meer Rodenbachs opstaan, die zich, zooals hij, in hunne overtuiging zoo Germaansch als Vlaamsch gevoelen.

Om bij de jeugd de kennis van de gedachten en gevoelens onzer voorvaderen te bevorderen, schreven wij : *Germaansche Beelden uit de heldensagen*. Aan die reeks stukken voegen wij dit over de zesde « Aventiure » in het *Gudrunlied* toe. Toegelicht door eene ontleding, waarvan wij hier lezing hielden, wilden wij de poëtische stof ook door een stuk in strofenvorm verwerken. Wij laten dat stuk volgen in de hoop, dat het beter

---

(1) Er werd reeds veel over Rodenbach geschreven en gesproken; maar er werd, meen ik, nog niet opgeklaard hoe hij aan zijn echt Germaanschzijn kwam. Toen, minder dan nu, werd er in ons onderwijs, zoo weinig met de Germanistiek ingenomen, over het Germanendom en de oudste Germaansche letterkunde gehandeld. Zonder hun groot talent te miskennen, stel ik vast dat degenen, die voor Rodenbachs meesters doorgaan, wel zeer Westvlaamsch zijn; maar toch zoo weinig algemeen Germaansch, gelijk Rodenbach. Zou de geleerde Germanist Paul Alberdingk Thym te Leuven, dien onze critici over Rodenbach wel wat te dikwijls vergeten, daar niet voor iets tusschen zijn? In afwachting dat die zaak wat nader opgeklaard worde, breng ik hier openlijk hulde aan het afgestorven lid van de Koninklijke Vlaamsche Academie, Dr. Paul Alberdingk Thym, en aan zijn werk. Hij heeft, hier in België, een der eersten licht gebracht, waar het voor de zich Germaanschvoelende Vlamingen nog zoo duister was. En dat wordt hem niet genoeg naar waarde gerekend.

moge begrepen worden door eene inleiding, welke ons in de middeneeuwsche toestanden brengt.

Hier, gelijk bij het samenstellen mijner *Germaansche Beelden* (1), liet ik mij leiden door de gedachte van Grimm : op welke wijze onze Oudgermaansche letteren het best te vernieuwen zijn ten bate der nationale opvoeding. Die vraag werd vóór de vrijheidsoorlogen in Duitschland opgeworpen, en geene minderen dan Goethe met de gebroeders Grimm en andere mannen van groote beteekenis namen deel aan hare oplossing.

Onze Germaansche epen, onze heldenliederen, onze balladen, onze sproken zijn hier tot nog toe alleen stof voor onze geleerden geweest. Het schijnt hier nog niet in de gedachte opgekomen, gelijk in Duitschland, daar nog iets anders dan wetenschap voor philologen uit te halen. Er zijn er zelfs die niet gedoogen, dat de stof dier oude kunstwerken in een nieuw kleed worde gestoken. Zij beweren dat men daar niets mag aan veranderen. Zij drijven de bewondering voor den vorm veel te verre. Het komt er niet op aan of de jeugd en het volk die kunstwerken in al hunne taalkundige bijzonderheden verstaat; het is vooral te doen om iets machtigers dan conventioneele lettervormen in 't licht te stellen, — dat is de gedachte, die het kunstwerk bezielt, de

(1) *Germaansche Beelden uit de heldensagen*, door OMER WATTEZ, Brill, Leiden, 1904.

karakters en gevoelens der personen, de hoogere bedoelingen van den kunstenaar, alle dingen, waarvoor de philoloog gewoonlijk koud of ongevoelig blijft.

Goethe, die nochtans een der meesters van den vorm is, drijft de vergoding van letterteekens niet zoo ver. Er wordt weleens beweerd dat men nooit eenen dichter in vertaling moet lezen. In *Dichtung und Wahrheit* spreekt hij over Wielands vertaling van Shakespeare, en zegt het volgende :

« Ich ehre den Rythmus wie den Reim, wodurch
« Poësie erst zur Poësie wird; aber das eigentlich tief
« und gründlich wirksame, das wahrhaft Ausbildende
« und Fördernde ist dasjenige was vom Dichter übrig
« bleibt, wenn er in Prosa übersetzt wird. »

En daardoor gaf hij wellicht de beste bepaling wat poëzie is, die minder in woorden dan in gedachten en gevoelens bestaat. En daarom is het den dichter, den kunstenaar vooral te doen, die voor zijne gedachten en gevoelens woorden vindt, gelijk de toonkunstenaar er klanken en de schilder er beelden en kleuren voor vindt. Maar die klanken en die kleuren, zoo min als die woorden, zijn op zich zelven en alleen genomen « das eigentlich tief und gründlich wirksame » niet.

En toch zijn de woorden, de klanken en de kleuren er voor den kunstenaar noodig. Anders is er geen vorm denkbaar voor letter-, toon- en schilderkunst.

Doch in stede dat de kunstlievende beschouwer, de estheet, de dichterlijk gevoelende mensch den philoloog zou tegenwerken, en wederkeerig, dat de philoloog met verachting op gedachte en gevoelens zou neerzien, is het beter dat beiden hunne theorieën over vorm en gedachte niet tot het uiterste drijven. Dat leidt tot onvruchtbaarheid. Uit eene verstandige toenadering van gedachte tot gevoel, van grond tot vorm, kan alleen komen wat Goethe zoo heerlijk noemde met die beide woorden : *Dichtung und Wahrheit.*

Aan die beschouwing hebben mijne nederige bijdragen tot de kennis der heldensagen in Vlaanderen hun ontstaan te danken, en heb ik mijne reeks « Germaansche Beelden » vermeerderd met het volgende dichtstuk, dat ik u nog wil voorlezen.

HOE ZOET HORAND ZONG.

I.

Droef vermaard was koning Hagen,
In zijn land genaamd « de wilde ».
Doch alom om hare schoonheid
Werd geroemd zijn dochter Hilde.

Met den koning moest hij kampen,
Wie naar Hilde's hand kwam dingen.
Niemand kon hem overwinnen,
Noch zijn overmoed bedwingen.

Koning Hetel had vernomen
Hoe ze schoon was, 't kind van Hagen.
En hij zou zijn boden zenden
Om ten huw'lijk haar te vragen.

Hetel wist hoe zwaar 't zou wezen
Schoone Hilde als bruid te werven.
Helden zocht hij, vast besloten
Haar te winnen, of te sterven.

Toen de lente was gekomen,
Zinde hij daarop niet langer,
Zond zijn ridders Wate en Froete
Meê met Horand, zoeten zanger.

Met hen togen nog naar Hagen
Mannen sterk en vastberaden.
Reizen zouden zij als koopliên,
Met geschenken rijk beladen.

In de vloot, waarmeê ze vaarden,
Zat er menig man verscholen,
Die ter hulpe zoude snellen,
Wen het strijden werd bevolen.

Toen zij zoo bij Hagen kwamen,
Werden zij er gul ontvangen;
Veel kleinooden en gewaden
Hadden zij voor elks verlangen.

Hagen en zijn volk geloofden
Zeker dat het koopliên waren;
Dat hun vloot, ter kust gedreven,
't Speeltuig werd der woeste baren.

Froete won de gunst der schoonen
Door zijn houding, hoofsche woorden,
En zijn rijke prachtgewaden,
Die zoozeer haar zin bekoorden.

Wate streed met speer en degen,
Gaf van stoere kracht de blijken;
En aan 't hof van koning Hagen
Vond hij geenszins zijns gelijken.

Maar er zou den zanger Horand
Grooter gunst ten deele vallen;
Nooit heeft schooner lied geklonken
Dan het zijne in Hagens hallen.

II.

In het loof klonk eerst zijn zingen,
Zin en ziele lief'lijk lavend;
Tonen ruischten zacht en teeder
In den stillen zomeravond.

Hilde hoorde 't zoete zingen;
't Mocht haar hart zoo teêr bewegen.
't Lied werd licht en zacht en zoeter,
Dat in 't woud de vogels zwegen.

Nooit had iemand zoo gezongen.
Wie toch zou die zanger wezen?
Hoe kwam hij 't genot haar schenken
Van zijn zingen nooit volprezen?

Hilde liet den zanger halen.
Horand kwam toen voorgetreden.
Om nog eens voor haar te zingen
Heeft de schoone hem gebeden.

En om Hilde te behagen
Zong hij meer in stille nachten;
Als de wind geen blad verroerde
Ruischten weemoedvolle klachten

En het gansche hof van Hagen
Hoorde Horands wonder zingen,
Voelde laving met die klanken
In het diepst der ziele dringen.

's Morgens, toen zijn lied eens schalde,
Niet alleen de vogels zwegen;
Maar het luisterde al wat leefde,
Wat er liep langs 's Heeren wegen.

En de bronzen stem der klokken
Klonk als valsch in 's menschen ooren,
En de wind zou met zijn suizen
Zelfs niet meer de stilte storen.

Maar het schoonste lied zou klinken,
In de zaal, alleen voor Hilde;
Dat, zei hij, had hij beluisterd
In den zang der zee, de wilde.

't Was zoo licht als 't lied der golven,
Wen zij zacht ten zande rollen,
Forsch ook, als de stormen woeden,
Bliksems blikk'ren, donders grollen.

Voor zijn wonderschoone zangen,
Zou hem Hilde rijk beloonen;
Slechts haar gordel zou hij wenschen
Om hem aan zijn Heer te toonen.

Wie is dan uw Heer, vroeg Hilde,
En waar woont hij? Heeft hij landen?
— Landen heeft hij en een krone
Draagt hij vroom aan verre stranden.

Eed'le jonkvrouw, wil aanhooren,
Wat ik u wil toevertrouwen.
Hier heeft mij mijn Heer gezonden
Tot u, schoonste van de vrouwen.

't Koningskind zag neer ten gronde
Toen zij deze tale hoorde :
Horand merkte 't aan haar blozen
Hoe zijn woord haar hart bekoorde.

En hij zei toen, hoe zijn koning
Haar zoo liefhad sedert jaren;
En wat list hij had verzonnen
Om tot haar te kunnen varen.

'k Zou uw koning willen kennen,
Sprak nog 't schoone kind van Hagen;
En als gij voor mij zoudt zingen,
Wilde ik wel een krone dragen.

Horand zei wat zangerscharen
Bij den koning ginds verbleven;
Hoe aan 't hof van zijnen meester
Hoog de kunstzin werd verheven;

En als zanger werd de koning,
Hetel zelf, zoo zeer geprezen.
— Nimmer hoordet gij, o jonkvrouw,
Zulken zanger nog voordezen!

— O, ik zal uw koning minnen,
Als gij mij tot hem wilt leiden;
Maar toch zeg mij, eed'le zanger,
Kan ik van mijn vader scheiden?

Vreeslijk staat een lot te wachten,
Hem, die mij als bruid komt werven,
Velen lieten hier hun leven;
Wreed deed hen mijn vader sterven.

— Dat is ons bekend, o jonkvrouw;
Maar wil ons toch niet verraden.
Zeg dat ge onze schepen zien wilt,
Die met schatten zijn beladen.

Daar zijn mannen in verborgen;
Moedig springen ze ons ter zijde,
Zoo gij wilt, dat wij u eerlang
Uit uw vaders macht bevrijden.

En dan voeren wij u mede,
Waar mijn Heer u zal ontvangen,
Waar zijn zangerschaar u vieren
Zal met hemelzoete zangen.

Tot de daad werd er besloten.
Hilde smeekte toen haar vader
Om de schepen gaan te aanschouwen
Met het gansche hof te gader.

Hagens hofstoet trok ter haven,
Waar de vreemde schepen lagen;
Doch het was noch goud noch schatten
Wat zij op die schepen zagen.

Duizend mannen, felle strijders,
Kloek gespierde wapenknechten
Rijzen daar op eens te voorschijn,
Houden zich gereed tot vechten.

Koning Hagen schiet in gramschap,
Dat de vrouwen bange sidd'ren,
Valt onstuimig op de vreemden
Met zijn schaar van trouwe ridd'ren.

Klingen klett'ren op de schilden
Bij gegil en woeste schreeuwen,
Bange vrouwen, stoere mannen,
Nare vrees en moed van leeuwen!

Wate vocht lijk nooit te voren,
Sloeg geducht op wilden Hagen.
Dezes mannen moesten wijken,
Werden koen teruggeslagen.

En de helden voerden Hilde
Met hare edelvrouwen mede.
En aan koning Hetels zijde
Wachtte haar geluk en vrede.

En een juichkreet klonk als donder
Voor de kloeke heldenborsten,
Die den wreedsten der tirannen
In zijn landen tarten dorsten!

Harpen klonken en bazuinen,
Die der helden lof verkondden.
Hetel en zijn bruid ter eere
Zongen blijde duizend monden! (1.)

---

(1) De volgende werken werden voor het schrijven en het dichten van mijn stuk geraadpleegd. Maar, gelijk men zal zien, ik heb mij op een gansch ander standpunt geplaatst dan de meeste commentatoren onzer heldenliederen.

Kudrun und Dietrichepen *von* Dr JIRICZEK. Sammlung Göschen.

Deutsche Heldensage von Dr JIRICZEK. Sammlung Göschen.

Deutsches Leben im 12 Jahrhundert von Dr DIEFFENBACHER. Sammlung Göschen.

Gudrun übersetzt von H. A. JUNGHAUS. Reclam Leipzig.

Gudrun übersetzt und eingeleitet von FR. LEMMERMAYER. Cotta, Stuttgart.

Das Deutsche Volkstum von HANS MEYER. Leipzig, Bibliogr. Institut.

Deutsche Litteraturgeschichte von VOGT *und* KOCH. Idem.

BESTENDIGE COMMISSIE

VOOR

MIDDELNEDERLANDSCHE TAAL- EN LETTERKUNDE

In de vergadering van 1 Augustus 1906, werd aan de Academie, namens de *Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde*, door dezer secretaris den heer K. DE FLOU, medegedeeld, dat de Commissie, in hare vergadering van denzelfden dag, op verslag der heeren Dr. W. DE VREESE, Jhr. Mr. NAP. DE PAUW en EDW. GAILLIARD, beslist had voor te stellen eene bijdrage van den heer JULES VANNÉRUS, staatsarchivaris te Antwerpen, over de *Keure der Wollewevers van Diest*, van 1333, in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen.

De Academie nam het voorstel aan en besliste verder dat de verslagen over bedoelde bijdrage uitgebracht vooraan zouden gedrukt worden.

VERSLAGEN.

I.

De oorkonde, welke de heer Vannérus aan de Academie ter uitgave aanbiedt, is een in velerlei opzicht gewichtig stuk, en daarenboven van actueel belang, nu het bekende werk van de heeren Pirenne en Espinas verschenen is. Ik heb derhalve de eer te adviseeren, dat

aan het verzoek van den inzender gevolg worde gegeven, en deze keure, met de bijgevoegde inleiding, in onze *Verslagen en Mededeelingen* worde opgenomen.

WILLEM DE VREESE.

Gent, 18 Juli 1906.

II.

Ik sluit mij volkomen aan bij de voorgaande besluitselen. Als lid, tevens van de Koninklijke Vlaamsche Academie en van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis ter Academie van Belgie, wensch ik de zoo spoedig mogelijke uitgave, daar het voormelde werk van de heeren Espinas en Pirenne alleenlijk de oorkonden van Vlaanderen, en nog niet van Brabant behelst.

Jhr. Mr. NAP. DE PAUW.

III.

De keure van de wollewevers van Diest, ons door den heer JULES VANNÉRUS ter uitgave aangeboden, dagteekent van 1333 en is derhalve een van de oudste onder de thans bekende stukken van dien aard. Het is dan ook hoogst wenschelijk dat het stuk uitgegeven worde. De tekst ervan is bijzonder belangrijk en het afschrift schijnt mij toe door den heer VANNÉRUS met de meeste zorg te zijn genomen geweest. Ook sluit ik mij gaarne aan bij het advies van de heeren Dr. W. DE VREESE en Jhr. Mr. NAP. DE PAUW.

EDW. GAILLIARD.

Gent, 31 Juli 1906.

DE KEURE

DER

WOLLEWEVERS VAN DIEST

van 1333

door JULES VANNÉRUS

STAATSARCHIVARIS TE ANTWERPEN.

De hier uitgegeven oorkonde heeft een dubbel belang : de taalgeleerden vooreerst zullen er in menig belangwekkend Vlaamsch woord uit de 14de eeuw aantreffen, voornamelijk vakwoorden behoorende tot de lakennijverheid; aan een anderen kant zullen de geschiedschrijvers deze uitgave niet geheel en al nutteloos achten : immers, zij stelt ze in kennis met een nieuwen tekst betreffende eene nijverheid, waarvan de ontwikkeling eene zoo groote rol gespeeld heeft in de evolutie van onze Vlaamsche en Brabantsche gemeenten (1).

Noch de taalkunde, noch de economische geschiedenis onzer provinciën behooren tot mijne

---

(1) De heeren G. ESPINAS en H. PIRENNE hebben de systematische uitgave van dergelijke oorkonden voor Vlaanderen ondernomen en lieten onlangs het Iste deel verschijnen van het belangwekkend *Recueil de documents relatifs à l'histoire de l'Industrie drapière en Flandre.*

gewone studieën : bij het uitgeven van dezen tekst zal ik dan ook bij mijne taak van archivaris blijven, zonder mij bij lange verklaringen op te houden; ik zal er mij toe bepalen de aandacht der specialisten op dit reglement te vestigen, door er den volledigen tekst van te geven, en het stuk laten voorafgaan door enkele aanwijzingen aangaande de bronnen waaruit ik geput heb.

***

Onder de archiefstukken rakende de stad Diest, welke onlangs door de *Archives générales du Royaume* te Brussel aangekocht werden, bevindt zich een klein cartularium uit het midden der 14de eeuw, dat voor de geschiedenis van die Brabantsche stad van zeer groot belang is.

't Is een cohier van 68 perkamenten bladen, ongeveer 0^{m}125 breed bij 0^{m}16 hoog, van een lederen omslag en vier schutbladen (twee vooren twee achteraan) voorzien; de vier laatste bestaan uit stukken van eene akte uit de 14de eeuw. Het cohier is goed bewaard, ter uitzondering van het 64^{e} blad, dat gedeeltelijk door vochtigheid vernietigd werd (1).

In dit cohier hebben verschillende schrijvers 17 stukken overgeschreven betrekking hebbende op de stad en de heeren van Diest, en loopende

(1) Vandaar de leemten in de artikels CIX en CXI.

van 1213 tot 14 Mei 1334. Over het tijdstip waarop deze afschriften gemaakt werden, is geene enkele aanwijzing te vinden; de kenmerken der verschillende geschriften, voornamelijk van het laatste, laten nochtans toe het samenstellen van het cartularium met alle zekerheid in het midden der 14de eeuw te plaatsen, zelfs eerder in 1340 dan in 1360. Ons afschrift mag dus eigenlijk aangezien worden als zijnde van denzelfden tijd als de keure van 1333; onnoodig te zeggen dat deze vaststelling van belang is, met het oog op de waarde dezer kopij, zoowel wat de taal als wat den tekst zelf aangaat.

Zonderling mag het heeten, dat wijlen KAREL STALLAERT, die anders de oorkonden betreffende Diest zoo wel kende, niet eens het reglement van 1333 vermeldt in het « *Inventaire analytique des chartes concernant les seigneurs et la ville de Diest* » door hem, ten jare 1876, in *Compte rendu des séances de la Commission Royale d'Histoire* uitgegeven. Later nochtans, heeft hij voor zijn welbekend *Glossarium* — (dat, jammer genoeg, aan de letter *O* is blijven steken), — den tekst benuttigd van eene keure der Diestersche lakennijverheid, die hij dagteekent op 1333, maar die, naast zeer groote gelijkenissen met het reglement dat hier volgt, er ook op menige plaats in hooge mate van verschilt : zoo bestaat die keure — welke STALLAERT vermeldt als « *Keurboek der Lakengilde Diest, Wol-*

wevers (of *Wolwerk*), *1333* » — uit een grooter getal artikelen (ten minste 140), die daarenboven in eene andere orde gerangschikt zijn. In zijn tekst komen, ten anderen, als men dien vergelijkt met den mijnen, nogal belangwekkende varianten voor.

Daarvan zal men zich gemakkelijk rekenschap kunnen geven door de redactie van mijne artikelen 41, 43, 56, 75 en 105 te vergelijken met die van de overeenkomstige artikelen door STALLAERT benuttigd (1).

J. VANNÉRUS.

---

(1) Ziehier, ten anderen, plaatsen door STALLAERT uitgegeven (verbis *Grein* en *Laken*), welke in mijnen tekst niet voorkomen :

« Een yeghelijc mach scieten in strypte lakene twee coerstrijpten op deerste inde, en(de) die derde houden. » (*Keurboek der Lakengilde Diest, Wolwevers* 1333, a. 4.)

« Allen scaerlaken, ocht dat met greynen gheminct es, salmer deen uten anderen trecken, op ene pene van XXX s. » (*Ibidem*, a. 21.)

« Men sal gheven van samencope van pleynen ghewande in de herberghe, van enen lakene dat ghelt XIJ Vrancrijcsche cronen, IIJ nuwe grote Vlemsche. Wijeme dat garen ghebrect in playn lakene te slane, die mach alsoe goet wollen garen oft beter na inslaen op tleste inde, tot IIIJ ellen toe. » (*Ibidem*, a. 31.)

« Een yeghelijc wedere (nl. « weedeverver » zegt STALLAERT) sal een moreyt laken binnen XIIII nachten al op maken, op eene pene van X s., en(de) doent stalen ; en(de) en eest niet sad ghenoech, soe sal hijt wederdraghen en(de) binnen XIIII nachten brenghen. En(de) en eest dan niet sad ghenoech, soe sal hijs ghelden X s. alsoe dicwile als hijt weder brenct. » (*Ibidem*, a. 37.)

Dit sijn de keuren ende statute van der dekenien van den ghewande ende van al dien dat den wolwerke toe behoert, ghemaect, gheordeneert ende overeenghedraghen met mijn here den scepenen ende met den raede van der stad van Dyst, daer over waren portere drapernierse, die volghden dat dese vorghenoemde keuren ende statute goed ende orberlec sijn alder vorghenoemde stad. Welke ordinantie ghesciede in 't jaer Ons Heren M CCC XXXIII, sestiene daghe in de maent van meye.

I.

Men sal enghenen cottuin, spinael noch twin legghen in lakene, daer wit zide in gheet, enware twee corstripen op d'eerste ende, op een pena van XXX s.

II.

Elc striept laken sal breet sijn op t'ghetoeuwe XLI tweste ende niet smaelre boven V vademe; ende die sal men gheven tieghen tscoren vanden werpen; ende van elken vademe die men af leet gaen boven die V vademe sal men ghelden I groten.

III.

Een laken dat d'ene uten anderen es ghetreect mach men sceren also als men wilt, in dien dat sijn breyde heeft op die rame.

IIII.

Engheen pleyn laken noch pleyn plet en sal men niet weven dat men te cope maect in den piffelere.

Ende lakene och plette die men weeft in den dicdonnen cam ende die men vercopen sal solen breet sijn LII tweste ende niet smaelre. Ende de twest sal breet sijn XXX vademe ende elc van desen op een pena van XXX s.

V.

Verworne lakene ende alrehande lakene sal men maken ten velde van gaerne in der wollen ghevervt: ende die stripe die men weeft op den velt voet van gaerne ghevervt in gaerne, en sal niet bredere sijn dan VI vademe breet ende dien buten ghebonden met ongheliken gaerne op den striep voet, elc op een pena van XXX s.

VI.

Verworne lakene ende ondersponne mach vghelijc maken tsinen bedsten, in die dat in der wollen ghemaect sij ende van vaeruwen die niet verboden en es.

VII.

Blaeu, sad bornet ende groene, op den stale die men daer toe sal ordineren, en sal men niet op roede werpen slaen ende daer men werren wilt; ende van den vorghenoemde gaerne op die vorghenoemde werpe en sal men niet bredere allene leghen dan eens donnen breet, elc van desen op een pena van XXX s.

VIII.

Alle lakene met greynen ghemengt sal men d'ene uwt den anderen trecken, op een pena van XXX s.

IX.

Sade ghemengde, sad groene ende blaewe ghemengt met greynen mach men op vriemde werpen slaen, soe men ghelijcst mach den inslaghe, ende te desen lakenen en mach men maer t'viefte deel greynen doen, op I pena van XXX s.

X.

Alle garen stripte sal men tusschen hye ende vastenlavond op t'ghetoeuwe zedten; ende die daerna op ghezedt werden, sal men van elken ghelden XX s. Ende dijt selve sal men hauden van lakenen die met greynen sijn ghemengt, daer d'ene uwt den anderen niet ghetrect en es.

XI.

Men sal ghelden van enen lakene dat gheldt I lb. grote ende daer beneden te samencope I groten. Ende dat daer boven gheldt tot XXX s., IIII ingelschen; ende boven XXX s., II groten. Wij meer name hij souds ghelden XXX s. ende een jaer sijns ambachts derven.

XII.

Ende men sal hebben II ghesvoren strikere, ende si solen hebben van elken lakene III d. payements, ende solen te gelijc deylen; ende dat sal ghelden die d'laken vercoept; ende so wie en laken strike anders dan desen II, sal ghelden also dicke als hij 't dede van elke XX s. lakene. Ende si solen ghereit aldermakken sijn; ende waer des ghebreken aen dien, daer't ane ghebreict sal ghelden V s. Ende si en solen enghenen samencoep noch hoyscheit nemen.

XIII.

Niemen van buten en sal engheen laken brenghen te coepe in Dyst, hi sal't leveren van lingden ende van vaerven ghelijc den lakenen van Dyst: van lingden op XX s., van vaerven op III lb.

XIIII.

Elc laken dat ghecrust es ocht dorsteert met ziden sal ghelijc sijn tusschen beyde de lijsten even menech rijt tusschen de crucen: des sal't hebben VI rijte te

baten ende boven sal't VI rijte moghen hebben meer dan onder; ende alse menech rijt als men vindt, sal elc rijt ghelden I groten.

XV.

Item, die samencoperen van buten, die comanne brenghen van Lovene ocht van vorderen stede, solen hebben van enen lakene van enen pond grote ocht daer boven II groten; ende beneden I lb. g., IIII enghelschen.

XVI.

Elc sal sijn laken de stripen doen sceren van den enen ende tot den anderen, op een pena van... (*sic*).

XVII.

Men mach een laken niet cortere recken dan I elle van den sinen ghetughen, welke elle sal ghelden IIII groten. Ende also van elken vierdeel, I grote. Ende alle lakene strijpte die ghewaerdeert sijn op te rame ende de strijpen daeraf ghescoren, sal men cortere recken moghen ene halve elle sonder mesdaet.

XVIII.

Alle lakene sal men XLI ellen lanc recken; di se corter recte ocht dade recken soud's ghelden XXX s.

Hen si dadt overmids scoert, so mach men 't, also menech werf als 't scoert, also meneghe elle corter recken sonder mesdaet.

XIX.

Die een laken met voerraede scoert, om corter te reckene, sael's ghelden XXX s.

XX.

Die sonder scoren enen naet naiet, om de waerdeerre te bedrieghene ende corter te reckene, sael's ghelden XXX s.

XXI.

Die dit weet ende niet voert en breinct ende seghet, sal ghelden X s.

XXII.

Men sal elc laken XL ellen lanc leveren; dij't corter leverde, soude ghelden XXX s.

Ende pleine, XXXIX ellen, oec op XXX s.

XXIII.

Men sal elc laken neghendalf vierdeel breet op de rame zetten.

XXIIII.

Elc laken sal men XLI tweste breet sceren ende elken twest van XXX vademen ocht tghetughe daer af; die smaelre sceert, sal ghelden XXX s. Ende men sal op t'ghetoeuwe niet laten afgaen, op een pena van XXX s.

Even guet van warpe tusschen beidecghen (*sic*), hen were dat heme warp ghebrake, so mach hi van betteren warpe sceren.

XXV.

Ende de striepen selen sijn doergaens ghelijc over al even breet ende die zide die men in sceert, op een pena van XXX s.

XXVI.

Die cottuingaren bi witte zide leeght, sael's ghelden XXX s.

XXVII.

Die twijn ocht ander linengaren in lakene weven duet, sael's ghelden XXX s.

XXVIII.

Die enigherande striepte lakene die buten Dyst ghemaect sijn onder Dystersche lakene sedt ende buten Dyst vuert, sael's ghelden van elke lakene V lb.

XXIX.

In Ingheland sal men elc laken XXVIII gerden lanc leveren; in Vrancrike, XXI ellen van Pariis; in Tsampaengen, XXXI ellen van Tsampaengen, elc op een pena van XXX s.

XXX.

So wie een laken ghesighelt ocht onghesighelt cort, waer men 't vindt ocht die metter waerheit daeraf werdt verwonnen, sael's ghelden V lb. ende sal d'laken verliesen.

Ende werdt hi daeraf ghedefameert sonder daet, hi sal heme ontsculdeghen daeraf na raet der guldekene.

XXXI.

Die lakene besleet ocht duet beslaen ende enwech vuert ocht duet vuren, de waerdeerre en hebben se besien, sael's ghelden X lb.

XXXII.

Di se ute dreeght, de waerdeerre en hebben se besien, sael's ghelden XX s.

XXXIII.

Men sal engheen laken noch plet maken daer hout toe sijn sal, op enen panduen van III lb. ende d'laken te verliesen, si en hebben's orlof der deken.

XXXIIII.

Wie vervverre dijnc houtte wieins dadt ware van binnen ocht van buten, soud's ghelden VI lb. ende I jaer sijns ambachts darven, hen ware van blauwen ghehout op enen stalc di mer toe sal ordeneren.

XXXV.

So wie die jeghen de keuren sijn alse van vaerwen in 't huis te coepe duet brenghen ocht vercoept, sael's ghelden XX s.

Hen si dat de ghene die 't vercoept heme ontsculdeghe met sinen eide dat sonder sinen wetene es, so sal deghene die 't duet vercopen ghelden XX s. ende d'laken verliesen.

XXXVI.

Engheen lakene die van buten comen, die jeghen de keuren sijn, alse van vaeruwen ende van striipt garne, en sal men te Dyst vercoepen, op een pena van XXX s. ende d'laken te verliesene.

XXXVII.

Ende dat selve dat men van den ghehouten werke hauden sal, sal men hauden van alrehande ghescoude werke, enware dat maer in pueer water ghescoudt ware.

XXXVIII.

Die in een strijpt laken foilgegaren ocht ghescoudt garen, roseit garen, neven garen, garen van dromen ocht pertsiin garen, met foilge ocht met houte weven duet, ocht ghemengt garen daer ghesuertere wolle toe es, ocht garen daer suertere toe es, sael's ghelden XL s.

XXXIX.

So wie wolle, garen, lakene maect ocht maken duet met foilgen ocht met houte ghescoudt, sael's ghelden V lb. ende een jaer sijns ambachts darven, ende daertoe verliesen datter mede ghemaect es.

XL.

Die wolle, garen, lakene suert ocht duet suerteren, de guldekene ocht de waerdeerre en hebben se ghesien eer men se in de suerte duet, sael's ghelden V lb. ende een jaer sijn ambacht verliesen.

XLI (1).

Dat men met greynen maect sal puer sijn; dire ander rode toe varuwe dade soud's ghelden X lb. Ende dies 't ware ende doen dade, soude I jaer sijns ambachts darven ende ghelden X lb. ende sijn ware verliesen.

XLII.

Dat men met meden verwet, daer en sal men anders niet dan mede toe doen, sonder in de weet cope, op een pena van V lb. Die anders duet, sal I jaer sijns ambachts darven ende de ware verliesen.

XLIII (2).

Men sal enghene rode wolle meinghen met wolle die ghegraind es, op enen panduen van X lb.

XLIIII.

Die van sinen lakene den comannen anders seight ocht duet verstaen van varuwe ocht van meingsele dan si sijn, sael's van elken laken ghelden X lb.

XLV.

Alle lakene, die van wollen metten boghen gheslaghen werden ghemaect, selen sijn van goeder wollen, niet van vlocken, noch van afscote, noch van campwollen, noch van noppelinghen, noch van quader-

---

(1) Wat mer met greynen maect sal puer sijn; wiere ander rode verwe toe dede, souts ghelden X lb., en(de) diest were en(de) doen dede, soude ghelden dieselve pene, en(de) een jaer sijns ambachts derven, en(de) die ware verliesen. — *Keurboek der Lakengilde Diest*, *Wolwerk*, 1333, a. 34. (Stallaert, *Glossarium*, v° Grein.)

(2) Men sal gheen roede wolle minghen met wolle die ghegreynt es, op ene pene van X lb. — *Keurboek der Lakengilde Diest*, 1333, *Wolwerk*, a. 22. (Stallaert, *Glossarium*, v° Greinen.)

wollen die te versegghene es. Di se anders maecte, soud's ghelden III lb. Ende die ware sal men bernen.

Die die wolle sloghe, soud's ghelden XX s. ende den boghe daer men se mede sleet sal men bernen.

XLVI.

Wolle di men metten boghe sleet, sal men slaen openbaer, niet op sulre, noch in kelre, noch in cameren, noch in heymelike stede, noch metter nacht. Di se anders sloghe ocht slaen dade, hen ware met orlove der guldekene, soud's ghelden X s.

XLVII.

Alle pleyne lakene sal men maken van wevele uten warpe ghetreect; dier ander warp toe duet, sael's ghelden XX s.

XLVIII.

Wat laken dat overgheet op de rame, sal men doemayen daer 't overgheet, ende vercoepen met dien selven nade, ende dat sal men de coman seghen; die's niet en duet, sael's ghelden XX s.

XLIX.

Die eens samencopers laken vercoept, ende es't dat die samencopere helpt coepen ende den coman niet en seight dat die's samencopers es, sael's ghelden XL s.

L.

Die lakene buten Dyst weven, vollen ocht recken duet, sal verliesen t'garen ende d'laken. Diis sal hebben mijn here t'deerdeel, de stad t'deerdeel, ende de ghene die 't vindt t'deerdeel.

LI.

Wat lakene dat grover es ter eenre stad dan ter andere, dat sal men in 't groefste legghen; die's niet

en duet, sael's ghelden XXX s., ende dat laken en sal men niet sighelen.

LII.

Die een laken van der ramen duet onghesighelt, hen si met orlove der sigheleren, ocht dat hi de sigheleren niet hebben en can ende hij't dan af duet met ghetughe van II gheburen, anders sal hij's ghelden XX s.

LIII.

Die sijn sighelghelt ontheelt, sael's ghelden III s.

LIIII.

Die een vreemt laken sighelen duet metten sighelen van Dyst, sael's ghelden V lb. ende d'laken verliesen. Dij't sighelt wetende sijns, sael's ghelden XX s.

LV.

Alle pleyne lakene sal men sighelen ende [XLI] XXXIX ellen lanc leveren onghecort; wat si langher sijn, dat selen de comanne toe hebben; sijn si cortere, dat sal men den comannen ghelden, op I pena van XXX s.

LVI (1).

Van alrehande gheveruden lakenen sal men van enen ghehelen lakene gheven te doechtghelde II st.

Van een steen wollen di men weedt ocht verwet, I d.

---

(1) Van alrehande gheverwede lakene sal mer van enen gheheelen laken, te doechtgelde, gheven III oude swerte.

Item, van enen steen wollen, een mite.

Item, van enen steen gaerns, twee miten.

Item, van eenre ellen lakens, een mite.

Die meer gheeft, oft nemt ocht heyscht, saels ghelden V s.

Keurboek der Lakengilde Diest, 1333, *Wolwerk*, a. 37. (Stallaert, *Glossarium*, v° Doochtgelt.)

Van enen stene garns dat men duet weeden, II d. miten.

Van eenre bleecker weerpen, II d. miten.

Van eenrė zader weerpen, IIII d. miten.

Van alrehande gheveruden weerpen, van eenre weerpen, II d. miten.

Die meer gheeft, nempt ocht eischt, sael't ghelden V s.

LVII.

Die buten Dyst enigherande varwe maken duet, sal I jaer sijn ambacht verliesen ende ghelden LX lb. Ende men sal buten Dyst niet doen veruwen noch weeden, en si met orlove der dekene ende niet boven enen halven steen, op XX s.

LVIII.

Die lakene vurt buten Dyst die einech sins jeghen den keuren sijn alse van varwe, di se vercoept ocht vercoepen duet ocht daer men se bi vindt te coepe, sael's ghelden LX lb. ende een jaer sijn ambacht verliesen.

LIX.

Die eneghe lakene van buten binnen Dyst bereet, hen si met orlove, sael's ghelden III lb.

LX.

Die met noetsloesteren ocht met scorsen van noetbomen verwet ocht verwen duet, sael's ghelden C s. ende sal datter mede gheverwet es verliesen, ende een jaer sijns ambachts derven.

LXI.

Van cobwollen en sal men maken enghenrehande ghewant binnen Dyst dijs vore dien vorghenomde dach niet en es beghonnen; so wie dat jeghen duet die sal verliesen wolle, garen, ocht d'laken, endė daertoe XL s.

LXII.

Engheen samencopere sal samencoep nemen hen hebbe ghesuoren, op I panduen van XXX s. ende sijn ambacht te verliesene.

LXIII.

Wat samencopere die over ware ocht daer bi wetende sijns, daer men enech laken min dan XL ellen lanc leverde, hı en brencht vort, soud's ghelden XX s.

LXIIII.

Vier knecte, die mer toe sal setten, selen de lakene di men te Dyst in 't huis vercoept, draghen ende selen van eenen lakene ocht van II ocht van III die men met enen godspeninghe vercoept, een slecte mite hebben te draghene; es er meer dan drie, so selen si hebben I dobbel mite van draghene.

LXV.

Die godspenninghe van den lakenen sal men werpen in een busse di mer toe in d'lakenhuis sal hanghen ende die sal men gheven doer Gods wille daer si wale bestaede sijn, gheliker wijs dat men 't sal ordenen. Ende die die godspenninghe in die busse niet en werpt, sael's ghelden III s.

LXVI.

T'draeghelt selen de ghene ghelden die de lakene vercoepen ende die 't ontheelt ende daeraf voer de guldekene wert beclaecht, sael's ghelden III s. ende die knecht die t'onrechte claecht sal sijn ambacht verliesen.

LXVII.

Die sijn laken dat vercocht es selver dreeght, sael's ghelden III s.

LXVIII.

Men sal enghene striept lakene in 't huis van Dyst vercoepen te snede, si en sijn te Dyst ghemaect, op een pena van elken lakene XX s.

LXIX.

Die met eenre ellen met, die te cort es, sael's ghelden III lb.

LXX.

Die voer iemans stapel compt staen als er comanne voer sijn, hen ware deghene die voer de naeste stapele staen in beiden siden, ocht hi en werde van den comannen ocht van den ghenen die de lakene vercoepen daer toe gheropen, sael's ghelden XVIII d.

LXXI.

Die enighen coman die lakene besiet ocht dijngt voer iemans stapel daeraf treect ocht ruept, sael's ghelden III s.

LXXII.

Vrouwen ende haer manne en selen beide in 't huis niet staen te male met lakenen, op I pena van III s.

LXXIII.

Hen selen maer si twee voer enen stapel staen met lakenen, op een pena van III s.

LXXIIII.

Daer si twe t'enen stapel staen van dien stapelen die aen de wande ligghen, daer sal d'ene staen aen de want ende d'ander voer den stapel, op I panduen van III s.

LXXV (1).

Dijt es van den kemmerssen binnen Dyst.

Enghene kemmersse sal meer dan twerhande wolle bi hare hebben te kemmene, op enen panduen van III s.

Noch meer dan twe stene te male, ende niet langher dan veertien nacht, oec op III s.

Noch si en selen enghene waghe bi hen hebben noch elre wolle weghen, elc op I pena van III s.

Ende die hen laet wolle weghen ocht hulpe daer toe duet, sael's ghelden III s.

Welke kemmersse wolle versaelft ocht op d'erde leeght om meer te weghene, sael's ghelden XX s.

Wat kemmerssen daer men menegherhande wolle bi vijndt, die sal men na hoer recht handelen, met rade der guldekenen.

LXXVI.

Dijt es van den spinnerssen bynnen Dyst.

Elc spinnersse en sal maer enen steen wollen bi hare hebben, ende niet meer dan vierderhande, ende niet langher dan XIIII nacht, elc op I pena van III s.

Van alrehande wollen van der waghen ende van alrehande gaerne bi hen te hebbene ende te vindene sal t'selve sijn dat es van den kemmerssen, ende oec van gaerne op d'erde te legghene om meer te weghene.

Elc spinnersse sal enen hellincsteen gaerns in drien stucken haspelen ende van strijpgaerne 't pond in drien stucken, elc op een pena van III s.

---

(1) Dits van den kymmersen. Engheen kymmerse en sal meer dan tweerande wolle bi hare hebben te kymmene. — *Keurboek der Lakengilde Diest*, 1333, a. 60.

Dits van den kymmersen. — *Keurboek der Lakengilde Diest*, 1333, a. 140. (Stallaert, *Glossarium*, v° Cammer.)

LXXVII.

Scroderssen, nopperssen, setterssen, vleighere ende vleigherssen ende oec andere die porteren dienen ende werken ten wolwerke, die garen maken ocht vercoepen, selen betonen den guldekenen waent hen die wolle es come, daer sij 't af begheren, op een pena van XXX s. ende t'garen te verliesene.

LXXVIII.

Een settersse en sal maer een laken te settene nemen ende daer bi bliven tot bereet es ende afdoen mach men 't afdoen op dien dach. Maer blivet op de rame dien dach, so moghen sie een ander laken mede nemen te settene ende elc als 't bereet es afdoen na sijn behoerte.

Die anders duet, sael's ghelden III s., hen si met wille der gherre dijs de lakene sijn.

LXXIX.

Die een rame gheloeft te haudene ende di se niet en helt, sael's ghelden III s.

IIII^{XX}.

Die een rame bespreict ende niet en bereict, sal ghelden t'reicghelt, op een pena van III s.

IIII^{XX}I.

Die sijn lakene tusschen beidenden (*sic*) redelike ghelijc niet en duet noppen, sal ghelden van elker lakene VI s.

IIII^{XX}II.

Die werken aen wolwerch ende niet en comen te dien tide dat si gheloven te comene, selen's ghelden III s.

IIII^{XX}III.

Ende die na gheselscap beiden si en gaen ten werke sonder beiden na gheselscap, si selen's ghelden III s.

IIII^xx^IIII.

Die verhuert es ten wolwerke ocht werc heeft meer dan t'enen daghe en sal ter platsen niet comen, op een pena van III s., also dicke al sij 't duet.

Ende de wevere selen over de zoe staen, op een pena van III s.

IIII^xx^V.

Die heme ter platsen verhuert sal sonder beiden van der platsen gaen, op een pena van III s.

IIII^xx^VI.

Die seight meer dan sijn loen es, sal ghelden III s.

IIII^xx^VII.

Die werken duet ende min seight dan hi te lone gheeft, sael's ghelden III s.

III^xx^VIII.

Wat wever tens anders mans behoef enen wevere huert, hen si met heme wonechtech ende in sinen brode, sael's ghelden V s.

IIII^xx^IX.

Wat wevere en laken meswevet, sael't beteren den ghenen diest est, na raed der guldekene, ende sael's ghelden III s.

Ende t'selve sal sijn van den volren, van kemmerssen ende van spinnerssen, alse van haren werke.

XC.

Nieman en sal plette maken, hen si bi wetene ende orlove der guldekene, op I panduen van XXX s.

XCI.

Tapijtwevere en selen engheen werc werken de waerdeerre en hebben t' garen besien ende hen si cont ghedaen waent coemt ende wiems 't es, ocht si selen's ghelden X s.

XCII.

Die wolle, garen ocht lakene die si onder hebben alse te werken te weets legghen sonder wilcore tsgheens diest es, ocht orlof der guldekene, selen's ghelden XXX s.

Ende dij't anders heldt, sal verliesen dat hi daer opleent ende ghelden XXX s.

XCIII.

Die wolle, garen ocht lakene iemanne onthauden voer ander scout dan si daer aene verdient hebben, selen's ghelden III s.

XCIIII.

Die werc verdingt dat ten wolwerke behoert sael't werken gheliker wijs dat hij 't verdingt, ende versoemt hij 't bi sinen oexune, hi sael's ghelden III s.

Ende vordane sal hij 't beteren den ghenen diest werc es, na der ordenancie der guldekene.

XCV.

Nieman en sal garen noch wolle vercoepen hen sal seghen diest es op dat men's heme vraeght; ees't dat hij's niet en seight, ocht enen anderen noemt ende lijght, hi sael's ghelden XV s.

XCVI.

Alrande wollengaren ende de band dar af sal al eens sijn, op een pena van III s.

XCVII.

Daer dekene ocht waerdeerre van haren weghen wolle, garen ocht lakene vinden, ocht enegherande dinghe die te wolwerke toe behoerende sijn, die te calengeerne sijn ocht daer si ane twivelen, die sal men legghen in sekere hand, ende daer men 't onder vindt sal tonen waent heme comen es na raed der guldekene ocht hi sael's ghelden XXX s.

XCVIII.

Die de dekene ocht de waerdeerre van desen vorghenoemden dinghen in haren ambachte alse van waerdeerscape beleet ocht hen nijt en laet warderen, soude ghelden alselke mesdaet als hi verboert heeft ende daer toe XXX s.

XCIX.

Die eniken guldeken om sijn dekenscap ende sijns ambachts wille van der dekennien ocht eniken waerdeerre van desen voerghenoemden dinghen in waerdeers ambachte om sire waerdeerscap mespreict ocht mesbiedt, sael's ghelden XL s.

Dien sleet, sael's ghelden X lb.

Diit sijn de keuren van der dekenien buten Dyst in vremden lande.

C.

In alle maercte buten Dyst, sal men te ghemeinen orbore ende onrecht mede te weerne, van elken lakene gheven I vierlinc.

Ende van enen sacke wollen, I d. st.

Ende van eerre balen greynen, II. d. st.

Die's niet en duet, sael's ghelden VI d. st.

Ende die met voirade verberght, sael's ghelden XII st.

CI.

Elken gultbrueder sal men helpen sijn onrecht weren die heme beclaecht van onrechte, na raed der guldekene; ende die heme beclaecht van onrechte ende achter blijft metten rechte, sael's ghelden XL d. st. ende sal daer toe ghelden de cost di men daeromme ghedaen heeft.

CII.

Elc guldbrueder sal den guldekenen sijn onderhorech ende te hen comen daer sij's te doene hebben alsii't hen laten weten ende ontbieden, op een pena van VI d. st.

CIII.

Vrechtere selen die lakene die si onder hebben met ghewaereghen orconde vercoepen ende occ wolle copen ende scepen, ocht si selen's van elken lakene ghelden XL d. st.

Ende van elken sacke wollen, een half marc st., ende si selen hebben van elken lakene dat si vercoepen te lone XII d. st.

Van elken sacke wollen dien si in de maercte coepen, V s. st.

Ende van elken sacke dien si op t' land copen, 1/2 marc st.

Ende t'kariteit sal der wollen volghen ende die's niet en laet der wollen volghen, sael's ghelden van elken vliese XL d. st.

CIIII.

Vrechtere selen rekeninghe doen met ghewareghe orconde den ghenen die's goet es dat si vuren op dat sij't begheren, ende die's niet en doen selen de gulde verliesen tot dien tide dat si rekeninghe ghedaen hebben ende den guldekenen ghnoech ghedaen van der mesdaet. Ende die ongherechte rekeninghe duet ende daermede wert bevonden metter waerheit sael's ghelden III marc st.

Dijt sijn de keuren van twesten die de comanne hebben moghen buten Dyst in marcte ocht op de weghe ende van alrande mesdaet.

CV.

Wat comanne van Dyst die anderen buten Dyst in marcte ocht op de weghe daerwert och wederkerende verspreict, sael's ghelden XII d. st.

Sleet hine ocht stoet hine, hi sael's ghelden II s. st.

Die enen staf ocht andere ongheslepene wapene trect op iemanne te slaene, sael's ghelden II. s. st.

Die anderen darmede sleet, sael's ghelden III s. st.

Die den anderen in oxune beghiet, sael's ghelden III s. st.

Die [on]gheslepene wapene op anderen trect, sael's ghelden IIII s. st.

Sleet hine darmede sonder wonde, hi sael's ghelden XV s. st.

Die den anderen wondt, sael's ghelden XXX s. st,

Die vrede ontseighet, sael's irstwerf ghelden XL st.. anderwerf XL d. st., derdwerf XL d. st., vierdwerf XX s. st.; vieftwerf sal hi verloren ghemeescap ende gheselscap vanden guldenbruderen dienst ende werc van wolwerke ende al de gulde, hi en becri se weder.

Die anderen anxteneert met scietene, sael's ghelden XV s. st. (1).

Die na anderen weerpt, sael's ghelden IIII s. st.

Gheraect hine sonder wonde, hi sael's ghelden V s. st.

Die anderen sijn clederen scoert, sael's ghelden V s. st.

---

(1) Die den anderen enxteneert met scietene, saels ghelden XV st. — *Keurboek der Lakengilde Diest*, 1333, a. 131. (STALLAERT, *Glossarium*, v° Anxteneeren.)

Die anderen te huse ende te hove soect in oxune sael's ghelden XV s. st.

Sleet hine daerin sonder wonde, hi sael's ghelden XX s. st.

Wondt hine daerin, hi sael's ghelden XLV s. st.

Die mesduet ende dien mesdaen wert in desen voergheenoemden manieren selen beteren na raed ende ordenantie der guldekenen ende beteringhe nemen; die's niet doen en woude, soud's ghelden XL s. st. ende de gulde verliesen.

Ende die dic zoene stoerde ocht stoeren daden in dien oxune ende daraf werdt verwonnen metter waerheit, sael's ghelden C. s. st.

CVI.

Die enigherande weedspel jeghen vreemdeliede ocht in de scoppe speelt met daghe, hi sael's ghelden II s. st.; metter nacht, sal hij's ghelden IIII s. st. Wat mesdaet die men verboert voer de guldekene ocht in de scoppe, die sal sijn dobbel.

CVII.

So wime mesdaen wert, sael't claeghen ende tonen den guldekenen als hi sculdech es te doene, ocht hi sal de gulde verliesen ende daertoe alsoelke mesdaet ghelden alse aen heme verboert es, ende die mesdadeghe en sal niet min die mesdaet beteren, werdt hi daraf metter waerheit verwonnen.

Die sonder bedwanc van rechte anderen richteren claecht buten lands dan sinen guldekenen, sael's ghelden I marc st.

CVIII.

Die scout maect in ghesclscap daer andere commer ocht scade af hebben, sal uter gulden sijn ghesloten tot dien tide dat hi daraf na raet ende ordinantie der guldekene ghnoech heeft ghedaen ende sal daer toe ghelden XL d. st.

CIX.

Die enen . . . coman en . . . er herberghen . . . . II d. st. ende in de . . . . . ech betalen ocht . . . . . XII d. st.

Ende die w(ande)lende man die spise ocht dranc aen(v)eerdt onghenoedt ende siin g(helae)ch niet en betaelt (sa)l sijn verseight van gheselscape van al den guldenbruederen tot dien tide dat hi sijn ghelaech betaelt heeft, ende daer toe sal hi ghelden VI d. st.

CX.

Die boven IIII lakene heeft en sal engheen samencopere sijn; die daerboven samencoep name ocht die heme boven IIII lakene holpe verberghen el, soud's ghelden V s. st., ende daertoe der gulden darven tot dien tide dat hij 't ghebetert heeft.

CXI.

. . . . III weken
na . . . . telstene wert
voer sij(n) . . . . vestmunster
werd binnen XIIII na(cht) . . . . . (n?)isse na
volghende. Ende die na (d?) . . . . desen
maercten coemt ende daer sijn . . . . nt
ocht te cope set, sal van elken . . . . dae . .
heeft ghelden VI (s.?) al haddise oec . . en vercocht.

CXII.

Wat guldebruedere die gheselscap hebben ende ghemeetscap met den ghenen die de gulde hebben verboert, ocht dien gheselscap ende ghemeetscap der guldbruedere ontseight es, selen sijn in die selve mesdaet die deghene verboert heeft, dien de gulde ontseight es.

Explicit de dekenie van Dyst.

WEDSTRIJDEN.

Voor 1907.

1. — Taalkunde.

Repertorium der Nederlandsche Taalkunde.
Prijs : 750 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

2. — Vak- en Kunstwoorden.

Eene volledige ***Vak- en Kunstwoordenlijst van het*** **Landbouwbedrijf,** ***met inbegrip van*** **Veeteelt** ***en*** **Paardenfokkerij,** zooveel mogelijk met bijvoeging van de afbeelding der opgegeven voorwerpen en van de Fransche benamingen.
Prijs : 800 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

3. — Zuidnederlandsche Folklore.

Men vraagt een zoo volledig mogelijk geographisch ***Sagenboek*** (met inbegrip der *Legenden*) ***van Vlaamsch-Brabant*** (arrondissementen Brussel en Leuven).
Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.
(N. B. Voor de andere provinciën worden later prijsvragen gesteld.)

4. — Onderwijs.

Geschiedenis, van zuiver pædagogisch standpunt, ***van het onderwijs in de drie graden, in België, onder de Fransche overheersching en onder de regeering van Willem I.***
Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

5. — Onderwijs.

Verhandeling over de noodzakelijkheid en de mogelijkheid van de vervlaamsching der Hoogeschool te Gent, met het oog op de algemeene beschaving van Vlaamsch-België en dezes ontwikkeling op ieder gebied.
Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

6. — Geschiedenis.

(*Schoolboek.*)

Geschiedenis van België, ten dienste van het middelbaar onderwijs (eerste graad, hoogste klasse).
(Op groote objectiviteit wordt aangedrongen.)
Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

7. — Taalkunde.

Germanismen.

Men vraagt eene zoo volledig mogelijke lijst van de *Germanismen* die heden gebruikt worden door de Noord- en Zuidnederlandsche schrijvers, met aanwijzing van den aard, alsmede van de echt Nederlandsche woorden en uitdrukkingen.

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Voor 1908.

8. — Taalkunde.

Een onderzoek naar de chronologie van de *Ontwikkeling van middelnedl.* î *en* û *tot nieuwndl.* ij *en* ui.

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

9. — Gewesttaal.

Men vraagt eene *Verklarende studie over de tongvallen van Oost-Vlaanderen*, met kaarten (in den zin van Dr. JAN TE WINKEL's werk : *de Noordnederlandsche Tongvallen. Atlas van Taalkaarten met tekst*).

Prijs : 800 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

10. — Vak- en Kunstwoorden.

Eene volledige *Nederlandsche vakwoordenlijst van de* **Zeevisscherij**, met afbeelding van de vermelde voorwerpen en met opgave van de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen.

Prijs : 800 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

11. — Vak- en Kunstwoorden.

Eene volledige *Nederlandsche vakwoordenlijst van het* **Drukkersvak**, zooveel mogelijk met opgave van de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen en met afbeelding van de vermelde voorwerpen.

Prijs : 700 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

De prijsvraag te beantwoorden vóór 1 Januari 1908.

12. — Gewesttaal.

Men vraagt een *Gentsch idioticon* (stad Gent).

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Voor 1909.

13. — Taalkunde.

Klankleer van het Zeeuwsch Dialect in de Middeleeuwen.

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

14. — **Geschiedenis.**

Men vraagt de ***Geschiedenis van het huisgezin in Vlaamsch-België.***

Hoofdzakelijk wordt verlangd : een levendig beeld van ons zedelijk leven in het verleden; de ontwikkeling van het huisgezin; zijne rol in de samenleving; zijn invloed op onze letterkunde; zijn strijd om het dagelijksch brood op economisch gebied; zijne rechten bepaald in « Costumen en keuren »; de plaats en de invloed der vrouw; de opvoeding van het kind; eigenaardige gebruiken en zeden, feesten enz. — (Zie o. a.: FR. DE POTTER's proeve : *Huiselijk leven onzer voorvaderen;* — RIBBE : *La Famille;* — LETOURNEAU : *Evolution de la Famille.*)

Prijs : 750 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

15. — **Onderwijs.**

Kinderliteratuur.

Verhandeling over de *Kinderliteratuur*; hare geschiedenis (breed geschetst) in de meeste beschaafde landen; hare voornaamste voortbrengselen hier en elders; haar doel en hare vereischten; middelen tot aanmoediging.

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

16. — **Kunstgeschiedenis.**

Geschiedenis van de Vlaamsche Schilderkunst te Brugge.

Prijs : 750 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde. (Het met goud bekroond werk zal de Koninklijke Vlaamsche Academie laten illustreeren naar de aanwijzingen van den Schrijver.)

17. — **Vak- en Kunstwoorden.**

Eene volledige lijst van de ***Nederlandsche vakwoorden van de*** **Klompenmakerij (Kloefkapperij)**, met opgave van de gewestwoorden, en met vermelding, zooveel mogelijk, van de Fransche en Hoogduitsche benamingen. Tot opheldering wordt de afbeelding van het gereedschap en van de voorwerpen verlangd.

(Voor de gewestwoorden, plaats of streek opgeven.)

Prijs : 300 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Voor 1910.

18. — **Middelnederlandsch.**

Klankleer van het Hollandsch dialect in de Middeleeuwen.

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

De prijsvraag te beantwoorden vóór **1 Januari 1910.**

19. — **Geschiedenis.**

Men vraagt : Een volksboek over de *Geschiedenis der Beschaving in Vlaamsch-België*.

(De Schrijver zal de verdiensten onzer vaderen op het gebied der beschaving doen uitschijnen; hun geestesleven: godsdienst, kunst, letteren; hunnen strijd voor de vrijheid en voor het stoffelijk bestaan in het licht stellen. — Het verlangde boek moet derwijze opgevat en bewerkt zijn, dat het een voortreffelijke leiddraad wezen kan voor de leeraars van het Middelbaar Onderwijs.)

Prijs : 1000 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

20. — **Vak- en Kunstwoorden.**

Eene volledige lijst van de *Nederlandsche vakwoorden van het* **Spelden- of Kantwerken,** met opgave van de gewestelijke woorden en met vermelding, zooveel mogelijk, van de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen. Tot opheldering worden de afbeelding van het gebruikt gereedschap en teekeningen van kantwerk verlangd.

(Voor de gewestwoorden, plaats of streek opgeven.)

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Voor 1911.

21. — **Letterkunde.**

Repertorium der Verhandelingen en bijdragen betreffende de Nederlandsche Letterkunde in de 16de, 17de, 18de, 19de *en begin* 20e *eeuw, hetzij afzonderlijk, hetzij in tijdschriften en mengelwerken tot op* 1910 *verschenen.*

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Als model voor de stoffelijke uitvoering kan dienen : Louis D. Petit's *Repertorium der Verhandelingen en bijdragen van de geschiedenis des Vaderlands* (Leiden, Brill, 1905, vlgg.).

De prijsvraag te beantwoorden vóór 1 Januari 1911.

22. — **Vak- en Kunstwoorden.**

Eene volledige lijst van de *Nederlandsche vakwoorden van de* **Brouwerij,** met vermelding, zooveel mogelijk, van de gewestwoorden en van de Fransche, Hoogduitsche en Engelsche benamingen. Tot opheldering wordt de afbeelding van de werktuigen verlangd.

Prijs : 600 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

Voor 1912.

23. — Folklore.

Vlaamsche Volksspelen.

Eene zoo volledig mogelijke verzameling en nauwkeurige beschrijving van de *Oude en hedendaagsche « Volksspelen » in Vlaamsch-België*, met aanteekening der daarbij gezongen liederen (woorden, en in zoo ver het mogelijk is, de muziek).

Prijs : 800 fr., of een gouden gedenkpenning van gelijke waarde.

(Zie, als voorbeeld, het werk : *Kinderspel en Kinderlust in Zuid-Nederland*, door A. DE COCK en IS. TEIRLINCK.)

Tot leiddraad wordt navolgende, niet verplichte, indeeling aanbevolen :

I. LOOPSPELEN : eierenrapen, zeerloopen enz., enz., SPRINGSPELEN : hinkspelen enz.; DANSSPELEN : volksdansen, dansliedjes enz. — II. WERPSPELEN : bolspelen, balspelen, paletspelen, kegelspelen enz. — III. GEZELSCHAPSSPELEN : ambachtspelen, raadspelen, kaartspelen ; domino-, bak-, schaakspel enz. — IV. SPELEN MET SPEELTUIGEN : wapens (boog, geweer enz.), slinger enz. — V. MENSCH EN NATUUR : Dier, te paard rijden enz.) ; jagen ; visschen ; winterspelen (schaatsen enz.). — VI. MENSCH en KALENDER : kermisspelen ; Driekoningen, Nieuwjaar enz., enz. — VII. MENSCH en MUZIEK : blaasinstrumenten, snaartuigen enz. — VIII. TERGSPELEN enz., enz.

VOORWAARDEN.

Voor de wedstrijden worden enkel handschriften en niet te voren uitgegeven stukken aanvaard. De werken moeten leesbaar en in het Nederlandsch geschreven zijn.

De schrijver stelt zijnen naam op zijn opstel niet ; hij voorziet dit slechts van eene kenspreuk, welke hij, met opgave van zijnen naam en zijne woonplaats, in een gesloten briefje, dat dezelfde spreuk tot opschrift heeft, herhaalt. Voldoet hij aan de laatste bepaling niet, dan kan de prijs hem geweigerd worden.

De mededingende handschriften voor de wedstrijden moeten *vrachtvrij* ten lokale der Academie, Koningstraat, 18, Gent, ingezonden zijn vóór den 1 Februari van het jaar van den wedstrijd ; — die voor nr 11, vóór 1 Januari 1908 ; — die voor

n' 18, vóór 1 Januari 1910 ; — die voor nr 21. vóór 1 Januari 1911.

De stukken, na den bepaalden dag ontvangen, of zulke, waarvan de opstellers zich op eenige manier laten kennen, worden uit den wedstrijd gesloten.

Er zal bij al de prijsvragen, behalve bij de woordenboeken, eene tamelijk uitvoerige alphabetische inhoudstafel gevoegd worden.

Den mededingeren wordt aanbevolen een volledig afschrift van hun werk te bewaren, om dit te kunnen benuttigen ingeval de keurraad het bekronenswaardig zou oordeelen, maar wijzigingen of bijvoegingen zou vorderen vooraleer het te laten drukken. In geen geval wordt het bekroonde handschrift den Inzender teruggegeven.

Zijn er aan eenig werk, dat bekronenswaardig gekeurd is, wijzigingen toe te brengen, dan zal het bedrag van den prijs niet eerder gegeven worden dan nadat de keurraad het handschrift drukvaardig zal verklaard hebben.

De Academie eischt voor de werken de grootste nauwkeurigheid in de aanhalingen en vraagt daarom dat de Mededingers de uitgaven, alsook de bladzijden der door hen aangehaalde boeken, opgeven. — Zij meent den Mededingeren te moeten berichten, dat al de handschriften, aan haar oordeel onderworpen, als haar eigendom in haar archief bewaard blijven, en zij het recht heeft deze, geheel of gedeeltelijk, in druk te geven.

Van de niet ter uitgave aangenomen stukken zullen de Mededingers, op hunne kosten, een afschrift kunnen bekomen, mits overeenkomst met den Bestendigen Secretaris.

Ingezonden antwoorden, die in het opzicht van taal, stijl en spelling merkelijk mochten te wenschen overlaten, zullen, ingevolge bijzondere beslissing van den keurraad, niet meer in aanmerking komen.

DE ONDERBESTUURDER,
K. DE FLOU.

DE BESTUURDER,
J. BROECKAERT.

DE BESTENDIGE SECRETARIS,
EDW. GAILLIARD.

Vergadering van 26 September 1906.

Aanwezig : de heeren JAN BROECKAERT, bestuurder; KAREL DE FLOU, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Dr. H. CLAEYS, Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, Mr. JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, JAN BOLS, DES. CLAES, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, Dr. L. SIMONS, GUSTAAF SEGERS, Dr. WILLEM DE VREESE, JAC. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, Baron DE BETHUNE en AMAAT JOOS, werkende leden;

De heeren Mr. PAUL BELLEFROID, Dr. C. LECOUTERE en OMER WATTEZ, briefwisselende leden.

De heer Edw. Gailliard, bestendige secretaris, leest het verslag over de Augustus-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Afsterven van den heer Alfons Janssens, werkend lid. — Bij telegram van den Weled. heer VAN NAEMEN, burgemeester van St.-Nikolaas, werd, den 1 September, officieel bericht aan de Academie gezonden van het afsterven van den heer ALFONS JANSSENS, werkend lid. — Bij brieve van denzelfden dag, bracht de Bestendige Secretaris die treurige mare ter kennis van de heeren Leden der Academie.

Na die officieele mededeeling, opent de heer Bestuurder de vergadering met eene welgemeende hulde aan de nagedachtenis van den betreurden afgestorvene te brengen :

Mijne Heeren,

Toen ik, in 't begin van mijn bestuursjaar, hulde bracht aan onze reeds talrijke afgestorvene Medeleden, eindigde ik mijne toespraak met de hoop uit te drukken dat wij in den loop van 1906 geen nieuwe verliezen zouden hebben aan te stippen.

Die hoop werd, helaas, niet verwezenlijkt.

Den 1 September laatst ontvingen wij de droeve tijding dat alweder een onzer geachte Medeleden, de heer ALFONS JANSSENS, na eenen aanval van beroerte, te Lucern, in Zwitserland, was overleden. Zoo maait de onverbiddelijke dood schier zonder ophouden in de rangen der Koninklijke Vlaamsche Academie!

De heer JANSSENS, een der gemoedelijkste onzer Vlaamsche dichters, had den ouderdom van 65 jaren nog niet bereikt. Na gedurende ongeveer tien jaar deel te hebben uitgemaakt van onze Instelling als briefwisselend lid, werd hij tot het werkend lidmaatschap bevorderd den 20 April 1898. Den 20 Juni laatst woonde hij nog onze maandelijksche vergadering bij.

De teraardebestelling van onzen betreurden collega heeft plaats gehad te St.-Nikolaas den Woensdag 5 September en werd door uwen bestuurder en de heeren JOOS en VERRIEST bijgewoond. Namens de Academie heb ik het mij tot plicht geacht ten sterfhuize de gebruikelijke lijkrede uit te spreken.

Zijne gedachtenis blijve ons dierbaar, omdat hij, anderen tot voorbeeld, zijn leven gewijd heeft aan de verheffing van onzen stam, aan de beschaving en de veredeling van zijn volk.

Mogen wij de lijst onzer dooden in lang met geen nieuwe namen hebben aan te vullen!

— Op voorstel van Jhr. Mr. Nap. de Pauw, beslist de vergadering dat de lijkrede, door den heer bestuurder Broeckaert ten sterfhuize uitgesproken, in de *Verslagen en Mededeelingen* zal opgenomen worden.

Verder beslist de Vergadering, dat, in naam der Academie, door het Bestuur een brief van rouwbeklag aan de geachte familie JANSSENS zal gezonden worden.

Afsterven van den heer Jan van Rijswijck. — De heer Gustaaf Segers richt tot de Vergadering eenige roerende woorden ter vereerde nagedachtenis van JAN VAN RIJSWIJCK, den kundigen man, den welsprekenden redenaar, die aan de Vlaamsche Beweging en aan de Nederlandsche Letteren zoo menige en zoo uitstekende diensten bewezen heeft. Spreker drukt zich uit in dezer voege :

Waarde Collega's,

Zondag, den 23en dezer maand, overleed in de kleine gemeente Testelt, in Brabant, een man, die tot de edelsten van ons volk behoorde : JAN VAN RIJSWIJCK, gewezen Burgemeester en Volksvertegenwoordiger van Antwerpen.

Het past, dat hem in de Koninklijke Vlaamsche Academie hulde gebracht worde om zijn uitstekend talent, om de onschatbare diensten, die hij aan de Nederlandsche Letterkunde, aan de Vlaamsche Beweging heeft bewezen.

De Burgemeester van Antwerpen droeg eenen naam, die de Vlamingen dierbaar is boven velen, en hij was ook een « VAN RIJSWIJCK » van top tot teen. De

liefde tot onze taal, de gave der poëzie was hem aangeboren, door familieoverleveringen ingeprent.

Antwerpenaar, « Sinjoor » was hij: fier en trotsch op zijne geboortestad, evenals zijn grootvader, CORNELIS, zijn vader JAN, zijne oomen THEODOOR en LAMBERT VAN RIJSWIJCK. De Antwerpsche kleur, de Antwerpsche jovialiteit zat hem, evenals al wat VAN RIJSWIJCK hiet, in het bloed.

Ook het literarisch, het dichterlijk talent.

Bij hem vond dit vooral zijne uiting in de welsprekendheid. Daarin was hij een meester, gelijk wij, Vlamingen, er waarschijnlijk geen tweeden gehad hebben. Op het zes en twintigste Taal- en Letterkundig Congres, waar JAN VAN RIJSWIJCK over de beschaafde uitspraak handelde, verklaarde de heer Muller mij, dat hij de Nederlandsche taal nooit zoo schoon had hooren spreken.

En, inderdaad, het Nederlandsch had, in den mond van dezen redenaar, iets zoo welluidends, zoo bekoorlijks, dat zij, die hem nooit gehoord hebben, zich daar geen denkbeeld van kunnen vormen. Wat wonder mocht genoemd worden: hetzij hij vóor de rechtbank pleitte, hetzij in eene letterkundige vergadering over den roem van het voorgeslacht sprak, bij feestelijke gelegenheden aan de schooljeugd lessen van vaderlandsliefde voorhield, hetzij vóór eene opgehitste volksmenigte de vijanden onzer taal bloedig zweepte; altijd wist hij den gepasten toon te treffen; altijd wist hij zijne toehoorders te behagen, te bekoren, te roeren, mede te sleepen.

JAN VAN RIJSWIJCK was een kunstenaar met het woord; zijn speeltuig was zonder weerga, en een virtuoos als hij is overal en te allen tijde zeldzaam geweest.

De algemeene Nederlandsche taal was zijne voertaal; doch het Antwerpsche kleurige woord, het verfijnd Antwerpsch speelde er overal door; het merkteeken zijner lieve, eigenaardige personaliteit, het « VAN RIJSWIJCKSCHE », was op alles gedrukt wat hij sprak en schreef.

Want, met de pen wist JAN VAN RIJSWIJCK even meesterlijk om te gaan als met het woord; gerust mag ik zeggen, dat tal zijner geschriften, evenals zijner redevoeringen, wezenlijke modellen van letterkunde, van zuivere, sierlijke taal, van oorspronkelijken, zwierigen stijl mogen genoemd worden.

Een letterkundige, een dichter, in den vollen zin des woords, is JAN VAN RIJSWIJCK geweest, als al de « Van Rijswijck's », en ik meen hier te mogen verklaren, dat hij mij, nu reeds vele jaren geleden, zijne smart uitdrukte, zich niet uitsluitend op de letterkunde te hebben toegelegd.

Ook een Vlaming, een Vlaming uit één stuk, was hij. Wij allen herinneren ons zijne gloeiende toespraken, waar het gold het herstel onzer miskende rechten te eischen, — zijne bijtende pleidooien, waar het gold hen bij te staan, welke ter verdediging dezer rechten in de bres waren gesprongen. Mr. Ryckmans, de deken der Antwerpsche advocaten, herinnerde het dezer dagen, dat zijn ambtgenoot, Mr. JAN VAN RIJSWIJCK vóór het gerecht de volkstaal, de taal der betichten sprak. Hij deed het op zulke meesterlijke wijze, dat de magistraten aan zijne lippen hingen, en hij tot voorbeeld aan heel de balie diende.

In eene der laatste Vlaamschgezinde redevoeringen, welke de dierbare afgestorvene uitsprak, drukte hij de Vlamingen vooral op het hart Vlaamsch te zijn in hun huiselijken kring, in hun dagelijksch leven. Hij ontwikkelde deze noodzakelijkheid op die gemoedelijke en tevens pittige wijze, welke hem eigen was, zoodat hij op allen een onvergetelijken indruk teweeg bracht.

Mijne Heeren het Vlaamsche Volk zal JAN VAN RIJSWIJCK dankbaar blijven om de vele diensten, die hij aan de Vlaamsche Beweging, aan de Nederlandsche Letterkunde heeft bewezen.

De heer Bestuurder zegt den heer Segers dank voor zijne hartelijke toespraak. Namens de Academie sluit hij zich bij de lofrede op JAN VAN RIJSWIJCK aan; hij brengt insgelijks den afgestorvene hulde voor al het goede dat wij hem op het gebied der Nederlandsche Letterkunde, der verdediging onzer taalbelangen verschuldigd zijn. (*Algemeene bijtreding.*)

Aangeboden boeken. — Daarna legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de boeken aan de Academie sedert hare laatste vergadering aangeboden :

Door de Regeering :

Commission Royale d'Histoire. *Inventaire analytique des chartes de la collégiale de Saint-Pierre à Liège*, par EDOUARD PONCELET, conservateur des Archives de l'Etat, à Mons. Bruxelles, 1906.

Id. *Inventaire de la « librairie » de Philippe le Bon* (1420), publié par GEORGES DOUTREPONT, professeur à l'Université de Louvain. Bruxelles, 1906.

Inventaire analytique des Archives des Etats de Hainaut, par LÉOPOLD DEVILLERS, conservateur honoraire des Archives de l'Etat, membre de la Commission Royale d'Histoire, etc., publié par ordre du Gouvernement et du Conseil provincial. Tome III. Mons, 1906.

Congrès international d'expansion économique mondiale, tenu à Mons du 24 au 28 Septembre 1905, sous le haut patronage de Sa Majesté le roi Léopold II et du Gouvernement Belge :

Documents préliminaires et compte rendu des séances. Bruxelles, 1905.

RAPPORTS. SECTION I : *Enseignement.* (Deelen I, II en III.) — SECTION II : *Statistique internationale.* — SECTION III : *Politique économique et douanière.* — SECTION IV : *Marine.* — SECTION V : *Expansion civilisatrice vers les pays neufs.* — SECTION VI : *Moyens et agents d'expansion.* (Te zamen 8 boekdeelen.) Bruxelles, 1905.

Woordenboek der Nederlandsche Taal. Elfde deel, elfde aflevering (*Over-Overhoop*), *bewerkt door* Dr. G.-J. BOEKENOOGEN, *met medewerking van* Dr. J. HEINSIUS. 's Gravenhage, 1906.

TIJDSCHRIFTEN : *Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et de la Classe des Beaux-Arts*, 1906, nos 5 et 6. — *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, 1906, no II. — *Annales de la Société d'Archéologie de Bruxelles*, 1906, I et II. — *Bulletin des Commissions Royales d'Art et d'Archéologie*, 1905, nos 7 et 8. *Annales des Travaux publics de Belgique*, 1906, no 4 et *Table des Matières de la deuxième série* (Tomes I à X, années 1896 à 1905). — *Arbeidsblad, uitgegeven door het Arbeidsambt van België*, 1906, nrs 13-15. — *Bibliographie de Belgique*, 1906. Première partie : *Livres*, nos 13-16; deuxième partie : *Publications périodiques*, nos 13-16. *Bulletin mensuel des Sommaires des Périodiques*, nos 6-8. — *Bulletin de l'Agriculture*, 1906, no 4. — *Bulletin des Musées Royaux*, 1906, nos 11 et 12 — *Revue Sociale Catholique*, 1906, nos 10 et 11. — *Revue de l'Université de Bruxelles*, 1905-1906, no 10. — *Wallonia*, 1906, nos 6-9.

Door de Société d'Émulation, van Brugge :

Annales de la Société d'Émulation de Bruges. Revue trimestrielle pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre. Tome LVI de la collection, 3me fascicule. Août 1906.

Door het Comiteit der Tentoonstelling van het Boek te Oostende :

Catalogue de l'Exposition du Livre Belge d'Art et de Littérature, organisée par le Musée du Livre. 1906.

Door de Koninklijke Akademie van Wetenschappen, te Amsterdam :

Jaarboek van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen gevestigd te Amsterdam. 1905. Amsterdam, 1906.

Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen. Afdeeling Letterkunde. Vierde reeks, zevende deel. Amsterdam, 1906.

De Literatuur van den Sâmaveda en het Jaiminigrhyasūtra, door W. CALAND. (Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.) 1905.

De woordafleidende Suffixen van het Baskisch. Eene bijdrage tot de kennis der Baskische woordvorming van C. C. UHLENBECK. Id., id., nr 3.) Amsterdam, 1905.

Die Entstehung des west-gothischen Gaius von MAX CONRAT (COHN). (Id., id., nr 4.) Amsterdam, 1905.

Neue Bildnisse des Kaisers Augustus von A.-E.-J. HOLWERDA. (Id., id., nr 5, mit 6 tafeln.) Amsterdam, 1905.

De Opdracht van het Ruwaardschap van Holland en Zeeland aan Philips van Bourgondië, door TH. VAN RIEMSDYK. (Id., Deel VIII, nr 1.) Amsterdam, 1906 (1).

Taalvergelijkende Verhandeling over het Aneityumsch, met een Aanhangsel over het klankstelsel van het Eromanga, door H. KERN. (Id., id., nr 2.) Amsterdam, 1906.

Door de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage :

Verslag over den Toestand der Koninklijke Bibliotheek in het jaar 1905. 's Gravenhage, 1906.

Door den heer JAN BOUCHERIJ, werkend lid :

Peter Benoits-Fonds, gesticht te Antwerpen op 17 *Oogst* 1902. *Jaarboek over* 1904-1905. Antwerpen, 1906.

De Maire van Antwerpen. Vaderlandsch Drama in vijf bedrijven, door FRANS GITTENS Antwerpen, 1906.

Verhandelingen van de Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding, nr 86. *Het Einde van het Leven,* door Dr. FERD. GHYS.

Liederen voor ons Volk. Maandelijksche uitgave. 2e jaargang, 1905-1906. — Nr 7. *Ring-King.* Gedicht van RENÉ DE CLERCQ, muziek van JEF RHEINHARD. — Nr 8. *Maaiersliel.* Gedicht van KAREL CASTEELS, muziek van CESAR HINDERDAEL. — Nr 9. *Vorst en Vaderland.* Gedicht van JULIUS DE GEYTER, muziek van FRANZ VERHAEREN.

Door den heer D. CLAES, werkend lid :

De heilige Encratida, maagd en martelares, door de Schrijvers der Franciscaansche Bibliotheek; uit het Fransch vertaald door D. CLAES. Brussel, Acht, 1906.

Door den heer Jhr. Dr K. DE GHELDERE, werkend lid :

1806-1906. *Eeuwfeest van het Klein Seminarie te Rousselare Gedicht voorgedragen op den dag der Jubelviering den* 30n *Juli* 1906, door Dr. KAREL DE GHELDERE. Rousselare, *z.j.*

---

(1) Uit eene aan de Academie toegezonden mededeeling blijkt dat Deel VII ter pers is.

Door den heer FRANZ JOSTES, hoogleeraar te Münster in Westfalen, buitenlandsch eerelid :

Die Kaiser- und Königs-Urkunden des Osnabrücker-Landes, in Lichtdruck herausgegeben von Professor Dr. FRANZ JOSTES, Privatdocenten an der Königlichen Akademie zu Münster i/Westf. Münster i/W. Z. j.

Die Kaiser- und Königs-Urkunden des Osnabrücker-Landes, in Lichtdruck herausgegeben von Professor Dr. FRANZ JOSTES, Privatdocenten an der Königlichen Akademie zu Münster. *Sonderausgabe der Einleitung zu den Lichtdrucken der Urkunden.* Münster i/W. *Z.* j.

Johannes Veghe, ein deutscher Prediger des XV Jahrhunderts. Zum ersten Male herausgegeben von FRANZ JOSTES. Halle, 1883.

Die Waldenser und die vorlutherische deutsche Bibelübersetzung. Eine kritik der neuesten Hypothese von Dr. FRANZ JOSTES, Privatdocent der deutschen Sprache und Litteratur an der K. Akademie zu Münster i/W. Münster i/W. 1885.

Die Tepler Bibelübersetzung. Eine zweite Kritik von Dr. FRANZ JOSTES, Privatdocent der deutschen Sprache und Litteratur an der K. Akademie zu Münster. Münster i/W.... 1886.

Quellen und Untersuchungen zur Geschichte, Kultur und Litteratur Westfalens I Band : *Daniel von Soest. Ein westfälischer Satiriker des* 16. *Jahrhunderts. Herausgegeben und erläutert von* FRANZ JOSTES. Paderborn 1888.

Der Rattenfänger von Hameln. Ein Beitrag zur Sagenkunde. Nebst Mitteilungen über einen gefälschten Rattenfänger-Roman, von Professor Dr. FRANZ JOSTES. Bonn, 1895.

Meister Eckhart und seine Jünger, ungedruckte Texte zur Geschichte der deutschen Mystik, herausgegeben von FRANZ JOSTES. Freiburg (Schweiz), 1895.

Joh. Mathias Seling. Sein Leben und sein Streben zur Linderung der sozialen Not seiner Zeit, von Dr. FRANZ JOSTES, ausserordentlichem Professor an der Königlichen Akademie zu Münster i. W. *Mit einem Bildnis Selings und einer Auswahl aus Seinen Gedichten.* Münster i W., 1900.

Westfälisches Trachtenbuch. Die jetzigen und ehemaligen westfälischen und schaumburgischen Gebiete umfassend. Bear-

beitet von Dr. FRANZ JOSTES. *Mit 24 Tafeln in Farbendruck nach Originalzeichnungen von* JOHS. GEHRTS, *zahlreichen Textabbildungen und einer historischen Uebersichtskarte.* Bielefeld, Berlin und Leipzig, 1904.

Die münstersche Kirche vor Lindger und die Anfänge des Bistums Osnabrück. Von FRANZ JOSTES. Münster, 1904.

Roland in Schimpf und Ernst. Die Lösung des Rolandrätsels von Dr. FRANZ JOSTES, Professor an der Universität Münster. Dortmund, 1906.

Vorchristliche Altertümer in Gaue Süderberge (Iburg.), von F. JOSTES und W. ESSMANN. *Mit 9 Tafeln Zeichnungen.* Münster, 1888.

Door den heer D. DE SOMVIELE, archivaris der stad Thielt :

Fragmenta. Maandschrift voor de Geschiedenis van Steden en Dorpen in Vlaanderen. Jaargangen 1887 tot 1891. (Verscheen onder hoofdredactie van wijlen Dr. CARTON, van Wynghene.)

Door den heer GUSTAAF D'HONDT, beambte aan het stadhuis te Gent :

Van Simpele Menschen, door GUSTAAF D'HONDT. Amsterdam, 1906.

Door den heer EMIEL GIELKENS, te Hasselt :

Voorwaarts, door EM. GIELKENS. Brussel, 1906.

Door den heer D. VERSWYVEL, te Antwerpen :

Beschrijving van den Toren van de Kathedrale Kerk van Antwerpen, gevolgd door degene van de kunstige sneeuwbeelden binnen de Stad met klinkdicht op de bevrozen Rivier De Schelde in den winter van Januari 1716 volgens een oude gedrukte Antwerpsche Kronyk uitgegeven door D. V. Antwerpen, 1906.

Door den heer A. VAN DER SCHELDEN, drukker en uitgever, te Gent :

Den Roomschen catechismus ofte Het kort begrijp van het Christen en Catholyk Geloof. Uyt-gegeven door 't bevel van het H. Algemeyn concilie van Trenten. In het Nederduyts vertaald door Hr en Mr W. FOPPENS, P. tot L. Den tweeden druk merkelijk verbetert. Te Antwerpen, voor Frederick van Metelen. Anno 1687.

Vlaemsche Spraekkonst, ten gebruyke der Roomsch-Katholyke scholen; door CH. VAN D ..., onderwijzer. Eerste stukje, derde uitgaaf. Gent, z. j. (1817).

Elémens de la langue hollandaise, par M. LAUTS. 2de édition. Bruxelles, 1825.

Verzameling van saemenspraeken, van spreekwijzen die men niet letterlyk kan vertaelen, van schoone gedenk-spreuken, van levens-gedrag-regelen, van spreek-woorden, enz. in het Fransch en in het Vlaemsch. Zeer noodzaekelyk voor de jongheyd en voor persoonen die begeerig zyn de fransche tael te leeren. Door D. Brugge, 1831.

Nederduytsche Spraekkunst. Tweede deel. Woordvoeging en Prosodie. Door J. DAVID, *Pr., Prof. der Nederduytsche letterkunde aen de Catholyke Universiteyt Mechelen,* 1837.

Dicht- en Prozastukken, ten gebruike der Nederduitsche scholen, uit Noord- en Zuidnederlandsche schrijvers bijeenverzameld. St.-Truyen, 1844.

Eerste beginselen der Nederduitsche Spraekkunst. Z. pl. of j. (1846.)

De eer der vrouw. Drama in vijf bedrijven, door PIETER GEIREGAT. Gent, 1861.

Onze constitutiefeesten van 1880, door JAN DE STRIEMER. Gent, 1881.

Nieuw verkort Nederduytsch en Fransch woordenboek. (Titelblad ontbreekt.)

De vernieuwde cyfer-konst, noyt voor deze zoo gedrukt nog den leerling grondiger ende duydlyker voorgesteld, door DAVID COCK, van Enchuysen. *Vermeerdert met verscheyde Questien en Wissels uytgewerkt, ook door de Ketting-Regel en Proeve op ieder Questie, zoo door de.....* Door J.-B. WAPPERS van Antwerpen. t' Antwerpen, bij J.-J -G. de Marcour, boekdrukker ende verkooper. *Z.* j.

Door den heer O. VAN HAUWAERT, leeraar aan het Koninklijk Atheneum, te Gent :

Le mouvement intellectuel flamand, par O. VAN HAUWAERT *Z.* pl. en. z. j.

Door de Redactie :

De Tuinbode, 1906, nr 9.

Ingekomen boeken. — Voor de boekerij der Academie zijn ingekomen :

De Gids, September 1906.

Friesch Woordenboek (Lexicon frisicum), bewerkt door WALING DYKSTRA ; *benevens Lijst van Friesche Eigennamen, bewerkt door* JOHAN WINKLER. Afl. 21. Leeuwarden, z. j.

Ruildienst.

De Belgische School, 1906, nrs 4 en 5. — *Bijdragen tot de geschiedenis bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant*, Aug.-Sept., 1906. — *Biekorf*, 1906, nrs 15, 16 en 17. — *Christene School*, 1906, nrs 20 en 21. — *Dietsche Warande en Belfort*, 1906, nrs 8-9. — *Den Gulden Winckel*, 1906, nrs 8-9. — *De Katholiek*, 1906, Aug.-Sept. — *Het Katholiek Onderwijs*, 1906, nrs 10-11 — *De Maasgouw*, 1906, nrs 5 en 6. — *Neerlandia*. 1906, nr 8. — *Noord en Zuid*, 1906, nrs 1-9. — *De Opvoeder*, 1906, nrs 23-25. — *De Opvoeding*, 1906, nrs 8 en 9. — *De Schoolgids*, 1906, nrs 31-36 en van blz. 241 tot 256 van « *Studiën op de Paedagogie* » door ROELAND VAN DE CASTEELE. — *St.-Cassianusblad*, 1906, nrs 10 en 11. *Bijvoegsel*, nrs 15-16. — *De Student*, 1906, nrs III en IV. — *Studiën*, 1906, nr 5. — *Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen*, 1906, nr 4. — *Het Vlaamsch Bestuur*, 1906, nrs 6-7. — *De Vlaamsche Arbeid*, 1906, nr 6. — *De Vlaamsche Kunstbode*, 1906, nr 7. — *Vragen van den Dag*, 1906, nr 9. — *Volkskunde*, 1906, nrs 3-4.

Ingekomen brieven. — De Bestendige Secretaris stelt de Academie in kennis met de ingekomen brieven :

1°) **Overeenkomst met den drukker der Academie.** — Brief van 17 Augustus 1906, waarbij de Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs de overeenkomst goedkeurt die, namens het Bestuur, op 1 Augustus, door den Bestendigen Secretaris met den heer A. Siffer, drukker der Academie, werd gesloten.

2°. **Prijsvraag over het Drukkersvak.** Brief van 27 Augustus 1906, waarbij de heer J. W. ENSCHEDÉ, uit Amsterdam (Heerengracht, 68), in aansluiting met zijn schrijven van 2 Februari 1905, aan de Academie een afdruk zendt van zijn opstel « *De prijsvraag over het Drukkersvak van de Koninklijke Vlaamsche Academie* », dat in het *Tijdschrift voor boek- en bibliotheekwezen* (IVe jaargang, blz. 174-178) verschenen is. — Verzonden naar de *Commissie voor Prijsvragen.*

3°) **Wedstrijden.** — *a.*) Mededeeling uit Gotha, vanwege het *Justus Perthes' Geographische Anstalt*, onder hoofdredactie van Prof. LANGHANS, waaruit blijkt dat de Redactie van het tijdschrift « *Deutsche Erde* », in n^r 3 van den loopenden jaargang verschillende prijsvragen der Academie heeft opgenomen.

b.) Brief uit Amsterdam, van 1 Augustus 1906, waarbij een heer, die, om de bedoeling der voorschriften omtrent onderteekening met spreuk van op prijsvragen ingezonden antwoorden niet te verijdelen, zijn naam meent te moeten verzwijgen, de Academie verzoekt de prijsvraag « *De invloed der Pleïade op de Nederlandsche letterkunde* » opnieuw uit te schrijven, en er ettelijke vragen door hem opgegeven bij te voegen, nl. over de geschiedenis van den Nederlandschen versbouw, over de beteekenis van den zang in de vertooningen der Rederijkers enz. — De Academie beslist

dit schrijven naar de *Commissie voor prijsvragen* te verzenden.

4°) **Verein für rheinische und westfälische Volkskunde.** — Brief van 21 Augustus 1906, waarbij de Weled. heer K. WEHRHAN (Elberfeld, Arminiusstrasse, 5), namens het Bestuur van het *Verein für rheinische und westfälische Volkskunde*, met het doel een meer nauwkeurige samenstelling van het geheele materiaal van de *Volkskunde* te bewerken, de Koninklijke Vlaamsche Academie verzoekt hem daartoe hare medewerking te willen verleenen.

Mededeelingen door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Van de pers gekomen uitgaven.** De Bestendige Secretaris heeft, den 17 Augustus 1906, aan de Heeren werkende en briefwisselende Leden een exemplaar gestuurd van de volgende werken, die van de pers zijn gekomen :

a.) *Jehan Froissart's Cronyke van Vlaenderen, getranslateert uuten franssoyse in duytscher tale bij Gerijt Potter van der Loo in de XVe ceuw*, uitgegeven en toegelicht door Jhr. Mr. NAP DE PAUW. Tweede deel, derde aflevering : Tafels der personen en plaatsen. — (Met nieuwen titel, ter vervanging van de titels die met de eerste en de tweede aflevering van het tweede deel gedrukt werden : deze derde aflevering moet derhalve te zamen met de eerste en de tweede ingebonden worden.)

b.) *Uitgave van de Van de Ven-Heremans' Stichting. Nr 4 : Overzicht der Staatsinstellingen van België, door* K. VAN ACKER, zoon, *advocaat bij het hof van beroep, leeraar aan 's Rijks lagere en middelbare Normaalschool te Gent.*

2°) **Van de Ven-Heremans' Stichting. Uitgave Nr 4 van de pers gekomen.** — Den 17 Augustus 1906 kwam van de pers het boek getiteld : *Overzicht der Staatsinstellingen van België door* K. VAN ACKER, zoon, dat de Koninklijke Vlaamsche Academie, in hare vergadering van 18 April 1906 beslist had als Nr 4 onder de uitgaven van het *Van de Ven-Heremans' Fonds* op te nemen.

Bij brieve van 17 Augustus heeft de Bestendige Secretaris daarvan, namens de Academie, officieel kennis gegeven aan den Zeer Eerw. Heer Pater VAN DE VEN, S. J., den milden stichter van het Fonds, en hem een exemplaar van het boek vereerd.

3°) **Heer Dr. Jostes, buitenlandsch eerelid, schenkt boeken aan de Academie.** — Op 1 Augustus 1906, heeft de Weled. Heer Dr. JOSTES, ons hooggeacht buitenlandsch eerelid, een exemplaar van dertien zijner werken aan de Academie ten geschenke gegeven. (Zie de *Lijst der aangeboden boeken*, op blz. 717.) — Bij brieve van 4 Augustus werd hem daarvoor, door den Bestendigen Secretaris, namens de Academie, een hartelijk woord van dank toegestuurd.

Onder de geschonken werken hebben wij het boek over den Duitschen prediker *Johannes Veghe*. dat een voortreffelijke uitgave is, met eene doorwrochte inleiding, van een schrijver uit de XVe eeuw, die door Dr. JOSTES ontdekt werd.

Die Kaiser- und Königs Urkunden des Osnabrücker-Landes is eene overheerlijke reproductie van 23 oorkonden uit de negende, tiende en elfde eeuwen (alle, behalve eene, op de ware grootte), die sedert twee eeuwen stelselmatig verborgen werden gehouden. De uitgave, met eene scherpzinnige inleiding, draagt de blijken van JOSTES' buitengewone veelzijdigheid.

Het *Westfälisches Trachtenbuch* is een prachtig werk, even degelijk en boeiend van inhoud als het oog bekorend door technische uitvoering. Het werd door Prof. JOSTES op persoonlijk verlangen van Z. M. den Duitschen Keizer bewerkt. Het mag een standaardwerk heeten in den ruimsten zin des woords, waarvan men elders te vergeefs de wedergade zoekt.

Jaarboek voor 1908.

Levensbericht van wijlen Jan van Droogenbroeck. — De Bestendige Secretaris brengt ter kennis der Vergadering, dat de heer JAC. MUYLDERMANS zich belasten zal met het schrijven, voor het *Jaarboek* voor 1908, van het levensbericht van wijlen JAN VAN DROOGENBROECK, gewezen werkend lid der Academie.

Mededeeling namens de Bestendige Commissie voor het onderwijs in en door het Nederlandsch.

De heer JAN BOUCHERIJ, secretaris der Commissie, legt het volgende verslag ter tafel over de vergadering van 26 September 1906 :

Aanwezig de heeren : J. BOLS, voorzitter; G. SEGERS, ondervoorzitter; DES. CLAES, W. DE VREESE, A. JOOS, J. MUYLDERMANS en JUL. OBRIE, leden, en JAN BOUCHERIJ, secretaris.

Na lezing en goedkeuring van het verslag over de 37e vergadering, heeft de Commissie besloten onverwijld over te gaan tot de uitgave harer handelingen; zij heeft daartoe de stukken bijeengebracht, welke in het eerste *Bijblad* moeten opgenomen worden.

Den secretaris der Commissie wordt de last opgedragen den Bestendigen Secretaris der Academie alles ter hand te stellen, wat in het eerste nummer zal verschijnen.

Daarna heeft eene bespreking plaats over het punt : « *Alle onderwijs in de lagere school moet taalonderwijs zijn* ».

De heeren DES. CLAES en G. SEGERS deelen daarover eenige beschouwingen mede, welke door de leden besproken worden. — De vergadering beslist dat deze mededeelingen in het *Bijblad* zullen geplaatst worden.

Letterkundige mededeeling.

Door den heer AMAAT JOOS, werkend lid, over : *Slaven, eene reeks schetsen naar het leven geteekend,* door I. DE VREESE :

Ik bied vanwege Mr IVO DE VREESE, de Academie eenen afdruk aan van *Slaven*.

De Schrijver bedoelt de slaven van den alcohol. Hij wil zijne lezers een diepen afkeer voor dit afschuwelijk vocht inboezemen. Allerbeste inzicht! Immers, moeten

wij, indien de verderfelijke werking van den alcohol niet op alle wijzen, door woord, door schrift en wet, tegenhouden wordt, niet vreezen voor het algemeen verval, ja voor den ondergang van ons volk?.... 't Is de alcohol die aan de krankzinnigenhuizen 50 °/o hunner ongelukkige bewoners bezorgt; die alle dagen moorden doet begaan, en de toekomst onzeker maakt door het groot aantal anormale kinderen uit alcoholdrinkers geboren.

De heer DE VREESE had gelijk overal den verhalenden vorm te bezigen, die zeker meer dan de zuiver leerende den gewonen lezer aantrekt.

Er is veel verscheidenheid in den inhoud der verhalen. Nu eens zien wij het ongeluk van den dronkaard zelven, dan weer de ellende van zijn huisgezin, van zijne vrouw en kinderen.

In sommige zulker schriften wordt de drift naar alcohol als ongeneesbaar voorgesteld. De Schrijver heeft wijzer gehandeld en in eenige tafereelen ook nog hoop op beternis aan den verstokten zuiper gegeven.

De taal is nergens gezocht.

Moge het werk van den heer DE VREESE door velen gekocht en gelezen worden!

Kan. AM. JOOS.

Ter uitgave aangeboden verhandeling.

Invloed van Erasmus op het Engelsch tooneel. — Op verzoek van den schrijver, biedt de heer Dr. C. LECOUTERE, briefwisselend lid, de volgende verhandeling ter uitgave aan : *Bijdrage tot de geschiedenis van den invloed van* ERASMUS *op het Engelsch tooneel in de XVIe en XVIIe eeuwen, door* HENDRIK DE VOCHT, *doctor in wijsbegeerte en letteren.* — Verzonden naar de Bestendige Commissie

voor Nieuwere Letteren, met verzoek twee keurders te benoemen om over de aangeboden verhandeling verslag uit te brengen.

DAGORDE.

1°) **Levensschets van wijlen Alfons Janssens** *voor het Jaarboek voor 1907. Benoeming van het Lid, dat met het schrijven daarvan zal belast zijn.* — De heer AMAAT JOOS, werkend lid, wordt het schrijven van bedoelde levensschets opgedragen; hij verklaart dat hij zich volgaarne van den gegeven last zal kwijten.

2°) **Lezing door den heer Amaat Joos** : « *Om eene rede van buiten te leeren* ».

Velen denken, zegt hij, als zij spreken moeten, niet anders te kunnen lukken dan met heel hunne rede te schrijven en daarna stipt van buiten te leeren.

Dat is een lastig werk. Om die taak te vergemakkelijken. geeft de heer JOOS eene reeks middelen op, die hij vond én in zijne persoonlijke ondervinding, én in proeven door erkende zielkundigen gedaan.

Eerst over de stof en den vorm der van buiten te leeren rede. Men zorge voor gedachten die klaar zijn, nauw aan malkander verbonden, pittig uitgedrukt en in woorden aan wier gebruik men gewoon is.

Nu over het eigenlijk van buiten leeren. Moet men de woorden bezien? ze schrijven? ze hooren? ze uitspreken?

Elk dier middels is goed, want elk geeft ons een woordbeeld, dus een middel om de woorden te onthouden. Maar verreweg het beste is de woorden uit te spreken. Immers het uitspreken volgt de bijzondere geschiktheid in van de meeste menschen, die, voor het geheugen der woorden, tevens *hoorders* en *bewegers* zijn; het geeft drie gelijktijdige beelden, het gezichts-, het gehoors- en het motorisch articulatiebeeld; het is de allernaaste voorbereiding tot de voordracht.

De Lezer geeft talrijke zielkundige uitleggingen over de beste manier van de woorden uit te spreken: men kan immers de woorden te stil of te luide, te rap of te traag lezen.

Vermits alles wat voor tijd en ruimte gelijk is, op wonderbare wijze samenkleeft en malkander opwekt, is het uiterst voordeelig zich, bij het van buiten leeren, in dien toestand en in die houding te stellen waarin men zal zijn als men spreken moet. Dan vindt men niet alleen in het geziene, in het gehoorde en het gesproken woord, in den stoffelijken en logischen band tusschen de woorden, maar ook in de plaats, in het gevoel, in den toon, in de uitdrukking en in het gebaar, als zoovele dienaars, die, elk op zijne manier, bij de eigenlijke voordracht u de van buiten geleerde woorden op de lippen komen leggen.

– Naar aanleiding dezer voordracht, wordt door den heer Dr. WILLEM DE VREESE, nadat hij den spreker hulde heeft gebracht, dezen eenige nadere inlichtingen gevraagd, hoofdzakelijk zijne ervaring en meening aangaande het geheugen der schrijfspieren. Aan het debat, dat daarop tusschen de heeren JOOS en Dr. DE VREESE volgde, werd ook nog deelgenomen door de heeren COOPMAN, G. SEGERS en OMER WATTEZ.

3°) **Lezing door den heer Dr. C. Lecoutere :** *Een fragment van Lodewijk van Velthem's Spiegel Historiael.*

De heer Lecoutere deelt aan de Academie een afschrift mede van een fragment van Lodewijk van Velthem's *Spiegel Historiael,* dat onlangs op de bibliotheek der Leuvensche Hoogeschool ontdekt werd. Het diende tot achterste schutblad van een foliant bevattende de *Opera omnia* van den H. Epiphanus (Parijs, 1544).

Ons fragment bestaat uit een dubbel blad perkament; op elke zijde staan er twee kolommen schrift van omtrent 40 verzen. Deze behooren tot het vijfde boek van den *Spiegel Historiael* en loopen van het midden van het 44ste hoofdstuk tot het einde van het 49ste. Daarvan zijn er 53, die eene leemte aanvullen in den thans bekenden tekst, nl. in dien van het Gentsche fragment, door M. DE VRIES en E. VERWIJS uitgegeven. Het Leuvensch fragment is in dit opzicht dus eene wezenlijke

aanwinst; en, hoewel in het gedeelte, dat met het overige van den tekst samenvalt, geene afwijkingen van belang worden aangetroffen, kan het nochtans hier en daar bijdragen tot het bekomen van een betere lezing.

— De Academie beslist dit fragment in hare *Verslagen en Mededeelingen* uit te geven.

De vergadering wordt te vier uur gesloten.

———

LIJKREDE

uitgesproken bij de begrafenis van

ALFONS JANSSENS

DOOR DEN HEER JAN BROECKAERT

BESTUURDER DER KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE

MIJNE HEEREN,

De Koninklijke Vlaamsche Academie, zoo zwaar en zoo dikwijls reeds beproefd, heeft alweder een gevoelig verlies te betreuren. Een harer oudste en beminnelijkste leden, de alom geachte heer ALFONS JANSSENS, de gemoedelijke dichter, werd haar, op zijne beurt, door den dood ontrukt.

Nog in eene onzer laatste vergaderingen hadden wij het genoegen hem de vriendenhand te drukken, zijn goedaardigen blik in onze ziel op te vangen. Weinig konden wij vermoeden dat de lezing, waarop hij ons in diezelfde vergadering vergastte, zijne laatste, dat het gedicht, waarmede hij zijne voordracht besloot, zijn zwanenzang zou wezen.

Het afsterven zijner gade, na jarenlange kwijning, had de gezondheid van onzen collega een diepen slag toegebracht. Noch de liefderijke zor-

gen zijner dochter, noch de balsemende lucht van het Zuiden waren bij machte de geschokte levenskrachten van den dierbaren lijder te herstellen. Kalm en gelaten, met eene volkomen onderwerping aan den wil des Allerhoogsten, blies hij ginder, in den vreemde, den laatsten adem uit; doch het was de wensch van den edelhartigen vriend dat zijne stoffelijke overblijfselen zouden rusten in den geboortegrond, naast de geliefden, die hem in het graf waren voorgegaan.

En zoo staan wij hier thans met beklemd gemoed vóor zijne lijkbaar, omringd van zijne talrijke vrienden en kennissen, om hem, bij de uitdrukking onzer diepgevoelde spijt, eene laatste maal te zeggen hoe zeer wij hem hoog achtten en lief hadden.

Gesproten uit eene der voornaamste familiën van St.-Nikolaas, had de heer JANSSENS de deugden en verdiensten van zijnen stam, inzonderheid die zijner christelijke moeder, overgeërfd. Zijne opvoeding was die, welke de hoogere standen in Vlaamsch-België ten voorbeelde mag worden aangetoond. En dat die opvoeding hem tot eenen schitterenden rang in de samenleving bracht, bewijzen de hooge betrekkingen, welke hij achtereenvolgens bekleedde, de talrijke onderscheidingen, welke hem ten deele vielen.

ALFONS JANSSENS was een man, bedeeld met de edelste gaven van hart en geest. De liefde tot

zijnen evenmensch straalde uit in al zijne werken; hij was vooral de vriend van den werkman.

Vlaming in de ziel, stond hij alvroeg op de bres ter verdediging van de taal en de belangen van het Vlaamsche volk. Niet alleen om hare schoonheid en woordenrijkdom,.ook, en wel het meest, omdat de overtuiging bij hem vast stond dat zij het eenig doelmatig voertuig is der beschaving en veredeling van het volk, beminde hij de taal zijner moeder uit al zijne krachten.

Met voorliefde en bijval beoefende hij de poëzie. De huiselijke haard, met zijne vreugden en genietingen, met zijn wel en wee, was het geliefkoosd onderwerp zijner zangen. Godsdienst en Vaderland, beide door hem hartstochtelijk bemind, verheerlijkte hij in menige uiting zijner dichterlijke ziel. Zijne *Zeegedichten,* uitvloeisels van zijn diep natuurgevoel, tintelen als de perelende baren van den eeuwig zingenden waterplas. In alles wat zijne lier ons ten gehoore bracht, toonde hij te zijn een der gemoedelijkste onzer Vlaamsche dichters.

De Koninklijke Vlaamsche Academie was gelukkig den begaafden man in haar midden te bezitten. Reeds den 24 December 1888, het jaar na de verschijning van zijnen eersten dichtbundel, benoemde zij hem tot briefwisselend lid, wat hij bleef tot den 20 April 1898, wanneer hij geroepen werd om den onvergetelijken P. WILLEMS als werkend lid op te volgen. Het woord, door hem

uitgesproken, toen de bestuurder der Academie hem deswege geluk wenschte, heeft hij gestand gedaan. Niet alleen in den schoot der Academie, maar ook daar buiten, bleef hij de belangen der Nederlandsche taal en die zijner Vlaamsche broeders met de pen en het woord behartigen.

Brave vriend JANSSENS! In naam der Koninklijke Vlaamsche Academie zeg ik u dank voor de diensten welke gij haar bewezen hebt. Ons afscheid zij echter niet voor eeuwig. Ginds omhoog, ik hoop het, zien wij elkander eens weder en verheugen we ons te zamen in den voortdurenden bloei der Academie, in de zegepraal der heilige zaak, welke gij manmoedig hebt helpen verdedigen.

Om eene rede van buiten te leeren.

Groot is het getal sprekers die, als zij het woord te voeren hebben, zich niet vergenoegen met hun onderwerp ernstig te overwegen en veelzijdig te beschouwen, maar hunne rede heel en gansch schrijven, om ze daarna stipt van buiten te leeren....

Aan dit stelsel is een erge kant, namelijk dat de spreker gansch gebonden vóor zijne aanhoorders verschijnt en geen gebruik kan maken van de zoete en vruchtbare vrijheid om zich naar de veranderlijke gesteltenis en stemming zijner aanhoorders te schikken, ja, zich door hen te laten ingeven.

Meer kwaad wil ik er niet van zeggen, want de sprekers die zoo handelen, zijn menschen van goeden wil : zij aanzien hunne taak als te gewichtig om ze, zonder die volgens hen noodzakelijke voorbereiding, aan te vatten; zij zouden zeker van hun stelsel afzien, konden zij eens de overtuiging krijgen dat zij anders goede, misschien betere uitslagen zouden bekomen.

En altijd zal men er velen aantreffen die, wanneer zij vóor hun publiek staan, bij gebrek

aan wel geleide oefening of zelfs na behoorlijke oefening, de noodige stoutheid, dus de noodige vrijheid van geest missen of met het vlugge vinden van woord en uitdrukking te weinig begaafd zijn.

Zoo spreekt ANTONIN RONDELET, blz. 64, in *L'Art de parler :*

« .... La vue effrayante de ces regards inquiets et ardents qui de toutes parts convergent sur l'orateur, le bruit qu'on fait, les marques d'improbation qu'on peut redouter, les applaudissements même qui déconcertent, jusqu'au bruit de sa propre voix qui épouvante. Il y a, en effet, dans ces circonstances accessoires et dans beaucoup d'autres qu'on n'énumère point, un fond réel de difficultés contre lesquelles il est nécessaire de s'aguerrir et que l'habitude elle-même ne permet pas toujours de surmonter aisément. »

En hij haalt het voorbeeld aan van eenen generaal die op een feest uitriep : Liever dan te spreken bestorm ik een sterk kasteel !

Voor al wie zoo gesteld zijn, staat er geen andere weg open dan heel hunne rede te schrijven... en daarna van buiten te leeren.

Dat is voorzeker een lastig werk, en het doel dezer lezing is eenige middelen aan te wijzen om dat werk zoo licht mogelijk te maken. Die middelen heb ik gezocht in mijne persoonlijke ondervinding en in de proeven door erkende zielkundigen gedaan.

***

Eene van buiten te leeren rede mag niet opgesteld worden gelijk eene die zal gelezen worden.

Verkeerd ware het te denken dat, omdat men zijne rede van buiten leeren zal, het nutteloos zou zijn zich veel om de te verhandelen gedachten en de orde er van te bekommeren.

Aangaande dit punt hoeft de spreker veel strenger te zijn dan de lezer. Deze kan, al heeft hij ongelijk, denkbeelden aanhalen die duister zijn, die hoegenaamd niet of al hinkende op malkander volgen. Hij is toch zeker niet te zullen haperen : het papier is zijn getrouwe ingever. Maar op die hulp kan de spreker niet rekenen. Tot eenigen steun heeft hij zijn geheugen, dat hij ten halve ontzenuwt en wankelend maakt, wanneer hij, gelijk hier 't geval zou zijn, de medewerking van het verstand ten grooten deele buitensluit.

Het verstandelijk geheugen is gezet op gedachten die de geest verwerkt en zich tot eigen voedsel, tot eigen zelfstandigheid gemaakt heeft : zulke kleven spoedig vast en blijven bij; terwijl het duistere en onbegrepene haast geenen indruk maakt op de ziel en dus ook haast geen spoor achterlaat.

Bijgevolg vinden de verzen van Boileau :

Ce qui se conçoit bien, s'énonce clairement
Et les mots, pour le dire, arrivent aisément,

hunne volle toepassing ook in de geheugenoefeningen.

Dan, de associatiewet beheerscht evenveel het verstandelijk als het zinnelijk geheugen. Zoo-

haast er eenige band tusschen is, wekken niet alleen de beelden, maar ook de begrippen en de oordeelen malkander op. Verbonden gedachten zijn gelijk een keten waarvan één schakel al de andere in uwe hand brengt. En hoe inniger het verband is, hoe gemakkelijker het eene door het andere verrijst en te voorschijn treedt. Behendig zal het dus zijn van het eene deel door een natuurlijken overgang tot het andere te komen en liefst gedachten te ontwikkelen die logisch aaneenhangen, gelijk 't het geval is voor oorzaak en gevolgen, geheel en deelen, wet en feiten, doel en middelen, beginsel en gevolgtrekkingen. Zoo verlicht ge het werk van het geheugen, dat, altijd dankbaar, uwe genegenheid beloont door dubbele kracht en getrouwheid.

Nuttelooze synonymie, de herhaling van hetzelfde gedacht onder een anderen vorm, bijzonderheden die weinig of geen betrekking hebben op de hoofdzaak, dienen, waar het kan, zorgvuldig vermeden, want het verstandelijk geheugen houdt van *samenvatten*, niet van *oplengen;* het laat zich leiden, niet door den vorm, maar door het denkbeeld dat er in zit.

Die laatste eigenschap wordt voordeelig ingevolgd ook door de keus der woorden en uitdrukkingen. BINET en HENRI stellen, volgens gedane proeven, den volgenden regel vast : « L'enfant (1)

(1) Aangehaald in *La Mémoire*, door J.-J. VAN BIERVLIET, blz. 128.

« en reproduisant de mémoire une phrase ou une
« série de phrases, a une tendance à remplacer
« les mots entendus par des synonymes apparte-
« nant à son langage familier ».

Die strekking bestaat zeker in hoogeren graad bij de volgroeide menschen, vermits het hun eigen is meer aan de gedachten en min aan de bloote klanken aandacht te verleenen. Zoekt dus niet te verre uwe woorden en neemt bij voorkeur het zoogenaamde *inwendig woord* of het woordbeeld dat in uwe hersenen ontstaat als uw geest het begrip peinst. Dat woord en het begrip zijn zoodanig aan malkander gekleefd dat zij gelijk eene eenheid uitmaken, en het noemen gaat even vlug als het denken, zonder verdere inspanning voor het geheugen.

Wil men dus zijn opstel gemakkelijk van buiten leeren, dan zorge men voor gedachten — die klaar zijn, – nauw aan malkander verbonden, — pittig uitgedrukt — en in woorden aan wier gebruik men gewoon is.

***

Nu het eigenlijke van buiten leeren.

Waarmede moet men beginnen ?... Die vraag is belangrijk, want velen denken hier verkeerd en vatten maar aanstonds het eerste deel hunner rede aan. Vóor alle andere oefening is het noodig het plan of de bijzonderste gedachten volgens de bepaalde orde zeer diep in zijnen geest te prenten.

Daardoor wordt al het volgende werk verlicht, vermits het voorop gekende gedacht den te leeren vorm raden doet; daardoor vooral zal later de spreker, moest het woordgeheugen eens falen, wat altijd mogelijk is, den draad zijner rede terugvinden.

Nu bij deelen van buiten geleerd, bij deelen, dat is, niet bij enkele woorden, maar bij volledige zinnen. Uit proeven door BINET en HENRI gedaan besluit professor J.-J. VAN BIERVLIET (1) dat het geheugen der zinnen een en half dat der afzonderlijke woorden overtreft. En geen wonder, de logische band die tusschen de verschillende zindeelen bestaat, wekt haast vanzelf het volgende door het onmiddellijk voorgaande.

Men zal reeds opgemerkt hebben dat ik overal, waar het mogelijk is, een aandeel aan het verstand tracht te geven. En met reden, meen ik; want het menschelijk geheugen werkt, niet alleen door de zinnen, gelijk bij de dieren, maar ook door het verstand, en het kan dan alleen al zijne krachten toonen, wanneer de beide factors elk op zijne wijze medehelpen.

Vlucht alle verstrooienis tijdens het van buiten leeren : de aandacht, die door Mgr. DUPANLOUP de graveerstift van het geheugen genoemd wordt, is hier vereischt gelijk voor alle waarneming,

(1) *La Mémoire*, blz. 127.

en hoe scherper de aandacht is, hoe dieper ook het spoor, de indruk of het beeld der woorden in de hersenen zal staan. WUNDT heeft bewezen dat de gespannen aandacht maar 1/6 vraagt van den tijd voor eene gewone of middelmatige.

***

Op welke wijze zal men de woorden van buiten leeren?... Moet men ze bezien? ze hooren? ze uitspreken of schrijven? Zoo spreekt Mgr. MERCIER (1) :

« L'image du mot précédemment entendu ou prononcé, le mot *intérieur,* comme on l'appelle, dont le mot extérieur est le prolongement naturel, est une image complexe qui comprend une image des sons entendus : image *auditive* ou *phonétique;* une image des mouvements articulatoires des lèvres, de la langue et du larynx qui ont servi à prononcer le mot : image *musculaire* ou *motrice* de la parole; une image des caractères lus et des contractions des muscles de l'œil nécessaires pour lire : image *visuelle* et *musculaire;* enfin, une image des mouvements de la main nécessaires pour écrire : image *tactile* ou *motrice* de l'écriture, ou image *graphique.* »

Van elk woord dus kunnen wij vier verschillende beelden in de hersenen hebben. De zetel van elke dier beeldsoorten kan, door kneuzing of anders, zwak en ziek worden. Vandaar vier verschillende krankheden : 1° de woorddoofheid *(surdité verbale),* waarbij men de woorden

(1) *Psychologie,* tome I, blz. 272.

hooren, zien, uitspreken, lezen en schrijven, maar niet meer verstaan kan; — de woordblindheid *(cécité verbale)*, waarbij men de woorden hooren, zien, uitspreken en schrijven, maar niet meer lezen kan; — de woordlamheid *(aphasie motrice)*, waarbij men de woorden hooren, zien en schrijven, maar niet meer uitspreken kan; — eindelijk de *agraphie*, waarbij men de woorden hooren, zien, lezen en uitspreken, maar niet meer schrijven kan.

Enkele voorbeelden die ik vind in *Le Langage intérieur et les diverses formes de l'aphasie*, par GILBERT BALLET :

Halve woorddoofheid : Dokter Trousseau legde zekeren Marcou zijne slaapmuts op zijn bed en vroeg wat dit was. Na ze aandachtig bekeken te hebben, kon hij niet zeggen hoe het voorwerp hiet, en hij riep uit : « Ik weet nochtans goed wat het is, maar het gedenkt mij niet meer ».

Woordblindheid : Zekere heer P... verstond heel goed wat men hem zei en antwoordde zeer duidelijk op alle vragen; hij schreef met gemak zelfs een langen brief, maar lezen kon hij niet : « Ik schrijf », zeide hij, « alsof mijne oogen gesloten waren, ik lees niet wat ik schrijf ». En ja, hij kon de woorden niet lezen, die hij daar straks geschreven had.

Woordlamheid : Priester Perier kon hoegenaamd geene zelfstandige naamwoorden meer

vinden. Om zijn kleed te vragen, zeide hij : Geef mij wat men draagt om gekleed te zijn.

Agraphie : Zekere heer L... was helder van geest, kon goed spreken en lezen. Men vraagt hem het woord « *Bordeaux* » te schrijven. Hij neemt het potlood en houdt het zeer handig vast, maar schrijven gaat niet, al spelt hij zelf de letters die in het woord voorkomen...

Ik verlaat dit punt, omdat het mij voor verschijnsels brengt die tot het gebied der geneeskunde behooren en vreemd zijn aan ons onderwerp, want wij richten ons tot personen die een gezond geheugen hebben. Haastig voeg ik er toch bij dat ieders geheugen, zonder ziek te zijn, toevallig en voor enkele oogenblikken aan eene der besproken krankheden lijden kan. Zoo gebeurt het dat men een woord niet vinden kan, al ligt het ook, gelijk men zeer wel zegt, op de tong of op de lippen. De schrijfwijze van een ons goed bekend woord ontgaat dikwijls en wij komen er maar op met het te schrijven .. zelfs in den donkere.

***

't Is van onze woordbeelden dat wij ons bedienen om de woorden te onthouden. Daaruit volgt dat de waarneming van de woorden, op welke wijze zij ook geschiede, altijd nuttig is, vermits zij ons telkens een beeld verschaft of een middel om ons het woord te herinneren.

De woorden bezien, ze hooren, ze uitspreken, ze schrijven, 't zijn dus al goede oefeningen, op voorwaarde, gelijk vroeger gezeid is, dat zij met aandacht gebeuren. Ja, hoe meer verschillende beelden van het woord men in het hoofd draagt, hoe beter men het onthouden, hoe vlugger men het zich herinneren zal. Ieder beeld is als een hamerslag om het woord dieper in de hersenen te drukken; als een wekker om het woord uit zijnen slaap te trekken.

Van een anderen kant blijkt door de ondervinding dat bij niet iedereen de verschillende beelden altijd dezelfde weerde hebben. Dit verschil heeft menigvuldige oorzaken : langdurige oefening, grooter aandacht, gedweeheid der hersenen, enz.

In dit opzicht verdeelt Charcot de menschen in *zieners*, in *hoorders*, in *bewegers*, in *onverschilligen*.

De eerste, zegt hij, gebruiken vooral de beelden van het gezicht; de tweede, die van het gehoor; de derde, die der bewegingen, terwijl de vierde nu eens deze, dan eens gene soort van beelden vooral benuttigen.

Te recht merkt J. J. VAN BIERVLIET (1) hierop aan :

« Cette classification de l'illustre professeur de la Salpêtrière semble beaucoup plus exacte pour la mémoire générale que pour la mémoire du langage. Il est fort facile

(1) *La Mémoire*, blz. 27.

de constater que tel homme retient beaucoup mieux ce qu'il a vu, tel autre ce qu'il a entendu; que d'aucuns sont obligés d'écrire, les autres de prononcer les textes qu'ils veulent fixer profondément. Mais par suite de l'éducation habituelle la plupart des hommes apprennent une foule de choses de la même manière : la géographie par les yeux, la table de multiplication par l'oreille. les lettres et les syllabes par l'oreille d'abord, par l'œil plus tard. Une enquête faite par M. Georges Saint-Paul sur le langage intérieur confirme nettement cette conclusion : l'auteur a été amené par l'observation des faits à distinguer deux espèces de types visuels; à côté du visuel en général, qui retient la couleur et la forme des objets, mieux que leurs autres propriétés sensibles, se trouvent les *verbo-visuels* retenant les mots sous forme de signes imprimés ou écrits; les types *auditifs purs* chez lesquels les sons persistent mieux que les couleurs, sont relativement rares : par contre, les *verbo-auditifs*, qui gardent la mémoire des mots dans l'oreille, sont beaucoup plus nombreux, mais les *verbo-auditifs* d'articulation, ceux qui conservent les mots à la fois sous forme de sons et de mouvements phonateurs, forment l'immense majorité des êtres parfaits.

« Voici les chiffres :

« *A*. Types à prédominance de verbo-articulation mentale avec images auditives accessoires, 72;

« *B*. Types à prédominance de verbo-audition mentale, 28;

« *C*. Types appartenant tantôt à la catégorie *A*, tantôt à la catégorie *B* selon la nature de leurs pensées, verbo-auditivo-moteurs par alternative, 20;

« *D*. Types à prédominance de verbo-visualisme vrai, 12. »

Zonder hierover nog nadere bijzonderheden te geven, mogen wij besluiten dat nooit een wel

gevormd mensch eene enkele soort beelden alleen benuttigen zal, maar dat iedereen nu eens *ziener*, dan eens *hoorder* of *beweger*, ja, terzelfder tijd én *ziener*, én *hoorder*, én *beweger* is.

Wanneer wij dus iemand b.v. *hoorder* heeten, bedoelen wij eenen persoon die, niet alleenlijk, maar vooral of in zeer veel gevallen op zijne hoorende verbeelding steunt. Dan, het geldt hier uitsluitend het geheugen der woorden, want ieders ondervinding en de proeven der geleerden zijn daar om te zeggen dat, al onthoudt men zeer gemakkelijk eene melodie, men soms zeer lastig en traag zekere woorden van buiten leert.

* * *

Zijt gij vooral een *ziener*?... Dan moogt gij zeker niet nalaten uwe oogen herhaaldelijk op de aan te leeren woorden te vestigen. Maar ik haast mij te zeggen dat zulken niet talrijk zijn : dat geheugen der woorden kan immers niet geoefend worden, voordat men lezen kan. Een *ziener*, wanneer hij denkt, ziet de geschreven woorden in zijnen geest. Hoort hoe een *ziener* zich beschrijft :

« Quand (1) je pense à un mot ou à une phrase, je vois assez nettement ce mot ou cette phrase impri-

(1) Aangehaald door F. Paulhan, *Revue philosophique*, nr 1, 1886, blz. 32.

més en caractères ordinaires, ou écrits de mon écriture ou de toute autre écriture; les lettres d'un mot se détachent assez bien, et les intervalles entre chaque mot écrit en noir m'apparaissent aussi. Je les vois en blanc. Toutes mes représentations de mots sont surtout visuelles. Pour retenir un mot que j'entends pour la première fois, il me faut lui donner tout de suite une orthographe; de même, quand j'écoute une conversation qui m'intéresse et que je veux me rappeler, il m'arrive souvent de me représenter au fur et à mesure la conversation écrite. »

Voor de *zieners* is dus, gelijk RIVAROL zegt, waarlijk de taal eene eenvoudige schilderij.

Al zijt gij geen *ziener,* toch kunnen zekere gezichtsbeelden u grooten dienst bewijzen. Om eenen zin die misschien weinig met de voorgaande betrekking heeft, wel te onthouden, kan 't voordeelig zijn eenige woorden er van te onderlijnen met een gekleurd potlood, ze in grooter letters of met bijzonderen inkt te schrijven, of de plaats goed op te merken die de zin op zekere bladzijde beslaat.

Zijt gij vooral een *beweger,* een *beweger* voor het schrijven?... Dan steunt gij, bij het herinneren van een woord, op het beeld van de beweging uwer vingeren, wanneer gij het schrijft. Zoo doet E. FOURNIÉ (1) zulken beweger spreken :

---

(1) E. FOURNIÉ, *Essai de psychologie*, 2me partie. chap. V.

« Je sens, quand je pense, que mes doigts agissent, bien qu'ils soient immobiles. Je vois intérieurement l'image que produit le mouvement de mes doigts. »

Zeer zeldzaam zijn zulke personen. Ik heb er eenen gekend. Het was een studiemakker die weinig bedeeld was. Alle dagen schreef hij herhaalde keeren de verplichte geheugenoefening op zijne lei over : het was, beleed hij mij tot mijne groote verwondering, het was voor hem het eenig middel om zijne les van buiten te leeren. Zeker hielpen hem ook de gezichtsbeelden, want, vooraleer de woorden af te schrijven, moest hij ze bekijken. Dan, de oefening is weinig practisch, omdat zij zooveel tijd vereischt.

***

Zijt gij vooral een *hoorder?* Waarschijnlijk min of meer, want, aangaande de woorden, is dit wel het geheugen dat ieder eerst van al en meest oefent : het eerste woord dat wij uitbrachten, was afgeluisterd en bijna iedereen hoort alle dagen meer woorden dan hij zelf er spreekt. Een *hoorder*, wanneer hij peinst, hoort zijne gedachten; wanneer hij stil leest, hoort de geziene woorden; wanneer hij spreekt, hoort voorop wat hij luide gaat zeggen; wanneer hij schrijft, dicteert wat hij inwendig hoort. Die inwendige stem, gelijk EGGER getuigt, is duidelijk te vernemen, vooral wanneer men te bed ligt en geerne slapen zou,

maar ach! niet slapen kan, omdat de gedachten.... niet zwijgen willen.

Zijt gij vooral een *beweger* voor het uitspreken? Iedereen, meen ik, behoort in meerderen of minderen graad tot dit slag. 't Is immers in die wijze dat wij ons noodzakelijk geoefend hebben van als wij leerden spreken, en nog altijd doen wij het voort, ten minste bij het uitbrengen van voor ons nieuwe woorden of van eens anders opstel. STRICKER was zulke beweger, en hoort wat hij schrijft :

« Quand (1), tranquillement assis, je ferme les paupières et les lèvres et que je viens à évoquer dans ma mémoire quelques vers bien connus, il me semble, si je fixe mon attention sur mes organes articulatoires que je parle intérieurement. Mes lèvres sont, il est vrai, closes; mes deux rangées de dents immobiles et presque entièrement rapprochées; ma langue même est immobile, partout en contact immédiat avec tout ce qui l'entoure. Je ne peux même, en concentrant toute mon attention sur mes organes vocaux, découvrir la moindre trace de mouvement. Et cependant il me semble que je prononce le vers auquel je pense. »

Wat STRICKER voor zich zelven opmerkt, zullen veel lezers ondervinden, indien zij de moeite willen doen zich zelven gade te slaan, wanneer zij stil aan het lezen of het peinzen zijn. Misschien

(1) STRICKER. *Du langage et de la musique.*

zelfs zullen zij, al blijven hunne lippen stil en opeen, eene lichte beweging van achter op de tong of in de keel voelen. Veel *bewegers* kunnen haast niet stil lezen, zonder de lippen le verroeren of eenige medeklinkers, b. v. *s*, te laten hooren; zij praten licht met zich zelven en, wanneer iemand hen aanspreekt, zeggen zij dikwijls met de lippen diens woorden na.

*
* *

Na al deze uitleggingen, mag ik bevestigen dat de beste oefening bestaat in de te onthouden woorden uit te spreken; dit om verscheidene redens waarvan ik de bijzonderste aanstip.

1° Die oefening is dienstig aan hen die tevens *hoorders* en *bewegers* zijn, dus, gelijk uit het vroeger aangehaalde blijkt, aan verreweg den grootsten hoop der menschen.

2° Zij verschaft noodzakelijk, als zij goed geleid is, drij gelijktijdige beelden, het gezichts-, het gehoors- en het motorisch articulatiebeeld.

3° « Opzeggen, toch bij de eerste oefening, is, gelijk professor VAN BIERVLIET zeer wel schrijft (1), uitspreken, articuleeren, in bewegingen der spraakspieren omzetten wat voorgesteld is onder den vorm van woorden, dus van geziene

(1) Naar de vertaling van *Esquisse d'une Education de la Mémoire*, door Dr. WILLEM DE VREESE.

en gehoorde teekens. » Die omzetting vraagt noodzakelijk én tijd, én inspanning, én aandacht. Maar, wordt het articulatiebeeld, door het uitspreken, diep ingeprent, dan geschiedt het uitspreken even ras als het inwendig zien en hooren, dus tijd gewonnen; dan ook wordt het opzeggen ten deele of geheel werktuiglijk, dus zonder verdere inspanning, gelijk alles wat gewoonte is of er naartoe gaat; dan eindelijk wordt haast alle aandacht overbodig : beginnen is voortgaan; 't is op schaatsen rijden : een enkel stootje en ge glijdt verscheiden meters verre.

Vandaar dan ook dat de spreker, in plaats van heel zijnen geest op de gezichts- en gehoorsbeelden te vestigen, wat veel de vrijheid belemmert, zijne aandacht ook zal mogen wijden aan zijne houding en gebaren, en niet licht, door iets bijzonders te zien of te hooren, uit zijn lood zal geslagen zijn.

Wanneer nu zal die oefening goed geleid zijn? Want de waarneming van den gehoors- en bewegingszin moet aan zekere vereischten voldoen, wil zij haar einde bereiken.

Men kan de woorden te stil en te luide lezen; te stil, zoodat men zelf ze niet hoort, en dan vormen zij geen nieuw gehoorsbeeld noch verfrisschen het reeds gevormde; te hard, zoodat zij

den gehoorszin storen : dan is het beeld ten minste zeer duister; dan ook is het haast onmogelijk wel te articuleeren, vermits wij al onze krachten aan de klinkers verspillen en er geene meer overhouden voor het uitbrengen der medeklinkers.

En krachtig articuleeren is volstrekt noodzakelijk. Lezen volgens gewone wijze is niet voldoende, want in het gemeenzaam spreken klinkt menige letter maar half of valt geheel weg. Iedere letter, ook iedere medeklinker, moet volledig uitgesproken worden, zooniet is het beeld der articulatie onvolledig.

Juist om, bij het lezen, geen enkel bestanddeel der woorden te verwaarloozen, is het noodig dat men ze, de eerste, zelfs de tweede maal, goed bekijke en ondertusschen zich zelven streng bewake.

Door ondervinding is mij gebleken dat veel personen, en zeker de *hoorders*, al licht door den klank hunner stem verstrooid zijn. Daarom vind ik het goed, voor de kracht der stem, den volgenden regel te geven : Spreek de woorden zoo uit dat gij door u zelven, maar door niemand anders gehoord wordet. Dit bekomt gij gemakkelijk door stil, zonder gerucht uit te spreken en intusschen met uwe handen uwe ooren te stoppen.

Daargelaten dat zulke houding zeer voordeelig is om door niets uitwendigs verstrooid te worden, moet gij niet meer vreezen uwe stem te vermoeien of aan de u omgevende personen tot last te dienen.

Zoo verstaan, kan, zonder het minste bezwaar, het opzeggen in alle genootschappen en onderwijsgestichten aanbevolen en toegepast worden.

Men kan de woorden ook te rap of te traag lezen; te rap, zoodat de waarneming van het eene woord geenen indruk in de hersenen maken kan, omdat, vooraleer zij voltrokken was, reeds die van het volgend woord begon : dus geene volledige beelden (1); te traag, zoodat de woorden niet meer aaneenhangen, welk aaneenhangen een gemak voor het geheugen is, waarin alles wat voor tijd en ruimte gelijk is, op wonderbare wijze samenkleeft, dus malkander opwekt.

Al wat nu volgt, is eene aaneenschakeling van middelen om die eigenschap van het geheugen te voldoen.

Doch eerst een bewijs daarvan. Moest men mij nu vragen eenige gebeden op te zeggen van die welke wij dagelijks in de mis stil van buiten moeten lezen, ik zou waarschijnlijk niet kunnen. En toch nooit faal ik in de mis, juist omdat ik dan, onder andere, geholpen ben én door de plaats waar ik sta, én door de voorwerpen die mij omgeven, én door het gewaad dat ik draag.

---

(1) « Les mots prononcés à raison de deux par seconde se fixent parfois de façon incomplète; quand on procède avec lenteur, en prononçant seulement un terme par seconde, le sujet peut mieux comprendre et en outre, il a le temps d'associer aux tests des souvenirs réveillés; ces associations facilitent singulièrement la reconnaissance. » J. J. VAN BIERVLIET, op. cit., blz. 316.

Verbeeld u, wanneer gij de woorden van buiten leert, op de plaats te staan waar gij spreken zult en vóor het publiek dat u hooren moet.

Lees de woorden met dezelfde stembuigingen die gij in uwe voordracht gebruiken zult.

Wek in uw hert de gevoelens op die bij de uitgedrukte gedachten behooren.

Vrees zelfs niet vóor uwen spiegel te gaan staan, regelmatig bij bepaalde deelen dezelfde gebaren te maken en dezelfde gelaatsuitdrukking te hebben, en die wel waar te nemen.

Dan, dan moogt gij rekenen op uw geheugen. want gij hebt het de volheid zijner macht gegeven: het geziene woord, het gehoorde woord, het gesproken woord, de logische, de stoffelijke band tusschen de woorden, de plaats, de toon, het gevoel, het gebaar, de uitdrukking, 't zijn zooveel dienaars die, elk op zijne manier, de van buiten geleerde woorden bij de voordracht op uwe lippen zullen komen leggen.

Kanunnik AMAAT JOOS.

EEN NIEUW FRAGMENT
VAN
LODEWIJK VAN VELTHEM'S
« SPIEGEL HISTORIAEL ».

Dit nieuw fragment van Lodewijk van Velthem's *Spiegel Historiael*, waarvan op de volgende bladzijden een afdruk voorkomt, bestaat uit een dubbel blad perkament, dat onlangs ontdekt werd in een foliant van de bibliotheek der Leuvensche hoogeschool. Het zat daar als achterste schutblad (1) vastgelijmd in een exemplaar der Parijsche uitgave van 1544 van de *Opera Omnia* van den hl. Epiphanus (310-403) (2), met welk werk nog een ander van theologischen inhoud werd samengebonden (3). Dit boek heeft vroeger deel uitge-

---

(1) Als voorste schutblad werd insgelijks een blad perkament van een handschrift gebruikt, nl. van een Latijnsch hs., bevattende een soort van bijbelsche geschiedenis; dat stuk is voor ons van geen belang.

(2) Ziehier het begin van den zeer langen titel: *D. Epiphanii* || *episcopi Constantiae Cypri, con* || *tra octoaginta haereses opvs, panna-* || *rium, siue arcula, aut capsula Medica appellatum,* || *continens libros tres, & tomos siue sectio-* || *nes ex toto septem* : || *Iano Cornario Medico* || *Physico interprete.* || *Item.* || *Eiusdem D. Epiphanii epistola* || *siue liber Ancoratus appellatus, docens de uera fide* || *christiana.* || ...... Parisiis || *apud Viuantium Gaultherot...... 1544.*

(3) De titel van dit werk luidt: *Enarrationes vetustissimorum* || *theologorvm, in acta qvidem* || *apostolorvm et in omnes D. Pavli ac ca-* || *tholicas epistolas ab Oecumenio* : *in Apoca-*

maakt van de bibliotheek van het *Collegium Atrebatense* of het « Atrechts college », een der talrijke « Colleges » van de oude universiteit (1); dat blijkt uit den lederen band zelf, waarop het wapen van dit college staat ingeprent, met het opschrift *Collegium Atrebatense*, alsmede uit eene aanteekening op het titelblad van eerstgenoemd werk : *Bibliotheca Collegij Atrebatensis.*

Ons blad perkament is eigenlijk een stuk van een in tweeën geplooid vel, dat het binnenste van een katern geweest is; de rechter kant en de bovenste zijde zijn afgesneden, ten gevolge waarvan aan elke kolom bovenaan negen of tien regels ontbreken. Het meet nu nog 325 millim. bij 217 (grootste breedte); op elke zijde staan twee kolommen van elk omtrent 40 verzen.

Blijkens het schrift, dat regelmatig, duidelijk en goed leesbaar is, moet dit hs. uit het midden van de 14de eeuw dagteekenen. Het fragment is te klein van omvang om vele eigenaardigheden te vertoonen; de voorkomende afkortingen zijn de gewone voor *m* en *n*, voor *er, ar* en *aer*, voor *et*, *con* (*ꝯste*, *ꝯroot*) en *quam* (q̃m); voorts nog de zeldzamer *R's* (= ridders) en *ged'* (= gedaen).

Ipsim ve- || *rò, ab Aretha Cæsareæ Cappadociæ* || *episcopo magna cura* || *collectae :* || *Iohanne Hentenio interprete.* || *Selecta quædam fragmenta ex D. Epiphanio Cyprensi......* Antverpiae in ædibus Iohannis Steelsij. || M. D. XLV. mense Maio.

(1) Over dit *Collegium Atrebatense* zie eenige bijzonderheden bij E. REUSENS, *Documents relatifs à l'histoire de l'université de Louvain* (1425-1797), dl. III (Leuven, 1881-1885), blz. 155-167, en bij EDW. VAN EVEN, *Louvain dans le passé et dans le présent* (Leuven, 1895), blz. 588.

Ieder hoofdstuk begint met een roode of blauwe hoofdletter, over drie versregels verdeeld, maar zonder eenige versiering. De opschriften der hoofdstukken zijn met zwarten inkt door den kopiïst zelf geschreven; het er bij behoorend cijfer is telkens rood doorstreept (met uitzondering van hoofdst. xlv). Rood doorstreept, elk afzonderlijk, zijn ook de hoofdletters waarmede ieder vers aanvangt.

De tekst van ons fragment, acht kolommen van omtrent 40 verzen, dat is dus ± 320 verzen, op malkaar volgende met achtmaal een kleine leemte van telkens een tiental regels, behoort tot het vijfde boek van Lodewijk van Velthem's *Spiegel historiael;* hij loopt van ongeveer het midden van het 44e hoofdstuk tot bijna het einde van het 49e. Men weet, dat op deze plaats het teksths., door LE LONG uitgegeven, eene nog al aanzienlijke leemte heeft, nl. van het begin van het 42e tot midden in het 46e hoofdstuk. De Gentsche fragmenten, door M. DE VRIES en E. VERWIJS beschreven en uitgegeven in hunnen *Spiegel historiael* van Maerlant, 3e deel (Leiden, 1863), blz. 455 en vlg., vullen deze leemte gedeeltelijk aan, terwijl naar hunne berekening, er nog omtrent 120 regels blijven ontbreken. Welnu, van die 120 ontbrekende verzen doet ons fragment er ons de kleine helft van aan de hand, nl. 53 regels; dat is wel eene niet onbelangrijke aanwinst.

Nieuw zijn : 1°) het einde van het 44e hoofdstuk en het eerste vers van het 45e, waardoor — althans voor het grootste gedeelte — het

ontbrekende wordt aangevuld van den tekst voorkomende bij DE VRIES en VERWIJS op blz. 459, eerste kolom; 2°) de tweede helft van het 45e hoofdstuk en gedeeltelijk het begin van het 46e, dat volgt, bij DE VRIES en VERWIJS, op den tekst van dezelfde bladzijde, tweede kolom, na v. 40, en alzoo deze gaping vult.

Brengen de vijf zesden van het Leuvensche fragment ons echter geen nieuwen tekst, toch is eene tweede, respect. derde lezing van den bekenden niet onwelkom; immers, al zijn de afwijkingen niet buitengewoon gewichtig, al zijn enkele zelfs minder goed dan de lezing van den uitgegeven tekst, op eenige plaatsen nochtans verdienen zij de voorkeur. Daarom scheen het ons de moeite waard dit stuk bekend te maken, in afwachting dat het worde opgenomen, ten minste voor zoover nuttig zal geoordeeld worden, in Prof. De Vreese's nieuwe uitgave van Velthem's *Spiegel*.

Wij hebben nog alleen op te merken dat deze uitgave zoo getrouw mogelijk den tekst van het hs. weergeeft, met dien verstande, dat de afkortingen opgelost zijn, *i* en *j*, *u* en *v* naar hunne hedendaagsche klankwaarde gebruikt, hoofdletters en leesteekens aangebracht. Van elke verandering aan de lezing van het hs. is rekenschap gegeven in de aanteekeningen (die veranderingen zijn in den tekst met cursieve letter gedrukt); toevoegingen staan tusschen rechte haakjes.

C. LECOUTERE.

Leuven, 20 September 1906.

p. XLIV) f° 1 r° a Wel met .ccc. man
Doe maecten si groot geruchte dan
Al offer .M. hadden gewesen.
Die viande worden doe in vresen
Ende worden daer of te barenteerd
So seere, dat si worden ghesconfierd,
Ende vloen alle dattere was,
Ende lieten also den pas.
Dus wan dien keyser den pas gereet
So datmen daer niet ne street,
Want si .ccc. ofte min
Die vanden berge togen in,
Ende daden se vlien met scanden groot.
Nu vloe dus gheent conroot
Te Florensen waert met haesten,
Want daer doe ten alre naesten
Ghetogen was; daer toghen si in.
Daer ontsagen si den keyser min
Dan si ten passe daden, godweet.
Hier sulsi seggen ghereet
Den keyser te weder stane van al;
Al hebben si voren ghehadt mesval,
Si sullen[*t*] wreken hier te stat :
« Want hi es nu in onse gewat
So verre comen, dat verstaet,
Dat hi van hier niet ontgaet ».

1 Het bovenste gedeelte van de letters is weggesneden.

5 *daer* voluit in het hs.; evenzoo beneden 10, 17; voorts nog XLV 44, 54, 61; overal elders *d'*.

15 *waert* voluit in het hs.

18 In het hs. *D'*, zooals telkens aan het begin van het vers, behalve XLV 22.

Hoe die keyser Florensen belach ende haren wijngaert af dede houwen .xlv.

Doe dese dus gevloen waren,
So trac die keyser ooc daer naren
Ende volgedem upten voet
Tote Florensen der stede goet,
Ende in enen cloostre bider stat
So nam hi sine herberge na dat.
Daer lach hi in wel te ghemake
Ende visierde in welker zake
Hoe hi die stede mochte winnen.
Te heme ne conste niemen van binnen
Ghecomen no niemen uter stat
Ne conde ontfaren na dat
b . . . .
Men scoot seere . . . . . .
Ende warp met bliden grote steene.
Daer wart .i. assaut ghemeene,
Maer hen ha[*l*]p niet, weet dat wel.
Het was nochtan herde fel
In beeden ziden, uptie ure,
Maer die vesten entie mure
Waren so groot ende so vast,
Dat niet besloot .i. bast
Wat dat si daer ane daden.
Si moetent anders sins begaden,
Sullen sijt winnen, dat weet wel.
Dus laghen si daer altenen rebel,
Tote dat al vertert was mede

Hoofdst. XLV. Titel *wijng't*. — De vv. 2-41 komen overeen met die van het Gentsch fragment bij DE VRIES *t. a. pl.*, p. 459, 1e kolom, vv. 1-40.

6 De *h* van *hi* verbeterd uit eene *s*.

8 Na *visierde* nog het eerste been van eene *n* of *m*.

22 Het overige is weggesneden.

24 *Daer wart* voluit aldus in het hs.

25 Hs. *M'* zooals telkens aan het begin van den versregel.

Dat gheleghen was om die stede,
So dat menne vant wat verteren
Negherande dinc van lijfneren.
Als dit die keyser heeft vernomen
Es hi banderside der stat comen,
Ende heeft daer sijn liegen anevaen
Ende sine viande al daer beslaen
Ende asselgierde alle dage,
Ende leide daer so nouwe lage,
Dat si niewer ne conden uut.
Haren wijngaert ooc al over luut
Dedi houwen vor haer ogen;
Nochtan ne dorren si niet pogen
Ute te comene tenen stride.
Dus lach die keyser tesen tide
Vor die stat met here groot
Ende maket daer omme so bloot,
Datmen gheene dinc daer vant,
Het was ghewoest daer omtrant.
Men hadde wa.r an slaen die hant.
Die lieden worden seere ghescant
Die omtrent die stat saten;
Si begonden hem ooc seere maten
Die in die stat beleghen waren;
Hadden si ghewcten hoe ontfaren,
Som die daer binnen quamen

(XLVI) v° a . . . .

Ende nieme[n] ne conde verstaen
De . . . den . . . gene saen
Die vrouwen mede vander minnen
Dies ic u een deel dede bekinnen
H[i]er voren. Nu hort hier die zake,

55 *Waer* voluit in het hs.

XLVI vv. 7-40 komen overeen met den tekst van het Gentsche fragment bij DE VRIES, blz. 459 2e kolom vv. 1-34.

Waerof dat quam dese sprake.
Rudders waren hier toe vercoren,
Alsic u seide daer te voren,
Dat si den keyser souden bestriden
Vro ende spade in allen tiden
Entie passe so beleegen,
Dat sise hem souden wederseggen,
Ende daer omme was hem te lone
Van edelen vrouwen ende scone
Juweele ende ghiften ghegheven,
Dat si te vrovliker souden leven;
Ende hare minne was hem beheten
Ende alle vrienscap, wildijt weten,
Die vrouwen met lieve mogen doen.
Daer jeghen ne soude gheen occuzoen
Wesen, waert so dat si
Wederstaen mochten den keyser vri,
Dat hi te Rome ne come niet.
Dit was haer ghelof. Nu ziet,
Hoe wel si dat hebben ghedaen.
Ende hier up hebben si ontfaen
Der vrouwen sconede ende up minne.
Maer dese minne dochte mi dinne,
Dat si noch nie in geenen pas
Ne bestreden den keyser vor das;
Ende waer dat si lagen voren
Ende si vanden keyser horen,
Ghingen si vlien eer hem quam noot.
Dese minne dinct mi niet groot,
Ofte si waren alte blode.
Nu seitmen, dat in groten node
Die minne menege hevet brocht,
Daer hi wonder omme heeft gewrocht.
Ooc seitmen, dat soe maket coene
Den man in goeden saysoene

. . . .

11 *beleegen* : de *c* is boven den regel bijgeschreven.

b Ghedaen also scone belof
Van sulken vrouwen alse dat waren,
Ende si mi hadden gegeven daer naren
Hare sconeit up rechte minne,
Ende vort te sine mine vriendinne
Te minen live also vort an,
Ende .i. ruddere ware dan,
Die mi des hadde vermeten,
Ende ict der vrouwen hadde beheten :
Ic hadt gheaventurt dor hare,
Watter mi af comen ware,
Om te blivene in haer minne,
Ende sulke vrouwe daer mede te gewinne;
Dat haddic emmer daer anegaen,
Al hadder mijn leven anegestaen,
Alst ooc hadde bi aventuren;
[*Maer*] haddic mogen gheduren
[*I*]nden strijt ende ute comen,
[*E*]nde mire vrouwen mogen begomen
Eene werf anden strijt vermaert,
Dat ware mi .c. dode waert;
Entie soudic daer omme liden
Met rechte om haer soete verbliden.
Fy! die minne hebben wouden
Ende hem niet dorsten verbouden,
Dat si eens hadden ghestreden
Dor der minnen werdich[*ed*]en,
Hets wel recht datmense hate
Ende om dese sticken late,
Alst ooc sal met rechten trouwen.
Nu hort vort van den vrouwen.

XLVI 50 tot het einde toe, komt overeen met den tekst bij LE LONG, blz. 356 *seq.*

50 De bovenste helft van 't laatste woord is weggesneden.

69-70 *vermaert* en *waert* voluit in het hs. (*v'maert*).

Hoe dese vrouwen die ridders verspraken ende hare sconede weder hiesschen .xlvij.

Die vrouwen nu hebben vernomen,
Dat die keyser vort es comen
Tote Florensen met stouten moede,
Ende dat hi leden es al die hoede
Ende alle passe, dat verstaet,
Daer si toe hadden toeverlaet.
f° 2 r° a . . . .
Ghine durt nemmeer wanen
Van onser minnen, dat verstaet,
Want uwe blode, vule daet
Heeft u nu vele eeren benomen.
Ghi hadt ghelovet, dat soude comen
Die keyser te Rome nemmermeer;
.iij. passe haddi te lidene meer,
Daer ghine altoos sout weder striden;
Ende ghine dorst sijns niet ombiden!
Ende dese es hi alle nu noch leden
Ende van u ooc ombestreden.
Te Grosset gincdi vlien;
Te Pont Amolle gindi na dien,
Ende vermaet u te wrekene daer;
Ende doe die keyser u quam naer
Vlodi doe te Rome binnen,
Ende daer lieti up u winnen
Tcapitoel vander stede,
Ende daer na die stat ooc mede,
Ende lietene die cardenale dwingen,
Ende moest ooc mede des ghehingen,
Dat menne croonde in die stat;
Ende daer na weder tooch na dat
In u lant wide ende zide,

21 het hs. heeft zeer duidelijk ***nemmenmeer.***

28 *gindi* behoeft niet veranderd te worden in ***gincdi*, daar,** volgens mededeeling van Prof. DE VREESE, ***gindi* meermalen bij** VELTHEM voorkomt.

31 hs. *Vlode.*

Ende hevet al ghewoest met stride,
Ende es ghevaren met ghewoude
Also verre alsi selve woude.
Ghi die onse sconeit naemt,
Die u te hebbene niet betaemt,
Noch onse minne, dat wel weet,
Nes niet wel an u besteet,
Want ghine sijt niewets wert.
Nu gheeft ons weder nu ter vert
Onse prosent, dat gi hebt nu,
Wi sullent geven, segwi u,
Des keysers rudders, diet al durvechten,
Ende sullen wi hem verplechten
Onser minnen, si u cont;
Si hebbent verdient in alre stont
b . . . .

Der rudders antworde hier up dese sprake .xlviij.

Deser rudders .c. was,
Die hem beromt hadden das
Ende waren Chatelongeeren,
Ende hadden ghemaect, den vrouwen teren,
Wapijnrocke ende wapine,
Allegader van enen tekine
Ende van ere paruren mede.
Dese, doe si horden ter stede
Dat se die vrouwen dus versprak[*en*]
Ende hem verweren dese saken,
Antworden si, dat si noch bet
Hare sconeit souden berechten met;
Want nu es hi comen her upt velt
Recht binnen onser ghewelt,
Ende wilde hi hier iet gheduren,
Wi sullen prouven onse aventuren.

40 *ghewoest* is verbeterd uit *gheweest*, maar de verbetering is met zeer weinig inkt aangebracht en daardoor op 't eerst gezicht haast onmerkbaar.

vv. 47 en 48 *wert* voluit in het hs, en *vert* afgekort (*v't*).

16 hs. *prouwen*.

Hiers noch waer .i. begin gedaen :
Sine weten noch niet sonder waen
Waer ane dat si sijn ghesparret.
« Ghi hebt nu te lange gemerret,
Spraken die vrouwen alle doe,
Dat es hi, hi es comen toe.
So doedi halen best .i. net
Daer ghise alle vaet hier met.
Wi duchten, si sullen u ontflien,
Dat wi niet ne sulle[*n*] zien
Van u die grote pongise ende scone;
Maer wi wanen bat dat gone,
Dat ghi niet uut sult trecken durren
(Want ghi sijt van crancken purren)
T[*e hem*] waert iet te doene.
Maer te vliene sidi coene;
Daer af gheven wi u den prijs.
Wi sien u int vlien herde jolijs.
Entrouwen, ghi hebt recht daer an,
Want ombeidi sijns, weet dan,
Dat ghi gheslegen wezen sout.

v° *a* . . . .

43 Comdi hem bi, ghi sijt verdomt ».
Die rudders antwordden den vrouwen fier :
« Onser nes maer .c. hier,
Ende haerre es .i. here groot ».
Daer up antwordden die vrouwen bloot :
« Daer wert noch toe .i. prouven gedaen ».
Alle die vrouwen ghemeenlike zaen
Willen uter stat ombieden
Te prouvene an skeysers lieden
In derre manieren, alsic u
Ter wilen sal seggen nu.

19-20 *ghesparret* en *gemerret* voluit.
22 Na het eerste *hi* staat een punt in het hs.
48 hs. *ged'*.

Van ere lettren die de vrouwen sendden an skeysers rudders ende die rudders weder toten vrouwen .xlix.

« An edele liede ende vroede,
Crachtich ende stout van moede,
Des keysers rudders, di wi loven
Van alre vromicheden boven!
U groeten die vrouwen van Florensen
Ende ombieden u alse tenen wense
Hare vrienscap ende hare houde,
Ende bidden u, heren, menichfoude,
Dat ghi ons doet ene bede
In alle vrouwen werdichede
Dat wi u bidden sullen ter stont.
Ghi heren, gi rudders, wi doen u cont,
Dat hier .c. rudders sijn binnen,
Die gerne eren souden gewinnen,
Ende ute souden comen jegen u,
In dien dat uwer .c. nu
Comen willen alleene upt velt
Sonder enich ander ghewelt.
Woudi dit doen dor onse bede,
Wi soudens u danken mede
Ende soudens ons beloven zeere ».
  Doe dese bodscap quam int here
Wasser daer so vele van dien
Die te stride waert wilden tien,
Dat sire o[*m*]me vechten wilden vorwaer
v° *b* . . . .
« Wi die u in rechter trouwen
Groeten ende doen ooc bekinnen,
Dat wi om loon van uwer minne
Ende vele dor alre vrouwen eere
Willen doen, noch vele meere
Da*n* gi hebt ons omboden nu.

XLX 14 *souden* verbeterd uit *songen*.

41 Hs. *Dat*. De zin vergt *dan*. In v. 39 staat in het teksths. *mede* in plaats van *vele*; maar onze lezing moet toch, dunkt mij, niet gewijzigd worden. Het Gentsche fragment heeft ook *vele*.

Vrouwen, wi doen verstaen hier u :
Sent hem honderden nu hier uut:
Wi willen verzekeren over luut,
Dat onser maer .lxxx. sullen comen,
Ende willen die .c. heren begomen
Dat hem dat leven rouwen sal.
Ooc willen wi nu zekerheit doen van al,
Dat ons niemen in staden sta
(Hoe so die dinc verga)
Van onsen lieden, verstaet wel dat.
Ooc willen wi, dat uter stat
Hem te hulpen niemen come an.
Dit willen wi blidelike doen dan,
Ghi vrouwen fijn, d*o*r uwe bede
Ende dor uwe minnen te hebne mede ».
  Doe dese lettren ane scouwen
Vander stat die edele vrouwen,
Waren sijns blide herde seere,
Ende ghingen met enen curten kere
Toten .c. rudders saen,
Ende daden hem dese dinc ve[*r*]staen.
Maer sine wildens in ghere maniere
Daer ane vaen. Doe seiden sciere
Die vrouwen : « Ghi hebt nu recht;
Hets quaet comen int ghevecht.
Ghevet ons onse sconeit weder saen:
Ghi hebt *tsi*ppa*n*s ghenouch gedaen.
Sondere iet baten of sijn comen,
Mer hadt hier wel an vernomen.
Hens niewets wert u vermeten.
Waren si also beseten
Van u als gi hier van hem nu sijt,
Ic weet, dat gi niet lange tijt

43 De *h* van *honderden* uit eene *m* verbeterd.
50 Vóór *verga* staat *ga*, doorgehaald.
55 d*o*r : hs. *der*.
68 Hs. *stappans* dat hier kwalijk past. Over *sippan* zie *Mnl. Wdb* op *cypan* en vgl. Tijdschr ft, IV, 201.

Vergadering van 17 October 1906.

Aanwezig : de heeren JAN BROECKAERT, bestuurder; KAREL DE FLOU, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Dr. H. CLAEYS, Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, Mr. JULIUS OBRIE, Th. COOPMAN, JAN BOLS, DES. CLAES, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, Dr. L. SIMONS, ADOLF DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. WILLEM DE VREESE, JAC. MUYLDERMANS, J. HELLEPUTTE, JAN BOUCHERIJ, Baron DE BETHUNE en AMAAT JOOS, werkende leden;

de heer OMER WATTEZ, briefwisselend lid.

De heeren Dr. HUGO VERRIEST en Dr. C. LECOUTERE, briefwisselende leden, hebben laten weten dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

De heer Edw. Gailliard, bestendige secretaris, leest het verslag over de September-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Aangeboden boeken. — Daarna legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de boeken aan de Academie aangeboden :

Door de Regeering :

TIJDSCHRIFTEN : *Bibliographia philosophica ou Sommaire idéologique,* 25 Août 1906. — *Arbeidsblad,* nr 16, 1906. —

Bibliographie de Belgique. Première partie : *Livres*, nos 17-18; deuxième partie : *Publications périodiques*, nos 17-18. — *Revue Néo-Scolastique*, no 3, 1906.

Door de Katholieke Hoogeschool te Leuven :

Annuaire de l'Université catholique de Louvain. Années 1904 à 1906.

Université catholique de Louvain. Bibliographie. Deuxième supplément, 1901-1903.

Id. Troisième supplément, 1903-1905.

Door de Studentencommissie ter vervlaamsching der Gentsche Hoogeschool :

Handelingen van het zevende Studentencongres voor de vervlaamsching der Gentsche Hoogeschool, gehouden te Gent, den 18 *Februari* 1906. Gent, z. j.

Door het Uitvoerend Comiteit der Tentoonstelling van Luik in 1905 :

La Nation Belge, 1830-1905. *Conférences jubilaires faites à l'Exposition Universelle et Internationale de Liége en* 1905. Liége, Bruxelles, s. d.

Door de Commissie van Advies voor 's Rijks Geschiedkundige Publicatiën bij het Rijksarchief, te 's Gravenhage :

Gedenkstukken der Algemeene Geschiedenis van Nederland van 1795 *tot* 1840, *uitgegeven door* Dr. H. T. COLENBRANDER. Tweede deel. *Vestiging van den Eenheidsstaat*, 1795-1798. 's Gravenhage, 1906.

Door de Accademia dei Lincei, te Rome :

Rendiconti della Reale Accademia dei Lincei, Classe di scienze morali, storiche e filologiche. Serie quinta. Vol. XIV en 1o-2o fasc. van Vol. XV.

Door de Kungl. Universitets Bibliotheket te Upsala :

Schweden, ein kurzer Führer durch Schwedens Geschichte, Wirtschaftsgebiete, soziale Verhältnisse, Unterrichtswesen, Sport, Kunst, Natur etc.; herausgegeben von Verein zur Förderung des Fremdenverkehrs (*Turisttrafikförbundet*) *Stockholm*. Stockholm, 1906.

Door den heer J. BROECKAERT, bestuurder :

Lofdichtjes op Dendermonde, door JAN BROECKAERT. Overgedrukt uit *De Vlaamsche Kunstbode*, 1906.

Door den heer Dr. H. CLAEYS, werkend lid :

Gulden Jubelfeest van het vijftigjarig priesterschap van Zijne Doorl. Hoogw. Mgr. den Bisschop van Gent. Gent, 1906.

Door den heer JAN BOUCHERIJ, werkend lid :

Zuidnederlandsche Maatschappij van Taalkunde, Handelingen. Nr I. Antwerpen, 1906.

Door den heer JAN BOUCHERIJ, te Antwerpen (namens het Gemeentebestuur van Deventer, Holland) :

De Cameraars-Rekeningen van Deventer, uitgegeven door Mr J. ACQUOY, archivaris der Gemeente. Zesde deel, derde stuk 1386 en 1387. Deventer, 1906.

Door den heer Dr J. TE WINKEL, buitenlandsch eerelid, hoogleeraar te Amsterdam :

Willem Bilderdijk als dichter gehuldigd. Rede gehouden te Amsterdam op 1 *October* 1906, door J. TE WINKEL, hoogleeraar te Amsterdam Amsterdam, Pretoria, z. j.

Door den heer Dr. A. KUYPER, buitenlandsch eerelid, te 's Gravenhage :

Bilderdijk in zijne nationale beteekenis, door Dr. A. KUYPER. *Rede gehouden te Amsterdam op* 1 *October* 1906. Amsterdam, Pretoria, z. j.

Door den heer ALBERT BOLLANSÉE, leeraar aan de Middelbare School te Brugge :

Germaansche Beelden uit de Godensagen, door ALBERT BOLLANSÉE. Gent, z. j. (1906)

Door den heer L. LIEVEVROUW-COOPMAN, te Gent :

Oom Jan (1830 1905), door M. LIEVEVROUW-COOPMAN, hoofdonderwijzeres te Gent. Gent, 1906.

Door den heer L. MAETERLINCK, te Gent :

A propos d'une œuvre de Bosch au Musée de Gand. (Overdruk.) Z. pl. of j.

Door den heer C. MARESCAUX, te Brussel :

Tijdschrift voor Belgische Notarissen onder het Bestuur van C. MARESCAUX. Zesde jaargang : 1905-1906. Brussel, 1905.

Door den heer D. DE SOMVIELE, te Thielt :

Nieuw-jaer-wensch opgedregen op zy Gensch aen de keunstminnende letmaeten van de Société philarmonique onderhouwen

in de zaele van de gewezene Sodaliteyt in de Meire te Gend. Tot Gend, bij Bernard Poelman, op d'Hoogpoorte in 't gekroond Zweird. *Z.* j. (1797.)

Door de Redactie :

Het Boek. Maandschrift uitgegeven door het Syndicaat der Boeknijverheden van Oost-Vlaanderen. Nr 2, 1906.

De Tuinbode, nr 10, 1906.

Ingekomen boeken. — Voor de Boekerij der Academie zijn ingekomen :

De Gids, October 1906.

De Beginselen der Typografie, door F. VAN DER WAL, redacteur van « *Ons Vakbelang* ». Meppel. (Arnhem, *z.* j.)

Ruildienst.

Biekorf, nr 18, 1906 — *Christene School,* nr 22, 1906. — *Dietsche Warande en Belfort,* nr 10, 1906. — *Den Gulden Winckel,* nr 10, 1906. — *De Katholiek,* Oct. 1906. — *Het Katholiek Onderwijs,* nr 12, 1906. — *De Maasgouw,* nrs 7 en 8, 1906. — *Nederlandsch Archievenblad,* nr 1, 1906-1907. — *Neerlandia,* nr 9, 1906. — *Noord en Zuid,* nr 10, 1906. — *Onze Kunst,* nrs 9 en 10, 1906. — *De Opvoeder,* nrs 26 en 27, 1906. — *De Opvoeding,* nr 10, 1906. — *De Schoolgids,* nrs 37-39 en blzz. 257-272 van « *Studiën op de Pædagogie* », door ROELAND VAN DE CASTEELE. — *Taal en Letteren,* nrs 8-9, 1906. — *Het Vlaamsch Bestuur,* nr 8, 1906. — *De Vlaamsche Gids,* nr 5, 1906. — *De Vlaamsche Kunstbode,* nrs 8-9, 1906. — *Vragen van den Dag,* nr 10, 1906.

Mededeelingen namens Commissiën.

1°) **Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde.** — De heer K. DE FLOU, secretaris der Commissie, legt het volgende verslag ter tafel over de vergadering van 1 Augustus 1906 :

Zijn aanwezig : de HH. GAILLIARD, voorzitter; BROECKAERT, COOPMAN, Jhr. DE GHELDERE, Jhr. DE PAUW, Dr. W. DE VREESE, leden, en KAREL DE FLOU, secretaris.

Over het ingediende werk van den H. VANNÉRUS, over *de wolleweverij te Diest*, wordt er lezing gegeven van de verslagen der HH. Dr. DE VREESE, Jhr. DE PAUW en EDW. GAILLIARD. Hun advies is gunstig. Het werk van den H. VANNÉRUS zal in de *Verslagen en Mededeelingen* der Academie opgenomen worden.

Bespreking van het ontwerp van Reglement. Artikel 9. Uit eene toelichting van den H. Dr. DE VREESE volgt, dat er geene verkortingen cursief zullen opgelost worden, en dat er tegen toekomend jaar een ontwerp van onderrichting daarover bij de Commissie zal kunnen ingeleverd worden.

De tekst van artikel 9 wordt aangenomen :

ART. 9. *De tekstuitgaven, vanwege de Commissie in het licht te geven, zullen, voor zoover zulks met de eischen der wetenschap overeen te brengen is, bewerkt worden naar een door de Commissie vast te stellen methode.*

Artikel 10 wordt aangenomen zonder bespreking. Het luidt als volgt :

ART. 10. *Elk werk, van welken aard ook, tekstuitgave of anderszins, dat der Commissie wordt aangeboden door hare leden, of dat door anderen, hetzij uit eigen beweging of ten gevolge eener opdracht der Commissie werd ondernomen, wordt in handen gesteld eener door deze te benoemen subcommissie van twee, of zoo noodig van drie leden, om er over verslag uit te brengen met een beredeneerd advies of het ingeleverde werk waardig is vanwege de Koninklijke Vlaamsche Academie te worden uitgegeven, en, zoo ja, met eene raming van de kosten.*

Na bespreking dezer verslagen en adviezen, die in de Verslagen en Mededeelingen *zullen worden opgenomen,*

beslist de Commissie of zij al dan niet een voorstel tot uitgave van het betrokken werk aan de goedkeuring der Academie zal onderwerpen.

Artikel 11 zal later besproken worden.

— De zitting wordt te middag geheven.

2°) **Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde.** — De heer TH. COOPMAN, secretaris der Commissie, legt verslag ter tafel over de vergadering van heden morgen :

a.) **Ter uitgave aangeboden verhandeling over Erasmus.** — De Commissie heeft beslist de verhandeling *Bijdrage tot de geschiedenis van den invloed van Erasmus op het Engelsch tooneel in de XVI*e *en XVII*e *eeuwen*, door den heer HENDRIK DE VOCHT ter uitgave aangeboden, aan het oordeel te onderwerpen van de heeren Dr. W. DE VREESE, werkend lid, Dr. H. LOGEMAN, hoogleeraar te Gent, en Dr. W. BANG, hoogleeraar te Leuven, welke verzocht zullen worden daarover verslag te willen uitbrengen. — Aangenomen.

b.) **Verkiezing van eenen Voorzitter, eenen Ondervoorzitter en eenen Secretaris.** — De Commissie heeft voor de dienstjaren 1907 en 1908 tot voorzitter benoemd den heer Dr. H. CLAEYS, tot ondervoorzitter den heer Dr. W. DE VREESE, en tot secretaris den heer TH. COOPMAN.

DAGORDE.

1°) **Verkiezing van een werkend lid,** *ter vervanging van wijlen den heer* ALFONS JANSSENS.

Worden door den heer bestuurder als stemopnemers aangewezen de heeren Dr. H. Claeys en Jhr. Mr. Nap. de Pauw.

Wordt verkozen : de H. Dr. HUGO VERRIEST.

2°) **Lezing door den heer Gustaaf Segers :** *Letterkundige Taal en Volkstaal.*

De heer GUSTAAF SEGERS leest eene verhandeling over « Letterkundige Taal en Volkstaal ». Hij doet de noodzakelijkheid uitschijnen in de lagere school de gewestspraak der leerlingen tot de letterkundige taal te verheffen. De algemeene letterkundige taal is overigens het eenige doelmatige werktuig van het onderricht.

Spreker handelt vervolgens over het gebruik der algemeene taal en der gewestspraken in de letterkunde. De gewestspraak der provincie Holland is onze gemeenlandsche taal geworden ten gevolge van historische gebeurtenissen. Dit wil geenszins zeggen, dat wij in onze geschriften geene rekenschap hoeven te houden met ons Zuidnederlandsch taaleigen. De heer Segers haalt de meening aan van uitstekende Noordnederlandsche taalkundigen, welke met nadruk op den gelukkigen invloed van de Vlaamsche schrijvers op de algemeene Nederlandsche taal wijzen. De

letterkundigen hoeven vooral bij het volk te rade te gaan, waar onze taal in al hare eigenaardigheid leeft en bloeit. De goede smaak mag nooit uit het oog verloren worden; onze letterkunde moet een werktuig van gezonde, nationale ontwikkeling zijn en blijven.

3°) **Lezing door den heer Jan Boucherij :** *Een heuglijke dag (25 September 1881).* — De heer BOUCHERIJ herinnert aan de prachtige feesten, te Brussel, den 25 September 1881, ter eere van HENDRIK CONSCIENCE gehouden; hij brengt eene geestdriftige hulde aan de nagedachtenis van dien grooten Vlaming en besluit met de woorden : « Een volk, dat zijne groote mannen verheft, verheft zich zelven ».

— De Vergadering beslist, op voorstel van den heer Bestuurder, dat de lezing van den heer SEGERS en die van den heer BOUCHERIJ in de *Verslagen en Mededeelingen* zullen opgenomen worden.

De vergadering wordt te 4 uur gesloten.

Letterkundige Taal en Volkstaal

door GUSTAAF SEGERS.

Meer dan eens heb ik, in de algemeene vergadering der Koninklijke Vlaamsche Academie, en in onze Commissie voor Onderwijs, de noodzakelijkheid doen uitschijnen in het Lager en Middelbaar Onderwijs de gewestelijke taal der leerlingen tot de algemeene letterkundige taal te verheffen.

Over den vorm van de werken der letterkundige kunst handelde ik in mijne toespraak van 18 Januari 1905.

Ik vind mij genoopt op deze beide aangelegenheden terug te komen.

De leeraars onzer middelbare scholen zijn niet allen van het hooge belang der letterkundige taal, als voertaal van het onderwijs, overtuigd. Ook is het getal lagere onderwijzers niet gering, — vooral onder hen, welke in streken werkzaam zijn, waar het dialect merkelijk met de letterkundige taal verschilt, — die meenen, dat men hun eene onmogelijke taak oplegt, indien men voorschrijft, dat zij, bij hun onderricht, slechts de letterkundige taal zullen gebruiken, en deze van hunne leerlingen eischen. Zij verkeeren in

den waan, dat zij met moeilijkheden te kampen hebben, die elders niet bestaan.

Ik gevoel de behoefte, hooggeachte collega's, mij bij u, taalgeleerden, te verontschuldigen, op zulke eenvoudige zaken te drukken. Doch, gij zijt van hun hoog belang overtuigd. Gij beseft, dat wij betrekkelijk weinig gebaat zouden zijn, indien onze taal door enkele geleerden tot in hare meest verborgen geheimen ware bestudeerd. Gij wenscht, dat geheel ons volk haar leere kennen en liefhebben; gij weet, dat, zonder haar doelmatig onderwijs, aan al de klassen der samenleving, de nationale opvoeding altijd te wenschen zal overlaten.

Niet alleen tal van lagere onderwijzers, zelfs leeraars onzer middelbare scholen; ja, lieden, die Universiteiten hebben bezocht en academische graden verworven, meenen, naiefweg, dat de letterkundige Fransche taal door lieden van allen stand en rang gesproken wordt. Hun geijkt woord: De Vlaming van de eene streek verstaat zijnen landgenoot van de andere niet, doet nog veel dienst. Onze onderwijzers, die in hunne klassen met de dialectspraak te kampen hebben, ondervinden, dat dit hun onderwijs in ruime mate bemoeilijkt. Zij beseffen, dat het schier algemeen gebruik der dialectspraak, door de bevolking, eene der voornaamste redenen is, waarom hun onderricht geene duurzame uitslagen oplevert. Zij zijn

er niet ver af hunne collega's uit den vreemde te benijden, wier leerlingen de algemeene letterkundige taal spreken, wanneer zij ter school komen; waar het algemeen gebruik dezer taal, door de gansche bevolking, hun onderricht op de krachtdadigste wijze ter hulp komt.

Welnu, onze onderwijzers dienen hier te recht gewezen.

De dialecten bestaan overal:

« En Italie les dialectes subsistent combien vivaces encore, malgré le triomphe officiel du toscan. L'espagnol n'est que le dialecte castillan qui a triomphé de ses rivaux, comme le français n'est que le francien, le dialecte de l'Ile de France qui a supplanté **le wallon,** le picard, le normand, le champenois-bourguignon, le poitevin, le saintenongeais, tous les dialectes de la langue d'oïl, sans parler des dialectes de la langue d'oc » (1).

De overgroote meerderheid der Fransche kinderen, die ter school worden aangenomen, spreken een dialect, dat gewoonlijk meer van de Fransche letterkundige taal afwijkt dan onze gewestspraken van het Nederlandsch. Ook verschillen deze dialecten voor het minst zoozeer met elkander als de onze.

« Wat de kinderen der welstellende burgerij betreft, wier ouders Fransch spreken, » aldus drukt Gabriël Compayré zich uit, een man van

---

(1) *La Gazette. Gazette Scientifique*, 9 octobre 1904.

groot gezag, in zake van opvoedkunde en onderwijsleer, « hun levert de studie der moedertaal minder moeilijkheden op. Voor hen, en voor hen alleen, is de Fransche taal de moedertaal. Zij hebben die zonder moeite op den schoot hunner moeder geleerd. Maar, met hoevele kinderen is dit anders gesteld! In hunne familiën hebben zij nooit zuiver Fransch, doch meestal plaatselijke dialecten hooren spreken. Voor hen is de nationale taal eene vreemde taal, die zij met moeite op de school moeten leeren (1). »

Volgens BACHET (2) verstaan de beschaafde lieden, in de zuidelijke provinciën van Frankrijk, Fransch; doch zij spreken liever de gewestelijke taal, zelfs in de grootste steden.

De Fransche Republiek heeft den schoolplicht ingevoerd. Door middel van statistieken trachten sommige onzer dagbladen te bewijzen, dat het volksonderricht bij onze zuiderburen met reuzenschreden vooruitgaat. Alwie echter met den waren toestand bekend is, weet, dat de schoolplicht slechts op het papier bestaat. Wat de wezenlijke uitslagen betreft, hierover verschenen, in 1898, in twee Parijzer dagbladen, artikels, die grooten ophef in de schoolwereld maakten. EMILE HINZELIN schreef in « *L'Évène-*

---

(1) G. COMPAYRÉ, *Cours pratique et théorique de pédagogie et de méthodologie*, blz. 306.

(2) BACHET, *Dictionnaire français*, blz. 3.

ment » van 15 Juni, en M. LEDRAIN in « *L'Éclair* » van 3 September van hoogergenoemd jaar, « dat uit een nauwkeurig, onpartijdig onderzoek bleek, dat, niettegenstaande al de pogingen, welke de Republiek in het werk gesteld had, de uitslagen van het volksonderricht alles te wenschen overlieten ».

Een pennetwist ontstond over deze aangelegenheid in de Fransche pedagogische tijdschriften. Over het algemeen werd erkend, dat, inderdaad, de uitslagen op verre na niet aan de verwachtingen beantwoordden.

Aan twee hoofdoorzaken werd dit toegeschreven : aan de overlading der programma's en aan de dialecten. EMILE HINZELIN, schreef in dezer voege (1) :

« Dans les programmes ainsi faits, on n'a pas songé à la masse des écoliers, qui deviendront des agriculteurs, des industriels, des commerçants, des hommes d'action et de pensée. On n'a visé que deux ou trois, qui voudront être des maîtres à leur tour. »

Ware woorden, die niet alleen op Frankrijk toepasselijk zijn.

De heer LEDRAIN drukt zich aldus uit :

« Ce que j'affirme, d'après les renseignements précis dont je dispose, c'est que l'instruction, pour la masse des enfants, est nulle dans la plus grande partie de la France.

(1) *L'Événement*, 15 Juli 1898.

P. Raison, leeraar aan de school Turgot, slaat in « *L'Eclair* », nummer van 3 September 1898, denzelfden toon aan :

« Il n'y a pas très-longtemps, j'aurais pensé que M. Ledrain exagérait, qu'il y avait parti pris dans la thèse qu'il soutenait. Aujourd'hui je ne suis pas éloigné de penser comme lui.

On se demande pourquoi nos élèves ne gardent rien de ce qu'on a essayé de leur apprendre à l'école primaire.

Il n'y a, pour s'en rendre compte, qu'à considérer d'une part l'énorme quantité de matières contenues dans nos programmes où il y a un peu de tout, même de l'agriculture, et d'autre part, la capacité intellectuelle — permettez moi cette expression — d'un enfant de 6 à 13 ans. On verra tout de suite que l'on confie à l'instituteur une tâche absolument impossible à accomplir. Jamais, jamais un enfant de 13 ans, fût-il exceptionnellement doué, ne possédera surement tout ce que vous voulez lui enseigner à l'école.

Cependant nous ne pouvons rien retrancher de ces programmes qui contiennent le minimum des connaissances indispensables à l'homme fait, au futur citoyen. D'accord ; l'homme fait devra aussi être plus fort, plus robuste que ces enfants; cependant on ne songe pas à leur demander de posséder à 13 ans la taille et la force d'un homme de 20 ans. Pourquoi dès lors supposer chez eux une force intellectuelle qu'ils n'auront pas dans dix ans et pourquoi leur imposer au moral une charge que l'on serait coupable de leur imposer au physique ? (1) »

Ook de gewestspraken beletten in Frankrijk het onderwijs al de vruchten op te leveren, die men ervan zou mogen verwachten.

---

(1) *Manuel général de l'Instruction primaire*, 1900.

« Nos élèves écrivent assez difficilement en « français, » schrijft de heer schoolopziener van het Département des Hautes Pyrénées, in zijn verslag, « **parce que trop souvent ils pensent « en patois** ; il en résulte qu'ils doivent se livrer « à un travail de traduction des plus pénibles (1) ».

In een artikel : *Mes élèves chez-elles*, schrijft mejuffer J. MASSET, onderwijzeres te Coulouinieix (Dordogne) : « Les hommes rentrent et l'on « se met à table. On mange la soupe fumante, « et tout en mangeant, on cause, *en patois tou-« jours* ». Voor de kinderen, die voor de eerste maal ter school komen, « tout est absolument nou-« veau pour elles : local, occupations, langage ».

Eene andere *institutrice rurale* wijst op de moeilijkheden, waarmede zij te kampen heeft :

« J'exerce depuis dix-sept ans dans une commune rurale, *où tous les enfants parlent patois chez-elles* et je voudrais voir M. Hinzelin à ma place pendant toute une année. *D'abord il lui faudrait un interprête pour se faire comprendre d'elles.*

« **Songez que la plupart de nos élèves apprennent le français comme une langue étrangère** (2).»

Zelfs in de normaalscholen is het dialect overheerschend. « **Dans beaucoup d'écoles normales « la langue française est pour les élèves une « langue étrangère** (3). »

---

(1) *Manuel général de l'Instruction primaire*, 1900.

(2) *Manuel général*, 1898, blz. 12.

(3) Op. cit., 1903.

Volgens PAUL CROUZET, leeraar aan het lyceum van Toulouse, levert eene openbare voorlezing moeilijkheden op :

« Ce n'est pas seulement que la lecture est moins vivante, moins pénétrante qu'elle déplait ; **c'est aussi en certains pays que la langue maternelle des élèves n'est pas le français mais un patois.** Habitués à parler et à penser en patois, ils sont désorientés par la langue française littéraire (1). »

In Duitschland is de toestand dezelfde :

« Een stam, welks leden allen letterkundig Duitsch spreken, bestaat niet. Voor de groote meerderheid der leerlingen is de school de eenige plaats, waar zij onze gemeenschappelijke schrijftaal kunnen leeren. In de ouderlijke woning hooren zij andere klanken, die van het dialect (2). »

Wat FRITZ BLEY schrijft, zal velen nog meer verwonderen.

« De Vlaming uit het Noorden van Frankrijk en de Platduitscher uit de Russische Oostzeeprovinciën, staan, wat de gewestelijke taal betreft, dichter bij elkander dan de Egerländer en de Reichenberger, die, een paar mijlen van elkander, hetzelfde kroonland bewonen (3). »

EMIL PALLESKE, die in gansch Duitschland, en zelfs in het buitenland, door het voordragen van de meesterstukken der letterkunde, roem heeft

---

(1) *Manuel général*, 1900. blz. 39.

(2) JESSEN, *Freie pädagogische blätter*, 1893.

(3) *Die Weltstellung der Deutschen*, blz. 3.

verworven, schrijft, in zijn voortreffelijk boek *Die Kunst des Vortrags* : « Zelfs kan de hooggeplaatste man, indien hij de gewestspraak of de letterkundige taal op geaffecteerde wijze spreekt, den schijn hebben een gering of belachelijk mensch te zijn. Omgekeerd komt ons de mindere man, indien hij zuiver spreekt, als een persoon voor van hooge beschaving, die hiervoor geen ambtelijk bewijs noodig heeft.

Tegenover kinderen, wier zintuigen nog niet met de fantasie en den wil overeen stemmen, kan men toegevend zijn. Bij een volwassen man echter, die op den eernaam van verstandig aanspraak maakt, is men op het goede spoor, als men van de veronderstelling uitgaat, dat zijn wil te slap of te onvoegzaam is, om zich op eene klare en schoone uitspraak te bevlijtigen.

Dikwijls steekt dialecttrots, gemakzucht of hoogmoed daar achter. Men wil niet van de streek gescheiden zijn, welke het dialect dezer streek als het groen of blauw onderscheidingsteeken eener provincie draagt.

Elkeen tracht zich voor de straat en het gezelschap zoo smaakvol mogelijk te kleeden, en toch draagt menigeen, als spraakkleed, eene ware arlekijnsplunje.

Konden de volken, in deze aangelegenheid evenals in die der strijdkrachten, elkander controleeren, zoo zou waarschijnlijk de nationale trots de gelijkheid der uitspraak bespoedigd heb-

ben. Men gevoelde zich echter onder landgenooten, in eene onaangevallen schuilplaats voor de kritiek der vreemden beveiligd, die geen Duitsch verstaan, en elke Duitscher sprak, wel is waar, zoo zuiver Fransch en Engelsch als dit hem mogelijk was, **doch Duitsch gelijk hij gebekt was in het lieve nest van het oude Duitsche Rijk** (1). »

De valsche schaamte de moedertaal goed, zuiver, sierlijk trachten te spreken is, denk ik, nergens zoozeer ingeworteld als in de Vlaamsche gewesten. Zij bestaat evenzeer onder de geletterden, onder de hoogere standen, als bij den minderen man. De edelman, de groothandelaar, die een bevel aan zijnen koetsier of magazijnier geeft, doet het in het dialect. De rijke dame, die jaren in een pensionaat heeft verbleven, gebruikt de afschuwelijkste wartaal, wanneer ze hèure kokin of bovenmeid onder handen neemt. Allen vinden het gemaakt de letterkundige Nederlandsche taal te hooren spreken. Velen denken, beweren dat deze niet bestaat. Zij is een gekunsteld voortbrengsel der schoolmeesters. « Het Vlaamsch » heeft voor hoofdeigenschap, dat elkeen het spreekt, gelijk hij wil; gelijk hij gebekt is.

Maar hoor dien baron, dien groothandelaar, die dame Fransch praten. Ik zeg niet, dat hunne

---

(1) EMIL PALLESKE, *Die Kunst des Vortrags*, blz. 74.

uitspraak en hunne woordschikking altijd fel op die der leden van de Académie française zullen trekken; maar wat men mag verzekeren, is, dat zij er zich op zullen toeleggen de taal zoo zuiver mogelijk te spreken. Zij zullen de minste feil tegen de uitspraak en de spraakleer trachten te vermijden, en het als een bewijs van eene verwaarloosde opvoeding aanzien eene onbeholpen taal te hooren, de spreker moge in alle andere opzichten boven zijne medeburgers verheven zijn.

Overal begrijpt men ook, dat het de eerste plicht der school is de kinderen in het gebruik der letterkundige taal te oefenen.

« **Que les maîtres habituent les enfants**
« **à parler français** dès les premiers temps; pour
« cela il faut qu'ils multiplient les exercices de
« langage aux plus jeunes élèves en particulier
« pendant la belle saison, *lorsque les grands élèves*
« *sont employés aux travaux des champs* (1). »

« In elk geval is het de plicht der volksschool aan de kinderen de Hoogduitsche taal te leeren, en hen in het gebruik derzelve te oefenen.

« Met deze spreekoefeningen moet met het begin van het schooljaar aangevangen worden; want in den eersten schooltijd kan het onderricht slechts hierin bestaan : aan de kinderen

(1) Verslag van den heer Inspecteur van het Département des Hautes Pyrénées. *Manuel général*, 1900. Daaruit blijkt o. a. ook, dat de leerplicht, in den grond, niet bestaat.

de Hoogduitsche taal te leeren, en hen in haar gebruik te oefenen. **De verovering der boekentaal is en blijft het hoofddoel van het Duitsche taalonderricht** (1). »

« De volkstaal is, voor den onderwijzer, de stof, waaruit hij de boekentaal moet doen ontstaan. Zij is het uitgangspunt voor alle taalkundige ontwikkeling, het beste hulpmiddel voor de zielkundige vorming der leerlingen. Doch, zij is niets meer dan de ruwe stof, die door 't onderwijs moet bewerkt, geschaafd en gepolijst worden.

« In al de leervakken moet er dus aan het taalonderwijs gewerkt worden. Men zal er steeds met de meeste nauwkeurigheid op letten, dat de leerlingen overal hun gedachten, zoowel mondelings als schriftelijk, in keurige, onberispelijke taal uitdrukken. Dit mogen wij als doeleinde, voor het lager onderwijs in de volkstaal vaststellen (2). »

De algemeene letterkundige taal is het eenige doelmatig voertuig van het onderricht. Zonder haar is geene ware beschaving mogelijk.

Niemand heeft de onderlinge betrekking der volksspraak en der letterkundige taal op aangrijpender wijze doen uitschijnen dan Dr. M. DE VRIES :

---

(1) KEHR, *Praxis der Volksschulen*, blz. 198.

(2) TEMMERMAN, *Handboek voor de Opvoed- en Onderwijskunde*, tweede uitgaaf, Ie deel, blz. 259-262.

« De volksspraak, heeft de oudste rechten. Zij is de taal in haren natuurstaat, gelijk zij « gegroeid en geworden » is, onafhankelijk van den menschelijken wil, naar vaste en onveranderlijke wetten, door den aanleg van 's menschen geest en den aard zijner spraakwerktuigen bepaald, onder velerlei invloeden van afstamming, luchtgestel, levenswijze, karakter, enz, Maar juist omdat zij den invloed van al die afwisselende omstandigheden ondergaat, wijzigt zij zich naarmate deze veranderen. Zij verschilt van gewest tot gewest, van stad tot stad, van dorp tot dorp, van buurt tot buurt, ja van persoon tot persoon : bij geen twee leden van hetzelfde huisgezin is zij volkomen dezelfde, want van iedere persoonlijke eigenaardigheid ontvangt zij den indruk. Zoo voldoet zij aan de behoeften van het individu en zijne naaste omgeving, maar slechts binnen een beperkten kring.

« Breidt het verkeer zich uit tot een ruimeren omvang, vormen zich grootere afdeelingen van stamgenooten, komen deze met elkander in een geordend verband, ontwikkelen zij zich tot een volk, tot eene staatseenheid, dan is de volksspraak niet meer toereikend voor de samenleving van het geheel. Nu begint éene van die bijzondere spraken op den voorgrond te treden. Het machtigste en invloedrijkste deel der bevolking geeft den toon; de andere schikken zich naar dat voorbeeld, maar niet zonder zich ook van hunnen kant te doen gelden.

« Verschillende elementen vloeien ineen, verwerken en wijzigen elkander, en uit die menging en versmelting ontstaat een nieuwe spraakvorm : de gemeenlandsche taal, voor allen geschikt, het merk en de band der eenheid. Bij het toenemen der beschaving wordt die taal het voertuig van hen, die tot het geheele volk spreken in hunne geschriften. Als schrijftaal heeft zij aan hoogere eischen te voldoen... Zij is de rijpe vrucht van den vooruitgang der menschheid, eene onschatbare weldaad voor ons

geslacht, de hoofdvoorwaarde voor den bloei der letteren » (1).

« De volledige, geregelde taal is de vrucht van den vooruitgang der menschheid. »

Van den anderen kant oefent de letterkundige taal een zegenrijken invloed op de bevolking uit. Zij stelt al de leden van het gebied, waarover zij zich uitstrekt, met elkander in betrekking. Aan allen, wier eigendom zij wordt, deelt zij de schatten van levenswijsheid, van wetenschap en poëzie mede, waar zij de draagster van is. Zij, de vrucht van de verfijning, van de beschaving, verfijnt, beschaaft allen, die met haar in aanraking komen. De beschaving van een volk houdt gelijken tred met de beschaving zijner taal. Uit de diepte, tot welke de letterkundige taal in de verschillende lagen der maatschappij is doorgedrongen, kan men nagenoeg den ontwikkelingsgraad van een volk afleiden.

Het is dus de eerste plicht der leeraars, zoowel van het lager als middelbaar onderwijs, den letterkundigen taalschat der leerlingen te louteren en uit te breiden. Zij moeten in de nationale letterkunde ingewijd worden. Aldus zullen zij later door hunnen omgang met de beschaafden, met de edelsten der natie aan hunne verstandelijke en zedelijke volmaking voortarbeiden, en in de letterkunde eene zuivere bron van vermaak

(1) *Woordenboek der Nederl. Taal*, Inleiding, blz. LXXIX.

en uitspanning vinden. Dit moet het doel zijn, niet alleen van het taalonderricht, maar van gansch het schoolonderricht.

Hooger heeft men kunnen lezen, dat de gewestspraak overal overheerschend is. Dit zal, en moet, in zekeren zin, altijd het geval zijn. Doch, zonder tegenspraak mag men zeggen, denk ik, dat de letterkundige taal nergens zoo weinig verspreid is als ten onzent, omdat het taalonderwijs elders beter begrepen, omdat de moedertaal er in hooger eer wordt gehouden.

In de Vlaamsche gewesten is verbetering gekomen; doch er hoeft nog veel gedaan. Wij gaan te langzaam vooruit, omdat wij vele dwaalbegrippen uit den weg te ruimen hebben; omdat allerlei voorwendsels worden opgeworpen om te beletten, dat afdoende maatregelen worden genomen; omdat wij van hoogerhand den steun missen, waarop men elders overal mag rekenen.

Elkeen hoeft er nochtans van overtuigd te zijn : zoolang het onderwijs der letterkundige taal niet het hoofddoel van het lager onderwijs, en een zeer voornaam doel van het middelbaar onderwijs zal zijn, zal de school geene duurzame vruchten opleveren. Onze taal zal geene cultuurtaal zijn, in den waren zin des woords. Zij zal in het openbaar leven, in de wetenschap, in de verschillende vakken van het bestuur, de plaats niet bekleeden, welke wij haar willen toekennen.

Sinds enkele jaren neemt het gebruik der dialecten in onze letterkunde eer toe dan af. In West-Vlaanderen is het getal schrijvers, voor wie de algemeene Nederlandsche taal niet schijnt te bestaan, niet gering. De invloed van Guido Gezelle is hier niet te miskennen.

Het komt overigens begrijpelijk voor. De gewestspraak is voor de schilderende letterkunde een doelmatig werktuig. Zij bevordert de waarheid, en laat den kunstenaar toe zijne landschappen en personages kleurig te schilderen, aanschouwelijk voor te stellen. In de gewestspraak drukt de mensch zijn gevoel tot in de minste schakeeringen uit.

Haar gebruik heeft echter kwade kanten. Want, indien de gewestelijke taal voor den dichter of romanschrijver een gemakkelijker en aangenamer te hanteeren werktuig is dan de algemeene letterkundige taal; indien dialectische geschriften ter plaatse zelve door het weinig ontwikkelde volk beter kunnen genoten worden dan die, welke in de algemeene taal opgesteld zijn, en zelfs aan den man van smaak een genot verschaffen, dat de laatste gedeeltelijk missen, is dit zelfs enkel in eene beperkte streek het geval.

Aldus schrijft ALBERT RICHTER (1) :

---

(1) ALBERT RICHTER, *Der Unterricht in der Muttersprache und seine Nationale Bedeutung*, blz. 153.

« De gewestspraak is die taal, welke het dichtst bij zijn hart (van den leerling) staat, vertrouwelijkst in zijn oor klinkt; het valt haar dan ook gemakkelijkst den geest en het hart te roeren, te begeesteren en te verwarmen. Hadde Hebbel door zijne gedichten den invloed op zijne landslieden vermogen uit te oefenen, dien hij op hen uitgeoefend heeft, indien hij zich niet van het Alemansche dialect had bediend?

« Daaruit leide men niet af, dat alle dichters beter zouden doen zich, in hunne gedichten, van hunne gewestspraak te bedienen; dat de onderwijzer dikwijls en in ruime mate de gewestspraak moet gebruiken. Zulke eisch ware dwaas. De gewestspraken hebben aan onze cultuurontwikkeling geen deel genoeg genomen, opdat men er alles in kunne uitdrukken wat onze tijd te zeggen heeft. Dialectdichters zullen dus altijd mislukken, indien zij grootere onderwerpen, die buiten hun engbegrensd, landschappelijk gebied reiken, in de gewestspraak willen bearbeiden. »

Voor wetenschappelijke werken, als voertaal bij het onderricht, is de gewestspraak geheel en al ongeschikt; voor de schilderende letterkunde kan zij slechts daar aangewend worden, waar de schrijver uitsluitend ten doel heeft het land eener beperkte streek te schilderen, zijne bewoners te laten optreden. Wij hebben dichters en prozaschrijvers, die den dialectvorm hunner streek gebruiken. Men begrijpt het kunstgenot, dat zij daarbij smaken.

Anderen bepalen zich niet bij de gewestelijke taal eener streek; zij brengen dialectische uitdrukkingen van verschillende gewesten te pas, en vormen alzoo eene taal voor zich zelven. Het

is wel waar, dat elke schrijver, dien naam waardig, eene eigen taal schrijft; doch dit heeft betrekking op den stijl, niet op den taalschat en de uitdrukkingen. Oorspronkelijkheid, eigenaardigheid, bestaat niet in het algemeen gebruik van ongewone uitdrukkingen, maar wel in het eigenaardig gebruik van algemeen aangewende vormen. Dit, natuurlijk, wat de taal betreft. Het ligt voor de hand, dat, naarmate de letterkundige kunstenaar de algemeene taal beter zal beheerschen, hij minder verlegen zal zijn met het vinden der uitdrukkingen, die zijne gedachten juister, zijn gevoel met fijner schakeeringen weergeven. Het voortbrengen van kunstwerken, in de letterkundige taal, zal hem ook meer kunstgenot verschaffen; zal, wat men de heldhaftige vreugde van « het literarische en artistieke voortbrengen » genoemd heeft, vermeerderen. Het is insgelijks duidelijk, dat, hoe beter het volk de algemeene, letterkundige taal kent, hoe dichter zijne taal bij die van den schrijver is, des te zuiverder en des te grooter tevens zijn genot bij het lezen der letterkundige werken zal zijn. Men mag het wel zeggen: de meeste schrijvers, die de zuivere of gemengde gewestspraak hunner streek gebruiken, doen dit, eensdeels omdat zij de algemeene taal niet genoegzaam beheerschen, of althans omdat die taal te ver buiten hun geestesleven verwijderd is; omdat hun taalgevoel te weinig is ontwikkeld; anderdeels, omdat zij beseffen dat de algemeene taal zoo weinig door het

volk gekend is, dat de werken, die daarin geschreven worden, voor de massa zoogoed als ongenietbaar zouden zijn. Wat dit laatste betreft, hierin bestaat voor het minst veel overdrijving. Wat niet in twijfel kan getrokken worden : werken, die in de algemeene, letterkundige taal geschreven zijn, worden in het grootste gedeelte van het land beter begrepen, verschaffen er meer genot dan de dialectische geschriften. Evenzoo is het met de uitspraak, met de algemeene spreektaal gesteld. Deze wordt overal verstaan, behaagt overal, wat met de plaatselijke tongvallen het geval niet is.

Wij, die zoo gaarne andere volken navolgen, mogen het oog niet sluiten voor hetgeen bij onze naburen gebeurt. De Engelschen, Franschen en Duitschers, die eene merkwaardige letterkunde bezitten, hebben, evenals wij, talrijke dialecten. Hunne dichters en prozaschrijvers gebruiken echter de algemeene letterkundige taal.

In velerlei opzicht is dit van het allergrootste belang, ja noodzakelijk.

Vooreerst met het oog op de algemeene beschaving. Men spreekt tegenwoordig veel, al te veel wellicht, over het onderwijs, over het volksonderwijs. Eene zaak wordt hierbij over het hoofd gezien. Alle onderwijs, dat met de schooljaren eindigt, is waardeloos. Het gaat in den stroom des levens verloren.

De moedertaal moet gansch het lager en middelbaar onderwijs beheerschen; ik zal het tot vervelens toe blijven herhalen. Behalve het onwaardeerbaar nut, dat het reeds in de school zelf teweeg brengt, heeft het nog dezen zegenrijken uitslag, dat het de leerlingen in staat stelt zich later door het lezen der letterkundige werken te ontwikkelen, en daar terzelfdertijd het zuiverste genot in te smaken. De school moet de leerlingen tot het genot der letterkunde voorbereiden, en de letterkunde moet het werk der school voortzetten.

Men kome niet met de alledaagsche opwerping voor den dag, dat wij het utiliteitsprincipe in de letterkunde prediken; dat wij daarin eene leerende strekking huldigen. Vooreerst, de meeste werken hebben eene strekking, hetzij de schrijver dit nastreve of niet. Wat den vorm betreft, leidt het gebruik van het dialect van den schrijver naar de ontwikkeling, naar de beoefening van dit dialect door den lezer, juist gelijk dit met de letterkundige taal het geval is. Men zal erkennen, dat het laatste wat anders waarde heeft dan het eerste. Daarbij zal het kunst- en letterkundig genot in dezelfde verhouding stijgen als de kennis der taal. Dit letterkundig genot, dit esthetisch genoegen, hetwelk gepaard gaat met het uitbreiden van den taalschat, met het louteren van het taalgevoel, met het veredelen van den smaak en het verscherpen van den geest, maakt den mensch

meer en meer geschikt om aan de algemeene beschaving deelachtig te worden; ja, werkt daar onmiddellijk, op de krachtdadigste wijze, aan mede.

Onze schrijvers mogen niet vergeten, dat de algemeene, letterkundige taal niet alleen de taal is van de wetenschap, van het onderricht. Zij is tevens « de hoofdvoorwaarde voor den bloei der letteren, de afspiegeling der nationaliteit, de band, die ons als volk vereenigt ».

Wie beseft niet, dat, door het verspreiden der letterkundige taal, de nationaliteit versterkt, de eenheid en aldus de kracht van ons volk bevorderd wordt? Zullen de Vlamingen hunne waarde, hunne verstandelijke grootheid niet voelen aangroeien, terzelfdertijd als zij hunnen geest voelen opengaan, wanneer de taal der beschaving, der wetenschap, de geestesgewrochten van onze uitverkoornen aan al de kinderen van het Nederlandschsprekende volk toevoert, wanneer deze taal in aller harten echo vindt? Zullen de bewoners der verschillende gewesten niet gevoelen, dat zij één volk uitmaken, indien de ziel van dat volk hun in hunne gemeenschappelijke taal wordt geopenbaard? Zal deze taal, binnen den lande, door hare voorstaanders en beoefenaars niet meer bemind, door hare vijanden niet meer geëerbiedigd, door allen niet meer geacht worden? Zal zij buiten onze grenzen niet in aanzien stijgen?

Het verspreiden van de algemeene, letterkundige taal is de duurste plicht van den onderwijzer, van den leeraar, van den schrijver, van elkeen, die aan onzen nationalen strijd deelneemt.

Hoe ontstaat nu de letterkundige taal?

« Een der dialecten, dat van het machtigste en invloedrijkste deel der bevolking geeft den toon. » De andere schikken zich daarnaar. Het dialect der streek, welke de hegemonie uitoefent, wordt de letterkundige taal.

Deze streek is, wat de Nederlandsche taal betreft, de provincie Holland. In de gouden eeuw van Nederland's historie speelde zij eene overwegende rol.

« Je vous ay donné avis de ce que contribuait la Hollande seule cette année qui monte à près de deux millions d'or », schreef Buzenval, den 24 Maart 1599. « Aussi est-ce la première pièce du harnois, le reste ne sont qu'accessoires et comme frontières (1). »

Te verwonderen is het niet, dat de hoofdplaats der machtige Republiek, de zetel van den Stedehouder, van de Staten-Generaal, van de hoogere gerechtshoven en onderwijsinrichtingen, wat de taal betreft, noodzakelijk toonaangevend moest wezen. Het is waar, de Stedehouders zelven hecht-

(1) *Inleiding tot de Geschiedenis der Nederlandsche Diplomatie* door M. G. W. VREEDE, hoogleeraar te Utrecht, tweede gedeelte, eerste stuk, blz. 60.

ten weinig belang aan de Nederlandsche taal, en om hare veredeling en verfijning bekreunden zij zich niet. De briefwisseling van den Zwijger, van Maurits van Nassouwen, gebeurde in het Fransch of Duitsch, enkele malen in onbeholpen Nederlandsch.

Het Fransche koningshof was daarentegen eene leerschool van Fransche taal; het moedigde te allen tijde de letterkundigen op de mildste wijze aan, stichtte de Academie, en droeg aldus in de ruimste mate tot de verspreiding der letterkundige taal bij.

Zoo iets mocht in Nederland niet gebeuren. Doch hunne Hoogmogenden, evenals de Stedelijke Raden, waren ijverzuchtig op onze taal; zelfs lezen wij, dat de Ambassadeur bij de Venetiaansche Republiek gelaakt werd, omdat hij, in eene officieele mededeeling, eene andere taal gebruikt had dan het Nederlandsch. Overigens hadden deze bewindvoerders in de hoogste mate het besef van hun gezag, van hunne macht. Zij hadden Holland van een nietig graafschap tot een der machtigste staten van Europa zien oprijzen. Overal kwamen scholen tot stand. De koophandel bloeide. Holland's schepen bedekten alle zeëen. Holland was de vrachtvoerder van de helft van ons werelddeel. Uitgebreide coloniën werden ontdekt en in bezit genomen. Er heerschte eene bedrijvigheid, eene drukte, waar de geschiedenis zelden een voorbeeld van oplevert.

Men moet Vondels werken lezen, om zich een denkbeeld van die opgewekte maatschappij te vormen.

Aldus in zijne heerlijke « INWIJDING VAN HET STADHUIS TE AMSTERDAM (1654) » :

Hier wordt Merkuur gediend, gevierd en aangebeên,
Met zijnen slangestok en vleuglen aan de hielen,
Hier zweet het koopmansbrein, gepropt van vrachten, kielen,
Papieren, wisselkanse, en winst en beurskrakeel,
En winninge en verlies; elk grijpt naar 't beste deel,
In schipbreuk, haverij, verzekert kist en pakken,
En bergt zijn have en 't lijf op masten en op wrakken.
De weiflende Fortuin smijt blindlings 's werelds goed
Te grabbel in den drang; de rijkdom stijft den moed
Des koopmans, door het lot zoo rijk hem toegevallen.
Dan steigeren om strijd de gevels, poort en wallen
En torens hemelhoog. De staat en burgerdracht
Getuigen van 't geluk door schattingen en pracht.
Gewinzucht propt de breede en lange galerijen,
Die brommen in 't vierkant gelijk een korf vol bijen,
En uitgelezen geur, gewonnen op het veld.

Het werkvolk op het marktplein :

Hoe luchtig kan men nu op 't merktveld adem scheppen,
En ieder 's werkdags zich op zulk een ruimte reppen,
In alle stallingen, en inkoop en verkoop;
Daar volk en burgerdrang, en huisman in den hoop
Vast veilen, loven, biên, en afslaan en besteden,
Verkochte waren lâan op buriën en sleden,
Of torschen op den hals, of onder hunnen arm,
Of kruien op het rad; geen wakkre bijenzwarm
Is drokker op het veld en in de honigkorven,
Wanneer de boekweit bloeit, die dood lag en gestorven
In d'aarde en klont en zon, en dan haar leven schenkt,
En naar dien eedlen geur de honigzuigers wenkt.

De ongerustheid der kooplieden :

De koopman luistert hier
Naar luchten uit der zee, en zamelt uit papier
Den zin der letteren, van overal geschreven.
Dan valt, dan rijst de merkt. Hier is een schip gebleven,
En ginder een beland, dat met Turkije sloeg,
De roofgaleien brandde of binnen Tunis joeg,
En 't roofnest uit Algiers, nooit zat van 't schepeplonderen,
Dan hoort men van op 't IJ een oorlogsman opdonderen,
Of vloten uit de State, of van de Spaansche kust ;
Dan groeit het koopmanshart, nu zeker en gerust.
In zijn bekommeringe, en dankt Gods weer en winden,
En waatren. die bij storm zoo menig schip verslinden (1).

In den niet minder prachtigen lierzang « *Zeemagazijn* » heet het :

Al wat ons dreigde, is in zijn waterschelp gekropen.
De wereld is nu veil : men valle alom aan 't koopen,
En aan 't verkoopen, aan 't bevrachten. Werkt en wint,
Nu pakt, en zakt, en slaaft, en draaft, en weeft en spint,
En schrijft, en wrijft; de nacht is tot geen rust geboren.
Krioelt, en woelt, en vliegt, de schrijfpen tusschen de ooren.
De Warmoesstraat, de Dam, de lange, nieuwe Dijk,
En 't Water, huis bij huis, de winkels worden rijk,
De lakenreederij ziet andren in de kaarten.
En slijt haar fijne stof en wol op alle vaarten,
De kruidenier verteert een gansch Oostindisch huis,
De zijdewinkel ruischt gelijk een volle sluis,
Van trekgetouwen en van gouden passementen,
De rentenier besteedt zijn geld op hooge renten ;
De beurs valt veel te nauw. De Wisselbank vertelt (2)
Een schat van Krezus aan 't gereede wisselgeld.
De Waag is afgemat van waren af te wegen,
En roept om arbeidsvolk, tot aan den hals verlegen.
De Spaansche Zilvervloot wordt hier aan geld vermunt (3),

---

(1) *Inwijding van 't Stadhuis te Amsterdam.*

(2) Vertelt, telt uit.

(3) Vermunt, in muntgeld omgezet.

In 't aanzien van den haat, dien niemand zegen gunt.
Nieuw-Nederland (1) bezaait, belooft ons macht van koren.
Een ander Polen schijnt voor Holland daar geboren.
De Geldersman, en Sticht en IJssel, Maas en Waal,
En Rijn, en Merwe, en Eems; de steden al te maal,
Gedijen bij den oogst der zeevaart. Alle menschen
Begroeten Amsterdam (2).

In zulke tijden moest de taal bloeien, moest zij noodzakelijk haar overwegenden invloed op de andere gedeelten des lands uitoefenen.

Op VONDELS taal is de invloed van deze diepbewogen maatschappij duidelijk waar te nemen. Zijn heerlijk werk schijnt ons een echo van een tijdperk van roem en burgergrootheid te wezen.

De groote man, een Vlaming van top tot teen, erkent dan ook de wettigheid van Hollands hegemonie. « Deze spraak », zegt hij, « wordt tegenwoordig in 's Gravenhage, de Raadkamer der Heeren Staten en het hof van hunnen Stedehouder, en t'Amsterdam, de machtigste koopstad allervolmaakst gesproken door lieden van goede opvoeding (3). »

Aldus het Hollandsch taaleigen is de algemeene letterkundige taal geworden, door den drang van historische gebeurtenissen. Wij verkeeren in denzelfden toestand als de andere cultuurvolken. Het dialect van het « Ile de France »,

(1) Nieuw-Nederland, Noord-Amerika.

(2) *Zeemagazijn.*

(3) *Aanleiding ter Nederduitsche Dichtkunst.*

is de letterkundige taal van gansch Frankrijk; het Saksisch die van Duitschland; het Toskaansch van Italië, het Castillaansch van Spanje.

Wil dit zeggen, dat wij met onze eigenaardige uitdrukkingen, met onze zegswijzen enz. hoegenaamd geene rekening hoeven te houden, en dat onze uitspraak tot in de minste bijzonderheden op de Hollandsche geschoeid hoeft te zijn? Hoegenaamd niet. De Fransche en Duitsche schrijvers b. v. gebruiken allen de algemeene letterkundige taal : het oude dialect van Ile de France en Saksen. Dit belet niet, dat er een groot verschil tusschen de taalvormen der schrijvers van het Noorden en het Zuiden bestaat. WERNER, b. v., de schrijfster van *Ein Held der Feder, Glück auf! Vineta,* te Berlijn geboren en opgegroeid, verraadt, zelfs aan den minst opmerkzamen lezer, hare Noordsche afkomst; MARLITT, de schrijfster van *Haideprinseschen, Goldelse, Die Zweite Frau,* kan haar Thüringschen oorsprong niet verloochenen. Beide schrijfsters genieten eene buitengewone populariteit. Zij schilderen de wereld, waarin zij leven, met ongemeene aanschouwelijkheid, en treffen den volkstoon met eene zelden geëvenaarde meesterschap. Dat hunne verhalen overvloeien van spreekwijzen en toespelingen, die tot hunne streek behooren en elders onbekend zijn, bevordert niet weinig de waarheid en de esthetische kracht dezer werken.

Dat zelfs de gansche voordracht door de streekspraak des schrijvers verlevendigd wordt; dat men onophoudelijk haren adem gevoelt, is insgelijks verre van af te keuren; het is zelfs een bewijs dat de schrijver kunstenaar is. Evenzoo is het, wat zijne persoonlijkheid betreft. Hij, die geen persoonlijken stijl heeft, is geen schrijver. Doch om een persoonlijken stijl te schrijven, moet men eene « persoonlijkheid » zijn. Dit is men gewis niet door het aanwenden van vormen, woorden en uitdrukkingen, die in eene beperkte streek in zwang zijn. Slechts hij mag op persoonlijkheid, op eigenaardigheid bogen, die de personen en zaken juist, scherp ziet, en dat door het prisma van een goed afgeteekend karakter. De hoofdvereischte is op eigenaardige wijze te zien, te gevoelen vooral. Hij, die deze gave bezit, zal van zelf een persoonlijken stijl schrijven. Hij zal dit doen, indien hij eene andere deugd bezit, zonder welke men geen letterkunstenaar is : eerlijkheid, oprechtheid, of hoe men het ook noemen wil. Hij zal, bij het voeren der pen, eerst en vooral zijn hart laten spreken. Hij zal schrijven, gelijk hij denkt en gevoelt. Hij zal zijn hart gansch, onbewimpeld blootleggen; zich vertoonen gelijk hij is, de zaken en personen laten zien, gelijk hij die ziet. Veel gaat bij den schilder verloren, zegt LESSING, op den langen weg van zijn hart tot het uiteinde van zijn penseel. Hetzelfde mag van den schrijver gezegd worden. Hoe-

minder hiervan aan den lezer onthouden wordt, des te oorspronkelijker zal de stijl wezen.

Uit dit alles blijkt, dat men zeer wel kan aannemen, dat een wetenschappelijk werk hoegenaamd geene sporen draagt van de streekspraak des schrijvers. De stijl zal ook niet zelden eigenaardigheid, persoonlijkheid missen. Het werk kan in eene vreemde taal geschreven worden. Het is de vrucht van studie, van navorsching.

Een letterkundig werk, daarentegen, draagt altijd de sporen van de karaktertrekken van een volk; het is tevens het uitvloeisel van den innerlijken mensch, van éenen mensch.

De Vries heeft met veel reden gezegd, dat « de algemeene, letterkundige taal de afspiegeling « en de kracht van de nationaliteit is, gelijk de « volksspraak het is van het individueele leven ». Daar de letterkundige den stempel van gansch zijn volk, en tevens het merk zijner persoonlijkheid op zijne werken drukt, zullen deze in de algemeene letterkundige taal worden geschreven, zonder dat de tint der streek daarbij verloochend worde.

Het is overigens onmogelijk deze geheel ter zijde te laten; de indrukken, die men als kind heeft ontvangen, doen zich door geheel het leven van den letterkundige gevoelen; de zaken, en personen, die men als kind heeft leeren kennen, beschrijft men liefst en best. Wie daar, in de

opleiding der kunstenaars, tot welk vak zij ook behooren, geene rekening mede houdt, zal hen, naar eene schoone uitdrukking van ons geacht medelid, Kanunnik JOOS, « *vervormen en tevens misvormen* ».

Ook wat de eenheid van uitspraak onzer taal betreft, bevinden wij ons in denzelfden toestand als onze naburige volken. Eene bemerking mogen wij ons echter niet onthouden. De politieke eenheid van Frankrijk bestaat sinds eeuwen, en aan de eenheid van uitspraak der Fransche taal werd steeds in al de graden van het onderwijs, in het openbaar en bijzonder leven het grootste belang gehecht, de grootste zorg besteed. Toch is het er ver af, dat zelfs de beschaafden de kleur hunner streek geheel afgelegd hebben.

In Duitschland hoort de taalhegemonie aan Saksen toe, en zoowel de school, als al de takken van een geweldig bestuur, laten geene pogingen onverlet, om de uitspraak van het Duitsch, die als mustergültig geldt, overal te verspreiden. Dat de eenheid der uitspraak er echter nog veel te wenschen overlaat, leert ons niet alleen EMIL PALLESKE, maar ook JESSEN; ten andere, al de pedagogische schrijvers zijn het eens om dat te bevestigen.

De eenheid van uitspraak, de beschaafde spreektaal, zoowel als de gemeenschappelijke letterkundige taal is echter elders dieper in de

verschillende volkslagen doorgedrongen, dan te onzent; dit is buiten kijf.

De redenen daarvan zijn tevens van politieken, maatschappelijken en pedagogischen aard.

Wel hebben onze geschiedschrijvers op het verband gewezen, dat in den loop der historie tusschen de verschillende Vlaamsche gewesten, bestond, en zelfs waren de Vlaamsche en Hollandsche graafschappen een tijdlang, men mag haast zeggen, onder eenen schepter vereenigd. — Doch, de banden waren los; zij werden verbroken, onze gewesten aan hen zelven overgelaten. De vreemde heerschers bekreunden zich, behalve al te zeldzame uitzonderingen, even weinig om onze stoffelijke als om onze geestelijke belangen.

Onze vereeniging met Holland, na den slag van Waterloo, had op onze schrijf- en spreektaal een onmiskenbaren invloed. Deze zou nog grooter geweest zijn, hadden sommige misbruiken niet bestaan. Het onderwijs, het bestuur, het verblijf der ambtenaars in de verschillende streken : dit alles moest de eenheid der taal bevorderen. Doch ook deze vereeniging was kortdurig. Let wel op, dat ik niet beoordeel; ik haal slechts feiten aan, die, denk ik, bezwaarlijk zullen betwist worden.

Thans hebben de Hollanders en Belgen hun eigen bestuur, hunne eigen instellingen. « De broeders wonen niet meer in éen huis — doch eendrachtig vervolgen zij hunnen weg. » Het onderling verkeer blijft noodzakelijk meer beperkt

dan in landen, die onder dezelfde staatsinstellingen leven.

De Nederlandsche Congressen hebben stellig veel bijgedragen, om de broederbanden tusschen Hollanders en Vlamingen nauwer toe te halen: zij hebben dan ook op de eenheid van taal den gunstigsten invloed uitgeoefend. Alle uitbreiding onzer handels- en nijverheidsbetrekkingen, alle letterkundig verkeer vooral zal daartoe bijdragen.

Het is zonneklaar, dat het onderricht der letterkundige taal door het openbare en bijzondere leven in de hand moet gewerkt worden.

Ten onzent is dit het geval niet. Zij, die aan het hoofd der samenleving staan, die door hunnen rang of stand gezag op hunne medeburgers uitoefenen, schrijven noch spreken onze taal, en gebeurt dit al, zoo is het op eene erbarmelijke wijze. De Statenkamers, de Gerechtshoven, de gehoorzalen der Universiteiten, waar elders modellessen van keurige taal gegeven worden, blijven, in dit opzicht, alhier zoogoed als zonder invloed op de bevolking. Dat het al te vroegtijdig aanleeren der tweede taal, haar gebruik bij het onderricht der leervakken allerschadelijkst is met het oog op de ontwikkeling der schrijf- en spreektaal, hoeft wel geen betoog.

« Het machtigste en invloedrijkste deel der « bevolking geeft den toon, » zegt Dr. DE VRIES; « de andere schikken zich naar dat voorbeeld,

« maar niet zonder zich ook van hunnen kant te « doen gelden. Verschillende elementen vloeien « ineen, verwerken en wijzigen elkander, en « uit die menging en versmelting ontstaat een « nieuwe spraakvorm, de gemeenlandsche taal, « voor allen geschikt, het merk en de band der « eenheid (1). »

« Oud-Amsterdamsch is te mal », zegt VONDEL « en Oud-Antwerpsch te walgelijk en niet onder- « scheidelijk genoeg. Hierom moeten wij deze « tongen matigen en mengen en met kennisse « besnoeien » (2).

Te begrijpen is het, dat wij, Vlamingen, er eene eer in leggen den invloed van ons taaleigen op de algemeene Nederlandsche letterkundige taal te zien toenemen. Het *Woordenboek der Nederlandsche Taal,* het heerlijkste wetenschappelijk werk van onzen stam, draagt daar des te krachtdadiger toe bij, naarmate het voorwaarts schrijdt.

De invoed van ons taaleigen op de Nederlandsche taal zal toenemen, naarmate onze Vlaamsche provinciën in bloei zullen stijgen; naarmate de landbouw, de nijverheid en scheepvaart er meer zullen bloeien; naarmate er meer bedrijvigheid en opgewektheid in onze streken zal heerschen. Onze invloed zal stijgen, naarmate onze taal meer in aanzien wint, naarmate zij grondiger

---

(1) *Woordenboek der Nederlandsche Taal.* Inleiding LXXIX.
(2) *Aanleiding ter Nederduitsche Dichtkunst.*

wordt bestudeerd, naarmate het gehalte onzer letterkundige werken veredelt.

Wanneer de Nederlandsche taal in onze Universiteiten, in onze Wetgevende Kamers, in onze Gerechtshoven de plaats zal bekleeden, waar zij recht op heeft; wanneer zij het voertuig zal wezen van onze letterkunde en tevens van ons onderwijs, in alle graden, van de wetenschap; wanneer de hoogere standen haar maatschappelijk, vaderlandsch, nationaal en esthetisch belang zullen beseffen; dan zal voorzeker ons taaleigen zijnen invloed machtig doen gelden op de algemeene Nederlandsche taal.

Dit zal stellig eene kostelijke aanwinst zijn : voor de Vlamingen, daar het ons stambewustzijn zal versterken, ons een hooger besef geven van onze zedelijke en verstandelijke kracht; — voor de Nederlanders, die meer deelachtig zullen worden aan onze nationale eigenschappen en deugden; — voor de gemeenlandsche taal, want het opnemen der verschillende taalvormen verrijkt, verfrischt de algemeene taal, evenals de beken en vlieten, die in den stroom vloeien, dezen in breedte en diepte, in helderheid en kracht doen toenemen.

De gunstige invloed van ons Vlaamsch taaleigen op de Algemeene Nederlandsche taal wordt overigens door Holland's uitstekendste taalkundigen luide erkend. Ons geacht medelid kanunnik MUYLDERMANS bewees ons dit in zijne merkwaardige verhandeling : *Hoe de Ouderen er over dachten.*

Reeds op het eerste Nederlandsch Congres, in 1849 te Gent gehouden, deed Dr. DE JAGER uitschijnen, dat de Vlaamsche invloed een krachtig middel is om de Noord-Nederlandsche schrijvers voor het indringen van Germanismen te vrijwaren, evenals de Noord-Nederlanders ons ter borstweer tegen de Gallicismen zullen verstrekken.

Dr. DE JAGER's woorden mogen hier wel aangehaald worden :

« Neemt dit alles bijeen, en het zal U niet langer vreemd schijnen, dat sedert lang, en bepaaldelijk in onze dagen, de Hollandsche taalleeraars over het indringen van tallooze Germanismen de klachten aanheffen; of dat voor lang reeds bij vele Hollandsche schrijvers de stijl eene zekere stijfheid, gerektheid, onduidelijkheid, met één woord, eene Germaansche kleur heeft aangenomen... »

In Vlaanderen is de invloed van het Fransch onvermijdelijk even machtig. Ook gaat Dr. DE JAGER volgenderwijze voort :

« Gij denkt hier aan de gevolgen, die het bloote nabuurschap van het machtige Frankrijk doet vermoeden en te recht; doch er komt nog bij, dat de Fransche taal, gelijk overal in de beschaafde wereld, ook in Belgie, bij opvoeding en beschaving eene voorname rol speelt; nog bij, dat diezelfde taal in sommige gedeelten van dit rijk als eenige of tweede moedertaal wordt beschouwd. Het zou onmogelijk zijn, dat Vlaamsche schrijvers van deze gesteldheid van zaken geene sporen in hunne woordvorming of zinsbouw vertoonden.

« Maar wat is dan nu meer geschikt om de Nederlandsche taal, zoowel voor de overheersching van Germaansche stijfheid als Gallicaansche wuftheid te behoeden, dan een eenparig streven van Noord- en Zuidnederlandsche gewesten, om de taal, die als een gemeen erfgoed hun door de vaderen is overgeleverd, ongeschonden te bewaren? Het juiste midden tusschen de twee genoemde uitersten zal bewaard blijven, indien de Noord-Nederlander zich bevlijtigt zijnen stijl de losheid, de bevalligheid te geven, die vele Vlaamsche schrijvers kenmerkt; en indien de Vlaming de spraakkunstige regels blijft eerbiedigen, welker nakoming, als zijner taal eigenaardig toebehoorende, den Hollander ter harte gaat. Ik vraag nog eens : hoe zal dit doel beter worden bereikt, dan wanneer Vlaming en Hollander gelijk, hun belang, zoo ook hun letterkundig werken en streven eendrachtig samenparen? (1) »

Dr. M. DE VRIES spreekt in denzelfden zin in zijne verslagen over het Woordenboek.

Ik haal zijne woorden met des te meer ingenomenheid aan, daar zij zijne warme genegenheid voor ons, Vlamingen, getuigen; insgelijks omdat de beroemde taalkundige, met al het gezag, dat hem toekomt, verklaart, dat de bloei eener taal gelijken tred houdt met de wakkerheid van het volk.

« Vergunt ons een woord, tot U in het bijzonder gesproken, Vlaamsche broeders, wier gastvrije ontvangst

(1) *Over het belang, dat er in de samenwerking van Noord- en Zuid Nederlandsche letterkundigen gelegen is voor den bloei der Nederlandsche Taal. — Handelingen van het Eerste Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres te Gent*, 1849.

hier opnieuw getuigt van uwen vaderlandschen zin. Gij hebt aan onze Redactie uw vertrouwen geschonken, gij hebt de taak, die zij aanvaardde, met geestdrift toegejuicht. En te recht. Want het Nederlandsch Woordenboek, dat zij eenmaal aan het vaderland hoopt te schenken, moet de taal van Zuid en Noord gelijkelijk omvatten; het moet de afspiegeling zijn van de eenheid, die op dit gebied onveranderlijk zal bestaan : het moet Vlaamsch en Hollandsch eens en vooral verbinden tot eene gemeenschappelijke Nederlandsche taal...

Het verjongde Vlaanderen heeft immers menig sieraad der letterkunde aan te wijzen, wiens werken aan het Woordenboek groot gewin konden geven. De rijke letterschat van Noord-Nederland is immers mede uw eigendom, dat ruime stof voor u beschikbaar stelt. En levert ook hier het praktische leven geen overvloed van kunstwoorden op? Wappert ook de Belgische vlag niet over de wijde zee? Wordt ook niet aan uwe stranden en oevers een waakzaam oog gehouden, niet hier vooral getoond wat werktuigen en stoomkracht vermogen? Heeft de nijverheid en landbouw van Vlaanderen en Brabant, of de handel, hier in Antwerpen gezeteld, geene bijdragen te schenken aan onzen vereenigden taalschat?... Welaan dan, Vlamingen, neemt onze zaak met verhoogden ijver ter harte. Draagt vlijtig het uwe bij, opdat ook aan de Vlaamsche taal in het Woordenboek recht worde gedaan. Des te meer zal het een blijvend gedenkteeken zijn van onze broederlijke eendracht (1). »

Reeds op het Derde Nederlandsch Taal- en letterkundig Congres, in 1851, te Brussel gehouden, erkende Dr. DE VRIES ons recht om onze Zuidnederlandsche taalvormen in de ge-

---

(1) *Handelingen van het Vijfde Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres.* Antwerpen, 1856.

meenschappelijke taal te zien opnemen. Hij kent daar denzelfden gunstigen invloed aan toe als Dr. DE JAGER. De hulde, door Dr. DE VRIES aan onze Vlaamsche letterkunde bewezen, werd reeds meer dan eens in deze vergadering herdacht. En geen wonder, het is voor den Vlaming geen klein genoegen zijne geschriften met zulke heerlijke taal te mogen opsmukken; het is waarlijk hartverheffend den Meester van allen, die de Nederlandsche taalkunde beoefenen, en zeer stellig een der grootste van al de Nederlandsche letterkundigen, zoo over ons te hooren spreken :

« De tegenstelling tusschen de geschrevene en gesprokene taal, ofschoon ook bij ulieden, broeders uit het Zuiden, bestaande, is toch bij u op verre na zoo scherp niet als in Noordelijk Nederland. Bij u zijn de wetten der spraakkunst en de schikking der woorden niet evenzeer op de Latijnsche leest verwrongen als in Holland, den zetel der klassieke philologie. Bij u is in den stijl veel van dat losse, van dat natuurlijke, van dat oud Dietsch overgebleven, dat bij ons in het Noorden voor de stijve regelmatigheid eener onhollandsche grammaticie heeft plaats gemaakt. En moge wellicht de kracht en gespierdheid der taal, zooals zij zich in Holland vertoont, kunnen strekken om den Vlaamschen stijl in merg en bloed te versterken, aan den anderen kant verwacht het Hollandsch uit het Zuiden een verkwikkenden stroom van jeugdige frischheid, een herstel van dat losse en sierlijke, dat reeds nu voor de Vlaamsche schrijvers — wij wijzen slechts op uwen CONSCIENCE — zooveel open ooren en harten in Holland heeft gewonnen. Het strekt ons tot een wezenlijk genoegen, hier aan de Vlaamsche letterkunde deze openlijke hulde toe te brengen. En waaraan heeft Vlaanderen dit voorrecht

te danken? Is het niet omdat daar de geschrevene taal meer dan elders de afspiegeling is van de gesprokene, en omdat de gesprokene op hare beurt zich minder in verspreide en versnipperde dialecten verliest, maar meer aan het geheele volk toebehoort? En wat volgt hieruit voor de vereischten van het Woordenboek? Wat anders dan dat de levende taal van Zuidelijk-Nederland daarin eene bijzondere behartiging verdient, en dat hoezeer ons beginsel om idiotismen buiten te sluiten, natuurlijk evenzeer op België van toepassing is, toch de rijke volkstaal der beide Vlaanderen zorgvuldig geraadpleegd en ter verrijking van den gemeenschappelijken taalschat aangewend kan en moet worden zonder vrees voor inconsequentie.

Niet schaarsch zullen de voorbeelden zijn van woorden en vormen, uit die oorden verzameld, die voor het Noord-Nederlandsch eene aanwinst of verbetering kunnen opleveren. Het Woordenboek zal het voertuig zijn om ze ten noorden van Schelde en Maas ingang te doen vinden (1). »

Zoo ook Dr. CHR. F. HAJE op het XXIXe Taal- en Letterkundig Congres te Brussel.

« Van onze Zuidelijke broeders hebben wij, Noordelijken, in de verdediging tegen het Duitsch hulp van noode. Staan zij niet vrij van de Duitsche bastaardij? Werd weleer bij hen de Dietsche taal niet gevormd en zijn zij niet de bewaarders van het echte, onvervalschte Dietsche taaleigen gebleven?

Den Franschen vijand drijven zij terug. De Noordelijken hebben hun in hunne benauwdste dagen kloek ter zijde gestaan. Thans roepen wij hen aan om hulp

(1) *Handelingen van het Derde Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres.* Brussel 1856.

met raad en daad. Onze nood is veel grooter dan de hunne was. Vergelden zij ons nu den steun dien wij hun gaven! (1) »

De studie, de onverdroten studie der volkstaal schijnt mij intusschen even noodzakelijk om onze taal in al haren omvang te leeren kennen, om haar gedurig te verlevendigen en te verfrisschen, om ons tegen Gallicismen en Germanismen te vrijwaren. In den boezem van het volk leeft en speelt de taal in al hare oorspronkelijkheid, in al hare jeugdige joligheid.

Het volk alleen bezit het palet, waarop de kleuren liggen, om het land en de menschen naar behooren te schilderen. Hij, die verzuimt bij het volk te rade te gaan, zal nooit door zijne geschriften tot het volk kunnen doordringen, omdat hij de taal niet kent, die uit het hart van het volk is ontsproten. Hij kent slechts een gedeelte, een klein gedeelte der taal.

Zelden werd aan het belang der volkstaal in zulke verheven bewoordingen hulde gebracht als door Dr. DE VRIES op het Derde Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, te Brussel.

Wie, die eenig taalgevoel in den boezem omdraagt weet niet hoe zich bij ons eene stijve, eentonige boekentaal heeft gevormd, telkens en overal van de gewone

(1) *Handelingen van het XXIX Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres te Brussel.* Eerste deel, blz. 135.

spreektaal afwijkende, zoodat wij werkelijk, gelijk sommige Oostersche volken, twee verschillende talen, eene deftige en eene voor dagelijksch gebruik schijnen te bezitten? Het wordt tijd, hoog tijd, dat die afscheiding verdwijne, dat er tusschen de schrijf- en spreektaal eene wederzijdsche toenadering ontsta.

Wij willen de taal het vermogen niet benemen, om zich, naar gelang der omstandigheden, nu eens plechtiger, dan eens luchtiger uit te drukken. Wij stellen prijs op verscheidenheid van stijl. Maar wij eischen dat uit de schrijftaal die platte en koude eenvormigheid worde verbannen, die alle leven uitdooft, en aan het volk alle belangstelling ontneemt aan geschriften, wier taal het niet als de zijne erkent. Daarom beschouwen wij het als den plicht van elk wien de taal ter harte gaat, de verfrissching van den Nederlandschen stijl uit de levenwekkende bron van de gesprokene taal met alle krachten te bevorderen. Losheid en bevalligheid, twee eigenschappen, waarin onze stijl thans bij die van andere volkeren achterstaat, zullen er onmiddellijk uit ontspruiten, en tevens zal het geschrevene een meer echt Nederlandsch karakter ademen. Bij de samenstelling van een algemeen woordenboek zij dit dan onze leuze, en elk die er zijne medewerking aan verleent, zij steeds van dit beginsel doordrongen. Men raadplege de gesprokene taal met zeer bijzondere zorg; men zamele er al de schatten van op: woorden, uitdrukkingen, vormen en wendingen, en verschuive dit alles in het Woordenboek, niet naar den achtergrond als goedje van minder allooi, maar men stelle het behoorlijk in het licht, opdat het ook in den stijl de welverdiende eereplaats moge hernemen. Slechts dan, wanneer de volkstaal ons iets aanbiedt, wat stellig onwelvoeglijk en onkiesch is, wat bepaaldelijk tot de straattaal behoort of wat niet hooger beschouwd mag worden, dan als de uiting eener tijdelijke en ras voorbijgaande aardigheid, dan eerbiedige men den goeden smaak en houde het Woordenboek van ruwe platheden vrij. Het moet een

Woordenboek zijn voor het Nederlandsche volk en niet voor het Nederlandsche gemeen (1). »

En Dr. NICOLAAS BEETS!

« **De Taal is gansch het Volk,** is eene schoone, ware spreuk, die, om tot de noodige kennis van het volk te komen, tot de studie zijner taal uitnoodigt. Maar ook kan men met vrucht zeggen : **Het Volk is gansch de Taal. De letterkunde** van een volk heeft er slechts een deel van, dat grooter zal zijn, naarmate zijne schrijvers en dichters het geheele volk meer hebben gekend, meer met alle standen des volks in aanraking zijn geweest en gebleven, en *ruim zooveel hebben hooren spreken als gelezen* (2). »

Dit laatste is van groot gewicht, niet alleen om de taal, maar tevens het volk te leeren kennen, wat in de eerste plaats onontbeerlijk is voor allen, die de poëzie en de letterkunde in het algemeen willen beoefenen. De kennis van het innerlijk leven van het volk leidt tot de kennis der taal, en omgekeerd, de kennis der taal voert, als geen ander middel, ter kennis van het volk.

Dr. DE JAGER prijst ons de studie der Noordnederlandsche werken aan, als een behoedmiddel tegen het gebruik der gallicismen. Ik denk dat de omgang met menschen, die niet eens het

---

(1) *Handelingen van het Derde Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres.* Brussel 1851.

(2) *Over de beteekenis van ongeletterden in de letterkunde. Handelingen van het Negende Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres te Gent,* 1867.

bestaan eener vreemde taal vermoeden, voor het minst even onontbeerlijk is.

Het is bij de ongeletterde menigte, zegt Dr. N. BEETS, « dat de taal de juiste, de natuur-
« lijke uitdrukking blijft van den denkvorm. De
« letterkundige onzes tijds staat onder den in-
« vloed van meer dan eéne taal. Misschien behoort
« hij tot de kringen, waarin Fransche *bonnes* of
« Engelsche *nurses* hem het zuiver denken in eene
« taal onmogelijk hebben gemaakt. Misschien ook
« niet. Maar elke vreemde taal, die hij kent, die hij
« leest, en in welke hij bewondert, is eene macht,
« waarmede hij te worstelen heeft, als hij schrijft ».

Ook als hij spreekt, meen ik hier te mogen bijvoegen.

« Een gedurig bad in de volkstaal, zooals
« die *gesproken* wordt, ziedaar waar hij zijne
« kracht bij moet zoeken. »

De schrijver van de « *Camera Obscura* » heet het een geluk, dat de dichter van de « *Divina Comedia* » zijne taal frisch en kinderlijk in haren gansch ongesorteerden rijkdom uit den mond des volks, en niet door den trefter of uit de zift van voorgangers en voorproevers heeft opgevangen (1) ».

Ook onze VONDEL heeft aan zijnen omgang met menschen van alle slag, aan zijne onverpoosde studie van de volkstaal, in ruime mate zijn onvergelijkelijken vorm te danken.

---

(1) « *Over de beteekenis van Ongeletterden* ».

Er valt hier echter niet alleen op te rapen: er valt te kiezen.

« Wanneer de volkstaal ons iets aanbiedt, « dat stellig onwelvoeglijk en onkiesch is; wat « bepaaldelijk tot de straattaal behoort..., dan « eerbiedige men den goeden smaak (1). »

De goede smaak! Hiertegen wordt, op onze dagen, in de letterkunde al te veel gezondigd, zoowel wat het gehalte der werken, als wat de taal, den vorm, betreft.

Weg met alle preutschheid! Leve de natuurlijkheid, de waarheid! Leve de spelende, jolige volkstaal! Doch, weg met de vuiligheden, die in geen beschaafd gezelschap, in geen deftig huisgezin kunnen uitgestald worden.

Weg met « de bordeelspreuken en spreekwoorden van hoeren en boevenjacht! » gelijk VONDEL zich zoo krachtig uitdrukt.

Onze letterkunde moet een werktuig van gezonde ontwikkeling, van nationale en zedelijke opbeuring zijn en blijven.

---

(1) Dr. DE VRIES.

EEN HEUGLIJKE DAG

(25 September 1881.)

Den 25ⁿ September 1906 was het vijf en twintig jaren geleden, dat in de hoofdstad van ons land eene grootsche, zoo niet de schitterendste betooging van hulde en vereering plaats greep, welke in de jaarboeken onzer letterkunde en van de Vlaamsche Beweging opgeteekend zal blijven.

Wij bedoelen de indrukwekkende feesten, waarmede onze gevierde romanschrijver HENDRIK CONSCIENCE gehuldigd werd, ter gelegenheid van de verschijning van zijn honderdste boekdeel (1).

Het was den 25 September 1881.

Uit al de streken van het Vlaamsche land, uit Fransch-Vlaanderen en Nederland waren dui-

---

(1) Het was ons medelid Th. Coopman, die het eerst het gedacht van eene *Conscienceverecring* in de wereld bracht. Dit blijkt uit de onderstaande aanhaling uit POL DE MONT's *Hendrik Conscience, zijn leven en zijne werken geschetst* (Gent, bij Ad. Hoste), blz. 119.

« Ik eisch, als eenen titel tot rechtmatige trotschheid, voor « het « jongere Vlaanderen » de eer terug, het denkbeeld van CONSCIENCE, in « de verfranschte hoofdstad van België door eene reuzenbetooging te « vieren, eerst te hebben opgevat.

« Mijn vriend THEOPHIEL COOPMAN was het, die in een Brusselsch « weekblad het gedacht opperde, dat dadelijk door de Vlaamsche, ja zelfs « door de Waalsche pers met ingenomenheid verspreid werd en overal « den uitbundigsten bijval verwierf. »

Zonderling mag het heeten, dat in de tweede uitgave van het boek van POL DE MONT de naam van THEOPHIEL COOPMAN niet meer vermeld wordt.

zenden bewonderaars van den geliefden schrijver opgekomen; zij wilden dengenen huldigen, die gedurende 45 jaren op letterkundig gebied werkzaam was geweest en de kunstkroon van Vlaanderens Maagd met zoovele perels van het helderste water had verrijkt.

Sedert 1837, toen zijn eerste werk: *In 't Wonderjaer*, verscheen, had CONSCIENCE onophoudelijk de pen gevoerd, zoodat in 1881, bij de verschijning van zijn roman: *Geld en Adel*. reeds honderd boekdeelen van zijne hand het licht hadden gezien.

Dit heuglijk feit, eenig in onze letterkunde, verdiende met allen luister gevierd te worden.

Eenige Vlamingen uit Brussel, alwaar CONSCIENCE destijds verbleef en bewaarder was van het Wiertzmuzeum, namen deze gelegenheid te baat en besloten, met de medewerking van alle Nederlandschsprekenden, eene grootsche plechtigheid op touw te zetten, den mensch en den schrijver waardig.

Den 15 April 1881 zonden zij met dit doel eenen omzendbrief aan al de Vlamingen en al de Maatschappijen van het Vlaamsche land, en riepen allen op om, « ter eere van dien man, eene nationale betooging in te richten, als blijk hunner bewondering en hunner vereering. » Zij voegden erbij: « dat niemand mocht achterwege blijven, waar het geldt de vervulling van eenen dankbaren plicht. »

« CONSCIENCE, » zoo sprak de omzendbrief,
« wekte door zijne bezielde verhalen den leeslust
« op bij het Vlaamsche Volk, wiens karakter,
« gewoonten en zeden hij op eenvoudige, tref-
« fende wijze wist af te schilderen; CONSCIENCE
« is de schepper van ons nationaal heldendicht
« *De Leeuw van Vlaanderen;* aan CONSCIENCE dan-
« ken wij de herleving onzer duurbare moeder-
« taal. »

Deze oproep, door de heeren EUG. STROOBANT, JULIUS HOSTE, H. DE WINDE en S. ROORYCK, namens de Brusselsche maatschappijen, onderteekend, werd overal geestdriftig ontvangen en talrijk beantwoord.

Veertien dagen later, den 1 Mei, had reeds eene eerste vergadering plaats, waarop een uitvoerend comiteit werd samengesteld, bestaande uit 30 leden voor Brussel en voorsteden, en uit 2 afgevaardigden, voor iedere arrondissementshoofdplaats.

Als algemeen grondbeginsel werd er aangenomen, dat de hulde aan CONSCIENCE eene volksbetooging wezen moest : de dankbetuiging van ons volk aan den grootsten zijner zonen, en tevens de bevestiging van onzen volksaard, van onze overtuigde Vlaamschgezindheid.

Verder werd er besloten, dat de feestelijkheden zouden bekostigd worden bij middel van eene algemeene inschrijving onder het Dietsche

volk en dat er geene toelagen aan Staat of Stad zouden gevraagd worden.

Zonder verwijl stuurde het hoofdcomiteit eenen *Oproep aan de Vlamingen en aan al wie de werken van* H. CONSCIENCE *hoogschatten,* alsook eenen *Oproep aan de Noordnederlandsche Taalbroeders en aan de Taalgenooten uit den Westhoek van Fransch-Vlaanderen.*

In het eerste stuk deed het hoofdcomiteit « een dringend broederlijken oproep tot zijne waarde Taal- en Landgenooten, tot al wie onzen wereldberoemden romanschrijver bewondert en liefheeft, bijzonder tot degenen, die het met onze Vlaamsche Beweging ernstig en wel meenen, met een woord tot allen, die er met ons fier op zijn, tegenover Europa, eene nationale letterkroon te bezitten, waarvan HENDRIK CONSCIENCE de hoofdstraal is ».

Aan de mannen van Nederland en Fransch-Vlaanderen herinnerde het comiteit, dat « CONSCIENCE's werken in alle Nederlandsche huisgezinnen gelezen, in alle beschaafde talen overgezet werden, en dat zij den roem der Nederlandsche letteren onder alle verlichte volkeren verspreid hadden ; op al zijne Taalgenooten straalt die roem weer, en hun allen hoort het den gevierden schrijver daarvoor hulde te brengen. Zoo doende zal de Dietsche stam, in het aanschijn van Europa, een nieuw en schitterend bewijs leveren van zijne

gehechtheid aan taal en zeden, van zijnen eerbied voor het talent zijner roemrijke zonen. »

Vervolgens werd door het inschrijvings-comiteit een omzendbrief uitgevaardigd, op 20000 exemplaren gedrukt, en welks aanhef luidde :
« Het ontworpen *Conscience-feest* is op het punt
« verwezenlijkt te worden; België gaat zijn Groo-
« ten Man, een der stichters onzer Vlaamsche
« Beweging, den ieverigsten voorstander van
« Vlaamschen aard en Vlaamsche zeden, den
« volksschrijver, die den Vlaamschen leeslust
« heeft doen herleven, en den roem der Vlaam-
« sche letteren tot aan de uiteinden der wereld
« voerde, den goeden en gemoedelijken volks-
« vriend HENDRIK CONSCIENCE, vieren. »

Reeds op de algemeene vergadering van 12 Juni werd het programma der plechtigheid samengesteld. Het omvatte : 1° Aanbieding van een kunstwerk; 2° Vervaardiging van eenen gedenkpenning; 3° Uitgave van een gesteendrukt portret; 4° Optocht van eenen grootschen stoet te Brussel; 5° Uitvoering van muziekwerken; 6° Uitgave van een prachtig feestprogramma en van een gedenkboek.

Het kunstwerk zou bestaan uit eene in zilver gedreven beeltenis, den grooten schrijver voorstellende omkranst met eene lauwerkroon, het geheel door zinnebeeldig festoenwerk ingesloten. De gekende Antwerpsche zilverdrijver Lambr.

van Rijswijck werd met dit werk belast, dat 8000 fr. zou kosten.

Leopold Wiener uit Brussel zou den gedenkpenning, en Flor. Van Loo, uit Gent, het gesteendrukt portret maken.

Eindelijk werd de feestbetooging bepaald vastgesteld op Zondag, 25 September 1881.

Dien dag heerschte er te Brussel eene ongemeene beweging en drukte. Te half elf ure 's morgens werd aan de Noorderstatie en langs de Antwerpsche Laan een onafzienbare stoet gevormd van ongeveer driehonderd maatschappijen, voorafgegaan door wapperende vlaggen en wimpels en talrijke opschriften, en welke zich tusschen eene haag van duizenden toeschouwers naar het Wiertzmuzeum begaven.

Onmogelijk is het de opgetogenheid, de geestdrift te beschrijven, welke zich overal lucht gaf, en niet het minst vóor den tuin van het Wiertzmuzeum, alwaar CONSCIENCE al zijne vereerders en bewonderaars juichend en jubelend zag voorbijtrekken, gelijk dankbare en uitgelaten kinderen, die hunnen vader verheerlijken. Zulk een schouwspel moet men bijgewoond hebben, om er zich een denkbeeld te kunnen van maken.

Uit Antwerpen alleen waren meer dan twee duizend mannen opgekomen; zij droegen twee opschriften met groote letters, waarvan het eene luidde : *Aan onzen stadgenoot Hendrik Conscience,*

het andere : *Gij zult uw vaderland beminnen, en zijne taal en zijnen roem.*

In den tuin van het muzeum sprak Eug. Stroobant de feestrede uit. Daarna werd door twaalfhonderd uitvoerders de cantate : *In Consciences Tuin,* woorden van Em. Hiel, muziek van Karel Miry, uitgevoerd.

Rond één uur begaf men zich in opene rijtuigen naar het lokaal der Beurs. In de eerste koets zat CONSCIENCE met zijne gade en zijnen kleinzoon Antheunis, alsook de twee voorzitters van het hoofdcomiteit, Stroobant en Van Driessche.

Op den voorgevel der Beurs prijkten in gouden letters de woorden : *Volkshulde aan Hendrik Conscience,* terwijl op wuivende doeken, insgelijks in gouden letters, de titels van al de werken van den schrijver te lezen stonden.

Het ruime Beursgebouw was opgepropt met volk. Al de voor den feestheld bestemde geschenken waren er uitgestald.

Een oorverdoovend geestdriftig gejuich begroette CONSCIENCE bij zijn binnentreden. Een zegemarsch werd door de muziekkapel der Grenadiers uitgevoerd, waarop een openingstuk volgde, dat opzettelijk door den toondichter Waelput vervaardigd was. Daarna werd door Emm. Van Driessche de feestrede uitgesproken, welke CONSCIENCE diep bewogen beantwoordde.

Na het uitvoeren van het mannenkoor : *Gij zijt ons lief,* van G. Antheunis en F. A. Gevaert,

werden den feesteling de vier kunstwerken — drijfwerk, borstbeeld, gedenkpenning en portret — aangeboden.

Vervolgens hield M. H. de Veer uit Amsterdam, namens de Noord-Nederlanders, eene toespraak en overhandigde den beroemden Vlaming een in rood marokijn gebonden Album, dat de bijdragen bevatte van 350 letterkundigen en beeldende kunstenaars uit het Noorden.

Als vertegenwoordiger van Z. M. den Koning der Nederlanden voerde daarna Dr. P. Hubrecht het woord.

Thans was het de beurt aan CONSCIENCE's vriend, den dichter Jan Van Beers, die uit naam der stad Antwerpen eene redevoering uitsprak. Hij deelde de beslissing van den gemeenteraad der Scheldestad mede, waardoor aan CONSCIENCE op stads kosten een standbeeld zou worden opgericht op het Jezuietenplein, dat voortaan den naam zou dragen van « *Conscienceplein* », terwijl de aanpalende straat zou herdoopt worden in « Leeuw van Vlaanderenstraat », en in het huis, waar CONSCIENCE het levenslicht zag, een gedenksteen zou geplaatst worden.

Onnoodig te zeggen dat, vanwege al de aanwezigen, deze viervoudige mededeeling een luid en lang handgeklap te beurt viel.

Nog werden redevoeringen uitgesproken door A. Coppieters, namens de Breidelcommissie van Brugge, en door Julius Vuylsteke, namens het

Congres van Breda, waarna, tot slot, de *Huldezang* van H. Claeys en Edg. Tinel ten gehoore werd gebracht.

Des avonds van dien onvergetelijken dag was CONSCIENCE de held van een feest, aangeboden op het stadhuis door de stedelijke regeering van Brussel. De Groote Markt en de aanpalende straten waren prachtig verlicht en krioelden van volk.

Rond half negen deed de gevierde schrijver zijne intrede in de groote gotische zaal, en werd er verwellekomd door den dienstdoenden Burgemeester M. Karel Buls, die hulde bracht aan zijn onovertroffen schrijverstalent, en hem begroette als « een verlosser, die te midden van zijn volk « verscheen om hetzelve, in zijne eigene taal « hartelijke woorden toe te sturen, het aan te « wakkeren en op te beuren, en bovenal het met « vertrouwen op zijne grootheid en zijne macht « te bezielen. »

De heer Buls stelde daarop eenen heildronk in op den held van den dag; deze dronk in passende woorden op de gezondheid van den eersten magistraat, het welvaren der stad Brussel en de verbroedering van Walen en Vlamingen.

Het feest werd met eenen raout besloten.

Zoo liep deze gedenkwaardige dag ten einde, voorzeker de schoonste, welke niet slechts CONSCIENCE, maar ook alle deelnemers beleven mochten.

Eerst drie jaren nadien verscheen het *Gedenkboek der Consciencefeesten.* Daarin werden 128 bladzijden gewijd aan de *Opdrachten* en de *Uittreksels uit het Nederlandsch album.*

Onder de eerste treffen wij gedichten aan van Nolet de Brauwere, Joan Bohl, Pol de Mont. Hansen, Coopman, Vrouwe van Ackere, Karel Bogaerd, M. Gosler, Virginie Loveling, J. A. Alberdingk Thijm, Louise Stratenus, M. Coens. M. Verheyen, Alex. Stoops, P. M. Drossaert. Maria Belpaire, Jos. Vande Vijver, A. De Weerdt, Leonard Buyst, L. De Wulf, Van de Voorde, Pieter Vierhout, F. Feytens, de Vriend Frans, G. Antheunis.

In het *Album* vinden wij bijdragen van Z. K. H. Prins Alexander der Nederlanden, Prof. J. A. Alberdingk-Thijm, 'Mej. C. Alberdingk, Taco de Beer, Nicolaas Beets, Mej. Cath. Beersmans, Ch. Boissevain, Mevr. Bosboom-Toussaint, Prof. Brill, Jan ten Brink, Elisa Van Calcar, Prof. Cosijn, Rosier Faassen, Joh. Gram, W. J. Hofdijk, Richard Hol, J. J. L. ten Kate, Prof. Kern, Dr. E. Laurillard, Dr. W. F. Nuyens, Jacques-Perk, Dr. Schaepman, H. J. Schimmel, Dr. Jan te Winkel, enz.

Vergeten wij niet te melden, dat de gevierde schrijver een overgroot aantal brieven en telegrammen ontving, die allen getuigen van bewondering, hoogachting en eerbied.

Vijf en twintig jaren zijn sedert dien onvergelijkelijken dag voorbij gevaren. Velen der deelnemers aan die heerlijke betooging werden ons door den dood ontrukt; meest allen, die een werkzaam deel hebben genomen aan deze feestviering, zijn van het wereldtooneel verdwenen : Eugeen Stroobant, Emm. Van Driessche, Jan Van Beers, Lambr. Van Rijswijck, Em. Hiel, Peter Benoit, Karel Miry en anderen zijn niet meer.

Ook HENDRIK CONSCIENCE overleefde de feestelijkheden, te zijner eere ingericht, slechts twee jaren : den 10 September 1883 overleed hij te Brussel.

Het is hier de plaats niet te herinneren, hoe grootsch en indrukwekkend de begrafenisplechtigheid van den edelsten onzer schrijvers is geweest; hoe dichters en redenaars zijn heengaan hebben betreurd; hoe een gansch volk, met eerbied en met droefheid in het hart, hem naar zijne laatste rustplaats heeft gedragen.

Maar het zij ons toegelaten nog de volgende woorden aan te halen, welke als een nagalm der feesten van 1881 mogen gelden, en die, op perkament geschreven, in de doodskist werden neergelegd :

« Als edel mensch wist hij rein te leven en rein te sterven. »

« Zijne verhevene gedachten, zijne edele gevoelens, zijne glinsterende waarheden, zijne liefde-

volle scheppingen volgen overal zijnen schoonen naam, goddelijk en onsterfelijk. »

* * *

Wij, die den grooten Vlaming tot vriend gehad en het geluk gesmaakt hebben aan zijne verheerlijking deel te nemen, wij hebben gemeend, dat het een plicht was dit onvergetelijk eerbetoon, dat den grootsten onzer schrijvers gebracht werd, aan het jongere geslacht in herinnering te brengen, om zoo doende hulde te bewijzen aan zijne nagedachtenis, en hem nogmaals een blijk van erkentelijkheid te geven voor alles wat hij deed voor het Vlaamsche Volk, dat nog heden zijne onsterfelijke werken leest en herleest, en zijnen naam in het harte draagt.

Immers een volk, dat zijne groote mannen verheft, verheft zich zelven.

JAN BOUCHERIJ.

Vergadering van 21 November 1906.

Aanwezig : de heeren JAN BROECKAERT, bestuurder; KAREL DE FLOU, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Dr. H. CLAEYS, Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, Mr. JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, JAN BOLS, DES. CLAES, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, Dr. L. SIMONS, ADOLF DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. WILLEM DE VREESE, JAC. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, AMAAT JOOS en Dr. HUGO VERRIEST, werkende leden;

de heer PAUL BELLEFROID, briefwisselend lid.

De heeren Mr. EDW. COREMANS en Baron DE BETHUNE, werkende leden, en Dr. C. LECOUTERE, briefwisselend lid, hebben laten weten dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

De heer Edw. Gailliard, bestendige secretaris, leest het verslag over de October-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Afsterven van den heer Dr. Amand de Vos, werkend lid. — Den 4 November 1906, ontving de Bestendige Secretaris, vanwege Mevrouw Wed[e] AMAND DE VOS, het treurig bericht, dat haar echtgenoot de heer Dr. AMAND DE VOS, werkend

lid der Academie, overleden was. — Bij brieve van 5 November, had de Bestendige Secretaris de eer die droevige mare ter kennis van de heeren Leden der Academie te brengen.

Na die officieele mededeeling, opent de heer Bestuurder de vergadering. Hij zegt hoe zeer het afsterven van dien hoogst verdienstelijken man het Vlaamsche Land en onze Koninklijke Instelling diep getroffen heeft, en brengt eene welgemeende hulde aan de nagedachtenis van den betreurden afgestorvene :

Mijne Heeren,

Den 4 November laatst, twee maanden na den dood van ons nog immer betreurd medelid ALFONS JANSSENS, hing de rouwvlag alweder aan den gevel der Koninklijke Vlaamsche Academie.

Ons werd dien dag de bedroevende tijding aangebracht, dat een ander onzer oudste en verdienstelijkste collega's, Dr. AMAND DE VOS, op zijne beurt, na zoo vele anderen, het tijdelijke met het eeuwige had verwisseld.

Alhoewel sinds lang voorzien, heeft het afsterven van Dr. DE VOS alom in het Vlaamsche land, en niet het minst bij zijne medeleden der Academie, een pijnlijk gevoel verwekt.

De overledene was een man van groote beteekenis in de rij der Vlaamsche letterkundigen. Gesproten uit den nederigen landbouwersstand, wist hij door wilskracht en studie tot eenen hoogen trap in de samenleving op te klimmen. Als loteling bij het leger ingelijfd, studeerde hij, na zijnen diensttijd te hebben volbracht, de geneeskunst aan de hoogescholen van Gent en Brussel. Van toen af

deed hij zich kennen als een veelbelovend beoefenaar der Vaderlandsche Letteren, en schreef, onder andere, in het *Nederduitsch letterkundig jaarboekje* van Rens, verscheidene dichtstukjes, welke ten zeerste werden opgemerkt.

Na zijne geneeskundige studiën met gelukkig gevolg te hebben voltrokken, werd hij dokter bij het Belgisch leger, wat hij bleef tot in 1890, wanneer hij, om redenen van ziekelijkheid, op pensioen werd gesteld.

Hoe hij zich intusschen als dichter en prozaschrijver, inzonderheid als stijlist en criticus, eenen glansrijken naam had weten te verwerven; hoe hij Vlaming was in de ziel, en om zijne geestesgaven, zijne dienstvaardigheid en zijn minzaam karakter, algemeen geacht werd, heb ik niet noodig hier te herinneren. Die taak, overigens, in afwachting dat het levensbeeld van den dierbaren ontslapene breeder geschetst worde, werd reeds verdienstelijk vervuld door onzen geachten Bestendigen Secretaris, in de gemoedelijke lijkrede, door hem ten sterfhuize van Dr. DE VOS uitgesproken.

De nagedachtenis van den dierbaren collega zal, om het vele goede, dat hij in zijne loopbaan, ten bate zijner land- en taalgenooten, gesticht heeft, in onze harten blijven voortleven.

Op voorstel van den heer Bestuurder, beslist de Vergadering, dat de lijkrede, door den heer EDW. GAILLIARD, bestendigen secretaris, namens de Koninklijke Vlaamsche Academie, ten sterfhuize uitgesproken, in de *Verslagen en Mededeelingen* zal opgenomen worden.

Verder beslist de Vergadering, dat, in naam der Academie, door het Bestuur een brief van rouwbeklag aan Mevrouw DE VOS en aan haar geacht gezin zal gezonden worden.

— De heer Edw. Gailliard, bestendige secretaris, Jhr. Mr. Nap. de Pauw, Dr. H. Claeys, Mr. Julius Obrie, Pr. A. de Ceuleneer en Dr. de Vreese hebben de lijkplechtigheid bijgewoond. — De heeren J. Broeckaert, bestuurder, K. de Flou, onderbestuurder, Theoph. Coopman en Dr. Julius Mac Leod lieten zich verontschuldigen.

Afsterven van den heer H.-J. Schimmel, buitenlandsch eerelid. — De Heer Bestuurder deelt vervolgens aan de Vergadering mede, dat ons heden uit Noord-Nederland eene andere treurmare is toegekomen, nl. die van het afsterven van den welbekenden romanschrijver HENDRIK-J. SCHIMMEL, die, sedert Juni 1897, tot onze buitenlandsche eereleden behoorde.

Heer Dr. Hugo Verriest, tot werkend lid benoemd. — De Heer Bestuurder wenscht den Heer Dr. VERRIEST geluk met zijne benoeming en richt tot het nieuw werkend lid de volgende woorden :

Het doet mij oprecht genoegen den eerw. heer Dr. HUGO VERRIEST als werkend Lid der Koninklijke Vlaamsche Academie in deze zitting te mogen begroeten en hem met zijne bevordering geluk te wenschen.

Waarde Collega!

Zoo het volk van Vlaanderen U lief heeft, omdat gij het, als een apostel van het Ware, het Goede en het Schoone, zoo gemoedelijk in de taal der vaderen weet op te wekken, het weze mij geoorloofd U te herinneren aan de spreuk : « Adel verplicht » !

De Academie, die er eer in stelt U in haar midden te bezitten, rekent dan ook op uwe gewaardeerde en bestendige medewerking.

Daarop antwoordt de heer Dr. VERRIEST :

Het is mij een aangename plicht, U allen te danken, Mijnheer den Bestuurder eerst voor zijn vriendelijk woord, — U allen, Heeren, omdat gij mij tot werkend lid der Vlaamsche Academie verkozen hebt. Daarbij voeg ik geerne dat ik zal trachten het edel werk der Academie met al mijne krachten te steunen, te weten het verheffen en opbeuren van het Vlaamsche Volk en van zijne taal, zijne kunst, zijne wetenschap en geheel zijn wezen.

Aangeboden boeken. — Daarna legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de boeken aan de Academie, sedert hare laatste vergadering, aangeboden :

Door de Regeering :

Académie Royale de Belgique. Commission Royale d'Histoire. *Lodewijk van Velthem's voortzetting van den Spiegel Historiael* (1248-1316), *opnieuw uitgegeven door* HERMAN VANDER LINDEN en WILLEM DE VREESE. Eerste deel. Brussel, 1906.

Id. Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et Classe des Beaux-Arts. Mémoires. Collection in-4°, tome I, fascicule II. HOCQUET (ADOLPHE). *Tournai et le Tournaisis au XVIe siècle, au point de vue politique et social.* (Médaille d'or en 1904; 418 pages, 1 carte.) Bruxelles, 1906.

Id., id. Mémoires. Collection in-8°. Deuxième série, tome II. Fascicule II (dernier). VLIEBERGH (E.). — *De landelijke bevolking der Kempen gedurende de 19e eeuw. Bijdrage tot de economische geschiedenis.* (192 pages et 1 carte. Médaille d'or en 1905.) Bruxelles, 1906.

Royaume de Belgique. Ministère de l'Industrie et du Travail. Office du Travail et Inspection de l'Industrie. — Monographies industrielles. Aperçu économique, technologique et commercial. XIV. Industrie du papier. *Fabrication et mise en œuvre du papier et du carton.* Bruxelles, 1906.

Bibliothèque coloniale internationale. Institut colonial international. Bruxelles. 8me série : *Les Lois Organiques des Colonies*. Documents officiels précédés de notices historiques. Tome II. Bruxelles, 1906.

Handelingen der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent : 1°) Deel VI, tweede aflevering. V. van der Haeghen. *La corporation des peintres et sculpteurs de Gand*. Gent, 1906. — 2°) Deel VIII, eerste aflevering. Prosper Claeys. *Les Associations d'ouvriers débardeurs ou porte-faix. « Aerbeyders » à Gand au XVIIIe siècle*. Gand, 1906.

Woordenboek der Nederlandsche Taal. Zesde deel, zevende aflevering (Hoofdsom-Houden), bewerkt door Dr. A. Beets. 's Gravenhage, 1906.

Tijdschriften : *Bulletin de la Classe des Lettres et des Sciences morales et politiques et de la Classe des Beaux-Arts*, 1906, nos 7 et 8. — *Bulletin des Commissions Royales d'Art et d'Archéologie*, 1906, nos 9 et 10. — *Bulletin de l'Académie Royale d'Archéologie de Belgique*, 1906, no 3. — *Annales des Travaux publics de Belgique*, 1906, no 5. — *Arbeidsblad, uitgegeven door het Arbeidsambt van België*, 1906, nrs 17, 18 en 19. — *Bibliographie de Belgique*, 1906. Première partie : *Livres*, nos 19 20. *Bulletin mensuel des Sommaires des periodiques*, no 9. — *Bulletijn der Maatschappij van Geschied- en Oudheidkunde te Gent*, 1906, nrs 6 en 7. — *Le Musée belge*, 1906. no 4. — *Bulletin bibliographique et pédagogique du Musée belge*, 1906, nos 8 et 9. - *Bulletin des Musées Royaux*, 1906, no 1. — *Revue de l'Université de Bruxelles*, 1906-1907, no 1. — *Revue Sociale Catholique*, 1906, no 12. — *Wallonia*, 1906, no 10.

Door den heer Dr. C. Lecoutere, briefwisselend lid :

Een nieuw fragment van Lodewijk van Velthem's « Spiegel Historiael ». (Overdruk uit *Verslagen en Mededeelingen* der Koninklijke Vlaamsche Academie, 1906.) Gent, 1906.

Door den heer J. W. Muller, buitenlandsch eerelid :

Verwanten van Klaasje Zevenster. Z. pl. of j.

Straatroepen. (Overgedrukt uit het *Tijdschrift van Ned. Taal- en Letterk.*, deel XXV.) Z. pl. of j.

Door den heer J. Bal, professor.

Verklarend Woordenboek met platen voor België en Nederland. 4e uitgave. Gent, z. j.

Door den heer J. GEURTS, leeraar te Hasselt :
Proeven van letterkundige ontledingen van Nederlandsche leesstukken. Tweede deel. Hasselt, 1906.

Door den heer V. VAN DER HAEGHEN :
Rapport sur les travaux de la Commission des Monuments de Gand en 1905. Gand, 1906.

Door de Redactie :
De Tuinbode, 1906, nr 11.
Tijdschrift voor Belgische Notarissen, 1906-1907, nr 2.

Ingekomen boeken. — Voor de boekerij der Academie zijn ingekomen :

De Gids, November 1906.

De Hoofdkerk van Sint Baafs. Gids voor den Bezoeker, door GAB. CELIS, priester. Gent, z. j. (1906.)

Ruildienst.

Annales des Facultés de Droit et des Lettres d'Aix, tome II, no 2 (Lettres) et tome II, no 1 (Droit), 1906. — *De Belgische School,* 1906, nrs 6 en 7. – *Biekorf,* 1906, nrs 19-22. — *Bijdragen tot de Geschiedenis bijzonderlijk van het aloude Hertogdom Brabant,* 1906, October. — *Christene School,* 1905-1906, nr 23; 1906-1907, nrs 1 en 2. — *Dietsche Warande en Belfort,* 1906, nr 11. — *Den Gulden Winckel,* 1906, nr 11. — *De Katholiek,* 1906, November. — *Het Katholiek Onderwijs,* 1906-1907, nr 1. — *Korrespondenzblatt des Vereins für Niederdeutsche Sprachforschung,* 1906, no 3/4. — *De Maasgouw,* 1906 nrs 9 en 10. — *Neerlandia,* 1906, nr 10. — *Noord en Zuid,* 1906, nr 11. — *Onze Kunst,* 1906, nr 11. — *De Opvoeder,* 1906, nrs 28-30. — *De Opvoeding,* 1906, nr 11. – *De Schoolgids,* 1906, nrs 40-44. — *St.-Cassianusblad,* 1906, nr 13. – *Het Vlaamsch Bestuur,* 1906. nr 9. — *Vlaamsche Arbeid,* 1906-1907, nr 1. — *De Vlaamsche Kunstbode,* 1906, nr 10. — *Volkskunde,* 1906, nrs 5-6. — *Vragen van den Dag,* 1906, nr 11. — *Zeitschrift des Vereins für rheinische und westfälische Volkskunde,* 1906, nr 4.

Ingekomen brieven. — De Bestendige Secretaris stelt de Academie in kennis met de ingekomen brieven :

1°) **Afsterven van den heer Alf. Janssens, werkend lid.** — Brief van 22 October 1906, waarbij de kinderen van wijlen den heer ALFONS JANSSENS de heeren Bestuurder en Leden der Koninklijke Vlaamsche Academie innig dank zeggen voor hunne deelneming in hunnen rouw en voor de hulde in de September-vergadering aan den betreurden overledene gebracht.

2°) **Afsterven van den heer H.-J. Schimmel, buitenlandsch eerelid.** — Brief van 20 November 1906, waarbij de heer H. N. DE FREMERY, uit Bussum, aan het Bestuur der Koninklijke Vlaamsche Academie het afsterven meldt van zijn schoonvader den heer H.-J. SCHIMMEL, buitenlandsch eerelid der Academie, op 14 November te Bussum overleden.

3°) **Verkiezing van den heer Dr. Hugo Verriest tot werkend lid. Goedkeuring.** — Brief van 10 November 1906, waarbij de Weledele Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs, voor het Archief der Academie een afschrift stuurt van het koninklijk besluit van 4 November, houdende goedkeuring der verkiezing van den heer Dr. HUGO VERRIEST tot werkend lid, tot vervanging van wijlen den heer ALFONS JANSSENS.

4°) **Staatsprijskamp : Driejaarlijksche prijskamp voor Nederlandsche Tooneelletterkunde** (ZEVENTIENDE TIJDVAK : 1904-1906). *Benoeming van een keurraad van vijf leden, waaraan de beoordeeling van den prijskamp zal worden toevertrouwd.* — Brief van 30 October 1906, waarbij de Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs de Academie verzoekt zoo spoedig mogelijk aan zijn Departement eene lijst voor te leggen van tien leden, welke verklaard zullen hebben, zoo zij benoemd worden om deel van den keurraad uit te maken, den last van jurylid op zich te zullen nemen.

5°) **Rekendienst.** — Brief van 5 November 1906, waarbij de Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs zekere regels betreffende de vaste uitgaven voorschrijft.

6°) **Te Deum op 15 November.** — Brief van 8 November 1906, waarbij de Weled. heer Baron DE KERCHOVE D'EXAERDE, gouverneur der provincie, het Bestuur en de heeren Leden der Academie uitnoodigt het plechtig *Te Deum* bij te wonen, dat op Donderdag, 15 November, ter gelegenheid van den Naamdag van Z. M. den Koning, te 11 uur, in de hoofdkerk van Sint-Baafs zal gezongen worden. — De heer EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris, heeft namens het Bestuur, de plechtigheid bijgewoond.

7°) **Verhandeling over Erasmus, door den heer Hendrik de Vocht ter uitgave aangeboden.** (*Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde.*) *a.*) Brief van 22 October 1906, waarbij de Weled. heer Dr. H. LOGEMAN, hoogleeraar te Gent, den Bestendigen Secretaris bericht, dat hij gaarne de taak aanneemt hem door de Koninklijke Vlaamsche Academie opgedragen, advies over de verhandeling van den heer H. de Vocht uit te brengen.

b.) Dergelijke brief van 23 October 1906, vanwege den Weled. heer Dr. W. BANG, hoogleeraar te Leuven.

Mededeeling door den Bestendigen Secretaris.

Plechtige Vergadering van 1907. — In zijne vergadering van 8 October, heeft het Bestuur beslist, dat de Plechtige Vergadering van 1907, mits nadere goedkeuring der Academie, den Zondag 30 Juni zal plaats grijpen, en dat enkel één spreker, nl. een of ander daartoe uit te noodigen Noordnederlandsch eerelid, zal optreden. (*Goedgekeurd.*)

Op last van het Bestuur, heeft de Bestendige Secretaris, bij brieve van 30 October 1907, den zeer geleerden heer Dr. J. W. MULLER, hoogleeraar te Utrecht, uitgenoodigd op die Vergadering een taal- of letterkundige voordracht te komen houden. « Mocht het U behagen » — schreef

hij aan Dr. MULLER, -- « onze uitnoodiging aan te « nemen, zou dit de Koninklijke Vlaamsche Aca- « demie tot groote eer strekken en zou het voor « het geëerd publiek, dat onze Plechtige Vergade- « ring bijwoont, eene welkome gelegenheid zijn de « kennis te maken met U, die op het gebied der « wetenschap en der letteren en tevens door uwe « ijverige medewerking aan het grootsche *Woor- « denboek der Nederlandsche taal* zoo gunstig bekend « staat ».

Bij brieve van 1 November 1907, bericht de heer Dr. MULLER de Academie, dat hij volgaarne aan hare vereerende uitnoodiging gevolg zal geven : « Ik acht het een voorrecht », schrijft hij, « aldaar te mogen optreden, en ik reken het mij « tevens tot een genoegen bij die gelegenheid met « mijne geachte medeleden hetzij de kennis te her- « nieuwen, hetzij kennis te maken ».

Mededeeling namens de Bestendige Commissie voor het Onderwijs.

1°) **Bijblad.** — De heer JAN BOUCHERIJ, secretaris der Commissie deelt mede, dat in de vergadering van heden morgen de Commissie zich bezig heeft gehouden met het beramen der te nemen maatregelen voor de uitgave van het ontworpen *Bijblad*.

2°) **Verkiezing van Voorzitter, Ondervoorzitter en Secretaris.** — De Commissie heeft voor

de *Dienstjaren 1907 en 1908* tot voorzitter benoemd den heer GUSTAAF SEGERS, tot ondervoorzitter den heer DES. CLAES, en tot secretaris den heer JAN BOUCHERIJ.

Letterkundige mededeeling.

Door den heer JAC. MUYLDERMANS, werkend lid, over : *Proeven van letterkundige ontledingen van Nederlandsche leesstukken, door* J. GEURTS, *leeraar in het St.-Jozefscollege te Hasselt.* (Uitgave der St.-Lambrechtsgilde van Limburg.) Tweede deel, Hasselt, St.-Quintinus-drukkerij, 1906.

In den naam van den eerw. Heer GEURTS, professor in het St.-Jozefscollege te Hasselt, heb ik de eer en het genoegen een exemplaar van zijn *Proeven van Letterkundige Ontledingen van Nederlandsche Leesstukken* (tweede deel), aan de Academie aan te bieden. Wat ik van zijn eerste deel goeds getuigde, diende ik voor dit tweede deel te herhalen. Beurtelings ontleedt hij eene reeks verhalen, eene reeks beschrijvingen en eene reeks lyrische stukken : 46 te zamen. Heer Geurts mag een meester in het vak heeten, en hem zij uiter herte dank gezeid voor den niet geringen dienst, welken hij aan het onderwijs onzer taal door deze uitgave bewezen heeft.

Kan. J. MUYLDERMANS.

DAGORDE.

1°) **Levensschetsen van wijlen Dr. Amand de Vos en van wijlen H. J. Schimmel voor het Jaarboek voor 1908.** *Benoeming van de Leden die met het schrijven daarvan zullen belast zijn.* — Den heer Mr. JULIUS OBRIE wordt het schrijven opge-

dragen van de levensschets van wijlen Dr. DE VOS, en den heer Dr. WILLEM DE VREESE van wijlen H.-J. SCHIMMEL. — Beide heeren verklaren zich gaarne bereid den gegeven last op zich te nemen.

2°) **Verkiezing van den Bestuurder en van den Onderbestuurder voor het dienstjaar 1907.** — De Vergadering gaat tot de verkiezing over.

a.) Verkiezing van den Bestuurder :

Worden door den heer Bestuurder als stemopnemers aangewezen, de heeren Jhr. Mr. Nap. de Pauw en Dr. H. Claeys.

Wordt verkozen : de heer KAREL DE FLOU.

b.) Verkiezing van den Onderbestuurder :

Worden als stemopnemers aangewezen, de heeren Segers en Muyldermans.

Wordt verkozen : de heer DES. CLAES.

De heer Bestuurder wenscht de heeren K. DE FLOU en DES. CLAES geluk met hunne benoeming. In betere handen, zegt de heer Broeckaert, dan in die van den heer K. DE FLOU, kan het Bestuurderschap niet overgaan, en alhoewel de heer CLAES ouder van jaren is dan hij, aftredende bestuurder, toch zal deze nog meer dan hij diensten aan onze Koninklijke Instelling weten te bewijzen. Voorzeker zullen de nieuw verkozen Bestuurder en Onderbestuurder alles doen wat mogelijk is om den bloei der Academie steeds te bevorderen.

« Mijn eerste plicht als bestuurder, — antwoordt de heer K. DE FLOU, — is U allen dank te

zeggen voor de eer die gij mij met mijne benoeming gedaan hebt. Nu ben ik maar bevreesd niet evenzeer als mijne geachte voorgangers op de hoogte te zijn van wat er van eenen bestuurder al vereischt wordt en aldus niet voor allen wel te kunnen doen. Edoch, bezorgdheid voor het welvaren der Academie is een spoorslag genoeg om allen schroom te boven te komen. Nogmaals, aan allen dank! »

Op zijne beurt zegt de heer CLAES dank voor zijne verkiezing. Hij ook wil al zijne krachten ten dienste der Academie stellen en de heeren Leden van het Bestuur steeds ter zijde staan.

3°) **Staatsprijskamp : Driejaarlijksche prijskamp voor Nederlandsche Tooneelletterkunde (zevende tijdvak : 1904-1906).** *Vaststelling van eene lijst van tien Leden, aan den Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs voor te leggen, ter benoeming van een Keurraad van vijf leden waaraan de beoordeeling van den Prijskamp zal worden toevertrouwd.* — De Vergadering gaat over tot de verkiezing van tien leden aan den Weled. Heer Minister voor te dragen, ter benoeming van bedoelden Keurraad. — De namen der verkozen Leden zullen onmiddellijk door den Bestendigen Secretaris aan den Weled. Heer Minister medegedeeld worden.

4°) **Lezing door den heer Mr. Paul Bellefroid :** *Limburgsche tijdschriften.*

M. Paul Bellefroid houdt eene lezing over de Vlaamsche tijdschriften, die in den loop der vorige eeuw in Limburg tot stand kwamen.

Reeds in 1855 werd in « *Hekel en Luim* » de Vlaamsche strijd met eene scherpe pen gevoerd.

De « *Geschiedkundige Verscheidenheden* », die in 1862 door de *Vlaamsche Broeders* te Hasselt uitgegeven werden, hadden een meer wetenschappelijk en letterkundig karakter.

Rond denzelfden tijd (1852-1857) verschenen de eerste « *Letteroefeningen* » van UTILE DULCI te Sint-Truiden.

Na 1865 ontstond voor de Nederlandsche letteren in Limburg een tijdperk van verflauwing, dat wel twintig jaren aanhield.

In 1882 kwam Nicolaas Theelen te Tongeren voor den dag met zijn weekschrift « *De Vlaamsche Lezer* », dat na den tweeden jaargang ophield te bestaan.

Plessers stichtte in 1888 zijn studententijdschrift « *De Kabouter* », dat elf jaren lang de Vlaamsche gedachten op de pittigste wijze in Limburg verspreidde.

NUT EN VERMAAK, van Sint-Truiden, gaf van 1889 tot 1891 zijn tijdschrift « *Verbroedering* » uit.

Ridder Adriaan de Corswarem stichtte in 1889 zijn « *Vlaamsch Bestuur* », dat tot nog toe maandelijks verschijnt.

Het « *Limburgsch Jaarboek* », uitgegeven door de Limburgsche Maatschappij voor Letterkunde en Wetenschap, beleefde 4 jaargangen (1892-96).

In 1893 gaf de Limburgsche afdeeling van den Landsbond een maandschrift uit, onder den titel « *De Banier* », waaraan de meeste jonge letterkundigen van Limburg tot nog toe medewerken.

De « *Limburgsche Bijdragen* » in 1903 door het « Leesgezelschap » van Hasselt gesticht, beleven nu hunnen vierden jaargang.

Het oudste en merkwaardigste Limburgsch tijdschrift is thans het « *'t Daghet in den Oosten* », dat in 1885 in 't leven werd geroepen door de EE. HH. Cuppens en Lenaerts, onder het vaderlijk geleide van Guido Gezelle.

5°) **Mededeeling door den heer Mr. Paul Bellefroid** : *Limburgsche dialecten.*

De heer Bellefroid deelt vervolgens aan de Academie een overzicht mede van *Belgisch Limburg* in het opzicht der gewestspraken, naar aanwijzingen verstrekt door den E. H. Lenaerts, pastoor te Membruggen. Daarbij wordt eene kaart tot opheldering gevoegd.

In Belgisch Limburg onderscheidt men: Oostlimburgsch (Bree, Maaseik, Maaskant), dat bij het Overmaasch hoort, — en Westlimburgsch, dat het Sint-Truidensche (Hagelandsch), en de dialecten van Loon, Hasselt, Beeringen, Wuest-Herck en Peer (Demerlandsch) bevat.

Neerpelt en omstreken behooren tot het Peellandsch; Lommel wijst naar het Noordbrabantsch.

Het Demerlandsch, met Hasselt tot middenpunt, begrijpt de voornaamste dialecten, die aan Belgisch Limburg eigen zijn.

— Op voorstel van den heer Bestuurder beslist de Vergadering dat de beide lezingen van den heer PAUL BELLEFROID in de *Verslagen en Mededeelingen* zullen opgenomen worden.

De vergadering wordt te 4 uur gesloten.

LIJKREDE

uitgesproken bij de begrafenis van

Dr. AMAND DE VOS

DOOR DEN HEER EDW. GAILLIARD

BESTENDIGEN SECRETARIS DER KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE

MIJNE HEEREN,

Een treurige plicht is het voorwaar het woord te voeren bij dit lijk, om, namens de Koninklijke Vlaamsche Academie een laatste vaarwel te zeggen aan een zoo hoog aangeschreven stijlist als Dr. AMAND DE VOS geweest is, en de groote verdiensten van den betreurden aflijvige te schetsen.

Om zoo iets naar den eisch te kunnen doen, behoorde hier een lijkredenaar te staan even fijn van smaak, ook een tooveraar met woorden, ook een slijper van kleinooden zooals DE VOS in zijn *Vlaamsche Jongen* en in zijne *Gedichten* geweest is. Zoo eigen was dezen het fijnwerk, dat het getal zijner werken eigenlijk gering te noemen is, vergeleken bij de menigvuldige voortbrengselen van zoo velen, wien het meer te doen is om overproductie nabij te komen, dan om volmaaktheid in stijl en woorden te bereiken.

Dr. Amand de Vos werd, den 15 December 1889, tot werkend lid onzer Koninklijke Instelling verkozen. Als novellist en ook als Vlaming had hij toen reeds lang een groote faam verworven. Voortaan zou hij zijne beste krachten wijden aan de bevordering van den bloei onzer toen nog jeugdige Academie. Tegen de bittere en onrechtvaardige aanvallen, die tegen haar gericht werden, wist Dr. de Vos, haar met ongenadige redeneerkracht en desnoods met bijtenden spot te verdedigen, daar hij zich had kunnen overtuigen dat onze Koninklijke Instelling aan de wetenschappelijke studie onzer taal- en letterkunde de gewichtigste diensten wilde en zou bewijzen. Talrijk zijn de diensten die hij ook in andere opzichten aan ons Genootschap bewezen heeft, zoowel in de gewone en openbare vergaderingen als — en vooral — in de bestendige commissiën, waar hij zich door zijne rijke gaven en practischen zin onderscheidde. Door zijne rechtschapenheid en door zijne rondborstigheid had hij van den beginne af de achting en de genegenheid van al zijne collega's verworven.

Had niet een pijnlijke ziekte ons achtbaar medelid jaren lang van schier allen geestesarbeid afgehouden, dan ware Dr. de Vos zonder twijfel ons nog vaak komen verrassen met nieuwe, beeldrijke geschriften, waarin de hooge eigenschappen waardoor hij zich onderscheidde meer en meer zouden uitgeblonken hebben.

Dr. DE VOS was een vijand van haastig werk. In onze Plechtige Vergadering van 20 December 1889, las hij eene verhandeling voor *Over veel schrijven in zake van Fraaie Letteren*, welke van zijne buitengewone belezenheid evenals van zijn letterkundigen ernst de gunstigste getuigenis aflegde.

Het heengaan van den deugdrijken man is een groot verlies voor onze Letteren, waar hij zulke eigenaardige, persoonlijke plaats innam : hij stond van den beginne af buiten de school der romantieken; hij schilderde de natuur zooals ze was en bereikte daarbij eene hoogte, die weinigen, vooral met den tact die hem eigen was, hebben weten te evenaren.

Dierbare Collega, Waarde Vriend DE VOS, rust zacht in den schoot des Heeren! In de Koninklijke Vlaamsche Academie zal de herinnering aan U voortleven en zal uw naam in aandenken blijven, als die van een lieven en wakkeren genoot, en ons geheele Vlaamsche Volk zal uwen naam dankbaar blijven gedenken voor het vele goede, dat gij hebt verricht.

Vaarwel!

Limburgsche Tijdschriften.

I. — UIT VROEGERE DAGEN.

Het eerste tijdschrift voor letterkunde en Vlaamsche Beweging, dat sedert 1830, bij ons weten, in Limburg tot stand kwam, verscheen te Hasselt in 't begin van 1855 en voerde den beteekenisvollen naam van *Hekel en Luim*.

Het genoot de medewerking van vele voorname letterkundigen van dien tijd en bevat bijdragen in verzen van Ch. Van Boekel uit Gent, E. van Driessche uit Brussel, V. J. du Moulin, lid van het Meerhoutsch genootschap *De Hoop*, Prudens van Duyse uit Gent, J. Brouwers uit Thienen, P. Maes uit Houthalen, Jozef van Meerbeecke uit Brussel, L. Leynen, priester, uit Luik, A. Buytaert uit St-Niklaas, J. Daelemans uit Ukkel, K. Leyssens uit Aerschot, enz. Verscheidene stukken, geteekend « W. Vl. », worden aan Guido Gezelle toegeschreven.

Onder deze bijdragen zullen er wel zijn, die reeds vroeger in druk uitkwamen en enkel overgenomen werden. Dit is ook het geval met den *Nederduitschen Taelsleutel*, dien de E. H. Davidts, pastoor te Droogenbosch, in 1854 te Thienen in 't licht gaf en later in verscheidene afleveringen van het Limburgsch tijdschrift broksgewijs

liet overdrukken. Zijne *Taelherstelling* verscheen oorspronkelijk in *Hekel en Luim*.

De ziel van het tijdschrift en tevens een ijverig medewerker was J. Traets, conducteur van bruggen en wegen te Hasselt. In Februari 1855 werd hem echter van overheidswege verbod gedaan — waaraan hij zich niet erg schijnt te hebben gestoord — voortaan zijne medehulp aan *Hekel en Luim* te verleenen. Uit de pen van Traets vloeiden o, a. deze drie bekende strophen, die na vijftig jaar nog immer waar gebleven zijn.

EEN DRIETAL VRAGEN.

« Alle Belgen zijn gelijk voor de wet. »
Grondwet der Belgen, Art. I (1).

Is de Vlaming, die de tael
Van de Walen niet verstaet,
Tot 't bekleeden van een ambt,
Bij de Walen wel in staet?

NEEN!

Is de Wael, die onze tael
In het minste niet verstaet,
Tot 't bekleeden van een ambt,
Bij de Vlamingen in staet?

JA!

Voegt dat NEEN en JA te saêm
En zegt mij, in Godes naem,
Stemt dit alles overeen
Met dat schoon : ARTIKEL 1?

(1) Eigenlijk art. 6.

Nog voor het einde van 1856 hield *Hekel en Luim* op te verschijnen. De afleveringen werden bijeengebracht in boekvorm, waarvan nog slechts enkele exemplaren te vinden zijn. *Hekel en Luim* kwam van de pers bij P. F. Milis, drukker van den Hertog van Brabant te Hasselt.

Deze Milis had geene buitengewone begaafdheid, doch hij was een man van durf en onderneming. Hij mag doorgaan als de stichter der Vlaamsche drukpers in Limburg's hoofdplaats en deed zeer veel voor de verspreiding der Vlaamsche gedachten in zijne omgeving.

Uit zijne drukkerij kwam in April 1846 het eerste Vlaamsch weekblad van Hasselt, het *Belgisch Leeuwken*, door zijne tegenstrevers het Belgisch « *Tigerken* » (1) genoemd, dat slechts tot 26 Juni 1846 stand hield. 't Was een Vlaamsch en katholiek strijdblad, waaraan Emmanuel Vanderstraeten van Hasselt het meeste medewerkte.

Het jaar daarna, op 18 September 1847, gaf Milis het eerste nummer uit van een nieuw weekblad, het *Nieuwsblad der Provincie Limburg*, dat twee jaar nadien eveneens ophield te bestaan. Daarop stichtte hij in 1849 den *Onafhankelijke*, die thans nog twee maal in de week verschijnt en het oudste nieuwsblad van Limburg is.

---

(1) Een scherpe pennetwist werd gevoerd tusschen het *Belgisch Leeuwken* en zijnen ouderen persbroeder *De Demerbode*.

Indien wij een enkel oogenblik stilgestaan hebben bij de werking van drukker Milis, dan is het om den lof te spreken van dezen verdienstelijken Vlaming en ook om erop te wijzen dat de Vlaamsche Beweging in Limburg niet slechts tot over een dertigtal jaren opklimt. Reeds in de jaren 1840-1850, toen Limburg pas van den omwentelingsstorm was bekomen, laaide daar het vuur van den heiligen strijd.

In 1862 werd bij H. J. Ceysens, onder den titel *Geschiedkundige Verscheidenheden*, een boekje uitgegeven, dat niet beter of niet slechter is dan menig ander. Het verdient eene bijzondere aandacht, omdat het de uitgaaf is van een taalminnend genootschap, dat in dien tijd in den Vlaamschen strijd eene rol heeft gespeeld.

Dit genootschap kwam tot stand den 12 Juni 1858, onder den naam van *De Vlaamsche Broeders van Limburg*, met zinspreuk « Concordia et Labore ». Zijne leden waren over gansch Limburg verspreid. De stichters zijn nu allen overleden; het waren : Joseph Ceysens, uitgever van den *Onafhankelijke*, te Hasselt; Ferdinand Ceysens, notaris te Beeringen; Milis, oud-uitgever van het *Belgisch Leeuwken*; J. B. de Grove, pastoor te Horpmael; Michiels, ontvanger te Haelen; David Traets, conducteur van bruggen en wegen te Gent, oud medewerker van *Hekel en Luim;* Vangansen, leeraar te Beeringen en Vanwest-Ulens, handelaar te St.-Truiden. Van de werkende leden, die bij de

vijftig in getal waren, zijn er nog twee in leven: De E. H. kanunnik Rachels, pastoor-deken te Hasselt, en M. Michiel Ceysens, destijds muziekleeraar te St.-Truiden, thans drukker-uitgever te Hasselt. Onder de eereleden telde men de voornaamste Vlaamsche letterkundigen van dien tijd, onder anderen : Hendrik Conscience, kanunnik David, Prudens van Duyse, Fr. de Potter, Rens, Blommaert, Ecrevisse, Heremans, enz.

De Vlaamsche Broeders vergaderden twee- of driemaal 'sjaars, hielden lezingen en voordrachten en ijverden luide voor de Vlaamsche Beweging. Zij hadden hun strijdlied, gedicht door van Spillebeek, dat in de *Geschiedkundige Verscheidenheden* gedrukt staat. Tot nog toe is in sommige streken van Limburg, althans te Hasselt, *Vlaamsche Broeder* zinverwant gebleven met « *flamingant* ».

De Vlaamsche Broeders gaven slechts één jaarboek uit, — de *Geschiedkundige Verscheidenheden* —, dat als volksboek opgesteld is en bijdragen bevat van ridder G. de Corswarem vader, P. van Spillebeek, J. B. de Grove en van den Zeer Eerwaarden Heer kanunnik Rachels, destijds leeraar aan de Normaalschool van St.-Truiden.

Na vier, vijf jaar bestaan kwam het genootschap zelf tot verval.

Onder de oudste nog bestaande periodieken der provincie Limburg verdient de *Bulletin de la section scientifique et littéraire des Mélophiles* te Has-

selt eene melding. 't Is een jaarboek, dat sedert 1864, door de letterkundige afdeeling van het genootschap *De Melophielen*, te Hasselt uitgegeven wordt. *De Melophielen*, gesticht in 1858, vormden aanvankelijk eene koorvereeniging, doch begonnen in de jaren zestig letterkundige avondfeesten in te richten, die in den smaak vielen van het publiek.

Verreweg de meeste bijdragen van het « *Bulletin* » zijn in 't Fransch gesteld; ook enkele Nederlandsche werden erin opgenomen. Ons geacht medelid, M. Des. Claes, destijds leeraar aan 't atheneum van Hasselt, liet er verscheidene gedichten in verschijnen, als *Rolandsecke*, *Moedertaal*, *Sint Jeroenslegende*, *de Gefopte Foppers*, enz. Een folkloristisch opstel « *Een woord over de Duchterooien onder Hasselt in vroegere tijden* » werd bezorgd door M. Pieter America, onderwijzer aan de middelbare school te Hasselt. In 't Nederlandsch verschenen nog enkele studiën en schetsen door de heeren P. J. Maes, Dr. Camiel Huysmans en Dr. Alfred Habets, evenals talrijke gedichten van Karel Quaedvlieg.

't Is te betreuren voor de Nederlandsche letteren in Limburg ten huidigen dage en voor de waarde van het jaarboek in eene niet verwijderde toekomst, dat zulk eene verdienstelijke uitgaaf als de *Bulletin* der *Melophielen* een uitsluitend Fransch opschrift voert en ook bijna uitsluitend in het Fransch wordt opgesteld.

Van vóór 1845 tot 1865 borrelde het Vlaamsch leven in Limburg verkwikkelijk op. Er was bedrijvigheid op letterkundig gebied; de Nederlandsche taal, welke velen nog onder het Hollandsch tijdperk hadden aangeleerd, werd met zwierigheid en eene betrekkelijke zuiverheid geschreven. Het vuur der Vlaamsche Beweging laaide, hoewel de Vlaamschgezinden nog maar een gering leger vormden en niet zoo vooruitstrevend waren als heden.

't Is ook in die jaren dat het Taalminnend Genootschap *Utile Dulci* in het klein seminarie van St.-Truiden in 't leven werd geroepen en zijne twee eerste bundels *Letteroefeningen* (1852-1857) in druk gaf. Het derde en laatste jaarboek van dit Genootschap verscheen eerst in 1893 (1).

Rond 1865 echter — was het de vrucht der algeheele verfransching van het onderwijs? — ontstond voor de Limburgsche letteren een tijdperk van kalmte en verflauwing, dat bij de twintig jaren aanhield.

In 1882 ondernam Nicolaas Theelen, drukker-uitgever te Tongeren, een weekschrift voor romans, novellen, enz., onder den titel *De Vlaamsche Lezer,* dat hij meerendeels zelf opstelde. 't Was eene onderneming van belang : elk weekschrift besloeg zestien groote bladzijden, dus acht honderd vijftig bladzijden per jaar. Goedkooper lectuur werd er, in dien tijd ten minste, voorzeker

1) Zie BELLEFROID, *Limburgsche Dichters*, blz. 56 en vlg.

niet geleverd; het nummer kostte slechts 15 centiemen, de jaarlijksche inschrijvingsprijs was bepaald op vijf frank. Na den tweeden jaargang viel deze uitgave, waarvoor de krachten van een enkel persoon, hoe vlug en werkzaam ook, te kort schoten.

II. — VAN ONZEN TIJD.

Ondertusschen waren in Limburg krachtige, jonge en strijdlustige elementen opgekomen, die een nieuw leven bijzetten aan de Vlaamsche Beweging en aan de Nederlandsche letteren.

Lodewijk Plessers stichtte in 1888 *De Kabouter*, uit het land van Loon, een studententijdschrift, dat het tot in 1896 volhield.

De letterkundige afdeeling *Nut en Vermaak* van Sint-Truiden gaf vier jaren lang, van 1889 tot 1892, te Sint-Truiden haar tijdschrift *Verbroedering* uit, waaraan o. a. Steven Prenau medewerkte.

In 1889 verscheen bij Ceysens te Hasselt het *Vlaamsch Bestuur*, maandschrift voor gemeente-, kerk- en armbesturen, waarvan ridder Adriaan de Corswarem de stichter en tot nog toe de hoofdopsteller, en ook de eenige opsteller is. Om een denkbeeld te geven van de werkkracht, welke dit tijdschrift vereischt, zij hier enkel erop gewezen dat het elke maand twee en dertig bladzijden tekst beslaat! Door deze en andere uitgaven werd ridder de Corswarem de man, die met M. Karel

Brants misschien het meeste heeft bijgedragen tot de verspreiding van de Nederlandsche bestuurlijke rechtstaal in België.

LIMBURGSCH JAARBOEK.

Eene stoute poging tot het in eer herstellen onzer Limburgsche letteren, die naar wensch slaagde, was de uitgaaf van het *Limburgsch Jaarboek*, in 1893. Die uitgaaf werd ondernomen door de *Limburgsche Maatschappij voor Letterkunde en Wetenschap*, welke den 25ⁿ September 1892 te Genck tot stand kwam. Tot de oprichters behooren talrijke goede Limburgsche letterkundigen, waaronder wij de namen aantreffen van Lambrecht Lambrechts, Prenau, Camiel Huysmans, Jef Cuvelier, Theodoor Sevens en Reebrecht Schrijvers.

Het genootschap hield niet aan eene vaste vergaderplaats; opvolgend werden zittingen gehouden te Genck, Bilsen, Sint-Truiden, Maastricht, Hasselt, Tongeren, Bree; de laatste vergadering had plaats te Hasselt in de zaal der Melophielen, den 6ⁿ April 1896.

Daarna kwam de Maatschappij tot verval: verscheidene harer ijverigste leden traden in betrekkingen, die hen noodzaakten den Limburgschen bodem vaarwel te zeggen en hun slechts weinig vrijen tijd voor letterkundigen arbeid overlieten. Zoo geraakten de bijeenkomsten en de werkzaamheden in 't vergeetboek.

Het lag in het streven der *Limburgsche Maatschappij* toenadering tot stand te brengen onder de letterkundigen niet alleen van Belgisch Limburg, maar van de twee zusterprovincies samen. Eén groot letterkundig Limburg! Op de algemeene vergadering van Maastricht, den 24ⁿ September 1893, verbroederde de *Limburgsche Maatschappij* met het Noord-Nederlandsch genootschap *Limburg,* dat eveneens ijvert op gebied van taal, kunst en wetenschap. Prenau, voorzitter der *Maatschappij,* bood den Overmaaschen Limburgers de trouw verbindende hand, welke door deze gretig aanvaard en warm gedrukt werd. Verscheidene Hollandsch-Limburgers werden als eereleden in de *Limburgsche Maatschappij* opgenomen en beloofden hunne medewerking aan het *Jaarboek.* Doch tot eene aaneensluiting der twee vereenigingen geraakte het niet; zelfs bleven tot heden toe tusschen de letteroefenaars der beide Limburgen bestendige betrekkingen achterwege, hoe wenschelijk en natuurlijk die ook voorkomen.

Het hoofdwerk der *Limburgsche Maatschappij* is de uitgaaf van het *Limburgsch Jaarboek,* waarin de opkomende letterkundige krachten der gouw zich konden openbaren en doen waardeeren. Het *Jaarboek* is gewijd aan letterkunde en wetenschap, zooals de naam der Maatschappij reeds aankondigt; in het eerste jaarboek is het wetenschappelijk van het zuiver letterkundig gedeelte afgezonderd; in de volgende jaarboeken werd deze in-

deeling, zeker om meer verscheidenheid niet meer in acht genomen. Er zijn vier *Limburgsche Jaarboeken* verschenen; het eerste gaat over 1892-1893 (135 blz.); het tweede over 1893-1894 (160 blz.); het derde en het vierde over 1895-1896 (164 en 140 blz.). En op dit vruchtbaar jaar volgde de val van de *Limburgsche Maatschappij*, welke op de te korte jaren van haar bestaan eenen heilzamen wedijver onder de Limburgsche letterkundigen van alle richtingen heeft verwekt.

Onder de medewerkers van het *Limburgsch Jaarboek* treffen wij aan Lambrecht Lambrechts, Jan Duqué, Jef Massa, Julius l'Abbé, Jef Cuvelier, Arnold Sauwen, Camiel Huysmans, Marten Brants, Mathijs Brans, Steven Prenau, Karel Quaedvlieg, Theodoor Sevens, Jacob Stinissen, Reebrecht Schrijvers, Emiel Geraets, Victor Bouts, Alfons van Hees, Mathias Maesen, Huibrecht Swennen, welke laatste eene zaakrijke studie over Limburgsche schilders te beste gaf. Ook enkele Noord-Nederlanders, als Alexander Schaepkens van Maastricht, Van Beurden van Roermond en Lamberts-Hurrelbrinck uit de Maleische koloniën, stonden aan het *Jaarboek* belangrijke bijdragen af.

DE BANIER.

In November 1893, bijna terzelfder tijd als het eerste Limburgsch Jaarboek, verscheen bij Leën te Hasselt, onder den titel *De Banier*, een nieuw maandschrift gewijd aan Vlaamsche en

maatschappelijke belangen, letterkunde en wetenschap; het werd uitgegeven door de Limburgsche afdeeling van den *Vlaamsch katholicken Landsbond*.

Deze afdeeling, opgericht in 1891, liet daarbuiten maar weinig van zich hooren : tallooze maatschappelijke inrichtingen nemen sedert jaren Limburg's beste krachten in beslag.

De eigenlijke stichters der *Banier* zijn de EE. heeren Theunissen, pastoor-deken te Tongeren; Leyssen, pastoor-deken te Beeringen; de heeren Ceelen, provincieraadslid te St-Huibrechts-lille; Leën, drukker-uitgever te Hasselt; de E. H. Polydoor Daniëls, pastoor van 't Begijnhof te Hasselt, en schrijver dezes. Dank grootendeels aan de volharding van Eugeen Leën, bij wien *De Banier* vanaf hare stichting verschijnt en die zelf daarin de pen voert, mag dit tijdschrift thans bogen op dertien jaar vruchtbaar bestaan.

Gedurende de eerste jaren gaf *De Banier* talrijke opstellen over het maatschappelijk vraagstuk, dat in dien tijd, vooral op het theoretisch gebied, tot zoovele en zoover uiteenloopende opvattingen en pennetwisten aanleiding gaf. Bijdragen van dien aard kwamen uit de pen van den E. H. Karel van Swygenhoven, thans pastoor te Diepenbeek, den heer ridder Adriaan de Corswarem, den heer Jozef Ceelen, Paul Bellefroid, den E. H. Jef Lemmens, den E. H. Oswald Robyns, kapelaan te Exel, den heer Lambrecht Oben, een der taaiste Vlaamsche werkers uit Limburg,

enz. Naderhand werden in Limburg verscheidene bladen en tijdschriften van zuiver maatschappelijken aard in 't leven geroepen, zoodat op dit gebied *De Banier* op den achtergrond geraakte.

Het letterkundig gedeelte integendeel won in belangrijkheid en degelijkheid van jaar tot jaar. Karel Quaedvlieg leverde een groot getal lieve gedichtjes, die samen een aantrekkelijken bundel zouden vormen; in dichtstukjes van kleineren omvang, vooral in fabels, gelukte Quaedvlieg ruim zoo goed als in werken van langen adem. In den eersten jaargang brengt hij den groet aan *De Banier* :

« Ontvouw met eedlen zwier
Uw plooien wijd en breed :
Geharde strijders, kloek en fier,
Uw mannen, staan gereed. »

Ook de trits van Limburgsche priestersdichters verleende aan *De Banier* eene kostbare medewerking. Onder den deknaam *Ganghista* leverde de E. H. Winters talrijke gedichten, waarvan verscheidene naderhand in zijne *Lelie der Dellingen* en *Bloemen des Velds* werden overgenomen.

De E. H. Lenaerts bezorgde meerdere stukjes waaronder menig snaaksch gedichtje, dat den schrijver der *Auwelen* in een gansch ander daglicht stelt dan zijne statige werken van langen adem.

Van den E. H. Aug. Cuppens ontmoeten wij : *Violetten* en *Drie vierlingskens voor de Decadenten*,

die wij laten volgen omdat zij de strekking van den Limburgschen meester beter doen uitschijnen.

I.

Gezonden kost, dien vragen wij,
vol sap en versche krachten,
en afgelikte lekkernij
of rotheid wij verachten!

II.

Indien ge ons bloemen bieden wilt,
het wezen geen papieren,
maar versche rozen! *zoo ze* in 't wild
of in ons tuinen tieren.

III.

Voor al 't geween uit louter klucht
en al uw ziek'lijk janken,
voor al dien valschen, vreemden bucht
wij, Vlamingen, bedanken!

Talrijke dichterlijke bijdragen werden geleverd door Huibrecht Haenen, Nilis, Lambrecht Lambrechts, Laurens Jaspers, pastoor Van Genck, Oswald Robyns, Thurio Buckinx, Theodoor Sevens, Jozef Aerts, Jozef Lemmens, Jozef Geurts. Frans Schopp, den E. H. Habets, Clemens Vanderstraeten, Jef Thomissen, Jozef de Ras, D. J. Vits, Huibrecht Gilissen, door ons geacht medelid Des. Claes en door den E. H. Meyer, kapelaan te Beesel, die onder den deknaam « A. M. van Veenheuvel » of kortweg « A. M. », als een der aanzienlijkste en standvastigste medewerkers van *De Banier* voorkomt.

Dat een groot aantal verhalen, schetsen en beschrijvingen in ongebonden stijl in de dertien verschenen jaargangen der *Banier* werden opgenomen, valt licht te begrijpen.

De werkzaamste op dat gebied is buiten kijf de heer Eugeen Leën, die onder de meest verscheidene deknamen als « Taxander », « De Muizer », « Nemo », in *De Banier* de pen voert. Hij bezorgt ook in ieder nummer een varia, dat hij « Jan Frans » teekent en dat het loopend nieuws uit den taalstrijd inhoudt.

Ook de grijzende pastoor van Schurhoven, de E. H. Boelen, die sedert meer dan dertig jaar te Sint-Truiden het Vlaamsch vaandel ophoudt, leverde in den derden jaargang een frisch en wel verzorgd kerstverhaal.

Een groot aantal geschiedkundige opstellen werden in *De Banier* bezorgd door de EE. HH. Alfons Paquay, Polydoor Daniëls, Oswald Robyns, Gabriël Straetmans, Merkelbach en door de heeren Jan Maas, studiemeester aan 't atheneum van Hasselt, en Henrotay, advocaat te Borg-Loon.

Wij kunnen ons beknopt overzicht sluiten met te wijzen op eene reeks letterkundige ontledingen, die de E. H. Geurts aan *De Banier* afstond en die het uitgangspunt werden van het standaardwerk « *Letterkundige Ontledingen* », naderhand door hem in twee boekdeelen uitgegeven.

Niet allen, die in *De Banier* geschreven hebben zijn meesters, noch al de bijdragen meester-

werken. Het is goed ook dat wagende beginnelingen in het schrijverswerk niet zoo maar verstooten worden, doch in onze tijdschriften een proefveld vinden om hunne krachten te meten. In hun geheel genomen vormen de dertien jaargangen der *Banier* een der bijzonderste uitingen van het letterkundig leven in Limburg gedurende het jongste tijdperk.

LIMBURGSCHE BIJDRAGEN.

In de maand Maart 1893 ontstond te Hasselt, grootendeels door Eugeen Leën's toedoen, het *Leesgezelschap*, dat zich door zijne letterkundige zittingen, zijne prijskampen en jaarboeken lofwaardig maakte.

Eene eerste prijsvraag werd uitgeschreven in 1898 voor eene « *Lijst van Fransche woorden van Germaanschen oorsprong*. » Verscheidene proefschriften werden ingezonden. De prijs werd toegekend aan Eugeen Ulrix' verhandeling, *Fransch en Germaansch*, die naderhand in druk verscheen.

Deze eerste welgelukte prijskamp van 't *Leesgezelschap* werd opgevolgd door eenen tweeden « voor de beste *Geschiedkundige novelle*, waarvan de handeling plaats grijpt in de provinciën Limburg, binnen de jaren 1517-1789, met vaderlandsche en katholieke strekking ».

De prijs werd behaald door Melis Maris, met zijne novelle *De verloofde van den Geus*, die in de *Limburgsche Bijdragen* van 1903 opgenomen werd en daarvan den hoofdschotel uitmaakt.

Een derde prijskamp, uitgeschreven in 1903, had tot onderwerp de geschiedenis eener Limburgsche rederijkerskamer. De Eerw. Heer Jan Paquay werd bekroond met zijne verhandeling *De rederijkerskamer « De Witte Lelie » van Tongeren.*

Bij gelegenheid van zijn tienjarig bestaan, besliste het *Leesgezelschap* voortaan een Jaarboek uit te geven onder de benaming van « *Limburgsche Bijdragen* ». Dit jaarboek is tot nog toe regelmatig verschenen; het vierde boekdeel zal binnen enkele dagen van de pers komen.

De *Limburgsche Bijdragen* bevatten opstellen van letterkundigen, geschiedkundigen en ook wetenschappelijken aard. Onder de voornaamste medewerkers treffen wij aan M. Melis Maris met zijn *Verloofde van den Geus,* — M. Jaak Boonen met zijne novelle *Klits-Klats,* — M. Adriaan de Corswarem, die eene belangrijke schets leverde uit de geschiedenis van het graafschap Loon, de huidige provincie Limburg, — M. Lambrecht Oben met zijn *Levensbericht van Denys van Ryckel of Denys de Karthuizer,* — Dr. Habets, die eene breedvoerige en zaakrijke verhandeling over « *Het Land van Loon en de Geldersche successieoorlog* » bezorgde, alsook den E. H. Geurts, den heer Leën, enz.

Thans is het *Leesgezelschap* van Hasselt een brandpunt van Vlaamsche Beweging en tevens een der machtigste genootschappen der hoofdplaats.

Het zoude ons te verre leiden indien wij moesten uitweiden over tijdschriften van vakkundigen aard. Wij zouden dan moeten aanhalen *L'Ancien Pays de Looz*, gewijd aan geschiedenis, waarvan Dr. Alfred Habets sedert 1904 secretaris is en dat menige bijdrage in de Nederlandsche taal inhoudt, — de *Sint-Jansbode*, tegen drankmisbruik, van kanunnik Senden, — *De Morgenster*, met dezelfde strekking, en de *Opvoeding*, twee maandschriften die door wijlen Frans Robyns werden gesticht en thans staan onder het bestuur van den heer Melchior, hoofdopziener over het lager onderwijs, — de *Schoolbode van Limburg*, uitgegeven onder toezicht van M. Sak, hoofdschoolopziener, — de *Onderlinge Bijstand*, enz.

Hoe belangrijk deze ook mogen wezen, wij moeten ons hier uitsluitend tot de taal- en letterkundige tijdschriften bepalen.

'T DAGHET IN DEN OOSTEN.

Het oudste thans nog bestaande Limburgsch tijdschrift is het *'t Daghet in den Oosten*, dat, sedert 1885, onafgebroken bij Ceysens te Hasselt verschijnt.

De stichters van *'t Daghet* zijn de EE. HH. August Cuppens en Jacobus Lenaerts, met medehulp van pastoor Vandeputte, van Binderveld, onder het vaderlijk geleide van Guido Gezelle, die gedurende twee jaar het tijdschriftje van boekstaf tot boekstaf keurde, schikte en bestuurde.

Dr. Johan Winkler van Haarlem, de « vrije Fries » bood ook van den beginne af aan de « 't Daghet jongens » zijne geleerde en zeer gewaardeerde hulp. Het klein Limburgsch tijdschriftje heeft dus al zoo edele en hooge peters gehad als geen enkel ander. Het is dan ook voor Limburg geweest, maar met meer bezadigde zeden, wat « *De Nieuwe Gids* » voor Holland was, de « *Jeune Belgique* » voor de Belgisch-Fransche letterkunde, « *Van Nu en Straks* » voor Vlaanderen. 't Is een wonderlijk feit die nieuwe gisting die overal ontstond rond de jaren '80, een feit dat eene diepe studie verwacht.

In 1885 waren de stichters van het *'t Daghet* nog alle drie studenten in 't groot seminarie van Luik. De oprichting van het tijdschrift geschiedde dan ook met de grootste bescheidenheid, zonder dat eenige naam aan de bel werd gehangen. Zoo gebeurde het dat de Eerw. Heer voorzitter van 't groot seminarie, die in 't geheim niet was ingewijd, doch het dadelijk hoog op had met het nieuw tijdschrift, daarvan grooten lof sprak en het namelijk zeer warm aanbevool bij de heeren.... Cuppens en Lenaerts.

Aan de oprichting van *'t Daghet* in de Waalsche hoofdstad wordt herinnerd in het derde boekdeel, blz. 59, toen het tijdschrift zijn « koperen bruiloft » vierde (1885-1889). « *'t Daghet in den Oosten* », staat daar geschreven, « werd onder eene treuresch in Wallonië geboren ».

Treuren deed echter *'t Daghet* niet, op geen tijdstip van zijn bestaan. Reeds in 1889 stak het den horen op, wanneer het terugzag op zijn verleden.

« Neerstige Limburgsche biekens hielpen ons kaar vullen. Bij de duizend eigene woorden, bij de vijf honderd volksdichten en spreuken en honderde andere wetensweerdigheden onzer gouwe mieken van het *'t Daghet* een echt Limburgsch standboek ».

En hoeveel malen werd sedertdien deze letteroogst vermenigvuldigd!

De opkomst van het *'t Daghet* vormt ontegenzeggelijk eene bladzijde uit den Dietschen taalstrijd in Limburg. Deze bladzijde wordt nogeens opengeslagen in den tienden jaargang. (V^de^ boekdeel, blz. 163), waarin de meest belangwekkende bijzonderheden over de oprichting en strekking van het tijdschrift en de werkwijze der opstellers worden aan het licht gebracht.

Het *'t Daghet in den Oosten* is, zoo luidt de titel, een « Limburgsch tijdschrift voor alle liefhebbers van taal- en andere wetensweerdigheden ». Voor patrones heeft het « Sinte Luutgarde van Tongeren ». Sedert een en twintig jaren ijvert het voor de studie van de gezuiverde volkstaal, de folklore, het volksleven en het verleden van Limburg.

Gedurende dezen voor een tijdschrift aanzienlijken levensduur vergaarde het *'t Daghet* eene rijke verzameling van woorden, die alleen in

Limburg gebruikt worden of die vroeger tot de algemeene Nederlandsche taal behoorden, doch enkel in Limburg voortleven. Ook op de gedaante der woorden en het taaleigen wordt daarbij bijzondere acht gegeven. Welke kostbare bron voor hem, die eens een idioticon der Limburgsche dialecten wil bezorgen!

Al wat met de Limburgsche folklore betrekking heeft : raadsels, spreuken, spreekwoorden, vertellingen, legenden, overleveringen, spelen, herinneringen uit het heidendom worden in *'t Daghet* nauwkeurig uitgelezen en te boek gebracht. Onder den titel « *Limburgsche dichtwerdigheid* » leverde het o. a. een eindeloos getal volksvertellingen, waarvan de meeste den aanhoorder boeien door frissche oorspronkelijkheid en ongekunstelden eenvoud. Vooral muntte August Cuppens daarin uit evenals zijn vriend Winters, die onder meer de beeldschoone schets van *Scheper Jannes* in den 18ⁿ jaargang (blz. 122) bezorgde. Of Winters kunstenaar is! Het zij ons geoorloofd eene bladzijde uit zijnen *Scheper* over te drukken :

« Een half bonder heidegrond, met breede grachten afgereend en afgezonderd, en midden derop een aardig boerenhuisken, fraai gewit en rood gepand, schuilende als een vogelnesteken tusschen malschgegroeide berkenboomen wit en groen, waar 't jeugdig paarken hoopvol kweekt en arbeidt, ik en weet te lande geen leutiger ding; ik wensch u, geliefden, van harte voorspoed en zegen, ik gun u volgeerne een stuk van mijn heide.

Maar anders, kan een kempisch kind, droogoogs aanschouwen, dat de heide, zijne lieve heide, jaar op

jaar uit, deinst en wijken moet, ontgind wordt en verkeerd, en weldra gansch verdwijnen gaat.

De heide, vol licht en lucht, ongemeten lijk de zee, maar als een bloemige, bruin en blauw geverwde kruidenzee, heffend en hoogend, dalend en deinend, hellend en hollend als de grauwige golven van den kalmen maar oneindigen waterplas; — de heide, met hare grachten en grebben, vennen en broeken, poelen en plassen, vijvers en peelen, kolken en wallooren; ei, die vogels : distelvink en heidekneuter, snep en eenden, reiger, gans en ooievaar, kievit en koliet! — ei, die vliegers en die kruipers, nijverig bijken, dommelende hommel, pepel, springer, snijderjan, krekel, puid en hagedis! — ei, die visschen : paling, baars, snoek, lepper, lauw en karp! — ei, die kruiden : aar-, en kroon- en hommelhei, schorn en ijzerkruid, L.-V.-vlas en pomperoos, bies en lisch en kolfriet!

Die heide, mijn lieve heide, vertrappeld wordt ze nu door voet- en peerdevolk, helmen doet ze van roer- en busgeschut, nu stinkt ze van den vuilen smoor die zinken loodfabriek haar lucht in kotsen; herschapen — 't is de nieuwe woordenvorm — wordt ze, in naakte landen, koude weiden en rechte straten.

Daar en kan weldra geen scheper op de heide zijn schapen nog leiden. »

Het blijkt reeds uit deze aanhaling dat het *'t Daghet* er verre van af is een zuiver wetenschappelijk tijdschrift te zijn. Meerdere letterkundige stukken van eigen vinding, in dicht en ondicht, komen daarin voor, zooals Winters' heerlijk gedicht *Electa* (1905) en Lenaerts' kluchtspel *Heertante* (VIIe boekdeel).

Van lieverlede schijnt ons het zuiver letterkundig gedeelte zelfs in omvang te hebben toegenomen. De E. H. L. Aerts phantaseert over Cuppens'

Violetten met zooveel keurigheid en gevoel, dat de phantasie dra zoo fijn is in haren trant als het dichtstukje zelf. Zijn vriend de E. H. Alfons Lamotte beschrijft het *Kapelleken van Deust bij Peer*, op eene wijze, die den kunstkenner verraadt (X[e] boekdeel blz. 3 en 20). De EE. HH. Onclin van Membruggen, Mathias Segers en vele anderen treden op als aangename vertellers.

Ook letterkundige ontledingen vinden in het *'t Daghet* eene plaats. Lambrecht Lambrechts ontleedt er, b. v., (21ste jaargang, blz. 1) Winters' *Zomerdraden* naar de « formale Stufen » van Herbart.

De Limburgsche geschiedenis vond van meet af in het *'t Daghet* een kundigen beoefenaar in den eerwaarden heer Polydoor Daniëls. Deze houdt zich liefst bezig met plaatselijke geschiedenis en oudheidkunde en schreef daarover menig boekje en nog meer bijdragen in onderscheidene tijdschriften.

De E. H. Polydoor Daniëls verleende steeds zijnen steun en zijne medewerking aan het *'t Daghet*, zelf toen de oprichters hem nog onbekend waren. Zijn naam werd het vaandel, onder welks plooien het eerste nummer verscheen. Hij leverde daarin vele kostbare bijdragen over geschiedenis, oudheidkunde, taalkunde, vooral met betrekking op de provincie Limburg.

Sedert verscheidene jaren werden jonge opkomende krachten voor het geschiedkundig gedeelte

van het *'t Daghet* aangewonnen. Onder dezen verdienen de E. H. Oswald Robyns en de H. Arnold-Jozef Hendrix eene loffelijke melding.

Het *'t Daghet* bestaat nu ruim één en twintig jaar; het heeft den langsten termijn der mondigheid overschreden en heeft menig tijdschrift ondertusschen zien opkomen en vallen. Een kort begrip geven van hetgeen het gedurende dien tijd behandelde, is een onbegonnen werk, en onnoodig ook : wie iets over heeft voor onze letteren en voor de studie van ons volk en zijne taal, heeft immers de verzameling van het *'t Daghet* in zijn boekenrek.

In Noord- en Zuid-Nederland staat het *'t Daghet* sedert lang als een onzer degelijke tijdschriften aangeteekend. Het heeft den aanhef van 't bekende lied bewaarheid :

't Daghet in den Oosten,
Het lichtet overal.

Mr. PAUL BELLEFROID.

AANTEEKENINGEN

OVER

DE LIMBURGSCHE SCHRIJVERS

die in bovenstaande verhandeling

VOORKOMEN.

AERTS (PIETER-JOZEF-LAMBERT), Pr. — Geboren te Boorsheim, den 20 Maart 1875. Leeraar in 't college van Peer.

Schreef in samenwerking met den E. H. LAMOTTE : *De levenschets van Hubert en Jan van Eyck.* « Jong Dietschland », Paaschnummer, 1902. — *De ontdekking der olieverf, door Hubert en Jan van Eyck.* « Jong Dietschland », 1902. — *De aanbidding van het Lam.* « Jong Dietschland », Oogstnummer, 1902. — *De Mystieke Beteekenis van het Gentsche Altaarstuk.* « Dietsche Warande en Belfort », 1904.

De E. H. AERTS schreef nog : *Het Zeusbeeld van Otricoli.* — *Vóór de Graflegging door Fra Bartholomeo.* — *Christus beweend door A. van Dyck.* « Jong Dietschland », 1904.

Medewerker van het *'t Daghet in den Oosten, Jong Dietschland, De Banier, Dietsche Warande en Belfort, Letteroefeningen van Utile Dulci, Vlaamsche Volk, De Student.*

BRANTS (MARTIN). — Geb. te Stockheim, 1865. Leer. aan het atheneum te Doornik, te Aath, thans te Brussel.

Sint Joris. Novelle. Verschenen in het « Limburgsch Jaarboek » en later in « Flandria's Novellenbibliotheek », 1901. — *Het Nikske op het slot Wolfsdonk.* « Flandria's Novellenbibliotheek », 1901. — *Adam en Eva in het Paradijs.* — *De vrouw in het Oud Germaansch en Oud Vlaamsch recht.* — *Geschiedenis der huis-*

vrouw in Vlaanderen. — *De Vrouwenbeweging.* — *De Bloedschuld.* Treurspel. — *Germaansche Heldenleer.* Bekroond door de Koninklijke Vlaamsche Academie. 1901. — *Hervorming van het Middelbaar Onderwijs.* Bekroond door de Koninklijke Vlaamsche Academie. 1906.

CUVELIER (JEF). — Geb. te Bilsen, den 6 Mei 1869. Meester in geschiedkundige wetenschappen. Beambte bij het Staatsarchief te Luik in 1894; hulparchivaris van den Staat te Brugge in 1896; afdeelingsoverste bij het algemeen Rijksarchief te Brussel sedert 1900.

Oude en Nieuwere plaatsnamen der gemeente Bilsen. In medewerking met M. HUYSMANS. Uitgave der Koninklijke Vlaamsche Academie. — *Geschiedkundige schets der stad Bilsen.* Bilsen, Simoens.

Bijdragen in het *Limburgsch Jaarboek.*

DANIËLS (POLYDOOR), Pr. — Geb. te Diest, in 1845. Was lange jaren aalmoezenier op 't kasteel van Vogelsanck (Zolder). Pastoor van 't Begijnhof te Hasselt.

Hij schreef o. a. : *Bolderberg en zijne Kluis.* Hasselt, Ceysens. — *Broeder Elias, onze huisvriend, almanak voor heden en morgen, voor tijd en voor eeuwigheid.* In medewerking met wijlen Mgr. BOGAERTS Brugge, Claeys en Zoon. 1891. — *De Kapel van Ten Eyckenen onder Zonhoven.* Verschenen in « Bestuurlijke almanak van Limburg ». Hasselt, Ceysens. — *Hendrik van Veldeken.* Idem. — *Peregrinus of wandeling in de Kempen.*

DE CORSWAREM (Ridder ADRIAAN). — Geb. te Hasselt, 7 Maart 1849. Meester in de rechtswetenschap en in de staatkundige en bestuurlijke wetenschappen; briefwisselend lid der Koninklijke Vlaamsche Academie; lid van den verbeteringsraad voor het middelbaar onderwijs; bestendige afgevaardigde van Limburg van 1878 tot 1890; volksvertegenwoordiger van 1890 tot 1904; schepen der stad Hasselt sedert 1895.

Hij gaf bij Ceysens, te Hasselt, in 't licht : *Uitlegging van de militiewet.* — *Uitlegging der wetten en decreten over de kerkfabrieken.* — *De kiezerslijsten en hunne jaarlijksche herziening.* — *Practische handleiding voor de opstelling der kiezerslijsten.* — *De Arbeidsongevallen.* — *Eenige woorden over werkmanspensioenen.* — *Zorg voor uw pensioen.* — *Uitlegging der wetten over het lager onderwijs en over de pensioenen der gemeenteonderwijzers.* — *Uitlegging der organieke wet op het lager onderwijs.* — *De instellingen van Vooruitzicht in België.* — *Uitlegging der wet van 27 November 1891 over den openbaren onderstand.*

Opsteller van *Het Vlaamsch Bestuur.* — Hij houdt zich ook bezig met plaatselijke geschiedenis en schreef daarover : *Twee Limburgsche Krijgshelden uit het Land van Loon.* « Limburgsche Bijdragen », 1904.

DE GROVE (J. B.). — Geb. te Mechelen-aan-Maas. Werd bestuurder van 't college van Beeringen; stierf als pastoor te Horpmael in 1868.

Schreef o. a. : *Maria van Brabant.* In « Geschiedkundige Verscheidenheden ».

GEURTS (JOSEPH), Pr. — Geb. te Antwerpen, den 9 Maart 1871, van Limburgsche ouders. Priester gewijd te Luik in April 1895. Leeraar in St.-Jozefscollege te Hasselt sedert 1894.

Ramoi. Bedicht drama in drie bedrijven, in medewerking met JEF VANDEBROEK en EUGEEN DE BRUYN. — *Lucifer*, van Vondel, met aanteekeningen. Hasselt, Leën. — *Beknopte regels van den Nederlandschen versbouw.* Hasselt, Leën, 1898. — *Nederlandsche Metriek.* Hasselt, Leën, 1902. — *Geschiedenis van het Rijm in de Nederlandsche poëzie.* Bekroond door de Koninklijke Vlaamsche Academie. Twee deelen. 1902-1905. — *Pastoor Truyens* (C. H. T. Jamar). In « Limburgsche Bijdragen », 1904. — *Proeven van letterkundige ontledingen van Nederlandsche leesstukken.* Twee deelen. Uitgaaf der « Sint-Lambrechtsgilde ».

Medestichter van *Jong Antwerpen.*

Bijdragen in dicht en ondicht in de *Letteroefeningen van Utile Dulci, De Banier, De Vlaamsche Kunstbode, Stemmen onzer Eeuw.*

HABETS (ALFRED). — Geb. te Oirsbeek, 1871. Doctor in de letteren; candidaat in de Germaansche taalkunde; candidaat-archivaris van den Staat; studiemeester in 't atheneum van Oostende, 1897; leeraar van geschiedenis aan 't atheneum van Hasselt, sedert 1897; tevens archivaris der stad Hasselt, sedert 1900.

Geschiedenis van de landen van Overmaas, 1897. « Publications du Limbourg. » — *Kroniek van Maastricht*. « Banier. » — *De oude Burgerwacht van Tongeren en Oudste stukken en bescheiden over het Smedenambacht te Hasselt*. « Bulletin der Melophielen. » — *De burgerwacht in de 16e eeuw*. « Dietsche Warande en Belfort. » — *Iets over de bokkerijders in de landen van Overmaas*, 1899. « Jaarboek van Sittard. » — *Nederlandsche overheersching in Spanje*. « De Katholiek. » — *Stichtingsbrief der vrijheerlijkheid Kessenich*. « Ancien Pays de Looz. » — *Vaderlandsche Historie sedert 1577*. Uitgaaf van het « Davidsfonds ». — *Kijkjes in het Nederlandsch openbaar onderwijs en Nieuwe Banen in het geschiedenisonderwijs*. « Dietsche Warande en Belfort. » — *Een middel tot verbetering onzer oude humaniora*. « Verslagen der Koninklijke Vlaamsche Academie. »

HAUGEN (JEF). — Geb. te Jeuck, in 1861. Onderwijzer te Herffelingen, handelaar te Brussel.

De Tongsnijders der Heyde. Merchtem, 1889. — *De Blinde Kunstenaar*. Merchtem, 1890. — *Onschuld*. — *De zinnelooze van Oultre*. — *De Geldduivel*. 3 bedrijven. — *Verbroken Geluk*. 3 bedr. — *De Verstootelinge*. 6 bedr. — *Lintjesziekte*. 1 bedr. — *Pleitersziekte*. 5 bedr. — *Manke Dirk*. 1 bedr.

HENDRIX (ARNOLD-JOZEF). — Geb. te Peer. Apotheker te Antwerpen; voorzitter der Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding.

Besmetting en Ontsmetting. Uitgaaf der « Katholieke Vlaamsche Hoogeschooluitbreiding ».

Bijdragen in *De Kabouter*, *L'Ancien Pays de Looz*, *'t Daghet in den Oosten*. *Geen verbastering*.

HUYSMANS (CAMIEL). — Geb. te Bilsen, den 26 Mei 1871. Agregaat-leeraar voor de Germaansche philologie; leeraar in hët (liberaal) college van Ieperen, professor ad interim aan 't atheneum van Elsene; trad nadien in de journalistiek; leeraar aan de Nieuwe Hoogeschool van Brussel.

Oude en Nieuwe Plaatsnamen der gemeente Bilsen. In medewerking met JEF CUVELIER. Uitgaaf der Koninklijke Vlaamsche Academie.

Stichter der *Gazet van Brussel.* Medestichter van het *Limburgsch Jaarboek*, waarin hij talrijke studiën schreef.

LAMOTTE (RENIER-ALFONS), Pr. — Geb. te Jesseren, den 9 Februari 1871. Leeraar in 't college van Peer.

Het kapelleke van Deust. In « 't Daghet in den Oosten ». — Zie boven op AERTS.

LEËN (EUGEEN). — Geb. te Hasselt, den 26 Juli 1862. Hoofdopsteller der « Vlaamsche Illustratie » (1886-1891); thans drukker-uitgever te Hasselt.

Eene Reis door 't Water. Naar Aristide Boyer. — *Vertellingen uit het voorjaar.* — *De moord van Duinkasteel.* Naar het Duitsch. — *Dicht en Proza.* Bloemlezing. — *In de Steppe*, van Maxim Gorki. « Dietsche Warande en Belfort », 1902. — *De Kleine Diefegge*, naar den Italiaanschen schrijver Roberto Bracco. « Dietsche Warande en Belfort », 1904. — *De Slotvoogdes van Kerniel.* « Limburgsche Bijdragen », 1904. — *Levensschets van den Hasseltschen schilder Guffens.* « Limburgsche Bijdragen », 1902.

Aanzienlijke bijdragen in *De Vlaamsche Illustratie*, *De Banier*, enz.

LEMMENS (JOS.), Pr. — Geb. te Maaseik, den 27 November 1863. Priester gewijd den 17 December 1887; kapelaan in de St.-Bartholomeuskerk te Luik; rector van het gasthuis der Engelschen te Luik; pastoor van het krankzinnigengesticht en leeraar van godsdienst aan het Koninklijk gesticht voor Blinden of Doofstommen.

Het wetsvoorstel De Vriendt-Coremans. Vlugschrift, 1897. — *Sander de Dronkaard.* Tooneelspel, 1904. — *Drank en Spel.* Treurspel, 1900. — *Drank en Misdaad.* Treurspel, 1901. — *Een studentenpoets.* Kluchtspel. — *Voordracht over Alcoolism.* — *Het alcoolism en onze jeugd.*

MAES (P. J. G.). — Geb. te Neeroeteren, den 23 Juli 1844. Studeerde aan de normaalschool van St.-Truiden. Leeraar van wiskunde aan 't college van Herve (1863-1864); onderwijzer te Heusden (1864-1867), te Deurne (1867-1870), te Meldert (1870-1879); kantonaal schoolopziener te Beeringen (1879-1885), te Roeselare (1885-1904); thans in ruststand te Roeselare.

Kort overzicht van de geschiedenis der stad Halen. 1877. — *Karel Vrijman. Wetenswaardigheden en wilskracht van een dorpsonderwijzer.* In samenwerking met K. L. VAN GANSEN onder den deknaam « Waerseggers ». 1879. — *De lakennijverheid te Roeselare in de 16e eeuw.* 1900. — *De laatste graaf van Loon.* Romantisch verhaal. — *De Binders in het Land van Lummen.* — *Het Munthuis van Thorn.* — *De Belgische vrijwilliger en andere verhalen.* — *De maatschappelijke strijd in Vlaanderen en de Guldensporenslag.* — *Een Heksenproces in de Limburgsche Kempen.* Geschiedkundig verhaal. — *Philips van Artevelde.* Geschiedkundig roman. — *Geschiedenis van Neeroeteren.* — *Ontrouw en wraak.* — *Arendsnest en arendsneus.*

MARIS (MELIS). — Geb. te St.-Truiden, den 26 Februari 1877. Deed omreizen in Engeland, Zwitserland, Italië, Frankrijk. Leeraar aan 't St.-Jozefscollege van Hasselt (1902-1905); thans secretaris der Katholieke Vereeniging te St.-Truiden.

De Verloofde van den Geus. Geschiedkundig roman. Hasselt, Leën.

MASSA (JOSEPH). — Geb. te Tongeren, den 24 November 1871. Onderprocureur te Tongeren.

Zatte Kobus. « 2e Limburgsch Jaarboek ». — *Redevoering verschenen in de Verslagen van het Eucharistisch Congres van Hasselt,* 1904.

MELCHIOR (JUL.). — Geb. te Dilsen, den 22 Juli 1848. Verwierf het diploma van onderwijzer te St.-Truiden in 1868. Onderwijzer te Godscheyd (1868-1879); bestuurder der vrije jongensschool van Hasselt en kantonale schoolopziener van het bisdom (1879-1887); tevens leeraar aan St.-Jozefscollege te Hasselt (1882-1887); kantonale schoolopziener over het lager staatsonderwijs voor Maaseik (1887-1892) en voor Hasselt (1892-1898). Is sedert 1898 hoofdinspecteur over het lager onderwijs voor de provincie Limburg.

De Jeneverplaag, 1896. Uitgaaf van het « Davidsfonds ». — *Handboek over het Alcoolisme*, 1897. Bekroond door de Regeering. — *Handboek des onderwijzers en der onderwijzeres*. — *Handboek van huishoudkunde*. — *Het Teekenen in de lagere school*. — *De Bijbel der Kindsheid*. — *Geschiedenis van België*. Vertaald naar Defays. — *Handboekje van burgerlijke wellevendheid*. — *De Aardrijkskunde*. — *Handboek van Rekenkunde*.

Opsteller van *De Opvoeding*, *De Morgenster;* oud hoofdopsteller van *De Onafhankelijke*. — Schreef een paar tooneelstukjes.

In medewerking met den heer inspecteur LEENAERTS : *Nieuw Leesboek voor alle graden der lagere school*, met een volledig stel van schrijfboeken. — *Het Rekenen in al de graden der lagere school*. 5 deelen. — *Het Opstellen in de lagere school*. — *De Spraakkunst*. Twee deelen. — *Nieuwe Methodiek*.

MILIS (PIETER-FREDERIK). — Geb. te St.-Truiden, 1801. Overleden te Hasselt, den 8 April 1865.

Uitgever van *Het Belgisch Leeuwken*, *Nieuwsblad der provincie Limburg*, *De Onafhankelijke*, *Hekel en Luim*, *Le Nouvelliste de Hasselt et du Limbourg* (1833-1836), *Le Journal du Limbourg belge* (1840-1848), *L'Union belge* (1848-1850).

PAQUAY (ALFONS), Pr. — Geb. te Tongeren, den 7 October 1870. Priester gewijd te Luik in 1893; leeraar aan de normaalschool van St.-Truiden, in 1892; bestuurder der meisjesnormaalschool te Hasselt sedert 1900.

Het oude Zusterenklooster van den derden regel te Bilsen. Tongeren, Theelen. — *De Heiligen van Wintershoven.* Tongeren, Theelen.

Bijdragen in *De Banier.*

PAQUAY (JAN-BERCHMANS). — Geb. te Tongeren, in 1878. Priester gewijd te Luik in 1900; professor in 't klein seminarie te St.-Truiden.

Bijvoegsel aan 't Cartularium van Rolduc. — De Rederijkerskamer De Witte Lelie van Tongeren. Hasselt, Leën, 1904.

QUAEDVLIEG (KAREL). — Geb. te Valkenburg, in 1850, overleden te Hasselt den 15 April 1901. Was helper in de apotheek « Het Zwaard » te Hasselt. Talentvol dichter, vooral fabeldichter. Overleed te Hasselt, in 1901.

Van hem verscheen in boekvorm : *Simon de Tooveraar.* Episch gedicht. Hasselt, Leën, 1894. — *Latruda.* Hasselt, Leën, 1899.

Werkte mede aan *De Banier*, het *Bulletin der Melophielen* en aan menig ander tijdschrift.

RACHELS (NIC.). Kanunnik. — Geb. te Mechelen-aan-Maas, den 13 Februari 1833. Was tien jaar lang leeraar van Nederlandsche letterkunde en geschiedenis aan de normaalschool van St.-Truiden; werd kapelaan te Hasselt (1868-1873), pastoor te Zelck (1873-1887); is sedertdien pastoor-deken te Hasselt.

Medestichter en eerevoorzitter van de Hasseltsche afdeeling van het « Davidsfonds ».

Schreef : *De Zang, zijn godsdienstig gebruik.* In de « Geschiedkundige Verscheidenheden ».

ROBYNS (FRANS-ANTOON). — Geb. te Mielen bij St.-Truiden, den 10 October 1836. Studeerde in de normaalschool van St.-Truiden; leeraar aan 't vrije college van Assche er vervolgens aan een privaat gesticht te Brussel; gemeenteonderwijzer te Gors-op-Leeuw en te Gelinden

(1857); kantonale schoolopziener te Maaseik (1873); provinciale schoolopziener van 't katholiek onderwijs voor Limburg (1879); idem van 't gemeenteonderwijs (1885); overleed te Brussel, den 29 Juli 1903.

Stichter van *Het Katholiek Schoolblad*, later *De Opvoeding* genaamd, en van *De Morgenster*, tegen drankmisbruik. Schreef een dertigtal klassieke werken.

Bruno. Historische novelle, 1781-1791. — *Verzamelde Gedichten*. Bijeengebracht door de zorgen van zijnen zoon, den E. H. Oswald Robyns.

ROBYNS (OSWALD), Pr. — Geb. te Gelinden, den 21 Maart 1871. Priester gewijd den 9 April 1896; kapelaan te Exel.

De Brigands van 1798. Geschiedkundig verhaal. Mechelen, Dessain, 1900. Tweede uitgaaf. *Exel ten tijde der Fransche Republiek*. Hasselt, Leën, 1899. — *Wat zijn Middeleeuwen?* Hasselt, Leën, 1899. — *Zijne Heiligheid Leo XIII*. Abdij Averbode, 1903 — *Eigen Tooi en Vreemde Pluimage*. Verhalen. Oostacker, Glorieux, 1904. — *Gemengde Verhalen en Gedichten*. Oostacker, Glorieux, 1906. — *De Paardedeken*. Tooneelspel Maaseik, Vanderdonck, 1900. — *Baptist de Houtworm*. Kluchtspel. Maaseik, Vanderdonck, 1902. — *De Wording der Hedendaagsche Beschaving*. Vertaald naar Kurth. Twee deelen. Roesselare, 1905. — *Maatschappijen van Onderlingen Bijstand*. 2ᵉ uitgaaf. Maaseik, Vanderdonck, 1898. — *De Lijfrentkas of iedereen rentenier*. Maaseik, Vanderdonck, 1900. — *Beknopte toelichting over de Wet der arbeidsongevallen*. Brussel, « Œuvre des tracts catholiques », 1906.

Bijdragen in de *Letteroefeningen van Utile Dulci*, *De Morgenster*, *'t Daghet in den Oosten*, *De Banier*, *L'Ancien Pays de Looz*.

SCHRIJVERS (R.). — Geb. te Velm, 1867. Studeerde aan de normaalschool van St.-Truiden; werd katholiek onderwijzer; schrijver van den Belgischen Volksbond (1891); ambtenaar aan het Ministerie van Nijverheid en Arbeid sedert 1895.

Verduitsching onzer meest gebruikte doopnamen. St-Truiden, Leenen, 1888. — *Zelfhulp en Werkmansbeweging.* 1896. — *Een woord over de werkmanswoningen.* 1897. — *Staatshulp in zake samenwerking.* 1898.

Medewerker in dicht en ondicht van het *Limburgsch Jaarboek, De Opvoeding, Vlaamsch en Vrij.* Opsteller van het *Arbeidsblad,* dat sedert tien jaar verschijnt en dat te dikwijls onrechtvaardig beoordeeld wordt.

SENDEN (JOZEF-BLASIUS), Kan. — Geb. te Cosen. den 5 Februari 1855. Priester gewijd te Luik den 31 Maart 1880; leeraar in de normaalschool van St.-Truiden en in 't college van St.-Truiden; bestuurder der normaalschool van St.-Truiden; is sedert 1896 diocesane hoofdopziener over het lager onderwijs in Limburg.

Ons Ideaal. — *De Geheelonthouding en de Toekomst.* — *Bertram en Ludwig.* Stichter van de *St.-Jansbode* en van de *Schildwacht.* (1882-1892).

SWENNEN (AUG.). — Geb. te St.-Truiden, den 4 Juli 1871. Letterzetter.

Een blik op de boekdrukkunst. — *In Congo.* Drama in 2 bedr. — *Boer en Handelsreiziger.* Blijspel. — *Bloed en Tranen.* Drama. — *Een vijf en twintigjarige.* Blijspel. — *Zeno Wervers.* Drama. — *Misstap en Plicht.* Tooneelspel. — *Hendrik Pennemans.* Blijspel. — *Eén ongeluk komt nooit alleen.* Blijspel. — *Tuberculosis.* Tooneelspel. — *Meiavond.* — *Losbandigheid.*

Bijdragen in het *Limburgsch Jaarboek, Vlaamsch en Vrij.*

THEELEN (NICOLAAS). — Geb. te Bilsen, in 1848. Staat aan 't hoofd der Sint-Maternus-drukkerij te Tongeren. Tooneel- en prozaschrijver. — Zie zijn leven en werken in de « Limburgsche Bijdragen » van 1906.

ULRIX (EUG.). — Geb. te Tongeren, den 30 December 1876. Meester in de Romaansche taalkunde. Leeraar aan 't atheneum van Brugge.

Fransch en Germaansch. Hasselt, Leën, 1895. — Thans onder de pers : *De Germaansche elementen in de Romaansche talen.* (Uitgave der Koninklijke Vlaamsche Academie.)

VAN SWYGENHOVEN (KAREL), Pr. — Geb. te Peer, den 28 Juni 1859. Priester gewijd, den 22 December 1883. Kapelaan te Bilsen, te Hasselt (11 September 1890); godsdienstleeraar te Hasselt (1 Mei 1895); pastoor te Diepenbeek, sedert 24 December 1900.

Begin en Einde der Wereld. Uitgaaf der St.-Lambrechtsgilde. — *Virga Jesse.* Hasselt, Ceysens. — *Eeuwfeesten van het H. Sacrament van Mirakel van Herckenrode.* Hasselt, Ceysens, 1904. — *De Boerenkrijg.* Hasselt, Ceysens, 1898.

Medewerker van *De Banier.*

Limburgsche Dialecten.

In de September-vergadering ll. nam ik op mij te trachten eene schets van Limburg in het opzicht der dialecten te bekomen, en mij te dien einde te wenden tot iemand die zich in de studie der Limburgsche gewestspraken bijzonder heeft ingewerkt.

Tot vervulling dezer belofte stelde ik mij in betrekking met den Eerwaarden Heer LENAERTS, pastoor van Membruggen, wiens bevoegdheid en dienstvaardigheid bekend zijn.

Ik laat hier de vrucht zijner mededeelingen volgen.

* * *

Belgisch Limburg moet, volgens den E. H. LENAERTS, ten aanzien der dialecten noodzakelijk in twee groote deelen worden gesplitst: **Oostlimburgsch** en **Westlimburgsch.**

I. — Het **Oostlimburgsch** begrijpt Bree, Maaseik en den Maaskant, en hoort toe bij het Overmaasch.

Het *Tongersch* en het *Bilsensch-Sichensch* worden gesproken in een vijftigtal gemeenten en staan

N. BRABAND
MEIJERIJ
DE PEEL VEN
Helmond
PEEL
DE PEEL VEN
Turnhout
W. KEMPEN
Herenthals
Lommel
Achel
Budel
Hamont
Weert
Neerpelt
Kleine-Brogel
Exel
Gr Brogel
Bree
Roermond
Stevensweert
Tessenderloo
Coursel
Beeringen
Houthalen
Zonhoven
Genck
Aerschot
Diest
Hasselt
MAAS
Sittard
Gangelt
Mechelen
Lanaken
HAGELAND
Alken
Cortessem
Maastricht
Thienen
St Truiden
HASPEGOUW
HAMSCH
Borgloon
Gronsveld
Tongeren
Sichen
Landen
Aken
Borgworm
WAALSCH
Luik

AANWIJZING:
- Bestuurlijke grenzen
- Waterloop
- Hoofdverdeeling der dialecten
- Onderverdeeling

op den ouden grond van het Oostlimburgsch, alhoewel zij, om hunne nieuwere bestanddeelen, eerder Westlimburgsch schijnen te zijn. — Het *Tongersch* (Hoesselt-Lauw-Mall-Sluis) is een bijzonder dialect evenals het *Hamsch* (Bilsen-Sichen), dat iets meer van 't *Maaslandsch*, dan het *Tongersch* weg heeft.

II. — Het **Westlimburgsch** begrijpt twee voorname afdeelingen, welke zich elk over een honderdtal gemeenten uitstrekken :

1° Het *Hagelandsch*, het *Thienensch* en het *Sint-Truidensch*, welke drie blaadjes van een zelfde klaverblad uitmaken.

2° Het dialect rond Loon, Hasselt, Beeringen, zelfs ook Peer en Wuest-Herck, vormen de tweede afdeeling, die wederom, naar de zand- en leemstreek, zoude kunnen onderverdeeld worden. De grens tusschen dit middelste dialect, dat *Demerlandsch* kan geheeten worden. en het *Maaslandsch* van eenen kant en het *Sint-Truidensch* (of *Haspegouwsch*) van den anderen, is over 't algemeen zeer sterk afgebakend.

De scheidingslijn tusschen het **Oostlimburgsch** en het **Westlimburgsch** loopt omtrent Zuid-Noord en snijdt Limburg in twee deelen, waarvan de grensdorpen zijn : Groote Brogel, Genck, Bilsen, Vliermael, Jesseren, Lauw, of Groote Brogel, Genck, Gellick, Veldwezelt, Canne.

De Demer vormt een inham ten voordeele van het Westlimburgsch. Deze grens komt wel overeen met die, welke in *De Nederlandsche Tongvallen* door J. TE WINKEL voor de dialecten van Nederland opgegeven wordt.

III. — Neerpelt en omstreken behooren tot het Peellandsch. Ons Demerlandsch-Limburgsch is in 't algemeen meer verwant aan het Peellandsch dan aan het Maaslandsch of Overmaasch, waar Bree en Mechelen-aan-de-Maas henen wijzen.

IV. — Lommel wijst naar het Noordbrabantsch.

Beneden Belgisch Limburg ligt Borgworm, dat, toen het nog Dietsch sprak, tot het Borgloonsche en niet tot het Sint-Truidensche dialect behoorde. Dit schijnt ten minste uit de grensrichtingen en de uitspraak der verwaalschte dietsche plaatsnamen te blijken.

Onderaan de oostergrens van Belgisch Limburg heerscht het kleine Maastrichter dialect, dat, hoewel tot het Maaslandsch behoorende, menige sporen van westerschen omgang oplevert. Het beslaat buiten het Maastrichtsche ook eenige Belgische dorpen als Canne en Veldwezelt.

* * *

Uit deze spraakverdeeling van Limburg blijkt dat een *Zuidlimburgsch Idioticon* bezwaarlijk zou kunnen tot stand komen.

Het Sint-Truidensch met het Thienensch en Hagelandsch heeft alle eer gehad, daar het werd nagevorscht o. a. in de werken van L. W. SCHUERMANS, TUERLINX, D. CLAES en A. RUTTEN. Deze laatste, van Sint-Truiden afkomstig, heeft zijn geboortedialect met voorliefde behandeld.

Het Oostlimburgsch moet bestudeerd worden met het Overmaasch dialect en is niet uitsluitend Belgisch Limburgsch.

De Tongersche en Hamsche dialecten zijn scherp afgeteekend en uiterst belangwekkend, doch strekken zich uit over eene zeer beperkte streek.

Het dialect Loon-Beeringen-Peer moet als typisch Limburgsch gelden. Het Hasseltsch vormt daarin een middenpunt, rond hetwelk het zuiverste Limburgsch straalt en dat tot nog toe tot geene grondige studie aanleiding gaf.

Tot bepaling dezer grenzen is bijzonder in acht genomen de uitspraak der klinkers, voornamelijk die der lange *aa*, der gemengde *ee* en *oo*, der *ij* en der *ui*. – Nogtans, ook sommige andere eigenaardigheid als: de klankwissel (umlaut), de 2de pers. enkelv. (*du*), de uitspraak der *sch*, enz.

Hierbij voeg ik ter opheldering eene landkaart van Limburg volgens de gewestspraken, opgemaakt ten naaste bij naar eene meer omstandige kaart, die de E. H. LENAERTS bereidwillig tot

mijne beschikking stelde. Dikke inktlijnen duiden de grens tusschen de hoofddialecten aan; kleinere inktlijnen geven de onderverdeelingen op. Het spreekt van zelf dat deze lijnen slechts de hoofdtrekken der verdeeling opgeven en niet gansch nauwkeurig zijn. De onderverdeelingen van het Demerlandsch, vooral in de omstreken van Hasselt, zijn voor wijzigingen vatbaar.

Mag het werk niet op volmaaktheid bogen, het weze ten minste een eerste, niet onnuttige stap tot eene volledige dialectische kaart van Belgisch Limburg.

Mr PAUL BELLEFROID.

Vergadering van 19 December 1906.

Aanwezig : de heeren JAN BROECKAERT, bestuurder; KAREL DE FLOU, onderbestuurder, en EDW. GAILLIARD, bestendige secretaris;

de heeren Dr. H. CLAEYS, Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, Mr. JULIUS OBRIE, TH. COOPMAN, JAN BOLS, DES. CLAES, Jhr. Dr. KAREL DE GHELDERE, Mr. A. PRAYON-VAN ZUYLEN, Dr. L. SIMONS, ADOLF DE CEULENEER, GUSTAAF SEGERS, Dr. WILLEM DE VREESE, JAC. MUYLDERMANS, JAN BOUCHERIJ, Baron DE BETHUNE, AMAAT JOOS en Dr. HUGO VERRIEST, werkende leden;

de heer OMER WATTEZ, briefwisselend lid.

De heeren Mr. EDW. COREMANS en J. HELLEPUTTE, werkende leden, en Dr. C. LECOUTERE, briefwisselend lid, hebben laten weten dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen.

De heer Edw. Gailliard, bestendige secretaris, leest het verslag over de November-vergadering. — Het wordt goedgekeurd.

Aangeboden boeken. — Daarna legt de Bestendige Secretaris de lijst over van de boeken aan de Academie aangeboden :

Door de Regeering :

1830-1905. *En commémoration des fêtes du LXXV*e *anniversaire de l'Indépendance de la Belgique et de l'Exposition Universelle de Liége*. 1905. Liége.

Bibliothèque coloniale internationale. Institut colonial international. Bruxelles, 8me série. *Les Lois Organiques des Colonies. Documents officiels précédés de notices historiques.* Tome I et III. Bruxelles, 1906.

Woordenboek der Nederlandsche Taal. Negende deel, zesde aflevering. (*Mis-Moelje.*) Bewerkt door Dr. A. Kluyver. 1906.

Tijdschriften : *Arbeidsblad, uitgegeven door het Arbeidsambt van België*, nr 20, 1906. — *Bulletin de l'Agriculture*, nr 5, 1906. — *Bibliographie de Belgique.* Première partie : *Livres*, nos 21 et 22 : Deuxième partie : *Publications périodiques*, nos 21 et 22 : *Bulletin mensuel des sommaires des périodiques*, no 10, 1906. — *Bibliographia philosophica ou Sommaire idéologique des ouvrages et des revues de philosophie*, Novembre 1906. — *Bulletin des Musées royaux*, no 2, 1906. — *Revue Néo-Scolastique*, no 4, 1906. — *Revue de l'Université de Bruxelles*, no 2, 1906-07. — *Wallonia*, no 11, 1906.

Door de Inrichtingscommissie van het 29e Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres :

Handelingen van het XXIXe Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, te Brussel, 26, 27, 28, 29, 30n Augustus 1906. Eerste deel. Brussel, 1906.

Door den Oudheidkundigen Kring der Stad en des voormaligen Lands van Dendermonde :

Gedenkschriften. — Tweede reeks, XIe deel, 3e en 4e aflevering. Dendermonde, 1906.

Door de Société d'Emulation, te Brugge :

Annales de la Société d'Emulation de Bruges. Revue trimestrielle pour l'étude de l'histoire et des antiquités de la Flandre. Tome LVI de la collection. 4e fasc. Novembre 1906.

Door het Historisch-literarisch Zweigverein des Vogesen-clubs :

Jahrbuch für Geschichte, Sprache und Literatur Elsass-Lothringens. XXII Jahrgang. Strassburg, 1906.

Door den heer Ad. de Ceuleneer, werkend lid :

Les quatre Saints couronnés, par Ad. de Ceuleneer. Overdruk uit « *Bulletin des Métiers d'art* », Augustus-September 1906.

Door den heer JAC. MUYLDERMANS, werkend lid :

Europa. Verzameling van in- en uitlandsche lettervruchten ter bevordering van wereldkennis en aangenaam onderhoud. Met platen. Dordrecht. — De jaargangen 1840, 1851, 1853, 1854, 1856, 1860, 1861 en 1867 volledig; bij den jaargang 1846 ontbreken de 10de en 11de aflevering; bij 1868 de 4e en 5e aflevering.

Vaderlandsche letteroefeningen. Honderd en vijfde jaargang. Onder redactie van Dr. J. W. BOK en Dr. W. B. J. VAN EYK. Jaargang 1865. Utrecht.

Den grooten Brugschen comptoiralmanach voor het jaer MDCCXC. Inhoudende het Commité Generael binnen de Hoofdstad Gent, het Commité der Stad Brugge, den Groote Raede tot Mechelen; benevens alle de andere Raeden der Vereenigde Nederlanden. Mitsgaders den Geestelijken staet en alle de Capittels der zelve Landen; Als ook de Staeten, Wetten en Leenhoven van Vlaender en Braband, met nog meer andere gerievige nieuwigheden. Tot Brugge, bij Joseph de Busscher, boekdrukker en boekverkooper, in de Predikheeren-straet. Met Octroy Exclusyf.

Bijvoegsel op J. C. DOLZ; *aanleiding ter vervaardiging van schriftelijke opstellen; over onderwerpen, welke in het dagelijksch leven voorkomen, inzonderheid geschikt ten dienste van schoolonderwijzers,* door N. ANSLYN, N. Z. Te Leyden bij D. du Mortier en zoon, 1810.

Leuvensche Kerssouwieren-almanak voor het schrikkeljaar 1864. Vierde jaar. Leuven.

Jaarboek van het Willems-Fonds voor 1870. Gent, 1869.

Elisabeth of Kinderliefde en Zelfverloochening, door B. FILHÈS. Gouda, z. j.

Burgersmart. Melodrama door JOSEPH CRETS. Mechelen 1900.

De Schoolstrijd. Voordracht door P. FRANCISCUS-SALESIUS VAN DUYSE. *Z.* pl. of j. (1904).

Le palais de Caïphe et le nouveau jardin Saint Pierre des Pères Assomptionistes au mont Sion (avec plans et figures), par le P. URBAIN COPPENS O. F. M. Paris, 1904.

Strijd om de Heilige Plaatsen. Met plannen en platen door P. URBAAN COPPENS O. F. M. Rousselaere, 1905.

Open brief aan de heeren Leden der Commissie gelast met het nazien van het Verslag over het Onderzoek in Congo. Brussel, 1905.

Verborgen Lijden. Eene schets uit het dagelijksch leven. Oorspronkelijke Novellen door ANDREAS DE RUYTER. Antwerpen, z. j.

Door den heer JAN BOUCHERIJ, werkend lid :

Een heuglijke dag (25 *September* 1881), door JAN BOUCHERIJ. Overdruk uit de *Verslagen en Mededeelingen der Koninklijke Vlaamsche Academie.* Gent, 1906.

Korte Levensschets van Hendrik Conscience, door JAN BOUCHERIJ. Gent, 1906.

Door den heer OM. WATTEZ, briefwisselend lid :

De Zwalmleeuwen, door OM. WATTEZ. Brugge, 1906. (Uitgave der *Nederlandsche Volksbibliotheek.*)

Door den heer FR. KLUGE, hoogleeraar te Freiburg in Breisgau, buitenlandsch eerelid der Academie :

Nominale Stammbildungslehre der altgermanischen Dialekte von FRIEDRICH KLUGE. Zweite auflage. Halle, 1899.

Geschichte der englischen Sprache von FRIEDRICH KLUGE. *Mit beiträgen* von D. BEHRENS und E. EINENKEL. Der zweiten verbesserten Auflage. Zweiter Abdruck. Mit einer karte. Strassburg, 1904.

Vorgeschichte der altgermanischen Dialekte von FRIEDRICH KLUGE. Der zweiten verbesserten und vermehrten Auflage zweiter Abdruck. Mit einem Anhang. *Geschichte der gotischen Sprache.* Id. 1906.

Unser Deutsch. Einführung in die Muttersprache. Vorträge und Aufsätse von FRIEDRICH KLUGE, Professor an der Universität Freiburg i. B. Leipzig, 1907.

Door den heer D. DE SOMVIELE, stadsarchivaris te Thielt :

Het regt van syne Hoogheyd den heere Prince van Orange en Nassau, etc. tot het Marquisaat van Veere en Vlissingen, Bewezen met authenticque stukken, deductiën, résolutiën, etc. Behelzende teffens eenige consideratiën omtrent de onlangs ondernomen devasalleeringe van dien. Alles opgehelderd en met

verscheyde nieuwe aanmerkingen vermeerderd in een voorberigt Waar in de partydigheyd en onkunde van den Schryver van het Leven van Prince Willem den Eersten, In verscheyde stellingen, aangaande het voorschreeve Marckgraafschap werd aangetoond. Franeker, 1733.

Politiecque reflectiën van staat, op Zeker, onlangs in het licht gekomene boek, waarin de Hooge Overigheyd van de Provintie van Holland benevens eenige Leden van dien ten hoogsten zyn geledeerd door zeker twistzoekende schryver met den druk gemeen gemaakt, en alhier met kortbondige redenen en autentiecque bescheyden wederlegd, door J. CRISPEEL. Utrecht, 1739.

Verhandeling over de Leenroerigheid van het Graafschap in Holland, van der zelver oorsprong, eigenschap en vernietiging : mitsgaders Eenige aanmerkingen op het werk van den Heer Mr. Gerard van Loon, betiteld : Historisch Bewys, dat het Graafschap van Holland een Leen des Duitschen Rijks geweest is, door FRANS VAN MIERIS. Leiden, 1748.

Door den heer L. SCHMITZ-KALLENBERG, te Münster :

Des Grafen Simon VI zur Lippe Tagebuch über seine Gesandtschaftsreise zu dem Herzog von Parma und nach den Niederlanden 1591-1592. *Nach der Originalhandschrift und mit einem Anhang ergänzender Aktenstücke herausgegeben* von L. SCHMITZ-KALLENBERG. Overdruk uit *Mitteilungen aus der lippischen Geschichte und Landeskunde IV.* Münster, 1906.

Door de Redactie :

Het Boek. Maandschrift uitgegeven door het Syndicaat der Boeknijverheden van Oost-Vlaanderen. Nr 3, 1906.

De Tuinbode, nr 12, 1906.

Ingekomen boeken. — Voor de boekerij der Academie is ingekomen :

De Gids, December 1906.

Ruildienst.

De Belgische school, nr 8, 1906. — *Biekorf,* nr 23, 1906. — *Bijdragen tot de Geschiedenis van het aloude Hertogdom Brabant,* November 1906. — *Christene School,* nr 3, 1906-1907. —

Dietsche Warande en Belfort, nr 12, 1906. — *De Katholiek*. December 1906. — *Het Katholiek Onderwijs*, nr 2, 1906-1907. — *Natuur en School*, nrs 1-10, 1906. — *Neerlandia*, nr 11, 1906. — *Onze Kunst*, nr 12, 1906. — *De Opvoeder*, nrs 31-33, 1906. — *De Opvoeding*, nr 12, 1906. — *De Schoolgids*, nrs 45-47 en blzz. 273-288 van « *Studiën op de Pædagogie* » door ROELAND VAN DE CASTEELE. — *St.-Cassianusblad*, nr 14 en *Tafel*. — *Studiën*, nr 1, 1907. — *Taal en Letteren*, nrs 10-11, 1906. — *Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen*, nr 5, 1906. — *Het Vlaamsch Bestuur*, nr 10, 1906. — *De Vlaamsche Gids*, nr 6, 1906. — *De Vlaamsche Kunstbode*, nr 11, 1906. — *Vragen, van den Dag*, nr 12, 1906.

Ingekomen brieven – De Bestendige Secretaris stelt de Academie in kennis met de ingekomen brieven :

1°) **Verkiezing van Bestuurder en Onderbestuurder voor 1907. Goedkeuring.** — Brief van 18 December 1906, waarbij de Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs aan de Academie een afschrift stuurt van het Koninklijk Besluit van 5 December 1906, houdende goedkeuring van de verkiezing van de heeren KAREL DE FLOU en DES. CLAES, tot Bestuurder en Onderbestuurder voor het jaar 1907.

2°) **Kunstalbum 1830-1905.** — Brief van 22 November 1906, waarbij de Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs aan de Academie een exemplaar laat geworden van het *Kunstalbum* **1830-1905**, dat als aandenken van de Feesten tot viering van de 75e verjaring van 's Lands Onafhankelijkheid en

van de Luiker Wereldtentoonstelling, op kosten van het Gouvernement werd uitgegeven.

3°) **« Congrès des Sciences historiques », te Duinkerke.** — Mededeeling door de « Société Dunkerquoise pour l'encouragement des Sciences, des Lettres et des Arts », van het *Programme du Congrès des Sciences historiques Région du Nord et Belgique)*, den 14-17 Juli 1907 te Duinkerke te houden.

Mededeelingen door den Bestendigen Secretaris.

1°) **Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd. Het derde deel van de pers gekomen.** — Den 17 December 1906, kwam van de pers het derde deel van *Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd*, door TH. COOPMAN en JAN BROECKAERT. Een exemplaar werd, dien dag, door den Bestendigen Secretaris aan de Heeren werkende en briefwisselende leden gezonden. Aan den Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs werden ook de 74 exemplaren gestuurd, voor de inrichtingen bestemd, welke door tusschenkomst van zijn Departement de uitgaven der Academie ontvangen.

2°) **Wedstrijd over het Diamantvak.** — Den 16 December heeft de heer Dr. LEVITICUS, te Amsterdam, zijn antwoord over het *Diamantvak*, dat dit jaar bekroond werd, teruggezonden, na,

ingevolge de wenken door de heeren keurders gegeven, er de gewenschte wijzigingen te hebben aan toegebracht. — De Bestendige Secretaris heeft onmiddellijk bedoeld werk aan de heeren V. DE LA MONTAGNE, GUSTAAF SEGERS en JAN BOUCHERIJ, verslaggevers, medegedeeld, met verzoek het opnieuw na te zien en een laatste verslag in te dienen. — (Verslagen door de heeren keurders ingezonden. Zie verder blz. 908-910.)

Mededeelingen namens Commissiën.

1°) **Bestendige Commissie voor Middelnederlandsche Taal- en Letterkunde.** — De heer K. DE FLOU, secretaris der Commissie, legt het volgende verslag ter tafel over de vergadering van 17 October 1906 :

Zijn aanwezig : de HH. GAILLIARD, voorzitter; BROECKAERT, COOPMAN, Dr. DE VREESE, Jhr. Dr. K. DE GHELDERE, Jhr. Mr. NAP. DE PAUW, leden, en K. DE FLOU, secretaris.

Aan de dagorde staat de voortzetting der bespreking van het ontwerp van reglement der Commissie.

Art. 11. De H. Dr. DE VREESE licht dit artikel toe. Het wordt, na wijziging, aangenomen als volgt :

Art. 11. *Telkens wanneer aan de beoordeeling der Commissie wordt onderworpen eene tekstuitgave bewerkt door personen buiten de Academie, die niet den graad van doctor in de Nederlandsche taal- en letterkunde voeren, draagt de Commissie aan een harer leden op, als mede-uitgever op te treden, en als zoodanig er voor te zorgen, dat art. 10 van dit reglement wordt toegepast en in 't algemeen alle door de Commissie gestelde voorwaarden worden nagekomen.*

Wanneer een dergelijk werk bij de Commissie is geïntroduceerd door een harer leden, dan zal dit lid bovenomschreven taak van mede-uitgever behooren op zich te nemen.

Art. 12 en 13 worden aangenomen zonder opmerkingen :

Art. 12. *Leden der Commissie, die een door de Academie goedgekeurde tekstuitgave hebben bewerkt en bezorgd, wordt een vergoeding, ten bedrage van 20 fr. per vel druks van 16 bladzijden, toegelegd.*

Art. 13. *Behoudens buitengewone gevallen, ter beoordeeling der Commissie, kan van een bewerker geen nieuwe uitgave worden ter perse gelegd, zoolang een door hem vroeger ondernomen uitgave niet is verschenen.*

Art. 14, 15 en 16 worden, mits enkele veranderingen, aangenomen :

Art. 14. *Besluiten en handelingen der Commissie betreffende uit te geven werken worden pas van kracht, nadat ze door de Academie in hare eerstvolgende vergadering zullen zijn goedgekeurd.*

Art. 15. *De Secretaris der Commissie bewerkt aan het einde van elk jaar een overzicht van hare werkzaamheden gedurende dat jaar, welk stuk, na goedkeuring door de Commissie, ter kennis gebracht wordt van de Academie en wordt opgenomen in hare « Verslagen en Mededeelingen ».*

Art. 16. *Dit reglement wordt van kracht onmiddellijk nadat het door de Academie zal zijn goedgekeurd.*

Er wordt daarna besloten, dat de aldus aangenomen tekst der artikelen herdrukt en aan eene tweede stemming zal onderworpen worden.

De zitting wordt geheven om 11 3/4 uren.

2°) **Bestendige Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde.** — De heer Th. COOPMAN, secretaris, brengt verslag uit over door de Commissie gehouden morgen-vergadering. ...

Tot vervanging van wijlen den heer **Janssens**, stelt zij als candidaten voor de heeren Jac. Muyldermans en Dr. C. Lecoutere.

Vervolgens deelt de heer Coopman aan de Vergadering de besluitselen mede van de Verslagen uitgebracht over het werk over *Erasmus* door den heer Dr. Hend. de Vocht aan de Academie ter uitgave aangeboden. (Zie verder onder *Dagorde*.)

DAGORDE.

1°) **Commissie voor Middelnederlandsche Letteren. Ontwerp van Huishoudelijk Reglement,** *door de Commissie aan de Academie voorgelegd.* — Daar de Bestendige Secretaris een afdruk van het ontworpen Reglement aan de heeren werkende Leden der Academie heeft medegedeeld, acht de Vergadering het niet noodig dat er tot de lezing van de artikelen worde overgegaan. Op voorstel van de heeren Des. Claes en Bols en na bespreking daarvan, wordt echter beslist, dat een artikel betreffende het regelmatig aanvullen der openstaande plaatsen zal gevoegd worden bij bedoeld ontwerp, dat ten slotte in zijn geheel door de Vergadering wordt aangenomen. — Het aldus aangenomen ontwerp zal aan den Weled. Heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs ter goedkeuring worden voorgelegd.

2°) **Commissie voor Nieuwere Taal- en Letterkunde. — Verhandeling van den heer H. de Vocht over Erasmus.** — De heer Th. Coopman, secretaris der Commissie, doet de volgende mededeeling aan de Vergadering :

Over het aangeboden handschrift van Dr. DE VOCHT : *De Geschiedenis van den invloed van Erasmus op het Engelsch Tooneel in de 16e en de 17e eeuw*, werden gunstige verslagen uitgebracht door Dr. W. DE VREESE, Dr. LOGEMAN, hoogleeraar te Gent, en Dr. BANG, hoogleeraar te Leuven.

Derhalve stelt de Commissie voor bedoeld werk te laten drukken en op te nemen onder de uitgaven der Koninklijke Vlaamsche Academie, met deze voorwaarden : 1° dat de *appendices*, zijnde herdrukken van de eerste Engelsche vertaling van drie tractaten van Erasmus, als afzonderlijk werk worden uitgegeven los van de verhandeling; — 2° dat één der *appendices* uit de uitgave moet wegvallen, aangezien het reeds herdrukt is in de *C. Mary tales* als nr 60 in het jaar 1881.

Namens de Commissie, verzoekt de heer Th. COOPMAN, om reden van hoogdringendheid, dat het de Academie believen zou een besluit te nemen in de vergadering van heden. — De Academie keurt het voorstel der Commissie goed.

3°) **Commissie voor het Onderwijs. Verhandeling « Onze Taal in het Middelbaar Onderwijs »**, door den heer GUSTAAF SEGERS.

Voorstel tot uitgave. — Aan de heeren Leden werden door den Bestendigen Secretaris de verslagen van de heeren Dr. W. DE VREESE en AMAAT JOOS over gezegde verhandeling ter inzage gezonden. — De Vergadering sluit zich bij het advies van beide heeren aan. Derhalve mag er tot het drukken van het werk van den heer GUSTAAF SEGERS overgegaan worden.

1°) Verslag van den heer Dr. W. DE VREESE :

Deze nieuwe studie van ons geacht Medelid is der Commissie reeds bekend : de heer SEGERS heeft ze, grootendeels medegedeeld in een onzer laatste vergaderingen. Na die mededeeling, en vooral na de besprekingen die er op volgden, is het niet meer noodig verslag van den inhoud te geven. Het onderwerp is meer dan ooit van actueel gewicht, en allen die er in belang stellen zullen ongetwijfeld de beschouwingen en adviezen van een man, die kan bogen op de ervaring van een leven geheel aan het practisch onderwijs gewijd, met aandacht volgen en overwegen.

Ik heb dus de eer te adviseeren, dat het werk van ons geacht Medelid met bekwamen spoed door de Academie worde uitgegeven.

2°) Verslag van den heer AM. JOOS :

Ik sluit mij aan bij het advies van Dr. Willem De Vreese.

Zeer aandachtig heb ik het werk gelezen. Talrijk zijn de practische wenken die er in voorkomen. Wat vooral uit deze verhandeling blijkt en wat algemeen dient geweten : de opleiding van de leeraars voor het middelbaar onderwijs is zeer onvolledig en juist door die verkeerde opleiding komt onze taal in het middelbaar onderwijs niet tot haar recht.

4°) **Verkiezing van een werkend lid,** ***tot vervanging van wijlen den heer Dr.*** AMAND DE VOS.

Worden door den heer Bestuurder als stemopnemers aangewezen de heeren Mr. A. Prayon-van Zuylen en Amaat Joos.

Wordt verkozen : de heer Is. TEIRLINCK.

5°) **Lezing door den heer Jac. Muyldermans** : PIETER CROON, *een Mechelsche schrijver uit de XVIIe eeuw.*

De heer MUYLDERMANS houdt eene voorlezing over PIETER CROON. Na eene voorafgaande beschouwing over de XVIIe eeuw, deelt hij eenige inlichtingen mede over het leven van dien geestelijken volksschrijver, die, te Mechelen in 1634 geboren, regulier-kanonik der orde van St.-Augustijn in Leuven werd, en daar in 1682 overleed. Daarop volgt de ontleding der verschillende werken, ons door PIETER CROON nagelaten, met eenige uittreksels in proza en dicht, welke ons laten oordeelen over het doel des schrijvers en over den aard en de waarde zijner schriften.

De sluitrede van den heer MUYLDERMANS beschouwt den letterarbeid van den Augustijner-Kanonik in opzichte van inhoud, toon en versbouw, stijl en taal. CROON behoort voorzeker tot die reeks van schrijvers der XVIIe eeuw, wier taalkundig belang ons niet onverschillig mag laten.

6°) **Lezing door den heer Mr. Prayon-van Zuylen** : *De Iersche Taalbeweging.*

Mr. PRAYON-VAN ZUYLEN geeft lezing van een opstel betreffende de Iersche Taalbeweging, ter vollediging van eene vroeger door hem gedane mededeeling. Vooral in de laatste jaren is die Beweging ongelooflijk snel vooruitgegaan en hare eindelijke zegepraal wordt hoe langer hoe waarschijnlijker. Spreker deelt dienaangaande belangrijke cijfers mede.

De heer Bestuurder stelt voor de lezingen van de heeren MUYLDERMANS en Mr. PRAYON-VAN ZUYLEN in de *Verslagen en Mededeelingen* op te nemen. — Goedgekeurd.

De heer J. BROECKAERT, aftredende Bestuurder, staat recht en richt tot de Vergadering de volgende woorden :

Mijne Heeren en Waarde Collega's, het is heden de laatste maal dat ik de eer heb gehad uwe vergaderingen voor te zitten. Vooraleer dezen zetel te verlaten moet ik U mijnen oprechten dank betuigen voor de vele blijken van hartelijke toegenegenheid, welke ik van U in den loop van mijn bestuursjaar mocht ontvangen. Een bijzonderen dank ben ik verschuldigd aan mijnen hooggeachten opvolger, den heer onderbestuurder K. DE FLOU, en aan onzen wakkeren bestendigen secretaris, die mijne taak grootelijks hebben verlicht.

De twee jaren, welke ik in het bestuur der Academie heb doorgebracht, zullen tot de aangenaamste herinneringen mijns levens behooren. Zoo ik niet al het goede verricht heb, dat gij gerechtigd waart van uwen bestuurder te verwachten, men gelieve het mij niet ten kwade te duiden; overlast van ambtelijke plichten en bezigheden hebben mij verhinderd datgene te doen wat ik, ter tegemoetkoming van uwen wensch, zou gewild hebben.

Nog eenige weken, na gedurende eene halve eeuw als ambtenaar te zijn werkzaam geweest, en dan treed ik, eindelijk, eene rustiger loopbaan in; niet, echter, om voortaan werkeloos te blijven, maar om mij in het vervolg, vrij en onbekommerd, aan mijne geliefkoosde studiën uitsluitelijk toe te wijden. Inzonderheid stel ik mij voor, de krachten, die mij nog overschieten, te besteden aan de geregelde voortzetting en, moge het wezen, aan de voltooiing, met de hoogst gewaardeerde medewerking van mijnen vriend den heer COOPMAN, van de *Bibliographie van den Vlaamschen Taalstrijd*. De *Levensschetsen der Zuidnederlandsche schrijvers*, mij door de Commissie voor Geschiedenis, Bio- en Bibliographie gedeeltelijk opgedragen, zullen eveneens, bij voortduring, al mijne aandacht vergen.

En hiermede, Waarde Collega's, neem ik afscheid van U als Bestuurder, en wensch ik de Koninklijke Vlaamsche Academie eenen immer toenemenden bloei, en U allen een gelukkig en voorspoedig Nieuwjaar!

De heer GUSTAAF SEGERS is diep overtuigd de tolk te zijn van al zijne medeleden der Koninklijke Vlaamsche Academie, indien hij hulde brengt aan den heer BROECKAERT, aftredenden bestuurder, voor de uitstekende wijze, waarop hij zijne soms zware taak heeft vervuld. Hij heeft onze vergaderingen met toewijding en gezag geleid, zoodat de besprekingen belangrijk waren en de beste uitslagen opleverden; hij wist tevens den gulhartigsten toon, de vriendelijkste betrekkingen tusschen al de Collega's te doen heerschen, zoodat onze vergaderingen even aangenaam als belangrijk waren.

Onze heer Bestuurder deelt ons mede, dat hij zich voortaan geheel en al aan de taalkundige en historische studie wil wijden. Van harte wenschen wij allen, dat het hem vergund moge wezen nog vele, vele jaren daarin het zuiverste genoegen te smaken, en met ons allen aan den bloei onzer Koninklijke Vlaamsche Academie, aan de beoefening en verheffing onzer dierbare moedertaal mede te werken.

De vergadering wordt te 4 uur gesloten.

WEDSTRIJDEN VOOR 1906.

TWEEDE PRIJSVRAAG.

VAK- EN KUNSTWOORDEN.

DIAMANTVAK.

Den 17n Juli 1906, werd aan den heer Dr. LEVITICUS zijn bekroond antwoord teruggestuurd, met verzoek gevolg en voldoening te geven aan de aan- en opmerkingen door de heeren keurders in hunne verslagen gedaan.

De heer Dr. LEVITICUS zond zijn werk, den 15 December, terug, « gewijzigd », zoo hij schreef, « volgens de wenschen der Academie ».

Den 18 December werd het stuk aan de keurders, de heeren V. DELA MONTAGNE, JAN BOUCHERIJ en GUSTAAF SEGERS, medegedeeld met verzoek het opnieuw na te zien en een laatste verslag te willen indienen.

Hier volgen de verslagen door die heeren ingezonden :

1°) Verslag van den heer DELA MONTAGNE.

Mij is gebleken bij het doorbladeren van het manuscript des heeren LEVITICUS — een grondig onderzoek was, bij den mij vergunden zeer korten tijd, niet mogelijk — dat de schrijver zijn arbeid beduidend heeft aangevuld, nl. door toevoeging van een aantal correspondeerende uitheemsche benamingen voor de door hem aangehaalde vaktermen. Dat hij niet heeft kunnen besluiten

enkele historische en geografische artikelen — die rechtstreeks tot de prijsvraag niet behoorden — te schrappen, blijf ik. in 't belang der eenheid van zijn werk, betreuren. Ik adviseer tot uitgeven.

V. DELA MONTAGNE.

* * *

2°) Verslag van den heer JAN BOUCHERIJ.

Ik heb andermaal het handschrift van den heer LEVITICUS over het *Diamantvak* nagezien, en bevonden, dat de schrijver op enkele plaatsen zijnen arbeid heeft bijgewerkt, vele vertalingen van vakwoorden toegevoegd en hier en daar overtollige zaken geschrapt heeft; evenwel werden door hem een aantal woorden, welke in alle woordenboeken en lijsten voorkomen, behouden, hoewel de keurraad hem verzocht had deze te doen verdwijnen.

Ik heb op het handschrift tal van termen met een blauw kruisje aangeteekend, welke kunnen geweerd worden, zonder de waarde van het boek te verminderen.

Eene menigte samenstellingen worden, zonder de minste verklaring, opgesomd en nemen veel plaats in; zij zouden mijns dunkens best naast elkander kunnen gedrukt worden, des te meer daar de schrijver in de meeste gevallen den lezer verzendt naar het laatste deel der samenstelling. Tot deze soort behooren de samenstellingen met *brillant, chips, diamant, leeren, leerling, loon, roosjes, rozen,* enz.

Met genoegen heb ik vastgesteld, dat de heer LEVITICUS rekening heeft gehouden met mijne opmerking en talrijke schema's en schetsen aan zijn werk heeft toegevoegd; ik meen nochtans dat hij zulks nog voor enkele vakwoorden vergeten heeft; die kleine leemte zal hij gemakkelijk kunnen aanvullen.

Gezien de groote verdiensten van het werk en de verbeteringen, welke er werden aan toegebracht, druk ik den wensch uit, dat het door de zorgen der Koninklijke

Vlaamsche Academie worde uitgegeven, maar ik dring er nogmaals op aan, dat de Jan en Allemanswoorden, waarvan ik er enkele in mijn eerste verslag heb aangehaald, uit het handschrift zouden verdwijnen.

JAN BOUCHERIJ.

* * *

3°) Verslag van den heer G. SEGERS.

Ik treed de verslagen mijner collega's bij. Tevens druk ik den wensch uit, dat de benamingen, die van algemeen gebruik zijn, uit het werk geweerd worden. Evenals de heeren Boucherij en Dela Montagne stel ik voor het handschrift uit te geven; ik wensch echter dat de talrijke historische, geographische en technische benamingen over den diamanthandel en de diamantnijverheid, tot eene inleiding worden verwerkt, gelijk dit de algemeene wensch der Koninklijke Vlaamsche Academie was.

GUSTAAF SEGERS.

PIETER CROON.

Een Mechelsche schrijver uit de XVIIe eeuw.

De zeventiende eeuw was eene eeuw van rampen voor ons vaderland. Een oogenblik had het, onder Albrecht en Isabella, eenige hoop op onafhankelijk bestaan mogen koesteren; doch die hoop smolt aldra gelijk de sneeuwvlok weg, en België werd het slagveld, waar naijverige buren hunne geschillen kwamen slechten. Niet weinig had het te lijden van de « Heeren Staten der Vereenigde Nederlanden », die hunne zege en den vrede bekrachtigd zagen door het verdrag van Munster (1648), en ons land den hiel op de borst drukten door het sluiten der Schelde. Ware 't daarmeê gedaan geweest! maar de Fransche koning hunkerde naar het bezit der Belgische gouwen; vrienden en vijanden overdekten dan onzen bodem met bloed en puinen; steden en dorpen werden verwoest; handel en nijverheid lagen in den grond geboord, en struikroovers en vreemde soldeniers verspreidden schrik en angst onder de weerlooze bevolking. Hoe wilt ge, dat onze arme geteisterde voorouders toen op kunst en letteren bedacht waren? Wat durft men hun als schuld en schande aanwrijven geen gelijken tred met de ontwikkeling van Noord en Zuid te hebben gehouden; als Noord en Zuid t'akkoord vielen, ware 't dan al gelijk twee afgunstige fielten, om hier alle geestesleven uit te dooven en zich met have en goed

hunner uitgeplunderde slachtoffers te verrijken? Medelijden past hier en geen verwijten : ja, wat meer is, wij moesten dat rampzalige voorgeslacht der zeventiende eeuw dank zeggen, daar het in zulke akelige omstandigheden nationaal bewustzijn genoeg behield, om in geen warnet van vreemde centralisatie zich te laten versmachten, en eigen leven en zelfstandigheid tegen overheersching en geweld te beschutten.

Daarom had ik altijd zekere voorliefde over voor die Zuidnederlandsche schrijvers, die de moedertaal toen gebruikten ten einde hunne landgenooten lezing voor hert en geest aan te bieden. Ik zal hunne verdiensten niet overdrijven, en waar het Noorden op Vondel en Hooft als weergalooze sterren aan een glansenden hemel mag bogen, valt er niet te denken, dat ik er onze Belgische schrijvers meê vergelijken wil; edoch, Heribert Rosweyde en Justus Harduyn, Adriaan Poirters, en Cornelis Hazart en menig andere geestelijke verdienen den schimp niet, waar vaak hunne namen meê uitgesproken worden; wat meer kennis nopens en wat meer achting jegens die schrijvers misstonde niet, en zeker is het, dat hunne schriften, hoe onbeduidend zij ook heeten voor iemand die van ascese geen begrip heeft, zeker is het, dat zij der taal onschatbare diensten bewezen hebben met haar ongekunsteld uit den mond des volks op te vangen en tal van hare eigenaardige zegswijzen te bewaren; doch ook het volksleven is hun niet weinig verschuldigd, daar zij de ziel er

van, de taal, levend hielden, en zich bij dat volk, in zijn beperkten levenskring, in zijn huiselijk verkeer, in zijn lijden en strijden aansloten, het troostten, opbeurden en onderrichtten in de eenvoudige taal des herten, die echter zóó diep ingreep, dat het zich niet verleeren noch verleiden liet door vreemde macht en vreemde beschaving.

Eng afgesloten als een gefnuikte vogel in zijne muit leefde België, of beter gezeid, kwijnde het, beloerd door Noord en Zuid, die elken opvlammenden levenssprankel trachtten uit de dooven; eenvoudig in zeden en gebruiken, in huiselijke gemoedelijkheid, gansch op zich zelf, omdat de oorlogsgeesel alle uitspatting verhinderde, sleet ons volk zijne dagen; — en valt het dan te verwonderen, dat zijne letterkunde uit dien tijd al even eenvoudig en eenzijdig is? dat zij zoo zelden de wieken uitslaat, doch veeleer ze toeplooit om lijf en ziel te beter tegen uitheemsch gevaar te beschermen? dat zij amper buitenshuis eens uitkijkt en liever rond tafel en haard verwijlt, om daar in gezelligen, wel eens half boertigen, altijd in onopgesmukten kout de bewoners bezig te houden? Ja, de schriften der zeventiende eeuw zijn de trouwe afspiegeling van België's ellendigen toestand in die dagen, en nadenkend op den glans, waar de letterkunde der naburen terzelfder tijde meê prijkte, gevoel ik nochtans geen wrevel tegen het toen levende geslacht, maar ik zou veeleer nog eens die trotsche woelgeesten willen schand-

vlekken, en samen ook die vreemde huurknechten, die groei en bloei van 't vaderland te niet hielpen, en voor twee, drij eeuwen zijne levenskracht met lamheid sloegen.

Ik stel me voor in deze verhandeling een woord te zeggen over het leven en streven van een anderen Mechelschen schrijver — Pater Franciscus Costerus S. J. was de eerste — een woord dan over PIETER CROON, een' augustijner-kanonik der zeventiende eeuw.

PIETER CROON werd te Mechelen geboren, en, op den 25 Februari 1634, in de Ste-Kathelijneparochie gedoopt. Hij is dus een jongere tijdgenoot van Brouwershavens bestevaâr Cats, die van 1577 tot 1660 leefde, en van den geestigen pater Poirters, den katholieken Cats, die, in 1605 geboren, zoo lange jaren, tot zijne dood in 1674, onze Zuidnederlandsche bevolking stichtte en vermaakte. Hij was de eerstgeboren zoon van Petrus Croon en Maria Fyens, en in de opdracht van zijn boekje *Grabbelingh* heet hij zijn' vader « den eersae-« men, konst-lievenden ende verstandigen M[r] Pee-« ter Croon, notaris ende Landtmeter vanden « Lande van Brabant ende woonachtigh tot Me-« chelen ». Deze was jaren lang prins der Mechelsche St.-Jansgilde, de *Peoene* (1), en zal dus onge-

(1) Cfr. blz. 145 van *Geschiedkundige Aenteekeningen rakende de Sint-Jans-Gilde, bygenaemd* de Peoene, *door G.-J. Van Melckebeke.* Uitg. H. Dierickx-Beke Zonen, te Mechelen, 1862.

twijfeld hebben genoegen geschept in de rijmkunst van zijnen zoon. Althans lezen wij in de vermelde opdracht :

« Siet hier een *Grabbelingh,* die ick by na een Brabbelingh genaemt hadde : ende sende dese by u. l. soo veel te liever, hoe ick meer vermoeden kan, datse veel opspraeck en laster sal moeten onderstaen : wel wetende, dat niet alleen uwe in-ghewortelde liefde tot alder-hande wetenschappen, uwe langhe hervarentheyt in verscheyde konsten, en besonder vermaeck in de Dichterye, maer ooc de natuerlijcke genegētheyt tot my, u. l. sal bewilligē : om dit cleen Boecxken, hoe slecht dat het ooc is, onder uwe vaderlijcke beschuttinge geirne ende met een vriendelijcke ooghe te ontfanghen van myne handen.... »

Nadat de jonge PIETER CROON zijne Latijnsche scholen in het Jezuïetencollege zijner geboortestad voltrokken had, bood hij zich in het St.-Martensklooster van Leuven aan, en legde er zijne geloften af op den 10 Februari 1657. Dit sticht, evenals St.-Trudo te Brugge, behoorde tot de orde van St.-Augustijn. PIETER CROON vervulde beurtelings de bediening van procurator te Leuven en van receptor in St.-Trudo te Brugge; in 1674 werd hij tot prior van St.-Martensabdij verheven, en hij stierf er den 5 Meert 1682 (1).

(1) P. P. ALBERDINGK THIJM is mis in de opgave der datums van 's schrijvers geboorte en overlijden (Cfr. *Spiegel van Nederlandsche Letteren*, III, blz. 238.) Dit blijkt uit het doopregister der Ste-Kathelijneparochie, te Mechelen, en uit het *Registrum Primum Monasterii Throno Martiniani Lovanii. Tom. I, fol. 165,* zooals reeds aangeteekend staat bij wijlen F. E. Delafaille in het mengelwerk « *Peeter Croon en zijne Werken* » van het *Mechelsch Nieuws- en Aenkondigingsblad,* 11 Dec. 1864, nr 50, en 8 Januari 1865, nr 2. Uitg. H. Dierickx-Beke, Zonen.

Dit zijn nagenoeg al de bijzonderheden, welke wij over zijn leven aantreffen. Zijne beeltenis staat opgegeven vanvoren in zijn *Cocus Bonus*, 1e deel, en werd verveerdigd door zijnen broeder, een veelbelovenden schilder, die in den bloei der jaren in Italië overleed (1).

Zijne werken, waar, gelijk bij Adr. Poirters, proza en dicht elkaâr in afwisselen, zijn zeven of acht in getal. De eerste verschenen in en tusschen 1663 en 1666; het laatste van al, zijne *Historie van Onse Lieve Vrauwe van Hanswyck*, dagteekent uit 1670 : hij stelde ze alle op, terwijl hij in Brugge verblijvende was.

* * *

Laten wij thans tot eene kortbondige ontleding van 's mans schriften overgaan; doch vooraf gaandelijk kunnen wij reeds het doel bepalen, dat hij voor het een als voor het ander trouw in 't oog hield.

Croon wil den lezer vooral stichten, niet zelden al boertende, en van het stoffelijke dat hij verhandelt klimt hij op tot het zedelijke. Dit lag in den aard der eeuw : men mag, ja, zeggen, dat de didactiek het hoofdkenmerk onzer letterkunde van vroegere tijden is. Luistert even, hoe hij zijn doel in zijn *Almanach voor Heden en Morgen* uiteendoet; het moge gelden als algemeene grondregel van al zijne schriften :

(1) Z. ibidem F. E. Delafaille; nr 50.

« Beminden Lezer. Ziet hier eenen *Almanach voor Heden en Morgen :* dat is, voor altyd goet; verçiert : op dat wy daer uyt *voor Heden* (in dit leven) ende *voor Morgen* (in d'ander eeuwe) geestelyk profyt ende voordeel zouden meugen trekken : want het Doelwit van dezen mynen arbeyd en is geen ander, dan my met eerlyke bezigheyd ter eeren Gods te ontledigen, ende uwe zaligheyd te helpen bevoorderen. Ik schryve van Sterren ende Hemelsche Teekenen : om u op den Hemel zelve te doen denken. Ik verhael van Lenten en Herfst, van Zomer en Winter, van heetle, van koude, van wint en regen, van schoon en vuyl weder : om u de ongestadigheyd van de wereld voor oogen te stellen. Int kort : ik spreêk van jaeren, maenden en dagen, ende vergankelyk van het tydelyk : om u het eeuwig indagtig te maken.... » enz. (1).

Het eerste zijner werken heet *Cocus Bonus ofte Geestelijcke Sinne-beelden ende Godtvruchtighe Wt-legginghen Op alle de ghereedschap van den Kock bemerckt door Peeter Croon, Canonick Regulier ende Religieus van S. Martens tot Loven. Tot Brugge gedruct by de Weduwe van Joannes Clouwet, MDCLXIII;* klein in 8°, 277 blz. — De goedkeuring van zijnen kloosteroverste Petrus a S° Trudone (2) dagteekent uit Leuven den 6 Meert 1663; eene andere werd

(1) Cfr. 's schrijvers inleiding : *Tot den Lezer;* naar de uitgave van J.-G. de Roveroy te Antwerpen overgenomen.

(2) Pieter van St.-Truyen, licentiaat in de H. Godheid, en, ten tijde van P. CROON, prior van het klooster van S. Marten te Leuven en generaal der Kanoniken-Regulier van St. Augustyn van het capittel van Wyndesem, was geboren Mechelaar uit de Hanswijk-parochie. Cfr. P. Croon's *Historie van Onse Lieve Vrauwe van Hanswyck,* blz. 151.

« gedaen binnen Brugge, den laetsten van Meert des jaers 1663 », door « Joann. Bapt. Scheppers, Canonick Cathed. ende Over-siender der Boecken ». Het boekje werd door den schrijver opgedragen « uyt Brugge, den 1 Meye 1663 », aan « den Eerweerdighsten Heer H. Peeter van S. Truyen, Licentiaet in de H. Godtheyt, Generael van het Capittel van Wyndesem, der Canonicken Regulieren van Sint Augustyn : Prior van het Clooster van Sinte Marten tot Loven ».

Buiten 's schrijvers beeltenis staat er vanvoren in het boekje een koperen plaatje, eene keuken verbeeldend, en in deze een kok en een pater die met de hand omhoog wijst naar een Mariabeeld aan den muur, voor hetwelk een keersje brandt. En wilt ge weten wat hij verhandelt, luistert naar het rijmpje der inleiding :

Lieve Vrinden ,, wildy vinden
Kockx-gereetschap voor de ziel,
Met een Keucken ,, daer de reucken
Zijn van eenen hooghen stiel?
Ghy moet desen ,, boeck maer lesen,
Daer is al dat ghy begheert
't Gen' de menschen ,, konnē wenschen
In de Keucken by den Eert.
Hier zijn pannen ,, potten, Kannen
En al wat de Keucken heeft,
Om te stoken ,, en te koken
Spyse daer men langh by leeft.
Spys, die voeden ,, en behoeden
Uwe lieve ziele sal,
Ende geven ,, 't eeuwigh leven
Met een blydtschap boven al.
'k Salder leeren ,, alles keeren

Tot uw' ziele saligheyt,
'k Sal u toonen „ dat' er woonen
Dinghen die den Hemel seyt.
't Is een schole „ daer de kolen
Leeren hoe men bidden moet :
Daer de Messen „ geven lessen
Van te soecken 't eeuwigh goet :
Daer de Wayers „ Speten, Drayers
's Levens snelheyt doen verstaen :
Daer de Stoelen „ doen gevoelen
Waer wy zullen henen gaen :
Daer het pompē „ 't roocken, 't dompen
Een besonder leeringh geeft.
Daer de Asschen „ leeren wasschen
Vlecken die de ziele heeft :
Daer het keiren „ en lardeiren,
Daer den Ketel, en den Hael
Wonder dinghen „ konnen bringen
In u breyn oft zinne-sael.
Somma saecken „ sal ick raecken
En betoonen voor ghewis,
Dat het koken „ en het smoken
Vol van goede lessen is.

En zoo spreekt en preekt hij over allerlei, naar aanleiding van « aerde-werck » en « azyn-pot », van « bessem » en « blaes-coffoor », van « cruyt-doos » en « forneys », van « schotel-doeck » en « lardeerpriem », van « sop-mes, tref-ter, tempst en vierslach », enz. Hier laat ik een voorbeeld volgen, en ik neem den *Aker* :

« De oodtmoedigheyt is de doose, waer in dat ghy de deughden moet bewaeren, de welcke ghy kont leeren uyt den *Aker* oft *becken* : is't sake dat het u belieft te hooren, 'tgene ic over eenighe dagen ghesien hebbe in seker huys, alwaer twee Vrau-persoonen besigh waeren met wasschen ende schueren, waer in sy seer bevalligh zijn, ende het welc sy geerne doen.

Griet en Lyn die souden plasschen
En de Camers uyt gaē wasschen,
Over eenen dagh of twee,
't Huys dat lagh gelyck een zee.
Wie die twee eens had sien kuysschen
En de bessems hooren ruysschen,
Hadt gheseyt dat Griet en Lyn
Alle beyde vrauwen zijn.
Jan die moest ten huys uyt ruymen,
Om dat hy ontrent de schuymen
Met de voeten in het nat
Hier en daer gheloopen hadt.
Maer ick dacht 'k zal boven blyven,
Daer ick door een venster 't vryven
En het vagende beslach
Van oprechte vrauwen sach.
'k Saghse, pompen, gieten, schueren,
Steken, schrabben, krabben, rueren;
Maer dat my het best beviel
Was, als Lyn den Aker hiel,
Seer bequaem om alle dingen
Wech te dragen en te bringen,
Nu om dit, en nu om dat,
Nu om droogh, en dan om nat.
'k Sagh' er Lyn nu stof in schieten,
Dan weêr Griet moras in gieten,
Dan weer water kout of heet,
En hy was altydt ghereet.
En al wiert hy tusschen 'tvagen
Met den heys wat scheef gedragen,
Desen Aker bleef nochtans
Hanghen recht in sijn balans.
Immers 'khad genoegh gekeken:
Want den Aker scheen te spreken,
En te seggen: Lieven vrient,
Siedy niet, wat dat u dient?
Let eens hoe ick my can voeghen,
Ick en sie niet wie my droeghen,
Ick en vraghe niet waer toe,
Midts dat ick maer dienst en doe.
Ick ben meesten-deel gheslaghen

Om schoon Waeter in te dragen;
Maer 'k en tiere daerom niet
Als' er ymant slyck in giet.
Al wort ick met stof en asschen,
Oft met water om te wasschen,
Oft met heete loogh gevult,
Ick en toon geen on-gedult.
Ick en sien naer vuyl oft schoone,
Als ick my gedinstigh toone,
Als ick my maer wel en voegh
Dat is my alleen ghenoegh.
Komt uyt een metalen Becken,
Uyt den Aker voordeel trecken :
Leert, ô mensche! leert van my,
Dat ick u een voor-beelt sy.
Misschien zyt ghy cloeck, verstandigh,
Wel bedreven, en behandig;
En men stelt u even-wel
Maer bewaerder vande bel?
Vrient, al sydy aengename
En tot meerder ampt bequame :
Sult soo dickmaels meer vermaeck
Doen, als met een groote saeck.
Ick sal somtyds meer behagen
Aende maert, met slyck te draghen,
Oft met smodder en moeras,
Als ick met het water was.
Ghy sult somtyds beter winst „ doen
En uw' vrinden beter dinst „ doen,
Als ghy sonder onder-scheyt
Toont in alles vlytigheyt.
Leert u dan tot alles voeghen
Sonder eenigh mis-ghenoeghen,
Leert van my ghedienstigheyt,
Leert van my verduldigheyt (1).

Met die en dergelijke gedachten, zoo meent de vrome Pater, zal de « Goede Kok » onder zijn

(1) Blz. 149-152.

werk bezig geweest zijn; want ja, door die benaming bedoelt hij zekeren « *Jan van Leeuwen, anders genaemt Goeden Kock* », die « van sijn « ampts wegen Kock geweest (is), een slecht ende « oodtmoedigh man, maer rijck ende verheven in « hemelsche wetenschappen ». Eene korte levensschets van dien man komt in 't begin van 't boeksken voor : « Hy is geboren van Affligem, een dorp « dry mylen van Brussel gelegen; synen bijnaem « van Leeuwen quam over-een met syne uyt-wen- « dige gesteltenisse, zynde vroom, sterck ende « groot van lichaem ». Jan van Leeuwen leefde te Groenendaal, in het Soniënbosch, in het klooster der Kanoniken-Regulier van St. Augustijn.

Van *Cocus Bonus* verscheen nog in hetzelfde jaar 1663 een tweede deel, dat voor titel droeg: *Cocus Bonus, tweede deel, ofte geestelycke Bemerckingen op de Tafel ende Spysen van een volkommen Maeltyt, door Peeter Croon, Canonick Regulier, ende Religieus van S. Maertens tot Loven.* Het kwam uit dezelfde drukkerij als het eerste deel, « tot Brugghe... in de Breydel-straet », en telde, in klein 8°. 354 blz.

Van deze twee deeltjes verschenen verscheidene uitgaven. Alreeds eene bij Cornelis Woons tot Antwerpen in 1665. Eene andere, mij bekend, kwam uit de drukpers van Franciscus Beernaerts, « in de Breydelstraet te Brugge, in S. Xaverius »: doch droeg geen jaartal. Echter, volgens eene

nota van F. E. Delafaille, zal dit denkelijk tusschen 1770-1775 geweest zijn, daar Beernaerts alstoen drukte. Zijne weduwe hield hare persen nog in gang tot in het jaar 1778, en bij haar ook verscheen zonder jaartal een herdruk van *Cocus Bonus'* tweede deel. Een anderen herdruk er van trof ik nog aan « tot Brugge, bij de weduwe van P. J. Vincent in de Breydelstraete in S. Augustinus »; er staat nogmaals geen jaartal op vermeld, als het *Vidi A. van Tienevelt, Archid. L. C.*

CROON dagteekende de opdracht van zijn 2e deel uit Brugge, den 6 December 1663, « aen den seer Eerweerdighen Heere H. Godefridus De Riemer, Prior van het Clooster van Bethleem by Loven der Canonycken Regulieren van S. Augustyn ». Het titelblad laat alreeds den inhoud gissen. Croon weidt daarover uit in een rijmpje ter inleiding. Luistert :

Goeden Leser „ 't inhoudt deser
Weetje wel, wat dat het is?
Een Salette „ daer ick sette
Dry gerechten op den dis.
Maer die beter „ aen den Eter
Als veel ander sullen zyn :
Want sy zullen „ u vervullen
Met een ziele-Medecyn.
Trotse sinnen „ vuyle minnen,
Boos, en dobbel, sonder vrees,
Coppigh, vierigh „ vroet en gierigh,
Alle zeeren van het vlees;
Al wat smerte „ dat het herte,
Al wat dat de ziel bedroeft
Sal met desen „ kost genesen,
Als gy daer maer van en proeft.

Komt dan, eet dan „ peyst dan, weet dan
Wat op dese taefel staet.
Al de spysen „ onderwysen,
Al de schotels geven raet.

Als voorbeeld van verhandeling zij 't eerst het beste stuk genomen : wat de vrome man b. v. rijmt op de *tafel-servietten :*

Daer de glibber-gladde wegen
Zyn peryckel aen den voet.
Door den neer-gestorten regen
Die u somtyds vallen doet;
Eenen kluppel af-ghesneden,
Een hert-neckig eycken peert
Helpt u stellen vaste treden
In de kley daer gy begeert.
Ick en pryse niet met allen
Sonder stock te willen gaen,
Daer peryckel is van vallen,
Stocken dienen op de baen.
Maer aen tafel de Servietten,
De Servietten aen den dis,
Daer peryckel is van smetten,
En van vette plecken is.
Daer peryckel is van smeuren,
Gev' ick u een schoon Serviet :
Want aen tafel kan 't gebeuren,
Oock hoe nauwe dat men let,
Dat' er lichtelyck sal springen
Tusschen 't eten op uw kleet
Sop, oft diergelycke dingen :
En dat waer my seker leet.
Maer is 't saecken dat u-lieden
Dese doecxkens wel gebruyckt,
Daer en sal u niet misschieden,
Als gy uwe kleeren duyckt.
De servietten die bedecken
En bevryden uwen schoot,
Al is 't dat' er vuyle vlecken
Vallen, daer en is geen noot.

En al wort gy aen de handen,
Oft aen uwen mondt wat vet,
Vaegh u af ('t en is geen schande)
Met den hoeck van u serviet.
Is 'er ergens iet gebleven,
Mondt en handen, vaegt-se stout :
Want servietten zyn gegeven
Op dat gy u vaegen sout.

Dese werelt is een keucken,
Is een tafel, is een dis,
Daer alleene niet van reucken,
Maer van vlecken pryckel is :
Daer voor handen, daer voor monden,
Daer peryckel voor de ziel,
Daer peryckel is van zonden :
Daer schier niemant noyt en viel.
Seker 't waer hier konst te leven
Ja het waer onmogelyck,
Wiert ons geen serviet gegeven
Om te vaegen van het slyck.
Hadt den Hemel niet geschonken
Oock servietten voor 't gemoet,
ô! Wy laegen al versoncken
In 't moras van 's werelts goet.
De servietten ziele-renten
Die aen ons den Hemel gaf,
Zyn de *Seven Sacramenten*,
Dese vaegen alles af.
Dese dienen alle seven
Om te leggen op uw kleet,
En te maecken dat uw leven
Van geen vuyle vlecken weet (1).

Daarop volgt de toepassing van elk Sacrament...

Onder de spijzen bemerkte CROON ook kwakkels en vinken. Hoe werden die beestjes gevan-

(1) Z. *Cocus Bonus*, 2e deel, blz. 29-31.

gen? « De Quackels worden bedrogen door het geluyt van een holbeentjen, en de menschen door het hooren van ydele ghenuchten », het werk van den « helschen Quackelaer ». En met de vinkjes gaat het niet beter. « Laet ons eens sien hoe », al « zyn die veel looser ende argher » :

« Als den Vincker heeft sijn net
Ergens by een haegh' geset
Daer de vogeltjens verzamen !
Raet eens, wat hy noch al doet
Om dat wispel- tuerigh goet
Af te locken van de Bramen,
En te cryghen in sijn macht?
Om dat vluchtig quick-geslacht,
Dat soo loos is, te bedriegen,
Stroyt hy daer wat eten by
En hy laet' er twee of dry
Vast gebonden vincken vliegen,
Die hy met een langen draet
Roeren kan, van daer hy staet,
Als sy niet genoegh en singen,
Ofte wat te stille staen :
Op dat sy de Vogels aen
Souden locken, met hun springen :
Ende d'ander, als sy daer
Worden huns' gelyckx gewaer,
Die daer sitten, ende picken,
Stellen alle vrees van kant,
En sy vallen oock aen lant,
En by d'ander inde stricken.
Die den loosen vogel-man
Nergens mé bedriegen kan
Noch met eten, noch met fluyten :
Lockt hy met geselschap by,
Dat sy sien, en zoo weet hy
d'Een met d'ander te besluyten » (1).

---

(1) Z. *Cocus Bonus*, 2e deel, blz. 226.

En dan volgt de zedenles... welke iedereen hier vermoeden zal. — Waarachtig, de brave Pater heeft menigen pittigen zet in zijn boekje. Laat ik nog overschrijven wat hij van de « Gestoofde Hinne » rijmt :

'k Had de Hin by naer vergeten
Die daer in de schotel leyt,
't Had my seker seer gespeten,
Had ick daer van niet geseyt :
Want sy kan my stoffe geven
En een fraey gelyckenis,
Hoe die groote schreeuwers leven
Als by hun iet lofbaer is.
Peyst eens wat die sotte Hinnen
Om een arm geboren ey
Voor een groot gerucht beginnen,
Wat gekakel en geschrey.
't Schynt, sy hebben 't al gewonnen,
Daer is sulcken vreugt te koop,
Om dat sy wat baeren konnen,
Hoort m'er kakack over hoop.
Om dat sy een een eytjen leggen
Konnen, met een teere schael,
Hebben sy soo veel te seggen,
En sy schreeuwen altemael.
Ondertusschen al dat kraeyen,
Al dat kakelen dat maeckt,
Dat de Eyers zyn verrayen,
En den Boer daer achter raeckt.
Dat de botte Hinnen swegen,
Konden stil hun dingen doen,
d'Eyers wierden noyt gekregen,
En sy souden mogen broên.
Maer om dat sy altydt klappen,
Met hun kakakakel-tael,
Kan men ligtelyck betrappen,
Hun, en d'Eyers altemae',
— Sulcke Hinnen zyn die boeffers
Die de Hinnen volgen na,
En, gelyck verwaende stoeffers,

Emmers gy sult' er profijt in vinden voor uwe ziele : die misschien noch vast sit aende *Taefel vanden Goeden Kock* (in margine : *ab authore edita*), tot de welcke ick haer over veerthien daghen genoodight hebbe : ende die ondertusschen wel eene *Keirsse* mochte van doen hebben, om het leste Gherecht sien te proeven ; want de daghen zyn soo kort (gelyck ghy siet) datse qualyck open ende toegaen. Ontfanght dan desen *Kandelaer :* bemerct in wat staet uwe *Keirsse* (uw leven) brant, de welcke somtydts nootsaeckelyc moet ghesnut worden, ende wat lyden, om claerder te lichten. Aensiet den *Horen*, de hooveerdye, om u daer van te wachten : want daer sy op den mensch gheraect gaet de reden ē̄n de deught uyt, gelyck eene *Keirsse*. Aenveirt, leest, ende siet dan.

En dan volgt nog :

Komt Beminde „ Lichts-ghesinde,
Haelt hier *Keirs* en *Kandelaer*,
Die ick heden „ aen de reden,
Schenck voor eenen *Nieuwe-Jaer :*
'k Sal daer neven „ *Snutters* geven
Met een blecken *Horeken*.
'k Zal u leeren „ en vereeren :
Wilde ghy maer luysteren.
'k Zal u toonen „ waer wy woonen :
En wat dat het leven „ is,
Hoe wy lyden „ ende stryden,
Eer den snick gegeven „ is.
Hoe ons daghen „ sonder slagen,
Sonder droefheyt, sonder pijn,
Niet en enden : „ hoe d'allenden
Moeten onse *Snutters* zijn.
'k Sal misprysen „ en bewysen
Wat dat diē̈n *Horen* is,
Die uw' ziele „ sou vernielen,
Alles in ghelijckenis.

Het boekje is afgewisseld proza en dicht. De vrome man, in de « In-leydinghe », zit, met

den winteravond, daar het zoo vroeg donker is, en weet niet wat doen :

Lestmael sou ick wat bedryven
'k Nam myn pennen en papier,
Maer 'k en kost niet sien te schryven,
Al en was het qualijck vier.
'k Moest de Vier-laey toe gaen sprekē,
En versoecken oftse wau
Dat ick eene *Keirs* ontsteken,
Aen haer doode vodden sau.
'k Nam de key en stael in handen,
En ick sloegh den vonck in brant,
En ick deed' de keirsse branden.
Maer wat hielp' et myn verstant?

Wat de man ook zocht en docht, hij vond niets te schrijven om een' nieuwe-jaar gereed te maken. Doch, ziet, daar zoo zittende na te denken :

En gelyc ick dit soo schickte,
Maer noch niet en had begost,
Sagh' ic, dat de *Keirss'* soo blickte,
En dat ickse snutten most.
Maer ghy weet wel, hoe de zinnen
Somtyts drayen scheef en dweers :
Eer ick 't wiste, was ick binnen
Inden *Snutter* en de *Keirs*.
'k Sagh soo besigh op dat blaecken,
Op dat schemel-wemel licht,
'k Sagh de vlamme danskens maecken
Op den muer, en in 't gesicht.
'k Sagh haer 't minste koeltjen hind'ren,
'k Saghse draven, 'k saghse staen :
Maer hoe 't gonck, ic saghse mind'ren,
En allenskens henen gaen.
Emmers, 'k sagh' er soo veel binnen
't Gene my bevalligh docht,
Dat ick daer van wel beginnen
Myne *Nieuwe-Jaeren* mocht (1).

(1) Z. *Keirs en Kandelaer*, blz. 12.

Zoo komt hij tot zijn onderwerp... en hij begint met den kandelaar. Zeer vernuftig weet hij uit te leggen, dat kandelaar, *keersendrager*, of, gelijk hij zegt, « *keirssenaar* » beteekent. De keers kan gedragen worden door personen of zaken: eerst wordt onze keers gedragen door onze ouders en huisgenooten; doch later dragen wij onze keers zelven, en planten die op hooge of lage voorwerpen, op kostelijke of niet kostelijke : dit zinspeelt op ieders levensstaat; door de keers bedoelt hij immers het leven. De toepassingen zijn wonder fijn en geestig uitgedacht. Zoo vermaant hij, waar en hoe wij onze keers moeten planten. Dan komt hij te spreken over de keers zelve : zij verbeeldt ons leven, met dit verschil echter, dat de keers, al gaat zij al eens uit, nog kan ontstoken: doch met 's menschen leven is dit het geval niet:

Maer ghy ô mensche! wie ghy zyt,
Wort ghy maer eens u leven quyt,
En komdy maer eens uyt te gaen,
Soo is 't met u voor al gedaen:
Niet eenen solffer-priem als dan
Die u of iemant helpen kan.
Ghy bolt hier met de *Keirs* te kort
Wanneer ghy soo geleken wort (1).

Welke dingen zijn nu in de keers te vinden, d. i. in het leven?... Het roet om goed te branden moet « heel net gezuiverd » zijn; toch vermindert de keers van lieverleê... Och zóó lief zijn die vergelijkenissen; hier is er eene :

---

(1) Z. *Keirs en Kandelaer*, blz. 32.

Maer als ghy somtyts boven iet
Van 't snutsel liggen branden siet,
(My dunct, men heet' et eenen dief)
Slaet gay, hebdy u *Keirsken* lief:
Off, daer sy noch soo langh sou staen,
Sal sy op korten tyt vergaen.
En maect dan een gelyckenis,
Dat desen dief de sonde is,
Wanneer sy in u hert begint
Te branden, als ghy 't quaet bemint,
En datse dicmaels oorsaeck geeft
Dat ghy soo langhe niet en leeft,
Dat Godt wat van u dagen snyt
Om dat ghy sulcken sondaer zyt (1).

En hoe de keers ook altijd naar boven met haar vlamme schiet!... Wij ook moeten ons alzoo tot God verheffen. Doch komt gij er eene andere vlam al te dichte bij te ontsteken, dan smelt de keers: geen twee kunnen wij evenzeer beminnen... En wat doet dat vlammeken al brandend? En ook de mensch, wat doet hij?... Alzoo komt hij tot den *Snutter*, die de verduisterende keers wederom helder doet branden... met de vuiligheden weg te nemen...

Siet nu eens hoe datse lacht.
Kyck', daer siet ghy voor uw' ooghen,
Waer toe dat de *Snutters* dooghen,
En wat dat het snutsel doet:
Al is 't saeke dat ghy meynde
Datse doodt was, en ten eynde.
Zyn de *Snutters* dan niet goet?
Merct ghy nu waer dat de straelen
Weder haere krachten haelen?
Is het nu niet noch soo claer,

1) Z. *Keirs en Kandelaer*, blz. 34.

Als het schene van te voren?
Ja den dagh die is herboren
By dat van te voôren waer.
Peynst dan geensints dat dit korten
Aende *Keirss'* of licht kan schorten,
Denct niet dat haer 't snutten deirt:
Desen *Snutter* can haer geven
Weêr gelyck een ander leven,
Als hy van haer snutsel scheirt.
Ja 't Lement niet af te setten
Zou de keirsse seker letten,
Als het kromt tot in het vet,
't Sou se dapper aff doen loopen,
En het ruet ter syden stroopen,
Als ghy daer op niet en let (1).

En dan wederom de toepassingen : wat er al in 's menschen leven te snutten valt... en hoe het lijden, de snutter des levens, van Gods wege veel goed doet; peist daarop!

'k Laet u voor u kraemken staen.
Dat ghy wys waert, arme menschen!
Ghy sout naer dit snutten wenschen :
Want wat snut den goeden Godt? (2)

En de brave man antwoordt : Allerlei snutsel der zonde... En daar-komt hij nu tot den *Horen*. Hieronder verstaat hij de « trotsigheid ».

En desen is uw' trotsigheyt
Die hol is vande ydelheyt,
Met toôten van hooveirdigheyt,
Die brenght u inde duysterheyt,
Als ghy die stelt op uw' gemoet;
Die is 't, die al uw licht uyt-doet :

(1) Z. *Keirs en Kandelaer*, blz. 46-47.
(2) Z. id., blz. 51.

Die maect dat ghy ter werelt niet
Met reden oft verstant en siet:
Die maect u 'tsien soo on-gewent
Dat ghy u selven niet en kent:
Dat ghy u selven maer en acht,
En met een anders gaven lacht:
Die maect u soo verwaent en trots
Dat ghy vergeet de liefde Godts:
Dat al uw' liefde-vier versmacht,
't Geu' opper-waers te branden placht (1).

En wat verder: hoe snijdend!

Maer armen op-gheblaesen geck!
Het beste dat ghy zijt is bleck:
Den *Horen*, uw' hooveirdigheyt,
Die is (gelyc ick heb geseyt)
Van binnen bol, tot boven hol,
En gans met vuyle dampen vol,
En die van binnen machtigh stinct
Al meenje datse buyten blinct.
Och ja! den *Horen* is van bleck,
En herd' van stoff en scherp van beck,
Dat zijn de twee (geloov' et my)
Ghebroeders vande hooveirdy;
Herd-neckigheyt en schamperheyt,
Gaen altydt met hooveirdigheyt.
Nu siedy dat den Horen is
Den oorspronck vande duysternis (2).

En een' tekst van den Eccli. 15, besprekende: « *Homines stulti non videbunt illam*: *longe enim abest a superbia et dolo*: de uitzinnige menschen zullen de wijsheid niet aanschouwen, want deze blijft verre van hoogmoed en list verwijderd », — die woorden besprekende dicht hij weer zóó bijtend:

---

(1) Z. *Keirs en Kandelaer*, blz. 59.
(2) Z. id., blz. 59-60.

Daer verwaende hooveirdy
Kryghen kan de heerschappy,
Daer dat meynen van : ick ben 't!
Ingeraect, en is ontrent,
Daer is dwaese sotterny
Buyten allen twyffel by.
Noyt en is' er ymant trots
Of men siet' er oock wat sots.
Altydt zynder twee by een,
Selden woont' er een alleen.
Sy ghebruycken 'tselve kot,
Sot is trots, en trots is sot (1).

Eindelijk om zijne « Nieuwe-jaer-gezellen » bij arm en rijk binnen te krijgen, geeft hij hun tot « leyts-brief » een liedje met muziek, dat al de waarheden samenvat, welke keers en kandelaar, snutter en horen bedieden. En, zegt hij, ten slotte « voor een toemaetjen sal ic hier noch vier Geraetseltjens by-knoopen ... ».

* * *

Edoch, verliezen we den tijd niet met die te zoeken op te lossen, en, daar we nu toch over Nieuwjaar aan 't spreken zijn, doorblâren wij samen P. Croon's vierde werkje, zijn

Almanach voor heden en morghen ende daer op vermaeckelijcke Uyt-legginghen met gheestelijcke Bemerckingen : voor een Nieuwe-jaer vereert aen een yder, door P. Petrus Croon, Canonik Regulier ende Religieus van S. Martens tot Loven. T'Antwerpen, by Cornelis Woons, op de Melck-marckt inde Gulde Sterre. 1665.

(1) Z. *Keirs en Kandelaer*, blz. 65.

Het boek is 371 blz. in 8° groot, en werd opgedragen « aen den seer eerweirdighen ende wydluchtigsten heer H. Joannes Adriani, proost van het clooster van St. Bartholemeus in Sulten der Canoniken Regulieren van St. Augustyn, etc. »

Kanonik Croon zijn Almanak moet in den smaak gevallen zijn, want meerdere uitgaven werden er van in 't licht gegeven : 'n tweede o. a. « t' Antwerpen, by Joannes Godefridus J. de Roveroy, Boek-drukker ende Verkooper op de Cathelyne-vest by de Meir in S. Joseph »; zij draagt geen jaartal, evenmin als, merkelijke jaren later, de eerste uit Snoeck-Ducaju's drukkerij te Gent; eene tweede verscheen daar nog in 1827.

Welk doel de schrijver zich voorstelde, zeide ik reeds hooger-op : « Op dat gy weet, waer ik « henen wil, ende my te beter verstaet (dus schreef « hij nog) : zoo moet ik u waerschouwen, hoe dat « ik den Regel, ordre ende materien van den ge- « meynen *Almanach* daer oft daer ontrend vervolgt « hebbe; zoo nogtans, dat ik den Calendrier oft « Dag-rol tusschen de Prognosticatie oft Voor- « zegginge van elke maend hebbe gemengt : om « dat my zulkx bekwamer inviel » (1). Inderdaad, al wat maar eenigszins met een' almanak betrekking heeft, vindt ge in rijm of proza uitgelegd of besproken, en niet zelden op geestige en eigenaardige wijze.

(1) Uit de inleiding « tot den Lezer » getrokken; cfr. uitg. J. G. J. de Roveroy.

Van Aschdag gewagend, zegt hij ter inleidinge :

« De reden, om de welke Onze Moeder de H. Kerke bevolen heeft, dat alle haere kinderen op dezen dag zouden met assche bestroyt worden, is genoeg bekent, klaer ende gewigtig : nogte ik en weet daer niet bezonders by te voegen, dan alleenelijk te zeggen, dat het geestelijke mouchen ofte vliegen zyn. »

En dan begint hij met zijn zweepje te slaan :

Dat volxken, dat zoo geiren toeyt,
Zoo schikt, zoo strikt, zoo ciert en moeyt,
Dat altyd naer den spiegel gaet,
En vraegt daer hoe het wezen staet,
Hoe dat het lyf, hoe dat den rok,
Hoe dat de coof, hoe dat de lok,
Hoe dat den kraeg, hoe dat de mauw',
Hoe dat den doek, hoe dat de vouw',
Hoe dat den hals, en 't peirel-snoer,
Hoe dat het hair, hoe dat het poêr,
Hoe dat ('k en wete niet wat al)
Oft wel oft kwalyk voegen zal.
Op dat zy nettjens mogen gaen :
Want daer hangt al hun welvaert aen.
Dat volxken (zeg' ik) is gewoon',
Op dat het bak-huys witter toon',
Te plakken heel de troigni' deur
Vol plaestery, van zwert coleur,
Op 't voorhooft, kaeken, neus en kin,
Daer lank of smal, daer meer of min,
Nu zus en zoo, nu hier en daer,
Als oft' er al vol pokken waer,
En deze dingen agtmen jent
Om dat het wit by zwert ontrent;
Als is het vel wat vael oft grouw,
Te beter doen af steken zouw.
Eylacen! slegt beraeden Maegd,
De mouchen (vliegen) die gy draegt,
Getuygen (spreekt ist dat ik lieg')
Dat gy zoo slegt zyt als een vlieg'.
Gy plakt de mouchen op u vel,
Maer daer aen merkt den Jong man wel,

Dat gy, gelyk een vlieghe zyt,
Die ront en om de vlamme vryd;
Die, zoo hy maer wat honing stort,
Zoo ligtelijk bedrogen word :
Die eenen ouden kouden dag
Noeyt fris en lustig zien en mag.
O! dat gy zelf het zelfste dagt,
En peysden op uw' kleene kragt,
Dat gy d' een vlieg' op d' ander zet,
Wanneer gy zus uw' troigni' net.
Ik meyn : gy zout al menig reys
Vervallen op een goet gepeys,
En denken : Wat tog doen ik al?
Wat verw' ik, dat verrotten zal?
Wat plaester? en wat çier ik my
Met alle deze zotterny,
Ik ben voorwaer, ik ben een vlieg'
Die niemant dan myn ziel bedrieg' :
Als ik myn zelven zoo verçier,
En vlieg ik dan niet by het vier?
En als ik my zoo streelen laet,
Plak ik niet aen den honing-raet?
Dus zout gy tot uw' groot profyt
Daer uyt bekennen wat gy zyt :
En als gy weet wat dat gy bent,
Als gy uw'eygen krankheyd kent,
Wat mag daer anders komen van,
Dan 'tgeen uw' ziele baten kan?
Want dit is ook het oog- gemerk
Van Christus, en de Roomsche Kerk,
Wanneer als heden Asschen word
Op 't hooft van yder-een gestort
En daer by nog dit woord gezeyd :
« G' en zyt maer stof en vuyligheyd,
En zult wedr'om in stof vergaen ».
Op dat en gy en ik verstaen
Hoe dat wy syn zoo krank en broos
Zoo slegt, gering' en kragteloos,
En stellen op ons zelven geen
Betrouwen, dan op God alleen (1).

(1) Z. *Almanach*, blz. 133-135; — uitg. de Roveroy.

Laten we daar een brokje proza nevens leggen nopens de Kermissen van toen. Over de maend Juli sprekende zegt hij :

Wat de Feest-dagen belangt van deze Maend, de zelve zal ik laeten rusten, alzoo der geen bezonder en zyn. Maer aengezien dat men zegt, dat' er niet een zoo slegt kapelleken en is, oft het is' er eens 'sjaers *kermis*, zoo dunkt my dat het niet en zoude t' onpas komen, een weynig van de *Kermis* te spreken : dis te meer om dat meestendeel de *Kermissen* in den zomer gevierd worden (ik hadde by naer gebiert gezeyd) ende evenwel en zou ik niet gelogen hebben, al had ik gebiert ende gewynt gezeyd : want wy zien daegelykx, dat het alsdan al met schossen ende brossen, met schinken en drinken te doen is; in der voegen dat het dikmaels opregte kerre-missen oft wagen-missen worden : ik wil zeggen, dat'er veel zig zoo opgieten ende overgieten, datze nog op de kerre nog op den wagen en konnen geraeken, maer missen die al-te-beyde, veel min konnen zy te voet naer huys keeren : Zy blyven menigmael liggen als zwynen : ende alzoo worden goede *Kermissen*, dat is kerkmissen oft kerkweydingen in naem ende daed vervalscht ende bedorven (1).

Waarna de schalksche Pater « de vrinden « ende aen-komende gasten... d'een voor ende « d'ander naer den pols tast, om te voelen, hoe « wilkom dat ze zyn, ende waerom dat de andere « komen ». En de uitkomst ? naar hij beweert. Ei ! de uitnoodigingen zijn zoo zelden gemeend... en niet uit vriendschap komen de gasten, maar om hesp en kraantje aan te spreken. Ten slotte voegt hij er dan bij :

(1) *Z. Almanach*, blz. 183; — uitg. de Roveroy.

« Zoo hout-men kermis, ende zoo gaet men te kermis menige reyzen ende by veel menschen, daer men 't zomtyds niet verwagten en zoude. Ik weet wel van te voren, dat niemand dit wambas zelf en zal aendoen zoo dat het iemand zien zou al ist zaeken dat het van fyne waerheyds stoffe geweven is; maer daer zullender genoeg gevonden worden, die hèt een ander zullen aensteken (ja misschien aen my zelf, om dat ik den nagel regt op 't hooft slae'). Ende, om de waerheyd niet te beliegen: het zal zoo veel gemakkelyker wezen, om dat de knoppen van agter op den rugge staen. Gy verstaet wat ik zeggen wil: gelyk niemand zynen rug en ziet, zoo is een jeder blind, om zyn eigen fouten te beschouwen. *Vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem quæ in oculo tuo est, non consideras. Luc. 6. Gy ziet een veze in uws Broeders ooge, maer den balk die in uwe ooge is, en aenmerkt gy niet.* Ende gelyk het zeer moeylyk is zyn zelven van agter te rygen oft te knoppen, alzoo kan den mensch ook zeer kwaelyk, ende niet dan met grooten arbeyd van de natuere zig bewegen, om zyn zelven schuldig te betoonen van eenige veragtelyke fouten (1). »

Eer we CROON's almanakje op zij leggen, weze nog meêgedeeld, hoe hij « Der onnoozele kinderen dag » uit zijnen tijd beschrijft:

Die nu laggens zinnen had,
Heeft maer heden lankx de stad
Wat zyn beenen te ver-rekken:
En ik meyne, dat hy daer
Haest iet worden zou gewaer,
't Gen' hem daer toe zou verwekken.
ô! Wat zou hy niet al zien
Onder jeugt en kleyne liêo,
Wonder maekzels onderwegen!

(1) Z. *Almanach*, blz. 187; — uitg. de Roveroy.

d'Een met vaders sluyer aen
Zesmael om het lyf gedaen:
Diên gegord met groot-vaêrs degen
Eens zoo lank en meer als hy.
d'Ander vol van lobbery.
Ofte van die spaensche kragen,
En poinnetten lank getand,
Met een stok-bors in de hand,
G'lijk men eertyds plagt te dragen:
Hier een paer met moeders kleed
Op genaeyd en opgespeed,
En den sleutel-riem ter zyden:
Daer een, die haer hoofd zoo stil
Houd, nog niet eens roeren wil :
Om haer groot-moêrs lob' te myden,
En zoo voorts, 'ken weet niet hoe,
Opgereed zoo drollig toe
G'lijk die over-oude venten:
Dat, al waert gy hallef-koud,
Gy nog moeten laggen zoud,
Met die oude testamenten.
Maer en zou my die manier
Van de kinders niet en zier
Naer de ziele, konnen leeren?
Zouden wy dit drollig spel
Van de jonkheyd, nergens el
Dan tot laggen mogen keeren?
Ja wy tog; hier zyn al in
Zaeken van een hooger zin.
Ik en moet u maer doen weêten:
Dat de jeugt in zulken schyn
Vaêrs en moeders willen zyn,
Vaêrs en moeders willen heeten.
Want dit ziende: konnen wy
Daer uyt speuren, hoe dat zy
Zig in deze straeten dragen:
Matig met ootmoedigheyd,
Zuyver met onnoozelheyd,
Zonder on-regt en bejagen.
En dan leeren: hoe dat wy
Moeten zien te zyn, als zy,

Willen wy daer boven komen
In de vreugt van Hemel-rijk :
Waer, die kinders zyn gelijk,
Maer en worden ingenomen (1).

* * *

Bemoeien wij ons nu een oogenblik met CROON's vijfde werk, dat hij hiet :

Moy-al oft vermaeckelycke Bedenckingen op verscheyde oeffeningen door P. Petrus Croon, Canonick Regulier ende Religieus van S. Martens tot Loven. Tot Mechelen, by Gysbrecht Lints, woonende in de Beffer-straet inde Druckery. Anno 1666.

Het boek is een 8° van 348 blz. groot. Op het titelblad staat Lints' drukmerk, hetwelk eene drukkerij verbeeldt, en waaronder men leest : *Lit : Clarescunt.* Een sierlijk koperen plaatje, dat met zijne allerhande werktuigen op den inhoud van het boekje zinspeelt, gaat vooraf. Hetzelfde komt nog voor in de Roveroy's uitgave van 1766.

PIETER CROON droeg zijn werk op « aenden nauw-keurigen ende diep-sienden Heer, Myn Heer Ardelio, Lant-vooght van Albestyrien enz. ». Prior P. Van St.-Truyen gaf er uit Leuven zijne goedkeuring aan op den 24 Juni 1665, en 's Konings « privilegie » werd aan G. Lints « ghegheven tot Brussel 26 November 1665 ».

Ook dit boek beleefde verscheidene uitgaven : 't is, ja, CROON's best bekende schrift. Zoo viel

(1) Z. loc. cit., blz. 245-247, uitg. de Roveroy.

me o. a. in de handen een Antwerpsche druk: *Moyal oft vermaekelyke Beschryvinge op verscheyde Ambachten, Affairens, ende Oeffeningen, door P. Petrus Croon, Canonik Regulier ende Religieus van S. Martens tot Loven. T'Antwerpen, by Joannes Franciscus De Roveroy, Boekdrukker en verkooper op de Cathelyne-vest in den H. Joseph. 1766.* — Ter drukkerij J. en H. Vander Schelden, te Gent, verscheen er, in 1858, eene nieuwe uitgave van, « bezorgd door Karel De Graef »: *Moeijal of vermakelyke Bedenkingen op verscheidene Oefeningen (in rym en onrym), gevolgd van « De verstandige Kamenier, uitleggende de Raedsels en grafschriften van den Moeijal », door P. Petrus Croon, Regulieren kanonik en religieus van St. Martens te Leuven.* De Graef volgde de spelling van zijnen tijd, doch liet eenige verklaringen voorafgaan nopens zekere taal- en spelregels uit de 17e eeuw.

Beschouwen wij nu van dichter bij den inhoud.

CROON's woord « tot den Leser » acht ik wel eenigszins de moeite weerd, om, althans gedeeltelijk, te worden overgeschreven. Wij leeren er den schrijver en zijn doel beter door kennen.

« Beminden Leser », dus spreekt hij, — « de lieffde ende de genegentheydt, die ick in my van jonckx aff-aen gevoelt hebbe, eerst om Dichten te lesen, daer naer om selve wat Rympjes te versieren, ende ten lesten, om daer in voor my niet alleen eerlijcke besigheydt te vinden, maer oock om daer mede mijnen Even-naesten tot weldoen, te bemanen; dese genegentheydt (segh ick) heeft u door haer uytwerckinge tot noch toe binnen 's huys

ghehauden : ick meyne, bekommert met het over-mercken van alsulcke saecken, de welcke met de mueren van het huys gewoonelijck aff-gepaelt worden. Want *Keuken* en *Kocx gereetschap, Tafel* en *Spysen, Keirss* en *Kandelaer* etc. en sijn alle geen straet-loopers : 't is al in-boel en reetschap van een wel-geregelt huys-ghesin. Den *Almanach* al wort hy misschiên op straet ghekocht, het gebrüyck daer van evenwel en past op de Merckt niet. Soo dat dit alle stoffen syn geweest, die u geen natte voeten en hebben doen kryghen. Maer aengesien dat het niet gelegen en is altydt in huys over den aschhoop te sitten hucken (want desen is de plaetse waer ick mijne Rympjes begeire gelesen te worden, om 't sijnen tyde de onderwysinghen daer van te be-oeffenen); soo ist dat ick u alhier wat sal laten wandelen, ja niet alleenelijck wandelen, maer oock by naer alle Winckeltjens naspreken, alle Ambachten bespien, ende alle bekende ende gemeene oeffeningen door-snuffelen op dat ghy uwe ghedachten met de volghende bemerckinghe meught bewallen jegens alle gebreken, wanneer gy om uwe nootsaeckelijckheden moet uyt-gaen... — Ik stell' u dan in desen Moy-al voor ooghen verscheyde Ampten en Ambachten, gelijck als my die voor en in zyn gevallen : ende geve daer op te bemercken hetgene mijne onwetentheydt door den bystandt Godts, in die heeft konnen uyt-vinden : om uwe ghepeysen Godt-vruchtighlijck besigh te hauden... — Doch en denckt niet, dat ick elcke vermaninghe besonder en enckelijck toe-schicke aende gene, die van sulcken stiel zyn, sonder andere daer van mede te willen laeten sneuckelen. Neen, vriendt, Moy-al is voor een yder, mijn voorstel is : u, wanneer ghy wandelt, jmant siet arbeyden, oft selve iet verbesight, in een heyligh gepeys te doen vervallen, ende aen elck Ambachtsman daer neven stoffe te verleenen soo van salighe besigeyt, als van vermaeckelijck tydt en arbeidts-verdryff. »

Verlangt gij nu een voorbeeld van bewerking? Welnu, hier hebt ge wat hij *den kok* in de ooren fluistert :

Altydt neirstigh inde Keucken!
Altydt in die lecker reucken!
Altydt besigh! noeyt gedaen!
Meester Kock, hoe kont ghy 't herden?
Ba, ghy sult noch machtigh werden
Blyft soo voorts uw' neiringh' gaen.
Gy kont lichtelijck ter weken
De twee derde boven steken :
Want het meest dat ghy behoeft
Om den Pols te hauden leven,
Can aen uden af-val geven
Van uw' Ambacht, als ghy proeft.
En het tweede dat de menschen
Hier in dese wereldt wenschen
Zyn de kleeren daer ghy schiêr
Oock niet eens en moet naer vragen :
Want ghy zyt geheele daghen
Slecht gekleedt, en by het vier.
G'hebt den kost dan en de kleeren,
G'lyck de leige Lie' begeeren.
Kost en kleeren, lieven Heer!
Wenscht ghy niet, dat ghy naer desen
Eeuwigh saligh mochte wesen?
Hemel-ryck en dan niet meer!
Kock-man, wil ick u eens seggen
Hoe dat ghy het aen moet leggen
Om te komen in de vreught?
Doet niet meer, dan ghy int smoken,
Dan ghy doet om wel te koken,
Weest soo neirstigh inde deught.
Sorght ghy niet om vier te stoken?
Sorght ghy niet om wel te koken :
Op dat uwe spys wel smaeckt?
Suldy oeyt met uw' gedachten
Oft met wercken iet betrachten
Anders, dan uw' keucken raeckt?

Suldy oeyt met vrye sinnen
Willens wetens iet beginnen
't Gen' uw' spys bederven sau?
Snyt ghy, scherft ghy, wast ghy, spoelt „ ghy,
Druypt ghy, tast ghy, proeft ghy, woelt „ ghy
Niet gedurigh inde schau?
Zyt ghy niet den heelen morghen
Besigh : om van deigh te sorghen
Voor de spysen, tot den noen?
En van 's noenens wort ghy even
Seer tot 's avonts toe gedreven,
Om het Avont-mael te doen.
Sorght oock soo voor alle saecken
In uw' ziel een vier te maecken
Van de Goddelijcke min.
Sorght uw' lichaem ende leden
Gans en heele te besteden
Naer den Goddelijcken sin.
Scherft uw' woorden, snyt uw' zeden,
Wacht u van te over-treden
Willens wetens sijn gebodt:
Laet uw' sinnen oft gepeysen
Nergens elders henen reysen,
Dan ontrent den dienst van Godt.
Peyst voor noen : om wel te leven,
Om uw' ziel den kost te geven
In dit wereldts ballingh-dael.
Naer den noen : om wel te sterven,
Om geen Bruydt-loff-kleedt te derven
In het Hemels Avont-mael (1).

En hoort hem *den trommelaar* aanspreken :

Haut wat op en hoort my spreken,
Trommel-rommel-rammelaar,
Die met uwe stocke-streken
Breckt mijn herssens al te gaer.
Seght ons eens : wat is uw Trommel,

---

(1) Z. *Moy-al*, blz. 152-155; uitg. Gysb. Lints.

Daer ghy soo verwoet op slaet?
En daer sulcken groot gedommel
Door, off uyt, off binnen gaet?
't Is wel waer : 't en schynt geen wonder :
Want 't is al te seer bekent;
Maer nochtans daer is wat onder,
En wat wonderlijcx ontrent.
Ist geen wonder, dat twee vellen
Straff gespannen over 't hol
Van een hauten kringh', soo stellen
Met gerammel alles vol?
Dat ghy sulcken tier kont maecken
Op die lichte leger-klock,
Met haer maer wat aen te raecken
Met de tippjes vanden stock?
Nemt soo dicken klomp van Aerde,
Neemt van Coper, ten oft Loot,
Silver, Gaut (dats meerder waerde)
Al waert seven-mael soo groot.
Ghy en sult daer op al even
Oock met styff en straff te slaen,
Sulck gerucht niet konnen geven,
Als de Trommel sal doen gaen.
't Schynt, dat hondert donder-vlaghen
Rollen in uw' ydel kas,
Als ghy met bedeelde slaghen
Rammelt op dat hol gebras.
Daer en valt dan niet te schreeuwen :
Want al spreckt my jmant aen
Als ghy slaet : ick sien wel geeuwen,
Sonder dat ick iet verstaen.
Als ghy slaet, soo voert uw' Trommel
(Magh ick 't seggen) 't hoogste woort,
En dat reden-loos getommel
Wort' er schiêr alleen gehoort.
Most ick nu dit uyt gaen leggen,
En met een gelijckenis
Op de menschen, recht uyt seggen
Wie dat al een Trommel is.
'k Meyn, dat ghy voor my saut spreken
En getuygen, dat daer by

Niemant bet en wort geleken
Dan het volck van snappernij;
Dan de klappers en klappeyen,
Die, met dat-se sijn geraeckt
(Aengesproken) soo laveyen
Ende raesen, dat het kraeckt.
Sil'vre, Gaude, Wyse mannen
Moeten swijgen, synder uyt,
Daer die Trommel, soo gespannen,
Wort geroert en geeft geluyt,
En sy willen, en sy sullen
Sien te voeren 't hooghste woort,
Al waert datse moesten brullen :
Om alleen te sijn gehoort.
Ondertusschen ist een Trommel :
Sy sijn ydel binnen in,
Al hun woorden sijn gedommel
Reden-loos en sonder sin.
Maer al dickmaels Leger-klocken,
Die met hun vervloeckt geraes
Menigh-reysen spelen rocken
Die belenden in *Eylaes !* (1)

Ei! zoo menige bladzijde tintelend van leven geeft *Moy-al* ons ten beste! Mag ik u de schets voorhangen van den wagen der fortuin?

« Siet wat, bid ick u », — zoo spreekt de vrome Pater, — « wanneer dese wielen door het slyck ende modder draeyen, hoe dat het nederliggende moras om de vellinghen van het Rat is woelende. Hier blijven een deel brocken aen-hanghen, maer de welcke een weynigh vander Aerde verheven wesende, voor den meestendeel wederom aff-druypen : de reste worden wat hoogher op-gehaelt. Doch eylaes! met eenen schock van de Kerre vallen daer noch eens vande sesse de

(1) Z. *Moy-al*, blz. 308-311 der uitg. G. Lints.

vyff aff, ende sleypender in 't vallen noch een deel op-komende mede ter aerden. — Van duysent een rack'ter tot boven; maer blijft die een daer vast op? ja se soo langhe, als de Kerre al-soo stil staet, want soo haest als de wielen voorts-draeyen, soo rollen dese klonte oock nederwaerts, somtyts in, somtyts neffens de leeze, emmers met duysent peryckelen van gemorselt ende geplettert te worden door bet selve Rat, het welck hun te voren soo verheven hadde.

Beeldt u in, goede vrienden, dat het geluck een Wiel oft Rat is, ende gy sult seer lichtelijck gelooven, datter om dit Wiel een groot gedruys van menschen is woelende, die allegader Aerde sijn, ende van slijck geschapen, ende de welcke alle gelijck daer aen soecken te kleven, ende opgeholpen te worden. — Veel hauden wat vast, doch den meerderen-deel sackt haest ter aerden : de overige draeyen hoogher, maer eylaes! met eenen schock vanden waghen, met een tempeest vande wilde Zee, met eene Oorloghe ende plonderinghe van het Leger, met eenen brandt in huys, oft verlies van Processen, sinckerder weder een groot deel neder, ende sleypen noch in het aff vallen, oft banck-maecken, eenen hoop, nieu-op-komende maeckelaers en Ambachts-gasten mede, die-se schuldigh syn. — Seer weynighe schynen tot boven te raecken (ick segghe : schynen: want wanneer sal een begeirlijck hert hoogh genoegh wesen, aen-gesien dat *de gierigheydt nimmermeer genoegh en heeft? Avaritiae nihil est satis* (Boëtius lib. 2 de Conf.). Maer hoe langhe synse daer versekert? Niet eenen ooghenblick, vrienden : *tolluntur in altum ut lapsu graviore ruant;* dat is : sy worden hoogh' verheven : om swaerder val te geven. — Hoe sy hoogher verheven worden, hoe dat-se gevaerlijcker val doen. Sy vallen daer van, ende rollen in de wagenleeze, verliesen hun goedt ende gesagh, dickmaels hun eer, ende menighmael de ziele; sy worden van het selve rat

verpletterrt, het welck hun te voren soo hoogh-verheven hadde (1). »

Vragen wij aan *Moy-al* ten slotte nog eenige grafschriftjes : hij rijmde er die waarlijk mogen welgetroffen heeten.

Voor eenen « apteker » :

Die my helpen leven
Hebben my begeven;
Maer die ick vergaff
Vind' ick in het graff (2).

Voor een' kuiper :

Hier leyt, die menigh vat
Met kloppen heeft gebonden
Door 't kloppen vande doodt
In duygen en geschonden (3).

Voor een' zeeldraaier :

Die hier leyt en lagh hier niet :
Hadt hy zeelen konnen vinden,
Om de doodt zoo vast te binden,
Als ghy hem daer selver siet (4).

Voor eenen trommelaar :

Groot gerucht en kleyn profijt
Leyt hier onder, 't leven quyt (5).

* * *

(1) Z. *Moy-al*, blz. 330-331, uitg. G. Lints.
(2) Z. id., blz. 8.
(3) Z. id., blz. 174.
(4) Z. id., blz. 186.
(5) Z. id., blz. 313.

Nu, laten wij *Moy-al* daarmede ter zijde, en reppen wij een woord over een zesde werkje van Kanonik CROON, voor titel voerend :

Grabbelingh oft vermakelijcke Raetsels op Keucken en Disch, inde griel gheworpen ende stichtelyck op-gheraept door P. Croon, Canonick Regulier en Religieus vā S. Martens tot Loven. Tot Brugge, by de weduwe Clouwet, 1666.

Dit is wellicht het zeldzaamste zijner schriften, en in geestigheid, zoo het de andere niet overtreft, moet het zeker niet onderdoen. Het is een langwerpig klein in-12° van 315 blz. druks, dat hij aan zijnen vader opdroeg. De goedkeuring van P. Van St.-Truyen, den prior van St.-Marten, dagteekent den laatsten van Meert 1666, en die van den aartsdiaken N. Gerseken, uit Brugge, den 6 April 1666. — Het boekje wordt in twee gesplitst, waarna nog een « By-voeghsel van Moey-al », zijnde zijne raadsels en grafschriften « ontbonden en uytgheleydt », van blz. 227 tot blz. 308. Wat daarachter nog volgt, heet hij « boecklappen » om de overschietende witte blaadjes te vullen. Een net koperen plaatje gaat het titelblad vooraf, en verbeeldt Christoffel Colombus' raadsel met het ei. CROON zal er op zinspelen in zijn voorbericht tot den lezer.

En ja, 't kan wel zijn, dat hier of daar met zijne raadsels en wellicht met den aard zijner schriften gelachen werd :

« Doch wat hier van is ofte niet : ick heb mijn beste gedaen »,

antwoordt de man,

ende het eerst-vinden heeft aerbeyt gekost. Wilt' er nochtans iemant mede spotten, dat kan seer licht geschieden : want *'tis lichtelycker iet te berispen dan naer te volgen. Facilius est carpere quam imitari :* Maer dat sulcken volcxken onse Tytelplaete besien, ende met huns ghelijcke by *Christophorus Columbus* aen Tafel sitten. Alwaer dese grooten Man, die de nieuwe werelt ontdect ende eerst gevonden heeft, van nydighe tongen gepickt zijnde, als oft hy geen ander wonder gedaen en hadde dan het gene elck-een, met ghelycke hulpe ende toe-rustinghe, hadde konnen doen, een Ey uyt de Schotel nam, ende wedden wilde: datter niemant het selve, sonder eenigh steunsel, recht over-ende op de tafel soude hebben konnen stellen; ghelyck oock, naer veel proevens, niemant en kost. Tot dat Columbus het Ey soetjens teghen de tafel kloppende, ende wat plat makende, hun eerst de maniere gheleert hadde. Stoppende alzoo den mondt, met groote schaemte, aen die schampere Lasteraars. Willen mijne Bespotters even-wel niet swygen? datse spotten en gecken, soo langhe als sy konnen: sy zullen noch langh raesen, eer ick den moedt sal laeten sincken, van aen de goet-jonstige en konstminnende Lesers stof en gelegentheyt te geven tot onberispelyck vermaec, soo lang den Heer my daer toe tyt en verstant sal leenen. Vaert wel en grabbelt (1). »

En alsof dit nog niet voldoende was, schiet hij, eenige blz. verder, nog een ander schot af tegen den spotter, en niet zonder handigheid :

Meester *Momus!* wel waer steect „ ghy?
Waerom spreect „ ghy
Niet een zier? hoe swyght ghy nu?
Hier is dobbel werck voor u.

(1) Z. *Grabbelingh*, blz. 21-23 : *Tot den Leser*.

Hier zijn voor uw' bitse sinnen
Vonden binnen,
Daer ghy uwen gabber-mont
Wacker mede roeren kont.

Ghy kont segghen : dat myn reden
Kaeligheden,
Niet in wesen, veel in schyn
Verr'- ghesochte vodden zyn.

Ghy kont dese *Grabbelinghen*
Noemen dinghen,
Die niet weirt en zyn besien
Van gheleerde Lie' misschiën.

Ghy kont sweiren : dat myn Boecxken
Voor een doecxken
Rechts kan dienen hier en daer;
'k Laet u segghen hoe en waer.

Maer ghy sult de waerheyt spreken
En die steken
Sal ick nemen al in't goet :
Is 't dat ghy my kennis doet.

Dat ghy dese kaeligheden,
Flauwe reden,
Oft ghelyck als gyse noemt,
Eerst verstaet, en dan verdoemt.

Want dan sal ick u ghelooven :
Daer- en- boven
Bidden dat ghy my wat geeft
Van de Boecxkens die ghy schreeft :

Om uyt uw' volmaecte wercken
Te bemercken
Waer dat ick soo dickmaels mis,
Dat myn werck noyt gaef en is (1).

(1) Z. *Grabbelingh*, blz. 28-31.

En daarna klopt de gezellige Pater bij « Philoxene » aan, « om te weten oft de keucken van « dage wel geroken heeft, en oft' er voor een « nuchtere mage wat vertroostinghe sal zijn ». Terwijl hij naar eenige andere gasten vertoeven moet, zal hij de keuken doorsnuffelen, « om te sien « oft hier en daer onze Rymsloore niet wat bevallyckx en sal weten uyt te gieten, ende den Kock « ende sijne ghereetschappen met vremder verwen « af-maelen, dan ghy oft ick met den eersten inval « souden konnen vatten (1) ». Al zoo pratende treedt hij Philoxene's « kookhuis » binnen, en nu begint hij over den kok en zijn getuig raadsels te grabbel te smijten, telkens van de stoffelijke dingen allegorice tot geestelijke overspringende, en de verhevenste waarheden met 'n geestigen kwinkslag afwisselend. Luistert :

Heeft het vis-paen synen naeme
Door het scheppen vanden vis,
Soo is 't vispaen on-bequame
Als' er geenen vis en is;
Maer is 't vispaen soo geheêten
Van te visschen uyt : Soo is 't
Seker, dat wy somtyts eêten
Verckens hespen, oock gevist...

Vanden kock uyt den ketel : die daer nu soo besich is aenden Eert. Hola! Philoxene, en siet' er niet na, ick hebb' er een bevallyck Raetsel op ghemaect; legt my dat eerst uyt.

(1) Zie id., blz. 35.

Den steirt die is doorboort,
Den ganschen rugh door-sneden,
't Staet recht op on-gelyck;
't Heeft rebben sonder leden.

Voorwaer 'ken sagh noyt os op een kruck sitten aen den welcken dit wan-schapen spoock gelycken sou, soo het maer een enckel ziel in 't lyf en hadde. Want het heeft by na de ghedaente van een rooster, hoe wel dat het seer zwert en yserachtigh schynt, gelyc het oock is.

Emmers vande selve stoff daer die speten van ghemaect zyn: vande welcke ick u ooc al wat onbedachts te vraeghen hebbe;

Segt my eens, wat soort van vet
Druypt' er meestendeel van 't spet?

Is 't Verckens-vet, kiecke-vet, kappuyne-vet oft schapen-vet? wat is 't voor vet, Philoxene? my dunct dat ick uw' antwoorde hoore. Ghy seght schaepen-vet; is 't niet soo? eendeels, om dat' er meer vet schaepen-vleesch ghebraeden wort, dan van eenigh vee: anders-deels, om-dat de on-noosele en machteloose menschen, de welcke door schaepkens verbeelt worden, meest aen het spet ghesteken, ende van het vetste en beste datse besitten, berooft ende geplundert worden door machtighe ende rycke schaer-meesters, de welcke geen barbiers en zijn.

Gelyck van sulcke goddeloose roovers den verduldighen *Job* aen het 24 Capittel is segghende: *Vim fecerunt prædantes pupillos, et vulgum pauperem spoliaverunt. Gewelt hebben sy gedaen beroovende de weesen, ende dat gemeyn arm volck hebben sy berooft.* Sy hebbense aen het spet ghesteken, en het vet doen af-druypen, maer geen ander dan ghesmolten.

Welck niet quaet en is, om den spet-meulen te smeiren: waer van myne Sangh-sloore dit volgende ghedicht heeft.

't Gen' een ander meest vertraeght
Is het meeste, dat hem jaeght;
En nochtans dat hem doet jagen
Kan hy geenen voet verdragen.

Soo gaet het *Philoxene :* de swaerigheden, de welcke den boosen en on-verduldigen vertraghen op den wegh vande saligheyt, haesten en helpen den goeden en lytsaemen ten hemel. *Sicut sub uno igne aurum rutilat, palea fumat : sub eadem tribula stipula comminuitur, et frumenta purgantur. S. Aug. lib. I. de Civ. Dei. Gelÿcker wÿs in een vier het gout glinstert, ende het stroy rooct : soo is 't dat onder den selven vlegel het kaff gemorselt ende de granen gesuyvert worden.* Etc. (1).

Zoo doorsnuffelt de schrandere Pater de geheele keuken, en legt de zweep hier- en den krabber daar op, hekelt de menschelijke zwakheden en feilen, zonder erg doch ook zonder genade, in 't voorbijgaan als moest het zoo zijn, bij het stellen van eene vraag, bij het zien van eenig ding..., dikwijls ja, « donckere en wonderlycke « vraghen, vrient (hij zegt het zelf), de welcke Jan « Rap nochte syn Broêr niet vatten en souden : al « stonden sy noch veerthien daghen in de smis « den blaesbalgh en trocken; het welck mede een « bekent getuygh is, maer verwonderlyck in een « saecke. Te weten dat het soo seer gelyck is aen « veel verwaende blaes-kaeken de welcke noyt op « en houden van hun selven te prysen, soo langhe « als hun ymant wilt hooren, gelyck den blaes- « balgh soo langh blaest als' er ymant is, die

(1) *Z. Grabbelingh*, blz. 64-69.

« dauwt oft trect. Ende noch blyvense beyde altyt « even vol en gereet om te blaesen voor die hooren « oft trecken wil (1). »

Het 2e deel van *Grabbelingh* (blz. 113) begint met 'n beschouwing over den tijd, en daarop een raadsel :

Men tast, men rieckt, men hoort, men siet
Men smaek' et niet; nochtans 't is iet
Dat elck een heeft soo arm als ryck :
Maer 't is soo weert en kostelyck,
Dat hy, die dat alhier verquist,
Den hemel naer-maels daerom mist... (2).

Eilaas! zoovelen zijn er nochtans, die aan dien kostbaren tijd niet meer en hechten dan het kind aan een knikkertje, en

Die schiër altydt aenden disch
Met syn vrienden vrolyck is :
Hout gheen mael-tydt, maer wel mal-tydt
En verliest daer synen Al-tydt (3).

Zoo komt hij te spreken van de verschillende tafelgasten, en van de boerkens van zijnen tijd teekent hij eene beeltenis, aan wier realisme hij zeker geene trekken zal vergeten noch verzacht hebben; oordeelt liever :

Wanneer ghy boeren hebt te gast,
Soo seght ghy : Eet, sit byder;
Maer t' onrecht : want sy sitten vast,
En gapen diês te wyder.

---

(1) Z. *Grabbelingh*, blz. 107.
(2) Z. id., blz. 115.
(3) Z. id., blz. 116.

Ick laet dat volck naer de konst sneuckelen, ende met eenen styven arm en vyf vingheren d'cetgrepen van verre naer den gapenden mondt toe over-haelen : alwaerse de tonghe somtyts twee duymen buyten de lippen teghen komt, ende met eenen gragen slinger-sleurp inhaelt, dat het hun dry voeten door de keêl smaeckt. Dan, 't is hun wel ghejont; al eten sy wel, sy verdienen 't noch beter met slaven en wercken. Godt seghent hun. Ondertusschen kan ick uyt dat lustigh bancken dit leeren : hoe saligh dat het is neerstighlyck te aerbeyden, eñ niet luy' en ledigh te lanterfanten (1). »

Van de gasten valt de jokkende Kanonik op het tafelgoed en op hetgeen de schotels vult, en tusschen haakjes doet hij, op blz. 139, 'nen uitval tegen die lekkerbekken, die kiskassen maar niet betalen..., « die schandelycke, jae verdoemelycke « slempers en dempers : der welcker naemen « schier in alle Pastey-en-Suycker-backers, Caba- « retiers etc. boeken bekent staen, alwaer sy leu- « ren en borghen meer dan sy oyt zullen konnen « betaelen.... Sulcken volcxken en magh den « mostaert sonder suycker niet, maer ick seer « wel... (2). »

Edoch, laten wij ons hier niet langer aan den klap houden... Wat verder ziet CROON kappoenen op de tafel, vette kappoenen, en, spreekt hij er zóó sappig over dat ons het water in den mond zou komen. Ook knoopt hij er ras een zedelesken

---

(1) Z. *Grabbelingh*, blz. 129-130.

(2) Z. id., blz. 139-140.

aan vast : Ze en deugen maar eerst na hunne dood, zegt hij, en hoe vetter zij zijn, hoe gretiger zij ook voor mes en tafel worden gezocht en verkocht. Denkt gij daarop na, « dan sal u misschien « te vooren komen : dat eenen gierigaert, hoe vet- « ter, hoe rycker dat hy is, hoe meer goeds en « geldts dat hy binnen syn leven in-gekropt ende « vergadert heeft, menigmael diês te eer ende « meer van syne Erf-ghenamen in 't graf ghewenst « wort : om in syn vet, ende met syne silvere ende « goude schyven leckerlyck te sobbedobben. — « Hoe wel ick dese wenschen niet en pryse, maer « seer versmaede, als God mishagende ; dan segge « alleenlyck dat wy de kappoenen niet en moeten « naer-volghen, de welcke meer in-swelghen, dan « sy van doen hebben, ende die niemant deught oft « vreught aen en doen, dan wanneer-se verkocht « oft ghedoodt zyn

« Hier smaekt een Spaens kapperken toe, « *Philoxene*, maer gheen Turcksche : want

Spaensche kappers zyn goedt zerp,
Turcksche kappers zyn goedt scherp.
Spaensche dienen by 't gherecht,
Turcksche dienen daermen vecht.
Deês zyn groen, en die zyn swert,
Deês zyn sacht, en die zyn hert,
Dese heelen, d' ander kerven,
Deês doen leven, die doen sterven.

En hier kan de Pater zich niet weerhouden een pijltje op staatkundig gebied af te schieten.

Och ja! *Philoxene,* soo boos en vervaerlyck zyn de Turcksche kappers, ende soo goedt en wenschelyck zyn

de Spaensche! Soo wel de Spaensche die voeden, als die kappen en snyden. Ick meene Spaensche kappers oft sweerden : de Spaensche wapenen, *Philoxene,* zyn oock goet ende houden de ziele in 't leven van het oprecht oudt Gheloove, ghelyck dat ghenoegh gebleken heeft van over hondert jaeren tot heden toe.

Wie heeft anders teghens soo menighe verdoemde ketteryen gestreden? wie heeft anders voor het waerachtigh Gheloof in dese Nederlanden ghevochten, ja, ten deele vry ghevochten vande slavernye des duyvels? Dat laet ick u oordeelen, *Philoxene,* met alle de gene, die de waerheydt, voor hun eygen genegentheyt stellen. Ick, van mynen kant, houde voor vast, dat tot het gebraedt der verscheurde Nederlanden, ter-wylen sy brandeden in het midden der oorloghe, veel saligher en beter ghesmaeckt hebben de Spaensche kappers, dan Oraignie appelen. Nu vraegh' ick u, oft ghy liever hier van gedient zyt? Ghy siet wel wat het is (1).

En zoo gaat hij schertsende, preêkende voort tot blz. 226, rijmt en praat over konijn en wijn, heeft dan een woordje ten beste voor de « fledercyn-broêrs », wijst op de kwakkeltjes die zich zoo gauw in 't garen laten betrappen. « Eylaes! » zucht de brave man, « daer wordender al meer « dan Quackels bedroghen door het slaen en roe- « pen van de zyde : door de soete en vleyende « tongen der vrauwen : de welcke selden sonder « garen en netten zyn, daer de zielen in ver- « werren (2). »

Doch, 't andere grabbelgoed van den Kanonik moet ik laten liggen, al lokt mij nochtans zijne

(1) Z. *Grabbelingh*, blz. 174-177.

(2) Z. id., blz. 187.

zangsloore, — CROON schijnt met zijne lieve Muza nog al ruw om te gaan, en haar met geene beminnelijke namen te vleien, — al lokt zij mij nog menigmaal uit bij dit of gene stukje te blijven stilstaan en te luisteren naar heure snedige zetten.

Achter het 2e deel van 't boekje volgt nu het « *Byvoeghsel van Moey-al* », met de oplossing der raadsels, zooals *Moey-al*, ja, op het einde zijner voorrede beloofd had. En ik geef zelfs meer dan ik had beloofd, zegt de schrijver, « want onse Rym-« sloore heeft' er op elck raedtsel en graf-schrift « noch een kort-bondigh punct-dichtjen by-ghe-« knocht (1) ». Alzoo b. v. bij het vermelde grafschrift van den « apteker » schrijft hij tot uitlegging :

De Medecynen helpen den Apteker aen den kost, maer en mochten hem vande doodt niet beschermen. De wormen vindt hy in 't graf, de welcke hy placht te verdryven. Tot versekeringhe dat

Daer en groeyen hier geen droghen
Die de doodt versenden mogen :
Als de doodt komt, zynder uyt
Al de krachten van het kruyt (2).

Op die wijze heldert hij ook al de andere raadseltjes en grafschriften van zijn vorig werk op. Met een geestig toemaatje voor den drukker sluit CROON zijn boeksken.

Dit bijvoegsel van *Moey-al* kwam ook afzonderlijk uit. Zoo ligt hier voor mij :

(1) Z. *Grabbelingh*, blz. 227.
(2) Z. id., blz. 230.

De verstandige Camenier uytleggende de Graetsels en Graf-schriften van Moy-al, door P. Petrus Croon, Canonik Regulier ende Religieus van S. Martens tot Loven. T'Antwerpen, by J. F. de Roveroy, op de Catelyne-vest in S. Joseph. Met Approbatie. — Het is een boekje, zonder jaartal, in-8° van 57 blz. De « Voorreden tot den Leser » verschilt eenigszins van die welke het *By-voeghsel* in *Grabbeling* voorafgaat. De Roveroy's uitgave zal er de eerste niet van geweest zijn, daar de « facultas superiorum » den 24 Juni 1666, te Leuven, door Fr. Petrus à S. Trudone gegeven werd, — dus later dan de goedkeuring voor *Grabbeling;* — en zij begint met de volgende woorden : Libellum dictum *Graetsels etc.* à Domino Petro Croon... compositum... etc. De Antwerpsche drukker versierde zijn « *Verstandige Camenier* » met het keurige plaatje dat insgelijks in « *Moey-al* » voorkomt. — Ook K. De Graef's uitgave (1858) van « *Moeijal* » bevat eenen herdruk van « de *Verstandige Kamenier* ».

* * *

Een laatste werkje van den Mechelschen schrijver is zijne : *Historie van Onse Lieve Vrauwe van Hanswyck, door haer audt ende Mirakuleus Beeldt eertydts buyten, nu binnen Mechelen besonderlijck vermaert. Beschreven door P. Croon, Canonick Regulier, ende Religieus van S. Martens tot Loven. Verçiert met copere platen. Tot Mechelen, by Gysbrecht Lints. 1670.*

Het boek telt 234 blz. in-8°, en werd opgedragen « aende seer Edele, wyse ende voor-sienige Heeren, Myne Heeren Schouthet, Commune-Meesters, Schepenen ende Raedt der Stadt ende Provincie van Mechelen ». Pieter Van St.-Truyen's goedkeuring dagteekent den 13 Januari 1670, en die van den Brugschen censor N. Gerseken den 26 April 1670. — Gelijk zijne vorige schriften stelde CROON dit ook in afwisselende proza en rijmen op. Hij schikte 't in drij deelen : Hanswijk's verleden, en heden, en wonderen bij zijn Maria-beeld geschied, alles, zoo getuigt hij in de voorrede, « alles « voor soo veel als ick wt een deel oude Over- « blevelingen van brieven, oft door getrauwe « Over-leveringe heb konnen achter-haelen ».

Waarom hij dit werkje opmaakte, legt hij ons zelf uit :

Om dry redenen. De eerste is : alsoo ick van ionckx aff bemerckt hebbe die wt-stekende ende al-gemeene Godtvruchtigheydt tot dit H. Beeldt, ende nochtans het begin ende op-kompste daer van, niet beschreven vindende, hebbe in myn gemoet een aen-dryvende genegentheydt gevoelt : om dat selve te derren bestaen; bewogen synde door een tweede reden : dat ick my aldus eenighsints danckbaer saude konnen betoonen voor menighvuldige weldaden, als ick door de voorspraecke van Maria heb ontvangen; niet alleenelijc naer de ziele maer ook naer den lighaeme in het schielijck ende wonderlijc weder-krygen van myne gesontheydt, gelijck ick hier na sal te kennen geven. Waer by de derde oorsaecke sich ten laetsten vervoeght heeft : te weten een sterck voornemen en vast op-set, van dit met de gratie Godts, ende

den bystandt vande Alderheylighste Maghet wt te wercken, op dat sy my saude gelieven te bevryden tegen de gedreyghde Pest, de welcke inde laetstvoorleden jaeren rontom onse wooninge seer dapper was ontsteken, gelijck sy oock genadighlijck gedaen heeft (1).

Volledigheidshalve zij hier ingelascht wat de brave man met kinderlijke eenvoudigheid van zich zelven getuigt op blz. 173-174 van zijn boekje, in zake zijner genezing en reden tot dankbaarheid jegens O. L. V. van Hanswijk :

« De danck-baerheydt, de welcke ick aende Alderheylighste Moeder schuldigh ben, en gedooght niet : dat ick eenigh wel-daedt, aen andere menschen vergunt, verhaele, voor dat ick myn eygen geluck en gesontheydt, door haer bekomen, verkondight hebbe.

« Ick getuyge dan, ende verklaere voor de waerheydt met aen-biedinge van het selve met eedt te bevestighen, dies versocht synde : dat ick in het jaer 1645, tusschen elff ende twelff jaeren oudt wesende, ende studerende bij de Eerw. PP. vande *Societeyt* tot *Mechelen*, hebbe geweest springen buyten de Neckers-poel-poorte, over de slôoten oft grachten, tusschen de bempden aldaer, hetwelck alsdan een gemeene oeffeninge van die jonckheydt was. Ende des Avonts t'huys komen, ende bevoelende merckelijcke pyne ende een geswil gelijck een groote Oker-note, heb bevonden, dat ick gescheurt was: het welck aen myne Ouders te kennen heb gegeven. Die daer over hebben geropen Mr. *Peeter Langole* d'oude hervaeren Chyrurgyn : (die nu onlanghs over-leden is) den welcken my eenen bandt aen-gedaen hebbende, ende eenige maenden gemeestert ende gestreken hebbende sonder iet te voorderen, heeft beginnen te wan-

(1) Z. *Historie* enz., *Tot den Leser*.

hopen van myne genesinge; ten waer saecke dat ick ses weken lanck te bedde wilde liggen op den rugge: om te sien oft het soo beteren mocht. Maer ick ionck ende speel-sieck, kost my geenssints daer toe verstaen, alhoewel myn gebreck ende smert dagelijcx meerder wierden. Waer door myne moeder, haere hope op menschelijcke konst verliesende, haeren toe-vlucht tot den hemel heeft genomen. Ende heeft aenmy op seker heyligdagh (die ick vergeten heb) indē Somer, korts naer noen, gegeven eenigh gelt, seggende, dat ick naer Hanswyck saude gaen, ende aldaer het een deel offeren, ende met de rest keirskens doen ontsteken: ende dat ick de alder-heylighste Moeder saude bidden, datse my saude believen te genesen, waer' het my saligh. Het welck ick al, naer myn kinderachtigh ende kranck vermogen, heb volbracht, onder-wegen verscheyde reysen rustende, door de geweldige pyne, die my alsdan seer over-viele, besonderlijck inde kercke; maer de smerte korts seer vermindert, ia verdwenen synde, ben gemackelijck t'huis gekeert, ende heb des Avonts (myn selven meynende te stryckcn naer gewoonte, met eenige olie) bevonden, dat ick geheel genesen ende gesont was geworden: gelijck ick tot noch, sonder eenigh letsel ben gebleven; Waer vooren ick Godt ende syn H. Moeder moet loven ende dancken, met den *H. Gommarus,* tot wiens reliquien, berustende binnen *Lier,* dry mylen van *Mechelen,* myne moeder op den selven dagh (gelijcksy my naermael dickmaels verhaelt heeft) een Bede-vaert belooft hadde, door het aenraeden van haere oudtste suster, wiens sone weynige jaeren te voeren door het aen-roepen vanden selven H. Belyder, van gelijcke quaele mirakuleuselijck was genesen. »

ô! Behoudeniss' der kranken
'k Moet u loven en bedancken,
Voor de groote ionst, die ghy
Eertydts hebt getoont aen my.

Ick moet eeuwigh danckbaer wesen,
Voor dat ghy my hebt genesen :
Want ick weder wel te beên
Ben, naest Godt, door u alleen.
Door u voorspraeck en gebeden
Heb ick myn gesonde leden;
Maeckt myn ziele nu daer by
Oock van alle quaelen vry.
Salft haer zeeren ende wonden,
Treckt haer wt den poel der sonden :
Spreeckt by uwen Soon voor haer,
Dat ick noyt en van' hier naer.

Welke historische waarde aan dit boekje toekomt, valt hier niet te onderzoeken; het is een werk van godvruchtigheid geweest tot eere der hemelsche Moeder, dat den vromen schrijver echter niet tot oneere zal strekken.

***

Wij naderen nu tot het einde onzer taak.

Wij trachtten in het voorgaande een algemeen overzicht van CROON's leven en streven te leveren, en ontleedden derhalve kort en bondig wat hij voor zijne landgenooten schreef en wreef. In onze sluitrede moet nu nog een woord gezeid over stijl en taal van den geestigen man.

PEETER CROON heeten wij volksschrijver, zoo om de stoffe die hij verhandelt als om de taal die hij bezigt en den toon dien hij aanslaat.

Gelijk wij zagen, putte hij die stof uit het dagelijksch leven zijner medeburgers. Hij leeft met hen rond den heerd en op de straat, op het land

en aan het werk : wat hij ziet en hoort, komt zijne zanggodinne te stade om een liedje te dichten, om een lesje voor te spellen of een raadsel in de griel te smijten. Denkt echter niet, dat hij er hoog meê opvliegt, ei neen! de mindere man zal hem begrijpen en lachen met zijne geestige grepen; doch al lachende houdt PIETER CROON de waarheid voor, en niet zelden grijpt hij te gelijker tijd naar de roede, om de grillen en kuren, om de misbruiken en buitensporigheden zijner eeuw naar verdiensten te geeselen. Van het stoffelijke, zei ik, springt hij over tot het zedelijke : waar hij slaat, wil hij zalven; waar hij jokt, wil hij stichten; hij is een man zijner eeuw : hij is didaktisch schrijver, heel en al onder den invloed van zijnen tijd, met zijn volk levend in den engen kring, waar de rampen van het vaderland het in opsluiten. Nu, tot de kennis der zeden en gebruiken van dien tijd, zijn de werken van den Augustijner-Kanonik eene voorzeker kostbare bijdrage.

De toon dien hij aanheft, stijgt niet zeer hoog, doch blijft veeleer op de onderste sporten der ladder hangende; hij is echter klaar en zuiver, welluidend ja in zijne soberheid, en schijnt de natuurlijke weergalm, een uitvloeisel der poëzie van vroegere eeuwen. Hij is losser en zwieriger dan de gewone toon der rederijkers, althans over het algemeen, want, het moet gezeid, heel en al vrij van hun verderfelijken invloed is hij niet; doch minder stijf, minder loom en sleepend mag

hij heeten : evenwel ontbreekt er warmte die aangrijpt en geestdrift die verrukt.

Zijn vers is eenvoudig en gemakkelijk; het rijm, ongewrongen : het komt meestal vanzelf uit de pen gevloeid, en wanneer ik naar zijn' gang en zang aandachtig luister, dunkt mij, dat ik er bijwijlen 'nen klank hoor in ruischen, die ons nu zoo aangenaam treft in menig gemoedelijk dicht van onzen Guido Gezelle, zóó natuurlijk, zóó Vlaamsch.

Zijn proza is over 't algemeen vloeiend en duidelijk; het leeft en beweegt vooral in de satirieke schriften, waar ernst en spot elkaâr afwisselen; in verhalenden trant evenwel hinkt het meer, of liever, sleept het naar rederijkerswijze. Doorgaans ook is het zuiver in de keus der woorden, los en luchtig in den zinbouw, en moet het voor dat zijner tijdgenooten uit het Zuiden niet onderdoen. De Vlaming die het leest, herkent er zijn eigen in : het is een kleed dat hem past, geen keurslijf dat hem prangt en hem belemmert in gang en beweging.

Zijne taal is zin- en beeldrijk : wel staat zij niet heel en al vast in hare vormen, in hare spelling, wat overigens aan het meerendeel der schrijvers zijner eeuw moet verweten worden; doch zij borrelt op uit het volk, uit dezes warmkloppend hert, uit zijne scheppende ziel, uit de bloedrijkste aders zijns levens. Het is de taal van ons volk, gelijk zij heden nog waait en draaît, zingt en klinkt, onze Nederduitsche taal met haren rijken

woordenschat, met hare schilderachtige beeldspraak, met hare snedige zegswijzen. Neen, met die taal was CROON geenszins verlegen : Jan-Frans Willems stipte dit in het jaar 1819 al aan. Steken er vernuft en diepzinnigheid in zijne gedachten, er ligt ook natuurlijkheid en zoetvloeiendheid in zijne bewoording; en, mag hij al op eene rij niet staan met de Noordnederlandsche schrijvers zijner eeuw noch om kracht en gespierdheid, noch om regelmatigheid en orde, kortom, lijdt zijn werk aan beschaafdheid en draagt het de sporen der gebreken zijner dagen, toch mag het daarom niet miskend worden. Glimlache men al eens om zijne eenvoudigheid, men houde ook rekening met CROON's bedoeling en levenstijd en vooral met de meer dan gewone hoedanigheden zijner taal. De luimige en diepzinnige Augustijner-Kanonik behoort onbetwistbaar tot die schrijvers der 17e eeuw, op wier taalkundig belang Dr. A. De Jager reeds op het Nederlandsch Congres van Gent, in 1867, onze aandacht vestigde, en van wie hij getuigde, dat « hen te lezen een krachtig middel aangrijpen is om onze taalkennis te vermeerderen ». Dit doen uitkomen was mijn doel.

Kan. MUYLDERMANS.

Over PIETER CROON verscheen eene bijdrage in de *Mémoires de l'Académie belge d'histoire et de philologie d'Anvers* (1e aflevering, 1853), door kapitein Aug. De Reume. Zij verscheen afzonderlijk met den titel : *Notice*

sur Pierre Croon, poète belge, par Auguste De Reume, Capitaine d'artillerie... Anvers, libr. Max Kornicker, 1853; 6 p. in-8°.

Belangrijker is de bijdrage van wijlen F. E. Delafaille in het *Mechelsch Nieuws- en Aankondigingsblad,* uitg. H. Dierickx-Beke, zonen, te Mechelen; nummers 50 en 51 (11 en 18 December) van 't jaar 1864, en nrs 1 en 2 (1 en 8 Januari) van 1865. Dit mengelwerk droeg als titel: *Peeter Croon en zijne Werken.*

In de *Bibliographie nationale de l'Académie royale de Belgique* schreef Dr Em. Neefs over den man; — en onlangs nog de heer Edw. De Keyser, in het Mechelsch Kunstblad *Nieuw Leven,* nr 13 (30 April 1905) en nr 14 (14 Mei 1905).

Wezen insgelijks vermeld de blz. van Jan Frans Willems, in zijne *Verhandeling over de Nederduytsche tael- en letterkunde opzigtelyk de zuydelyke Provintien der Nederlanden,* IIe deel; Antwerpen, 1824, blz. 120-125; en van P. P. Alberdingk Thijm, in *Spiegel van Nederlandsche Letteren,* Ie deel, blz. 169 en IIe deel, blz. 238. Leuven, uitg. Kar. Fonteyn, 1877-78.

DE IERSCHE TAALBEWEGING

Reeds vroeger was het mij gegund de aandacht van mijne geachte collega's, de Leden der Koninklijke Vlaamsche Academie, te vestigen (zie *Verslagen en Mededeelingen*, jaargang 1901, 2e halfjaar, blz. 81 en vlg.) op de alleszins belangrijke beweging, die in den loop der laatste jaren op touw werd gezet om de verdwijning der Iersche taal — het Gaëlisch — te beletten en haar, zoo mogelijk, weer de plaats te doen innemen, welke haar in het nationaal leven toekomt.

Die beweging kwam geen oogenblik te vroeg, want het Iersch lag letterlijk op sterven. Honderd jaar geleden was het nog in geheel Ierland, op het platteland en zelfs in kleinere steden, de algemeene omgangstaal. Heden is het in verreweg de grootere helft van het eiland zoo goed als uitgeroeid en wordt het alleen nog gebezigd in betrekkelijk afgelegene en afgezonderde gewesten van het Zuiden en van het Westen. En zelfs daar wordt het jaar uit jaar in door het Engelsch meer en meer verdrongen. Bij de volkstelling van 1891 werd het ambtelijk vastgesteld, dat slechts 680.245 inwoners Iersch spraken en daaronder enkel 38.592, welke tevens geen Engelsch kenden, dus nog geene

9 Ieren op 1000. Met inbegrip der tweetaligen was de verhouding der Ierschsprekenden tot ongeveer 15 ten honderd gezonken.

Zooals ik het elders heb uiteengezet, was de snelle en bedenkelijke achteruitgang der Iersche taal in de eerste plaats aan het feit te wijten dat de millioenen Ieren, die of door den Grooten Hongersnood werden weggemaaid of te dien tijde en sindsdien hun Vaderland moesten verlaten, meestendeels tot de Ierschsprekende landelijke bevolking behoorden. Een tweede en misschien nog machtigere oorzaak van dat verval was de verspreiding van het onderwijs. Na 1830 werden er overal in Ierland, op kost der Regeering, voortreffelijke volksscholen ingericht; maar zij waren uitsluitend Engelsch en noch in die scholen, noch in de gestichten voor middelbaar en hooger onderricht, werd de aloude landtaal vermeld, laat staan onderwezen. Verscheidene elkander opvolgende geslachten werden aldus meer en meer verengelscht, ofschoon tevens door het onderwijs beter in staat gesteld om het hunne bij te brengen in den bangen strijd voor het handhaven van Ierland's nationaal bestaan.

Zoo hopeloos scheen de toestand, dat de Iersche leiders in hun programma van de taalquæstie zelfs niet gewaagden. Zij waren zelven door en door verengelscht en de meesten, Parnell onder anderen, met de oude taal volstrekt onbekend. Daarbij was *primum vivere* de leus. Eerst vooral

kwam het er op aan te zien hoe de Ieren het aan boord zouden leggen om lijf en ziel aaneen te houden; hoe men een einde zou maken aan den chronischen hongersnood, aan de akelige ellende, aan het stelselmatig uitzuigen en uitmoorden der boeren door hardvochtige uitheemsche grondeigenaars... Door Gladstone's landwetten en de overige daarop volgende maatregelen werd het doel grootendeels bereikt, terwijl de uitbreiding van het stemrecht aan de macht der landlords den doodsteek toebracht. En naarmate de economische en politieke toestanden verbeterden, ontwikkelde zich de zucht om ook op elk ander gebied naar middelen uit te zien, die 's lands nationale individualiteit zouden versterken. Met het oog hierop bestaat er in onze dagen geen machtiger band dan de taal. De ondervinding heeft het elders overvloedig bewezen. Een volk, dat zijne eigene taal bezit en aan die taal vasthoudt, kan ja onderworpen en verdrukt worden, maar toch blijft het bestaan, daar het door de veroveraars zedelijk niet kan worden opgeslorpt. Vandaar het ontstaan der Iersche taalbeweging.

Men weet dat die beweging, door de machtige *Gaelic League* en andere vereenigingen met voorbeeldigen ijver geleid, zich in korten tijd over geheel Ierland heeft uitgebreid. Zelfs in plaatsen gelijk de hoofdstad Dublin, die sedert eeuwen volkomen verengelscht zijn, wordt thans de haast vergetene landtaal door grooten en kleinen, door

armen en rijken geestdriftig aangeleerd. En wat nog merkwaardiger mag heeten, zij, die zich op de studie ervan toeleggen en dezelve aanpreeken en aanmoedigen, behooren tot alle partijen. Het dient in het oog te worden gehouden, de Iersche Unionisten zijn in den grond even Ierschgezind als de aanhangers van de Home Rule partij. Indien zij het verbond met Engeland kost wat kost willen staande houden, het is omdat zij, eene kleine minderheid, zonder Engeland's hulp hun gezag over de meerderheid niet langer kunnen handhaven. Zoolang zij bij machte waren om buiten die hulp te heerschen, bleven zij de hardnekkigste tegenstanders van alle vreemde inmenging. Degenen, die op het einde der XVIII[e] eeuw zich tot het uiterste tegen het sluiten der Unie verzetten, waren de voorzaten der tegenwoordige Unionisten. Maar zelfs dezen, behalve eenige Protestantsche dwepers, door blinden godsdienstijver gedreven, beginnen in te zien dat zij op de Britsche Regeering niet meer kunnen bouwen. Engeland wordt democratisch en, verre van de Iersche landlords bij voortduring te beschermen, heeft het Britsche Parlement zelf hunnen val bezegeld. Home Rule ja, dat is parlementaire scheiding, wordt voorloopig nog niet toegestaan, maar bestuurlijke zelfstandigheid en afschaffing van het bureaucratisch bewind, door de ambtenaarskliek van Dublin Castle verpersoonlijkt, werden officieel beloofd en zullen, naar alle waarschijnlijk-

heid, binnen weinige maanden een voldongen feit zijn. Geen wonder dat de ontgoochelde Iersche Unionisten verbitterd zijn en het nationaliteitsgevoel, eene wijl lang bij hen door de stem van zelfzucht en eigenbelang gesmoord, weder opduikt. Hetzelfde overigens kan men in Wallis zien gebeuren. De Keltische volkstaal aldaar heeft niet zooveel geleden als in Ierland en wordt steeds door de meerderheid der bevolking gesproken. Doch juist om die reden werd zij tot op dezen dag door de regeerende kaste verafschuwd, die er trotsch op was haar niet te verstaan. En heden kan men in de nieuwsbladen lezen dat de voornaamste edelman uit die streek, de Markies van Anglesey, zijne kinders in het Welsch laat opbrengen en erop aandringt dat zij de taal van hunne landgenooten grondig zouden aanleeren.

Wat de ontwikkeling der Iersche taalbeweging ongemeen begunstigt is de vriendelijke houding der Roomsch-Katholieke geestelijkheid. Niet alleen parochiepriesters en monnikken, maar ook de meeste bisschoppen zijn wakkere voorstanders ervan. Het Iersch wordt in de priesterscholen onderwezen en het preeken in die taal doelmatig aangemoedigd, zelfs buiten Ierland in kerken door Ieren bezocht (1).

(1) Dit jaar, op St.-Patrick's Dag, werd een Iersche dienst in de R. K. hoofdkerk te Westminster (Londen) gehouden. De preek was in 't Iersch, alsook de litanieën en andere gezangen. Dat de

Intusschen moet ik er nogmaals op wijzen dat het doel der beweging geenszins het verdringen van het Engelsch en dezes vervanging door het Iersch is. De Ieren zijn ten volle bewust dat de kennis van het Engelsch voor hen onontbeerlijk is, daar zij anders alle gemeenschap zouden moeten opgeven met de twee landen waar millioenen hunner landgenooten leven, het Britsche Rijk en Amerika. En daarbij, met het Iersch alleen zouden zij zich onmogelijk op de hoogte der wereldbeschaving kunnen houden. Men heeft, ik weet het, dezelfde redeneering dikwijls genoeg aangewend om den Vlamingen aan te raden hunne betrekkelijk onbeduidende taal tegen eene der wereldtalen, hetzij het Fransch of desnoods het Hoogduitsch, te verwisselen. Maar de toestanden zijn geheel en al verschillend. In de eerste plaats is onze taal eene cultuurtaal, die eene literatuur, en bepaaldelijk eene wetenschappelijke literatuur bezit, welke voor geene andere de vlag hoeft te strijken. Een Vlaming dus, die niets dan Nederlandsch kent, is in het geheel niet van den stroom der algemeene beschaving afgesneden, zonder zelfs van de omstandigheid te gewagen dat onze moedertaal met Hoogduitsch en Engelsch zoo nauw verwant is, dat het ons wezenlijk weinig

---

meeste aanwezigen eene voldoende kennis van die taal bezaten, bleek uit het feit dat ik hen bij het uitgaan onder malkander in het Iersch hoorde praten of, vaker nog, beide spraken, Engelsch en Iersch, bij afwisseling bezigen. Ik mag er bijvoegen dat het Iersch zeer welluidend klinkt.

moeite kost boeken in die talen geschreven te leeren lezen. Van het alleenstaande of hoogstens met de even onaanzienlijke Keltische tongvallen van Wallis, Noordwest-Schotland en Neder-Bretanje vermaagschapt en overigens sedert eeuwen letterkundig niet meer beoefend Iersch, kan bezwaarlijk hetzelfde gezegd worden. Vervolgens is er een feit, dat niet uit het oog mag worden verloren, namelijk dat in Ierland de gansche bevolking, op weinige duizenden na, thans Engelsch spreekt terwijl er ter nauwernood één Ier op zeven is die de oude taal nog kent. In Vlaamsch-België stelt men juist het tegenovergestelde vast. Met uitzondering van een verzwindend klein getal geheel verfranschte stedelingen, is iedereen het Vlaamsch machtig en hoeft alleen door doelmatig onderwijs in staat gesteld te worden om het zuiverder te spreken en naar behooren te leeren hanteeren. En wederkeerig, zelfs indien men de opgaven der ambtelijke statistieken aanneemt, en men weet dat zij het cijfer der tweetaligen overdrijven, — op zeven Vlamingen zijn er zes die geen Fransch verstaan.

De Iersche taalijveraars zijn er dus enkel op uit om hun volk tweetalig te maken door zorg te dragen dat in alle scholen, benevens het Engelsch, ook het Iersch zou onderwezen en aangeleerd worden; met andere woorden, in de Iersch-sprekende streek zouden te gelijk Engelsch en Iersch de voertaal wezen, en elders het Iersch

voorloopig gedoceerd worden als ten onzent het Hoogduitsch of het Engelsch.

Mogelijk zal dit als een argument worden ingeroepen door degenen, die zoogezegd het Fransch in Vlaanderen willen verspreiden, maar onder dien dekmantel wezenlijk de ontvlaamsching van ons land beoogen. Laat ons elkander eens wel verstaan. Wij verzetten ons in het geheel niet tegen de studie van andere talen dan de onze. Wij bekennen gaarne dat alle Vlamingen er belang bij hebben eene practische kennis van het Fransch te bezitten. Indien het van ons afhing zouden wij er geen bezwaar in vinden dat eenieder hier te lande tweetalig of zelfs drie- of viertalig zou wezen. Dat is natuurlijk een ideaal, een waarschijnlijk onbereikbaar ideaal. Om 't even! Het is geoorloofd er naar te streven. Maar in die jacht op wilde ganzen gelieve men de werkelijkheid niet te vergeten. Laat u rekening houden met feiten en toestanden, die gij niet kunt wegmoffelen. Laat u geijkte waarheden, door de pedagogische wetenschap overal erkend, niet moedwillig vergeten. Het is eene dwaasheid en eene zonde de moedertaal naar den achtergrond te schuiven en zich uitsluitend op het aanleeren eener andere taal toe te leggen. Het is eene misdaad tegen de Maatschappij dat aanleeren zoodanig als het hoofddoel van het onderricht te beschouwen, dat de overige, honderdmaal noodiger vakken er door lijden en van lieverlede eene bijzaak

worden. Wie daaraan twijfelt bewondere de prachtige vruchten, welke de stelselmatige verfransching van de lagere scholen te Brussel heeft afgeworpen : nergens worden zulke « *générations de crétins* » voortgebracht; nergens staat het zedelijk en verstandelijk peil van de eigenlijke volksklas zoo laag als in de hoofdstad. Eindelijk, laat u in 't oog houden dat de studie eener tweede taal niet te vroeg mag beginnen; dat eene voorbereiding onontbeerlijk is, anders gezegd, dat de geest van het kind eerst door eenige jaren onderwijs in de moedertaal dient gevormd en gesterkt te worden. Wie op het zand bouwt kan niet verwonderd staan kijken indien het huis scheef staat en mogelijk instort.

Waren onze Vlaandersche ijveraars voor het Fransch te goeder trouw, zij zouden dit alles inzien. Zij doen het niet. Waarom? Eenvoudig omdat hun wensch om het Fransch te verspreiden niets anders is dan een schijnheilig voorwendsel. Het doel blijft het Vlaamsch uit het openbaar leven te drijven en aldus aan de verfranschte leden der hoogere standen de moeite te sparen zich de taal van hunne « minderen » eigen te maken. Om aan eenige duizenden ploutocraten en bureelheeren te behagen, moet het volk, welks kinderen enkel de lagere school kunnen bezoeken, kost wat kost de taal zijner meesters leeren radbraken. Hoeveel geslachten zullen elkander opvolgen eer men het doel zal bereiken? De

geschiedenis van andere landen — en inzonderheid van Ierland — leert het ons. En het leert ons ook met welke rampen zulke onderneming onvermijdelijk gepaard gaat. Maar wij weten het bij onze eigen ondervinding. Wij weten waarom ons volk ruw, onbeschaafd en verachterd is; wij weten wat Vlaanderen te wijten heeft aan den « muur van ijs » tusschen de lagere standen en de geletterde klas door het verschil van taal opgeworpen. Dien ondragelijken toestand willen feitelijk onze Franskiljons voor eenen onbepaalden tijd bestendigen en bijgevolg den onzaligen klassenstrijd aanvuren. De Flaminganten willen er dadelijk een einde aan maken door de minderheid te verplichten de taal der meerderheid te leeren bezigen. Ziedaar het verschil. En het gezond verstand voegt er bij dat het voor den rijken burgerzoon, wien het noch aan tijd, noch aan middelen ontbreekt om een volledig onderwijs te ontvangen, vrij wat gemakkelijker is Vlaamsch te leeren dan voor het kind van boer en werkman, dat na zijn twaalfde jaar de school moet verlaten om zijn brood te gaan verdienen, het Fransch machtig te worden.

Intusschen laat ons tot de Ieren terugkeeren. Hunne bedrijvigheid op het gebied van opvoeding en onderwijs kan reeds na eenige jaren op tastbare vorderingen wijzen. Een tweetalig regiem zal ingevoerd worden in de scholen waarvan de leerlingen in meerderheid het Iersch als hunne

huistaal aangeven. Reeds in 27 scholen, in de graafschappen Donegal, Mayo, Galway, Kerry en Cork gelegen, wordt dat regiem toegepast. In andere plaatsen waar de meerderheid Engelsch spreekt zal ten minste de Iersche taal als afzonderlijk vak worden onderwezen. In 1901 waren er maar 109 zulke scholen. Thans (1905) zijn er 1,204, behalve 376 avondscholen. Gedurende de laatste tien jaren hebben meer dan 1,000 onderwijzers het bekwaamheidsexamen afgelegd en houden het diploma van leeraar in het Iersch. De extra-jaarwedden der Iersche meesters, die in 1901 slechts £ 955 (fr. 23,875) bedroegen, beloopen nu bijna £ 12,000 (fr. 300,000) of ruim dertienmaal zooveel.

In verband met die cijfers is het niet nutteloos aan te stippen dat er in de lagere (openbare) scholen van Ierland plaats is voor 819,309 leerlingen. Het getal der ingeschreven kinders is 742,457, maar gemiddeld zijn er niet meer dan 500,489 aanwezig. Met het oog op den godsdienst, is de verhouding de volgende :

Roomsch-Katholieken,	745	op	1,000.
Kerk van Ierland,	120	»	»
Presbyterianen.	113	»	»
Methodisten,	13	»	»
Anderen,	9	»	»

Intusschen dient er op gelet te worden dat de Iersche taalbeweging, even weinig als ons eigen streven in Vlaanderen, een zuivere taal-

strijd mag heeten. Juist als ten onzent is het handhaven der nationale taal niet het doel, maar eenvoudig een middel. Het doel is Ierland Iersch te maken en dus zedelijk en stoffelijk onafhankelijk van Engeland. Daartoe is natuurlijk de taal een machtige hefboom. Maar van geen minder belang zijn het kweeken van den volksgeest, het instandhouden van eigenaardige gebruiken en vooral de economische ontwikkeling van het land door de inwoners zelven. In dat laatste opzicht zijn de uitslagen bepaald wonderbaar. Samenwerking wordt thans in Ierland door de boeren, met even groot succes als in Denemarken, wijd en zijd beproefd en het hoofd van het Iersch Landbouw Departement, Sir Horace Plunkett, die zich in die richting zoo verdienstelijk maakte, mocht te recht schrijven : « Raffeisen beweerde, en onze ondervinding in Ierland heeft ten volle bewezen, dat zelfs in de armste gemeente de eerlijkheid en vlijt der leden ervan eenen volkomen vertrouwbaren grondslag opleveren ». En verder, sprekende van hetgeen doelmatige inrichting heeft tot stand gebracht, voegt hij er bij : « Wat men beproefd heeft en reeds verder dan loutere proefnemingen gevoerd, staat gelijk met een echte omwenteling in landbouwmethoden, die onze pachters zal toelaten met hunne buitenlandsche mededingers te wedijveren, zoowel wat het voortbrengen als het verkoopen betreft. Door hare stoffelijke en zedelijke uitslagen heeft die

beweging aan den boer-eigenaar het praktisch middel geschonken om de levensquæstie op te lossen waarmede hij te worstelen heeft, een vraagstuk dat noch verbeteringen in de pachtvoorwaarden, noch onmiddellijke of toekomstige vermindering van het pachtgeld naar behooren hadden kunnen oplossen ». Ik voeg er slechts bij dat de *Irish Agricultural Organisation Society*, die op dat gebied werkzaam is, reeds meer dan tweehonderd takken telt. Dat kan eene gedachte geven van den afgelegden weg.

Sinn Féin (spr. *Sjinn Feen*), dat is *Wij zelven alleen*, is het motto van die nieuwere Iersche beweging en eene treffende samenvatting van hare gansche strekking. Het is het Iersche volk zelf dat zich door eigen werking en door eigen kracht moet trachten te redden.

Enkele extremisten willen ook dat grondbeginsel op politiek gebied toepassen. Volgens hen is het eene dwaling afgevaardigden naar het Britsche Parlement te zenden, daar zij aldaar weinig of niets kunnen verrichten. De Ieren zouden dezelfde houding moeten aannemen als de Hongaren onder Deak vóor 1867, anders gezegd passieven tegenstand, dus weigeren de Britsche Regeering en de Britsche wetten te erkennen. De gekozenen van het Iersche volk, instede van naar Londen te gaan, zouden te Dublin regelmatig vergaderen en daar besluiten nemen precies alsof zij een Iersch Parlement waren, besluiten die

wel geene kracht van wet zouden hebben, maar waarvan de zedelijke invloed overweldigend zou wezen. Op die wijze zou de Regeering onder den drang der openbare meening voor dat verzet van gansch een volk spoedig moeten zwichten.

Theoretisch gesproken klinkt dat alles zeer mooi. In de praktijk echter zou het plan onvermijdelijk schipbreuk lijden. Tusschen de toestanden in Ierland en die in Hongarije bestaat er een hemelsbreed verschil. Hongarije was bijna even bevolkt en even machtig als Oostenrijk, en zonder Hongarije kon Oostenrijk niet voort. Engeland integendeel is tienmaal zoo bevolkt en honderdmaal rijker dan het arme Ierland en — het verleden heeft het genoeg bewezen — bezit de vereischte middelen om door dwangwetten en wapengeweld aan allen passieven of werkdadigen tegenstand een einde te maken. Overigens is het eene schreeuwende onrechtvaardigheid de diensten te betwisten, welke O'Connel, Parnell en hunne opvolgers aan hun vaderland hebben bewezen. Aan de Iersche leiders in het Britsche Parlement is het te danken dat de tegenwoordige beweging is *kunnen* ontstaan, want zij zijn het die hunne landgenooten van het juk der meestal uitheemsche landlords hebben bevrijd en wetten afgedwongen, welke voor gevolg zullen hebben eene bevolking van uitgehongerde, platgedrukte pachters, wezenlijk zoo machteloos als slaven of lijfeigenen, allengs tot de stelling te verheffen van

onafhankelijke eigenaars, den door hen bebouwden grond ongestoord bezittende.

Ten slotte meen ik de aandacht van allen die in de zaak belang stellen te moeten vestigen op de reeks alleszins lezenswaardige artikels, die in de *Daily Mail* onder den titel *The New Ireland* onlangs zijn verschenen, het eerste in het nummer van 12 December 1906. De opsteller ervan is de bekende schrijver Sydney Brooks en, al schijnt hij min of meer naar de zijde der Sinn Féin extremisten te hellen, zijne opgave der feiten is in alle opzichten volledig en leerrijk.

A. PRAYON-VAN ZUYLEN.

REGISTER.

Maandelijksche Vergaderingen.

17 Januari	Blz.	5
21 Februari		135
21 Maart		201
18 April		237
16 Mei		389
20 Juni		495
18 Juli	Blz.	603
1 Augustus		637
26 September		709
17 October		769
21 November		833
19 December		893

Plechtige Juli-Vergadering : 519.

I. — ZAKEN.

A

C

(1) Op blz. 149 staat bij misslag : « *tot vervanging van wijlen P. Alberdingk Thijm* ».

E

R

S

W

II. — PERSONEN.

F

G

H

N

O

T

U

V

W

ERRATA.

Blz. 22, regel 23, staat *pas,* lees : *pers.*

Blz. 550, regels, 5, 6 en 8,

leze men : de gewezen onderwijzer SOMERS....,
de boekdrukker JANSSENS....,
de geboren Hollander ZILGENS,

in plaats van : den gewezen onderwijzer SOMERS... ,
den boekdrukker JANSSENS....,
den geboren Hollander ZILGERS... ,

Blz. 729, regel 19, — en blz. 755, regel 13, staat er *Epiphanus.* Men leze *Epiphanius.*

* * *

Jaargang 1905.

Blz. 896, regel 16, staat er DECOSTER. Men leze : SCHOETERS.

